

Litho. Tafeln

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 272-3

ספר דעות קטח

המבואר על ידי רבינו

הגאון רבינו ר' יצחק
השקל ב"ר יצחק
השקל ב"ר יצחק
השקל ב"ר יצחק

המבואר על ידי רבינו

הגאון רבינו ר' יצחק
השקל ב"ר יצחק
השקל ב"ר יצחק

המבואר על ידי רבינו

הגאון רבינו ר' יצחק
השקל ב"ר יצחק
השקל ב"ר יצחק

המבואר על ידי רבינו

הגאון רבינו ר' יצחק
השקל ב"ר יצחק
השקל ב"ר יצחק

המבואר על ידי רבינו

הגאון רבינו ר' יצחק
השקל ב"ר יצחק
השקל ב"ר יצחק

STAMPED AREA
Faint, illegible text, possibly a library or archival stamp, located in the upper right corner of the page.

Si Camill! Vi! aff. lands.

ענין קנין בשמחה
יורש פלוני לרוב
פונקטין וכו'
ז"ל ח"ו

ענין בשמחה
פונקטין וכו'
ז"ל ח"ו

שבילי אמונה

יסרו החכם השלם הר מאיר אל רבי ספרדיי סולם מוצב
ארצה וראשו מגיע השמימה' בו כלולים עשר
נתיבות חכמה' ג' דפס' על ידי הגאון מהרר
יוסף אוטילינג יץ ומחוגו תחת
ממשלת אדונינו החשמן

לשנת ה'תקפ"ח

קרישטופיל מאדרויץ ירה

בחדש חשון שנת שי"ט לפק
פה ריווא דמרינא

אם כסעו של האדם ידעו סתמיא וקטריכו וכו' וכו' וכו'

io gio' dominick di cristofini glio uisp et
Spargati

אל עין הקורא

האי מאן דכעי דליהוי ליה נהירא שבילי דשמיא' כשבילי דמתא : השתא ייתי
 ויזבן שבילי אמונה' חובר והגיה אורו החכם השלם הר' מאיר אל דבי ספרדי
 דרכיו דרכי נועם' וכל נתיבותיו שלום' עשרת המה קטני ארץ והמה מחוכמים
 טובים מעשר' בניס' לא הניח דבר קטן ודבר גדול אשר לא הואיל באר בספרו
 קטן חכמות וגדול האיכות' הלזה' עלה שמים' וידבר על אהים' ובמלאכיו
 וגלגליו ישם תהילה' וירד על הארץ' וידבר על האדם והארז' עד האזוב
 אשר בקיר' שבע חכמות בנתה ביתו' ובו ימצא כל איש מבוקשתו' מבלתי
 לכת אנה ואנה' ללקט מן הרב המורה' והרלב"ג' ושאר מעולם אנשי השם'
 אשר דברו בכל החכמות' וכאשר ראה הגאון מהר"ר יוסף אוטילינג יץ' גדול
 מעלת הספ' ותועלתו' וכי עד עתה היה נרדם' שוכב ישן במעגל' למקצועות
 המשכן' למען זכות הרבים' להודיע להם תעלומות חכמה וסתר תורה'
 בקצור' לא ייעפו ולא יגעו בהכנות' אמר להדפיסו' ויצו עלי לאמור' קום
 חיש' לתקן את אשר עותו' ואני לא נסוגותי אהור' ועל משמרת אעמודה'
 עד די בער' והסר משוכתו' אם כי קצר רוחי' מעבודה קשה' כי לא נמצא
 באמתהתינו רק טופס' צר אחת נושנת היא' והדברים עתיקים' אולי
 מכתובת יד המחבר בעצמו' או ממעתיקי דבריו' והחפץ בידינו יצלה'
 למען לא יארע תקלה' כל שכן על ידי צדיקים' בערנו הקדש מן הכית' אשר
 כהעוונתו הוגהתינו' עד תם הלאה' ועיניכם הרואות' וקרא זה אל
 זה' ואז ליזיל ולזמר' כי נחמד למראה וטוב למאכל' והרוח את
 גלות עליות וגלות תחתיות :

כה דברי הרופא ולא לו

יעקב בכמר דוד מרקריאה ז"ל

כ
שבילי אמונה לרבי מאיר אבן אל רבי

והוא נחלק לי' נתיבות כמבואר דף ג'

למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמר
מי זה האיש ירא יי' יורנו בדרך יבחר
אשרי תמימי דרך ההלכים בתורת יי'
ידרך ענוים כמשפט וילמד ענוים דרכו
רגלי עמדה כמישור במקהלים אברך יי'

ולחשב ולהרוש' ולהתבונן ולהביט ולפנות
ולהגות ולתנות' ולחקור בעד פעולות שוכן
מעוני' בחבורי חכמי קדמוני' ונדעה
טרפה לדעת את יי' ואני הצעיר
שבמשפחת בית אבי' מאיר בן החסיד
רבי יצחק זל המכונה אבן אל רבי' מכני
גלות ירושלים אשר בספרד אשר הוא בין
העמים מפורד ומפורד' ממדינת טליטלה
אשר בארץ אנדרלוס היא העיר הגדולה'
בנוף החמישי לפאת מערבית דרומית היא
מהוללה' בראותי המון העם הגוי כולו'
אש' הלך חשכי ואי' נגה לוי' ומשכילי הרב'
כלים' והחכמים הולכים ודלים' והנוגשים
אצים והוללים' ורודפי אחרי הבצע קלים'
וינהגו בכבודת אשר החכמה שואלים'
וניתן השכל במחבוא ובסתרים' עד קברו
אותו המקברים' לא ידעו ולא ישכילו כי
טח מראות עיניהם' אברה האמונ' וכברתה
מפיהם' ובכן כנספה וגם כלה נפשי'
לידע אמיתת אמונת ולסור ממוקשי ונתתי
את לבי לדרוש ולתור בחכמה' ולחקור
בעד התעלומה ומפי סופרים' ומפי ספרים
וארא הרבה חבורים' מזהב ומפז יקרים'
אשר חברו לנו חכמי קדמונינו' לבאר בו
אמונתנו' ויש אשר רמזום בסודות
א ב כ ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד יו יז יח יט

אודה לאל ואהלה' ושמו תמיד
אנדלה' ובגודל תעצומו
אמלה' ואומר בתחלה' שבת וגדולה'
ועז וממשלה' לנורא עליה' אשר
על כל מאד נעלה' כי הוא עלה ראשונה
לכל עלה' ואחרון לאחרונים בלי תכלה
שליט בכל דיירי מטה ומעלה' ולו דומיה
תהלה דבי אתאי תושבתה כולא' והוא
סליק עליהון לעילא' אשר חסדיו עמנו
תמיד העלה' ובהיותנו במצרים בתוך
הגולה' אותנו משם דלה דלה' והפאירנו
לעטרת ולכלילה שנאמר בך בחר יי' להיות
לו לעם סגלה ונתן לנו התורה אשר בה כל
חכמה כלולה וצונו להגות בו יומם ולילה'
כדי להתבונן ממנ' דרך אמונתנו המעולה'
כי כאשר צונו' לדרוש באמת אשר אתנו
ולחשב בו ולסבור' בדיני השור והבור'
ויתר החקים והמשפטים והמצות אשר הם
בתורתנו כתובות' ובהם נברלו מכל לשון
ואומה' על ארת כמה וכמה' שהזהירנו
בוראינו' לשום לשביל האמונה מגמתינו'
לכן אנו חייבים להודות לעוצרנו ולברכו'
ותמיד עלינו להמליכו' וליתדו ולפארו'
ולקלסו ולהדרו' ולשבחו ולהללו ולרוממו
ולגדלו' גם עלינו לבקש תמיד ולדרוש

אל תאמן גל על יי מעשיך ודברך יאמן
 כי אדם לעמל יולד ואי זהו הכס הרואה
 את הגולד ואשרי מי שעמלו בתורה
 ובור תמיד דרך האמונה הישרה ועתה
 אם תגביר נפשך השכלית על הבהמית
 נשמתי תחיה ואותה לא תמית ואל
 תשיאך תכל בהבליה כי היא תמית
 במפעליה והחכמה תחיה בעליה זאת
 ועוד אחרת אשר היא לכל הכס ניכרת
 שאמרו יודע דעת ומזמה ומותר האדם
 מן הבהמה אכן יש נשמה והיא
 הנפש החכמ אשר נתנה לך אלהי הרוח
 והיא בק בכה ואת אל הפועל תוציאנה
 בהתעסקך בחכמה להבינה ואז תעלנה
 מעלה מעלה אל המקום אשר היה שם
 אהלה בתולה וכשמעי הדבר הזה
 התחזקתי ועל עמדי עמדתי ואפתח פי
 ואומר אל העומ אצלי מצאתי און לי ידבר
 נא אדני כי חזקתני כי אמרתי הנני הנני
 מזומן לכל אשר תצוני ואלך בדרך אשר
 תורני אמנם אין לי פה להשיב ולא אזן
 להקשיב ולא מצח להרי ראשיכי שבעתי
 לענה ורוש ומה אענה ואומר ולכי
 חמרמר כי לא עמד טעמי בי וריחי נמר
 כי יודע אדני כי מרוב עוני צר ומצוק
 מצאוני ואבד מנוס ממני ולכן אין מלה
 בלשוני כי הגלות הניאני וממושבי
 דחפני כי מארצי הוציאני ואלך
 גזרה הוליכני הבני פצעני ולעשות הפצי
 לא נטשני עד כי יחיד ועני אני ועתה
 ראה עניי וחלצני כי עבדך אני הבינני
 כי אמרתי מרוב יגוני מה בצע לי להוסיף
 בעמלי ולהגות בחכמה אשר הי גבוהה
 רמה וכאשר עיני ממנה אעלימה לא
 ישאר בידי מאומה ועתה אם נא מצאתי
 חן בעיניך תקנני בעצה טובה מלפניך
 והודיעני דרוז אלך ואולי יהי דרך המלך
 בעיני שלא איגע לרויך ולא אלך לבהלה

כאשר

להחכימו כי דעתם רחבה מדעתינו
 ויש אשר הרחיבו בביאורם והאריכו עד
 מאד בדיבורם ובעמדי על רמזותיהם
 ועל סוד עניניהם ובינותי בספרים ההם
 הוסר מסוה השכלות מעל רעיוני ויאורו
 עיני ושמתתי בהגיעי למוחו הפצי
 ואחשבה התעלומה לאור ארצי כי
 אמרתי אולי מרוב המאורעות אשר מצאנו
 צרות רבות ורעות ומחמת האריכות אשר
 הם באמונה בהמשכות גם יגרום חתימתה
 וסודתה שלא נוכל להשיג אותה
 ואומרה מי תן מכרעי ביניהם לעשות לי
 טוב משניהם ומאריכות קצת לחסר
 ולבאר מהסודות בקוצר ואקראם עם
 הילדים אשר בגילי ואעגדם עטרות לי
 וקורות הזמן הפרו עצמי כאשר התעו
 אותי עד כי נעויתי שחותי והוציאוני
 מבית אבי ומארץ מולדתי ומאת קרובי
 ומשפחתי וטלטלוני טלטלה גבר
 ונדדתי כיונה מבלי אבר ולא נטשוני
 להשלים מאווי וקצתי בחיי לא שלוחי
 ולא שקטתי ולא נחתי כי מדתי אל דתי
 הלכתי וכאשר ללמוד חזרתי כמעט
 כלום לא הבנתי כי באורך הגלו נתבלבלה
 דעתי ואחשבה לדעת ולא ידעתי גם
 מחמ אורך הדברים אשר בספרי המחברים
 ללמוד בהם קצתי כאשר בגדלם הבינותי
 וישבתי ברעה משתומם כשעה חדא
 בחשבי איך אשר יגעתי מלפנים בימים
 הראשונים הנה עתה הכל אבדתי ולכן
 מלהגות בחכמה נמנעתי ויהי היום
 ואשמע את קול הקורא ואשא עיני וארא
 והנה עומד לנגדי כמראה גבר והוא מילין
 מדבר ויעירני כאיש אשר יעור משנתו
 ואעמוד בבהלה לעומתו ויאמר אלי בן
 אדם מה לך נרדם למה כל אשר
 בתחלה יגעת עתה הכל אבדתי הלא
 ידעת אם לא שמעת יגעתי ולא מצאתי

כאש עשיתי בתחלה ועלך המלאכה לנמורי
 כי המתחיל במצות אומרין לו גמור יצא
 ואורה לך תמיד בכל מאדני זה הסדר אשר
 תעשה עמדי ויוסף עוד לדבר אלי ואל
 ויאמר כל מהסודך עלי לכה לא אתי ואל
 תקוץ בתוכחי ואיעצך נא עצה זאת
 העצה היעוצה ובעשותה תמלא הפעך
 אשר אהבת קח לך הספרים אשר הם
 למד וסלת נקיייה מהם ברור לך והנפס
 בנפת שכלך וקצר מהדברים בנוע אמרי
 כי יהיה בעורך וכתוב הכל וכסדר
 תחברו וכאשר תדעו מהרה לא
 תשכחו כי יהיה קטן ועמ' תביאנו ושונת
 בו תמ' ותנצרו ובוה תעש הטוב והיש
 ותהיה בו תמיד מאושר והאת העצה היא
 טובה ונבחרת ועליה נאמ' שם עולם אתן
 לו אשר לא יכרת ואם גלית אל ארץ
 אחרת הגלות עונות מכפרת ומעתה סר
 עוניך והטאתך תכופר ותוטב לך משור
 פר ואען ואומת אדני טוב דברת בכל
 אשר ספרת מה נמלצו לחכי אמרתך
 על כן אהבתי מצותיך כי כל אמריך הם
 נכוחים ומתוקים והדברים עתיקים ועתה
 מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני כי
 בעצתך תנחני מה חיי ומה אני ואתה
 ידעת מיעוט שכלי ורוב סכלי ולמה
 ידבר אדני אל עבדו כדברים האלה ואני
 דש ונקלה ואין בי לא דעת ולא תבונה
 ואיך תצוני להורות שבילי אמונה והנה
 ללכת באלה לא נסיתי ולא עמדה לי
 חכמתי כי זה במה לחבר הספר הזה
 אמרתי ומחסרון שכלי ודעתי וגם יען כי
 בגולה הלכתי לא נתקיימה מחשבתי
 לכן לא אוכל לחבר ספר קטן ולא גדול
 כי הקטן הוא אצלי כמגדול ועתה תיקר
 נא נפש עברך בעיניך אדני ואל תשים
 עלי המשא הזה כי עצום הוא ממני והנה
 במה חכמים ונבונים בישראל והם יחברו

הספר אשר אתה שואל כי הם אדירי עליון
 קדושים ואני נבזה ודול אישים וגם כי
 צעיר אני לימים והם ישישים כי אני כאש
 דמיתי לקרות בספרים אשר לפני נלאתי
 ובהבלי הזמן נהייתי ונהליתי ועתה איך
 תצוה אותי לקצר הספרים הנעימים
 אשר חברו לנו הקדומים הרבמים
 הרממים והם סתומים וחתומים וכל
 מאמריהם יקרים מפנינים נטעי נעמנים
 ועתה אם הדבר בעיניך יערב מוטב לי
 לזה הדבר שלא ליקרב מליכנס בדבר אשר
 הוא ממני רב ויהיה עמי כל אדם רב כי
 אין לאל ידי וכל חכם לב יריב עמדי
 וישיב עוד לדבר אלי ויאמר השקט ושמע
 מלי הלא אם קטן אתה בעיניך כאשר
 הארכת במעניך הבט אל צור חוצבת
 ואל מקבת בור נוקרת כי ידעתים כי הם
 זרע ברך ותמיד מצאו חן בעיני וגם
 היו אנשי שכל ויראי האל מהם יצא תור
 לישראל וזכו לראות פני שכינה על
 אשר דרכו בשבילי אמונה וגם אתה קריחה
 ושנית שלשת ותלמידי חכמים שמשות
 כי תורה חוזרת לאכסניא שלה ותמיד
 נסתופפת בצלה ושוקד על דלתותיה יום
 יום ראיתך ולכן לזה הדבר בהרתיך
 ועוד כי אמונתך היא נכונה מאת אל
 אמונה ועתה שמע בקולי איעצך ויהי
 אלהים עמך ולא יבצר מזמה ממך ואל
 תאריך אמרים אל תוסף דבר אלה הדברי
 ואם זה הספר תחבר אשר אנכי דובר
 יהיה לך לזכרון ולזולתך לכשרון כי
 ראיתי בני אדם אשר אין דעתם שלימה
 כי לא למדו חכמה ואמונת היא משובשת
 ולא תמה וייראו מגשת להכמות הרמות
 כי ראמות לאויל חכמות וכאשר יראו
 הספר הזה לפניהם יהנו בו ותמיד יהיה
 לעיניהם ולא יקוצו בקריאתו כי יהיה
 קטן בכמותו וגדול באיכותו ובוה יסורו

הקדמה

ולחבר החלתי * ככל אשר צוותי * וחברתי
 הספר הזה ברנה * וקראתיו שבילי אמונה *
 יען כי הוא ידריך ללמדו בכונתו * שבילי
 האמת באמונתו * ויהיה לו מעיר לעזרה *
 ולילה כיום ואיר כחשכה כאורה * ויסיר לו
 המכשולים * ויאיר לו במבואות האפלים *
 ויען כי האמונה היא העשירי תהיה קדש *
 כאשר מבואר בעיני המאיר שכלו בעבודת
 הקדש * לכן הלקתנו לעשרה נתיבות *
 כאשר הם כתובות * ואומרה אספת לי
 דברים יקרים ואתם אתברו ואקשור *
 והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא
 ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור
 ומעקשים למישור *

מלכם הרעה * ומאמונתם התועה ותהיה
 אתה הסבת * להנהלים חיי העולם הבא *
 כי היא לתחיה עיקר תהיה * שנאמ' וצדיק
 באמונתו יחיה * גם בה ננאל באמונת * שנ
 וארשתיק לי באמונה * ובטח על חסדי
 השם ועל חסדי אבותיך * ואז תמלא
 משאלותיך * ותקח רשות מעוזר לכל עוזר *
 והוא יהיה לך לעזר * ובטח בכל עוזר לכל
 דל וחלך * כי יי אלהיך מלמדך להועיל
 מדריכך בדרך תלך * וכאשר ראיתי
 כי העצה טובה * והתוכחה חשובה * ולא
 פצאתי לה תשובה * כי היא מבור השכל
 שאובה * ומרה הבינה הצובה * אז את
 הצני נערת * ויהבי על בוראי השלכתי *

הנתיב הראשון

באמונת הבריא ית' וביהודו
 וכיאור שמתו ויעוצם כבודו

הנתיב השני

באמונת הדוים העולם וגלגליו וכוכביהם
 ומהלכם בזמנם ופעולותיהם

הנתיב השלישי

ביצירת אדם ובת זוגו והנהגתם באמונה
 וזרעם יפרח כשושנה

הנתיב הרביעי

איך נוצר האדם בבטן אמו
 ותכונת כל אבר וטעמו

הנתיב החמישי

בהנהגת בריאות הגוף
 לכל יבא לידי נגוף

הנתיב הששי

לכאר הנפש ופעולתה
 והשכל אשר הוא צורתה

הנתיב השביעי

בהנהגת בריאות הנפש
 כדי למצוא בסופה הופש

הנתיב השמיני

להאמין בדברי נאמני
 והיא תורה שבעל פה שנתנה בסוני *

הנתיב התשיעי

להאמין בגמול הטוב לעושי רצון קונו
 וההפך לעוברי רצונו

הנתיב העשירי

להאמין בגאולה ובתחיה ובעולם הבא
 וכרוך אשר הוא לכל הסבות סבה

אלה

הם עשרת הנתיבות * אשר
 הם מהחכמה שאובות *
 ולכן דבריהם עמוקים * ומדבש ונופך
 צופים מתוקים וראיותיה כראי מוצק דוקים
 כי

כי מספרים יקרים הברתים * ומלשונן זרים
 הרגמתי * ומחכמים מקובלים קבלתי *
 כי לא מלבי ומחכמתי ושכלי * כי בער אנכי
 מאיש ולא בית אדם לי * ואין רצוני
 להתנאות בטלית שאינו שלי * ואני רק
 ומאומה לא אדע * בכל חכמה ומדע *
 נגליו וידוע לפני הנוגה בשמים עליות *
 אשר הוא בוחן לבות וכליות * כי אין בונתי
 בחברי זה הספר להתגדר בו * ולא להקרא
 שמי בקרבו * כי אם יען שהשכחה מצויה *
 וגם שהמחברי האריכו בראיה * ולא השיגה
 ידי להעתיק הספרים החס * אשר למדתי
 בהם * ואומרה אלקטה נא ואספתי בעמרי *
 אחרי הקוצרים * שנים שלשה נרגרים *
 בראשי אמרים * מספרי אותם המחברים *
 ואמרתי אני בלבי לכתוב אלה הדברים *
 למען יהיה לי למוזכרת * ואשמרה אותם
 משמרת * ואם אמצא סבה אה * שהמחברי
 הניחוה לפיאה * אלקטנה לי לארוחה * עד
 לא תהיה שכחה * ואחב הספר הזה במצות
 המדבר אלי * כיך אלהי הטובה עלי * והנני
 מתחנן ומתפלל * יומם וליל לפני אל עליון *
 השוכן ברום הביון * ומבקש מלפניו *
 למצוא חן בעיניו * ולהיות עם לבבי * בעת
 מחשבי * ועם ידי * בעת מעברי * ועם פי *
 בעת הטופי * ויהיו רצון אמרי פי * בענין
 שלא אכשל בדברי * ולא להאריך יותר
 מדאי במאמרי * ולא לקצר במקום הצריך
 אליו * ולא לכתוב דבר שאשימוני עליו *
 ועוד אני מבקש בתפלה * מאת נורא
 עזילה * שיתנני ולהבורי זה לחן ולרחמים *
 בעיני כל היקומים * ובעיני כל אשר בספר
 הזה יקרא * ויהיה לו משגב לעתות בצרה *
 אם יעשה את אשר אבארה * והוא שאני
 מחלה * כל אשר בלבו יעלה * לקרוא
 הדברים האלה * לעיין בהם בעין החמלה *
 ויחוסו עליו מלמעלה * וידין אותי לכף
 זכות * והמקום ידוננו לזכות * ואם אקצר

משל

83

משל ומליצה * כי השכל הוא האיש
 המדבר אשר הערני הדברי האלה לחברי
 ואעידה לי עדים נאמנים על זה * כי אני
 חברתי הביאור הזה * ושם הספר יגלה *
 כי מאיר עה בני מט עולה * וגם עשיתי

קדושים יחדו שובן מעונה
 בלי שנוי וגם לא בתמונה
 עשות אדם והמציא לו הנינה
 ונתן לו לבת זוגו למנה
 ילדים על פני ארץ לשכנה
 בניהם יהיו זרע נכונה
 ונפש שם בתוך הגוף שכונה
 להציל הגויה מתלונה
 ירפאם הוא והרשות נתונה
 והנפש אשר מבס צפונה
 שכם יציל בכל רגע ועונה
 אשר אמרו מתי שכל זכונה
 ותזכו להזות נועם שכונה
 יהיה עוד ועולם בא יתי נא
 עמוקים נמישכו מבור תכונה
 עדי באתי מצאתיה טמונה
 ואוצרותי וכס אמצא רננה
 כלי מילת ותכלא ארננא
 וינחילכם אלהיכם עדינה
 לבו אישים ברו שביל אמונה

לבו אישים ברו שביל אמונה
 מציאות אל ויהודו לעיניכם
 אשר הדש לעולמו למען
 יצרו מעפר ארץ בחכמה
 רצונו היתה שיעשו הם
 אזי אם יתהנו יחד באמהם
 בחכמה צר והכין אבריהם
 נחלם נחרי נחלי עדניו
 אבל אם יגברו עליו הלאים
 לידע שכלכם שימו לבכם
 דעו האל ועבדוהו והוא נפ
 בכל לב האמינו בדברים
 ישלם אל בסופכם את גמולכם
 הכי אל יגאלה אתכם ומתכם
 קרו מאת צעיר שנים אמרים
 טהורי לב צפונם הם בחכמה
 נבאתי הם וכספי וזחבי
 חמורות יקרו מפז ומכל
 זכו דודים הגות בו כל ימיכם
 קדושים יחדו שובן מעונה

דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום
 נר לרגלי דברי ואור לנתיבותי

השלימות האמתי באמת הוא לדעת מה
 שאפשר לדעתו מאמתת אמונת מציאות
 הבורא ית' כי מה שיאמר עליהם שלימות
 בעצם אמנם מה שיאמר עליהם שלימות
 מפני שיהיו דרך להגיע אל זה השלימות
 האמתי והוא מאמר הנביא באמרו אל
 יתהלל חכם בחכמתו כי אם בזאת יתהלל
 חמתהלל השכל וידוע אותי * ולכן אמר דוד
 שבוד

הגתיכ הראשון באמונת הבורא יתב
 ויהודו * וביאור
 שמהו ועוצם כבוד *

שביל אמונה ברוחי משפטיך
 שויתי * בראותו
 דוד עה שעם היות שהוא מבואר בעיני כל
 בעל שכל כי מיני השלימות רבים * אמנם

שבהר תמיד ונתן כונתו בהשתדלותו לידע כל מה שיוכ' להשיג מאמונתו והיא מציאת הבורא ית' וכן צוה לשלמה בנו ואמר לו ועת' שלמ' בני דע את אלהי אביך ועבדהו והקדים הידיעה לעבוד לפי שהידיעה היא עיקר ושורש לעבודה שאם אין לו ידיעה אם כן למה יעבוד ולכן בתחלת דברות סיני נצטוונו באמתת מציאותו יתע' כמו שאבא' כדי שנדע כי יש נמצא יחיד מושל על כל הנמצאים מצד היותו נושא אותם ומלך מצד היותו ממציאם ואין ככל הנמצאים דבר שיהרמ' אליו יתע' לפי שהוא ית' נושא וכולן נשואים בו וענין היותו נושא הוא ענין היותו מקיים ועל' כן הוא יתברך מחוייב המציאות וכל מה שזולתו אפשר המציאות י' ועיקר דבר זה הוא שצרי' אדם לדעת תחלה שיש לו בורא שברא אותו והמציאו לא מצד היותו ית' צרי' אותו מאח' שאין לו צורך בכל מה שזולתו אלא מצד היותו ית' הפץ לגמול עמו הסדר ולהורות אליו דרכים במה שיוכל להתקיים לעולם ומאחר שידע האדם שיש לו בורא נמצא חי וקיים נושא ומכלכל אותו ומשפיע עליו טובו וגמול עמו חסדו י' אזי צריך האדם לקבל עליו עול מלכותו ולהודות לפניו על כל מה שעש' עמו מהחסד ועל רוב הטובה שהשפיע עליו וכשהגיע האד' לדע' אמתת מציאות קונו וקבל עליו עול מלכותו ראוי לו להיותו רץ לעבודתו ולעשות מה שהוא הפץ ולהרחיק מה שאינו הפץ י' וכתבו חכמי המחקר לא יוכל לעבוד עלת העלוי' ית' אלא נביא הדור בטבעו או החכם המובהק כמה שקטרו מן החכמה י' וכאשר ישיג האדם לזה אזי יגיע לקבל השטר הטוב ותתקיים בו כונת הכריאה כי לכך נוצר כאמרו כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו ונ' כמו שאבאר בתחלת הנתיב השלישי בעה' ולפי עיק' זה נאס' בראשית הדברות

אנכי י' אלהיך כלומר האמן בלבך אמתת מציאותו ואהיך תוכל לקבל עול מלכותי לפי שאין קבלת עול מלכות ראויה כי אם אחר אמונת מציאות כמו שביארתי י' ואמ' י' אלהיך כל' הווה קדמון ומאתו היה הכל בחפץ ויכולת והוא אלהים להם שהיימים לעבוד אותו י' ואמר אשר הוצאתך מארץ מצרים כי הוצאתו אותו משם תורה על המציאות ועל החפץ כי בידיעה ובהשגחה ממנו יצאו וגם תור' על החדר כי עם קדמון העולם לא ישתנה דבר מטבעו י' ותורה על היכולת ותורה על היחוד וכמו שאמר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ י' ומצוה זו שהיא אמונת המציאו לא נאמר בדברות על צד הצווי כשא' המצות והטעם הוא לפי שאי' ראוי לצוות אלא אחר שידע השומע מי הוא המצוה ויאמין בלבו שהו' נמצא על ענין כך ולפיכך אמר בדבור זה אנכי י' ולא אמר על צד הצווי אלא על צד האמונה י' ואח' שהודיענו אמתת מציאותו ודרכי הנהגתו לעולם אזי התחיל לצוות אותנו ולהודיע לנו שאין דבר זולתו ראוי לעבוד לפי שכל הנמצאים זולתו כלם כ' נמצאו במאמרו ואין ראוי לכלול באמונתו ובקבלת עול מלכותו אחד מכל העבדים שלא להשוו' כבוד הבור' ית' לכבוד הנבראי' ולפיכך סמ' מצוה זו לאמתת מציאותו לפי שאמונת עבודת זולתו מכחשת אמתת מציאותו ועל דבר זה התחיל לצו' ולהודיע שאין ראוי לעבוד לזולתו ולכן הזהיר תחלת הצווי ואמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ואל יעלה בדעתך ממה שאמ' אלהים אחרים שיש במציאות אלוה' אחר זולתו כי מה שאמר אלהים לפי מחשבת עובדיהם כמו והאנשים דרפו אחריהם ואמר אחרים מלשון אחרים כל' אלהים נמשכן אחר אחרים שאין להן כח מעצמן אלא שקיומן תלו' בדבר אחר זולתם ומי שאין לו כח

הנתיב הראשון

קיום מעצמו אלא מזולתו אין ראוי להעבר
 ולא להשבע בשמו אבל העבודה הראויה
 היא ליהידי אשר הוא נוש ומקיי כל הבריו
 הנמשכין זה אחר זה ועדיו ית יגיע תכליתן
 והוא אין לו נושא ואין לו מקיים ית שמו
 ויתע יברו ולפי עיקר זה צריך האד להקור
 ולהתשוטט בדרכי המדע ולבחון מציאות
 שאר כל הנמצאי זולתו לכשידע מציאותם
 ויתברר לו עצם אמיתתם אזי ושיג הדבר על
 בריו וישיב יוצר על מכובו כיצד דע
 כי המורא יתברך ויתעלה הוא סבת הסבות
 ועלת העלות כי הוא למעלה מן השכל
 והנפש והנצחיות והמציאות והטבע והזמן
 וההווה כי השכל הוא אחר ראשון
 ולמעלה מן הנפש והנפש היא אה השכל
 ולמעלה מן הטבע והטבע אחר הנפש
 ולמעלה מהתנועה והתנועה היא אחר
 הטבע ולמעלה מן הזמן וההווה היא
 בזמן נמצא שהזמן הוא בתנועה והתנועה
 בטבע והטבע בנפש והנפש בשכל והשכל
 במורא ית אם כן המורא ית הוא עלת
 העלות וסבת הסבות והתחלת ההתחלות
 וממנו נמצאו כל הדברים וכלם נסמכין עליו
 והוא מקיף בכל הדברים הקפת מדע והשג'
 ויכולת וגבורה ואם כן הראשון ית יודע
 שאם לא כן מאין הגיעה הידיעה כמו שאי
 אפשר שלא היה נמצא שאם לא כן מאין
 הגיע המציאות ולא שלא יהיה חי שאם
 לא כן מאין הגיע החיות ולא שלא יהיה
 אה שאם לא כן מאין הגיע האחדו ובכלל
 צרי שימצא לו ית כל שלימות צוריי ויהיה
 מרוחק ומשולל מכל ענין חמריי ואין
 השלמיות בו כדרך שהם בנו שהחיים בנו
 זולת עצמנו זולת מדעינו זולת רצוננו
 וזולת יכולתיי ובכלל שהענייני הנמצאי
 לנו מצד הצור והוא החיים והמדע והרצון
 והיכולת והמציאות הם בנו רבים אין אחד
 מהם בנו הוא האחר ולא אחד מהם הוא
 לדברים

עצמנו אמנם הם בראשון ית אחד והם
 עצם הראשון כי החיים בו הם המדע בו כי
 החי הו חי בעבו ששיג אם ששיג מורגש
 ואם ששיג מושכל והראשון ית אין חיו
 חי הרגש ואכ חיו חי מדע והשגה רצוני
 לומר שהוא חי חיים משכילים וכל משכיל
 הוא שכל ואם כן הוא חי חיים שהם שכל
 ומדע ואכ הכמת הראשון ית הם חיו ואין
 חיו נוספים על עצמו לפי שאם כן יתחייב
 החמר ומפני זה הוא חי שהוא עצם החיים
 וכבר התבאר שאין מציאותו נוספת על
 עצמותו ואם כן כל שלמיות הראשון ית
 חוזרים על עצמו אחת פשוטה והיא עצמות
 הראשון יתברך ואין שם רבוי כאשר
 אין רבוי בהמציאו הדברים הרבים
 ומפני שהוא עליון על כל הדברים מדעו
 למעלה מכל מדע וידעתו למעלה מכל
 ידיעה כי השלם שביודעים לו השלם
 שביודעים ומושכלו השלם שבמושכלות
 כי השלימה שביודעו היא לשלם שביודעי
 ואין מושכל נכב ושלם יותר מעצמותו ולא
 משכי שלם יות מעצמותו ואכ יתחיי שהדב
 אשר הוא משכיל אותו עד שבעבורו הוא
 שכל כי כאשר ישכיל הו השכל הו עצמותו
 בעצמה ואכ עצמותו שהו השכל המשכיל
 הוא המושכל ואם כן השכל והמשכיל
 והמושכל בראשון ית הם אה בלי שום צד
 רבוי כלל כי בעבו שעצמו שכל הו משכיל
 עצמו והוא משכיל בעבור שמשכיל עצמו
 וידעו הוא מושכל אמנם אינו משכיל
 מפני שהוא משכיל דברים יוצאין מעצמו
 עד שיהיה שכל בעבור דבר זולת עצמו
 ולא גם כן הוא מושכל בעבור שהו מושכל
 לדבר זולת עצמו אמנם הוא בעצמו
 ואמתת מהותו הוא מהות שכלית בפעל
 מוחלט כי הוא נבדל מכל צד רומר ומכל
 צד נושא ומכל צד הרכבה ולכן הוא שכל
 למעלה מכל שכל כי אלה הם המונעים
 לדברים

לדברים מהיותם שכל וכל מה שהדבר מתרחק יותר מהם הוא מתקרב יותר להיו' שכל וכפי הוסף שלילתו מהם יהיה תוספת מעלתו בהיותו שכל ואם כן הראשון יתבר' שהוא משולל מהם תכלית השלילה ואין דבר זולתו שלא ימצא בו צד הרכבה' הנה אם כן הוא יתברך השכל אשר הוא בתכלית מן המעלה והרוממות וכל שכל הוא למט' ממנו במדרגה ובריממות כי בכל שכל זולת הראשון ימצ' בו צד מן ההרכבה ולכן לא יאמר שכל עליו ית' ועל זולתו כי אם בשתוף השם לפי שהבורא יתברך לא יתבאר בו צד מן הרבוי ובכל דבר זולתו יתבאר בו זה ומפני זה אין היותם שכל ומשכיל ומושכל הוא בתכלית מן האחדות כמו שהוא בראשון ית' ונקיש זה משכילינו כי הנה יהיה זמן שאלה הם בו רבוי גמור כי השכל החמרי קודם שישכיל הוא זולת המושכל וא"כ השכל והמשכיל והמושכל הם אצלנו רבוי כשאנו משכילים בכח זה היה בהכרח מפני תהילה בחמר ואין ספק כי השכל הפועל שהוא סבת שכילינו אי אפשר שיהיה בזה בתכלית מן השלימות בו' ואמנם יהיה שלם בו בערך לשכילינו זה בעבור שהוא רחוק מן הרבוי בתכלית מן השלילה עד שיהי' הענין זה בו בתכלית מן האחדות וכן יהי' הענין בלי ספק מתדרג ועולה' וכאשר אין שום שכל שיהיה משולל מן הרבוי בתכלית כאש' הו' משולל ממנו הראשון' כן אין השכל והמשכיל והמושכל בהם בתכלית מן האחדות אמנם הוא בתכלית בראשון יתברך לבד כי האדם דרך משל מושכל ואין לעולם המושכל מן האדם הו' שישכיל ואין השכל ממנו לעולם דו' המושכל ואין שכילינו אנהנו מצד שהוא שכל הוא מושכל ואנו משכילים לא מפני שעצמנו שכל ומה שאנו משכילים אינו ידובר שהוא עצם לנו שבו אנהנו עצם' 10

אמנם בראשון יתברך אינו כן אלא השכל והמשכיל והמושכל הרבו בתכלית האחדות יתבר' שמו ויתעלה זכרו כי הם בו ענין אחד ומדות אחת ועצם אחד בלי מתחלק כלל וא"כ הראשון לבד הו' השכל והוא המושכל והוא המשכיל במהולט ואינו שכל בעבור דברים זרים מעצמו וכמו שהוא הענין בכל זולתו כי הם שכל מפני שמשכיל דברים זרים ממנו שהשכל אשר בפועל אינו זולת מה שצויר מן הנמצאו' ואם היה הראשון כן היה מתבאר בו רבוי והרכבה ואי אפשר זה הלידה והס' אם כן אין הראשון שכל ומשכיל בעבור דברים יוצאים מעצמו מפני שהמושכל שליומות המשכיל ואלו היה הראשון משכיל בעבור שמשכיל הדברים אחר' זולת עצמו הי' נשלם באותם הדברים וזה אי אפשר' אבל הו' שכל ומשכיל מפני שמשכיל עצמותו ומהותו ואין בעצמותו ומהותו דבר שלא ישכיל אותו כי א"כ היה עצמותו מתחלק וזה גם כן אי אפשר' ואם כן הכל ממנו משיג הכל באופן שלם ונקי מן ההלוק ומפני זה הוא למעלה מן המשכילים' ואינו מושכל בעבור שישכילו אותו דבר יוצא מעצמו כי זה אי אפשר מפני שאין שום שכל שוה למדות ההיא אבל כל שכל למט' ממנו במעלה ובשלימו' ובפשיטות ויותר פרטי' ואם כן אי אפשר בשום שכל שיהיה מקיף בראשון ובענין זה אינו מושכל בבחינה אל שכל אחר ואם לא היה מושכל בבחינה לעצמו לא היה מושכל כלל כי אין אפשרות בשכל אחר שישכילו מפני שאין שום שכל שוה אליו ולכן אין מה שיושג ויושכל ממנו הוא שוה למה שהוא עליו בעצמו ולא בעבור שהוא בעצמו אין בטבעו שיהיה מושכל שלם כי הוא לבדו אשר צריך שיהיה מושכל שלם למעלה מכל המושכלות מפני שהוא לבדו השלול בתכלי' השלילה מכל מה שימנעו כ כ 2 11 לדברים

הנתיב הראשון

לדברי שלא יהיו מושכלי שלמי אמנם זה
 שאין הראשון יתברך מושכל לזולתו כפי
 מה שח' אצל עצמו הוא מפני קוצר הזולת
 החו ופריטיותו אש' המהות ההו' ושלמותה
 זכליותה כלאות העין לקבל עין השמש
 מפני שאין כח בה' וכן היות הראשון ית'
 אינו מקף מהשנות שום משיג זולתו הוא
 מצד קצורם ולכן צריך שיהיה מושכל
 בבחי' אל עצמו ר'ל בעבור שעצמו משכי'
 אותו והעצמות ההיא המשכלת אשר היא
 שכל היא בעצמה המושכלת לה אשר
 בעבור זה נקראת משכלת ולכן הראשון
 לבר הוא אשר הו' יתברך השכל והמשכיל
 והמושכל בבחי'ת עצמו והוא משכיל
 עצמו ומושכל לעצמו בתכלית מה ש
 שהוא עליו מן השלימות והעלוי לא
 יבצר ממנו דבר כי אי בעצמו מה שימנעו
 מהיות משיג שלם ולא מה שימנעו מהו'
 קוושכל שלם ולכן אי אפשר שישג עצמו
 בחלוף מה שהוא עליו ואם כן הוא אמת
 גלוי ספק אבל למעלה מכל אמת והתחלה
 ולכל אמת אשר בעבור האמתות ההוא היו
 שאר הדברים אשר אמת מפני שהתחלה
 להם אמת כי מי שהועיל האמת לדברים
 וראוי הוא באמת מכל הדבר ומי שהועיל
 המציאות לכל הדברים הוא ראוי במציאות
 שכל הדברים ; ואם כן הוא המצוי למעלה
 שכל מציאו והאמת אשר הוא למעלה מכל
 אמת מפני שהוא היודע באמת יותר מכל
 יודע ויודע הדבר אש' הוא בעצמו ובבחי'ת
 מהותו אמת והוא עצמו אשר הוא הוא
 היודע יתברך שמו ויתעלה זכרו
 ואם נחקר בשכלנו ובהכחתינו נראה מהשיג
 הקטן שבקטני מחלקי מדותיו ושבחיו כמו
 שאמר דוד ע'ת רבות עשית אתה יי' אלהי
 צללותיך ומחשבותי אלינו איך עווד אליך
 אנודה ואספרה עצמו מספר' עוד אמר
 מי יגלל גבורותי יי' ישמע כל תהלתו

עוד אמר ויברכו שם כבודך ומרומם על כל
 ברכה ותהלה יוכל מה שנספ משבחיו אינו
 מעניינו כלל כמו שמצינו לר'ל שאמרו
 ההוא שליחא דצבורא דנחת קמיה דרבי
 הניכא אמר האל הגדול הגבור והגור' העוז
 ההזק והאמין אמר לו' סיימתינהו לכולתו
 שבחי דמרד' והאל הגדול הגבור והגורא
 אי לאו דמשה אמרינהו ואתו אנשי כנסת
 הגדולה ותקנות בתפלה לא היה אמרינן
 ליה ואת שבתתיה כולי האי' משל למלך
 בש' ודס שדו' לו אלף אלפי דינרי זהב והיו
 מקלסין אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לוי
 ועתה אם בעל נפש את' פקח נא עין שכלך
 לזה המשל הנכבד שתמשלו זה החכם
 שלא אמר משל למלך שחיו' לו אלף אלפי
 דינרי זהב והיו מקלסין אותו במאה דינרין
 של זהב או בעשרה או דינר אחד של זהב
 כי זה היה מורה שהיה מספ' משבחיו ממש
 דומין להם אלא אמר והיו מקלסין אותו
 בשל כסף כי כמו שהכסף אינו מעין הזהב
 כי אם מין אחר כך הם כל השבחים שנוכל
 לספר עליו ית' אינם ממין שבתו כלל אלא
 מה ששכלינו יוכל להשיג כלשון בני אדם
 מי התפלה והתשבחות הם להכנעה כדי
 שיכנע האדם לפני בוראו ית' כמו שאבאר
 לפניכ בע'ה' ולא יכנע האדם אם לא יבין
 הדברים אשר יוציא מפיו' והתארים
 העצמיים שתארו לבורא ית' כמו חי ודכס
 ויכול ורוצה אינם באים לתאר ית' באלה
 הקניינים אלא דברו כפי השגת דבורנו
 והכונה הוא לשלול העדרם מהבורא ית'
 והמשל בזה חי העדרו הוא המות ועל זה
 נאמר עליו ית' שהוא חי לשלול ממנו המות
 לא שהוא חי מתועע וכן כלם' וכן
 החכמה הנאמרת בו ית' הוא ענין החיות
 להיות כל משיג עצמו חי וחכם שאלו אינו
 חי אינו משיג' ואלו אינו חכם אינו משיג
 ורני חי וחכם ענין אחר וכשאנו אנרינן
 שהוא

כן נתבאר במופתים אמתיים שאין לו עלה
 ומה שאין לו עלה אין לו תהלה ומה שאין
 לו תהלה הוא קדמון וכיון שהוא ית' קדמון
 צריך לומר שהוא א' כי אם הוא יותר מאחד
 צריך לומר בהם אחד משני דברים או שכל
 אחד מהם יכול לברוא העולם או לא יוכל
 כי אם בעזר חברו. ואם כל אחד מהם יכול
 אם כן האחד יהיה מותר מפני שהאחד יכול
 ואינו צריך לזולתו. ואם לא ישלם הדבר
 כי אם בתחברים אין לאחד מהם יכולת
 שלימה ולא כח גמור מפני שכל אחד מהם
 נלאה ומקצר וכל אחד מהם חלש וכל חלש
 יש תכלית לכהו ולעצמו וכל אשר יש לו
 תכלית יש לו גבול וכל אשר יש לו גבול הוא
 מחובר וכל מחובר מחודש וכל מחודש יש
 לו מחדש. אם כן החלש אי אפשר שיהיה
 קדמון מפני שהקדמון לא תקצר ידו מחדש
 ולא יצטרך לעזר לזולתו. אם כן הגה
 ראיה שצריך להודות ולהאמין כי הבורא
 יתברך ויתע' לא יתחייב לו רבו ולא תדוש
 אם כן הוא אחד וקדמון שהו חסב הראשון.
 והוא העלה הראשונה. יתברך והוא עצם
 אחד פשוט אין תרכבה בו ולא רבו בשום
 צד ולא בשום פנים ולא בשום סבה ולא
 ימצאו רבו לא בשכל ולא חוץ לשכל ואין
 לו נושא ומקיים זולתו מה שאין כן בעלול
 אשר הם השכלים הנפרדים שאף על פי
 שעצמם הוא עצם פשוט יש לו נושא ומקיים
 זולתו וקיומו הוא צורתו ולפיכך נמצאת
 העלה הראשונה יתברך עצם פשוט שאין
 בו דבר שני והעלול יש בו דבר נוסף והוא
 הקיום הנקרא צורה. והרי העלה עצם
 בלבד והעלול עצם וצורה. ולפי ענין זה
 יתבאר לך שאין בכל מה שזולתו ית' דבר
 שהוא ראוי להקרא אחד אמתי מפני שאין
 נמצא שימלט מהיותו עצם אפילו יהיה
 בתכלית הזכות ואותו העצם יש לו דבר
 זולתו מקיים אותו והוא הנקרא צורה אצל

העצם

שהוא ית' חסב כונתנו לומר שהוא משיג
 עצמו והעצם המשיג הוא המושג לפי
 שאינו הבורא ית' שני דברים דבר משיג
 ודבר מושג כמו גוף האדם והכמתו שהם
 שני דברים הנוף מושג והכמת' הו' המשיג.
 ומאחר שאינו ית' גוף הרי המשיג הוא הוא
 עצם המושג והרי הזכות והחיים עני אחד
 בו ית'. וכמו כן היכולת והרצון אין אחד
 מהם נמצא בבורא ית' כשנבחין אותו לפי
 שאינו הוא ויכולתו שני דברים כמו גוף
 האדם ויכולתו שהיכולת מושג על הנוף
 ומאחר שאין הבורא ית' יכול על עצמו הרי
 עצמו ויכולתו דבר אחד. וכך ענין הרצון
 כמו שאינו יכול על עצמו כן אינו רוצה על
 עצמו שאין רצונו ועצמו שני דברים כמו
 שביארנו. הרי לך מבואר שאלה הארבעה
 דברים שהם הי' והכס ויכול ורוצה אינם
 עניינים נפרדים בו יתברך אלא הכל דבר
 אחד והוא עצם הבורא ית' ויתע'.

וכתבו הכמי המחקר כי הבורא יתברך לא
 יאוייך רצונם לומר שאינו בעל איכות ומן
 הנמנע מציאות איכות אלא במאוייך מפני
 שהאיכות מקרה והמאוייך עצם והמקרה אין
 לו עמידה כי אם בעצם ולכן הבורא יתברך
 אינו נושא האיכות גם כי בעל האיכות הוא
 אשר לו התאר בעצמו ולו יתברך ויתע' אין
 תאר. וכאשר חקרו לבקש לו יתברך תאר
 שוטטו לבקש ולא מצאו וכתבו כי התאר
 שיהיה יותר נאות בענייני תארי הבורא ית'
 מפני שלא יתחייב רבו יהיה מלת קדמון
 לפי שהראיות הורו כי לעולם זה הראשון
 אין ראשון לפניו ותהלה שאין לו תהלה.
 ועוד התבאר כי ההתלות אף שתמצאת
 שאין תכלית מנין בתחלתם ולכן הדין נתן
 על כל פנים שהבורא יתברך ראשון אין
 ראשון לפניו והוא ענין הקדמות. אם כן
 שם קדמון מורה על עצם הבורא ית' יותר
 משאר התארים המיוחדות לו יתברך וכמו

הנתיב הראשון

מדת האחד האמת * ומדת הקדמות אך מה שראוי ממדת האחד מפני שהנמצא תדיר לא יתכן שיהיה נמצא אחר אפס ולא ישתנה מענין המציאה אל אפס מציאה ולא מאפס מציאה אל מציאה ומה שהוא במדה הזאת אינו יותר מאח' מפני שהרב לא ימצ' מציאה תדירה מפני הקדמת האחד וכל הנמצא תדיר איננו כי אם אחד * וכך ראויה לו עוד מדת הקדמות כי הנמצא תדיר אין לו תהלה ולא תכלה אם כן הקדמות דבק לו על כל פנים הרי ביארנו כי שלשת העניינים אחד והענין אשר נבין מהם שהבורא יתבר' אינו נעדר ואינו הדיש ואינו מתרבה * ואלו היינו יכולין להליץ כל עניינו במלה אחת שכולל אלו המדות בבת אחת כמו שכולל אותם הטכל כדי שיעלו אלו השלש' ענייני' בדעתנו בה כאשר הם עולי' בשלש המדות אשר זכרנו היינו מליצים בה עליו יתברך * וכיון שלא מצאנו במה שאנו מדברים בה מן הלשונות מלה שתורה על אמתת ענין הבורא יתברך הוצאנו הענין ביותר ממה אחת * והרבוי הנמצא במדת הבורא יתברך איננו מצד עצם כבודו רק מצד קוצר כח מליצת המספר מהשיג עניינו במלה אחת שתורה עליו * והמדות האלהיות הפועלות אשר יספר בהם הבורא ית' אפש' שישתתף בספורם עם קצת ברואיו והתירו דכמים לספר אותם בהם מפני הדווק המצריך אותנו להודיעו ולעמוד על מציאותו כדי שנקבל עבודתו * ולכן מצאנו שמשתמשין במין הזה ממדות הבורא יתברך בספ' התורה ובספרי הנביאים הרבה מאד ובתושבחות הנביאים * ואשר נסכים עליו כלנו כי הדווק הביאנו להגשים הבורא יתברך ולספר אותו במדת הברואים כדי לשע' ענין שייכנס מציאות הבורא ית' בנפשות והוציאו אותו ספרי הנביאים לבני אדם במלות גשמיות שהם קרובות לשכלם והבנתם * ואלו היו

העצם ולפיכך הוא יתברך עצם לבר ושאר כל הנמצאים עצם וצורה ועל ענין זה נקרא יתברך פועל וצורה ותכלית * פועל שהוא המציאה כל הפעולות שפעל * צורה שהוא מקיים הצורות כמו שהצורה היא קיום אעצם * ותכלית שהוא יתברך תכלית התכליות שכל המעלות הנמשכות זו אחר זו שהם מתקיימות זו בזו תכלית כלן עדין ית' ובו יפסקו לפי שהוא המציאה כל הפעולות הוא קיום כל הצורות ותכלית כל התכליות * כי ידוע הוא שלכל דבר נמצא מוצא עד תחלת כל נמצא שהוא סבת כל מסובב ששלפנו ושלפנו משלפנו פניו עד המסבב הראשון ית' שמו שהוא סבת כל הסבות * ואל תדשוב שאמרנו בו ית' שהוא הצורה על דמיון היות הצורה בעל ההומר צורה להומר הו' עד שיהיה הוא ית' צורה לגשם לא על אלו הפנים נאמר אבל כמו שכל נמצא הוא קיום העצם כמו שבארתי כן הו' יתברך קיום כל נמצא * ומאלו הדברי' אשר ביארנו צריך כל אדם לדעת שאין בכל ה הנמצאים זולתו יתברך דבר שיהא ראוי להקרא אח' אמתי לפי שכל הנמצאי' זולתו לפחו פחות הם מוללים שני דברים הנקראי' עצם וצורה * וגם צריך אדם לדעת כי אחד זה לא נרצה בו כי אם לשלול ממנו ית' הרבוי ואמרנו אחד אין דעתנו מקרה כאשר יחשבו הסכלים שהרי לא ישיגנו ית' שום מקרה בעצם כבודו בשום פנים : אמנם אמרנו אחד הוא כאמרנו נעדר הרבוי : אם כן אינו אחד מצד המספר לפי שהוא יתברך אינו נעדר בגדר המנין אלא נקרא יתברך אחד מצד היותו יתברך מיוחד מכל מה שזולתו ולכן צריך האדם להבדיל בדעתו אחד זה משאר האהדים * ודע כי מי שהתקיים לו ענין האחדות האמתית כב' התקיים לו ענין המציאות והקדמות כי מדת המציאות דתמיד כשהיא נאותה לדבר תאות לו עמה

להבדיל בין הבורא יתברך לזולתו וזיהיה
 מיוחד אותו יתברך ייחוד גמור כי מי שאינו
 יודע דרכי ההכרל אינו יכול לייחד אותו ית'
 ייחוד אמתי אמנם כאשר ידענו על מהכנתו
 אזי יתקרב לאמתת בוראו ותתקרב נפשו
 להשגת ממציות ותתעלה בהשגחה כי
 כשאין אדם זוכה לידע אמתת בוראו אפילו
 יהא מיוחד אותו בלשון הרי הוא כאלו יש
 מחיצה בינו ובין בוראו ית' כי זה הוא דבר
 אשר יגיע אליו הקטן והפתי אש איננו יודע
 ענין האמונה ואין אמתתה קבועה בלבו
 אבל כל עוד שמתחיל להקור לידע אמתתו
 יתברך אזי המחיצה היא הולכת ומתמעטת
 והנפש הולכת ומתקרבת אל בוראה יתברך
 ותתחיל נפשו ויתעלה שכלו בתענוג השגתו
 יתברך בהיות הנפש מתעסק בדברי שכלי'
 ואז היא נמשכת אחריהם לפי שהיא גם כן
 ממקור השכל נמצא ולכן היא משתוקקת
 ונכספ' להדמות לבוראה יתברך ואין יכולה
 להכרל ממנו עד שנמצא תמיד דבקה בו
 ועל כיוצא בענין זה אמר יתברך בתורתו
 ובו תדבק' וגם על זה אמר הכתוב קרוב
 יי' לכל קוראיו כי מאחר שהבורא ית' איננו
 גוף ולא כח בגוף אי אפשר היות קרוב או
 רחוק אלא רחוק מן הנפש מצד המחיצה
 והסבלות כשאין לנפש ידיעה באמתתו ית'
 וקרוב לנפש מצד הידיעה וההשגחה ולכן
 צריך כל בעל נפש לתור ולבקש על דרך
 ידיעת אמתת מציאות הבורא ית' כי היא
 עיקר ויסוד לאמונה ועל דבר זה צוננו בתור'
 ואמר וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי'
 הוא האלהים וגומר' ואל יעלה בדעתך כי
 תוכל להשיגו יתברך מצד היותך דורש
 וחוקר בידיעת מהות עצם אמתתו כי דב זה
 איננו אפשרי ואדרבה הוא מחרף ומגדף מי
 שהוקר בדבר שאין כח בכל מה שזולתו ית'
 להשיגו וכל שכן כל שכל שהוא בתומר'
 ועל זה הזהירונו רז"ל באמרים כמופלא ממך

אל

מספרים אותו בענין שראוי לו מן המלות
 הרוחניות והעניינים הרוחניים לא היינו
 מבינים לא הענין ולא המלות' ולא היה
 אפשר שנעבוד דבר שלא נדע כי לא יתכן
 עבודת דבר שאיננו נודע כמו שביארתי
 בתהלת הנתיב' ועל כן היה צרי שהייתה
 המלות והעניינים כפי מה הבנת השומע
 כדי שיפול הדבר על לבו על דרך גשמותו
 המובן מן המלות המוגשמות בתהלה ואחר
 כך נתחכם לו ונתקדקם להבינם ולהודיעם
 שכל זה על דרך הקרבה ומליצת הספר
 ושהענין האמתי יותר דק ומעולה ומרום
 ורחוק מאשר נוכל להכין אותו על תבונת
 דקות ענינו' והמשכיל הנלבב ישתדל
 להפשיט קליפות המלות וגשמותם מעל
 הענין ויעלהו במחשבתו ממדרגה אל מ'
 מדרגה עד שיגיע מאמתת הענין הנדרש
 אל מה שיש בכה יכולתו והשגתו' ועל כן
 ארז"ל בדומה לזה דברה תורה בלשון בני
 אדם' וכן נאמר בכל ענין הדומה לזה שיש
 בספר התורה כמו גמול העולם הב' ועשיו
 כי התורה קצרה בביאורו מפני שסמכה בה
 על השכל כמו שאבאר בנתיב התשיעי'
 בגמול בע"ה' ורמזה ממנו ברמזו להתעורר
 אליהם מי שיוכל להקור עליהם ולדרוש
 אותם כמו שיוכל להגיע אליהם ולהבינ' כמו
 שנאמר ומבקשי יי' יבינו כל' וכדי שלא
 יטעה הסכל הפתי מצד פתיותו ומיעוט
 הבנתו ויחשוב שהבורא יתבר' הוא על דרך
 הנראה ממליצת הספר שיש לו גשמות
 הזהירונו ית' בתורה שנשמור מאד מלחשוב
 שיש לבורא יתברך צורה ולא דמיון והוא
 אמרו ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא
 ראיתם כל תמונה' והנביאים הזהירונו
 להמנ' מלדמותו בשכל ומלהמשילו ברעיון
 באמר ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו
 לו' וכתיב ואל מי תדמיוני ואשתי' וכל
 זה צריך כל בעל אמונתו לידע ואז יוכל

שומר בית קמלו הנגזר מאתו יתברך כי צדקת הצדיק הסד וברכה ורחמים אליו לשכנו ולדורו והמסלף דרכו מפקיע עצמו להתרהק מהטו הנגזר מאת הבורא יתברך ומקבל ההפך הנגזר גם מאתו יתברך כי רשעת הרשע משפט ודין וקללה אליו ולשכנו ולדורו כי גמול ידם יעשה להם כאשר אבאר אך מצד הבורא יתברך אין דבר רע ושמא יורד מן השמים כי הו' פשוט והנהגותיו פשוטות ועניינים אלו צריך אדם לעיין בהם הטיב ואז יתברר לו מתוכ שהן מעידין על היותו יתברך יחיד שאין לו צד שני מכל צד שיבחנו האדם והעניינים ההווים בעולם מענייני הגמול והעינים הם מעידים על עצמם שהם באים מכת דבר אחר * כיצד הרי אתה מוצא אחד מן הטבעים הגופים שאינם חיים ולא פועלים ברצון * אלא בטבע ובאים מכחו כמה פעולות משתנות זו מזו וסבת שנוי הפעולות מפני היותו עומד בכח אחד * כיצד הרי השמש מלבנת בגדי הפשתן ומשחררת לכובס * מתיבה השעוה וההלב והזפת * ומקפאיה הטיט והמלח * מגדלת הצמחים ומחסרת הלחות וכל אלו הפעולות נמצאות בה משונות זו מזו מפני שיש לה כח אחד והוא כח החום * ועיקר ענין זה הוא כי השמש מצרף לכל הטבעים ובודק בכלם מפני היותו עומד באחד וכשהדרכי נבדקים בכח אחד אזי נדע שאין כח כלם שוה זה נקפה זה מותך זה מתלבן זה נעשה שחור זה גדל זה חסר הרי השמש בודקת בכלם בכח אחד ואלו היה הכח הזה משתנה לכל אחד לעולם לא היינו יודעים דרכי השני שבנבדקים היאך זה ראוי להיותו לבן וזה ראוי להיותו שחור וזה להיות מותך זה להיותו נקפה וזה להיות צומח וזה להיותו כלה * וכדרך זה תוכל לדעת בהיותו יתברך עומד באחד והוא מצרף כל הנמצא וכשת עוברים

אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשיתה התבונן ואין לך עסק בנסתרו * גם על זה אמר דוד לך דומיה תהלה * אמר השגתו ית' היא בדרכי השלילה והשלילות הנאות לכל בעל דתו לשלול מהבורא ית' הם שלש שלילות מודעות לכל משכיל בענין האלהות והם גשמות ופירוד ושנוי ושלילת הגשמות הוא שהבורא ית' אינו גוף ולא כח בגוף * וכלל השלילה הזאת הוא שאיננו מוגבל לא במקום ולא בזמן אבל היה והוא שכל גמור נצחי ושלילת הפירוד הוא כי כאשר ראו להאמין כי הוא יתברך שכל גמור כן ראוי להאמין עוד שאיננו שכל נפרד כמו שכלי המלאכי אבל נאמין כי הוא יתברך שכל שלם מיוחד יחוד גמור עד אין קץ ותכלית לשלימות אחדותו יתברך ושלילת השנוי היא כוללת שנוי עניינים שנוי מחשבה ושנוי פעולה ענין שנוי מחשב מה שיוור מקצ' הכתובים לפי פשטם שדברו כלשון בני אדם כמו וינחם יי' נחמתי כי המלכתי את שאול וענין שנוי פעולה נחלק גם כן לב' עניינים הא ההנהגה השני שמו וענין ההנהגה הוא שיוור הכתובים בהנהגת הבורא ית' בעולם השפל כי לעתיד הן ולעתיד מרחם או בכללים או בפרטים וכמו ענין נינוה ודומה לו וענין השמות הוא מה שנמצא שמותיו מה יורו על הרחמים מה יורו על הדין וכאלו נחלק ומשתנה בשמותיו ושליש השלילות האלו כלן נכללות במאמר אחדות שלימה וכלל אמונת הבורא יתברך בשלימותו הוא שאיננו גוף ולא כח בנו ואין בו לא קצב ולא שיעור ולא שכל נפרד ולא ישתנה ממחשבה אל מחשבה ולא מפעולה אל פעולה ולא מהנהגה אל הנהגה ושהו שכל שלם ופשוט ומיוחד בכל חלקי שמותיו ובכ חלקי מדותיו ושנוי הפעולה אישר מצד ההנהגה אינם רק מצד המקבלים כי ההולך בתום וביושר

עוברים במצרף נבדלין זה מזה וכל אחד הגמול כפי המעשה הצדיק נבחן בהיותו צדיק והרשע נבחן בהיותו רשע והבורא יתברך עומד באחד ובודק כל הנמצאים בדרך זה ועל ענין זה נאמר והבאתי את השלישית באש וצרפתים בצרוף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב ואומר מצרף לכסף ומור לזהב ובוהן לבות יי ואמר יי צדיק יבחן ומפני שהוא יוצרה ויוד מעשיה מדמה לה בצרוף הרי כבר ידעת שאינן שני מיני רצון אחד לצדיק ואח' לרשע אלא המצרף אחד הוא והצדיק והרשע עוברין בתוכו והצדיק נעשה לבן ככסף והרשע נעשה שחור ככחול ושניהם נבדלין זה מזה בהיות המצרף בודק בהם ועומד בכת אחד ובענין זה אתה דן שלש עשרה מדות וכן מה שאמרו לז' כל מקום שנאמר אלהים זו מדת הדין וכל מקום שנאמר יי זו מדת הרמים כי הלילה מהיותו יתברך נושא מדות כי המדות מקרים הם בגוף אבל ענין יי' מדות הוא כלל כל מיני הגמול והעונש לכל באי עולם וכלם נבדקים ונבדלי' בהיותו יתברך מצרף עומד באחד וכל באי עולם עוברין באותו המצרף והראוי לרהום רהום והראוי להנון הנון וכל אחד מהם מקבל הגמול כפי המעשה וכפי שהוא ראוי ולא בעבור היותו יתברך רוצ' להנקם מזה ורוצה לגמול לז' אלא רצונו עומד באחד והעוברים במצרף נבדקים מאליהם נמצאו יי' מדות לכל באי עולם מצרף ומבחן מחמת היותו יתברך עומד באחד וכשעוברין במצרף אחד שוה תמצא זה לבן וזה שחור זה כלה זה צומח זה נקפה זה מותך נדע שאין כלן שוין בבח שאלו היו כלן שוין היו כלם לבני או כלם שחורי' או כלן נקפי' או כלן מותקיני' ואלו היה המצרף בשנתה שנויין הרבה לא היינו יודעים כיצד נבדלין הנבדקים זה מזה שאנוכל לומר זה שנעשה לבן נשתה המצרף

ונעשה לבן זה שנעשה שחור נשתנה המצרף ונעשה שחור שאלו לא נשתנה המצרף שניהם היו לבנים או שניהם היו שחורים ואלו היה כך לא היינו יודעי' הבדל הדברי' אף על פי שאלו לבנים ואלו שחורים אבל בהיות המצרף עומד בכה אחד בלי שני ונמצא זה לבן וזה שחור נדע בודאי שזה ראוי להיותו לבן וזה ראוי להיותו שחור וכדרך זה הם הגמול והעונש בהיותו יתברך עומד באחד ונשמות הצדיקים והרשעים עוברין במצרף שוה ונשתנו זה מזה נדע שאין הצדיקים והרשעים העוברי' במצרף שוין במעשה שהרי עברו נשמתן במצרף אחד יצא הצדיק פזהב שנא' בהנני כזהב אצא ולפי שהזכות מאיות הנשמה כמאמר הכתוב אור זרוע לצדיק עור נאמר אור צדיקים ישמח לבן דימה אותה לזהב שמזקק להאיר וההובות מהשיכינן אותה ולכן נשמת הרשע דומה לסוג ובריל קהרי' וחשוכים וכן כתיב כסף נמאס קראו למו וכאשר עוברת במצרף נעשת אפר דכתיב ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם ואם כן מי גרם להיות זה זהב וזה אפר והלא שניהם עברו במצרף אחד אלא מעשיהם גרמו ואם כן לא תוכל לומר כי הוא יתברך רצה להנקם מזה ורצה לגמול טוב לזה אלא כל אחד מהם הבי' בידו אורו או בורו ולכן אמר דוד ע'ה בפסוק אשר בו התהלכו שבילי אמונה בחרתי משפטי' שויתי כלו' כאש כונתי בהשתדלותי להשיג אמונת הבורא יתברך אזי משפטיך שויתי כלומר מה שאתה דן על הצדיק ועל הרשע ידעתי שהכל שוה לפניך יתב ושאינ השני בא כי אם מצד המקבלים הגה למדת שאין לו יתברך שני רצון אצל צדיק ורשע אכל הכל לפי המעשה שכל אחד מאנשי העולם עושין ולא נשאר ספק בענין זה שהרי הוא מבורא הטיב ונעים ואם כן

למשכיל כי בהיות האדם צדיק הדין נתן
 היות לו טוב ולמה יצא מעוקל משפטו
 ובהיותו רשע רחמי הוא לכוונו ולהאכילו
 לדראון עולם ועל הדרך הזה שבארנו
 כל המדבר בענייני הבורא יתברך אין ראוי
 לו לקבוע לא בשמותיו ולא במדותיו לא
 שם קבוע ולא מדה קבועה רוצה לומר שלא
 יאמר שם פלוני יאמר על הרחמים ולא על
 הדין ושם פלוני יאמר על הדין ולא על
 הרחמים וכך מדה זו היא דין ולא רחמים וזו
 רחמים ולא דין כי הצד שווה ככולן בין
 בשמו בין במדו כי המה ההשגחה וההנהגה
 המיוחדות והכלולות בבורא יתברך זו כזו
 ופשוטות וההפכים הנראין בהם מצד ה
 המקבלים הן ואם ישאל שואל ויאמר
 מאחר שהוא יתברך אינו משתנה לשום
 ענין שבעולם ואינו אוהב לזה ולא שונא
 לזה אלא שהכל לפי כח הנשמה כשהיא
 עוברת במצדף כמו שנתברר א"כ מה תועלת
 בתפלות או בתחנונים שאנו מתפללין
 ומתחננין אם אנו אפר היאך אנו מתפללין
 שגחזור ונתיה זהב והרי הכל דבק בטומאת
 הנשמה או בטהרת אם כן מה תועלת לנו
 שנא' סלח לנו אבינו והרי אנו יודעין שאנו
 טמאים ומן הדין להיותנו כלים ונפסדים כי
 מעשינו גורמין והכל לפי המעשה ואם
 נאמר שמשנתנה לאחר התפלה ממה שהיה
 קודם התפלה הרי זה שנוי גדול שאין שנוי
 גדול הימנו נשיב דע כי מה שאנו
 מתפללין וצועקים לבורא יתברך לא להיותו
 יתברך משתנה מרצון לרצון אלא כשהוא
 שואל מאת בוראו מזון ופרנסה הרי מעיד
 שיש לעולם בורא נושא את הכל ומפרנס
 לכל ומושל בכל שאין שואלין מזון ופרנס'
 אלא מאת הארון המושל על העבד והרי
 מודה שהוא משגיח על המעשים בין טוב
 למוטב ובעוד היות הנשמה מתעסק בשבחי
 יתברך ומעידה שהכל בידו הרי הי' נטהרת
 ומתקדשת

מהו זה שנאמר בתורה ואהב את יעקב ואת
 עשו שנאמר יתן עול לך שכל זה דרך משל
 ודמיון בהיותם עוברים במצדף ובכרה תורה
 כלשון בני אדם מוסכמים לטובה או
 לרעה ובדרך זה כי את תועבת יי אשר
 שגא עשו ולא להיה וכן מחה תמחה את זכר
 עמלק וכן לא תחיה כל נשמה כלן חלילה
 מהיותו ית' נעשה להם כאויב ורוצ' להפרע
 מהם מחמת אף אלא דברה תורה כלשו בני
 אדם והעיקר המובן מרבי' אלו שהודיענו
 יתברך כי כשעברו אלו האומ' במצדף הדי'
 שלהם להיותם כלים ונאבדים ולא מהיותו
 יתברך חפץ להנקם מהם אלא הטבע שלהם
 היה כשעברו במצדף נעשו אפר ולפי' אמר
 לא תחיה כל נשמה ומכל אלה הדברים
 אשר עוררנו עליהם יש לך להקיש על כל
 מה שתמצא בתורה מענין אוהב ואויב נגדו
 ית' כי הכל משל דרך הדי' הראוי כשעוברין
 הצדיקים והרשעים במצדף אחד ומכנין
 לצדיקים שם אוהב על דרך היותם קרובים
 לבוראם יתברך ומכנין לרשע על שם אויב
 בהיותו מתרחק מבוראו ית' ועל הדרך
 הזה הוא ענין שנוי השמו' שכתבתי למעלה
 שאף על פי שאמרו ר"ל כל מקום שנאמר
 יי זו מדת רחמים וכל מקום שנאמר אלהי'
 זו מדת הדין איננו ענין היותו יתברך נחלק
 בשמותיו אך השמות מורים במקומם על
 ההשגחה הטובה היתה מאתו אם רעה ר"ל
 אם נגזר מאתו על ברואיו לקבל הטוב
 בזכותם או ההפך ברשעים ועל הצד השוה
 רצוני לומר במדות השם אמר הכתוב הצור
 תמי' פעלו כי כל דרכיו משפ' אל אמו' ואין
 עול צדיק וישר הוא יאמר כי פעולת צור
 עולמים תמימות והוא בעצמו צדיק וישר
 בכל דרכיו כלומר תמים ופשוט בכל
 מדותיו ואחר שהוא ישר בכל דרכיו תורה
 מלת אין עול על התגמול שהוא מצד ה
 המקבל ואין צריך עומק גדול בענין

והתקדשתי והוא אומר גדל השם ויקדש
 אז הוא מתפאר בו ואלו לא נתפלל היינו
 שוכחים בורא הכל יתברך ולא היינו יודעים
 אם יש עלינו ארון מושל על הכל נותן לכל
 נמצא מן הנמצאים הקו הראוי לו אבל כל
 שעה שאנו מתפללין לפניו נחזו מהחטאי'
 אשר עשינו אזי התפלה נשמעת והעיקר
 הזה רמזו רז"ל באמרם כל המרודה בעביר
 ואינו פורש ממנה אפילו התפלל כל הימים
 וכל הלילות אינה נמחלת לו ומשלו משל
 למי שטובל ושרץ בידו שבעוד שהשרץ
 בידו לא עלתה לו טבילה אפילו טבל בכל
 מימי עולם * חנה רמזו בזה המאמר שכל
 ענייני התפלות אינם לשנות רצונו יתברך
 אלא כדי שיהיו התפלות ותחנונים פתח
 לנשמה שתתודה על מה שהטאה ותפרוש
 מכל חטאתה ובכך היא עולה מטומאה
 לטהרה ונמצאת קרובה לבוראה יתברך
 אמנם הוא יתברך אינו משתנה בשום ענין
 בעולם לפי שכל המשתל לצרכו הו' משתנה
 וכל המשתנ' יש עליו משנ' שיוכל לשנותו
 אבל הבורא יתברך אין לו צורך בכל מה
 שזולתו * וכתב רבי אברהם ז' עזרא ז"ל
 ידענו כי הבורא יתברך הוא אהר ולא ישנה
 מעשיו כי כלם הם בחכמה והשנוי יבא כן
 המקבלים * הרי כבר התבאר כי הפעולה
 אש מצד ההנהגה אינם כי אם מן המקבל'
 ומצד המעשה אבל לא מצד היותו יתברך
 משתנה כל זהו שאמר הכתוב אני יי' לא
 שניתי * וכתב הר"ם במ"ז כי עיקרי אמנות
 דתינו ומוסדותיה הם יי' עיקרים * אמנם
 אני המדבר לא אבאר הנה כי אם העשרת
 מהם ושאריתם אפיצם על הספר * העיקר
 הראשון להאמין כי הבורא יתברך נמצא
 מציאות גמורה והוא יתברך עלת מציאות
 כל הנמצאים ובו קיום מציאותם וממנו
 ימשכו כח הקיו' ואלו נעביר על לבנו מניע
 מציאותו מיד בטלה מציאות כל נמצא ולא
 נמצא

ומתקדש' א"כ על כל תפלה שאנו מתפללין
 אנו מסדין מפסיק אחד בינינו ובינו יתברך
 לפי שאנו מטהרין את הנשמה ומעבירין
 אות' מטומא' ואלו לא היינו אומרי' בתפלות
 סלה לנו או מהל לנו ולא היינו מזכירין
 עניינים אלו * לעולם לא היינו מרגישים
 בעשותנו הרעו' אבל בהיותנו תמי' נבלמים
 על עונינו ומבקשים הסליחה ותחנונים על
 שעברנו לא נשוב עוד להזיז ולהרשיע וכן
 אלו לא היינו מתפללין ומבקשי' ממנו מוזן
 אז היינו שוכחים חסד הבורא ית' המפרנס
 אותנו והזן ומפרנס לכל מה שזולתו אבל
 בהיותנו תמיד מבקשי' ממנו כלכלה ומוזן
 הרי הנשמה הולכת ומתקרבת ונטהרת
 ונמצא יתברך משגיח בנו בהסיר המחיצה
 ומשפיע בנו טובה אבל הוא יתברך אינו
 משתנה * ומה שאנו אומרים סלה לנו אף
 על פי שהכל תלוי בו דברה תורה כלשון
 בני אדם לפי שכל הרוט' אצל חבירו מבקש
 ממנו סליחה וכדי שיתישב דעת כל ההמוץ
 אנו אומרי' העניינים כלשון הקרוב והמוכן
 להם כדי שלא תשתבש דעתם בעו' שאינם
 יודעים עיקר הדברים ואז היה דלת התפלה
 ננעל * ועוד שאלו לא נתפלל כלשון בני
 אדם באי זה לשון נוכל להתפלל * וכדרך
 זה הם כל מיני תפלות ותחנונים שאנו
 מתפללין לפניו תמיד ואף על פי שהוא ית'
 אינו משתנה הרי הנשמה הולכת ומתקרבת
 בהיותה מתעסקת בעסקי שבת והודאה
 ונוספת להשגותו יתברך ונמצאו התפלות
 מקובלות והעונות מחלין והמוזנו מזומנים
 בהיות הנפשות מתקרבות בתפלה ובתשוב'
 אם נחקו ונטרדות אם נטמאו * מכל אלו
 הדרכים אשר התעוררו עליהם יש לך
 לדעת כי התפלה עמודו של עולם היא כי
 המתפלל והמתחנן ומהלל לבור' ית' באמת
 ובכונה הוא הרביק שכלו במשפיעו והוא
 אהר ופועל פעולה * ואמר והתגדלתי

95

הנתיב הראשון

נמצא נמצא * ואלו נעלה על לבנו בטול
 הנמצאים כולם זולתו לא בטלה מציאות
 בשבילם ולא הסרה כי הבורא יתברך נקרא
 עשיר מסתפק שאין לו צורך במציאותו
 לזולתו * וכל בלעדיו פן הדעות וגופי
 הגלגלים ומה שיש בתוכם כלם יצטרכו
 במציאותם אליו יתברך וזהו העיקר הראשון
 אשר נרמז במלת אנכי * "אלהיך"
 והעיקר השני ייחודו יתברך לדעת כי עלת
 הכל אחד לא כאחד חמין הכולל שהו' מין
 האדם שכולל אישים רבים * ולא כאחד
 המין הפרטי כמו שתאמר אדם אחד בפרט
 ואתה כולל בו רמ"ח אברים * ולא כאחד
 המורכב אשר יחלק לאחדים רבים * ולא
 כגוף הפשוט אשר הוא אחד במספרו ויקבל
 החלוק עד לאין תכלית כי לכל אחד מאלו
 יקרא אחד על דרך העברה מפני שהדברים
 ההם אשר יקבץ אותה השם ההוא שוים
 בענין אחד אבל אינו אחד על דרך אמתי
 אמנם האחד האמתי הוא אחדות הבורא
 יתברך אשר אין אחדות כמוה בשום פנים
 וזהו עיקר השני באמרו שמע ישראל *
 אלהינו * אחד * והעיקר השלישי להרחיק
 ממנו יתברך מדות הגוף כי זה האחד אשר
 זכרנו אינו גוף ולא כח בגוף ולא ישיגהו
 משיגי הגוף ומקרוו כגון התנועה והעמידה
 לא בעצם ולא במקרה * ועל כן הרחיקו ממנו
 וזל שם החבור והפיוד ואמרו אין למעלה
 לא ישיבה ולא עמידה ולא עורף ולא עפוי
 עורף הוא פירוד * ועפוי הוא חבור ממלת
 ועפו בכתף פלישתים רוצ' לומר יהדפו אותם
 בכתף בהדבקם בהם ואמר הנביא ואל מי
 תדמינו ואשונה * ואלו יהיה גוף היה דומה
 לשאר גופים וכל מה שנמצא בכתוב אשר
 ידמותו ברמות הגופות כגון התנוע והעמיד
 והישיבה והדבור כל זה דרך העברה כמו
 שאמרו דברה תורה כלשון בני אדם *
 והוא העיקר השלישי הנראה אליו במלת

כי לא ראיתם כל תמונה * רוצה לומר כי
 לא השנתם לו יתברך תמונה כמו שאמרנו
 שאינו גוף ולא כח בגוף * והעיקר הרביעי
 הקדמות צריך להאמין כי זה האחד הנזכר
 הוא קדמון במלה מוחלטת וכל נמצא זולתו
 אינו קדמון שנערכוהו אליו והראיית על זה
 רבו בספרים והוא העיקר הרביעי באמרו
 מעונה אלהי קדם * והעיקר החמישי כי
 הוא יתברך הראוי לעבדו ולרוממו ולהרים
 קול ברוממותו ובעבודתו ולא יעשה לזולתו
 מן הנמצאים כגון המלאכים והנוככים
 והגלגלים והיסודות ומה שהיורכב מהם כי
 כלם הם מוגבלות על פעולותם ואין להם
 רשו' ולא הפץ אלא רצונו יתברך ולא ישימו
 מליצים בינם לבינו להתחבר אליו אלא
 ישימו הרעיונים מגמתם לעומתו יתברך
 ולא ישתו לב לזולתו * והעיקר הששי כי
 זאת התורה הנתונה למשה מפי הגבורה
 ושנתנה לנו משה תחיה נצוהה ולא נחלפת
 ולא תבא תורה מאת הבורא יתעלה זולתה
 ולא יהיה בה תוספת ולא גרעון לא בכתוב
 ולא בפירוש כאשר אמ' לא תוסף עליו ולא
 תגרע ממנו * והעיקר השביעי הוא
 שהבורא יתברך יודע מעשה בני אדם ולא
 יתירשל בהם ואינו כמו שאמרו עוב * את
 הארץ אלא כמו שנאמר גדול העצה ורב
 העלילה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי
 בני אדם לתת לאיש כדרכו וכפרי מעלליו
 והעיקר השמיני הנבואה והוא שידע האדם
 כי זה המין האנושי ימצא בו אישים שיש
 בהם דעות זכות מאד ושלימו גדולה ותשוב
 נפשם וזהו עד אשר תקבל צורת השכל
 אחרי כן ידבק שכל האנושי בשכל הפועל
 ויפריש עליהם ממשנו שנקבד הואת היא
 הנבואה וזה ענינה * והעיקר התשיעי
 זמן ימות השמים והאמין בנייתו ואם
 יתמהמה וכה לך ולא ושים לך אדם זמן
 ולא יוציא ספרות מן הפסוק כרי' לדעת זמן
 כואו

ויכתישו בזה הנפלאות שהם בשני המנהג
 הנקראים נסים נגלים ומבקשים לנפלאות
 למצוא להם סבה וטבע ועוד יש דעות
 בכתות שזכרנו זה אומ' בכה זה אומ' בכה
 אין צורך להזכירם אך הכלל היוצא מהם
 הוא הריסת התורה או כולה או מקצתה או
 להוציא דברים למשלים והבלים אבל
 אמונתנו התמימה היא כי התור' וכל עניני'
 וספוריה מתחלתה ועד סופה הם עניינים
 לא יורה עליהם שכל ולא טבע כלל כי כן
 הגיע עדינו בקבל' איש מפי איש עד משה
 מסיני והמצות המתנהגות בעדת ישראל
 איש מפי איש הם עדים נאמנים על כל
 האמונ' שזכרנו כי הטבע הוא אח' מעברי'
 האל ומשרתיו יצונו ויריץ' בעבר לפני'
 וכשיגער בו ידהה ויטוס מפניו כענין שנא'
 הים ראה וינס' וכשיק' ממנו יחזור מיד
 למלאכתו כמו שנאמר וישב הים לפנות
 בקר לאיתנו ועל דרך זה הם כל הנסים
 שעושה והבורא יתברך כי כשהוא רצונו
 יתברך לעשות הנס ההוא נדהה לו הטבע
 בעת ההיא ונהדף מפני רצון האל יתברך
 וממאמרו ואחר שנעש' הנס ההוא אזי החר'
 הטבע לעשות מלאכתו וכתב הרב רבינו
 משה בן מיימוני זל שהנפלא' פעמי שהיו
 בעניינים הנמנעים בטבע כההפך המטה
 לנהש ושקיעת הארץ בעדת קרח ובקיעת
 הים ופעמים יהיו בעניינים האפשריים
 בטבע כבא הארבה והברד והדבר במצרים
 כי מדרך אלו הדבר' שיארעו בקצת העתים
 בקצת המקומות וכמו קריעת מזבח ירבעם
 במאמר איש האלהים זה המופת אשר דב'
 י' הנה המזבח נקרע ונשפך הדשן אשר
 עליו כי מדרך הבניינים שיבקעו וכל שבין
 הנבנים מחדש וכרדת המטר הסוחף
 בזמן הקציר על יד שמואל וכברכות
 וקללות הכתובות בתורה כי כל אחד מהם
 אפשר באו בכל ארץ ובכל זמן והם כלם
 מפאת

בואו והכמי אמרו תפח רוחם של מחשבי
 קצים וצריך להאמין במשיח ולהתפלל
 בעדו כפי מה שבא על ידי כל נביא ממש
 עד מלאכי וכל מי שיבא בלבו ספק בזה
 הוא מכזב התורה אשר הבטיחה בו כביאור
 ומכלל זה הוא שלא יהא מלך לישראל
 אלא מזרע דוד ושלמה בלבד וכל החולק
 על מלכות זאת המשפחה הוא כופר באל
 ובדברי נביאיו והעיקר העשירי הוא
 תחיית המתים וכשיאבד לאדם עיקר מאלו
 העיקרים יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא
 מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות עד כאן
 וצריך כל בעל דתנו להאמין אמונ' שלימה
 מחלטת קבועה בלב שיש אלוה קדמון
 מחדש יודע ומשגיח ויכול כמו שביארתי
 למעלה והוא הממציא לכל הנמצאי' מאין
 וכל הדברים יש להם שיעור אצלו והוא אי'
 לו שיעור אצלה וכל המתבודד ומשכיל
 בשכל נמריץ בהשגת שמו הגדול יתברך
 אזי יבין בדעתו אמתת בורא עולם שהוא
 נושא ואין לו נושא ומקיף שאין לו מקיף
 ושאינו משתן כלל כמו שביארתי למעלה
 לפי שאין דבר בעולם שיגרום לו שנוי
 ויש כחול' באמונה מתחלפות והם דעות
 זרות ורעות ומכטלות האמונה ואלו הם יש
 כת שכופרת בעיקר ואומרת כי העולם
 קדמון כהשו' ביי' ואמרו לא הוא ויש
 כת אחרת שמאמינה בחדוש העולם אך
 היא מכהשת ידיעת מחדשו בשפלים אמרו
 איכה ידע אל ויש ידיעה בעליון ויש כת
 אחרת שהיא מוד' בידיעה ומסירין ההשגת'
 לדוממות האל יתברך נגד פחיתות הנבראי'
 ויגזרו בזה כי אין דעת וחשבון במעללי
 איש ויעשו אדם כדג הים והכלל לדעתם
 עזב י' את הארץ למקרים ויש דעת
 אחרת שמאמנת בחדוש בידיעה ובהשגחה
 אך נגזרים היות נמנע דבר שלא יורה עליו
 שכל או טבע כי עולם כמנהגו נוהג

מפאת האפשר כשיסתכל האדם בהם וזמנם יהיו אלו הענייני האפשריים מופתי באחד משלשה תנאים או בכלן. האחד מהם בא האפשר ההוא בעת מאמר הנביא בשוה כמו שבא בשמואל אקרא אל י' ויתן קולות ומטר וגו' וכתוב ויקרא שמואל אל י' ויתן קולות ומטר ביום ההוא' וכמו שבא באיש האלהים הבא מיהודה והמזבח נקרע ונשפך הדשן מן המזבח כמופת אשר נתן איש האלהים' והתנאי השני זרות האפשר ההו על כל אפשר ממינו כמו שבא בארבה לפניו לא היה כן ארבה כמוהו ואחריו לא יהיה כן' וכבר אמר אשר לא היה כמוהו בכל ארץ מצרים מאז היתה לגוי' וכבר אמר וממקנה בני ישראל לא מת אחד' כי התיחד האפשר ההוא באומה נרמו אליו בשכל הוא מזרות האפשר ההוא' והתנאי השלישי המשותף האפשר ההוא המתחדש והתחדתו בכרכות והקללות כי אלו היה פעם אחת או שתי' לא היו מופת והיו אומרי' שהוא במקרה' וכבר באר זה בתורה ואמר אם תלכו עמי בקרי ולא תאבו לשמוע לי' רוצה לומר שתשימו מה שיהול בכס ולאילו המכות מקרה לא שהם עונש אמר שהוא יתברך וימדי בהרון אפו הדבר ההוא אשר חשבתם אותו מקרה והוא אמרו אם תלכו עמי בקרי' והלכתי עמכם בחמת קרי' ואחר שהתבאר זה דע שהמופתים בענייני הנמנעים בטבע לא יתאחר כלל ולא יארך ולא ישאר על ענייני שאלו התמיד כך היה מודרך לספק במופת שאלו נשאר המטה טעש היו מפסקי היותו נחש מתחלתו ומפני זה היה שלימות המופת בשוה מטה ויהי למטה בכפו' וכן אלו שקעה הארץ בעדת קרץ והיה נשא שקיעה לעולם היה המופת חסר ואמנם שלימותו היה בשוה הארץ לעניינה ותכס עליהם הארץ' וכן וישב הים לפנות בקר לאיתנו' ומפני זה העיקר

אש העיריתך עליו אברה מאמנות התמדת ענין יוצא חוץ לטבע כמו שביארנו בזה המאמר' ואמנות המופת שבעניינים האפשריים הוא כל אשר יתמיד ויארך יותר ראוי להיותו מופת ומפני זה נאמין התמדת הכרכות עם העבודה והקללות עם המרי לעולם כזאת האומה ובזה שבו אות ומופת כמו שביארנו' ואולם אולי יש דרך או דרכים רבים אדרי' חייב אותם חכמת הבורא יתברך ואנחנו לא נדעם ע"כ' וכתב הרב רבינו בר נחמן זל כאשר ירצה הבורא ית' בעדה או ביחוד ועשה עמהם מופת בשנתי מנהגו של עולם וטבעו יתברך לכל בטול הדעות הרעו' כלם כי המופת הנפלא מורה כי י' לעולם מחדש ויודע ומשגיח ויכול וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר מפי נביא יתברך ממנו עוד אמתת הנבואה כי ידבר אלהי את האדם ולכן יאמ' הכתוב במופתים למען תדע כי אני י' בקרב הארץ' והורות על ההשגחה כי לא עזב י' את הארץ כדעתם ואמר למען תדע כי ליי' הארץ להורות על החדוש כי היא שלו שבראה מאין' ואמר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ להורות על היכולת שהו שליט בכל אין מעכב בידו' אם כן האותות והמופתים הם עדים נאמנים באמנות הבורא יתברך ובתורתו התמימה ובהשגחתו ע"כ' ואמנות ההשגחה היא פנת הדת וכונת מעמד הר סיני שאם אין השגחה עליונית אין תורה עליונית כלל אחר שהדבר פשוט שהתורה ניתנה לתועלת מקבליה ומקיימיה לא לתועלת נותניה' אם כן נאמין שהבורא יתברך משגיח בעולם ולולי השגחתו בעולם שככל המציאו' לתהו במאמר הכתו' הסתור פניך יבהלון' אמר כי אם יסתיר פניו ממנו רגע ישוב הכל להכל' עוד אמר הכתוב ואיזה מחיה את כלם ודרשו ר"ל החיית א' כתוב אלא מחיה הווה ששמע בכל שעה מחיה

בהשך ידמו כי לא בכח יגבר איש ו רצה
 לומר כי כשיצאל קצת בני אדם מן המכות
 והמקרים ונפול קצת בהם אינו לפי כחותם
 הגופיים והכנותיהם הטבעיות הוא אמרו
 כי לא בכח יגבר איש אבל הוא לפי
 השלימות והחסרון רצוני לומר קרבם אל
 הבורא יתברך או הרקם ממנו ומפני זה
 הקרובים אליו בתכלית השמירה אמר רגלי
 חסידיו ישמור ודרהוקים ממנו מוכנסים
 למה שיקרה שימצא ואין שם מי שישמרם
 ממה שיתחדש כחולך בהשך ואין ספק
 שיכשל ונאמר בהשגחה על החסידים גם
 כן לא יגרע מצדיק עינו וכתב שומר כל
 עצמותיו אחת מהנה לא נשכרה והפסוקי
 אשר באו בענין הזה רבים ר"ל בהשגחה על
 בני אדם כפי שעור שלימותם וחסידותם
 וכת הפילוסוף מי שיש להם יכולת להעתיק
 נפשותיהם ממדה למדה הם אשר תהיה
 השגחת הבורא יתב עליהם יותר כי אף על
 פי שהבורא יתברך ברא הרשעים והמצויאם
 כדרך שהמצויאם הצדיקי אינו שומר כשמרו
 הצדיקים כי כאשר רהקו הרשעים ממנו
 יתברך כן הרחיקו שמירתו מהם ומידם
 הית זאת להם ולא מצד שיש למעלה שום
 שנוי הלילה וכל מקום שאתה מוצא
 שהבורא יתברך מאבד הרשעים ומשמידם
 וכיוצא בו מרעות שיעשה להם זהו ענינם
 ר"ל הסתלק השגחתו מעליהם לבהירתם
 הרעה אמנם הבורא יתברך לא יעניש אלא
 המהוייב והראוי להעניש ועל זה הדעת
 נמשכו דברי המון חכמינו ז"ל באמרם אין
 מיתה בלא הטא ואין ייסורין בלא עון וכך
 אמר הכתוב אשר ענין פקוהות על כל
 דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי
 מעלליו אמנם שאר בעלי חיים זולתי
 האדם הענין בהם מקרה כמו שנכתב ומפני
 זה היתה שהייתם מתרת לנו וגם מצוה בה
 והותר להשתמש בהם לתועלתנו בכל אשר
 נרצה

מחיה את כלם ואמ' בלישון חיים כי כאשר
 אם יחסר החיות מן הדי רגע ישוב מת כן
 אם יסיר הבור' השגחתו שהיא היות העולם
 ממנו רגע אחד נשוב מתים שהוא התעדר'
 וכתב הרמב"ם ז"ל ונמצאו באמונת ההשגחה
 דעות שונות אין ראוי לכתב' אמנם האמונ'
 האמתית היא שהשגחת האלהית היא בזה
 העולם התחתון ר"ל מתחת גלגל הירח במין
 מין מן הדברים אלא שזה יתחלף כי במין
 אישי בעלי חיים מדברי ישגחה בפרט לבד
 וזה המין לבדו הוא אשר כל עניניו אישיו
 ומה שישגנם בפרט מטוב או רע נמשך אח'
 הדין אבל שאר בעלי חיי'וכל שכן הצמחים
 וזולתם אינם כי אם במקרה גמור כי אין
 להאמין שזאת העכביש טרפה זה הזכוב
 בגזירה מאת הבורא יתברך ורצונו ולא שזה
 הדג חטף ובלע זאת התולעת מעל פני
 המים ברצון אלהי אישי אלא על כל אלה
 והדומה להם הם במקרה שהרי כבר
 תמהו הנביאים ע"ה על היות ההשגחה אפילו
 בבני אדם כי הוא קטן ופחות שישגת הבור'
 יתברך עליו כאמרם מה אנוש כי תזכרו'
 מה אדם ותדעוהו כל שכן בזולתו מבעלי
 חיים ואף כי בצמחים ואולם ההשגחה
 האלהית הוא נמשך אחר השפע האלהי
 והמין אשר בו נרבק השפע החוה עד ששב
 בעל שכל ונגלה לו כי כל שהו גלוי לבעל
 שכל הוא אשר התחברה אליו ההשגחה
 האלהית ושערה לו כל פעולותו על צד
 חגמול והעונש כפי הדין עוד אמר כי
 הואיל וההשגחה נמשכת אחר השכל אם
 כן כפי מה שישג' האיש ממינו האדם אל
 השכל כן שישגהו ההשגחה כי אי זה איש
 מאישי בני אדם שהשיג מן השפע החוה
 חלק יותר גדול כפי הכנת החומר שלו וכפי
 התלמודו תהיה ההשגח' עליו בהכרח ולכך
 נאמר בהשגחה על החשובים החסידים
 ועזיבת הסבלים רגלי חסידיו ישמור ורשעיו

דעת ודעת ראו לסבלם ועליהם אמ' שלמה
 בחכמתו על דרך משל כבשים ללבושך
 ואמר ר'זל בפירוש משל זה דברים שהם
 כבשוננו של עולם יהיו ללבושך כלומר לך
 לברך גם עליהם אמר דבש וחלב תחת
 לשונך ואמר ר'זל דברים שהם כדבש וכתלב
 יהיו תחת לשונך ולכן אף כי נרמזו הנה
 מהם לא יהא כי אם מעט מזער כי אין ראוי
 לגלות תכלית מה שיוכל אדם לגלות על
 ספר לפי שאינם ראויים לגלות אלא לאותם
 העומדים על הספר המיד ומפנין עסקיהם
 ומתעסקין בו אבל לא למי שעובר על הספ'
 בשעת הפנאי מצינו שצונו השם
 יתברך בתורתו הקדושה ליהוד אהוה פעמים
 בכל יום וענין יחוד זה שנאמר שמע ישראל
 יי' אלהינו יי' אחד ודע כי זה השם הוא
 סוד שמו המיוחד ית' הנקרא שם בן ארבע
 אותיות שאותיותיו יוד הא ואו הא ואותיות
 אלו שומרות עצמם במספר כיצד פעמים
 למאה הרי לך באחריות ה' פעמים ה'
 כה הרי ה' באחריות פעמים ו' לו הרי ה'
 בקוף וזה יורה על היחוד וזה השם הגדול
 הו המורה על אמתתו ית' כאמרו אני יי' הוא
 שמי כל מה שמורה שם בן ארבע אותיות
 הוא הוא אמתתי ועצמי ולפיכך נקרא
 שם זה שם המיוחד מפני שנתחד ונבדל
 משאר השמות שהם להורות עליו יתבר' כי
 אין בשאר שמותיו שם שאינו נכלל בשם
 זה והוא הנושא כל הלשונות וכל השמות
 והוא עיקר קיומן כמו שהוא יתבר' נושא כל
 הנמצאים והוא עיקר קיום כל הדברים
 זה השם המיוחד שאנו אומרים שנתחד
 בתורה התמידית לקרותו יתברך ועליו אמר
 בראשית הדבר אנכי יי' אלהיך כלו אמתתו
 מה שמורה שם זה שהוא ענין מציאו והויה
 ולא דבר אחר ולשון הויה כולל כל הנמצאי'
 שבעולם היותם נשואים בהויה ואין כל
 הנמצאים כוללים לשון הויה מפני שהוא

יתברך

נרצה והראיה על היותם בלתי השגחה
 אישית כמו שביארתי הוא מאמר הנביא
 כשראה מהתגברות נבוכד נצר ורוב הרגו
 בכני אדם שאמר ותעשה אדם כדגי הים
 ברמש לא מושל בו כלומר כאלו נעזבו
 בני אדם ונשכחו ונעשו הפקר כדגים ותולעי
 הארץ ואחרי כן ביאר שאין הענין כן ולא
 על העזיבה והשכחה והעלות ההשגחה אבל
 על צד העונש להם להתחייבם מה שחל
 בהם והוא אמרו יי' למשפט שמתו וצור
 להוכיח יסדתי הנה מבואר כי ההשגחה
 האלהית אינה כי אם באישי מין האד' בפרט
 ובשאר בעלי חיים בכלל לקיום המין ואל
 תחשוב שזה הדעת יתור אמרו ונתן לבהמ'
 לחמה ואמרו כפירים שואגים למרפ' וגו'
 ואמרו פותח את ידך וגומר ומאמר ר'זל
 יושב וזן מקרני ראמים ועד ביצי כנים
 והרבה כאלה המאמרים הנכתבי הנמצאים
 אין בהם סותר כי אלו כלם השגחה מינית
 לא אישית וכאלו הו' מספ' פעולותיו בהכינו
 לכל מין מזונו ההכרחי וחומר עמידתו וזה
 מבואר נגלה ולולי זה היה המין אבד בלי
 ספק זה מבואר במע' התבוננות ואין לשאול
 למה השגיח הכורא יתברך באישי בני אדם
 ולא השגיח בהשגחה הויה בשאר בעלי
 חיים כי כן רצה יתברך ויתעלה וכן גזרה
 חכמתו כאשר גזרה חכמתו ליתן שכל באדם
 ולא נתנו לשאר מיני בעלי חיים עכ'
 וצריך לך בעל שכל ללשוש רעיוני לדעת
 עניני יחוד הבורא יתברך ויתעלה מצד
 קבלת תורתנו התמימה מאחר שנתבר' לנו
 מצד השכל באר הטב' ועניינים אלו אדם
 יכול להגיע להם מצד הקבלה אם יעיין
 בעיון נמרץ בתורתנו הקדושה הנמסר לנו
 שבה נוכל להשיג כל ההשגות האפשריות
 לכל שכל שהוא בחומר ואז נוכל להשיג
 אורו יתברך מצד תורתנו השגה נכונה
 ועניינים אלו הם עמוקים עד למאד ואין כל

עם ד' אותיות הרי ע"ב * ויש לך לדעת
 כי זה השם לא היה נודע לכל ישראל איך
 יהיה הדבור בו ובאי זו תנועה ינוע כל אלת
 מאותיותיו או אם ידגש קצת מאותיותיו אם
 היתה מקבלת דגשות אבל הכהנים ואנשי
 החכמה היו מוסרי' אותו זה לזה רוצה לומר
 תאר הדבור בו והיו הכהנים מסתירין אותו
 בנעימות קולם ולא היו מלמדין אותו לכל
 אדם אלא לתלמיד הגון פעם בשבוע והוא
 מה שאר'זל שם בן ד' אותיות חכמי' מוסרי' *
 אותו לבניהם ולתלמידיה' פעם אח בשבוע *
 ועוד אמרו ז"ל שם בן שבעים ושתים קדוש
 ומקודש ואין מוסרי' אותו אלא למי שהוא
 עומ' בחצי ימיו וצנוע ואינו משתכר ומעביר
 על מדותיו והיודעו וזהיר בו ומשמרו בטהר'
 אהוב למעלה ונחמד למט' ותלמודו מתקין'
 בידו ואימתו מוטלת על הבריות ונחל' שני
 עולמו' העולם הזה והעולם הבא' וכן אר'זל
 בשם של איביעים ושתים אמר רב יהודא
 אמר' רב שם של מ' ושתים אין מוסרי' אותו
 אלא למי שהוא צנוע וכל היודעו וזהיר בו
 ומשמרו בטהרה תפלות נשמעת ואהוב
 למעלה ונחמד למטה ואימתו מוטלת על
 הבריות ונחל' שני עולמות העולם הזה
 והעולם הבא * זה שם של מ"ב אינם תיבה
 אחת בפני עצמה ולא שם אחד בפני עצמו
 אלא הם אותיות מקובצו' ומורו' על אלהות
 ית' שהוא אחד ומיוחד ואנחנו לא נדעם *

ואני מצאתי כתוב

ויל' הריש נראה כדרך זו יוד *
 עולה כ זו עולה יב הרי
 לכ וכן החין כחיותן עולם
 * הרי כב

זה הצירוף * יוד
 עולה כ * הא הא עולה יב הרי לב
 ו הרי לח עם ד' אותיות הרי מ"ב *
 ודע כי שם של ד' אותיות שזכרנו הוא כמו
 כן היסוד שממנו נמשכין שאר כל הכתובין
 אחד אחד כמו שאבאר * ואין בשאר כל

ד א 4 I השמות

יתברך אמת מציאות והויה * וכבר אמר ה'
 אליעזר הגדול בפרקיו קודם שנברא העולם
 היה הוא ושמו בלבר * ומה נעים זה
 המאמר לכל בעל שכל באמרו עליו ית' היה
 הוא שהו' הוא אמת שמו שאלו לא תאמר
 הית מה תוכל לומ' שזהו עיק' מציאו' והויה'
 ומה שאמ' היה הוא ושמו כונתו לומ' שהוא
 יתברך בלבר נמצא קודם שנברא העולם
 ואין שם דבר שני זולתי יתברך * ואל יקשה
 עליך אמרו היה ושמו ותחשוב שהם שני
 דברים הוא ושמו שכבר אמרנו ששמו אינו
 מעיד אלא אמת מציאות והוא ית' הנמצא
 באמת מציאות שאין דומה לו וכבר העיד
 הנביא שהוא יתברך ושמו דבר אחד באמרו
 אני יי' הוא שמי * ואוס' וידעו כי אתה שמך
 יי' לברך וגומר * השם הנכבד הזה
 הוא מקור ומעין לכל הדברי' וממנו נמשכין
 ויוצאין כל הנחלי' והוא אינו נמשך מזולתו
 לפי שאינו צריך באמתתו לדבר אחר שהוא
 עיקר המציאות וקיים שאינו צריך בקיומו
 לזולתו * והשם הזה הוא יסוד שם
 המפורש שהיו מזכירים הכהנים במקדש
 כי השם הגדול של ע"ב היוצא משלשה
 פסוקים של ויס'ע ויב'א וי"ט * לא נקרא שם
 המפורש אלא על שמו של זה שממנו יוצא
 ונאצל והוא בעצמו מעיד שכך מספרו ע"ב
 על שלשה ענייני צירופים כיצד האחד

יוד הי ווי הי אותיות עשרה ומספרם ע"ב *
 והעשרה רמז לעשר ספירות הקשורות בן
 ביחוד אמתי בשלהבת הקשורה בטהלת *
 והע"ב כנגד שם המפורש * וענין הצירוף
 השני הוא בן ליקח האות הראשונה
 לבדה ואחרי כן לצרף אותה עם השניה
 ואחרי כן לצרף השלשה יחד * ואחר כך
 לצרף ארבעתם יחד * כזה * ית יהו
 יהוה שמנין כלם אחר כל הצירופים
 הוא ע"ב * וענין הצירוף השלישי צרף
 * עם ה הרי טו וי עם הו הרי לו וי

122

היהו ומנינם שנים עשר ולכן נקרא זה השם של שנים עשר אותיות' וארז'ל שם בן ל'ב אותיות היו מזכירין אותו הכהני צבית המקדש וכו' משרבו הפריצים היו מוסרי אותו לצנועים שבכהונ' והיו מבליעין אותו בנעימות אחיהם הכהנים' התבונן בשמוש זה השם המיוחד ותמצאהו כלו מורה מציאות והויה ואיננו מורה ענין אחר ועל זה אמר הנביא אני יי' לא שנית' בהיות אמתת שם העצם שלו מורה שאין לו צד שני' ואם כן הרי על הדרכים אשר ביארנו למעלה שאינו משתנה שמו הגדול עדות על כלם וכמו שהוא אין לו שניו כן שמו הגדול אין לו שניו והרי עדות זו גדולה ולפיכך אנו אומר' יי' אהי' כלומר מכל צד שתהפך אותו תמצאהו מורה ענין אחר והוא אמתת מציאו והויה' וענין זה לא תמצאהו בשאר כל השמות' והתבונן בענין אל שהו' ראשו הכנויין כשתהפוך אל תמצאהו לא והרי נשתנה אל ונעשה לא ואין ענין זה בענין זה ועל כיוצא בזה אמר הנבואה הם קנאוני בלא אל כלום' כפרו באלהותי והפכו אל ואמרו לא' וכענין אמרו כחשו בני' ויאמרו לא הוא' ואם תתבונן בזה תראה שהשם המיוחד איננו משתנה ושאר כל הכנויין וכל הלשונות תמצאם מקבל' שניו ועיקר זה כבר הודענך אותו שאין הכנויין מעידין על אמתתו כי אם על פעולותיו' ולפי' יש לך להתבונן באמתת השם המיוחד המורה והמעיד עליו יתברך שאין לו שניו' ואחר שרמזנו אחד מארץ אלפי עניני שמו' השם המיוחד והעיונו כל בעל שכל לחקו' אח' כל אחד ואחד מהעניני שהשם המיוחד מורה עליהם' מעתה נחזור לבאר שני שמות הנגזרים ממנו ונרמזו בהם מעט מזער' השם הנגזר מאמתת השם המיוחד והוא ראשית כל החלום והוא הנמשכין מאתו הוא הנקרא אהיה והוא

השמות שם כולל אמתת מציאותו יתבר' כי שאר כל השמות כנויין הם לפעולותיו' והשם הזה הוא המורה על אמתתו יתברך קודם שנברא העולם מפני שהוא מורה עני' מציאותו כמו שביארתי ואין נמצא בלתי מציאותו כמו שהוא יתברך אינו מתודש כד שמו הגדול אינו מתודש אבל שאר הכנויין כגון אלהים אדני צבאות שדי כלם כנויין הן לפעולותיו וכולן מתודשים בהן העולם ומאחר שהם מתודשים אינם יכולי' להורות על אמתת הקדמון' אמנם יש שני שמות נגזרים מן השם המיוחד ונמשכין מן המקור וממשיכין כת' בשאר כל הדברי' ושני שמות אלו הם אהיה יי' ולפי ענין זה צריכין אנו לרמז סדר תכונת ענינים אלו זה אחר זה כדי שיהיה פתח לכל משכיל ויתעורר ויחלש' לחפש סתרי תורה כדי שתדבק נפשו בשלשלת העליונה ויצא מה שכבת שכלו אל הפועל בהיותו מבינ' ומשכיל דברי אלהים חיים על דרך האמת וזהו סדר שמותיו וכנויו' השם הנבבד' והנורא הנקרא שם העצם הוא יהוה' ואחריו אהיה' ואחריו יי' ואחריו אלהים' ואחריו אדני' ואחריו שדי' ויש אומר אף צבאות' כמו שאבארם כלם בע'ה' אלו הם כלל הכנויין הנמשכין מאמתת שם המיוחד וכלם מורים על פעולות ידוע' והנני רומז ענין כל אחד ואחד' השם המיוחד הנקרא שם העצם המור' על אמתת מציאות והויה והוא מעיד על שהוא יתברך אין לו שניו לא מעט ולא הרבה' כיצד הרי הוא מורה הויה ואלו תהפך השם הזה לכל צד שתהפכו לא תמצאהו מור' כי אם הויה מה שאין כן בשאר כל השמות שתמצאם מקבלים שניו כמו שיתבאר' כיצד הרי צירוף שם המיוחד מורה הויה לכל צד כדרך זה יהוה יהוה יהוה הויה' והני הויה והיה והיה הויה הויה

מורה

וזה זכרי כדי לגלות לך שאיננו. זכור השם
 ההוא כמו שנכתב כאמרם ר'זל רבינא רמי
 כתיב זה שמי וכתיב זה זכרי לא כשאני
 נכתב אני נקרא אני נכתב ביוד הא ואני
 נקרא בארף דלת ואולם על דעת מקבלי
 האמת שם אהיה הוא נעלם ומעולה משם
 יוד הא ואו הא * ואם תאמר מה הוא
 זה שנאמר למשה אהיה אשר אהיה תדע
 לך כי זה הוא סוד שאמרנו בענין אהיה
 כלום אני הוא הנמצא שמאמתת מציאותי
 נמצאו שאר כל הנמצא * והוא שם משותף
 למציאותו ומציאות זולתו * או נוכל לומר
 שלכך שנה פעמים ואמר אהיה אשר
 אהיה כלומר הנמצא אשר הוא הנמצא ואין
 לו תאר חוץ למציאותו אלא הוא מחוייב
 המציאות ולא כמציאות זולתו אשר הוא
 מקרה נוסף על עצמותו וזהו אהיה אשר
 אהיה ר"ל מציאותי הוא הוא ואינו מקרקה
 לו שנמצא מפני שהוא מחוייב המציאות *
 וסוד אהיה נמסר למשה ע"ה אבל סוד
 תכלית אמתת יהוה לא נמסר למשה ועל
 זה נאמר לו והאית את אחרי ופני לא יראו *
 ואלו תאמר וכיצד אתה אומר שלא ידע
 משה תכלית אמתת שם המיוחד שסודו
 יהוה * הלא כבר עוררתיך שהשם המיוחד
 הוא סוד אמתת מציאות הבורא יתבר * ואלו
 ישיג משה ע"ה תכלית זה היה משיג עצם
 אמתת הבורא כמו שהוא וכבר הודיעו יתב *
 שאין בטבע האדם להשיג ענין זה ועל זה
 נאמר לא תוכל לראות את פני * ודי
 במעט מזער שרמזנו בענין אהיה * ואחר
 אמתת אהיה שסודו יהו נמשך סוד ית
 שהוא ענין הנהגתו יתברך עם כל ה
 ההיות הנמשכות מאמתת מציאותו
 יתברך וענין הנהגתו לעולם * וענין
 זה כבוד להשיג וזהו סוד כל הנשמה
 תהלה ית הללו ית * וזהו אמרתי לא
 אראה ית בארץ החיים * ואם כן הרי שם
 ד ב 4 II יהוה

פורה על המשכת מציאות כל הנמצאים
 מאמתת מציאותו יתעלה כענין אמרו י'
 קנני ראשית דרכו * ואומר ואהיה אצלו
 אמון הרי ואהיה הוא דרכי השם * ומה
 שנאמר ואהיה מעיד כי אהיה סודו ששה
 אותיות ראשונות שסודם אב גד הו שכן
 עולה זה כזה * ולכן אמר ואהיה כאלו אמ'
 עד ואו אותיות הוא סוד אהיה * ואם כן
 הרי ראשית דרכו הוא סוד אהיה הנאצל
 בראשית דרכו יתעלה מאמתת שם הויה *
 ועתה בין ברכ וקח לך שם יהוה ואצלת מן
 הארבע אותיות של שם אות הא האחרונה
 וישא בידך יהו וזהו סוד שם אהיה כי אהיה
 עולה למנין כא וכמו כן שם יהו עולה
 למנין כא * הרי לך מבואר ששם אהיה
 נגזר ונאצל משם יהוה * וכאשר תבין
 סוד אהיה שהוא סוד אב גד הו תתבונן
 מה שנאמר בספר יצירה כי אהוי הוא חות'
 בראשית כי סוד אהיה הוא סוד יהו והוא
 חותם ששה סדרים שסודם אב גד הו *
 בדרך זה א' יהו מעלה ב' יהו מטה ג'
 יהו מורה ד' יהו מערב ה' ויה צפון ו'
 יהו דרום * הרי כל המעשים מתגלגלים
 בסוד אהיה שסודו יהו שהוא חותם אב
 גד הו * ואם כן הרי סוד יהו שהוא סוד
 אהיה הוא סוד המשכ' מציאו' כל הנמצאים
 מאמתת מציאותו יתברך * ואם תבין
 זה הרי לך פתח פתוח לחקור אור עומק
 הענינים שמורה עליהם שם אהיה * והרי
 רמזנו מעט בדי שתתעורר לשאר מה שהוא
 כולל * ואין מעלת אהיה כמעלת
 השם המיוחד מפני שסוד אהיה כולל
 מציאות נמצאים מאמתת מציאותו יתבאר
 אבל השם המיוחד אינו מעיד כי אם אמתת
 מציאותו יתברך לבד * ולכן אתה רואה
 שאהיה נקרא כפי אותיותיו והשם המיוחד
 אינו נקרא כפי אותיותיו ולזה נאמר
 בהזכרת השם המיוחד זה שמי לעולם

הנתיב הראשון

בו יאמר אלהים * הרי יה הנכלל באלהים
הוא צורת כנוי אלהי ואל תקש' עלי מאמרו
בו יאמר אלהים הוצא הארץ ויאמר אלהים
יש רצו המי' כי אהר שאמ' במציאו' התהלת
הויות החדוש יהי אור בהיות ההויה גורמת
מציאות האור שאם אין הויה אין אור כל
אחר כיון שגולה תהלה * ועדן כנוי אלהים
בסוד צרפוני מעיד אגידת הטבעים כענין
אילם יה והוא מלשון מאלמי אלומים כלום'
שבו נמזגו הטבעי במעש' בראשית ונתאחו
ההרכבות כלם ונתערבו בקצתם * כי אלה'
בנימטריא הטבע' * ועדן כנוי אלהים
מעיד כמו כן עמידת הטבעים על תכונת
קיימת כענין האלם מלשון יונת אלם כל'
החק דבר וקיומו וזהו ענין כי כל מעשה
האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסף
וממנו אין לגרוע מפני שנעש' בכנוי אלהים
המעיד עמידה וקיום * ועדן כמו כן סוד
אלהים מורה על היות כל מעשה בראשית
בקו הישר והדין והמשפט כי אלהי מלשון
דין ומשפט באמרו אלהי לא תקלל וכאמרו
כי המשפט לאלהי הוא * ועל ענין זה אמר
אדון הנביאים הצור תמי' פעלו כי כל דרכי
משפט כלום' כל מעשה בראשית שלהם
דרכים הם כלם עשויים בקו המשפט בסוד
לב' פעמים אלהים שסודו משפט ולפיכך
קיימים הם לעולם מאדר שהם עשויים בקו
המשפט ובמשקולת היושר * הרי רמזנו
קצת מהענינים שכולל סוד אלהים כדי
שיתעורר המשכיל לשאר ונתחזר לרמז
מעט מצער בסוד כנוי אדני * כבר ידעת כי
כנוי זה אברהם אבינו ע"ה אמרו כענין ויאמ'
אדני יהוה במה אדע * וענין אדני הוא כנוי
על הממשלה והאדנות והעיקר שהוצרך
אבינו ע"ה לאמרו מפני שבזמנו היו כופרים
כל אנשי העולם במציאות הבורא ית' ואל'
עובדי לשמש ואלו לירח ואלו לשא' הכוכבי
ואל'

יהוה מורה אמתת מציאות יחיד * וסוד
איהוה מורה אמתת מציאו' נמצאי' מאמתת
מציאות יחיד * וסוד יה מורה ענין הנהגתו
לעולם כפי העניינים ההויים בו כפי המשכת
קיום הנמצאים ועמידתם * וזה סוד ויהי
יהוה את יוסף ויהי איש מצליח * ויהי בימי'
ההם * ויהי הנשם על הארץ * ויהי רעב
בארץ * וזהו סוד הוית הטובות או הרעות
בכל הנמצאים כולם מאמתת הויה יחיד *
ודע כי זה השם במלואו רוצה לומר יוד' הא'
יעלה ככל מספר השם המיוחד שהוא כו' *
תחלת הכניין הוא אלהים והשם לעולם
קודם לבניו כמו "אלהים" וסוד אלהים הוא
כנוי שנתכנה לו * יתברך על פעולות הטבע
שזהו סוד מעש' בראשית ולפיכך לא תמצא
בכל מעשה בראשית כי אם סוד אלהים
שהוא כנוי לאותם הפעולות * ותמצא
בבראשית עד ויכלו לב' פעמים אלהים
שסודם לב' נתיבות חכמה שהם כב' אותיות
עשר ספירות * וסימנם כב' אותיות ו' צדדים
שהם מעלה ומטה מורה ומערב צפון ודרום
וארבע יסודות כלל כלם כבוד והסוד כבוד
אלהים הסתר דבר * - ואם תאמר מדוע
לא התחילה תורה בשם יהוה מאחר שהוא
ראשון כבר הודעתך כי שם "י" אינו מורה
בי אם על אמתת מציאות הבורא ואלו
התחילה התור' לספר מהו עצם כבוד הבור'
היתה משתמשת בשם המעיד על זה שה'
יהוה * אמנם מאחר שסתמה לספר מהותו
יתברך ועצם אמתתו סתמה השם המעיד
על זה * וכמו שהתחילה בפעולת מעשה
בראשית התחילה בכנוי מעיד על אותה
הפעולה והוא הנקרא אלהים * וסוד אלהים
נמשך מאמתת יה וכשתס' מאלהי סוד יה
תמצא השאר אלם וזהו סוד ויאמר אלהים
יהי אור * התבונן כי המדבר באלהים הוא
זה שבו נאמרו יהי אור וסוד יהי הוא סוד
יה * ואלו לא אמר יהי אור מה תועלת

ואלו למזלות מדעתם זמחשתם שאי אלה
 אחר בעולם זולתי אלה כמו שאבאר בנתיב
 התשועי בנמול וכשנולד אברהם אבי ע"ה
 והתחיל להשב בהנהגת עולם ובתכונת כל
 המציאות השיג שיש בורא יחיד שברא כל
 אלו הנמצאים ושהוא אדון ומושל על כל
 והתחיל לקרוא בשם "אל עולם יוענין אל
 עולם בענין אדון העולם לשון אל מלשון
 כח וממשלה וכן אדון מלשון כח וממשלה
 ועל זה הוצרך לקרא אליו עצם שם אדני
 מלשון אדון העולם עד שנמשך ענין אברה
 במה שאנו רואי' להיו' אומה גדולה נמשכת
 והולכת אחריו לפי דעתו ואמנם תמצא
 שאנו קוראים השם המיוחד בכנוי אדני
 במקום יהוה וזה ענין ברור מאחר שאין אנו
 משיגים הכלית אמתת יהוה לא נהרהר
 אחריו ונקבל אותו עלינו לאדון בהיותנו
 יודעין אותו באמתת שהוא אדון על הכל
 ואלו לא נשביל תכלית אמתת יהוה לא
 נהרהר אחריו ונקבל אותו עלינו לאדון
 בהיותנו יודעין אותו באמתת שהוא אדון
 על הכל ואלו לא נשביל תכלית אמתת
 השם המיוחד נקבל עלינו מלכותו ואדנותו
 ונקראו אדני וזהו סוד היכל יהוה כי אדני
 סודו היכל ובסוד היכל מסתדין שם
 המיוחד ואנו קוראים אדני וענינים
 אלו רמז דוד ע"ה באמרו הודו ליי' הודו
 לאלהי האלהים הודו לאדני האדנים
 וכוננו בשלש הודאות אלו היא הודאה
 ראשונה על קדמותו ומציאותו ולכן אמר
 הודו ליי' כי טוב הודאה שניה על שפעל
 מעשה בראשית בכנוי אלהי' כמו שבארתי
 ולכן אמר הודו לאלהי האלהים הודאה
 שלישית על שהוא אדון ומושל בכל מה
 שפעל ולכן אמר הודו לאדני האדנים
 ואמנם סוד שרי שקראוהו האבות כמו כן
 פירוש על השם המיוחד כלו שבמציאותו
 בלבד די לו ואין לו צורך בכל מה שזולתו

והמבין סוד שרי יבין מהו סוד השם הוה
 סוד השם שקרא אברהם בשם "אל עולם"
 וכל זה שהוצרכו האבות לקרוא בשמות
 אלו להודיע לאנשי העולם אמתת הבורא
 יתברך ואלהותו וזה היה בעוד שלא היו
 בעולם נסי' ונפלאות יאמנם כאשר בא אדון
 הנביאי' משה רבי ע"ה ופרסם בעולם אותות
 ומופתים אזי נסתתם אל שרי וזהו שאמ' לו
 הבורא ית' וארא אל אברהם אל יצחק ואל
 יעקב באל שרי כלום בעוד שלא היה
 שמי מפורסם בעולם ולכן אמר לא נודעתי
 להם כלומר לא נודעתי ולא נתפרסמתי
 לאנשי העולם על ידיהם שלא עשו אותות
 ומופתים בשמי כמו שאתה עתיד לעשות
 וראינו ג' מפרשים בענין שרי שהו' מגזרת
 שרד והעד כקול מים רבים כקול שרי ר"ל
 שהוא מנצח ושרד מערכת העליונה ועושי'
 נסים נסתרים לצדיקים כמו הנסים הנעשים
 עם החסידים אמנם הנסים הנעשים על ידי
 משה רבי ע"ה היו נסים נגלים ומפורסמים
 מפני שנעשו בנבורת השם המיוחד אמנם
 שם צבאו לפי שנמצ' השם הנכבד והנרדא
 סמוך לו והוא אלהים צבאות השיבנו אמ'
 אהר מהקדמונים כי שם צבאות הוא תאר
 לשם הבורא ית' ור' אברהם בן עזרא זל פי'
 כי צבאות אינו שם תאר והעד ראיתי את
 אדני יושב על כסאו וכל צבא השמי' עומדי'
 עליו ומלת אלהים צבאות דרך קצרה כי
 הטעם הוא להיותו בהכריז שהם רבי' אלהי'
 הצבאות והנה הנבואה תמשוך עצמה
 ואחרת עמה כאלו אמר אלהי' אלהי צבאות
 כמו והנבואה עונד הנביא כאלו אמ' והנבואה
 נבואת עונד הנבי' וכן האהלה שרה אמ'
 ואני אומר כי לא יראה כן מדברי ר' זל אלא
 בדברי הקדמוני' שאמרו ר' יוסי אומ' צבאות
 יכול אדם למחקו מפני שנקרא על שם שרי
 צבאות ישר' אמ' שמואל הלכה כר' יוסי הנה
 רמזתי מעט מזער בעניני סודות של שמות
 הבורא

הנתיב הראשון

הבורא יתברך וכנוויו יתברך שמו ויתעל' זכרו' ומתכוון יתעורר המשכיל להשכיל שאר הסודות הגדולים ועמוקים שנכללים בהם וטפה מן הים הגדול אני שואב וזורק בנתיב הזה' ואלהינו אשר אמת היא אמונתנו יגלה עינינו לראו נפלאות מתורתו הגה נשלים הנתיב הזה הא' ביהוד הבורא את' והודא' ותהלה לו תמי' אמלא ובעזרתו אחל הנתיב הב' בתמונה כאשר יעדתי :

ודע את' המעיין אלהי' יחנכי החכמו' הרבות אשר היו באמונתנו באלהות ובתכונ' אברו לאורך הגלות ולאורך החכמה הזאת כי ארוכה מארץ מדה ורחב' מני'ים' וגם להיות העניינים האלו בלתי מותרים לבני אדם כלם כי הם ממעשה מרכבה וממעשה בראשית ואמר ר'זל אין דורשין מעשה מרכבה ביחיד ולא במעשה בראשית בשנים' ולא הותר לכל בני אדם ללמוד זוהרי דברי הספרי' לבד' וידוע הוא שאפילו התלמוד המקובל לא היה מחובר בספר מקודם לענין המתפשט באמרו דברי' שאמרתי לך על פה אי אתה רשאי לאמרם בכתב כמו שאבאר בנתיב השמיני בע"ה :

והיה זה בתכלית החכמ' בתורה שהוא ברח' ממנה שנפל בו באחרונה ר'ל רוב הדעות והשתרגם וספקות נופלות בפירוש המחובר בספר ושגגה תתחבר לו והתחדש המחלוק' בין האנשי ויעשו חבורות ויתחדש הבלבול במעשים אבל נמסר הדבר הזה כולו לר' הגדול כמו שבאר הרמב"ם ז"ל במשנה תור' שלו' ואם התלמוד נפלה בו הקפידה מהשאריותו לעד בחבור מפורסם לבני אדם כלם למה שיוגיע בזה מן ההפסד כל שכן שיהוהר מאלו סתרי תורה ויפורסם לכל בני אדם אבל היו נמסרין מיוחד' סגול' ליחידיים באמרם זל אין מוסרין סתרי תורה אלא ליעוץ וחכם דרשים' ולכן אני מחלה מהחפץ לקרות בנתיב הזה שלא ידרוך בו

זולת אם לטש רעיוני שכלו בחכמ' האלהי' ובדברים המצורפין לה כפי שיעור השגתו עד שיהא שלם בשכלו' או שילמדנו בפני מי שנתחנך בו כבר על דרך אין דורשין מעשה מרכבה באחד' ואז יהא ראוי לזאת המדרגה העליונה אשר היא תכלית יצירת האדם ויכנס בשלום ויצא בשלום' ואמנם אם לא יעשה כן ותהיה התהלת קריאתו בזה הנתיב לבדו שלא בפני המשכיל בו אזי לא יועיל לו כלל אבל יהדש לו בלבול באמונתו ואולי הם ושלום יהא מציץ ונפגע ובאמת יזיק לו כאשר יזיק לנער היונק לחם חטה ובש' ושתות היין שימיתוהו בלא ספק לא לפי שאלו המזונות בלתי טבעיות לאד' אבל יזיקו לו לחולשת לוקחם לעכלם עד שיגיע לקבל התועלת בהם' כן הוא הנתיב הזה למי שלא הנך שכלו' בחכמ' האלהות' ואל אלהים י' הוא יודע שלא היתה זאת כונתי' בחבורי זה כי אם להועיל לעצמי ואולי גם להועיל לאחרים אבל לא להזיק כלל' גם ידוע תדע כי הדבר אשר הרחיק כמו כן השלימות האמתית הזה מבני אדם מוסף על מה שכתבתי בסמוך היה קוצר הבנתם והיותם מבקשים בתהלה התכלית' ולכן פי סתי מהקור' בנתיב הזה שלא יארע לו כן' ואמר החכם איני דורש החכמה לתקוה שאגיע לתכליתה ואבא עד קצה אלא לדעת מה שלא יסכל האד' ר'ל לשום מר למתוק' הודיע שבקשת החכמה היא חכמה ובקשת השגת תכליתה הוא סכלות' ושלמה ע"ה האשים לעושה זה באמרו תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות' כל היו התאוה תאוה וצדיק יתן ולא יחשוך ומה ענין צדיק אצל עצל אלא רצונו לומר שהצדיק בבני אדם הוא יתן לכל דבר הקו כלו זמנו כלו לדוישה ולא ינעם מזמנו דבר אכל ישתדל תמיד בזה והוא כאלו אמר וצדיק יתן כל יסיו בחכמ' ולא יחשוך מהם' ובהיות

ובהיות

בנתיב התכלית למה נברא ולא מצאו ואף כי תכלית מה שהגיעו בבריאה הוא שאמרו שנבר' לכבוד הבור' ית' כמו שאבאר בתחלת הנתיב השלישי בע"ה שנברא בעדינו כדי שנעבדהו ולשלימותנו' אמנם עדין תתהיי השאלה ונאמ' ומה תכל' מציאותנו בזה השלימות אלא נצטרך לומר כן רצה הבור' ית' וכך גזר' חכמתו וזהו שאמ' הכתו' כל' פעל' י' למענהו כלו' למען עצמו ר'ל רצונו שהוא עצמו כמו שביארתי למעלה' ונמצ' שזה המציאו' כלל מכוון ממנו ית' לפי רצונו אם כן לא נבקש לו עלה ולא תכלית אחרת כלל כי כמו שלא נבקש תכלית מציאותו ית' כן לא נבקש תכלית רצונו אשר בעבורו התחדש כל מה שהתחדש ויתחדש כפי מה שהוא אם כן אין לנו לבקש תכלית אחרת למה שאין תכל' לו אלא מציאותו התלית בריצון הבורא ית' ואם תרצה אמור בחכמה האלהית' אם כן אין ראוי לחכם לחקור אחר תכלית החכמה ולזה כיון שלמה ע"ה באמרו ואל תתחכם יותר למה תשומס' ר'ל שלא לחקור לתכלית החכמה כי הם ושלוס שכיון למיעוט השתדלות אהריה שהרי הו' עצמו אמר שם וראיתי אני שיש יתרון לחכמ'ן הסכלות מיתרון האור מן החשך אלא אין כונתו כי אם שלא לחקור אחר תכלית החכמה ולכן אמר אל תתחכם ית'!

ובחיית זאת כונת מבקש החכמה ישיג בה על כל פנים' אמנם המבקש תכליתם לא ישיגם כאשר יקרה לכליל הסכל בהתקרבו לפתח החכמה תדמה לו כהר קשה ותלול ולכן יפחד ויברח משם ויאמר מי יעלה בהר יו' כאשר רמזו ר'זל בפסוק ראמות לאויל חכמות רב אמר הטפש הזה נכנס לבית המדרש ויראה אותם עוסקין בתורה והוא תמה ואומ' היאך למדתם זו התור' אומ' לו תחלה קרינו במגלה ואחר כך בספר ואחר כך בנביאים ואחר כך בכתובים ואחר שנמרנו המקר' למדנו בתלמו' ואח"כ בהלכו' ואח"כ בהגדות כיון ששומע הטפש ההו' כך אומר אימתי אני לומד כל זה וחוזר לו מן השער הוי בשער לא יפתח פתו' ור' יוחנן אמ' ראמות לאויל חכמות משל למה הדבר דומה לדבר התלוי באוירו של בית טפש' אומר מי יוכל להוריד את זה' חכם אומר ולא אחר תלאו שם אלא הריני מביא שני קנים וקושרם זה בזה ואורידנו' כך טפש אומר מי יוכל ללמוד תורה ארוכה מארץ סרה וירבה מני ים' ופקח אומ' הריני לומד הלכה אחת היום ושתיס מחר עד שנמצא לומד מעט מעט ולמד את התור' כי הרוצ' להגיע לידע תכלית החכמה אי אפשר לו כלל שהרי בכריאת העולם אשר בו נתחיל לבאר בסמוך שוטטו חכמי הטהקר להגיע

הנתיב השני

ומתלכם בזמנם ופעולותיהם

אזי תמה ואמר מה רבו מעשיך י' וגו' וכן ישעיה הנביא ע"ה היה מוכיח לבני דורו לחקר' זאת החקיר' באמרו שאו מרוס עיניכ' וראו מי ברא אלה' רצונו לומר כאשר תשיגו תכונת הגלגלים ומהלכם ורוממותם בזה הכירו מעלת בוראם ית' וזהו טעם ש' ברא

באמנות הרוש העולם וגלגליו וכוכביהם

מה רבו מעשיך י' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קניניך' בראותו חוד ע"ה שראוי לכל איש חכם לב לבקש ולתור בידיעת הרוש העולם וענייני גלגליו אזי דרש וחקר להבינם כדי להתבונן מהם בגודלת יוצרם וחקר' וכאשר ידע אותם

הנתיב השני

ברא אלה * גם במקום אחר מצינו שהיה מוכיח לישראל על התרשלותם בזאת החקירה והיה מורה ביד העומקים בהבלי עולם ושונים בתענוגיו ואינם שמלי לבם להתבונן ולהשכיל בתכונת העולם אשר הוא פועל הבורא יתברך ומעשי ידיו באמרו והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל יי לא הביטו ומעשה ידיו לא ראו *
 אם כן צריכין אנו להתעורר לחקור ולהבין מעשה הבורא יתברך בבריאת העולם ולדעת תכונת הגלגלים וכוכביהם * ויעוצם גדלם ונשיאותם וסדרם ומצבם וכזה יהיה לנו הערה גדולה להשכיל מתוך כך ולהתבונן בגדולת מעלת יוצרם ומנהיגם ועומק מחשבותיו יתברך שמו ויתעלה זכרו וכוה הגדול הסובלים ושהם עבדיו ומשרתיו עושי רצונו כי הוא בראם * ולכן ראיתי אני המתברר להכיר הנתיב הזה בביאור חדוש העולם ותכונותיו ואחלקהו לארבעה שבילים *

השביל הראשון בביאור החדוש העולם

וארבע היסודות * וביאור פרשה ראשונה של בראשית *
 השביל השני בביאור תכונת זה העולם וישו בו :

השביל השלישי בביאור הגלגלים

וכוכביהם ומהלכ' *
 השביל הרביעי בביאור גלגל השמש והירח ומהלכ' ולקות :

השביל הראשון בביאור החדוש העולם

וארבע היסודות וביאור פרשה ראשונה של בראשית

שבספר משלי כאשר סדרם שם במקור אחר באמרו בהכמה יבנה בית ובתבונה יבונן וברעת דברים ימלאו ונומר * וכזה הסדר מצינו שנאמרו בתורה ואמלא אותו רוח אלהים בהכמה ובתבונה וברעת ונומר *
 וכך הוא סדרן בכל מקום בענין אה' ההכמה תחלה ותבונה אחריה ואחרי כן הדעת כי החכמה היא ההתחלה וצרי לקבלה והשומע חכמה חכם יחשב * ואמנם נכון היא מדרגה שניה והוא המבין דבר מתוך דבר מעצמו בלא שיוורחו אחר * ומזאת המדרגה יגיע האדם אל המדרגה השלישית שהו' הדעת הוא שידע דבר משקול דעתו לבד *
 והודיענו שלמה באלה הכתובים שבהם התחילו כי בשלשם בראה המורא יתברך העולם * כי החכמה היא בשם יתברך והוא החכם כי הוא השכל והמשכיל והמושכל כאשר ביארתי בנתיב הראשון * והאציל ממעלתו יתברך חכמה ותבונה ודעת וברא בהם העולם * וזה מה שאין השכל יוכל להשיג כי אז היינו משיגים מחותו יתברך * וזהו מה שאין לשום שכל יכולת להשיג ואין צריך לומר שכלינו שהוא בחומר אלא אפילו שכלי המלאכים אינן יכולין להשיג מעלת הבורא יתברך וזה נוכל לידע כאשר נחקר על מציאות זה העולם * כיצד דע שכל הנמצאי זולתו יתברך נחלקים לשלש מעלות * מעלה ראשונה הוא עולם השכל והוא עצם פשוט וקיומו שהוא צורתו תלוי בכורא יתברך * וזו היא המעלה העליונה שבשליש המעלות * וזה עולם השכל הוא המשיג אותו יתברך השנה גדולה עד שאין מעכב בהשגתו כי אם גודל התעלמות הבורא יתברך שאין זולתו שום נמצא יכול להגיע לדעת אמתת מציאותו כמות שהוא הנוצה לו * והוא שהשיב יתברך למשה על מה שבקש ואמר הראני נא את כבודך * * אמר לו לא תוכל לראות את פני כי לא יראני

ברכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו * שלמה ע"ה סדר חכמה ותבונה ודעת באלה הכתובים

יראני האדם והי רוצה לומר ולא אף התי
 רמו למלאכי השרת והנלוים להם שלא
 ישגורו יתברך על התכלית * ולפיכך
 העולם העליון אף על פי שמשגיג השגה
 גדולה אינו משגיג תכלית אמתתו יתברך *
 שהחודש של המשיג הוא המעכב בהשגת
 הבורא יתברך שהוא קדמון כי מן הנמנע
 הו' שיהא דבר מחודש יכול להגיע לידעת
 הקדמון ואין בעולם העליון החוץ גוף וגויה
 כלל גם אין שם לא קנאה ולא שנאה ולא
 תחרות אלא השגת אמתתו יתברך לבד *
 ואין שם שנוי כלל מפני שכונתם מהיבת
 כן בהיותם עצם שכל פשוט ונקי * והצורות
 האלו הם קיימות לעד ברצון בוראם יתברך
 ואינם משתנו מצורה לצורה ומעני לעני *
 והם עשר מעלות זו למעלה מזו לא מעלת
 מקום אלא מעלת השגה לפי שאין מעלת
 מקום אלא למי שיש לו גוף וגויה * ואלו
 העשר מעלות כך שמם וסדרם הראשונים
 הם היות הקדש והם למעלה מן הכל *
 ואחריהם אופנים * וארצלים * והשמלים *
 ושרפים * ומלאכים * ואלהים * ובני האלהי
 וכרובים * ואישים * ושנוי שמותם על שם
 מעלתם הוא * והמעלה העשירית שהיא
 מעלת הצורה הנקרא אישים הם המלאכי
 המדברים עם הנביאים ונראים להם במראה
 הנבואה * ולפיכך נקראו אישים שמעלתם
 קרובה ממעלת דעת האדם והם צורות נ
 נפרדות זו מזו ואינם גוף וגויה * ומה
 שהנביאים אומרים שראו מלאך איש ובעל
 כנפים הכל במראה הנבואה ודרך משל
 וחזרה * למטה מעולם הדרך משל
 הגלגלים וכל צבאות השמים שאבארם
 לפנים בע"ה ומערכות השוככים * והעולם
 ההוא הוא עולם הדומר אבל החומר שלו
 זך ונקי וטהור והוא משיג לבורא ית' השגה
 גדולה אבל לא בהשגת העולם העליון מפני
 שהחומר שלו הוא המעכב עכוב גדול שהרי

הנתיב השני

מדוע ברא העולם וחדשו כשבראו ולא קוד'
 לכן כי מתחלה קודם שבראו לא היה לו
 ית' מונעין ומעכבין' גם כשבראו לא נתוקף
 לו דבר שהיה חסר ממנו קודם לכן כי אין
 שם עד הכריאה דבר שיתהוו עמו זולתו
 יתברך' אם כן יראה שהיה שם שנוי רצון'
 גם יש אחרים נבוכים בחדוש חו' שאלתם
 ידוע הוא כי שרשי הנמצאות הטבעיות
 וראשיותם הם שלשה' והם החומר'
 והצורה' וההעדר' וביאורו העדר החומר
 מן הצורה הזאת שאם לא היה צורת העפר
 על הדרך משל נעדרת מצורת העכבר שקבל
 אחרי כן לא היה העכבר הווה ומחודש אך
 היה קדמון אם כן ההעדר הו' סבת ההיות'
 ואין ההעדר התחלה מוחלטת כי בהסרתו
 תהיה ההויה רצונו לומר בהסרת ההעדר'
 אך החומר והצורה הם התחלה אמיתית
 בעצם הגשמיים ואף לפשוטים שבהם כמו
 ארבע היסודות והגשם החמישי' על כן
 כל גשם וגשם הוא מחומר וצורה' ולא לה
 השלש ראשיות שביארתי' ל' לצור ולהחמם
 ולהעדר יש שלש תארים המתחסיים אליה
 והם מחוייב' ואפשר' ונמנע' מחוייב
 יתיחס אל הצורה עם היותה עומדת בעצמ'
 והיה בפעל' האפשר יתיחס אל החומר
 עם היותו נמצא במציאות הסרה והו' תמיד
 באפשר ובכח' הנמנע יתיחס אל ההעדר
 כששהעדר הוא נמנע מבווא אל יישות מן
 הצד שהוא בו העדר ואינו ראשית אלא
 במקרה מצד הדבקותו אל החומר' אם כן
 בריאת העולם לא היה מוכרח להבראות
 שאם כן כבר נתהייבה הקדמתו' גם לא
 היה נמנע מלהיות שאם כן לא היה אפשר
 מציאותו' אלא ודאי היה אפשרי' אם כן
 מי היה נושא אפשרותו' אלה הם השתי
 השאלות' ואולם מענה שאלה הראשונה
 אמרה ישעיה הנבי' ע'ה וממנה משתלשלת
 מענה השאלה השנייה' והוא אמרו מי תכן
 את

כח בשום שכל להשיג אותו יתברך השגה
 שלימה ואם כן לא נוכל להשיג איך
 האציל ממעלתו החכמה והתכונה והרעת
 וברא בהם את העולם' וכתבו חכמי
 המחקר שהמפול' אשר הורו שזה העולם
 מהודש רבו עד למאד' והאחת מהם
 הוא שאנו רואים העולם מחובר ומורכב אין
 חלק מהלקיו בלי חבור ופירוד' וכל מחובר
 חדש' אם כן העולם חדש' ואחרי שהוא
 מחודש צריך לומר שיש לו מחדש בורא
 שבראו מאין' והראיה לזה היא שהדבר
 אי אפשר שיעשה עצמו כי אם היה עושה
 עצמו לא ימלט מאחד משני דברים'
 שעשה את עצמו קודם היותו' או לאחר
 היותו' ושניהם אי אפשר שאם נאמר
 שעשה את עצמו קודם היותו צריך לומר
 שבעת ההיא היה אפס ואין אפס עוש' דברי'
 ואם נאמר שעשה את עצמו אחר היותו אם
 כן לא עשה ולא כלום שלא היה צריך
 לעשו' עצמו מפני הקדמת היותו למעשהו
 אם כן הרי נתבאר שהו' מן הנמנע שהדבר
 עושה את עצמו אם כן נאמין שהבורא ית'
 אשר הוא יחיד ומיוחד בעולמו בראו מאין
 אחר ההעדר הגמור מאפיסה מוחלטת בלי
 מקרה וטבע ומנהג אך בחפץ ויכולת' ו
 ומבלתי התחלה זמנית אבל הזמן נברא כי
 הוא נמשך לתנועת הגלגל והגלגל נברא'
 נאם המחבר ראה ראיתי בני אדם נבוכים
 בייחוד הבור' יתבר' על אודות חדוש העולם
 כי שואלים ואומרים הנה בריאת העולם
 תורה שיש לו יתברך שנוי רצון כמה שיצא
 העולם בומן ההוא מן הכח אל הפועל ולא
 קוד' לכן שהיציאה מן הכח אל הפועל אינו
 נאמ' אלא על מי שהולכת ואינו יכול לצא'
 עדין לפועל או מפני הסרן הדברים שבהם
 נתקנת הפעולה או מפני מונעין ומעכבין
 שהיו בו ותמו נכרתו' או מפני שנוי רצון
 שהיה למוציא החווא' אם כן הבורא ית'

ישאלו בששת ימי בראשית תלמוד לומר
 לימים ראשונים * נאם המהמר אחרי אשר
 ניתן לנו רשות לחקור בששת ימי הבריאה
 ראיתי לבאר הנה מה שיכלתי להשיג
 במיעוט שכלי לאחר הרבות השתדלות
 הדרישה והחקירה בספרי החכמות * דע כי
 הדב הראשון אשר ברא הבור'ית מן האפס
 הגמור והאיך המוחלט היה יסוד דק מאד
 איך בו ממש אבל הוא מוכן לקבל הצורה
 ולצאת מן הכח אל הפועל והוא החומר
 הר'שנקר בלשון יוגי היולי * וראה הבור'ית
 כי היה חסר לו כח ההעמדה והקיו' אם לא
 ילבש צורה ולכן ברא לו תכף הצור' והיא
 הצור'אינה יכולה להראות לעין אם אינה
 מלבשת ההיולי הסוכלה ולכן איך כל אדם
 יכול להבינה זולתי המעמיק בהכמ' כי הוא
 יכיר את דרכיה * והיא נתנה כח בהיולי
 לקבל הצור' * ואלה שני הדברי' היו שורש
 ומקור לכל הנברא' אשר נבראו בג' עולמות
 שהם עולם הרוחני ועולם הנגלגלי * ועולם
 ההפסדי * וההיולי נתלק לשני מינין המין
 האחד ממנו הוא זך ונקי * והמין השני עכור
 והצורה גם כן נתלקת לשני מינין האחד היא
 צורה התומה וטהורה וקדושה מהדבק אל
 ההיולי * והמין השני צורה חלולה ופתוח'
 ראויה להדבק אל ההיולי ולהלבישו צורה'
 וזו הצורה הטהורה התומה המתקיימת
 בעצמה הקדושה מהדבק אל ההיולי מפנין
 ומשפיע על הצורה החלולה לתת כח
 והעמדה להלביש ההיולי כל הצור' שיוכל
 להתכנס בהן * וכאשר ברא הכורא'ית
 שני הדברים האלה כמו שביארתי חיזק
 הצורה התומה ורצה שתתחזק ותתקיים
 על זיוה מכלתי תוצרך לדביקות ההיולי
 והיא צורת המלאכים והשרפים והנשמות
 וכל צבא השמים הנקראים שכלים נפרדים
 כלו' שהם נפרדים מכל היולי והוא הנקרא
 עולם הרוחני * ואור הצורה הזאת הטהורה

את רוח י' ואיש עצתו יודיענו * כלו' מי
 ידל לעומק רצונו והשיגו ולשון תכן הוא
 לשון תוכן לבנים * ולשון רוח במקום הזה
 הוא מלשון הפיץ ורצון כענין כל אשר היה
 ברוחו עמו ר'ל כל אשר היה רצונו * וכן כל
 רוחו יוציא כסיל ר'ל כל חפצו ורצונו יואמ'
 ישע'י מי ויכל להגיע לידע' רצונו מדוע ברא
 עולמו כשבראו ולא קודם לכן ומדוע עשאו
 בתכונ' הזא ובשיעור הזה כי את הכל עשה
 יפה בעתו * האיש עצתו יודיענו כו'ן של
 יודיענו רפוי' * כלו' מי הגיע לתכלית רצונו
 יתברך בבריאת העולם יודיע אותנו * ועל
 ענין הרצון אמר מי תכן את רוח י' * ועל
 ענין היציאה מן הכח אל הפועל אמר את
 מי נועץ ויביטו * כלו' היעלה על דעתך
 שהבור'ית תברך היה לו קודם שברא העולם
 מונע שעכבו מלבראת העולם והוסר בשע'
 הבריאה * או שנתוסף לו דבר בשעת
 הבריאה שהיה חסר ממנה קודם לכן זה
 איננו באפשר כי לא היה אז זולתי הבורא
 ית' הה טעם את מי נועץ ויביטו אלא צריך
 לומר כן גזרה חכמתו ואין מי שיוכל להגיע
 לידיעת חכמתו ולא להשיג ולדע' רצונו ית'
 מפני שהכמתו היא היא עצם אמתתו
 ורצונו ואינו הוא וחכמתו שני דברים כמו
 שאינו הוא ורצונו שני דברי' כאשר ביארתי
 בנתיב הראשון * הנה מענה השאלה
 הראשונה וממנה נתבונן מענה השאלה
 השנית כי הואיל ולא נוכל ליד' למה היתה
 אז הבריאה כל שכן שלא נוכל לידע' איך
 היה הבורא ית' נושא אצל עשרות העולם קודם
 שבראו * ולכן אמרו ר'ל להרהר מה לפני'
 וגם רבו כבוד אלהי' הס' דבר קוד' שנברא
 העולם וכבוד מלכים חקור דבר משנברא
 העולם * עוד אמ' בירושלמי ר'ונה בשם ר'
 כא אמר כי שאל נא לימים ראשונים יכול
 עד שלא נברא העולם תלמוד לומר למן
 היום אשר ברא אלהים אדם * יכול לא

הנתיב השני

שע על המין האחד מן הצורה ההי' החלולה הנכונה להתחבר אל ההיולי ונתן בה כח להרבק אל המין האחד מן מיני ההיולי שהוא המין הזק והנקי עד אשר לבש צור קיימת בלתי נעדרת שהיא חבורה בו חבור הזק ומזה חבור נעשו גופי השמי' והמכובי ונקרא עולם הגלגלי' או עולם האמצעי' אחרי כן חבורה הצורה הפתוחה והחלולה אל המין השני ממיני ההיולי שהוא המין הזקור ונעשה חבור אחד שקראו ארסטו הזומר הראשון וקראו ממוצע בין האין והפועל ומציאותו בבח כלו שאינו רק ממה בפועל מן הצורות הסובבות עליו תמיד כי מרוב עובי חומרן לא קבל קביעות הצורה עד שלא ימירנה באחרת ואחרת באחרת והקכס ר' אברהם ז' עזרא זל הוציא מהפסוק אל ה' הסברות ודקדק בפרש' בראשי' למצוא בה ההיולי והצורה שאמרו חכמי המחקר' ואמ' שהם תהו ובהו הכתובי' בפרשה שהם היו התחלת בריאת כל העולם' וההיולי יתם אל התהו לפי שאין לו דמות ולא צור' גם לא יוכל לעמוד בעצמו כאשר ביארנו בתחלה' והתהו אין בו תועלת שג'בו אשר לא יועילו ולא יצילו כי תהו המה' וכתיב לא תהו בראה כלו' ללא תועלת' והצורה תיוחס בלשון בהו לפי שיש בלשון בהו מה שמורה על דבר עיקרי נגזר מתיבת בה' ועוד יש להבחין מהמלה הזאת שתי מלות מורות על ממשות עומד כלו' בו הוא' כמלת לא תוכל עשהו לבדך שמהוסר הו והאלף הוא כאלו אמר עשו הוא' ויורה שהוא דבר המתקיים בעצמו והיא הצורה' גם ההיולי צריך להתלבש ממנה ולזה בנו ר"ז באמרו תהו זה קו ירוק שמקיף כל העולם לקחו לשון קו מדברי הנביא שאמר ונטה עלי' קו תהו ואבני בהו ודמהו הנביא לקו שאינו עשוי לתועלת עצמו אך להורות לבוטים אשר בו הנדבך ומה שיקוה

לעשות מן קוה אל יי' כן ההיולי צריך לצורה להיות לה כעין שטח למען תראה ותושג בשטח הדושים' ולשון ירוק בעבור שהוא צבע מורה על שריפת החום הטבעי עד שיפסד' ואלה המשלים מרמים דבר נעדר מן הפשיטות והגיע אל ההפסד עד שלא יוכל לעמוד בעצמו' ולשון מקיף כל העולם מורה על שיש בו כח לקבל כל הצורות' ובהו פירשו אלו אבנים מפולמות לקחתו מן המקרא אבני בהו וחוא רמז לצורה שמתקיימת בעצמה' ואבן מורה על חזק שנ' משם רועה אבן ישראל וגם האבנים עיקר הבנין' ואמרו מפולמות רמז לצורה החלולה הנכונה להדבק בהיולי' וכתיב נוטה צפון על תהו תולה ארץ על בלימה ותהו ובלימה שתי שמות הן נאמרות על דבר אחד כמו שכתוב בפסוק אשר לפני זה ערום שאול נגדו ואין כסות לאבדון' כי שאול ואבדון דבר אחד הם' וכך תהו ובלימה דבר אחד הוא' ולפי שכתב נוטה צפון על תהו' וכתיב מצפון פתח הרעה ארץ' שרוח צפונית אינה מסוככת כלומר פתוחה היא ואין לה להתפיים והוא משל להיולי שאין לו קיום בעצמו ויהיה פיר' בלימה כמו בלי צורה או בלי קיום כי מלת מה היא שואלת על עיקר הדבר ושורש יצירתו שמתקיים בו דכתיב ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא' כלו' לא ידעו את תוכן יצירתו ועוד נוכל לומר כי מלת מה היא הצורה והיא אותה בעצמה שחזר וקראה מים אדוני כן שכתב וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים' והחשך הוא דבר שאין לו צורה שהיה מכס' התהום והתהום שם נגזר מלשון תהו הוא היולי כאשר כתבתי' והמס' נוספת בתהום כמו שנוספת במלת חנם הנגזרת מהן מענין חנו שהיא מתנה בלא מחיר' ובמלת ריקס שנגזרה מריק'

לבשר ודס' אי אפשר לפיכך סתם לך הכתוב
 בראשית ברא וגומר' וירצו לומר שיקלול
 במלת השמים כל מה שבשמים מגלגל
 הירח ולמעלה' ובמלת הארץ יכלול מה
 שתחת גלגל הירח ר"ל היסודות הארבעה
 וכמוהו והנה אופן אחד בארץ' ויהיה פל'
 הכתוב כן בתחלת הנבואה ברא הבורא ית'
 העליונים ויסודי התחתונים ורמז לנו כל זה
 במלת ברא לרמוז להוצאת היש מן האי' כי
 אין מלה בלשון הקד' דקה לענין הזה כמוה
 ר"ל שאין אצלינו בלשון הקדש בהוצא היש
 מן האי' זולתי לשון בריאה' ואדר' אשר
 רמז לנו זה הנה לא האריך לבאר זה ויתר
 מהטעם שביארתי והור' וביאר באורך הדרך
 פרט איך היתה יצירת זה העולם השפל
 ואמר והארץ היתה רהו' ובהו כמו שאבאר
 לפני' בע"ה' ואדר' שהקדמתי לך זאת
 ההקדמה מעשה אבאר דרך הכתוב איך
 ביאר לנו יסודות זה העולם על דרך הפש'
 ודע כי כונת הבורא הוא שתבאר על שני
 פנים' פנימי והיצון' הפנימי לרבמים
 המדדקים' וההיצון הנגלה להמו' ועל
 דרך זה נאמר אהת דבר אלהים שתי' או
 שמעתי' והנה הפנימי שבפסוקי הראשונים
 שבפרשת בראשית ביארתי כבר' ועתה
 אבאר החיצון רוצה לומר אשר הוא נגלה
 להמו' ואחל ואומר' כבר ביארתי למעלה
 כי יסוד העולם הזה השפל והמרו היה צורה
 מדבקת אל ההי' לי העב והעבור. ודע כי
 הדבוק ההוא לא היה חזק ואמיץ עומ תמיד
 וזה מהסרזן כח המקבל לרוב עביו וכובד
 חמרו ולכן יתהלף וישתנה מצורה לצורה'
 ומהדומר ההוא יצר הבורא יתברך הארבע
 יסודות שהם אש ואויר ומים ועפר' שנס'
 הם משתנים מצור' לצורה והם היו התחלת
 יצירת העולם הזה ההפסדי כי על היסוד
 הראשון שהוא ההיולי שביארתי למעלה
 לא נאמ' בו יציר אלא בריא' כמו שביארתי'

מריק' וכאשר אמרנו בתהום שמורה על
 תהו ונזנר ממנו כן יש לומר ורוח אלהים
 מרחפת על פני המים כי אותם המים יורו
 על הצור' ויהיו נגזרי' משורש מה שפירשתי
 שהי' הצורה והיה מה מורה על צור' חידה
 ומים יורו על רוב צורות כמו שתאמר משנ'
 שני' ומשה שיאת' ויהיה עליה פני' לבעבור
 ש'רוש הראות מקבל אותם קבלות משתנות
 לפי המזג וקראה בהו' ומי' ואהרי' כן הבדיל
 הבורא יתב' את הצורה הטהורה והוציאה
 לפועל וקראה אור כדכתי' יהי אור ויהי אור'
 והאור בכאן היא הצורה אשר יצמרו עליה
 דכמי' המתקד' שאינה גוף ולא נדבקת בגוף'
 והצור' הזאת אינה צריכה למקום שיקיפנה
 אבל היא מקו' לגוף אחר' ועל זאת הצורה
 אמר הכתוב ביו' השני יהי רקיע בתוך המים
 ויהי מבדיל בין מים למים' והרקיע הנאמר
 כאן היא הצורה הנדבקת אל החלק הזך
 והנקי מההיולי' ואז נדבק בו ונתחבר בהבו'
 נצחי בלי הבדל' ואמר בתוך המים ללמד
 שהצורה הנרמזת במלת מי' ואור היא מקום
 ומעמד לרקיע ומקפת כל סביבותיו' ויהי
 מבדיל בין מים למים ר"ל שהרקיע ההוא
 יבדיל בין הצורה הפשוטה הנפרדת מכל
 גוף והוא האור הנברא ביום ראשון ובין
 הצורה המדבקת אל ההיולי העב והעבור
 שהוא יסוד זה העולם ההווה והנפסד ע"כ'
 הנה ביארתי לפי הנסתר איך נבראו שלשה
 עולמו' שם עולם הרוחני והגלגלי וההפסדי
 ועתה אקדים הקדמה אחת ואומר'
 דע כי הבורא יתברך לא רצה לבאר לנו
 כל זה בתורתו הקדושה רצונו לומר בריאת
 עולם הרוחני והגלגלי ויסוד עולם השפל
 לרוב דקותם ועמקם כי הם ממעש' בראשית
 אשר הוא מיוחד לשרידים אשר השם קור'
 אמנם רמזם לנו דרך כלל בפסוק בראשית
 ברא אלהים את השמים ואת הארץ'
 שאמרו ובריתנו זל להגיד מעשה בראשית

ועל אלה הארבע יסודות אמר הכתוב והארץ
 היתה תהו ובהו וכינה שם יסוף המים לתהו
 מלשון תהום * כי הואיל וקרא ביה השלישי
 למקום המים ימים אם כן נראה כי מקודם
 לכן לא היה שמו ים אלא תהום * גם מציינו
 מי הים שנקראו תהום שנאמר תהומות
 יכסיומו * וכינה לעפר שם בהו כלו בו הוא
 וחסר הו והאלף כמו שבארתי למעלה *
 והו דיענו הכתוב שהיתה הארץ טבוע במי
 הים שנקרא תהום ולכן אמר וחשך על פני
 תהום וזה החשך הוא האש היסודית שהיא
 דקה וכה ונקרא חשך היותה בלתי מאיר *
 אבל ספירית שאם היתה מאירה אז היתה
 מאירה לנו האויר כלילה מלהב האש *
 וזהו החשך שאמר עליו הכתוב יוצר אור
 ובוא חשך ואמר רוח אלהים מרחפת על
 פני המים הוא יסוד האויר שהיה על המים
 ממש * כי הארץ היתה טבועה בתוכו כמו
 שביארתי ובעבור שיש אותה מתנועעת
 הוצה לומר מרחפת ותנועת הרוח לעולם
 מיוחדת לשם יתברך כאמרו רוח נסע מאת
 יי * לכן יוחם לה רוח יי * ולפי
 שהארץ עמדה בתוך המים יום ראשון
 ויום שני עד יום שלישי שאמר הכתוב יקו
 המים כמו שאבאר לפנים לכך אמר והארץ
 היתה רוצה לומר שעמד בהויה ההיא שני
 הימים הראשונים *
הנה מהכתוב ביארתי * התהלת
 בריאת זו העולם אשר בו
 ותחלתי * שהיו מהיסודות ארבעתם *
 וענה אבאר איך היתה סבתם וטבעם ו
 ותולדתם * דע כי כל אשר ינוע * ואשר
 ילך הלוך ונסוע * ייקד לפי רוב נסעו וייחום
 לפי רוב נועו * אף כי השחקים אשר אין
 נע כנועם * ואין מסע כנסעם * על כן
 תבער אש גדולה מהסבם * ויחר עד מאד
 וייקד ויגדל להב * כי נחר מכל תנור וכירים
 עד לב השמים * עד כי תלר מיקוד הסבם
 ויהי

אש נורא ואיום * אש יוקדת כל היום *
 ויבא עד מקום החומר אשר היה לו נכון *
 אשר שם יאות לו לשכון * וגלגל האש חם
 ויבש * כי חק האש להחם וליבש * וירחק
 ממנו יקוד האש מזבולו * אל המקום אשר
 הוכן לו ויפג חומו בהתנודדו ממקום אל
 מקו ויהי לבבו נמוג וילך והלום כי בהתנודד
 להביו היו נגוהים * אל המקום אשר אמר
 לו האלהים * ויולד ממנו גלגל הרוח והוא
 חם ורטוב ויהי חם כי היה חמו * מקצה
 יקוד האש * בנטותו ממקומו * ויהי
 רטוב כמשפט כל נחר * אשר בנודו יפג
 וירטב כאשר יסחר כי ילך הלוך ונפג *
 וירטב כאשר נמוג * ותרד * גם כנף האור
 מגלגלה * ותנע מזבולה * עד אשר לא
 נשאר הום ברוח * ולא עצר בו החום כח *
 כי היה הולך ופג * וכל אשר התנודד
 ממקומו התמוגג * עד כי היה החום נגד
 ורפה ידים * וימס לבבו ויהי למים * ונברא
 יסוד המים והוא רטוב וקר * ויהי קר כי גלה
 ממנו החום ובמי היה יקר * וכי אין לצדו *
 אוד לשבת נגדו * כי הקור הוא איבוד
 החום * כאשר היא הלילה אבוד היום *
 ויהי רטוב כי הוסיף על רטוב הרוח
 רטובו * וירטב עד אשר נגר ואל מקום
 גלגלו היה שובו * וישלח גלגל המים
 נהריו וינטו גלי יאוריו * וכאשר למרחוק
 נהרותיו הושיט * ויגרשו מימיו רפש
 וטיט * ומכביד עליו עבטיט * ותיבשם
 הקרה * ויקפאם הקרח הנורא *
 ומעמידים כנר הקור והצנה * עד אשר
 קפאו כגבינה * והגים את רטוב מימיו
 ויקפאהו * גוער בים ויבשהו *
 וכאשר היתה הקרה עזה וקשה *
 הפך ים ליבשה * וכי חזק הקור בתחתיות
 ובעים * קפאו תהומות בלב ים *
 ויולד גלל ארמה והוא קר ויבש *
 ויהי קר כי קרירות על קור המים כובש *
 ויהי

ויהי יבש כי היבשה אבוד הרטוב *
 כמו שהרעו זה אבוד הטוב * את ארבע' אלה
 יולדו לשמים בהבס * והמה ילדי פשע
 בניס לא אמוץ בס * כי רעות במגורם
 בקרבם * כי את אשר יולדו * הכל ישמידו
 ואשר יצמיחו * מהר' דידיהו * כי יתערבו אלה
 עם אלה ארבעתם * ויבאו אלה על אלה
 בהסב השמים בלדתם * ויולדו כל הי אשר
 תחת השמים למיניהם * וכל אשר תוציא
 האדמה וכל המוצאים והאבני' והדומ' להם
 ויעמידום איש איש על מכניהם אבל את
 אשר ימצאו * יחד אותו יניאו על כן הכל
 כל מפעליהם * און אפס מעשיהם * ולא
 יעמדו איליהם * ושקר כל מפעל אלה
 היסודות הארבעה * בכל אשר יצאו יד יי'
 היתה בס לרעה כי כל מפעלם נשמד ונכח'
 ולא נשאר בהם עד אחד על כן כל יושבי
 תבל יכלו * וכל שוכני ארץ יכלו * על
 כי ארבעה הם יועציה ושוטריה * בפשע
 הבים שריה * ושוד בתבל וכושל על כושל'
 וחמס בארץ ומושל על מושל * כי כל
 היום יכאו מעברם * ויענו מעושק ידם *
 וזה הומה להם וזה טובה * וזה מושך וזה
 זוכת * וזה יביאהו * וזה יובילהו * איש
 ובצעו מקצוהו * וזה ידכבו * וזה יהדכו *
 וזה יוליכו * וזה ימשכו * זה אומר ככה *
 וזה אומר ככה * כי בלב ולב ידברו *
 והמחשבות הפרו * על כן יכלו וידמו *
 חלק לבם עת' יאשמו * עד כי יכלו הנולדי'
 ואברו המולידים כי כלם אך הכל יהמיון *
 וכשל עוזר ונפל עוזר ויחדו כלם יכליון *
 על כן אמרת' כי אין אמוץ בארבעת ילדי
 השחקים * יען הם מטום ומפיקים * ובה
 אנהנו נמקים * לא כן ילדי גבוהים * בני
 האלהים * אשר אין בהם כי אם קדוש
 וטהור * ומאיר ונאור * והם ילדי
 יושר ותומה * ילדים אשר אין בהם כל מום
 וטובי מראה ומשבילים בכל חכמה * יעמדו
 ולא

ולא יעמדו * יקומו ולא נשמדו * על כי
 בראם בראם במאמרו * ולא שם עזר לדברו
 כי הוא לבדו העמידם בכחו * ויפארם בעוזו
 ורוחו * ויציקים נבחרתו * יצוקם ביצוקתו
 ולולי כי שלח אלהינו שלש נפשות *
 הטהורות והקדושות * אשר בנתיב השישי
 יהיו מפורשות * להיות עם ארבעת היסודי'
 לא היו היסודות לבדם מולידים * וישלח
 הבורא יתברך נפש הצומחת * ותהי בחמר
 כל אשר תוציא האדמ' עם היסודו מתלקחת
 והוא הדשא הארץ והפריחה * והולידה
 והצמיחה וישלח הנפש ההיה עם הנפש
 הצומחת אל חמרי כל החיים עם היסודות
 איש למינו * ותעמידם חיים איש על מכונו
 על כן הנפש החיה * יחיה כל בריה חיה *
 איש על שמו * ויחיה ותגדל עמו * וישלח
 אלהינו הנפש החכמה * עם החיה והצומח'
 אל חומר האדם להחכימו * לעמוד לפני יי'
 לשרתו ולברך בשמו אבל הארבע יסודות *
 לברך אינן מולידות * אבל יולדו כל אשר
 אין בהם רוח כמוצאים והרים ובקעות *
 ואבנים ונבעות * כי אין בהם רוח חיים על
 כן לא עצרו כח' להודיע לבדם כל אשר בו
 רוח * אבל כאשר התאוו להדמות לנפשות
 להחיות נולדם * הולידו רמה ורקב כי לא
 השיגה על יותר מזה ידם * ויולדו רמה
 ומיני זבובים * בפירות הנשתות * ובנבלות
 ובאשפות ובכצות ובמקומות אשר יבאשו
 וירטבו * ויולדו גם עש ורקב וסס בהטה
 ובשעורה ובזרעונים ובנגדי הצמר ובעצים
 אשר ירקבו * הנה נמשכתי לבאר אך
 נולדו ארבע היסודות וסדרם וטבעם ואחוזן
 לענייני לבאר בריאת העולם כסדר הימים *
 כבר ביאתי למעלה כי ביום ראשון נבראו
 ארבע היסודות וכל מה שיש מגלגל הירח
 ולמעלה וכשאמר הבורא יתברך יהי און
 נבראו השמש והירח ושאר הכוכבים וכן
 אָזל הן הן המאורות שנבראו ביום ראשון

ולא

כי האמת הוא מה שכתבתי תהלה ואלו
 המים שאמר עליהם הכתוב שהם למעלה
 מן הרקיע אינם מים ממש אלא שם כנמי
 הוא ליסוד שכולל גלגלי השמים וצבאם *
 וכל היסודות הארבעה והמתהווה מהם ור"ל
 שהרקיע הוא מבדיל בין עצם השמים וכל
 צבאם * לבין גופי השפלים שהם כנמי למים
 התחתונים * ואל תתמה שקראו הכתוב ליסוד
 הזה מים כי על כזה אמר במקום אחר וממי
 יהודה יצאו * ועוד הוא השם הזה הנאמר
 בכנמי על דברים אחרים כמו הנה מי עולים
 מצפון * אותי ועזבו מקור מים חיים * אף
 המים הנאמרים הנה הוא כולל ליסוד אשר
 אמרתי אבל אינו עצם אחד כמו שחשבו
 האפיקורוסים ההם באמנם שהמי הנאמר *
 הנה בעליונים ובתחתונים שהכל ענין אחד
 ואין שום חלוק ביניהם אלא במקרים ולא
 בעצם * אינו כן אלא השמים הם עצם
 אחד והתחתונים הם עצם אחר וכמו שהם
 מובדלים מהם ברוממותם וגובה מקומם ככה
 הן נבדלין במעלתן ונשיאותם כי העליונים
 הם זכים וטהורים חיים וקיימים עומדים על
 תכלית שלימותם מן העולם ועד העולם *
 והתחתונים הם גופים ימים הווים ונפסדים *
 וכמו שביארתי המים הנאמרים הנה כן
 נבאר המים שאמ' דוד באמרו הללוהו שמי
 השמים והמים אשר מעל השמים שהמים
 ההם הם נאמרים על הצורה הנקיה מ
 מדבקות אל ההיולי * ועליהם היה רבי
 עקיבא גוער בתלמידיו ואומר להם כשאתם
 מגיעים אצל אבני שיש טהור אל תאמרו
 מים מים שכך כתיב דובר שקרים לא יכון
 לנגד עיני * רוצה לומר אל תחשבו כי זה
 שאמר הכתוב ובין המים אשר מעל לרקיע
 וכן והמים אשר מעל השמים שהם מים
 ממש אלא שם כנמי כמו שביארתי * וכינה
 לשמים אבני שיש לפי שהם חזקים קיימים
 וזכים *

ולא תלאן עד יום רביעי * ולכן אמר
 הכתוב ויהי אור ולא אמ' ויהי כן כמו שאמר
 בשאר הימים לפי שעדין לא היה בתכונתו
 עד יום רביעי שנתלו בו כמו שאבאר
 לפנים ועל שלא היה לו לעמוד באותה
 התכונה שהיה בה כשאר מעשה בראשית
 לא נאמר בו ויהי כן * והקדים הערב
 לבקר * לפי שמתחלה נבראו שמים וארץ
 ויצאו מן האפס אל היש כמו שביארתי
 ועמדו כן כמדת לילה מבלי אור ואז נהיה
 זמן שעם היות שזמננו הוא כרגעים
 ושעות שהם באור וחשך אמנם משהיה
 יש יתפש בו זמן ואחר שעמדו כמדת
 לילה מבלי אור נאמר יהי אור ולכן אמר
 ויהי ערב ויהי בקר יום אחד * ויקרא
 תחלת הלילה ערב בעבו שיערב בו הצור *
 ותחלת היום בקר שיבקר אדם בינותם *
 וכיום שני נאמר יהי רקיע ור"ל פירשוהו
 יתחוק הרקיע * ואמרו להים היו נעשין
 ובשני קרש * רצונם לומר שעם היות
 שכבר נבר' הרקיע בור' ראשון כמו שביארתי
 למעלה שהוא הצורה הנדבקת אל החלק
 הזך והנקי מן ההיולי * אמנם עדין הדבוק
 ההוא לא היה אמין ורצה הכור' ית' לחזקו
 ביום שני שיהיה הדבוק ההוא מחוב' כחבור
 נצחי בלי הבדל והוא גלגל הלבנה ולפי
 שאז תקן שטח עקמימותו אמ' ועש אלחים
 את הרקיע * רוצה לומר הכין ותקן כמו
 ועש לו רכב ופרש' * ויש טועי רוח שכתבו
 כי הרקיע הוא גוף כדורי הזק נעשה מן
 המים כי כאשר נרחק האויר על הארץ
 יבש מהארץ ונעשה ממנו הרקיע והו' קבוע
 וממוצע בחלל אויר העולם והו' שאמר
 הכתוב ועש אלהים את הרקיע ויבדל בין
 המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר
 מעל רקיע ומים ממש הם קבועי עליו ומים
 אחרים תחתיו אלא שבני אדם אינ' מרגישו
 בהם * ואלה הדברים לאפס ותהו נחשמו

השכיל השני

בביאור תכונת זה
העולם וישובו

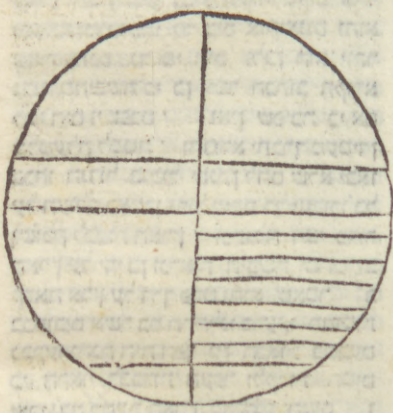
כבר ביארתי למעלה כי יום ראשו ויום שני מימי היצירה עמדה הארץ כלה טבוע בים אוקיאנוס שהוא הים הגדול והיה הופך ומקף אותה משש קצוותיה שהם מעלה ומטה ומזרח ומערב וצפון ודרום עד שלא היה מגולה ממנה אפילו נקודה אחת כמו שביארתי למעלה ובין שלישי שאמ' הבורא יתברך יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה אזי הפיק רצון מאתו יתברך ונער במים ונקוו למקום אחד ונערמו ונצבו כמו נד בים אוקיאנוס והוא אמרו כונס כנר מי הים ולכן הוא יותר גבוה מהיבשה כי כן אמר הכתוב הקורא למי הים וישפכם * ואין שפיכה כי אם מלמעלה למטה * והבורא יתברך מעמידן בכחו הגדול בגבול שנתן להם שלא יבאו על העולם כאמרו גבול שמת כל יעבורו כל ישובו וכסות הארץ * ונתגלה חצי כדור הארץ על ידי כן ונראית היבשה שהכתוב קראה ארץ על דרך פרט והוא שאמר ב בכתובים אשר בס התחלנו בדעתו תחומות נבקעו והנה היה הפך מן הנאות בטבעם כי הראוי לכברות העפר ולקלות המים ו שכנגדה להיות הארץ באמצע המים ו זמקפת מהם מכל צד כאשר בתחלה * אלא שעדין לא נתקני הטבע עד סוף ששת ימי הבריאה ולכן ארזל על הדברי שנעשו בשנוי הטבע כמו עשרה דברים שנבראו ערב שבת בין השמשות כלומר מעט טרם קיום הטבע אם כן אין לשאול על דבר מהטבע בכל ששת ימי בראשית ולומר למה היה דבר פלוני כך ולא היה כך או איך אפשר שהיה כך * אם כן נמצא עכשו שהצי כדור הארץ הוא טבוע במימי א אוקיאנוס והחצי האחר הוא מגולה לאויר העולם והוא ובנוני כעין חצי כדור והאויר

היסודי הוא מנשב ומרחף ומקיף הים והארץ משש קצוותיהם * והאש היסודי * מקיף הרוח והים והארץ משש קצוות * ואין הלוכם בדעת ובתפצ' אלא מנהג נבקע בהם וטבע שנטבע בהם * והשמים שהם הגלגלים הם מקיפים האש והאויר והים והארץ * ולפי שידוע הוא כי כשימצא אחד מהשני נגדיים שימצא האחד בתכרת לבן לפי שנמצ' גוף מתנועע תמיד והם הגלגלי נתחיי' למצוא גוף שוקט תמיד והיא הארץ שהיא קבועה באמצע הכל תלויה על בלימה כאמרו תולה ארץ על בלימה * המשל בזה לתפוח שהיא בקערה מלא' מים וקערה אחרת מכסה אותה ואתם קערות בתוך קערות אחרות ומכוסות בקערו אחרו' שנמצא חצי התפוח שהוא שוקט בתוך המים וחציו האחר למעלה מן המי והקערות מקיפות המים והתפוח מכל צד וגם הם מקיפות זו את זו כך הם הגלגלים מקיפין זה את זה כלגלי בצלים וכלם מקיפים יסוד האש שהוא הבוק בשטח גלגל הלבנה * והאש מקיף האויר והאויר מקיף הים והארץ מכל צד אמור מעתה כי כדור הארץ הוא בתוך באמצע כדור השמים * שאם אינו כן יהיה קרוב אליו בפיאה אחת ויתרחק ממנו בשאר הפאות ואז היו נראין המוכבים בפיאה הקרובה גדולי העצם יותר ממה שיראו בשאר הפאות * ואנו רואין אותם בכל חלקי השמים בשיעור אחד אם כן זה יורה שהוא באמצעם ממש * וכיון שהם כדורים עגולים והעגולה היא צורת שטוח יסובבנה קו אחד יאמר לו קו הסובב ויש בתוך העגולה נקוד הנקראת מרכז שכל הקוים הישרים היוצאים ממנת עד הקו הסובב שווין כלם זה לזה * והוכחנו שכדור הארץ הוא בתוך אם כן מרכזה שהוא מקום אבן השתיה הוא מרכזם * ונמצא כי שפת ה' הגדול הוגבל היבשה

הגתיב השני

הדרומי לקוטב הצפוני מאה ושמוני מעלות
 והוא מהצית חלקי הרקיע * וכן שיערו
 החכמים ההם כל הארץ רצונם לומר מה
 שבתוך המים ומה שחוצה לו לשם חלקים
 כמו כן * והואיל וחצי כדור הארץ הו' שקוע
 במים כמו שביארתי וחציו האחר הנקרא יבשה
 הוא למעלה מן המים ימצא כי מה שהוא
 מגולה מן הארץ והוא היבשה הוא מאה
 ושמונים חלקים ואין יישוב ממנו כי אם
 ב' חלקים כאשר תראה בזאת הצורה *

והיישוב הזה נקרא תבל וזה שאין יישוב
 בחצי ארץ הדרומי הוא לפי שגלגל השמש
 נוטה תמי בסבובו לצד דרום כי מרכז אינו
 מרכז העולם אלא נמשך לצד דרום כמו
 שאבאר לפנים * ומפני זה יתחזק החוס
 באותו הצד בענין שאינו יכול לעמוד בו ה'
 ולא צמח ולכן הוא מדברית ושממה *
 ומזה הטעם עצמו רצוני לומר מפני קירוב
 השמש לצד דרום יתרחק חומו מצד צפון
 ויתחזק שם הקור בענין שלא יצליח ל'
 ליישוב * והנני מבאר תחומי הנפופת
 ההם ומכמה שעות הוא היום הארץ
 בכל

היבשה סביב * וקצה הגבול ההוא נקרא
 אזפק * וכתבו חכמי המחקר כי זה שהארץ
 היא באמצע הוא לפי שהשמי מכריזין אות'
 לזה לפי שבמסכתם ובמרוצתם העצומה
 תמיד סביבה היא נהדפת לה מפניהם מכל
 צד בשוה * ולכן היא נדחפת לאמצע *
 והמשל בזה תחשוב בלבך שיש גרני' של
 הרדל בתוך ביצת יענה ומריצה הביצה
 במריצה עצומה שתמצא שמריצותה זו
 דוהה לגרני' ככל צד ואינו חונה בשום
 מקום ומתרחק מצד מזרח כמתקו מצד
 מערב ומתרחקו מצד דרום כמתקו מצ'
 צפון ומתרחקו מלמעלה כמתקו מלמטה עד
 שאינו נוטה לשום צד והביצה מתגלגלת
 בין שני מסמרי' כן הם הגלגלי' מתגלגלים
 על כפי' שני מסמרים אחד בצפון ואחד
 בדרום בקצה הבריח מן הקצה אל הקצה
 זהם נקראים בלשון ערב קוטבים ובלשוננו
 נקראים נקודות * והגלגלים נסמכים
 ומתגלגלים על הנקודות האלה וסובבין על
 הארץ מהם ממזרח למערב ומהם ממערב
 למזרח * כמו שאבאר בנתיב השלישי
 בעה' ועל שתי הנקודות האלה נקראו
 הגלגלים שמים שכל אחד מהם הוא שם
 במקומו ל' שחם עומדים שם ואין להם
 נוע וממנו נגזר שמים כי תעש משם שמים
 כמו שתעשה מעין עינים ומאזן אזנים *
 ולפי שהאחד בצפון שהוא קר ואחד בדרום
 שהוא חם כמו שאבאר אמרו ל' מאי שמי'
 אש ומים * אמנם יש מי שכתב שנקראו
 הגלגלים שמים על שם שתי הנקודות ה'
 המתברות הגלגלים הנקראות ראש תלי'
 וחביו * כמו שאבאר לפנים והעד ברזחו
 שמים שפרה חוללה ידו נהש בריח * ודע
 כי כל אחד משנים עשר מזלות חלקוהו
 חכמי המחקר לשלישי מעלות כמו שאבאר
 לפנים שכלל כלם שלש מאות וששים *
 ומחציתם הם קף מעלות נמצ' שיש מקוטב

בכל אחד מהם * דע אתה המעיין כי
 באשר המורא יתברך ברא העולם נתן כח
 בנכובים למשול בארץ ולהנהיגה וחלק
 הארצות לשבעה כוכבי לכת * וכל כוכב
 מקבל בייחוד שפע ממדרגה מלאכית
 מיוחדת שמאתו השפע יוזן על החלק
 שלו וישמרהו באמצעות הכחות הגלגליות
 והיא שמיר * פרטית והשגחה אלהית ברצון
 בוראם יתברך ועל זה אמר הכתוב הידעת
 חקו שמי אם תשים משטרו בארץ ומשטרו
 הוא ממשלתו כמו שוטר ומושל * גם על
 זה אמר הכתוב אתה הצבת כל גבולו ארץ
 זוגמר * נמצא כי הארץ מתחלקת לשבע
 יישובים * וכל יישוב נקרא בלשון ערב
 אקלים ובלשוננו נקרא נוף ולכן נקרא ארץ
 ישראל יפה נוף לפי שהיא בנוף האמצעי
 ולכן הוא אוירת הממוצע והטוב והמוכר
 שבכלם ואלה הם הנופות *

הנוף הראשון * ראשיתו ממזרח
 מקצו מדינות
 מלך צין ממה שימשך לדרום וכן מדינות
 מלך צין והוא לצד צין הים בדרום אל
 הנדי * עוד מדינת אל הנדי ואי אל בידך
 ואל פמי היא הגדולה * ועוד עובר הים
 עד שיבא אל מערב ולומן ובו מן המדינות
 המפורסמות טפרא ועמר וחצר מנת ועדן
 וצנע ואל עין ובאלמאלה וצעד וגרס ושכא
 ומאתכא ונחבאן ובשכאן ואל בהדן ויחתוך
 ים סוף וארץ מצרים וילך בארץ הכותיים
 ויחתוך נילוס מצרים ובו מדינות מלכות
 כשדים מן מופה * ורוחב הנוף הזה תלם
 מילין * והיום הארוך בו יהיה מ'ב שעות
 וחצי ורביעי שעה *

הנוף השני * יתחיל מן המזרח וילך
 על צין וסנדי ובו העיר
 הידועה מנצורה ודמל ויחתוך ים בצרה
 וים ערב בארץ בקי ותגר ותתאוב ואל אגיר
 ומיכא ויחתוך ים סוף וילך במדנות מצרים

ויחתוך נילוס וילך למער על צפון הכושיים
 ודרום הכרבר כלו ובא לו עד הים הסובב
 ונפל אמצעו קרוב מן תתאני וקצה ה
 הדרום סביב מיכא קרוב * ורוחב הנוף
 הזה ת מיל * והיום הארוך בו הוא מ'ג
 שעות וחצי *

הנוף השלישי * יתחיל מן המזרח
 וילך על צפון צין
 והודו ובו עיר אל חבראא ועיר באבל
 ואלאכסנדיא ודמשק ואשקלון וירושלם
 ודמיאט ועכו עד הים הסובב ונפל אמצעו
 באמצע אל שאי בקרוב וקצהו הצפוני
 עיר אל סלאס ומנדהאר ושור * ורוחב
 הנוף הזה שלן מיל והיום הארוך בו הוא
 מ'ד שעה *

הנוף הרביעי * יתחיל מן המזרח
 וילך במדינת אל
 תאבת והאי והאי והאל שם עד אפריקיה
 ומערב והלב ואנטניא ושרסוס ואל
 מוצל ואצבהאן ובצרה המערבי ופאס
 וקצו ארץ המערב ונפל אמצעו קרוב
 למדינת אל מוצל ורוחב הנוף הזה של
 מיל * והיום הארוך בו הוא מ'ד שעות
 וחצי *

הנוף החמישי * יתחיל מן המזרח
 במדינת סיסאן
 וארמיאא הארץ גרגאן וטברסתאן ו
 ומלטיה ורומא עיר הרומיים ודרום מדינת
 אנדרלוס וטליטלה וקרטבה ומה שקרב
 מרומה העיריות הדרומיים ומדינת אנטליא
 ואפסג' ואפרגנה וסקליה וקסטנטניה אשר
 לדרומיים ונפל אמצעי בקרוב מן ארמיניאא
 וקצהו הצפוני בקרוב מן אדרכיל * ורוחב
 הנוף הזה תלם מיל * והיום הארוך בו הוא
 מטו שעות *

הנוף השישי * מתחיל ממזרח וילך
 בצפון הרסאן ומדינת
 אל סאר ויחתוך גרגאן עם מדינות הרומיים
 ו כ ב 6 II הצפונות

הנתיב השני

הארץ והלוק נופותיו ודע כי יקרא הכתוב למזדה קדמה ולדרום ימין ולצפון שמאל כי יתפוס הלשון כנוי בארם הפונה אל אור השמש כי אז יהיה לצד ימינו דרום ולצד שמאלו צפון :

השביל השלישי

בביאור הגלגל' וכוכביה' ומהלכ' דע כי השמים נחלקים תחלה לשני חלקי' החלק האחד הם הגלגלים כלם מגדולים ועד קטנם והחלק השני הם השמש והירח וכל הכוכבים וכל אחד מפרטי שני החלקים האלה העידו עליו המופתים העיוניים כי הם כדורים יזה לפי שהצורה הכדורית היא ראשית הצורות וראוי להיות הצורה הראשונה לגוף הראשון ועוד לולי שהוא כדורי היה חוצה לו או פגני או גוף אחר מתפעל וכבר נתבאר הלוקף זה ועוד כי תנועת השמים היא יותר קלה משאר התנועות ומהיר התנועה לא ימצא כי אם לגוף הכדורי ועוד כי הכוכבים בעלייתם וברידת' ובאמצ' השמים מרחקם שוה כשיעור אחד ואלו היה להם פיאות לא היה מרחק שוה הנה שהשמש' הם עגולים וכדורים ואמנם אין כל כדורי השמים שוים כי הגלגלים כלם או מרביתם הם כדורים חלולים אבל השמש והירח וכל הכוכבים הם כדורים אטומים עוד יש חלוק אחר ביניהם שעצם כל אחד מ מהגלגלים הוא זך וצלול וכוכבית לבנה או כמראה שהם וספיר וזה כדוי שלא יעכבו את ניצוצי אור הכוכבים וההיריהם מלפוש ולעבור בהם להאיר על הארץ ועצם כל אחד מהשמש והירח והכוכבים הוא עבה כדוי שיאחו בו האור ולא יעכרנו והוא מלוטש כדוי שישפיע מזהרו ויאציל על זולתו והנה אבאר תחלה החלק הראשון והם הגלגלים דע שהגלגלים הם על הרך כלל ג' מיני' המין הא' הם גלגלים קטנים שאינן

הצפוניות וצפון מדינת אנדרלוס ונפל בו גמירה וקבלה ומדינת אל באבי ביב ונאוג ומאנוג וקצת מדינת אל צקאלבה אשר על דרום ואורך התוך ויאוג ורוחב ה הנוף הזה ר"ב מיל והיום הארוך בו מ"ו שעה.

הנוף השביעי

יתחיל ממזרח מצפון אנוג ו ומאנוג וילך על צפון התוך ועל דגאן ויתחוך ארץ אל צקאלבה ויכלה לים המערב ואין בו מדינות מפורסמות ונקרא נוף דיפוס פירוש הם הרי שלג וכפור וארץ אשכנז וקצהו הדרומי נפל בקרוב מצפונה ונפל אמצעו בארץ אלאו ונפל קצהו הצפוני בצפון קצה ארץ אל צקאלבה ורוחב הנוף הזה קפ"א מיל והיום הארוך בו הוא מ"ו שעה

נמצא סך המילין שלהם חלקו חכמי המתקר כל היישוב הם אלפים ומאתים ועשרים ושלוש מילין והשוכנים על קו השוה אשר בארץ שרשמי בצורה והוא אורך הארץ שהוא מראש המזרח עד סוף המערב היום והלילה שוין להם לעולם ואין האחד מוסיף על השני בכל ימות השנה והטעם הוא מה שאומר דע כי יש בריקע אופן מוקף אל א אמצעיתו והוא רחוק מכל אחד משני הקוטבים שביארתי למעלה תשעים מעלות שהם מחצית חלקי הריקע ועל אופן זה נמדדת הקפת הגלגל ועליו היא נקבעת נקודת אמצעית המזרח ונקודת אמצעית המערב אשר היא נקודת ראש טלה וראש מאזנים ושקיעתן והאופן הזה מיישר היום מפני שהשוכנים תחת האופן הזה והוא סוכב כנגד ראשם תמצא במקום ההוא היום והלילה שוין לעולם לא יפחת ולא יוסיף והכמי המתקר קראו לאופן הזה אופן המישור הנה ביארתי יישוב

שאינן

121

שאינן מקיפין את הארץ כלל ר"ל שהארץ אינה קבועה בקרב שום אחד מהם אלא כל אחד ואחד מהם הוא קבוע במקומו הראוי לו מחלל עובי גלגל אחד גדול שמקיף את הארץ הוא הנושא אותו והנוסע בו והוא חשוב כחלק ממנו. והגלגל הקטן הזה יקרא גלגל ההקפה או עיגול על עיגול ובו הוא הכוכב הקוע כדי שיתגלגל בו וירוז על קטביו הולך ונוסע הכוכב ההוא סביב מרכז גלגל ההקפה. וזה כי כמו שהוא הגלגל הגדול הנושא לגלגל ההקפה נוסע בגלגל ההקפה ומקיף בו את העולם כמו שאבאר כן גלגל ההקפה הזה גם הוא מתגלגל על עצמו ובמקומו שהוא קבוע בו הולך וסובב סביב מרכזו על שני קטביו וברצונו מתגלגל בכוכב ההוא הקוע בו הולך ונוסע בו שם והמיץ השני הם גלגלים אחרים שמקיפין את הארץ מכל עבריה אבל אין שום אחד מהן חקוק סביב מרכזא אלא סביב מרכז אחר שהו יוצא ממרכז הארץ ורחוק ממנה לצד אחר. והגלגל הזה נקרא גלגל הנושא לפי שהוא נושא לגלגל ההקפה כי הוא חקוק בעביו. והמיץ השלישי הם הגלגלים אשר הם גדולים ועצומים שכל אחד מהם הוא חקוק סביב מרכז הארץ זולתי גלגל השמש והם כלם מכווני זה תוך זה כאשר יהיה האופן בתוך האופן והארץ היא קבועה באמצעיתם כמו שביארתי למעלה נמצא שמרכזם הוא מרכז העולם. והגלגלים הגדולים האלה הם תשעה השמונה מהם מסבבין ממערב למזרח אחד מתוך מחברו ואחד ממחר. והתשיעי מסבב ממזרח למערב פעם אחת בכל יום ומכרית לשמונת הגלגלים כלם לסבב עמו הפך תנועתם הטבעית כמו שאבאר. ולפי שלכל אחד מאלה הגלגלים נמצא תנועה משונו מחברו ר"ל שכל אחד מהם יתנענע לסדר ותכלית זולתי הסדר והתכלית שיתנועע לו האחר

האחר לכן יש לכל אחד מהם שכל בפני עצמו שמיניע אותו ומשפיע בו נפש מ משתוקקת לזו הפעולה בהום המתחדש מהם עליו בתנועתם ואורם. ומספר המנענעים כמספר המתנענעים והם קצתם במדרגה למעלה מקצתם ומפני שתנועתם היא נצחית ראוי שיהיה המניע להם יש לו כח שאין לו תכלית ומפני זה צריך שיהיה המניעם עצם שאינו גוף ולא כח בגוף אבל נכדל. ומפני שיש תחת כל תנועה כללית תנועות חלקיות אחרות כמו תנועת גלגל ההקפה ותנועת גלגל היוצא ממרכזו. ותנועת גלגל הנושא ואלו כלם הם תחת התנועה הכללית לכוכב. כן יש תחת ראשית כל עצם נכדל מהכללים עצמים נכדלים הם נאצלו מן השכל ההוא והם נמנין עמו אחד. ולכן יתנענעו הגלגלים תמיד על הצד שיתנועע המושפע אל המושפיעו והחושק למי שישתוק בו להשיג שלימות האפשר להשיגו ממנו וזו היא התכלית בתנועתם ועליהם רמז שלמה באמרו עמודיו עשה כסף וכסף נגזר מכוסף כמו נכספה וגם כלתה נפשי רצה לומר שהם נכספים בסבובם להשיג רצון קונם והם מנהיגים העולם השפל ופועלים בו כל הפעולות הנעשו בו בכח הכא להם מיוצרים יתברך על ידי השכלים האלה כמו שאבאר ומאלה תשעת הגלגלים הגדולים השבעה מהם נקראים גלגלי כוכבי לכת. וסדר שבע הגלגלים האלה למעלה למטה הוא שצם הנכל והם שבתאי זרק מאדים חמה - נוגה כוכב לבנה.

הגלגל הראשון הקרוב אלינו הוא הקטן שבכולם. והוא גלגל לבנה שהוא גלגל הירח. וטבעו ממוסך בין קור לחום. וצורת גופה כדור והוא מעובה ושדור חלק אין בו אורה כי אם מה שמקבל מהשמש כמו שאבאר בשכיל

בשביל הרביעי * גם שם אבאר איך הוא מהלכו ובכמה זמן * וגופו הוא כדאי הלק אחד מט' ושלישי מגוף הארץ * ודע כי לכל אחד מאלה שבעה כוכבי לכת נמצא כחות ידועות שפועלים בעליונים ולא שהכוכבים פועלים מעצמן הלילה וחם אמנם בוראם יתברך פועל באמצעותם בכח שנותן להם על ידי השכלים שביארתי למעלה * והכל בהלכסם על יב' מזלות שאבאר לפנים שהם בתי אלה השבעה כוכבי שכל אחד מאלה הכוכבים הוא מלך בפני עצמו ומכה ורופא בגזירת עירין * ועל ידי הכוכב שבגלגל הזה רצוני לומר על ידי כוכב לבנה פועל הבורא יתברך כח ממסלה ועבדות וכח חכמוֹסִכלות ובה החן והביעור * גם היא מכשלת התנוכה ופרי הארץ ושגברת גלי הים בהמלא כי הוא נוטה למים ה התחתונים * ומחלקות מהמזלות לכוכב זה הוא מזל אחד והוא סרטן * והסימן לם * ובעקמימות זה הגלגל סמוך ודבוק בו הוא יסוד האש והוא זך בערכו לאויר הסמוך לו * ודעת אלאכסנדר הוא שהאש היא אינה כמו האש הנמצאת אצלנו לפי שזו שורפת ומפסדת ואותה עושה הווי ואינה שורפת והיא אש בכח ולא בפועל ויאמר עלי ועל זאת הנמצא אצלנו אש בשותפות השם בלבר * וכן ירשד כתב שהוא שורף כי היסוד ראוי להיות באיכותו על תכלית מה שאפש' ולא נמצא דבר יגיע אליו באות' איכות שנתצייר בה אותו היסוד הלכך לא ימצ' דבר יותר הם ויבש ושורף כמו היסוד ועליו אמר הכתוב שם האחד פישון הוא הסוכב * וכנגד יסוד האויר אמר ושם הנהר השני גיחון הוא הסוכב כי שניהם סוכבים שהן מקיפין המים והעפר * אמנם על המי' אמר הולך ועל העפר שהיא נחה לא אמר הולך ולא סוכב לפי שהוא שוכן בטבעו *

הגלגל השני * הוא גלגל הכוכב הנקרא דרך פרט מוכב * ובלשון ערב נקרא עטארד * וטבעו קר והוא קטן מכל צבא השמים כי הוא כדאי חלק אחד מאלף מן הארץ * והוא מקיף הקפה אחת ממערב למזרח בעשרה חדשים * ועל ידו הוא פועל הבורא יתברך בעולם כח חכמה ואולת ודקדוק הלשון וצחותו ושבוש * ה הלשון ובלבולו וקבוץ ממוק ומטמוק ומיני מסחר ומעשה הויל ועסקי הריוח והקבוץ והפזור * ומחלקות המזלות של מוכב זה הם האומים ובתולה * והסימן כתב * הגלגל השלישי * ה' שבו הכוכב הנקרא נוגה ובלשון ערב א'ל זהרה * וטבעו קר ולה והוא כדאי חלק אחד ששה ושליש מגוף הארץ * ומקיף הקפה אחת ממערב למזרח באחד עשר חדש * ועל ידו פועל הבורא יתברך בעולם השקט ושלוה ומיני זמר ושירות ורננים וקול מצהלות חופות התנים ובו יתעוררו כל תופש כנור ועוגב לשמוח ולהתהלל והרחבת הלב וטהרת העינים ושמים זכים והארץ צהלה ושמחת בהיות כל הלבבות מתעוררין לנבל וכנור תוף ומחול ומיני ועוגב וכן בכל מיני שמחה והתאוה ומקטר' זרע הפרי בפרי * ומחלקות המזלות לכוכב זה הם מאזני ושור והסי' כפ"ש הגלגל הרביעי * הוא גלגל השמש שבו קבועה החמה וגופה נגופה גדול מכל צבא השמים כי הוא גדול מגוף הארץ מאה ושש' פעם * ומשלים הקפה אחת בשס"ה יום ורביעי כמו שאבאר בשביל הרביעי בע"ה * ובו יתחשבו ימי ומועדים ועתים קבועות ושעות ידועות והוא עומד באמצע כוכבי לכת כי שבתו צדק ומאדים למעלה ממנו נקראים כוכבים עליונים * ונוגה כוכב ולבנה אשר למטה ממנו נקראים מוכבים תחתונים והיה כן כדאי שישפיע *

טבעו *

אם לעורר לבך * והוא מחדש הזרעים
בתנובה ונותן מזון לנפש רעבה ומחלקות
המזלות של כוכב זה הם קשת ודגים והסי'
צדק *

הגלגל השביעי הוא שבו כוכב שבתו
ובלשון ערב נקרא אל

זהל * וטבעו יבש נוטה אל הקור כי כל
מין קרח קרירות מושלת בו * והוא גדול
מגוף הארץ כמו תשעים ואחד פעמים *

והוא המתון והכבד בתנועתו יותר מאלה
שבעה כוכבי לכת וזה לפי שמה שיש מהם
יותר קרוב לגלגל העליון הוא הכח המגיע
אליו מאתו הגוף הראשון המנגענו יותר
חזק ר"ל היה המונעו מתנועתו הפרטית
שהי' חלוקתנועת הכל יותר ומה שנתרחק
ממנו היה המונע יותר חלש * ולכן הירח
יותר מהיר מכולן וזה גלגל שבתו הוא יותר
מתבושש בתנועתו עד שאינו משלים

הקפתו כי אם בשלשים שנה פחות מ"ד יום
ועל ידו פועל הבורא יתברך בעולם הגבורה
והעצמ' והממשלה ומשפט ונקמה ומלחמ' ו
בזה ושב ורעב וטלטול מלכיות ועקירת
ארצות ומחלקות המזלות אשר לזה הכוכב
הם גדי ודלי והסימן שגד * אלה הם שבעה

כוכבי לכת ונקראו כן לפי שלכל אחד מהם
נמצא מהלך ידוע ניכר כלפי מזרח ואינו כן
לזולתו ר"ל שזה ממהר במהלכו יותר מזה
וזה הוא מתון בו יותר מזה ומגמת פני בלם
במהלך הזה ועבר פניהם הוא לצד מזרח
כמו שביארת' * עוד קוראים לאלה שבעת

הכוכבים כוכבים נבוכים מפני שהם הולכים
פעם לפנים פעם לאחור. באדם שהוא נבדק
בארץ * ושבעה מקורות שבארץ הם כנגד
אלה השבעה כוכבים כיצד הכסף לירח *

וכסף הי' לכוכב והתנשת לנונה והזהב
לשמש והברזל לצדק והעופרת לשבתו *
והברזל למאדים * ושאר המקורות שאינם
ידועים מספרם הם כנגד הכוכבים הקיימים
שהם

שישפיע מאורו ויצייל לעליוני' ולתחתונים
כאחד * וכל אחד מאלה הגלגלים מרכזם
העולם רצוני לומר כי קו אחד יעמוד על
מרכז' ומרכז הארץ * אמנם זה הגלגל
שהוא גלגל המה אינו כן אלא מרכזו
הוא יוצא מעט מהקו ההוא לצד דרום ועל
ידו פועל הבורא יתברך בעולם נפלאות
המים דעים בשלום ומבקשת התנומה * ו
זהעמדה וכן ממשלה ומלכל וגדולה מעלה
ומוריד כונת והורס ונותן תשועה למלכים
וכן שרים ורוזנים ומושלים לטוב ולמוטב
ומחלקן המזלות לזה כוכב המה מזל אחד
ונקרא אריה והסימן הא' :

הגלגל החמישי הוא שבו כוכב
מאדים ובלשון

ערב אל מרדך * וטבעו הם יבש מאד
ובוער בחיותו סמוך לכוכב המה וגופו הוא
כמו שליש מגוף הארץ ומשרים הקפ' אחת
בשנתים פחות לה' יום * ועל ידו מעניש
הבורא יתברך על בריותיו במכות והרג
ואברז ונעיס ופצע וחבורה ושריפת אש
ובצורת וכל מיני מכות רעות כי הוא הולך
אחר ריב ומלחמה לעקור מדינות ועיירים
לרכיל מפריד בין אחים כי רגליו לרע יורצו
וימהרו לשפוך דם * ומחלקות המזלות של
כוכב זה הם טלה ועקרב והסימן מטע' :

הגלגל הששי הוא שבו כוכב צדק
ובלשון ערב משתרי

ייען כי הוא מתווך בין שבתו שהוא קר
ומאדים שהוא דם * לכן הוא זה צדק הם
ולח חומו ממאדים ולהיותו משבתו * והוא
גדול מגוף הארץ כמו שמונים ואחת פעם *

ומשלים הקפה אחת בשתים עשרה שנה
פחות לה' יום * ועל ידו פועל הבורא יתברך
בעולם צדקה וחיים ויושר ואהבה וחברה
ומשכית האיבה והמריבה ומעורר הלבבות
למעשה הטוב ולהזור בתשובה לא להיותו
יתברך מבריו למעשה הטוב או להפכו כי

הוא שבו כוכב צדק
ובלשון ערב משתרי

ייען כי הוא מתווך בין שבתו שהוא קר
ומאדים שהוא דם * לכן הוא זה צדק הם
ולח חומו ממאדים ולהיותו משבתו * והוא
גדול מגוף הארץ כמו שמונים ואחת פעם *

ומשלים הקפה אחת בשתים עשרה שנה
פחות לה' יום * ועל ידו פועל הבורא יתברך
בעולם צדקה וחיים ויושר ואהבה וחברה
ומשכית האיבה והמריבה ומעורר הלבבות
למעשה הטוב ולהזור בתשובה לא להיותו
יתברך מבריו למעשה הטוב או להפכו כי

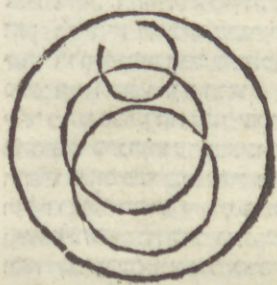
הוא שבו כוכב צדק
ובלשון ערב משתרי

ייען כי הוא מתווך בין שבתו שהוא קר
ומאדים שהוא דם * לכן הוא זה צדק הם
ולח חומו ממאדים ולהיותו משבתו * והוא
גדול מגוף הארץ כמו שמונים ואחת פעם *

ואחר שבצד צפון נקראים ראש תלי חנוכה
האחד שבמערב נקר ראש והאחר שבמזרח
זנב וקראוהו תלי או תנין לפי שהוא הולך
בצורתו שבאמצעו הו' רחב והולך ומצד אל
שתי הקצוות כאשר תראה בזאת הצורה
שציירתני והוצרכו כל אחד מאלה הששה
כוכבים לאלה השלושה הגלגלים שביארתי
לפי שאם לא היה לכל אחד מהם משות
ונושא אזי היה בכל חדוש הירח קדרות
השמש ובכל חצי חדש היה קדרות הירח
כי בחדושה היתה לפני החמה ובמלואה
היתה נגדה בצל מרכז הארץ והוא הדין
בשאר חמשה כוכבי לכת ועוד הזכירו
חכמי המחקר אלה שלשת הגלגלים בכל
אחד מששת גלגלי נבוכה כמו שביארתי
לפי שראו תנועתם מכוללת כי במקו' אח'
מונבל יראה לכל אח' מהם תנועתו ממהרת
ובאותו מקום עצמו תראה מתאחרת ולכן
הניחו להם גלגל ההקף שתנועת הכוכב בו
בסבוב שזה וגלגל יוצא הוין למרכז נושא
אותו ולכן במקום שסבובו שזה תנועתו
תראה בלתי שזה כי הגלגל שהוא נושא
גלגל ההקפה הוא ממהר תנועתו :

שהם בגלגל השמיני כמו שאבאר *
ודע כי בקרב עובי כל אחד מגלגלי אלה
שבעה כוכבי לכת זולתי גלגל חמה רצוני
לומר ששת הכוכבים הנותרים יש קבועים
בחלל עובי גלגליהם שני מיני גלגלי אחרי'
האחד נקרא נושא * כי הוא נושא לגלגל
ההקפה או נקרא גלגל ההקפה או עיגול
לצפון והשני נקרא גלגל ההקפה או עיגול
על עיגול * אבל הגלגל הגדול שביארתי
שמרכזו מרכז העולם נקר' משהו אמו' מעת'
שיש לכל כוכב מהששה שביארתי ג'
גלגלים כאשר תראה בזאת הצורה *

הגלגל השמיני
מחשעת הגלגלי
שביארתי הוא
המקיף לגלגל שבתי וסמוך לו ונקרא גלגל
המזלות * וכל כוכבי הרקיע הקבועים
שאינן להם מספר הם קבועי במזלות שבזה
הגלגל * ונקראים הכוכבים הקיימים לפי
שהם מורים לעולם אותו הרחוק שביניהם
ולא ישתנה אף על פי שיש לכלים יחד
תנועה ותנועתם אינה בעצמם רצוני לומר
שמקרעין גוף השמים אך הם מתנענעים
במקרה כמסמר בספינה ולפי שאינן להם
תנועה בעצמם אלא שהם קשורי' בכדורית'
כאלו הם חלק מהגלגל לפיכך אינן להם קולי'
והסבה בזנב שיראה בכוכבים אינו כי אם
האוויר כשיתלהב בקירוב מקדקדק אותו
הכוכב

וציר העיגול הקטן הוא כהריצו של הנושא
ולכן אם תמשוך שני קוים כמרכז העולם
שקו האחד נוגע בעיגול קטן מצד מזרח
והשני מצד מערב נקודת הנגיעה שבמזרח
נקראת עמידה ראשונה והנקודה השניה
שבמערב נקראת עמידה שניה וכשהכוכב
באה משני המקומות נקר' עומד וכשהכוכב
בחלק העליון של העיגול הקטן נקרא
מהיר * ובחלק התחתון בין שני הקיים
נקרא שוכב ר"ל הלך ארוגית שהו' מהיר
לרוץ והירה מפני שהוא מהיר לרוץ איך
שייד בו עמידה ומהירות ושובבות כמו
בחמשה כוכבי נבוכה * ומקום דבוק שני
הגלגלים משהו ונושא האחד שבצד דרום

הכוכב והגיע בראיית אור אותו הכוכב עד
 אור אותו האור ולכן יראה כאלו הוא כלו
 אור אחד ארוך. ולא להא להכוכבים שבזה
 הגלגל הם מכוונים הובדי שמם החוזים
 בכוכבים לכוין בכל עת לידע איך היא
 מערכתם אצל כוכבי לכת. ולפי שלא
 הגיעו החז'י להם לידע טבע אלה הכוכבי
 לכן משקרים הרבה בדיניהם כי סמכו הכל
 לשבע כוכבי לכת והשבו כי שאר הכוכבים
 טפלים לאלה הכוכבים שהם העיקר. וכן
 רשד כתב כי הכוכבים הקיימים הם ממונים
 על החיים ואורך הימים. וכוכבי לכת על
 שאר עסקי האדם. ודע כי זה שיש בזה
 הגלגל השמימי כוכבי שאין להם חקר מהם
 גדולים מכדור הארץ ומהם קטנים ממנה.
 ומה שתחתיו מהגלגלים אין בכל אחד כי
 אם כוכב אחד הוא לפי שאם היה בגלגלים
 ההם כוכבי הרבה אזי היה משני זה הגלגל
 עמל בנענעו לגלגלים כלם. והכמי התכוונ'
 דאו לחלק שנות עקמימות הגלגל השמימי
 הזה לשנים עשר חלקים וקראו לכל חלק
 מהם מזל ומפני זה קראוהו גלגל המזלות.
 וסדר מערכתם הוא סדור ברקיע ממערב
 למזרח על הסדר הזה בשמותם טלה.
 שור. תאומים. סרטן. אריה. בתולה.
 מאזנים. עקרב. קשת. גדי. דלי. דגים.
 זהסימן טשלת סאב. מע'ק גדר. ובלשון
 ערב כך שמם. המל. תור. גוזא. סרטן.
 אסד. סנבלה. מייזן. עקרב. קום. גדי.
 דלו. חות. ונקבו בשמות האלה לפי שבכל
 מזל מהם הוא נראה ממחברת הכוכבים
 המיושבים הקבועי בו כדמות הצור' ההיא.
 ויש ברקיע קו חולק את עיגול המזלות
 ברחבו לשני חלקי שוים ויהיו ששה מעלות
 מצד זה וששה מצד זה. והקו ההוא הוא
 דרך השמש ונקר' קו הקדרו לפי שכשהחמ'
 והלכתה שניהם תחת הקו ההוא
 יהיו זה כנגד זה או זה אצל זה אזי יהיה

קדרות לשמש או לירח. וחצי עיגול
 המזלות הנזטה לצד צפון שבו ששה צורה
 טשלת סאב נקרא חלק הצפוני והחלק מן
 מע'ק גדר נקרא חלק הדרומי. וכל ההכמים
 בהסכמה אחת ראו לשום ראש מזל טלה
 שהוא בניסן ולקדרות ראש המזלות ר'ל
 שממנו יתחילו למנותם על הסדר האמור.
 ועם היות שהגלגל עגול וכל עגול אין לו
 ראשית אמנם מנאוהו ראשון יען כי ב
 בראשיתו נוסף האור על הלילה כמו
 שאבאר וחלקו כל מזל לשלשי מעלה וכל
 מעלה לשלשים חלק וכל חלק לס' שני וכל
 שני לס' שלישי וכל שלישי לס' רביעי
 וכל רביעי לס' חמישיים. וכל המישי לס'
 ששיים. וכל ששי לששים שביעיים. וכל
 שביעי לס' שמוניים. ודקדקו בכל זה
 החשבון כדי לחשב בזה הגלגל בדקדוק
 וכיון כמה הוא מהלך השמש בגלגלו
 והירח בגלגלו בחודש וביום ובשעה כמו
 שאבאר בשביל הרביעי כע'ה. גם לאלה
 המזלות הסדורים בזה הגלגל הם נחשבים
 פרקי שנות החמה ותקופותיה כי בהגיע
 מרכז החמ' על פי מסבחה המזרחית לחנות
 וכח נקודת ראש מזל טלה ממנה שהיא
 ראש המזלות אזי יגיע היום בכל מקומות
 הארץ להיותו שוה במדתו ללילה והגיע
 הזה מזמני השנ' הוא שבעלי חכמ' התכוונ'
 יקראוהו רגע. השוואת הקיץ ובעלי מלאכת
 העיביר יקראוהו תקופת ניסן לפי שברוב
 השנים היא התקופה הזאת נופלת בחדש
 ניסן ואז הוא פו' ימי הקור ותחלת זמן הקי'
 ועל שם שהחמה מקפת המזלות נקראת
 תקופה כיען הקף את העיר. וכן וזג האסוף
 תקופת השנה שענייני כשתשרים החמה
 הקפתה אשר לה נחשבת השנה. ובהגיע
 מרכז החמה לחנות נכח ראש מזל סרטן
 מהם ר'ל מהמזלות הקבועים אזי יגיע היום
 בכל מקו' מהאקלימי לתכלית גדליו והלילות
 לתכלית

העולם ולהשתדלות עמו לפני יוצרו בכל יום וזהו שאמר הכתוב וצבא השמים לך משתהוים המשל בזה לריחים שמתנגלים ממזרח למערב ובהם נמלה שהולכת ממערב למזרח הפך תנועת הריחים הנה שעם היות שהריחים יכריחו לנמלה היא להתנגלל ממזרח למערב אמנם לא הניח הנמלה לילך הלוח הרצוני ממערב למזרח וזאת התנועה יאמר בה הלוח ולא נגד כי כי אין לתנועת העגולת נגד לפי שאין כנגדה התנועה הישרה וכל שכן שאין כנגדה תנועה אחרת עגולית ואף על פי שהאחת מן המזרח למערב והאחר ממערב למזרח אין זה נגד ודע כי אין לכדור הארץ אצל זה הגלגל העליון שום שיעור ולא שום ערך וזה מעוצם קטנותה אצל רוב גדלו עד שהיא כולה נחשבת אצלו כמו נקודת מרכז העגולה או מרכז הכדור אצל ההקף וכאשר בקרו חכמי התבונן במהקדם על עוצם גדלו מצאו שאורך בריהו שהוא בריה העולם הוא יותר ממהלך ארבע עשר אלף שנה לפי המהלך הבינוני לאדם שהוא ארבע מילין בכל יום ועתה צא והשוב מספ' מילי אורך הבריה הזה ומספר המילין שיש בגלגל המישור ומתוך כך תדע עוצם חלל הגלגל העליון וגבורת היד החזק שמגלגלת אותו תמיד כפי המרוץ העצומה שביארת שאת החשוב בה תרא כי יותר ממהלך אלף ושמינ' מאו שנה היא מרוץ כל נקוד' ונקוד' מגלגל המישור בשעה אחת כרב ארכטו הגלגל התשיעי קראנוהו גלגל החלק מפני שאי כו שום כוכב ויכין אינו נרגש ולא נודע שיעור גדלו כלל אלא השכל הוא שמורה ומעיד עליו אמנם לא השגנו סמנו אלא שטח עקמימותו בלבד ואין להרהר ולהתהו במחשבה כמה הוא עביו או בענין שטח גבנינותו ומה יש הוצה לו כי אין כח בדעת האד להשיגו וכאחרון הקרו חכמי התבונן בחכמתם

לתכלית קטנותה והרגע הזה יקראוהו חכמי התבונן היפוך החום לפי שאז תתהפך החם ותסב את פניה מצפון ותשוב להביט אל דרום ובעלי מלאכת העיבור יקראוהו תקופת תמוז לפי שברוב השנים נופלת התקופה הזאת בחדש תמוז ואז הוא סוף ימי הקיץ ותהלת ימי החום ובהגיע מרכז החמה להנות נכח ראש מזל מאזנים מהם אזי יגיע היום בכל מקום להיותו שוה ללילה והרגע הזה יקראוהו חכמי התבונן רגע השוואת החורף ובעלי מלאכת העיבור יקראוהו תקופת תשרי לפי שברוב השנים היא נופלת התקופה הזאת בחדש תשרי ואז הוא סוף ימי החום ותהלת ימי החורף ובהגיע מרכז החמה להנות ראש מזל גדי אזי תתהפך החמה שנית ותסב את פניה להביט אל צפון והרגע הזה יקראוהו חכמי התבונן היפוך הקור ובעלי מלאכת העיבור יקראוהו תקופת טבת לפי שברוב השנים היא נופלת התקופה הזאת בחדש טבת ואז הוא סוף ימי החורף ותהלת ימי הקור ודע כי הגלגל השמיני הזה הוא מתגלגל על קטביו כלפי המזרח בכבדות רבה כמו מעלה אחת בכדי מאה שנה עד שישלים הקפה אחת על סדר המזלות כמו ששה ושלישים אלף שנה לדעת תלמי ולדעת אל בתאני בקרוב מארבעה ועשרים אלף שנה אם היה העולם עומד זה הזמן

הגלגל התשיעי הוא הגדול והעליון שבגלגלי שמי השמים כמאמר שלמה הנב השמים ושמי השמים לא יכלכלוך או חכמי התבונה קראוהו גלגל היום לפי שעל פיו יהיה היו והלילה כי הוא מקיף העולם פעם בכל יום ממזרח במרוצה רבה ועצומה סביב מרכזו שהוא מרכז הארץ ונושא בחקו כל הגלגלי ורוכביהם והשמש והירח וכל צבא השמים ומכריהם להסבי עמו במרוצתו כה להקיף

ודע כי גוף הגלגל אי אפשר בו שיקבל דמות
 ואפשר שיראה עם הצחות בלילה באור
 אדמימו ודמותים משונים ורמת זה או עובר
 האוי הנקר' לו מקרירו הלילה או מפני שנח
 איכות האור הנפול עליו לפי שיפול עליו
 ביושר ר'ל בנהיות האור או בחזרה חולתו
 מהצורות' ורוב הדמותים הנראים באור
 הו' האדום לפי שזה הרבו יעש' מפני עירוב
 הדמו' המאלי'עם השחור וזהו הגדמא בראית
 האוי' אדום בצד מזר' בבקר והו' עמוד השחר
 והשמש תראה אדומה בחזק החום לפי
 שישתיר בנינו וכינה החבל החם היבש'
 השביל הרביעי' בניאור גלגלים
 השמש והירח
 ומהלכם ולקותם' ביום הרביעי נאמר יהי
 מאורות ברקיע השמי' וכלל במאור' השמש
 והירח ושאר כוכב הרקיע' וכבר נבראו ביום
 ראשון כשאמ' יהי אור אלא שהמתין' הכתו'
 בזכירתם עד שנראת היבשה כדי שתהא
 תועלתם ניכרת כאמרו להאיר על הארץ'
 ודע כי הסכימו החכמים כאלו בכה באלו
 נברא העולם נמצא ששי לבריאה א' לתשרי
 ובו ביו' נבר' אדם הא' ורביעי' נתלו המאור'
 והשמש נתלה במזר' והלכנו במערב בתהלת
 הלילה שבאותה שעה רגילה חמה לבא
 וגם באות' שעה רגילה לבנה לזרוח בתהלת
 הרושה ושמשו חמה ולבנה יחד בערבוביא
 מההלת הלילה עד סוף תשע שעות והר' מב'
 הלקי' ואז קטרגה הלבנ' באותה שעה שהם
 במלואם כמאמר ר'זל כל מעשה בראשית
 בקומתן במלואם נבראו וזהו בג' שעות ביו'
 כי בהמש עשרה בחדש באותה שעה ש'
 שהלבנה מלאה אז לפעמים חמה במזרח
 ולבנה במערב וזהו בר'טו שנתלו ברקיע ואז
 קטרגה הלבנ' אמרה אי אפשר לשני מלכים
 שישמשו בחדש אחד ואמר לה הבה' לני
 ומעטי את עצמי' ואותו המיעוט הו' שהיא
 מתמעטת מל'ו בחדש ולמטה וכלה עד
 כחוט השער וחזרה ומתחדשת בטו' האחר'
 ז ב 7 11 ע

בחכמתם ובתכונתם העצמה ומצאו כי עוד
 יש גלגל עשירי יהיה קדש וקראוהו גלגל
 השכל והוא שכל הפועל' ונקרא ערבות
 כאמרו סולו לרובב בערבות ביה שמו' והו'
 כדורי בכדורי הגלגלים והוא נברא כמותם
 ולא השיגו בו יותר' וביארו באותותיהם
 השכלית שאין גוף ונוהה ולא שום מרחק
 ולא התפשטות ולא שיעור מחוץ לגלגל
 ההוא אבל הוכיחו באותותיהם והראו שאין
 לו חוץ כלל וזה דבר מופלא שאין דעתינו
 יכול לעמוד עליו' ולכן אסרו ר'זל לשאול
 או להרהר בה למעלה ומה למטה ודרשוהו
 מהכתוב שאמר ולמקצה השמים ועד קצה
 השמים ואמרו ממקצה השמים ועד קצה
 השמים אתה שואל ואי אתה שואל מה
 למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור'
 נאום המחבר הנה ביארתי עתה מקו' הגבול
 למניעת החקירה במה למעלה ומה למטה
 ובתהלת זה התיב ביארתי מקום גבול
 מניעת החקירה במה לפנים ובסוף הספר
 אבאר מקו' גבול מניעת החקיר' במה לאחור
 בע'ה' והנה באלה שלשת המקומות יתבאר
 כל המאמר' ודע כי עשרת הגלגלים
 הגדולים האלה שביארתי כלם הם סמוכים
 ודבוקי' זה לזה כגלדי בצלים ר'ל שאין שום
 ריוח ולא מקום פנוי כלל ביניהם אלא כל
 עליון מהם הוא פוגש בשטח עקמימותו
 ונוגע בשטח גבנותי התחתון הסמוך לו'
 ונחלקו חכמי המחקר בתנוענו אלה הגלגלים
 אם משמיעים קול בתנועתם אם לאו'
 יש מי שכתב כי תנועת הגלגלים מולידים
 קולות נוראות עצומות מאד והיתה ראיתם
 על זה אמרם שהוגרמים הקטנים אשר אתנו
 כשיתנועעו תנועה ממהרת ישמע להם
 קעקוע עצום וצלול מרעיד כל שכן גרמי
 השמש והירח והכוכבים לפי מה שהם מן
 הגודל והמהירות אלא מרוב ריהוקם ממנו
 לא נשמעים' אמנם אריסטו' מאין זה וביאר
 שאין קול להם כאשר ביאר בספרו בשמים

הימים והנהרות בתוספת הירח והסרנס
 בחסרוננו ואל תחשוב שיש הום
 בשמש ולא קור בירח על שבא מהם זו ה
 הממשלה הוילה הלילה כי אז היו מורכבי
 והרכבתם הית סבת הפסדס ואינו כן כי הם
 עומדים קיימים לעולם רק מפני שהתלהתם
 הם וכחם בא מאליהם יחסנו להם חעניין
 והודיענו הכתוב כי עם הממשלה נבראו גם
 להאיר עז הארץ והנה אבאר גלגל השמש
 ומהלכס וגלגלי הירח ומהלכס וקדרות
 השמש וקדרות הירח דע שיש למשמש
 שני גלגלים כדורים כל אחד מהם מקוף
 השני והוא הסובב לגלגלי השמש והוא
 גוף כדורי יסוב אותו שני שטחים שוים
 מרכזס מרכז הכדור והוא מרכז העולם יגע
 ובמנייתו בקערית גלגל כאדים של מעלה
 ממנו והשטח התחתון יגע בגבונות גלגל
 נגה ונקרא זה הגלגל גלגל הממושל שעל
 גבו הסובב העגלה הנמשלת בגלגל המזוהת

ונקרא גם כן הגלגל הכללי לגלגלי השמש
 והחלק השני נכדל מן הראשון והוא גוף
 עגול יסוב אותו שני שטחים שוים מרכזס
 מרכז העגולה חוץ למרכז העול יגע בשטח
 העליון שהוא גבונותו לשטח גלגל
 הממוש בקעריתו על בקוד משותפת בעינה
 ונקרא זה הגלגל הגובה וגלגל היוצא מרכז
 כאשר

עד שהזרת לקדמותה ועל ידי אות הנזיפה
 לא זרחה הלכנה עד שבא אדם הראשון
 וקדשה כיום שנברא בט' שעות בנ' ולכן
 צריך לקדשה בכל הדיש ואחרי שקדש
 החדש צריך לומר שראה הלכנה ואם כן
 נולדה ששה שעות קודם דאמרינן סוף פ"ק
 דראש השנה כ"ד שעי מתכסיסיהרא תמני
 סרי מעתיקא ושית מחזתא נמצא שמועד
 ראשון היה בסוף שעה שניה של יום ששי
 דהיינו וד' ואמר הכתוב על שני המאורות
 וכוכבי הרקיע שנבראו להבדיל בין היום
 ובין הלילה לפי שעל ידי מסיבת הרקיע
 ונסיעתו בהם הם ניכרי היו והלילה ונבדל
 זה מזה הואיל והשמש לבדה הוא שמאירה
 יומם והירח והכוכבים הם מזהירין בלילה
 וענין לאותות הוא כאלו אמר לסימן כמו
 איש על גלגל באותות כי אלמלא הם לא
 היינו מכירין הלקי הרקיע ולא מרגישין בו
 כלל ואמ' למועדים כיומר לפרקים מלשון
 למועד אשר יעדו הואיל ועל ידיהם ר"ל על
 ידי צרופת גלגליהם ונסיעתם בהם הוא
 מתחלק הזמן לפרקים ולעתים ידועים וכן
 לימים ושנים כמשמעו ואחרי כן הזר לו
 הכתוב ודבר על השמש והירח בפרט לפי
 גודל מעלתם ולכן אמר את שני המאורות
 הגדולים כי הם גדולים בערך הכוכבי ואמר
 בהם להאיר על הארץ לפי שאמר כבר
 שנבראו למשול ביוכליה וענין הממשה
 הוא דבר אחר מכלי האור והו' שיש כוכבים
 שיש להם ממשלה כיום כמו השמש וצדק
 ושבתאי ויש שמושרין בלילה וחם הירח
 ומאדים ונונה וכוכב ולכן הורה לנו שיש
 לשמש ולירח ממשלה בארץ בשנים אשר
 יולידו בה וממשלה בהויה ובאפיסה בכל
 השפלים כי השמש בממשלתו יצמיח ו
 יוליד ויגדל בכל ההמים והיבשים והירח
 בממשלתו מושל בכל הלהים והקרים ולכן
 נפרח במעיינות ובמים והראי על זה תוספת

מנקודת שפלוה נראית כאלו היא עולה ומתרחקת מן הארץ ונראית מהכרת מ מרריצותה עד שהי מרהקת מנקוד שפלוה צ' חלקים והיא נראית בבאן שנית במהלכה השוה ובמרהק הבינוני מן הארץ ובגלגולה מן הנקודה הזאת נראית מוסיפה בעלייתה ומחסרת את מהלכה ממהלך השוה עד שהיא מגעת אל נקודת רום נבהה אשר התחילה ממנה לסבוב והעניינים אשר הם מתחלפים עליה במהלכו הם שלוש עניינים ומראה מעשיה ותנועתה בכני הארץ מתחלף בכל ענין וענין הראשון מן הענייני הוא כשהי במהלך השוה ומרהק הבינוני והשני כשהיא במהלך המתונים ובמרהק הקצה והשלישי הוא מהלך המריצות והמרהק הקרוב ודע כי לשמש שלש תנועות האחד תנועת הגלגל הממושל סביב מרכז העולם על סדר המזלות שהוא מן המערב למזרח על שני קטבין כנגד קטבי גלגל המזלות בתנועת גלגל המזלות הוא גלגל הכוכבים והוא התנועת הכוכב שמקיף העולם כלומר ארך שנה נמצא במאה שנה מעלה אהת ובכל יום ויליין עמו לט דקים בקירוב ויתנועע גלגל היוצא בתנועתו ונקראת זאת התנועה תנועת הנובה וכלשון ערב אל אונ' וההלחה הראש וטלה והוא הזמן הממוצע בין דקור והדוס והוא זמן האביב והתנועה השנית היא תנועת גלגל היוצא ממרכז חוץ למרכז העולם והוא בשטח גלגל הממושל שהוא כנגד גלגל המזלות לא יטה מעליו והוא יתנועע סביב מרכזו על שני קטבין חוץ מקטבי גלגל הממושל ותערק השמש עמו בהלק ממנו ואז נרש ממרכז השמש עולה רמיונית מרכזו מרכז גלגל היוצא ממרכז התנועתו בכל יום המשיש ותשעה חלקי ות שניות שהמעלה ששי חלקים והחלק ששי שניות כמו שבארתי למעלה נמצאת זאת התנועה

כאשר תראה בזאת הצורה והשמש הוא נוף כדודי מקשה אין בו חילול תרוב בכוף הגלגל יוצא ממרכז כאבן התקוע באותם בין שני שטחיו עד כי ישוה גופה עכו של גלגל ומלא שטח השמש שני שטחיו זה הגלגל והו הנקר זכ הנוש שהו נוש השמש ומרחקו משני סדניו והוא הקוטב הסובב עליו מרהק אהר' והשמש הוא מהלך על האופן שגופו מסוב בשטח אופן המזלות ואינו פונה מעליו לא לצד צפון ולא לדרום ומרכז האופן הזה הוא אופן המזלות אשר הוא מרכז הארץ ומפני זה נקרא גלגל המדומה לאופן המזלות ובשטח הגלגל הזה הוא הגלגל השני ש שביארתי אשר מרכזו יוצא מן מרכז הארץ ומתרחק ממנו כדי שני חלקים מששי חלק כחבל השמש אשר הוא קוטר האופן והקוטר הזה הולק את הגלגל לשני חלקים שווים על שתי נקודות הנקודה האחת רום גובה החמה והנקודה השנית היא סוף שפלות החמה והחמה גלגולה בגלגל בזה יוצא ממרכז והיא הולכת עליו ממזרח למערב הלוך השוה אלא שהוא נר מתחלף כי בעת שהיא החמה בנקודת רום גבהה היא ברחקה הקצה מן הארץ ובכוף עליוה היא נראית כאלו הולכת במתינות והי סוף מתינותה וכשהיא מתגלגלת מרום גבהה נראית כאלו היא יורדת ומתקרבת מן הארץ והיא למראית העין ממעיטה את מתינותה ומוסיפה בהליכה עד שהיא מתרחקת מנקודת רום גבהה צ' חלקים והיא נראית במקום הזה הולכת פהלכה השוה והיא במרהק הבינוני מן הארץ וכשהיא מתגלגלת מנקודה הזאת נראית כאלו היא יורדת ומתקרבת מן הארץ ומוסיפה במהלכה על מהלך השוה מגעת אל נקוד שפלוהה ונראית במקום הזה כמרחקה הקרוב מן הארץ כסף מריצותה וכשהיא מתגלגלת

התנועה מעלה אחת בכל יום פחות שנים
 והמשים שניות * וזאת התנועה תנועת
 האמצעית והתנועה השוה * ותחלתה
 מראש טלה * והתנועה השלישית היא
 תנועה מצטרפת בהצטרפותה לגלגל ה
 המזלות והיא התנועה הנולפת * וזו התנועה
 בגלגל אין בו שני אמנם השני הו בעבור
 המקום שהיא מהלכת בו מגלגל המזלות
 כי ידוע הוא שתנועת השמש על סבוב
 העגולה יוצא המרכז על כן ירא בתנועתה
 שני בערך גלגל המזל כי זמן הלוך בחצי
 האחד רב מחציו האחר בעבור שיהא בחצי
 גלגל המזלות מתגלגל היוצא המרכז יותר
 מחציו האחר * ויהיה בחצי האחד מגלגל
 פחות מחציו : נמצא השני בעבור המקום
 שהיא מהלכת בו מגלגל המזלות צריכין
 להוסיף או לגרוע על הלוכה האמצעי *
 ואתה תראה שהחמה צומחת וזורה בכל
 יום ויום בקו אופקנו המזרחי עולה לו מרכז
 משם מעט מעט בגובה הרקיע הולכת ו
 ומתגלגל על קשת יום גליל ידוע מגלילי
 מסבתה עד שיגיע לחנות על אופן חצי היו
 ממעלה ואז הוא רגע חצי היום ומשם
 היא נוטה לערוב פינה לסבוב ולירד כלפי
 מערב מעט מעט בשיפולי הרקיע וכן עד
 שתבא וישקע מרכזה על נקודת מערב
 הגליל ההוא וזה הוא סוף היוםם ההוא
 ותחלת הלילה הסמוך לו במקומו *
 ומשם היא מעקמ' עוד לירד ולסבוב כדרכה
 ברקיע שמתחתנו מתגלגלת לשם כל ה
 הלילה על קשת ליל גלילה ההוא עד
 שתגיע בסוף הלילה לקו המזרח שנית
 וכבר השלים בה הרקיע הקפה אחת
 על פי המסיבה הזאת בכדי ארבע ועשרים
 שעות שעברו מהזמן * ואז הוא סוף
 הלילה ההוא ותחלת היוםם הסמוך לו
 במקומו * והיא זורחת ביום זה השני
 ועולה לו מרכזה מקו אופקנו המזרחי אבל

לא מהנקודה שעלה ממנה אתמול לפי
 שהגלגל יוצא המרכז מקיף העולם בשנה
 תמימה שהוא מהלכו בכל יום לו רגעים
 והסימן ולשמש שם אהל בהם * ונמצא
 מהלכו שעה ברדש אם כן אי אפשר שתזד
 השמש היום מהנקודה שזרחה אתמול
 אלא מנקודה אחרת קרובה מאד ממנה
 ושכנה לה * והיא כמו כן סובבת ועולה
 כדרכה בגובה הרקיע הולכת ומתגלגלת
 על קשת יום גליל אחד קרוב מאד מהגליל
 שסבב עליו אתמול ושכן לו ומקביל לו *
 ועוברת ביום הזה על נקודה אחרת מאופן
 חצי היום קרובה מאד ושכנה לנקודה
 ממנו שעברה עליו אתמול והיא מתגלגלת
 משם הולכת כדרכה ויורדת על תשלום
 קשת יום הגליל הזה * וכן עד שישקע
 מרכזה על נקוד' אחר מקו אופקנו המערבי
 קרובה מאד ושכנה לנקודה ששקעה עליה
 אתמול * ומיד היא באה ומסתרת תחת
 אופקנו מאיצה לסבוב כמו כן ברקיע
 שמתחתנו הולך כדרכה ומתגלגלת לה כל
 הלילה על קשת ליל הגליל הזה
 עד שתזרח בבקר מנקודה אחרת מקו
 אופקנו המזרחי * וכן הוא משפטה כל
 הימים רצוני לומר שמיים ליום היא מאירה
 את גלילה ונקודת מזרחה ומערבה *
 ומעברה על אופן חצי היום עד שהיא לפי
 זה נראית כמדלגת מיום ליום ומקפצ' מגליל
 אחד לגליל שני מצדו קרוב מאד ממנו
 ומקביל לו כמו שביארתי * וכן עושה
 תמיד עד תשלום סבובה על כל גלילי מ
 מסבתה ותגמור אותה בשנה תמימה כמו
 שביארתי * ותחזור אחרי כן מיד לסבוב
 עליהם בשנה אחרת כבראשונ' ולכן נקראת
 אז שנה מלשון שנו וישנו רוצה לומר
 שענין שנת החמה וטעמה הוא שתשלם
 החמה הקפה אחת ותשנה * ותשוב
 למקומה הראשון שממנו התחילה השנה
 שעברה

שעברה. וכן לתשובת השנה פירושו לסוף השנה שהיא תשובת השמש אל הנקודה שהייתה בו בתחילת השנה האחרת. ומניין ימי השנה שבת יהיה זה התקף שלם כמו שביארתי נהלקו בו רוצה לומר שמואל רואה שזה יהיה בשנה יום ורביעי יום שלם ורב ארא רואה כי לפי החשבון המכוון והמדוייק יהיה בשלש יום וחמש שעות ותתקצו חלקים מתקרב בשעה ויב רגעים. מ'ט רגעים בחלק. ודע כי אינו נראה זריחת השמש ושקיעתה בכל העולם בשעה אחת וזה לפי שהארץ כדורית כמו שביארתי למעלה בשביל השני. ולכן כשישקע השמש בטליטלה חרך משל יהיה עדין יום גדול בירושלם לפי שמצד מערב יראה שהוא עדין יום לפי שהשמש שוקעת מהצד ההוא וכבר יראה שהוא לילה מצד המזרח לפי שכדורית הארץ הוא מעקב אז משם האור. אבל אם היה קו העולם שזה רוצה לומר שהיה שטח העולם שזה אזי היה זורח ושוקע השמש בכל המקומות בשוה. נאם המחבר הנה ביארתי גלגלי השמש ומתלכס' ועתה אבאר גלגלי הירח ומהלכס'. דע כי לירח נמצא שלושה גלגלים כל אחד מהם למעלה מחברו והם מקיפים לכדור הארץ ומסבבין עליה כי היא המרכז. והאחד מהם הוא גדול לשכולל שאר גלגליו. והוא נפלג בחלל עיניו תחלה לשני גלגלים גדולים מכוונין זה תוך זה וסמוכין זה לזה הקוקין סביב מרכז המזלות התיצון מהם הוא נקרא גלגל הגנוחה והוא דק עד מאד רצוני לומר שעביו הוא כמלוא נימא טנוי מלמעלה בעין רקיע וקטביו הם קטבי המזלות רוצה לומר שחעגולה הודולה היא הקוק וקבוע בשטח החגורה וכאלו היא החגורה עצמה ולפיכך יקרא הגלגל הזה מגלגלי

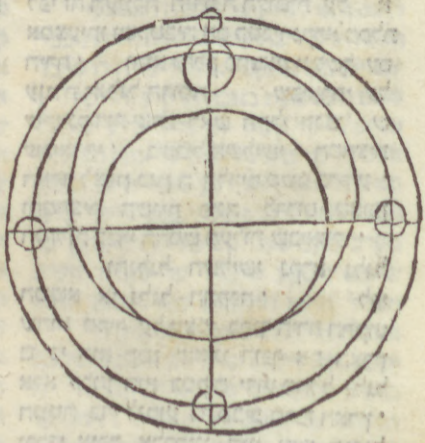
הירח בשם הגלגל הדומה לגלגל המזלות הואיל והוא עומד מכוון נכחו הקוק על קטביו וסביב מרכזו ואינו נוטה משטח האופן ההוא לשום צד כמו שהצענו והשטח העליון מזה הגלגל יגע בקעריה גלגל כוכב שהוא למעלה ממנו. והשטח התחתון ממנו קעריהו יגע בגבנות גלגל השני של הירח שהוא למטה ממנו. והגלגל השני נקרא גלגל הנוטה ואינו דק כמו הראשון אלא עובי גדול יש לו ומדתו כמדתו אלא שקטביו אינם מכוונים נכה קטביו התיצון שהם קטבי המזלות אלא הרוקים הם זה מזה בכדי חמש מעלות מהלקו האופן העובר על ארבעתם עד שתהיה לפי זה העגולה הגדולה העוברת על אמצעיתו ושקטביה הם קטביו נקרא מסלת הירח. והוא נהלך בהציצון ומשך עם עגולת הגלגל הדומה שביארתי על שתי נקודות שהם ראש התלי וחנכו ש שביארתי. בשביל השלישי. המחצית האחד לצפון כגון ה' חלקים משם ברקיע. והמחצית השנית פונה לדרום מאופן המזלות בכדי החמש מעלות שביארתי. והגלגל השלישי נקרא גלגל הנושא או גלגל ההקפה. לפי שהוא מקיף על עצמו בתוך הירח התקוע בו כי הוא קטן שאינו הופף את הארץ אלא קבוע הוא במקום ידוע מחלל גלגל הנוטה כדי לנסוע בו סביב מרכז הארץ. ובכדי אורך אלכסונו הוא עובי הגלגל הנוטה. הנקרא מסלת הירח שהוא נושא אותו. וסובב על עצמו תמיד סביב מרכז המזלות על שני קטביו שביארתי במרוצה שוה על סדר ה המזלות ומקיף בו העולם. במקום ידוע מחלל עובי זה גלגל ההקפה הוא הירח כדורי תחוב ותקוע ולפוף בתוכו כמו

הנתיב השני

וינענע עמו לפאת המערב השתי נקודות
 הנקראי ראש זנב שבה יהיה ליקוי השמש
 והירח כמו שאבאר לפנינו בעל * ותחלת
 זו התנועה * מן הנקודה שהיא כנגד תחלת
 טלה * ותנועת הגלגל השני שהוא הגלגל
 הנוטה הוא ג'כ ממזרח למערב הפך תנועת
 גלגל המזלות סביב מרכז העולם על שני
 קוטבים חוץ מקטבי גלגל המזלות וינענע
 עמו גלגל הנושא וסובב גלגל הרקיע בפ'ו
 יום וח' שעות ועוד הלקי שעה ובכל יום
 הולך אהר עשר מעלות ותשעה חלקים * ו
 ותחלתה מתחלת טלה וזו התנועה נקראת
 תנועת האוגה והוא גובה הירח בו בעבור
 מרכזו שהוא יוצא ממרכז העולם ומסבב
 סביב מרכז העולם על עגולה על כן יהיה
 פעם גובה ופעם נמוך ולא כשא' גובה וכמי
 לכת' שיש להם מקומות ידועים * אמנם
 גובה הירח איך מקו ידוע לפי חלוף תנועתו
 ולכן נקרא זה הגלגל גלגל הנוטה לפי
 שתנועתו אינה כנגד המזלות ולא כנגד גלגל
 הנוחה אבל הוא נוטה מעליהם חמש * מ
 מעלו' יותר מנטיית גלגל השמש * כי נטות
 גלגל השמש מן הקו השווה כ'ג מעלות והיא
 נטיית גלגל המזלות מעל הקו השווה יהיה
 נטיית הירח כ'ח מעלות * ותנועת גלגל
 הנושא יתנענע מן המערב למזרח סביב
 המרכז שלו חוץ ממרכז העולם בכל יום כ'ד
 מעלות וכ'ג חלקים בקירוב על שני קוטבים
 חוץ מקטבי גלגל המזלות' וחוץ מקטבי גלגל
 הנוטה ויוליך עמו הגלגל הקטן והוא הגלגל
 התדויר מנקודה אל נקודה אחרת ונקראת
 תנועת הרחב בעבור נטייתה מעל גלגל
 המזלות והוא בעינה תנועת דאוורך בערך
 תנועת המזלות * ותחלתה מנקודת המרחק
 הגבוה מגלגל הנוטה ושני קטבי זה הגלגל
 מרחקו מעל קטבי גלגל הנוטה כפיאה אחת
 כי שני קטבי הנוטה מתרחק * מעל קטבי
 גלגל המזלות בשתי פאות נחלפו * ותנועת
 גלגל

כמו מסמר וכאבן מרגלית טבועה בהותם
 הוא ממלא שני שטחיו והוא הגלגל
 נושהו ונוסע בו במקומו סביב מרכזו עד
 שיהיה גלגל ההקפה לפי זה פוגש ונוגע
 בנקודה ידועה מתחלתו לנקודה מגלגל
 כוכב הנקודה הזאת מגלגל ההקפה היא
 נקודת יומ' * וכשיגיע מרכז הירח
 לחנות עליו על פי מרוצת גלגל ההקפה
 ונסיעתו בו על פי מנהגה אזי לשם יהיה
 הירח כבר הגיע לתכלית גבהו ומרחקו
 ממרכז הארץ עד כי הוא אזי ולשם מנשק
 בגלגל כוכב * והנקודה השנית שכנגדה
 מגלגל ההקפה היא שפל ההקפה כאשר
 תראה בזאת הצורה *

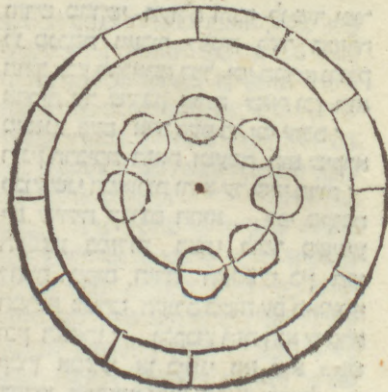
והנה אבאר תנועת כל אחד מהם * תנועת
 גלגל הראשון הנקרא גלגל הנוחה הוא מן
 המזרח למערב הפך תנועת גלגל המזלות
 סביב מרכז העולם על שני קוטבין כנגד
 שני קטבי גלגל המזלות ויקוף גלגל הרקיע
 ב'יח שנה ועוד כ' יום * ובכל יום יתנועע
 שלשה חלקים ואחד עשר שניות בקירוב *

והדש מחדשי העולם ותכף לו מיד יסור
 לו מנכחה ויעבור לפניה לצד המזרח
 הולך ורץ לקראתה בכל ימי החדש ודולק
 אהריה עד שידבק אותה שנית וכן הוא
 משפטו פעם אחר פעם כל ימי עולם.
 וענין הדביקה הזאת ומעמה הוא שיקרא
 קבוץ שני המאורות והוא על שתי מדות.
 יש שיהיה קבוצם ההוא לפי מקומם
 האמצע במזלות רצוני לומר כשיגיע
 להיות מקום הירח האמצעי בין הקו
 המתוח ממרכז העולם כשזה עם האמצעי
 ובין האמתי. והקבוץ הזה הוא שיקרא
 קבוץ אמצעי או בינוני ואז הוא ראש
 החדש האמצעי והוא היגע שבעלי מ
 מלאכת העיבור יקראוהו מולד הלבנה
 לפי שדומה האור המתחיל בה לילוד
 היוצא מבטן אמו ואלי יחשבו לכל הדש
 והדש שירצו ויכונו וידעו באי זה חלק
 מאי זה שעה מאי זו לילה או יום מימי
 השבוע יחול גע המולד ההוא וזה לצורך
 קביעות ראשי החדשים והמועדים בזמנם
 הראוי להם. ויש שיהיה קבוצם ההוא
 לפי מקומם האמתי במזלות רצוני לומר
 שיהיה אז מקום הירח האמתי לשם עד
 שיהיה אז עמוד מרחב הירח נופל על
 נקודת יקום החמה האמתי במזלות רוצה
 לומר שילך הקו נכון למרכז הארץ.
 וקבוצם זה הוא שיקרא קבוץ אמתי ואז הוא
 גע החדש ותהלתו לפי האם שאליו יחשבו
 בעלי התכונה ויכונו ויכירו את עתו
 ומקומות מהמזלות כדי לידע על
 ידי כן ולהכיר סדר מערכת כוכבי
 הרקיע זה אצל זה בעת ההי'
 וזהו מאמר זל פעמים כא
 בארוכה פעמים כא
 בקצרה כאשר
 תראה בזאת
 הצורה.

גלגל תדויר הירח יתנענע על עצמו במקומו
 על מחור מיושב ושני קוטבים מיושבי הפך
 תנועת גלגל המזלות והוא שיתנענע מן
 המזרח למערב הפך תנועת הנושא ויוליך
 עמו הירח בכל יום י"ג מעלות ד' חלקים
 בקירוב. ותחלתה מנוכה גלגל התדויר
 מנקודת מרחקה העליון שהוא גבהו. וזאת
 התנועה נקראת תנועת החלוף עבור גלגל
 הנוש' שמקיף העולם הולך ממזרח למערב.
 וגם נקראת זו תנועת סגולת הירח כי שתי
 תנועות של שני גלגליו הראשון והשני
 חוצה לו והם מנענעים אותו כמו ש
 שמנענע ערבות וגלגל המזלות לכל
 גלגלי השמים. נמצא שתנועות
 הירח האמיתיות חוץ מן המקריות המש
 תנועות והם תנועת גלגל הנוהר.
 ותנועת גלגל הנוטה. ותנועת גלגל
 הנושא. ותנועת גלגל התדויר.
 ותנועת כל גלגלי הירח בתנועת גלגל
 המזלות והיא תנועה כבדה. לא
 תראה ממהירות תנועת הירח. ותנועה
 מצטרפת לגלגל המזלות והיא תנועת
 החלוף. ודע כי הירח הוא שהיש
 במרוצתו המזרחית כמו י"ג פעמים ויותר
 מעט ממרוצת החמה. וזה כי מרוצת
 החמה בזמן החדש היא כמו מזל אחד
 ופחות מעט. אבל הירח משיפרד מן
 החמה בראש הדש ויפנה לו ויעבור לפניו
 לצד המזרח עד שידבק אותה שנית הוא
 ממחר לנסוע ולעבור נכה חלקי המזלות
 כלם וגם בכח המזל ההוא פחות מעט
 שנתגלגלה לה החמה בזמן החדש ההוא
 וידבק אותה לשם הרי שמרוצת הירח
 בלפי מזרח בכל עת ועת ידועה היא
 על דרך קירוב כמו י"ג פעמים ממרוצת
 החמה המזרחית בעת ההיא וזה הוא
 שגורם שידבק הירח את החמה ויעמוד
 לו מתחתיה מכון נכה בכל ראש הדש

ומפני זה הוא שחור בלו ומחשיך ז'משיפרד
 לו ויסור מנוכח החמה מאיץ לרוץ כדרכו
 ולעבור לפניו לצד מזרח וכפי מה שהוא
 מתרחק ממנה כן הוא הזוהר השופע עליו
 ממנה מתגלגל הולך ונפרת מכלפי מעלה
 מפאת מזרח ומוסיף להתפשט בחצי שטחו
 שכלפי הארץ מפאת מערב ולכן תראה
 בלילה הראשון לחדושו הוא סמו לשקיעת
 החם גבוה מעט על אופק המערבי והאור
 כבר התחיל להתילד בו ולהראו כעיץ קשת
 דקה של זוהר ומיד הוא שוקע לו ובא אחריו
 החמה להתגלגל כמות ברקיע שמתחת על
 פי המסיבה המערבית ואז כבר נפרד לו
 מדביקותו אותה ועבר לו לפניו לצד המזרח
 ונתרחק לו ממנה בבדי קשת המרחק ההוא
 שבינו לבניה * והולכת כל הלילה ההוא
 תחת הארץ ולבקר יוצאה באופק מזרח
 והולכת ממעל לארץ כל היום ההוא *
 ובתחלת הלילה השנית לחדושה תראה
 גבוהה מעל קו אפק יותר על גבהו של
 אמש כדי שתים עשרה מעלות על דרך
 קירוב שהם חלק אחד מחמשה עשר * מ
 מהמרחק בלו שממערב למזרח * אם כן
 יראה שהשתים עשרה מעלות הללו הם
 שנתגלגל אותם הירח ותזר לו ביום השני
 כלפי מזרח יותר על גלגול החמה למזרח *
 ותראה עוד שכבר הוסיף האור להתפשט
 בו בתחלת הלילה השניה יותר מבראשונה
 כמו חלק אחד מחמשה עשר משטח גופו *
 וכל זה היה לו על פי מרוצתו המזרחי והוא
 מתאחר ומתעכב מלשקוע יותר ממה ש
 שנתעכב בלילה הראשונה כגון ארבעה
 חומשי שעה על דרך קירוב * והיא הולכת
 ומערבת תחת האופק כמנהגה * וכך הוא
 דינו מיום ליום מתחלת החדש ועד חציו
 להזויר לו בכל יום כלפי מזרח ומוסיף ל
 להתרחק מהחמה שנים עשר מעלות והאור
 הוא הוסיף על ידי כן להתפשט בו מילי

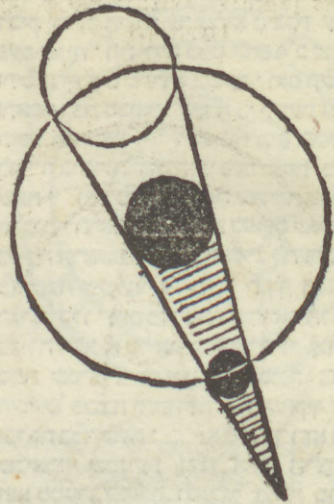
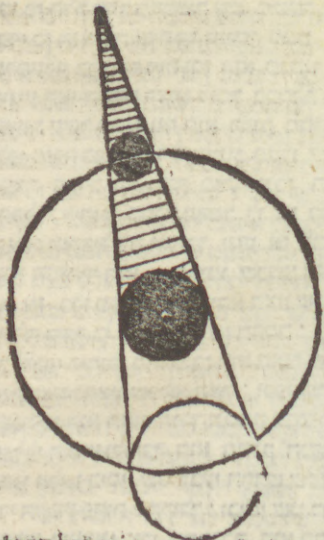
כבר ביארת בשביל השלישי כי צורת הירח
 כדורי מקשה ויצירתה אינו ספירי כגוף ה
 השמים אלא שחור ומעובה ומזומן להזהיר
 ולקבל את האומץ השמש ולהאצי מהזוהר
 על הארץ כי מהשמש שופעים הזהורים
 לירח כמו שיקרה כשתקח נחשה או כרזל
 קלל מלוטש יפה ותשימיהו כנגד השמש
 שיצא ממנו זוהר ואורה כן היא הלבנ לפני
 השמש וחצי שטח גופה העומד נכח החמה
 ורואה פניה הוא המאיר תמיד * וחצי האחר
 הוא שלול מהאור זה לפי שגופה עבה לא
 יוכלו קווי גיבוצי זיהורי החמה המקבילים
 לה ומזהירין אות לפלש להם ולעבור לצדו
 האחר שכנגדו * ודע כי עקמימות גלגל
 הקפתה הולק את גופה לשני חלקים שוים
 האחד כלפי מעלה * והאחר השני כלפי
 מטה * ובעת מולד החדש אשר הלבנה
 והחמה נכנסין ברגע אחד מחלקי הרקיע
 והיה גו הצף הלבנה אשר כלפי מעלה
 רואה את השמש והוא מזהיר ומאיר כלו
 ואינו נרא לנו וחציו האחר אשר כלפי מטה
 אשר הוא נכוחי אלינו ועליו בלבד יוכלו
 ליפול קווי הבטוינו הוא נסתר מן השמש

החדש הוא מהלך הלבנה בגלגל מעת דביקתה עם החמה עד שהיא נדבקת עמה פעם שניה ' וזה יהיה בכ"ט ימים וי"ב שעות ותשצג חלקים מתר"ף בשעה ' ואם תשאל ותאמר הנה מבואר למעלה כי תנועת גלגל הירח העצמית ל"ל הרצונית היא ממערב למזרח בתנועה הכרחית פעם אחת בכ"ד שעה ' ואם כן היה נראה שהיתה צריכה הלבנה להראות בכל לילה במקום שנראית בלילה הראשונה לפי שהמערב להערב יש כ"ד שעה וכשיעור זה הזמן תקיף הלבנה הגלגל כלו ' ואם כן למה לא תראה הלבנה בלילה השניה על אופק המערב וית' נבואה ממה שנראית הלילה הראשונה כאילו הישלים סבובה והתחילה מעט מהקיף שני וכל זה בכ"ד שעה ' אשיב כך הוא כמו שביארתי שתנועת גלגל הירח הרצונית היא ממערב למזרח ושגלגל היומי מוליך אות' ממזרח למערב בתנועה הכרחית פעם אחת בכ"ד שעה ' ובעוד שיסבב אות' הגלגל היומי בסבוב הכרחי ממזרח למערב הוורת היא בתנועתה העצמית מעט מהמערבי למזרח אך יחס ל"ה המהלך ותגיע וית' מהרה לנקודה ההי' שהסיע אות' משם גלגל היומי עדן לא נשלמו אז כ"ד שע' עד שתלך מעט מן ההקף חכ' ולילה שלישי בהערב שמש בב' הישלים הלבנ' הקיף והלב' מההקף חכ' כמו כן ג' פעמים יותר ממה שהלב' הלילה הראשונ' אך כל לילה יחסר לה מחקיף כפי מה שהלב' הי' בתנוע' העצמי' ולכן בכל לילה נראי' מתרחק' יותר מאופק המערב ומתקרב' למזרח עד שבסוף החד' תראה בסוף הלילה במזרח ' נאם המתכבד הנה ביארתי גלגלי הירח ומהלכ' ' ועתה אבא לקות הירח שאנו בו ואחרי כן אבא ליקוי השמש' דע כי כאשר השמש תהיה ממעל' לאר' אזי יאר פני האר' ויחשי' תחת' ' ובשתיהו' השמש תחת האר' יחשי' פני האר' כאשר תרא' באלו שתי הצורות

במו כן חלק אחד מהמשה עש' משטח גופו בכדי כן הוא סה שיחכר הזורה ממנו מ ומלמעלה בכל יום ויום וכן הוא מנהגו עד שגיע הציו החדש רצוני לומר בתחלת ליל המשה עשר ממנו ואז הוא רחוק מהחמה כלפי מזרח בכדי מאד ושמונים מעל' שהם מקצה מערב עד קצה מזרח ולכן הגיע לתכלית ריחוקו ממנה ועומד לו אז מכוון כנגדה ומקביל לה ולפיכך גיע אז להיות חציו המזהיר הוא עצמו שכלפי הארץ ונר' אז כלו ממולא אור ויהא הציו שכלפי מעלה קודר כי הוא נסתר מן החמה ' זה הכלכלפי ריחוקו מהחמ' כן הוא האור מוסי' להתפשט בחציו שכלפי האר' ' וכפי קירובו ממנה כן הוא האור הולך ונמחק מחציו זה שכלפי הארץ ולפיכך הוא החלק המזהיר ממנו אלינו בימי שני רבעי החדש שמשני צדי הקבוץ פחות מהקודר ' ובימי שני רבעי החדש שמשני צדי ההקבלה הוא החלק המזהיר ממנו אלינו עורף על הפגום '

ובעת הרבוע הראשון הוא שוקע בחצות הלילה ' ובעת הרבוע השני יזרח בחצות הלילה ' ובעת רבוע החדש הן הראשון או השני הוא המזהיר אלינו והפגום מחצה על מחצה ' ומעת הציו החדש ועד סוכו הוא מיום ליום מעמיק להתנגל ולהז' על סדר המזלות הולך לפי כן הוזר ומתקרב לחמה בכדי שתיים עשרה מעלות בכל יום ומתאחר מלזרוח בכדי ארבעה חמשי שעה והולך האור ונפחת ממנו מפאת מזרח בכל יום לפי כן בכדי חלק אחד מהמשה עשר משטח גופו שכלפי הארץ ומוסיף להתפשט בכדי כן בשטח גופו שכלפי מעלה ' וכן יעשה עד שידבק את החמה בסוף החדש ויגיע לו לעמוד בעת ההיא מכוון נבחה וימחק האור אז ממנו ויעדר לגמרי ' ואז נשלם החדש וזו המלה הצובה מלשו החדש ונאמרת על החדש הלבנה בלבונה ' וגדר

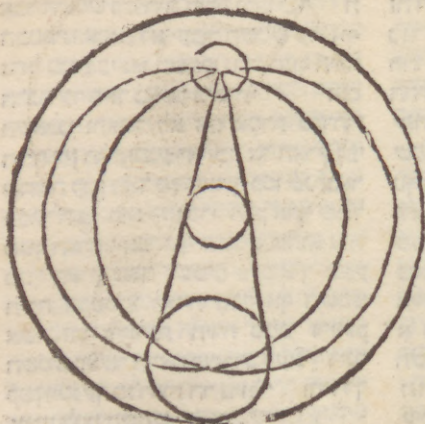

הזי בלילה א"כ מדו לא יקר כן בכל הקבלה
 שתהיה בלילה' אשיב כבר ביארתי למעלה
 כי מרכז גלגל השמש אינו מרכז גלגל
 הירח ולא מרכז שום אחד משאר הגלגלי'
 אמנם הוא יוצא קצת לצד דרום ויטה הציו
 גלגל השמש לצד דרום המש מעלו' והציו
 השני יטה לצד צפון כמו כן חמש מעלות
 כאשר תראה בזאת הצורה .

ועם היות שהארץ לא תעכב האורה מלבא
 לנו כי חנה ביארתי בשכיל השלישי שנוף
 השמש גדול ממנה מאח וששים פעם'
 אמנם ההכל והאדים מעכבין אורו מלעבור
 לנו והחשך יתחיל לעלות מז הארץ עגול
 כדמותה וכל מה שעלה נעשה צר ונקטן
 כמותו' ויעלה כן עמוד החשך עד שיגיע
 לגלגל הירח וגם לגלגל השמש שעליו'
 וכבר ביארתי למעלה כי הירח יקביל לחמה
 ויעמוד כנגדה בחצי כל חדש וחדש החמה
 בגלגלה והיר' בגלגלו' ואם תהיה ההקבלה
 הזאת בלילה אזי על כל פנים יהיה הירח
 בתוך עמוד החשך הואיל והחמה מקבילה
 החשך תמי' כמו שביארתי' וכשהיה הירח
 בתוך עמוד החשך אזי נמנע אורו ממנו ולא
 נראה וזהו ענין הלקוי אמנם לא ישחנת
 באורו שום שנוי ולא הסרון באותה שעה
 כאשר תושבין בני אדם' ואם תשאל ותאמר
 הואיל וכך ז' לקוי הירח הו' כשהיה ההקבלה

כמו שביארתי בסמוך * והא לך צורה לקוי הירח :

זהנה אבאר לקוי השמש * דע כי זה לא יקרה בלתי בסוף החדש בעת המולד כשהלבנה והחמה מתחברים יחד בחלק אחד מהלקי הרקיע במראה העין ויהיה החבור הזה בראש התלי : או בזנבו כשתהיה הלבנה בשטח אופן המזלות אשר הוא מהלך החמה ולא יהיה הנטות ממנו לא לצפון ולא לדרום במראית העין ואז תהיה הלבנה נכח בני העולם ומונעת את אור השמש לגעת אל הארץ או סותרת ממנו כמדת החלק אשר היא עומדת נכחו אמנם לא נשתנה בו דבר ולא חסר מאורו אלא לפי שהוא מכוסה ממנו יראה לנו שהוא קודר * ובכל קבוצ שני המאורות רל בסוף כל חדש וחדש היה ראוי שיקרה לו זה לולי נטיית גלגלו מגלגל הירח כמן שביארתי למעלה * וזה גל גורם שפעמים יהא לקוי בכלו ופעמים בחלק ממנו ופעמים נמלט כלו מלקוי כמז שביארתי בלקוי הירח אמנם

לפי שיט הנגלגל השמש מגלגל הירח לכן אפשר שילך ירח בגלגלו ולא יכנס דבר ממנו בעמוד החשך שהו בגלגל השמש כנגן נוף הירח בעת ההקבלה שתהיה בלילה ואז לא יראה לירח לקוי * אמנם אם יהיה הירח במלואו והוא אצל ראש תנין או אצל זנבו בנכח השמש ולא תהיה בעת ההיא ה הלבנה נוטה משטח אופן המזלות לא לצפונה ולא לדרומה נטות שיש בו ממש אזי הארץ היא בכיוון בין השמש והירח וסותרת אור השמש מן הירח כי אין לירח אורה כי אם מהשמש ולכן יכה אורו לפי ש שהארץ מצל עליו * ועל כל פנים יכנס הירח בעמוד החשך ואז יהיה לירח קדרות גמור ושלם * ואם יהיה בעות יהי הירח במחצית הרקיע אשר תהם הארץ ולא יראה לקותה לבני העולם ולא יזיק להם *

ואם יהיה הלקות הזה בלילה אזי תהיה הלבנה במחצית הרקיע אשר על הארץ ויראה לקותה לבני העולם ויזיק להם * ואולם אם יהיה השמש או הירח בעת ההיא רחוק מעט מהראש או מהזנב אזי יהיה מעט מגוף הירח בעמוד החשך ונבאותו המעט יהיה הלקוי לבר ולא בכולו * אבל אם יהיה הירח בעת ההקבלה ההיא יב מעלות רחוק מהראש או מהזנב אזי הירח נמלט מלעבור בחשך ולא יהיה לקוי בשום חלק ממנו כלל * ודע כי פעמים יראה הלקוי במקום אחד ולא במקום אחר וסבת זה הוא עבור מה שביארתי למעלה שלפעמים יהיה יום במקום אחד ולילה במקום אחר וזה גורם כדור הארץ כמו שביארתי שם * ולכן במקום שיהיה לילה בעת הלקוי יהא ניכר בו הלקוי ובמקום שהוא אז יום לא יהא ניכר בו הלקוי כלל

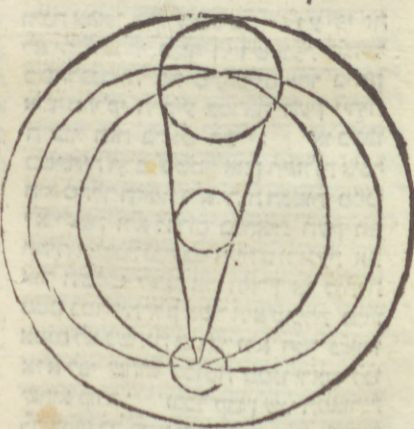
ר"ל יראה ממנו הלקוי כפי מה שהוא
 באמתות * ובמקום השני לא יראה הלקוי
 כלו אלא חלק ממנו לבד * ובמקו השלישי
 לא יראה ממנו שום דבר קודר כלל * וסבת
 זה הוּא מה שכבר ביארתי כי הירח שהוא
 נגד עינינו הוא שמנענו מלראות השמש
 וזהו ענין הלקוי * ואם יהיה הירח בעת
 ההיא נגד עיני ראוּבן הדר במצרים לא
 יתהייב בשביל זה שיהיה אז נגד עיני
 שמעון הדר בטליטלה ואפשר שיהיה חצי
 גוף הירח לבד נגד עיני לוי הדר בקרטבה
 ולא ימנעוהו לראות גוף השמש כולו ויראה
 מקצתו קודר * וכדי להבין זה תתבונן
 בזאת הצורה * ותראה דן שבא לו גוף
 הירח כלו וגוף השמש בלו בין שני קווי
 א' וג' היוצאים מהבטתו ולכן יראה לו
 השמש כלו קודר *
 ונד בא לו נגד
 עיניו בין שני קווי
 ז' וט' היוצאים
 מהבטתו חצי ה
 הירח לבד והשם
 כלו ולכן ירא לו
 בחצי השמש ק
 קדרות * ולוי לא
 בא לו שום דבר
 מהירח נגד עיניו
 ולכן יראה לו
 השמש כלו מאי
 במשפטו :

ודע כי כשיקרה
 קדרו באח משני
 המאורות לא י
 יקרה לו קדרות
 שני עד שיעבור
 מן הזמן ששה
 חדשים ר"ל קבול

ששי או הקבלה ששית וזה לפי שלא ירא
 קדרות

אמנם נמצא דבר בלקוי השמש שאינו בלקוי
 הירח והוא שלא יתעכב השמש בקדרותו
 כי אם מעט * וזה כי עוכב הירח בקדרותו
 הוא בעברו על חלק מהחשך גדול ממנו *
 אבל השמש כשיהיה הירח נכחו נגד ה
 הבטתינו אמנם לא יעבור השמש על גוף
 גדול מגופו כי גוף השמש גדול מגוף הירח
 הרבה עד מאד כאשר ביארתי * ואם
 תשאלני ותאמר לא אם אמרת בקדרות
 הירח דין ה' שימנע ראיתיה צל הארץ לפי
 שהירח קטן מאד מן הארץ כמו שנתבאר
 למעלה כי הוא קטן כדי חלק אחד מטל
 מגוף הארץ * אבל גוף השמש שהוא גדול
 מגוף הארץ מאה וששים פעם איך ימנע
 הירח בקטנותו ראיתיה גודל גוף השמש
 איש * זהו לקורבת הירח ממנו וריחוק
 השמש כאשר תראה שתקרב לעיניך דינר
 קטן וימנעך מלראות הר גדול * והא לך
 צורת לקוי השמש *

ודע כי קדרות הירח נראה בכל העולם *
 אבל קדרות השמש יהיה בנוף אחד ולא
 בשאר הנפות ופעמים יהיה ביו בשלשה
 מקומות ויראה במקום האחר כמו שהוא

יחד כוכבי בקר * הנה נשלם הנתיב השני
 תהלה לאל אשר עזרני והו' תמיד יעודדני
 ולא אבהו ולעברו יעירני * וברוך אמונתו
 ידריכני * ונפלאות מתורתו יראני * וראיתי
 להתום הנתיב הזה בביאור איכות הרוחות
 והרעיש והרעם והקשת היום בעולם *
 דע כי איכות הרוחות הוא החבל החם
 היבש העולה מן האר' ואינם אויר יתנענע
 אך טבעם זולתי טבע האויר ומפני זה
 ירחפו הרוחו משני צדדי צפון ודרום מפאת
 מזרח ומערב לפי שהיה מהלך השמש
 עצמו ממזר' למער' ואין לה בב' פאתי צפון
 ודרו' אלא ריחוק וקיר' בלב לפיכ' הו' מחלל
 החבל המזרחי והמערבי ית' זה החבל הו'
 יותר לה מהעולה מצפון ודרום לפיכך היה
 מחילול החבל העולה ממזרח ומערב מטר
 והמתחלל מצפון ודרום רוח בעבור יבשו *
 ותנועת הרוח אינה ישירה לפי שהי' מורכב'
 מתנועת החלק הקל והכבד לפיכך היא
 עגולה סביב הארץ * ותהלת תנועתה היא
 סלמעלה למטה וכשתתחיל היא חלושה
 וכאשר תרחף ותרחק ממקומה תתחזק מפני
 קבוץ חלקי החבל הריחי המפוזר באויר
 אליה * ועתי ריחוק הרוח בתקופת השנה
 היא כשתקרב השמש מן הארץ קירוב
 בינוני לפי שאם תרחק הרבה אינה עושה
 בארץ מעשה מורגש וכשתקרב הרבה
 תשרוף פני הארץ ולא יעלה ממנה חבל
 לפיכך לא יעשה רוח * וכשהיא מקרבת
 קירוב בינוני תעשה רוח וזה יהיה סמוך
 לתקופת ניסן ומעט קודם אבל בתקופת
 תשרי והוא זמן החורף מפני יובש הזמן
 וקרירותו ימנע החבל מלעלות * ומספר
 הרוחות שתיים עשרה ארבע של ארבע
 רוחות העולם שהן מזרח ומער' צפון ודרום
 והשמונה מהם שתיים שתיים בין כל שתי
 רוחו' ורוח מזרחי' יותר חמה מהמערבית *
 והדרומית תקיף העבים * והצפונות

תפזר

קדרות באחד משני המאורות עד שיתקרב
 מראש תלי או מזמנו בפחות מ'יב מעלות
 כמו שבארתי למעלה * וכאשר קרב
 מהנקוד' ההיא יב' מעלות לא יקרב לנקודה
 השנית אותו השיעור עד שיעבור מהזמן
 ששה חדשים לפי שבשנה תמימה יקוף
 השמש הגלגל כלו וחצי הגלגל הו' מראש
 חנין לזנבו ולכן יגיע השמש מהנקודה
 האחת לאחרת בששה חדשים * הנה
 נתבאר לקוי שני המאורות באר היטב *
 אחרי אשר ביארתי גלגלי השמי' ומהלכ'ם
 ודע כי ראש כל הגשמיים הם השמיים והם
 גשמיים פשוטים ולהם גפש חכמה והגפש
 החכמה לא תחנה כי אם בגשם הי' על כן
 השמיים הם חיים וקיימים כי יש להם גפש
 חיה וגפש חכמה ורואי ושמע ואין להם
 גשש יעין שלא יפעל בהם הקור והחום
 והרטוב והיובש * וגם אין להם טעם וריח *
 כי לא יאכלון ולא יריחון * ויש פתאים
 אשר רבים יכשילו אומרים כי השמיים לא
 ידעו ולא ישכילו * ואמנם כי שקר ידברו
 ועל השמיים ישקרו * כי הנה נמצא בהמו'
 וחיות לאלפים ומאות * ומן העופות שהם
 משכילות וכמעט יבינו בשכלם מלות * אף
 כי השמיים שהם נפלאים וברורים * חזקים
 וטהורים והם משכנות החככים המזהירים
 ואהל שני המאורים * ואף כי הכתו' מעיד
 שהם חיים ונבונים וצדקו' יי' מתנים כאמר'
 השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד
 הרקיע * אבל קול חדש מהללם כאמרו
 אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם כי
 אלו נשמע לא נשאר חי על פני האדמה
 כי הנה הרעם יבעת כל היקום וימית
 פעמים מן האדם והבהמה * ויפיל ילדי
 הנשי' מבטנם אף כי לו נשמע קול השמים
 אשר הם גדולי' עד מאד וחזקי' היו ממייתים
 כל היקום עד רמש ועד עוף השמים * גם
 המוככים חכמים לאין חקר כאמרו כרון

הכבוי קול כקול הברזל החם כשיכבותו
 במים אם כן קול הקריעה בכבוי הו' הרעם
 והאש היוצאה מהעבים הוא הברק * ועם
 היות שהברק נעשה אחר הרעם אמנם
 נראה קודם בהרגש המראה לפי שהרגש
 הראיה יותר דקה מהרגש השמע * וזה
 דומה לדבר הנקרה לעומדים על שפת
 הנה' עם הכובסין שבשפה האחר' שהובטחן
 על הבגדים שתראה ההכאה קודם
 שתשמענה * ואפשר שיהיה הרעם מכבוי
 האש לבדו במקו הקר * וכאן המבין שואל
 מפני מה נראה לפעמי' בלי רעם * נשיבה
 כי גולם הרוח והרעם והרעם והברק כלו
 אחד והוא ההבל החם היבש * ואולם יש
 ביניהם הפרש בדברים הפטרים לכל אחד
 כיצד אם נראה זה ההבל על פני הארץ
 יהיו רוחות * ואם יטמן בגוף הארץ יהיה
 ממנו רעש * ואם יטמן בעבים יהיה רעם *
 וכשיתעבה הענן ויתקבץ עליו ותתחזק
 תנועתו יהיה ממנו ברק ורעם * ואם ירד
 הברק למטה ונקרא בלשון ערב צאעקה
 הוא רוח נלהבת יותר מעבים ויורדת למט'
 לארץ * ואלה נקראי' אבני אלגביש וישתנו
 בשנוי גולם זו הרוח ולכן יש מהם שימסו
 הנזשת ולא ישרפו העץ וישרפו החי בלי
 שיראה עליו רושם שריפה * וזו תעשה
 בעבור עצם דק ואיירי ובעבורו יעשה הברק
 שדמותו לבן * אבל אם זה העצם אדמי'
 ר'ל אם יתערב עם זה ההבל החם היבש
 עצם אדמי' הוא שורף כמו האש * והברק
 האדום הוא בעבור זה העצם האדמי'
 ועם היות שאין דרך האש לירד * אמנם
 מפני שיש בברק מההבל האדמי' שממנו
 הוא גוף העבים לכן יתנענע וירד למטת
 באונם ובתכל'מהירות כפי אופשר ליהלך
 האש שבו ולהפרד ממנו מפני שהוא לו
 כצורה * ואולם איכות עשיית הקשת הוא
 מה שאומר * דע כי העבים יתחלל מהם

תפזרם * ואולם סבת הרעש הוא מה
 שאומר * דע כי לפי שהיה ההבל החם
 היבש העולה מן הארץ שממנו הוא הרוח
 יש ממנו עולה מפני הארץ או ממקו' קרוב
 לעמקה * ויש ממנו הכל הנעשה כגוף
 הארץ לפיכך כשירוצה לעלות יתנענע ולא
 יצא מפולש ליצא דומ' לו הרוח הנעשית
 בעומק אבר מאברי החי שהי' עוש' מכאוב
 כפי עובי הרוח * וכמו כן היה בעת הרעש
 שכך הדבר בזה הרוח שבעבור קלקולה
 בעובי יעשה הרעש וישמע לו קול * ואין
 אותו הקול במין אחד אלא ישתנה כפי
 איכות הרוח בעביה והממות וקושי יציאת'
 ומהירותה ולפיכ' יורה מה שנעשית שרעש
 שיש בהם הרכה רוחות ובעתים שהם
 מרחפות יותר * ונעשית יותר בלילה מכיום
 בשביל ריהוק השמש מפני הארץ * ויותר
 מה שנעשית במקומ' שירדן בהם מי הים
 או המקומות שיש בהם מטרות בעבור
 טמינת הרוח באלה המקומ' ית' מבזלת'
 ומסימני הרעש שיתיה יום ארד קודם לעת
 ערב עב ארד בשמים בקו ישר ותהי' אחר
 לקות השמש או הירח ואפשר שיראה
 במקום שנעשה שם הרעש מימות שלא
 היו שם קודם לפי שאותו הרוח ימסור
 וישליך כל מה שבתוך אותה הארץ ואפש'
 שתתהפכן' ואפש' שיפוזן המי' עד שיטבעו
 בעבור העיירו' שנעשה שם הרעש ואפשר
 שתתנענע הארץ צפון ודרום * ואולם סבת
 הרעם הוא מה שאומר * דע כשיתעבה
 ההבל החם הרטוב העולה מן הארץ ויטמן
 בגופו מההבל החם היבש והוא כבר הגיע
 למקום הווי העבים ובקש ליצא ממנו
 ונתהלהל בגוף הענן וקרעו ויצ' ממנו ברוח
 וישמע לו קול חזק ואותו הוא הרעם * אבל
 הברק יהי' מפני יציאת זו הרוח החם היבש
 בחזק ולחץ מהעבים יתלהבו ויעשו אש
 ואחר כן יכבו באויר הקר וישמע לאותו

זה הקשת * ואולם עלת זו הקשת ר"ל
הגרמא הפועל הוא ניזור הניצוץ בנוף
הלטוש ולפי שהיו אלו רסיסים קוד' המטר
או אחריו לפיכך אם תראה זו הקשת קודם
המטר מורה עליו * ואם תראה אחריו
תורה על הצחות * וזו הקשת כשתראה
בעת זריחת השמש ובעת שקיעתה תראה
קטנה כי לא ילטוש כל כך ניצוץ השמש
בעבים באותה שעה * ובזמן
החורף אפשר שתראה כל היום אבל בקיץ
לא תראה חצי היום ואפשר כי לא יראה
ממנה כי אם שתי קשתות בלבד *
וגם אפשר שתראה בלילה כשהירח שלם
ובלבד בעת עלותו או בעת שקיעו * וזו
הנראית בלילה היא יותר לבנה מהנראית
ביום * ומה שלא יראה בעבים ניזור כי
אם על זו הצורה בלבד רצוני לומר עגולה
לפי שמרכז כדורי ונקודת המראה ארת *
וזה שלא יראה כי אם חצי העגולה או
פחות מפני שהקשת הוצבת לאופק ואינה
כנגדו ולפיכך כשהשמש על האופק *
ירצוב האופק העגולה המהושבת בלב
חציה ואם תנבה השמש ינשא ראש מאור
אל מנטקה ותרד מהמנטקה ותחסר
הקשת לפיכך אם תנש' השמש הרבה לא
תראה קשת כי אינה נראית אלא כגובה
ידוע מהשמש וראוי שתדע כי מרכז עגולת
הניזור הוא בין המראה ושטח הענן *

מעט רסיסים אם קודם המטר הוא מפני
שעדין לא נתחלל היטב ההכל הלח אליו
ואם אחריו הוא מפני היתרון הנשא בעבים
אחר המטר וכשתזרח השמש כנגד אותם
הרסיסים והעבים אזי יעשו אותם הרסיסים
והעבים כמו המראה הלטושה וירא' באותם
הרסיסים מניצוץ השמש דמותים משונים
ואחרי כן יגיעו אותם הדמותים מאותה
מראה אל האויר ומן האויר אל מראיתנו
וכמו המראה המגעת מה שנראה בה ל
למראה אחרת * וכשיראת זה המקרה
בעבים תראה הקשת ויהם שלשה דמינות
צהוב והוא החיצוני והגדול שבכולם *
וירוק והוא האמצעי * וכעין הארגמן והוא
הפנימי * גרמת הצהוב והוא החיצוני הוא
עירוב האור להכל השחור לפי שדרך זו
התערובת לעשות עין ארום * וגרמת
הארגמן שהוא הפנימי הוא שחורית
העבים שיעופו בהם הרסיסים לפי שהחלק
הכבד מאלו העבים * וגרמת הירוק והוא
האמצעי הוא מפני עירוב הלבן והשחור *
הלבן הם הרסיסים ר"ל לטישת הניצוץ בו
והשחור הם העבים * ויראה דמות כמות
ביצה בין הצהוב והירוק * ויש עליו ספק
כי לא יעשה מעירוב הלבן והשחור עין
ירוק אלא כעין התכלת * הנה מבואר כי
גולם הקשת הוא ההכל הלח והרסיסים
וראיה לדבר כי כשיופלו רסיסי מ' מקצתם
באור השמש ומקצתם בצל תראה כדמות

הם ונשלם *

הנתיב השלישי

ביצירת אדם והנהגתם כאמונה וזרעם יפרח כשושנה *

כל

הנקר בשמי לכבודי בראתי
 יצרתיו אף עשיתיו
 חזכי בזה הכתוב שלשה שמו' הלוקים
 בבריא' לרמוז על שלשה עולמות , ואמר
 בראתי שהי' המלה הדק' שבשלשהם על
 עולם המלאכים , ואמר יצרתיו על עולם
 הגלגלי שהם בעלי צור וירמוז עשיתיו על
 זה הגופני , ואמר בזה לשון גוזמא ורבי
 באמרו אף עשיתיו לומר שאף זה ההוה
 והנפסד הו' בריאו לכבודו וכונ' זה הכתו' לונ'
 שכל מה שהמצי' הבור' ית' היה לכבודו ולא
 עשאו לשום צורך והנאה שיש לו בו כי
 קודם בריאת העולם לא היה לבורא יתברך
 צורך אליו וכאשר לא נצרך אליו קודם
 בריאתו כן לא נצרך אליו אחרי כן ולא
 בראו כי אם להרא' כבוד גדולתו ואלהותו
 יתברך כי לא נקר' בורא' עד שברא העולם
 יש מאין ואף כי לא היה חסר דבר מיכלתו
 ומכבודו יתברך קוד' שבראו וגם לא הוסיף
 כשבראו , אמנם שם בורא' לא נקרא עד
 שבראו והדמיון בזה האדם שיש לו כח
 ויכולת להכות ואפילו שלא יכה אמנם
 לא יקרא מכה עד שיכה ואם לא יכה לא
 יקרא מכה עם היות שבשביל זה לא יחסר
 כח הכאתו , וכך הבורא יתברך לא נקרא
 בורא' עד שברא' העולם עם היות שלא
 היה חסר לו יתבר' כח ויכולת טרם שבראו
 אך בהמציאו המציאות בבריאת העולם
 הוסיף בשלימות שלו שנקרא בורא' ,
 וכאשר ברא העולם שברא בו מי שיכיר
 אלהותו יתברך , וזע כי תכלית המציאו' כלו
 הוא מציאות מדע היה האדם עד שהגלגלים
 אינם טובבים רק להועלתו ולהמציא צרכיו
 וקצת פשוטי הנביאים ע"ה יודו על זה כמו
 אם לא בריתי יומם ולילה הקות שמי' וארץ
 לא שמתני' , וכתוב וימתחם כאהל לשבת ,
 ואם הגלגלים היו בעבור האדם אין צריך
 לומר שאר בעלי חיים והצמחים שתכליתן

היה בעבור האדם ולכן המשילו עליהם
 כאמרו תמשלהו במעשה ידיך כל שדה
 תחת רגליו , וכך אמר אנכי עשיתי ארץ
 ואדם עלי' בראתי כלו' תכלית המונ' בעשית
 הארץ היה האדם , ויש מי שפירש הכתוב
 אשר בו התחלנו על בריאת האדם הנקרא
 בצלם אלהים , והודיענו הכתוב שבראו
 הבורא יתב' לכבודו לא לזולתי זה והזכיר
 בריאה על העפר אשר ממנו נברא כמאמר
 הכתוב ויברא אלהים את האדם עפר מן
 האדמה , והזכיר יצירה על הצורה שצויר
 בו כאמרו ויצר יי' אלהי' את האדם והזכיר
 עשיה להשלים גלמו כאמרו בדמות אלהי'
 עשה אותו , ואמר בו אף עשיתיו לגוזמא
 לומר כי עם היות שהיה גלוי לפניו יתברך
 שיצאו ממנו בני משותפים שלא היו רך
 ראויים להבראות אמנם לא חשש בזה כיון
 שהיו שם צדיקים שיגרמו לגמול הדם
 לעולם וזה אמרו אמרתי עולם חסד יבנה ,
 ואמר וצדיק יסוד עולם , ועוד אמר הכתו'
 סוף דבר הכל נשמע את האלהי' ירא ואת
 מצותיו שמור כי זה כל האדם ואמר רבי
 אלעזר מאי כי זה כל האדם מלמד שכל
 העולם לא נברא אלא בשביל זה , משל
 לזרע חטים שאע"פ שיועד שיצ' עם החטה
 פסולת הרב' כגון זרע רב ותבן ומורסן אינו
 הושש כיון שיועד שיצא לו קמה וסלת ,
 וגם כאשר יחטאו הרשעים ויאברו מן
 העולם אזי יודע לכל כי דיני הבורא יתברך
 הם צדק ומשפט , ולפי זה הפירוש כונת
 הכתוב אשר בו התחלנו היתה שני דברים
 שתכלית בריאת העולם היה האדם ושעל
 ידו נשלם כבוד הבורא ית' כמו שאבאר ,
 ותהיה תשובה לשואלים מדוע לא נברא
 האד' בטבעו טוב שלא יחטא ידע כי העולם
 כלו בכללו נחלק בתחלת הישגותיו לשני
 חלקים אחד מושכל ואחד מורגש ולפי
 מעלותיו נחלק לשלשה חלקים שהם
 נקראים

לקראים שלשה עולמות והם עולם ה
 המלאכים שהם צורה שכלית בלא הומר
 ר"ל בלא שום סיג ועולם הגלגלים שהם
 הומר וצורה שכלית אבל הומר בהם זך
 ונקי והם קרובים ממעלת המלאכים
 ועולם השפלים שהם הומר בלא צורה
 שכלית והם כל הנבראים שנבראו בעולם
 השפל קודם שנברא האדם וכל אלה
 הנבראים אינם בני עונש ושבר שהמלאכים
 וגם הגלגלים שעושים רצון קונם אינם בני
 שבר ועץ כי טבעם הוא השוה ואינו מורה
 לעשות רע והמינים השפלים שהם כל
 בעלי חיים זולתי האדם אינם בני עונש
 כאשר אינם עובדים ליוצרים כי אינם יודעים
 לעשות טוב ועץ כי טבעם הוא רע ופחות
 כי הם מחומר פשוט ואין הארון מתכבד
 כל כך בעבדו שאינם בני עונש ושבר לפי
 שכל אחד מהעבדים טבעם מכריחם על
 מה שהוטבע בהם הן לטוב כמו המלאכי
 והגלגלים הן לרע כגון השפלים ההם
 וכבוד הארון הוא כשהעבדים הם מכריחי
 טבעם להשלי רצון קונייהם לפיכך חיבה
 חכמתו ית' לבראות האדם מחומר וצורה
 שכלית הצורה אשר בו הוא השכל שבו
 יתפוז בדברים שכליים ולכן נקרא יצר
 הטוב והוא מעולם המלאכים והחומר
 שהוא נפש הבהמות שבו יתפוז בדברים
 החומריים והוא הנקר יצר הרע הוא מעולם
 השפלים וכאשר כריח האדם החומר שבו
 לטבע השכל ויתעסק בשכליות אזי האדם
 ההוא כיבד לבראו ית' וקיים תכלית כונת
 בריאתו כי לכך נוצר כאמרן ולכבודי ב
 בראתינו ואם ישאל שואל ויאמר הנה
 הוכחת כי תכלית המציאות היה מין האד
 ותכלית האדם לעבוד ליוצרו ית' אמנם
 עדין יש מקום לשאול ולומר מה תכלית
 בחינתו האד עובד לבורא ית' עד שבעבור
 נברא העולם כמו שהוכחתי ואם תשוב

המחשבה הוא סוף המעשה כמו שבארתי
 ומה שנברא תחלה אחד בעבור כי כאשר
 יתקין בסוף המעשה את אשר עלה בתחלת
 המחשבה היותן שנים נמש זה נגד זה
 שיהיו נגדין זה אחד זה באהבת נעורים
 והיות כל אחד עוזר לחברו עזר האשה
 לבעל במילי דבירה ולהקונו וכדו' שאמר
 זל שבעה מלאכות חיבת האשה לבעלה
 ורמז לדבר שמה לאיש במענה פיו
 ועזר הבעל לאשה בשאר כמות ועונ' ומילי
 דשמיא ומגזרת החבור הראשון לא יפנו
 זה מזה כדרך הבהמות אבל יהיו לבשר
 אחד לקיום העולם וכאשר נעשית עצם
 מעצמו ובושר מבושר תהיה לו לאשה
 ולעזר ולמסעד אחרי אשר היא נהשבת לו
 כאחד מאיבריו אשר נבראו לשמשו וכי
 יהיה מושל עליה כמשלו על אה מאבריו
 וגם תהיה משתוקקת אליו כאשר אביד
 משתוקק להנאת גופו ובה תהיה תמיד
 כנגדו ולעזרתו וכדרך שאמר הכתוב לא
 טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו
 ודרשו רז"ל השרוי בלא אשה שרוי בלא
 טובה שנלא טוב היות האדם לבדו
 שרוי בלא ברכה שנאמר ויברך אותם
 אבל לא כשהוא לבדו ואינו נקרא
 אדם שנאמר ויקרא את שם אדם
 מצורף לזה שלא ימלט מחטא וזה
 רמז במה שאמר לא טוב היות האדם
 לבדו כלומר לא יהיה טוב כשהיה לבדו
 כי אם רע ולכן הזהירו רבותינו ז"ל לאד'
 לישא סמוך לפרקו כאמרם זכרונם לברכה
 בגמרא קדושיך תנו רבנן בן עשרים שנה
 ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה סלקא
 דעתך אלא בהרהורי עבירה שאי אפשר
 לאדם להמלט מהרהור אף כי יסוף את
 יצרו ולא יעבור העבירה ואמר רבותינו זל
 הרהורי עביר קשיז מעבירה והטעם הוא
 כי כשהאדם עושה העבירה דין הדומר ה'

אחרי

ולבסוף נברא אחד כי זה היה מורה על
 ביטול תחלת המחשבה אבל אמרו ולבסוף
 לא נברא אלא אחד ואדרבה המאמר
 הזה הוא לקיום תחלת המחשבה ויען שלא
 טעיה בראותך שמתחלה נבראו יחד דו
 פרצופין ואחרי כן נחלקו לשנים ותאמר
 אולי נשתנית המדושב לפני הבורא יתברך
 לכן באו להודיעך בזה המאמר שאינו כן
 הלילה וחם כי מתחלה קודם שבראם עלה
 במחשבתו הטוהרה שיבראם יחד ואחרי
 כן שיתלקם לשנים כאשר עשה ופירוש
 המאמר הוא כך בתחלת המחשבה עלה
 במחשבתו שיבראם שנים אחרי כן בסוף
 המעשה אף כי בסוף המחשב' שהו בתחלת
 המעשה לא נבראו אלא אחד ודו פרצופין
 וזה היה לרמז כי עם היות טוב היותם
 שני לקיום המין וכאשר אמר אחר בריאתו
 לא טוב היות האדם לבדו וטעם לא טוב
 שלא יאמ' בו מי טוב בהיותו לבדו לפי שלא
 יתקיים כן כי במעשה בראשית הטוב הוא
 הקיום והאדם לא נתקיים באותה התמונה
 שנברא שהרי לא נברא אלא אחד ומכל
 מקום אל תחשוב כי נתבטלה בזה תחלת
 המחשבה הלילה וחם כי דו פרצופין שני
 פנים כי דו הוא לשון שנים בלשון רז"ל
 כאמרם טוב למיחב טן דו ופירושו גופים
 שנים ופרצוף הוא מלשון יון שהם קוראי'
 לפנים פרוצי גם הם קוראים לשנים דיו
 אם כן דו פרצופין ירצה לומר שנים פנים
 כלומר שהיו שני גופים מחוברים עורף כנגד
 עורף וזהו אהור וקדם צרתני ר"ל שעשית
 צורת פני וצורת אהורי שוין ואחרי כן ו
 ותשת עלי כפ' וזה היה לבסוף כשנחלק
 ולוקח הציו וחיה הוה שהובאה לו לפי מ
 מחשבתו שהרי היתה חלק ממנו כאמר
 אחת מצלעותיו ירצה בו אחד מחלקיו כמו
 ולצלע המשכן שתרוממו ולסטר משכנא'
 ואז נעשו שנים להורות לך כי תחלת

אחרי ההכל ולכן לא יבא לו עונש גדול כמו
 שמהרהר בעבירה כי דין השכל הוא להשב
 בהכמה כי המתחבה מסגולות האדם ה
 הנמשכים אחר צורתו וכשיחשב במרי אזי
 ימרה בכבוד שבשני הלקיו ואינו שוה הטא
 מי שהעמיד עבד סכל כרטא מי שהעבי בן
 מלך חכם. וכדי לסור אדם מהמכשול הזה
 אמרו ז"ל בן שמונה עשרה להופה ורמו
 לדבר והוא אשה כבתוליה יקח והוא בגימ'
 יח' הוי' ואמר רב הסדא האי דעדיפנא
 מחברי דנסיבי בשיתסר ואלמלא הוה
 נסיכנא באריביר הוה אמינא גירא בעיניה
 דסטנא יתר ארבעים יום קודם יצירת הולד
 בת קול יוצאת ואמרת בת פלוני לפלוני
 וכאן הבין שואל מהא דגרסינן במועד קטן
 מותר ליארס במועד שמא יקדימנו אחר
 ברחמים ועוד בבבא בתרא הנושא אשה
 צרי שיברוק באחיה ורמו לדבר ואחות לוטן
 תמנע כלומר אחות מקולל שהוא תרגום
 לוטן תמנע עצמך מליקחנה כי רוב בנים
 דומין לאחר האם ואם נגזר על פלוני
 שתהא בת זוגו של פלוני על כל פנים איך
 יקדימנה אחר ברחמים גם מה יועיל לו
 שיברוק באחיה אם על כרחו יהיה שלו
 עוד גרסינן באבות אוי לו למי שפוסל את
 זרעו ופוג את משפחתו ונושא אשה שאינה
 הוגנת לו ואם כך נגזרה עליו אין בידו עון
 אשר הטא ועוד כי זאת האשה אם לקחה
 זה האיש בכחובה וקדושיק לפריה ורביה
 והיא כשרה לו אזי היא מצוה והבורא יתב'
 לא יגזור לעשות מצוה שאם כן אין שכר
 לעושה אותה ואם היה בנשואי האשה
 ההיא איסור אזי היא עבירה והבורא יתברך
 לא יגזור לעשות עבירה שאם כן אין עונש
 לעושה אותה והכתוב אומר ראה נתתי
 לפניך היום את החיים ואת הטוב את המות
 ואת הרע ובהרת בחיים לשוב צווי ועצה לא
 בגזירה והוא מאמיר ז"ל הכל בידי שמים

חוק מיראת שמים ועוד כי יש להסתפק
 אם זה המאמר שאמר רז"ל אם הוא דוקא
 בזיווג ראשון לו ולה או אפילו בזיווג שני
 והתשובה בזה כי זה המאמר שאמר רז"ל
 בת פלוני לפלוני הוא בין בזיווג ראשון בין
 בזיווג שני גם לו גם לה והוא נאמ' דרך שכר
 או דרך פורענות שאם עשו זה האיש וזאת
 האשה מעשים טובים שראוי ליתן שכרן
 בזיווג נאה ומשובח אזי הבורא יתבר' מוונן
 זה לזה ולא יהיה ביניהם מריב ולא קטטה
 ויבא להם עושר ומזר ובנים הנונים וכן
 אם ראוי להפרע מהם בעבירה שעברו לפני
 בוראם יתברך אזי יתחייבו בדין דיין האמת
 יתברך שיהא זיווגם יחד ולרעה להם ויהיה
 ביניהם קטטה תמיד וזה כענין שאמר ז"ל
 אפילו ממזר אחד בסוף העולם וממיר' אות
 בסוף העולם הבה מביאם ומזוגם זה לזה
 אם כן מה שנזכרים בת פלוני לפלוני לא
 שזה' לו על כל פנים בלי ביטול אלא אולי
 אם יהיו מעשיהם שוין בענין שזהא ראויה
 לו תהיה בת זוגו הן לטוב הן למוטב כפי
 מעשיהם ורזה כיוונו רז"ל באמרים איך
 משיאין לאדם אשה אלא לפי מעשיו
 עוד א"ל אעשה לו עזר כנגדו זכה עזר לא
 זכה כנגדו ואם שניהם אינם טובים והיא
 תחזור בתשובה ולא הוא שמא יקדימנו את'
 ברחמים שיהא צדיק כמותה וכן הוא
 צריך שיברוק באחיה שאם לא הוכשרו
 מעשיהם יחזור בתשובה ואולי הוא יקדים
 לאחר ברחמים באחר ואם לא עשה כן אזי
 עונותיו גרמו לו לפסול את זרעו ולפגום את
 משפחתו ואמנם מצינו כמה צדיקים
 שנתנסו בנשים רעות ואולי יהיה כמו זה
 הייסורין הבאין על הצדיקים שהם על אחר
 מחמשה פנים כמו שאבאר בנתיב התשיעי
 בגמול בע"ה וכמו כן מצינו כמה רשעים
 שזכו בנשים חסידות וזה יהיה לאה משלש
 סבות או שנזדמנה לו כדי שתוכיחנו
 ותחזירנו

הנתיב השלישי

עשרים כשיגיע יום שלשים דהיינו עוד עשרה ימים לאחר יום עשרים אז תפוש מבעלה שזוהו וסתיח הקבוע ואת ראתה ליום עשרים כשיגיע יום עשרים מאתה ראייה תפוש ואם לא ראתה תפוש ליום שלשים דהיינו עוד עשרה ימים לאחר יום עשרים ואם ראתה ליום עשרים שהוא פעם שלישית שראתה ליום עשרים שהוא נקרא וסת התפלגות מעתה והלאה אינה צריכה לחוש ליום שלשים לפי שקבעה לה וסת ליום עשרים ועקרה וסת של שלשים יום כי אינן וסת נעקר ונקבע אלא בשלשה פעמים אבל חוששת אפילו בפעם אחת והוא הדין בהפך כגון שאם היה תחלה ל לעשרים וחזר לשלשים ואדר שישפוק הדם תבדוק עצמ' יפה יפה בבגד פשתן לבן רך או בצמר גפן לבן ותכניסוהו באורו מקום עד מקום שאבר התשמיש מגיע ואם לא עשתה כן לא הוי אלא קנות בעלמא ולא יצאה ידי בדיקה ובדיקה זו תהיה בין השמשות ביום שתפסוק בו מלראות ותלבש חלוק תבדוק לה שאינן בו כתם ומיום המחרת תתחיל לספור שבע נקיים וכאותן שבעת הימים שהן ימי הספירה תבדוק פעמים בכל יום עצמה והלוקה בבדיקה יפה ולא בקנות בעלמא אחת שחרית ואחת ערבית ואם שמשוה מטתה קודם ראייתה לא תתחיל למנות שבעה נקיים עד יום ה לראייתה דקל' פולטת שכבת זרע הוי כאלו ראתה דם וסותרת וקל' כרבנן דאמרין דיש עונות שלימו בעינן הלכ' אם שמשוה מטת' כאחד בשב' וראתה בו ביום אם פלטה שכבת זרע ברביעי בשבת סותרת דעדין לא עברו שש עונות שלימו הלכך אינה יכולה להתחיל מנזן נקיים שלה אלא ביום חמישי ותטבול בשביעי דהיינו ביום רביעי בערב ומבעוד יום תכנס במרחץ ותחזף במים המזן אבל לא במים קרים ולא בתר

ותחזרנו למוטב או יהיה משלות הרשעי בעולם הזה כמו שאבאר כמו כן שם בנתיב השני שהיא שהיא גם כן על אחד מהמשה פנים או אולי נדרמן לה הוא כמו הייסוריין הכאין על הצדיקים ואולם הן זה או זה נגזר מלמעלה ודבר זה כתוב בתורה ושנוי בכניאים ומשולש בכתובים כת' בתורה ויען לבן ובתוא ויאמרו מיי יצא הדב' ושני בכניאים ואביו ואמו לא ידעוכי מיי היה הוא ומשולש בכתובי ומיי אשה משכלת' נאם המחבר הנה ביארתי כי כונת יצירת האדם היה לעבודת בוראו יתברך וראיתי לבאר בזה הנתיב איך תהיה העבודה ההיא שלימ' אש' בת יוכה הוא זרעו להיי העולם הבא ואחלקו לשני שבילים השביל הא' בהלכו נדה ומקו וטבילה בענייני החבור השביל השני

השביל הראשון בתלכות נדה מקוה וטבילה תנו רבנן והזרתם את בני ישראל מטמאתם מכאן א"ר אושעיא אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן וכמה אמר רבא עונה וכמה עונה או יום או לילה וצריכה האשה להכיר זמן וסת ראייתה מתי היא רגילה לראות אם היא רגילה לראות משלשים יום לשלשים יום או פחות או יותר כשיגיע אותו זמן אם היא רגילה לראות ביום תפוש מבעלה כל אותו היום ולא תשמש עמו ואם רגילה לראות בלילה תפוש כל אותה הלילה ואם עבר היום או הלילה ולא ראתה תבדוק עצמה ואם מצאה עצמה טהורה אינה צריכה לפרו' יותר מבעלה ואם היתה רגילה לראות לשלשים יום ושנית וסתה וראתה לעשרים כשיגיע יום עשרי תפוש מבעלה דהיינו שש שש רוצה לשנו' וסתה שהיה לה לשלשי ולקבוע אותו לעשרים ואם לא ראתה ליום

בנתר ולא באהל ורחוץ גופה יפה ותטול
צפרניה ותסרוק ראשׁ אבל לא הפרוק בימי
נדוּתה כדי שלא תוריד שער שהוא טמא׃
ומשתחשך תטבל׃
תנו רבנן
תבעוה לינשׁ ונתפייסה צריכה לישב שבעה
נקיים בין גזולה בין קטנה ואפילו בדקה
עצמה בשעת תביעה ומצאה טהור אף
על פי כן היא טמאה כי שמא מחמת חימוד
ראתה טפת דם כהרדל ולא הרגישה בה כל
ז' אמנם אינה צריכה להפסיק בטהרה שאף
על פי שלא בדקה ביום התביעה להפסיק
בטהרה מונה מיום המהרה ז' נקיים ובודקת
בכל יום כמו שביארתי׃ עבר וכונסה תוך
הזמן הזה לא יתחד עמה אלא הוא ישן בי'
האנשים או היא בין הנשים כשאר התן
שפירשה אשתו נדה ואפילו הוא תלמיד
הכם׃ כלה שפירשה נדה הוא תלמיד
נבעלה אסור להתיחד עמה אלא הו' מתיחד
עם האנשים או היא עם הנשים׃ אבל אם
לא פירשה נדה בועל בעילת מצוה בעילה
גמורה באבר חי ופורש מיד ואפילו בדקה
ולא מצאה דם טמאה שמא ראתה טפת דם
כהרדל והופה שכבת זרע׃ וצריכה לפסוק
בטהרה ותבדוק כל שבעה ולא תתחיל
למנות עד יום המישי לשימושה כמו נדה
ונדה עמה בכל דיני נדה לענין הרהקה
אלא שנדה גמורה אכורה לו לישן במטה
אפילו כשאינה במטה׃ ובכלה מותר לו
לישן באותה מטה לאחר שעמדה ממנה׃
היה משמש עם הטהור ואמרה לו נטמאתי
לא יפרוש מיד כי כמו שיש לו הנא' כביאה
כך יש לו הנאה בפרישה אלא יעמיד עצמו
בלא דישה עד שימות האבר ואז יפרוש׃
ולכן אמ' בתור ולאיש אשר ישכב עם טמאה
וסמך ליה אחרי מות ללמדך שאם נמצא
טמאה לא יפר' עד שימות האבר׃ האשה
שאמרה לבעלה טמאה אני וחזרה ואמרה
טהור אני אינה נאמנת ואם נתנה אמתלא

עצמה

הנתיב השלישי

עצמה בימי נדוטה רוח רכמים נוח הימנה
 כי בקושי התירו לה להתקשט כדי שלא
 יתנגנה על בעלה וכל מלאכות שהאשה
 עושה לבעלה נדה עושה לבעלה הוץ מ
 ממצוגת הכוס שאסור למזוג הכוס ולהניחו
 בפניו על השלחן אלא אם כן תעשה שום
 היכר כגון שתניחנו על הכר או על הכסת
 או על השלחן ביד שמאלה וכשם שהיא
 אסורה למזוג לו את הכוס כך הוא אסור
 למזוג לה ולא עוד אלא אפילו ליתן לה כוס
 של יין אסור לא שנא כוס של ברכה לא
 שנא כוס אחר אם הוא מיוחד לה ולא
 תדבר עם בעלה בדברים שמרגילים לעורה
 וראוי לה שתייחד בגדי לימי נדוטה כדי
 שיזכרו שהיא נדה ואסורה להציע מטתו
 בפניו דוקא פריסת הסדינין והמכסה שהוא
 דרך חבה אבל הצעת הכרים והכסתות שיש
 בו טורח ואינו דרך חיבה שרי ושלא בפניו
 הכל מותר אפילו הוא יודע שהיא מצעת
 אותה ואולם ה' יכולה לאכל עם בעלה על
 שלחן אחד ובלבד שיעשו שום היכר כגון
 שיפרוס מפה לכרו או יתן שום דבר ביניהם
 להיכר כגון קנקן או ככר וכיוצא בו ואם
 היה רגיל לאכל עמה בקערה אחת כשהיא
 טהורה ועכשו אוכל לבד בקערה הווי שנוי
 ושרי ומותרין לשתות זה עם זה בכוס
 אחד ובלבד שלא יתנגו בידה וגם היא לא
 תחזורנו לידו ואסורה לצוק לו מים לרחוץ
 בו פניו ידיו ורגליו ואפילו אינה נוגעת בו
 ולא יסתכל אפי' בעקבה ולא בכל המקומות
 המכוסות בו תנו רבנן עוברת משהובר
 עוברת ומניקה כל כד חדש אינן חוששות
 לוסתן הראשון אפילו היה להם וסת קבוע
 והגיע הוץ הזמן ההוא אינן צריכות בדיקה
 ומותרות לבעליהן ואפילו שופעות וראות
 דם באותן עונות שהיו למודות הראות בהם
 אינו אלא כמקרה עברו ימי העיבור
 והתנקה הדורות להוש לוסת הראשון

כיצד היה וסת הימים אם למדה לראות
 לראשי הדישים חוששת לראש הד' הראשון
 שהיא פוגעת בו וכן כל כיוצא בזה מי
 שלא היתה בחזק מעוברת והרגיש שהפילה
 ואינה יודעת מה הרי זו טמא לידה וחוששה
 שמא נקבה היתה המפלת כמין דגים
 ושצצים ובהמה וחיה ועוף אינה טמא לידה
 מן התורה עד שיהא חצי צורת פניו דומה
 לאדם אמנם האידינא אין אנו בקיאיין
 בצורת הולד ויש הרבה בחיות הים שהם
 דומות לחיות הארץ ואפשר שיהיה בצורת
 פניהם מקצת צורת האד לא נודעו לנו לא
 הם ולא צורתם ואם נטהר באחד מהם או
 שנים שמא יבא הדבר לידי שבוש הלכך
 מספק בכלן טמאה לידה יד יום יולדת
 טמאה כנדה אפילו לא ראתה דם בין יולדת
 חי בין מת אפילו נפל וכמה הם ימי
 טומאתה יולדת זכר טמאה שבעה ובליל
 ה' טובלת אפילו אם שופעת מתוך לאהר ז'
 וכל שלשים ושלשת ימים שאחר הז' מותרת
 לשמש אף על פי שרואה בהם ולאחר
 הל'ג ימים אסורה אפילו אם שופעת מתוך
 ל'ג לאהר ל'ג וצריכה לפרוש מבעלה
 ליל ארבעים ואחד אפילו אם אינה רואה
 והיולדת נקבה טמאה יד' יום ובליל טו'
 טובלת ומותרת כל ששים וששת ימי אפילו
 אם היא שופעת וצריכה לפרוש מבעלה
 ליל שמונים ואחד אפילו אם אינה רואה
 וכל היולדות חשובות האידינא יולדות בזוב
 דקיימא לן אי אפשר לפתיחת הקבר בלא
 דם הלכך צריכות ז' נקיים ואם אינם רואה
 בתוך ז' של ימי הלידה עולין לספירת ז'
 נקיים ואפילו ילדה נקבה ולא ראתה ז'
 ימים הראשונים יעלו לה לספירת זיבה
 וראתה בו ימים השניים אינה סותר וטובלת
 לאהר יד' אפילו לא פסקה ומן התורה
 מותר לבעול בדם טהור אבל יש מקומות
 שהחמירו על עצמם והוא תלוי במנהג
 אין

ואין האשה טמאה לידה עד שיגמר צורת הולד ואין צורתו נגמרת בפהות מארבעים ואחד יום לזכר * ושמונים ואחד יום לנקבה * תנו רבנן לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה קמטיה וכל בית סתירה במים ושתהא חופפת * ורוחצת שער ראשה וכל גופה ושתי 'סורק' ראשה במסרק יפה שלא יהו נרבקין זה בזה שזו היא מתקנת עזרא שתהא אשה חופפת בשעת טבילה * ואלו דברים הוציין בה חוטי צמר ופשתן שבראש ואם הם של שער אינן הוציין ושער שבבית השחי * ושבאותו מקום בפניה אינו הוציין * בנשוא שבאותו מקום הוציין * הריו והחלב והרביש שרף התאנה ושרף השקמה הנוטפות מן האילץ על הבשר יבשין הוציין * לחין אין הוציין * צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר הוציין * כנגד הבשר אינו הוציין * ובצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר הוציין אם מקפיד * ואי זהו שלא כנגד הבשר זה שהצפורן עורף על הבשר ולפי שאינן יכולות לכזב מה נקרא כנגד הבשר או שלא כנגד הבשר נוהגות הנשים ליטול צפרניהן בשעת טבילה * טיט הכוזות ושל יוציין ושל דרכים אם הם נרבקין בבשר והן יבשין הוציין אבל שאר טיט אפילו יבש אינו הוציין * וכן דם יבש שעל המכה וכחול שחוף לעין הוציין * שריון נזמים וקטלאו וטבעות אם הם מהורקין הוציין רפויין אינן הוציין חץ או קוץ התחוב בבשר אם נראה מבחוץ הוציין ואם אינו נראה הוציין לכלוכי צואה שעל הבשר מחמ * זיעה אינן הוציין * בגלד כגלוד הוציין * צריב' לחוץ שניה שלא היא שום דבר דבק בהן שאם טבלה ונמצא שום דבר ביניהן לא עלתה לה טבילה * וכשפושטת בגדיה בעוד שהי עומד כחלוקה תברך באי אלה אקבו על הטבילה * ותפשוט חלוק ותטבול * וכשתטבול תעמוד

אש על גבה ותראנח שיה' כל גופ' ושערותיה נכנסין במים ולא ישאר משער ראשה כלום הו' למים ותרחיב ירכותיה קצת זו מזו שלא יהו תקופות ודבוקות יחד זו אצל זו בשעת טבילה * גם זרועותי' לא יהיו דבוקת לגופה אלא תגביהם קצת כדי שיכנסו המים יפה אל בית השחי * ולא תקמוץ פיה ביותר גם אינן צריב' לפתוח פיה אלא תשיק שפתותיה זו לזו ברבוק בינוני * וצריב' שלם יהא דבר הוציין בין שניה דאע"ן דלא בעינן שיבאו המים לתוך פיה מי' ראוי לביאת מים בעיני' ומנהג יפה נהגו הנשוי' שאינן טועמות כל' בין הרחיצה והטבילה כדי שלא יהא שום דבר הוציין בין שניה * וילא תעצום עיניה ביותר וגם לא תפתח עיניה ביותר פן יחוצו העפעפים למעלה על גב העין אלא תסגור עיניה ברפיון * וגרס' בגמ' ברכות ר' יוחנן הוה מזיל ותיב אשערי טבילה א' כי סלקן בנות ישראל מנהרא ליסתכלן בי כי היכי דליהוי להו זרעה שפויא מותי * הנה מכאן למדנו שכשהאשה עולה מבית הטבילה ותפגע באד יפה יהיו בניה יפים כמו שאבא' הטעם בשביל הב' בעה' * וכן א"ל כשהאש' עולה מהטבילה אם פגעה בכלב יהיו בניה מכווערין ופניהם דומים לכלב * ואם פגעה בחמור יהיו בניה טפשים כלבו של חמור * ואם פגעה בעם הארץ יהיו בניה מדרבים ואין נאה בדבריהם ולמדים ומשכחים וכל חבריו' משחקין מהם * ולכן בכל אלה צריב' להזור ולטבול פעם אחרת אבל אם פגעה בסוס וכ"ש בתלמיד חכם אז תעלה ותשמש ויהיו בניה נאים בהליכתם ובדבורם שומעין ומבינים ולמדים תורה ותמימים בדרכיהן ואימתן מוטלת על חבריות * וזאת הטבילה צריכה להיות במקוה שיש בו מ' סאה שאין מקוה כשר בפהות מ' סאה בין להטביל בו אדם בין כלים אבל מעין מטרר בכל שהו' וה"מ בכלים אבל אשה אפי' קטנה צריב' מ'

הנתיב השלישי

מקולקלן דרכיו כמה מכוערין מעשיו עליו
 הכתוב או' באמור להם עם יי' אלה ומאצו
 יצאו י' הרי לך ראייה כי קדושת הבורא יתב'
 והלולו תלוים במעשינו י' ואחר שהקדמנו
 זה י' דע כי בהיות דומר האדם וטבעו סבת
 היותו רע או טוב מצד תכונת המזג כפי
 הטפה שממנה נתהווה נמצא חבור האדם
 אל אשתו סבת קדושת הבורא ית' או הלולו
 כפי הבנים שמוליד ולכן הזהירונו ר'זל לקד'
 עצמנו בשעת תשמיש מפני שזו היא הסבה
 לאדם להוליד בנים צדיקים מקדושים שם
 שמים י' ואחר שהדבר כן נצטרך לדעת מה
 היא זאת הקדושה שצריך אדם להתנהג בה
 בשעת תשמיש וכדי שאבארנה באר היטב
 אחקנה לחמשה שערים י'

- השער הראשון במהות החבור י'
- השער השני בזמן החיבור י'
- השער השלישי במזון הראוי לחבור י'
- השער הרביעי בבית החיבור י'
- השער החמישי באיכות החבור י'

השער הראשון במהות החבור י'
 דע כי החבור ה
 הנעשה כראוי ובזמן הראוי ובכונה הראויה
 הוא ענין קדוש ונקי ואל יחשוב אדם כי
 בחבור הראוי יש גנאי וכיעור חלילה חלילה
 שהחבור הראוי נקרא ואלא לחנם
 נקרא כך באמרו והאדם ידע את הוה
 אשתו וזהו סוד כי טפת הזרע כשהיא
 נמשכת בקדושה ובטהרה נמשכת ממקום
 הדעת והבינה שהוא המוח וידוע הוא
 שאלו לא היה בדבר קדושה גדולה לא
 היו קוראין לחבור הראוי ידועה והנה
 סוד ידיעה שאני רומז לך הוה סוד היות
 האדם כלול בסוד חכמה ותכונה ודעת י'
 כי האדם הוה סוד החכמה והאשה
 סוד התכונה והחבור הטהור הוה סוד
 הדעת וזהו סוד איש ואשה י' ולה

כיוונ

סאה אפילו במעין י' ואם יש בו מ' סאה בין
 טיט ומים אם המים צפים על גבי הטיט
 יכולה לטבול אפילו בטיט ואם הטיט עומד
 מצד אחד אין טובלין בו אבל הטיט ההוא
 ישלים ויצאין דרך הסדק כשר י' מי צבע
 והמים יוצאין דרך הסדק כשר י' אבל
 שנפל למקוה ונשתנה מראהו כשר אבל
 אם נפל לתוכו יין או מנהל ונשתנה מראיו
 פסול י' מקוה שחסר ממ' סאה ונפלו לתוכו
 שלשת לוגין מים אפילו ממימי כבשים
 ושלקות פסלוהו ואפילו נתנם בו משנים או
 משלשה כלים אבל מארבעה אין מצטרפין
 ואינו נפסל אם לא היה מתחלה דעתו ליתן
 כל הג' לוגין י' ואם נפל כל שהו' יין
 באותן הג' לוגין וחזרו להיות כמראה היין
 לא פסלוהו וכן אם נפל לתוך מעט חלב אף
 על פי שלא נשתנה מראיתם לא פסלוהו י'
 מקוה שיש בו כ'א סאה ממלא בכתף ל'ט
 סאין ושופכין על שפת המקוה והם נמשכין
 ויורדין למקוה שהשאיבה מטהרת ברכה
 והמשכה י'

השביל השני בענייני החבור י'
 את י' האמרת היום
 להיות לך לאלהים וגומר י' ויי' האמירך היום
 להיות לו לעם קדוש וגו' וכתוב והייתם לי
 קדושים כי קדוש אני י' נתבאר מאלו
 הכתובים כי הבורא יתב' ויתע' יתחד לו אומת
 ישראל הקדושה והבדילה בתורתו הקדושה
 מכל שאר האומות לשרתו ולבר' בשמו וכל
 זמן שהם עושים הטוב והיש' הם מקדישין
 שמו הגדול והקדוש ית' וכל זמן שלא
 יתנהגו כשורה ומעשיהם מקולקלים הם
 מחללים שם שמים כמו שאר'זל בזמן שאד'
 קורא ושונה ומשאו ומתנו נאה בשוק עליו
 הכתוב אומר ויאמר אלי עבדי אתה ישראל
 אשר בך אתפאר י' אבל בזמן שאדם קורא
 ושונה ואין משאו ומתנו בשוק נאה מה בני
 אדם אומרים ראייהם פלו' שלמד תור' כמה

בבטן ידעתך * הנה ייהם צורת הצדיק
 אליו יתברך כאלו הוא מצייץ טפת הזרע
 הנמשכת מהצדיק * ואחר שעוררתיך
 על סוד מהות הדרך האחד מן החבור *
 עתה אודיעך הדרך השני והוא הפך הדרך
 הראשון כי בזמן שאין אדם מתכוין לשם
 שמים הנה אותו הזרע הנמשך ממנו היש
 טפה טמאה כלה סרוחה אין לשם חלק בה
 ונקרא משחית דרכו על הארץ * והנה גופו
 כלה לבהלה וכאלו נוטע אשרה ומפסס
 עגל לעץ בהיותו מזרי' זרע מטונף ומקולקל
 וטפה שלו מרקת כסלז ממאיר ועליו נאמר
 זורו רשעים מרחם *

השער השני בזמן החבור *
 השער הזה נחלק לשני חלקים *
החלק האחד בזמן בימים *
החלק השני בזמן העונה מצד
 המזון ומצד ה השעות *

החלק הראשון בזמן העונה
 בימים * כתיב
 שארה כסותה ועונתה לא יגרע * וה'ל
 פירשו עונה של כל אחד לפי מלאכתו
 ולפי טרחו * ואם ישאל שואל
 מאחר שכן הוא שקבעו זכרונו לברכה
 עונת כל אחד ואחד אם כן למה אמרו
 זכרונו לברכה יצר תינוק ואשה תהא
 שמאל דוחה וימין מקרבת * נשיב
 צריך להקדים הקדמה אחת לבאר זה
 המאמר * דע כי המאמר הזה יש
 לו שני פתרונים * יש מי שאומר יצר
 הוא התשמיש * והאשה הוא
 שאר עסקיה של האשה כגון מאכליה
 ומשקיה ומלבושיה ותכשיטיה שלא
 ירגילנה למלא כל רצונה אך יגער בה פעם
 * ב יו II פעמים

כוונו רז"ל באמרם בשעה שאדם מתחבר
 לאשתו בקדושה כאלו שכניה שרויה
 ביניהם זהו שם יה * שהיוד
 באיש * וההא באשה והוא רמז לשני
 עולמות שנבראו בשם זה כמו שכתוב
 כי ביה יצור עולמים * והיוד רמז לעליונים
 שבו עשרה רגלים * וההא לתחתונים
 שבו ד' יסודות וההרכבה ענין חמישי *
 אבל עיקר שםם אש שהוא רמז לעיקר
 ההרכבה שהוא החום הטבעי * ונוסף
 בהם שם זה באיש היוד שבו כת השכלי
 ביותר שהוא כנגד עולם העליון ונוסף
 באמצע רמז לשפע השכל בתוכו * ובאשה
 הא שהיא נכבדת בההרכבה שבתחתונים
 והיא בסוף רמז זה * ונוסף בהם שם זה
 כדי שיזכו שתשתתף עמה שכניה שנותנת
 נשמה ומסייעת ביצירה * ולכן ראוי להם
 להתנהג בחבור בקדושה כמו שנבאר ואם
 לא עשו כן שכניה מסתלקת מביניהם
 שהוא שם יה ונשתייר אש אש זהו סוד
 זורו רשעים מרחם * והבן כי בכאן גלו כל
 הסוד * ולזה כיוונו ז"ל באמרם שלשה
 שותפין יש באדם והם הבה ואביו ואמו *
 אביו מזרע לובן שממנו כל דבר לבן כגון
 המוח והעצמות והגידים והצפרנים ולובן
 שבעין והשניים ובני מעים * ואמו מזרעת
 אודם שממנו הדם והעור והבשר והלב
 הכבד והריאה והמרה והטחול ושאר
 שבעין ואודם שבשפתים * ואז הבה נתן
 בו רוח ונשמה וקלסתר פנים ומראית העין
 ושמיעת אזנים ודבור שפתיים ומשמוש
 ידים והלך רגלים וריח אפים וחכמה
 ובינה והשכל * הנה כי החבור הנעשה
 כראוי הוא קדוש ונקי שאם היה בחבור
 הראוי נגאי איך היו כוללים בו לבוא יתב' *
 אלא וראי כשיהיה החבור לשם שמים וכפי
 הראוי הנה אין קדוש ונקי למעלה הימנו
 ועל זה נאמר בחבור הצדיקים בטרם אצרך

פעמי' פן תכביד עולה עליו * ושלא תתגבר עליו כי אין רעה הולה כרעת האש' כאשר תמשול על בעלה * ויש אומרים כי האשה שהזכירו בזה המאמר הוא התשמיש * והיצר הוא על שאר תאוות העולם שיעמוד האדם כנגדו ולא ימלא את נפשו מהם כמו שאבאר בנתיב הו' וזו היא דחיית השמאל אך תהא ימין מקרבת שיאכל לרעבו וישת' לצמאו ויראה את נפשו טוב בעמלו ולא יצער את עצמו כאמרם ז"ל בירוש' עתיד אדם ליתן דין וחשבון על מה שראו עיניו ולא אכל ממנו * ר' אלעזר חש לחדא מימר' והוה מצמית ל' פריטיץ וזבין בהון מכל מין ומין הדא זימנא בשתא * ואחרי שביארתי לך זה המאמר עתה אשיב על השאלה ואו' כי עם היות שנתנו ז"ל זמן העונה לכל אח' ואחד אמנם זהו למלא תשוקת האשה * כי אמרו דעת האשה שהיא מתפייסת מבעלה בכך לפי מה שהוא נוחו ותענוגו * אמנם אם יצטרך אל המעשה ההוא הרשות בידו להוסיף אם זה מכיון בו להנצל מן העבירה ועל הדרך הזה הזהירוהו ז"ל שיעמוד קצת כנגד יצרו וליא ימלא כל תאוותו בדחיית השמאל ותהא בו הקרבת הימין כדי שלא תתבטל עונתו כי שמא מתוך הכניעו את יצרו ותלחמו עמו תבטל מצותו * עוד נאמ' כי מה שקבעו ז"ל העונה זהו לפיוס האשה כמו שביארתי אמנם אם היא צריכה לכך בהשתדלות עמו והתקשטה לפניו הרי הוא חייב לשמחה באותו מעשה כאמרם ז"ל בפסחים חייב אדם לשמח את אשתו בדבר מצוה אפילו שלא בשעת עונתה ואפי' היא מעוברת * וכשהיא צריכה לאותו מעשה קאמר ואר' יהושע בן לוי המכיר אשתו שהיא יראת הטמא ואינה פוקדה נקרא הטמא שנאמר וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא * הנה כבר ביארתי תשובת המאמר * וכי העונות משתנות כפי

סדר כל בני אדם * ועכשו אנחה לבא עונות רוב בני אדם ואבאר עונת תלמידי חכמים הראויה שהי' מלילי שבת ללילי שבת ועל זה אמרו ז"ל אשר פריו יתן בעתו זו היא עונת תלמידי חכמים * ועתה אגלה פירש המאמר הזה * דע כי זרע האדם הוא חיי הגוף ומאור זהרו כי הוא הדם המוכרח והנקי אשר בנו שאלו לא היה כן לא היתה בו צורת אדם והנה הזרע הוא מחלקי הגוף ויש בו חלק מכל אבר ואבר כי בידוע שלא יולד עין מאוזן רק כל אבר ואבר נמשך מטבע אחד דומה לו ואם כן כל אבר ואבר וכל צורה וצורה יש לו טבע מיוחד וכה ידוע שממין הוא נולד ואין לחוש לסומא שמוליד פקח כי כה האבר מצוי בטבע הכללי לגוף * ואחרי שהזרע הוא מכל אבר ואבר מאברי האדם אין ראוי לאדם להיות מצוי אצל אשתו תמיד כתרנגול כי אז יתשש כחו ומאור עיניו יתמעט וכל חלקי אבריו חולכים ודלים אבל בהיות החבור לעונה חידועה שהיא מליל שבת לליל שבת שהוא סוד הזר' לגלגל פנים ואחור בשבע' ימי שבת אזי יוכל להשפיע כח בזולתו והוא לא יחסר דבר שיהא נחלש עליו חולשה נראית לפי שכבר קבל כח שיוכל להשפיע ממנו ולכך אמר אשר פריו יתן בעתו והיינו מליל שבת לליל שבת * וסמוך לו ועלהו לא יבול כלומר לא תבא לו חולשה על זה וסמוך לו וכל אשר יעשה יצליח * כלומר יהא חבורו לשום שמים ויבא לידי גמר * וטעם היות מליל שבת לליל שבת לפי שהשבת הוא יסוד עולם והוא דוגמת עולם הנפשות מטעם שבת לילי * וכיוצא בעונת תלמידי חכמים בלילי שבת להיות צורתם לנפש השכלית דהיינו להוליד צורה ראוי לעבודת בוראה יתבר' בעלת נשמה שכלית עליונה טהורה כאמרו רבנו השביעי שבת וינפשו *

מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום
 ואמר רבי יצחק כל הנותן מטתו בין צפון
 לדרום הויין לו בנין זכרים שנאמר וצפונך
 תמלא בטנם וישבעו בנין זכר' אני לעוררך
 על הגדה זו ידוע הוא שאין פתי או סכל
 בעולם חושב כי מפני נתינת המטה בין
 צפון לדרום זוכה אדם להיו' לו בנין זכרים
 כל שכן שיאמרו זה עמודי עולם אנשים
 חכמים ונבונים כאלו' אמנם הם זל דברו
 הדברים ברמזים כמנהגם הטוב בכל מקום
 והנני מבאר' ידוע הוא כי הקור החזק
 לפאת צפון והחום החזק לפאת דרום כמו
 שביארתי בנתיב השני' והכמי האמת
 ידעו כי הקרבת הקצות אינו מדין הטוב
 והישר אבל המדו' הבינוניות הם הנבחרות
 ועל זה אמ' שלמה ע"ה אל תהי צדיק הרב'
 ואל תתחכם יותר' אל תרשע הרבה ואל
 תהי סכל' ולפי שצפון ודרום הם שני
 הפכים לחום ולקור והם בשתי תכליות
 הסתירו ר"ל דבריהם ורמזום בהם ואמרו
 כי המשמש מטתו בחיותו מזג גופו בינוני
 ממוצע בין החום לקור אזי יוכלו טבעיו
 לנוח ולא יזריע מהר' אבל יוכל לבעול
 במתן ואז האש מקדמ' לזרוע תחלה ותלד
 זכר וזהו סוד אשה כי תזרוע וילדה זכר'
 ולכן א"ל בשכר שמהיין הצדיקים עצמן
 על הבטן הויין לו בנין זכרים באמרו הנה
 נחלת יי' בנין שכר פרי הבטן' והכמי
 המתקר נתנו לזה שלשה טעמים האחד כי
 זרע האשה הוא בדמיון החומר וכשנבא
 אחריו כן זרע האיש נמצא בדמיון היוצר
 שמצוי צורה בחומר' או שהזרע הראשון
 נמשל לזרישה ואשר יבא עליו לזרע ולכן
 היא הנולד כמי שנותן הזרע האחרון' או
 שהזרע הבא תחלה ברחם יתקרב ויתלש
 מעט קודם שיבא האחר והאחר יבא ויגבר
 עליו ולזה הטעם א"ל הרוב' שיהיו לו בנין
 זכרים יבעול וישנה' ואם כן היותך מבין
 כל

זאת היתה הבונה לזה בעונת תלמידיו
 חכמים והבן מאד כי לא שמו עונותם בימי
 הגופניות דהיינו ששת ימי המעשה בני אם
 ביום שבו לו שבת והוא עולם הנפשות'
 הואיל נא ובין ויטב לבך' ואם בעל נפש
 אתה בין תבין את אשר לפניך' ותדע
 ותשכיל ממוצא דבר מן שאר'ל במראשי'
 רבה אמרה שבת לפני הקדוש ברוך הוא
 רבנו של עולם לכלם נתת בן זוג ולי לא
 נתת בן זוג אמר לה הקדו' ברוך הוא כנסת
 ישראל תהא בת זוגך והו' צדיק יסוד עולם
 ומשם באות כל הרהרות וכל הנשמות
 והצדיק הירא את דבר יי' קוש' כל מחשבתו
 ביום השבת התחתון עם השבת העליון
 ולפיכ' עונתו בו למען יהיו תולדותיו כמוהו
 ולכן עיקר עונה בשבת והמבין יבין'
 החלק השני' בזמן העונה מצד המזון
 ומצד השעות' דע כי
 המזון שהאדם ניזון בו צריך שלשה מיני
 עכורים' ולמדוגה הרביעית נהפך לזרע
 או לרם לבן כפרנס הגוף' ואלו ישמש
 אדם מטתו סמוך לאכילה הנה באותו
 הזמן טבע הגוף רותח והדם מעורב ואינו
 זך וצלול והנה אות' הטפה הנמשכת ממנו
 עמרה ומלוכלכת סרוחה ומטונפת אינה
 צלולה ולא נקיה ולא טהורה ולא זכה ואם
 כן נמצא הנולד מאותה הטפה הוא מיסוד
 עכור ומטונף ועליו נאמר הרה עמל וילד
 שקר' ואין לפי שטבע מזג הטפה מחייב
 להיות נוצר ממנה משוקץ ומטונף'
 ולפיכך צריך האדם לכון' שעת החבור
 שתחיה בשע' שנפשו מיושבת עליו ושקטו
 טבעי העוף מרתיחת המזון שאכל ונזדקק
 הדם וירדו השמרים' למקומם הטבעי
 ויסודות גוף האדם מסודרי' בסדר נכון וחתו
 סמוך לחצי הלילה האחרון' ועל זה אמרו
 ר' זל בגמרא ברכות תניא אבא בנימין אומ'
 על שני דברים היינו מצטער כל ימי על

כל זה תכין סוד הנות' ממתנו בין צפון לדרו'
 הויז' לו בנים זכרים' כי נמצא זה בחצי
 הלילה שכבר שקט הגוף מרתחת טבע
 המזון שאכל ומזג הגו' עומד צה ונקי ולכן
 אמרו בין צפון לדרום ר"ל בין הקור להום'
 כי ידוע הוא שכל מי שנולד מטפה קרה
 יהי לעולם פתי וסבל משולח' ומי שנולד
 מטפה חמה יהיה בעל כעס וחמה ונקל'
 אבל הנולד מטפה ממוצעת בין החו' לקור
 יהיה לעולם אדם חכם מיושב בדעתו יקר
 רוח איש תבונה' ויפה עינים וטוב רואי'
 כמו שא"ל שאלו את אמה שלו אשתו של
 רבי אליעזר אהותו של רבן גמליאל מפני
 מה בניך יפים אמרה להם כשהוא מספר
 עמי ר"ל משמש אינו מספ' עמי אלא בחצי
 הלילה מגלה טפה ומכסה טפת ורומה כמי
 שכפאו שד אמרת' לו למה אלי כתי שלא
 אתן עיניכאשה אחרת ונמצאו בני באים
 לידי ממזרות הנה נתברר כי הזמן הנכון
 לתשמיש אינוכי אם בחצי הלילה :

השער השלישי

במזון הראוי לחבור ידוע

הו' כי כפי מזון כל דבר כך יהיה חגו הניזון
 ממנו' ובדרך המתקר נודע כי החיה
 שהמור נמשך ממנה מאכלה אל סנבל
 הו' שבולת נרד שפקו נרדו' ואכ' בהו' הדם
 מזון הגוף ונהפך לגוף והדם הוא כפי טבע
 המזון שנעש ממנו כי אם יהיה המזון הו'
 עב ועכור יהיה הדם הנעשה ממנו עב
 ועכור' ואם יהיה המזון זך ונקי וטהור
 יהיה הדם כמותו ולפיכך הבדילנו הבורא
 יתברך בתורתו התמימה והקדושה מכמה
 מאכלות אסור' שאסר אותם עלינו קצתם
 שמטמטמין את הלב כחלב ודם וקצתם
 שמעזיזין את הפנים כחיות ועופות ובהמות
 הדורסים וקצתם שמוגרים דרכי התבונה
 ותחכמה כארנבת ושנן וחזיר ודומיהם

וקצתם שמולידים כמה מיני חליים קשים
 ורעים כשרצי הארץ והמים בכלל סוף דבר
 על כלם אמר ולא תשקצו את נפשותיכם
 בבהמה ובעוף' ואם כך הרי הודיע כי כל
 אלו הדברים נתעבים ונמאסים מולידים דם
 רע מוכן לכמה מיני פורעניות' ואם
 כך כשא"ל שצרי' אדם לקדש עצמו בשעת
 תשמיש הנה גם המזון כלול בקדושה זו
 כי ראוי לאד' לאכל מאכלים ומזונות הגונים
 ממוצעים בין הקור החום והיו מן הדברים
 המולידים דם זך נקי וטהור מאחר שאותו
 הדם עתיד להיותו נהפך לטפת הזרע והוא
 עתיד להיות יסוד ובנין לולד הנולד מאותו
 חיבור כי אלו והיה המזון רע ועכור תהיה
 הטפה גם כן עבה ומטונפת ועכורה' ואם
 כך נמצא המזון גורם להיות הויד' חכם' או
 פתי צדיק או רשע' והגנו' מוסר בידך
 מפתח גדול' דע כי בהיות הדבר כמו
 שביארתי סמך הבורא ית' בתורתו הקדושה
 פרשת אשה כי תזרע למאכלות אסורות
 ואמר להבדיל בין הטמא ובין הטהור וסמך
 לו אשה כי תזרע וסמך מצד האחר פרש'
 נגעים' ואלו השלש פרשיות לכודות
 נפלאים ופרשת אשה כי תזרע באמצע
 להודיע שאלו יבדיל אדם עצמו מן
 המאכלים הרעים הוויז' לו בנים הגונים
 קדושים וטהורים' ואם לאו הנגעים
 מתחדשים עליהם מצד טפת הזרע שהיית'
 מאותם המאכלים המשוקצים' וראוי לנו
 לומר עוד כי מן המזון הראוי איך צריך
 לקחת כדי מלוי הגוף רק דבר בינוני שיוכל
 הסבע לטחון אותו וימחר להתהפך הדם
 נקי וטהור כי בהיות המאכל מרובה
 באצטומכא אפילו יהא מן הדברי ההגונים
 הנה רבויו יהא גורם שלא יהא נטחן ואז
 יפסד באצטומכא ויחזור רע ומטונף יותר
 ממה שיהיה מן הדברים העכורים הנסיפ'
 ורעים כמו שאבאר בנתיב החמישי

ולפיכך

בכונת פריה ורביה הואיל ויש בו תקון קצת לאשה ולולד. השלישית שאין בה לא זה ולא זה אלא שהאשה משתוקקת אליו והולמכיל בה שהיא משדרתו ומרצה אותו בדבייה ומתקשטת לפניו כדי שיתן עיניו עליה ובן בעת צאתו לדרך או בעת באו מן הדרך שאז ודאי היא משתוקקת אליו. גם כזה יש קבול שבר כדגרסין ביבמות אמר רבי יהושע בן לוי כל הודע באשתו שיש בה יראת שמים ואינו פוקדה נקרא חוטא שנא וידעת כי שלום אהליך ופקדת נדך ולא תחטא. הרביעית שהוא מתכוין לגדור עצמו בה כדי שלא יתאוה לעבירה כשהו רואה את יצרו מתגבר עליו ומתאוה לדבר זה ואולי יהלה אם לא ישמש. גם הכונן הזאת יש לה שבר אך לא כראשונות יען כי שמא היה יכול לדחות את יצרו ולעמוד על תאוותו. אמנם יש מחשבות אחרות וכונות רעות שמקלקלות המעשה ופפסידות אותו ומחליפות עליו רעה תחת טובה ושלוש עון תחת קבול שבר ואף על פי שישנו את משלשת דברים הראשונים כמו שישנו במספת נדרים וברותי מבס המורדי והפושעי בי אר' לוי אילו בני תשע מדות בני שגואה שסופן לשגוא המצות בני אנוסה שנאנס בתשמיש וסופן לאנוס בני נדוי שהיו שניהם או אחד מהם מנודה שסופן להגדות מקהל ישראל. ויש מפרשים שהיא נדה שסופן להצטרע. שכתבו הרופאים שאפילו יהיה מזון חולד מרס טוב ומשובת איג' שנישקע בתוכו מרס הנדוי יחמיץ אותו ויולד בגופו השחין והאבעבועות למיניהם. ואם ישאר ממנו בגופו קצת יהיה חולד מצוער. בני מריבה שסופן לצאת לריב מרה ולכן מי שהיה לו מריבה עם אשתו לא ישמש עמה עד שהיא ביניהם אהבה ושלום. בני שכרות שהיו שניהם או אחד מהם

שכר

ולפיכך ראוי למעוברת שתזהר גם בשיעור המזון כאשר תזהר בנף המזון כי בנף המזון צריכה ליתר עד מאד כי יש מזון שמועיל לעובר ואחר שמויקו כמו שארזל שהמעוברת שמתמדת לאכל הרדל יהיו בניה בלענים. והאוכלת טחול יהיו לה בני דלפאני פיר' שמולגין עיניהם דמענות תמיד. והאוכלת עפר האדום יהיה בניה מכוערים. אבל האוכלת ביצים יהיו עיני בניה יפים. והאוכלת כרפס יהיו בניה יפים ונאים. והאוכלת כסבור יהיו בניה בעלי בשר. והאוכלת אתרוגים יריונו בניה בטוב. וכל כך הפליגו זכרוננו לברכה בזה עד שאמרנו כי אשת שבור מלכא הית' מעוברת ההתמידה לאכל אתרוגים וילדה בת שהיה רירה נודף כל כך עד שהיו מביאים אותה לאביה במקום בשמים.

השער הרביעי בכונת החיבור
 כתיב ויברך אותם אלהים ויאמר להם פרו רבו. וכתיב לא תהו בראה לשבת יצרה. הרי הזהיר הכתוב על פריה ורביה ולכן יש שבר הרבה בדבר והמפסיד שכרו בקלקול ובנועל מ מחשבתו ראוי להקרא בער כסיל ופתי. ועתה יש לנו לדעת ולהבין איזו היא הכונן הנכונה באותה מעשה ונהלקו הכונות של המעש הזה לארבע והם נכוהות ומעולות והשלישה מהם הם עיקר קבול שבר. והרביעי מהם שבר מועט מהשלשה. והנני מפרש הדברים על אופניהם. הראשונה היא אותה הנכונה שבכולם ורביה בלבד והיא הנכונה בהם לפריה השנית לתקון חולד דתניא שלשה חדשים הראשונים התשמיש קשה לאשה וקשה לולד. אמצעיים קשה לאשה ויפה לולד. אחרונים יפה לזה ולזה שמתוך כך נמצא חולד מלובן ומזורז. וגם זו הכונה נמשכת

הגתיכ השלישי

צדיק על פי גלגול שאבאר בנתיב התשיעי
 בע"ה ואם הפך הפך' וענין זה הוא גורם
 מחשבת האיש והנהגתו עם אשתו בשעת
 תשמיש ואפי' יהיו סתמן צדיקים או רשעים
 מזמין להם הבורא יתברך נשמה באש
 הוא שם כאשר ביארתי' וזה כי כפי
 הכנת החומו אשר ציירו במחשבתם בשעת
 תשמיש כן תהיה הנשמה מתחברת אליו
 וכפי מעלת חומר אחד מחברו כן יתחבר
 אליו הנשמה הנכבדת מהגשמה האחרת
 שנתחברם בחומר הגרוע ממנו כפי ערך
 חומר מהברו' אכ' ראה גם ראה כמה צריך
 האדם להזהר ולהזהיר לאשתו בשעת
 תשמיש שיהיו נקיים וטהורים מכל הרהור
 ומחשבה רעה ואז כל אשר יעשו יצליח'
 וראיה לזה ממה שהבאתי בחלק הראשון
 רבי יוחנן הוה אזיל ויתוב אשערי טבילה
 אמר כי סלקן ואתיין בנות ישראל מנהרא
 ליסתכלן בי כי היכי דליהו להו זרעא
 שפירא כותי' הגה זה החסיד הודיע כי
 בהיות האשה מחשבת ביפיו בעלותה מ
 מהטבילה ומתחברת לבעלה אזי המחשב'
 ההיא אשר בדמיונה תציר צורת הולד
 כפי הרמיון שהיא מדמה' ואם כן נמצא
 הרמיון סבה גדולה והרהור והמחשבה
 לצורת הולד ומדותיו כאשר ביארתי'
 ולכן צריך כל אדם לנקות מחשבותיו
 והרהוריו ולזכותם בשעת תשמיש ולא
 יחשב בדבר עבירה וזמה ולא באשה אחר'
 ולא בדברי הבאי' אלא יחשב בדברים
 הקדושי' והטהורים ויפנה מהשבותיו מכל
 הרהור רע ויטהרם ויחשב בחסידים ה
 הטהורים והקדושים אנשי שכל ומדע
 והשכל כי אותם המחשבו' יהולו על הזרע
 ויצירוהו בצורתם בשעת התשמיש וכך צרי'
 שיה' מחשב דעת אשתו ומשמחה ומכינה
 ומסעדה בדברים המשמחים את הלב כדי
 שתשיגה התאוה וזה יהא ניכר בנשימתה
 ובעיניה

שכור שמופו להשתכר' בני גרושת הלב
 שהיה לבלבו לגישה שסופן לגרש כל
 טוב ולהדבק ברע' בני ערוביאי שהיו
 עמו נשים רבות במטה אחת ובא על אחת
 מהן ולא נתכן לאחת ידועה' בני הצופה
 שהיא תובעת התשמיש בפה בניה יהיו
 עזי פנים' בני תמורה שהיה משמש
 עם אשתו ומחשבתו באשה אחרת' ויש
 אומר אף בני ישינה שבניה יהיו עצלים'
 הנה למדנו כי בהתחבר האדם עם אשתו
 אם דמיונו ומחשבותיו וכונתו עסוקים
 בדברים לא טובים הנה אותו הדמיון אשר
 במחשבותיו יקלקל הצור' הבאה מן הטפה
 ההיא ויהיה הנולד ממנה הולך בדרך
 רעה ועליו נאמר זורו רשעים מרחם' וזה
 יוליד להביא לנער היולד נשמת רשע
 פריץ' ואם דמיונו ומחשבותיו עסוקים
 באשתו וכדברי הכמה ובינה ומדות טובות
 והגונה הנה אותו הדמיון אש' במחשבותיו
 יש לו כח לציר הצורה בטפת הזרע כפי
 שהיה מדמ' בשעת החיבור בלי ספק ואפי'
 יהיה הצדס' הוא מאומות העולם אף על
 פי כן מחשבתו הטובה המשיך לנשמת
 צדיק לנער הנולד ממקום קדוש וטהור
 וחשוב' ולכן כל אותם המתניד' מאומות
 העולם נפשם היתה מנפשו ישראל עבר
 הרחוק הקדוש יעבר' על לב אביהם בשעת
 עיבורו ועל כן קרנם הבורא יתברך תחת
 כנפול בלתי ידח ממנו נדח' ונפשות
 המומרים היו נפשות רשעי אומות העולם
 ששם בהם הבורא יתברך עבור הרהור
 מהירות רעה שעברה על דעת אביו בשעת
 תשמיש' ולכן הבורא יתברך מסלק קוצו'
 מתוך כרמו ודוחה אותם בשתי ידים'
 כמו כן שמעתי מפי מקובלים אמתיים כי
 בשתראה לנער שהוא תם וישר ואוהב
 המצות ומתרחק מהעבירות והוא בוש
 פנים ומקבל מוסר בידוע שנפשו נפש

טחורה עליונה הנה הבן הנולד מאותו
ההרהור הוא בן נכרי וזר ועליו נאמר כי
בנים זרים ילדו ואין לשם הלק בו ונמצאו
בוגדים בשם ולכן נסכמה בתורה פרשה
בן סורר ומורה ופרשת תלוי לפרשת יפת
תאר הוודיע כי מאשת יפת תאר לקוחה
בשביה לא יצא אדם צדיק מאחד שאין
הכונה רק ליופי * ואמר כי יצאו ממנה
בנים סוררים ומורדים ראויים לארבע מיתות
בד' * ודע כי לא להנעם אירע לרוד ענין
אבשלום ותמר כי שניהם בני יפת תאר היו
רק מהטעם שכתבתי * כי כמו שהוא
השורש בן יצאו הענפים וכן יהיו הפירות
היוצאים מהאילן שהוא גם לא להנעם אהב
שלמה נשים עם היות שהיה בתכלית
השלימות שנאמר עליו ויחכם מכל האדם *
כי אם על ענין בת שבע אמו אשת אוריה
החתי * גם דוד אביו ע"ה לא להנעם עשה
המעשה ההוא של בת שבע אף כי היה
תם וישר ירא אלהים אלא על מה שאירע
לאמו עם ישי אביו כמאמר ר"ל כי ישי שנא
לאשתו אם דוד ולא רצח לקרב אליה והיה
לה שפחה ארת אמר לה לבי וטבלי ואבוא
אליך הלילה מיד הלכה השפחה לגברתה
אם דוד ואמרה לה כזה וכזה דבר עמי
ארני בעליך ועתה לבי טבלי ובואי הלילה
באפילה למטתי והוא יסבור שאין שם
כמטה וישכב עמך * וכן עשתה גברתה
הלכה וטבלה וישכב עמה בלילה ההוא
ונתעברה מדוד מאותה ביאה ונמצא שהיה
דוד ע"ה כאשר מבני תשע מדות שביארת
למעלה והוא מבני ערובוא או מבני תמורה
ולזה אמר הן בעון חוללתי ובחטאי יחמנני
אמי * לפי שלא כיון ישי לבא עמה כי
סבור היה שבא עם שפחתו ואע"פ שכונתה
היה לשם שמים * עתה ראה גם ראה עד
היכן ישלשל ויגיע כח המחשבה והכונה
בשעת ביאה * והנני מאיר עיניך לבאר

ובענינה ואיך יאבה זה לזה ויהיו בניהם
פקחים כי כפי מה שתהיה אהבתם זה לזה
בשעת השמיש כן יהיה פקחות הנער
הנולד וסכלותו והטעם הוא לפי שהאהבה
לא תהיה כי אם מן התאוה והתאוה לא
תהיה כי אם מהוסם הלב ומהוסם הלב
הדם וכל האברים ולפי רוב תאוות תהיה
המיומות ויחלו שני הזרעים זרע האיש
זרע האשה אשר מהם יברא הילוד ולכן
יהא הילוד פקח כי הפקחות הוא מהוסם
הלב ומחודד המחשבה אשר במוח *
וכאשר תהיה היא גם כן מוסכמת למחשבו
טהור וזכות כמוהו אזי יהיו שניה אחדים
בדבר המצוה ותתקשר מחשבתם כאחד
ויולידו בן כפי הצורה הטהורה שציירו *
ואל תתמה על דבר זה כי טבע פשוט
הוא אפילו לעיני חכמי המחקר כי כפי
המחשבה וההרהור שיעבור על לב האדם
ואשתו בשעת היבורם יהיה הולד מוכן
ומצוייר אם טוב אם רע * וכבר הביאו
מעש' מההיא מטרוניתא שילדה בן שחור
והיו היא ובעלה לבני יופים עד מאד וחשב
בעלה להרגה כסבור שזינתה עם כושי
לולי שבא חכם אחד ואמר שמה הרהר'
בשעת תשמיש באדם שחור בדקו ומצאו
צור' שחורות כמשכו' אותו החדר ששמש'
בו ואמרה היא כי כששמשה עם בעלה
היתה מסתכלת באותם צורות ומהרהרת
בהן * אם כן הבן עד מאד וראה עד היכן
יגיע כח ההרהור בשעת תשמיש * גם
המקלות שפיצל יעקב לפני הבהמו' יוביחו
והבן מה שאמור רבותינו זל כל הנושא
אשה לשם יופי חרש נכנס וחרש יוצא
וחרב אוכלתו * שנאמר ביי בגדו כי בנים
זרים ילדו וגו' * והסוד הגדול הזה הוא
בהיותו נושא אשה לשם יופי הרי חמורו
אינו לשם שמו' לפי שהו מהרהר בצורתה
ברך הנפניות ואינו מחשב במחשבה

לך הטעם * דע כי מעיז המים בהיותו
 נמשך ממקום גבוה למקום נמוך יש כח
 להעלות אותם המים אל מקום גבוה אחר
 כנגד גובה המקור שיוצאין ממנו * וכן ידוע
 לבעלי הקבלה כי מחשב האד' היא ממקור
 נפש השכלית שנמשכה מן העליונים ויש
 כח במחשבה להתפשט ולהתעלות ולהגיע
 עד מקום מוצאה ובחגיגה אל המקור אזי
 היא נדבקת ביסוד העליון שמשם נמשכה
 ונעשין היא והוא דבר אחר וכשהמחשבה
 חוזרת להמשך מלמעלה למטה נעש' הכל
 בדמיון קו אחד ואותו האור העליון נמשך
 למט' בכת המחשבה שמושכת אותו למט'
 ונמצא ששכינה עמו ואז האור נמשך
 ומתפשט באותו המקום שבעל המחשבה
 יושב שם * וכך היו החסידים הראשונים
 מדביקין המחשבה בעליוני' ומושכין האור
 העליון למטה ומתוך כך היה נמשך האש
 מלמעלה למטה כמו בן עזאי שהיה יושב
 ושונה והאש מלהטת סביבותיו * ורבי
 אליעז' שהיה יושב ודורש וקרנותיו יוצאות
 בקרנותיו של משה רבי' ע"ה * וגם מתוך כך
 היו הדברים בשבילם מתברכין ומתוספין
 כפי כח המחשב' וזה הוא סוד צפחת השמן
 של אלישע' זכר הקמח של אליהו כי כל
 דבר שהיו מחשבי' בו ומתכוני' עליו באות'
 שעה היה מתקיים אם טוב ואם רע * ועל
 זה הענין אמרו ז"ל נתן עיניו בו ונעשה גל
 של עצמות * ואחר שהדבר כן הוצרכו ל"ל
 לומר כי בהתחבר האדם עם אשתו אם
 מחשבתו נדבק' בעליוני' הרי אות' המחשב'
 מושכת אור העליון למטה והיא שורה על
 אותה טפה שהיא מתכוין עליה ומהרהר
 בה כענין צפחת השמן ונמצאת אות' טפה
 נקשר לעולם באור הבהיר וזהו סוד בטרם
 אצרך בבטן ידעתיק * מפני שכבר נקשר
 האור הבהיר בטפת אותו צדיק בעת החבו'
 לפי שהמחשבה נקשרה בעליונים ומשכה

האור הבהיר למטה * והכן זה עד מאד
 ושמרהו כי יועל לזה הספר ולזולתו * ולכן
 אמר שלמה במשלו הנמרצים ככל דרכיך
 דעהו והוא יישר אורחותיך * ואר'ל בכל
 ואפילו בצרכי הגוף קטן וגדול ומה שאמר
 דעהו כבר ידעת מהו לשון ידיעה שהיא
 חבור הנפש השכלית ודבקה באור העליון
 וכאשר חבור האדם עם אשתו נקר' ידיעה
 בן דבוק הנפש בעולם השכל נקראת ידיע'
 ולכן אמ' הכתוב בטרם אצרך בבטן ידעתיק
 וזה כיון אל הצור' השכלית לא אל יצירת
 עצמותו וכל שבץ אל עיקר מציאותו וידוע
 הו' שלא נקר' האד' יודע דב' פלו' עד שנדבק
 במושכל המשובל ואמר בסוף והוא יישר
 אורחותיך כי האור העליון יהי נדב' במעשיו
 ויהיו כלם בסד' נכון וקיי' * ואח' שהודעתיק
 זה התכוין למ' שאר'ל הרהורי עביר' קשיין
 מעבירה כמו שביארתי למעלה' כי בהיות
 האדם מחשב בדבריו רשע' וטנוף אזי
 מחשבתו נדבק' בטינוף' בעליוני' והרי נפשו
 מחוייב לשמים שהרי היא מטמאה במגע'
 אבל אלו עשה עבירה למטה לא נגע אל
 השמים משפטה ואז יקל מעליו יותר מן
 הרהור הרע שהוא נדבק בעליונים והוא
 קרוב לקצץ בנטיעות * ומכאן תבין עונש
 המהרהר בעביר' בשעת תשיש' כי אותה
 המחשבה המטונפת הלה על הטפ' ומיסדת
 ממנה יסוד רשע' ועול וטנוף ובהיות האד'
 ואשתו מתכווני' בקדושה ובטהרה לדבר
 אחד אזי יהא הזרע ההוא טוב וישר וירא
 אלהים * והנה זה מבואר טוב ונעים * אר'
 השער החמישי באיכות החבור * אר'
 יתחן בן דהבאי ארבע'
 דברים שחו לי מלאכי השרת * חגרין מפני
 מה הוי' מפני שהופכין את שולחנם' סומין
 מפני מה הוי' מפני שמסתכלין באותו מקר'
 ורמז לזה שנ' וראה את ערות' והיא תראה
 עיותו * וסמך ליה ונברתו לעיני בני
 עמם

ועם כל שוכרתו עיני הבני אלמין מפני
 מה היוין מפני שמנשקין באותו מקום
 חרשין מפני מה היוין מפני שמספרי בשע
 תננה רבא מדותיו של הבה מדה
 כנגד מדה הוא הפך שולחנו והפכו רגלי
 זרעו הו' נסתכל בדבר הנסתר מכל לפיכ
 יהיו הכל נסתרים מזרעו הוא עזב הפה
 המדבר שבו נתנה הנשיקה ונשק הסתום
 לפיכך נסתם פי זרעו הוא ספר בשעה
 שהיה לו להרויש לפיכך נחרש אוזן זרעו
 ומה שאמ' חכמים ז"ל אין הלב' רבי יוחנן
 בן דהבאי אלא כל מה שאר' רוצה לעשו
 באשתו עושה היא למה זה דומה לבשר
 הנא מבית הטבח אם רצה לאכל מבושל
 אכלו צלי אכלו וכו' לא אמרו שיהא מות
 אלא דוק הפיכת השלחן כי זה אין בו כל
 כך איסור כשהיא מתרצה לו אבל בדברים
 האחרים לא חלקו חכמים שהרי בנושק
 עובר משום כל תשקצו את נפשותיכם
 כמו שאמ' ז"ל האי מאן דשתי בקרנ' דאומנ'
 עובר משום כל תשקעו את נפשותיכם
 וגם המסתכל באותו מקו' עובר משו' והצנע
 לכת עם אלהיך וגם המספ' בשע' תשמיש
 הרי אמרו זל מגיד לאדם מה שיהו אפילו
 שיחה יתירה שבין אדם לאשתו מגידין לו
 וזה מדבר בשעת תשמיש והוא משתבעה
 לתשמיש כי אז אינו רשאי לדבר עמה
 בדברים אחרים אמנם י"ל לדבר עמה
 בדברים שהם צורך תשמיש ולהכניסה
 תחלה בדברים מושכין את לבה ומיישבין
 את דעתה ומשמתין אות' כדי לקשור דעתו
 בדעתה וכונתה בכונתו ולומר לה דברים
 שמכניסין אות' בחשק וחבור ואהבה ורצון
 וענבים ואז לא יהיו הבני בני תשע המדות
 שכתבתי למעלה גם יאמר לה דברים
 שימשכו את לבה ליראת שמים וחסידות

ודרך צניעות ובדברי נשי צדקניות שיצאו
 מהם בניס הגונים כשרים וטהורים ראויין
 לכפר עליון בעלי תורה ויראה והוראת
 כמעשה קמחית שזכתה לשבעה בניס
 שכולם שמשו בכהונ' גדולה ושאלו ממנה
 חכמים במה זכתה לזה ואמרה להם אפי'
 קורות ביתי לא ראו שערות ראשי מימי
 וכל זה הפלגה לשאר צניעותה וחסידותה
 וכושר מעשיה אמנם זה הספור יהיה
 קודם תשמיש אבל משהתחיל לשמש אין
 לו לדבר כלל בשום דבור בעולם כדי שתה'
 כונתו וכונתה צלולה לשם שמים כמו
 שביארתי תניא היוצ' מבית הכסא ושמש
 מיד קודם שהלך מיל היוין לו בניס נכפין
 מפני ששד הממונה על בית הכסא נלוה
 עמו מהלך מיל הקיז דס ושמש קודם
 שטעם שום דבר היוין לו בניס מצורעים
 המשמש לאור הנר היוין לו בניס בעלי
 כומוין המשמש מעומ' אחזתו אחילו
 והוא כאב האזניים המשמש מיושב
 אחזתו דלריא והוא שגעון הוא מלמטה
 והי' מלמעלה הרי זה דרך עזות והולד יהא
 הפכפך תנא המשמש מטתו על המטה
 שהתינוק ישן עליה יאותו התינוק נכפה
 ולא אמרן אלא דלא נאים אבל נאים לא
 והמשמש מטתו על הקרקע יהיו לו בניס
 שצוארם ארוך יותר מדאי ותאר עשיית
 התשמיש כתב ארסטו שהוא אתר טוהר
 הנדה מיד ובעשייתו יהיו מראשותי' נמוכי'
 וימשוך האיש ירכ' אליו לצד מעלה משך
 יפה ותזרז האש' מלאכל נענע הו' מינט'
 קוד' התשמיש ותשקו' האש אחרי כן ותזרז'
 מלהתעטש ולמטעום דבר אלא תישן מיד
 והנהגת התשמיש והנהגת המעובר' ממה
 תזרז ואיך תתנהג על דרך הרפוא' אבאר
 בנתיב החמישי בהנהגת הבריאות בעה'

הרביעי

הנתיב

ותכונת כל אבר ואבר וטעמו :

איך נוצר האדם כנטן אמו

ישתבח

ותפאר האל הגדול
הגבור והגורא

שהוא סבה ראשונה לכל נברא * קנה
עולמו והמציאו * ומאין ליש הוציאו *
ואחרי כן יצר האדם בחכמה * עפר מן
האדמה * ויפת באפיו נשמה * ואותו תחא
מחכימה * לבא אל הקדש פנימה *
ולהראות לו גבורתו לעולמו הוציאו *
ולכבודו בראו * יצרו אף עשאו ועל הכל
נתן מוראו * ונתן לו דעה ושכל מכל
הנבראים * אשר תחת גלגל הירח נמצאו *
והחכים נשמתו אשר היא צורתו * לדרוש
ולתור סוד בנין גופתו * ולהכיר ולהבין כי
מהפכי הרכבתו * ומטפת סרוח ראשיתו *
ומדס הנדות היותו * וצייר אבריו על מכונס
צורה בתוך צורה * האל אש ברא כל נבר *
אשר לו הגדולה והגבורה * אשר ברא
מלאכי אש ומים * ועושה שלום ביניהם
בשמים * וכן עשה לאדם שצירו מורכב
מהפכים * אשר בכל רגע מצד אל צד
מתהפכים * שהטיל שלום ביניהם ונתן
השקט ובטח באהליהם * וכל זה לכבודו
ולהגדיל שמו * כאשר ביארתי בנתיב אשר
לפני זה טעמו * ורצה שימשך עד זמן
קצוב בעולמו ושם לו גבול קצוץ אשר
ממנו והלאה לא יוכל לנסוע * עליו איך
להוסיף וממנו איך לגרוע * זולתי אם יזכה
שיעשה לו בוראו מרגוע * או יחסר מימיו
אם יריע * ובעת שהזמן הואו יגיע * אזי
רוח קנאה תעבור על ההפכים ההם *
ויבא מחלוקת ביניהם * וכשהאחד על
חברו גובר * הגוף כאפס ישבר * ויהיה
פתאום להרץ ולכלה * והמחלוקת בטלה
ותפרדה חבילה וישוב אל המקום אשר
היה שם אהלו בתחלה * וישאר הגוף
המורכב מהפכים * כאבן שאי לו הופכי *
וזהו כיון שלמה באמר עת להבוק ועת
לרחוק מחבק * ויען כי רוקע הארץ ויכוונה

לא תהו בראה * לשבת יצרה * ברא כלי
הזרע באדם כדי להוליד דמותו * הואיל
וסופו להפסד איכותו * ואמרו בעלי החכמ'
יודעי דעת ומזמה * כי האד קראוהו עולם
קטן הנבונים * יען כי מצאו בו חלק מן
העליונים והתחתונים * כי השער דומה
לשער שהוא מצמיח * כגנה אשר זרועיה
תצמיח * והראש לגלגל דמותו * והמוח
דומה ללבנה לרטיבותו * והעינים לשני
המאורות * כי כן הם מאירות ולב השונים
המה * כנגד ימות חדשי החמה * ויב'
נקבי שבקרבו * כנגד חדשי השנ נקבו בו *
ושבע בראש מהם * כנגד ימי השבוע הם *
וכנגד יב מזלות * אשר בשחקים נתלות *
נתן בו יב דברי והם הראות והשמע והריח
והדבור והטעם והמשיש וההליכה והעצה
והבעס והשחוק והשינה והתשמיש * גם
נבראו כאד יב הליות שבשדרתו שעליהם
בנוי הגוף והוא העמידתו * והלב דומה
לשמש מרוב חמיתותו * והכבד למאדים
שהדמים ממנו נוסעים * והכליות דומות
לכוכבים הקבועים * והעורקים שבהם
הדמים ניגרים * דומים לימים ונהרים *
ומפני שהאדם ככה נברא * לכן עולם קטן
נקרא * ונקרא אדם גדול העולם כלו יד *
כי הגלגל דומ לאיש אה * והראש הקוטב
הדרומי כי גבוה הוא * ועל שהוא דר רום
דרום קראוהו * והצפוני שהו צפון לרגלים
דמוהו והמזרחי לימין כי ממנו התחלת
התנועה * והמערב לשמאל כי הוא יורד
מפני עליית המזר ותנועתו ממזרח למערב
ופניו הו אמצע השמי כי הוא סוף התנוע *
והאזור הו יתד הארץ * ודמו חכמי המתקך
הנהגת עולם השקלים והגלגלים לעולם
השפל בהנהגת נפש האדם עם כחותיה
לגוף האדם * ויען כי האדם דומה לעולם
והעולם דומה לו * לכן נוצר כלל גופו
על שבעה כוכבי לכת אשר הם מנהיגי
העולם

מאזנים רחמי הנשים והענובות * עקרב
 הטבור והביצים והגיד * קשת הירכים *
 גדי שתי הארכובות * דלי השוקים * דגים
 כפות הרגלים * ואחר ציור העובר ותקוף
 אבריו ותתקשר בו הנפש החיה עומד במעי
 אמו מקופל ומונה כפינקס והוא במקום צר
 מכל עבריו שתי ידיו על שתי ארכבותיו
 ושתי עקביו על שתי ענבותיו * ופיו סתום
 וטבורו פתו * ולא יצא ממנו הרוח וכשיושב
 במשכנו מרס הנדות מזונו ואינו מוציא רעי
 מבטנו כי אז היה הורג לאמו בעודו במעונו
 אלא הוא כאחד מאבריה ולא יאמר ישן ולא
 ניעור כי אם חסר ההרגש * ויש בבטן שלש
 מענות * שהם לדירת העובר מכונות *
 שלשה חדשים הראשונים הוא במדור
 התחתון * ושלשה חדשים אמצעיים עולה
 למדור האמצעי * ושלשה חדשי האחרונים
 עולה למדור העליון * וכשיוצא אם הוא
 זכר יוצא פניו למטה שמבט ליסודו שהוא
 העפר שלוקח ממנה * ואם היא נקבת
 יוצאה פניה למעלה שמבטת בבריתה והוא
 הצלע שלקחה יוצרה מהאר * ומיד ביציאת
 העובר יסתם טבורו שהיה פתוח ויפתח פיו
 שהיה סתו * וסגור ואין פותח ופתח ואין סוגר *
 ודם הנדות שהיה מזונו יהפך לחלבי בשד
 אמו וממנו מחיתו עד תשלום שנתים כי אז
 יהיו לו שנים במה לאכל *

נאם

המהבר בראות בי כל בעלי
 ההכמות צריכין לשקוד על
 דלת חכמת הרפואה מדי יום ויום שהרי על
 פיה אנו חייג ומחללין את השבת והעובר
 על מצותה דמו בראשו כי נתחייב בנפשו
 ולכן ראיתי לדרוש ולתור בספרי הרפואות
 וראיתי בהם דברים נפלאות * גדולות
 ונוראות שעשה עמנו השם צבאות * לעד
 ולאות כי לו יתברך נאותו ההודאות ולכן
 הכיננו לעמוד ולראות ואמנם הדבר האלה
 היו מפורזים ומפורדים בספרים ההם * אשר

נצירנ

העולם ואיבריו נתקנים על ידי יב' מזלות
 כמו שאבאר * בשבעה כוכבי לכת כיצד
 שבתי שהוא קר ויבש הוא מיבש הטפה
 בחדש הראשון ומחברה * צדק הוא חם
 ולה בחדש השני מצייר העובר בתבניתו
 ונארו ונותן בו רוח * מאדים הוא חם ויבש
 בחדש השלישי עושה העצמו * וכל הקרבים
 עם הגיד * חמה היא גם כן חמה ויבשה
 בחדש הרביעי עושה הכבד והלב והדם *
 והחמימות שבהם * נוגה הוא קר ולה ויא'
 חם ולה בחדש החמישי עושה בתי העינים
 והאזנים והחוטם ופני האדם והביצים *
 כוכב הוא קר ויבש בחדש הששי עושה כל
 הנקבים שבנוף והלשון והכליות * לבנה
 הי' קרה ולחה ויא' חמה ולחה בחד השביעי
 מיישרת הריאה וכל האיברי במקומותיה *
 וחוזר שבתי בחדש השמיני ועוצר את
 האברים מרוב קרירתו ולכן מי שנולד
 בחדש הזה לא יחיה * אבל בחדש התשיעי
 חוזר עליו צדק והוא מחלק האברים מרוב
 לחותו ומתקן הולד * ואבוקרט כתב כי
 סבת הצלת העובר בשביעי ובתשיעי ולא
 בשמיני הוא לפי שבשביעי העובר נשלם
 ומבקש לצאת וינוע וירעש תמיד ואם הוא
 חזק ושלם יקרע הקרום ויפתח המחיצו יוצא
 ויחיה * ואמנם אם לא יוכל יהלש מזה
 וישאר בחדש השמיני עיף והולה ואם אז
 יצא ימות לפי שיוצטרף החולי עם שני
 האויר * אמנם אם יתעכב שם עד הגיע
 החד התשיעי אזי כבר הברי ונתחזק וכאשר
 יצא חיה ויחיה * וכאשר המורא יתברך
 מצייר את העובר על ידי שבעה כוכבי לכת
 כמו שביארתי כן מתקן איבריו על ידי יב'
 מזלות כמו שאבאר * כיצד טלה מתקן
 הראש והפנים * שור הצואר והגרין *
 תאומים שתי הזרועות והידיים והאצטומים *
 סרטן החזה והריאה והצלעות והטחול *
 אריה הלב * בתולה הבטן והמעים *

הנתיב הרביעי

והם הצואר והידיים והשדים וקרומי הבטן והאמה והביצים והמתנים והרגלים וזה השביל הוא כנגד עולם התחתון כי משם באה ההויה ושם דרך הצמיחה והוא גם כן הפסד הגוף המתנועע על ידי הרגלים ובאחרי הנתיב אכתוב קצת סגולת שלקטתי לפרפראות דרך אלפא ביתא וטרם פתחי בזה השביל הראשון אקדים הקדמה אחת ואומר מבואר הוא בעיני כל בעל שכל שההפכים אשר מהם האדם מורכב הם ארבע יסודות שהם אש ואויר ומים ועפר כי האש הוא הפך המים והאויר הוא הפך העפר וכנגד אלו הארבע יסודות יש באד ארבעה חלטים והם המרה הירוקה והדם והליחה הלבנה והמרה השחורה ונקראי בלשון ערב צפרא דם כלגס סודא ובלשון לעז קולורא שנגניאוא פלימא מאלככוניא המרה הירוקה היא חמה ויבשה כטבע האש ומתילדת בטבע ומשכנה בכיס המרה וכשתרבה בגוף כלו ימשכה הירקון ואם הרכבה באבר אחד תמשוך אחריו הצבת הידוע כאל המרה ההצבו הידוע בנמלה והרצועה לנצה זאת המרה יתנהג לאכל דברים המוציאים ותועלתה אבאר בשביל השני בעה וזו המרה היא אצל הדם כמו הקצף העולה מן היין כשירתי'כן היא קצף הדם כשירתי'חגו חום הכב והבש והחריצות והעזות וחרוגז והתחרות כלם באים ממנה והיא נחלקת לחמשה מינין ואלו הן הנוטח אל האדמיות והנוטה אל הירקות הנקרא בלשון ערב אצפר והנוטה לכרתי והירוקה הנוטה להלמון והנוטה לעיץ הזנגאר והדם הוא הם ולח כטבע האויר ומבועו הו' מן הכבד ומשכנו בורדין ובלב ושלטנותו בשטח הגוף ובאוקדס הראש ותועלתו ידועה שהו'ז איברי הגדר הגיד' כמו שאבא' בשביל השני בעה וטבע הדם נחלק לשני חלקים הדם הטבעי והדם הפסדי

למדתי בהם ולכן ראיתי לקבצם ולהבר זה הנתיב מהם ואחרי אשר ביארתי איך נוצרנו אבאר החלטי שבנו שהם מתייחסים לארבע היסודות גם פרקי השנה וימי האד אשר הם נחלקים ומתייחסים להם ואחרי כן אבאר כל איברינו ותכונתם ופעולותיהם ותועלתם וקצת מתחלואיהם ורפואותיהם ואכתוב הכל כסדר להיו' נקל למצוא דברי הפץ וכאשר נדע הנסים שעשה עמנו הבורא יתברך בבריאתינו נאמין בבורא ית' ונעבדהו שגא ומבשרי אהזה אלוה' וכתב הר"ם ז"ל בתהלת החבור הנקרא ספר המצו' בידיעתנו איך יצרנו יתברך והכין אברינו נדע כי אנו מוכרחים לעבוד בוראנו יתברך מאהבה אף אם לא יתן לנו שבר שכב'עשה לנו טובה הרבה בבריאתו אותנו עכ"ל ואני אומר כי גם כשנדע מיני החלאים נכיר חסדי הבורא יתברך שהו' מציל אותנו מהם ונאמין בו ונעבדהו ולכן ראיתי אני המחבר לחבר זה הנתיב בזה החבור אשר יעדתי לי ואבאר קצת החלאים כי אף ה א יש בו צור' לשביל האמונ' כאש ביארתי ואחלק הנתיב הזה לשלושה שבילים כנגד שלשה עולמות יעז כי הוא עולם קטן כאשר ביארתי

השביל הראשון בראש כלו מבית ומחוץ עד הצואר והוא כנגד עולם העליון שהו' עולם השכל שכולל חמשה רגשים כמו שאבאר לפני' בעה ובו השכל שופע על עצם המוח ששם משכן החכמה

השביל השני באיברי הגוף הפנימיים שהם הקנה והושט והריאה והלב והכבד והמרה והאצטומכא והטחול והמעים והכליו ומקוה השת' ורחם האש'זה השביל הו' כנג' עולם התיכו' שהו' עולם החיו והוא משכן הנפ' החי' כלב האד' **השביל השלישי** באברי הגו' החיצונים

ההפסדי ' ואשר ישיג לנפש מסגולת הדם
הוא השחוק והמשגל והשינה ' וברא הבור'
ית מעצם הדם כל אבר שהוא חס ורח כמו
הבשר והדם והעורקים והעצבי' שהם בלעז'
נרבוש ' והכליות והביצים והחזה והלב
והויט והלשון והכבד ' ומי שיש מן החי
דמו זך ומעט חס הו' יות' מבי' ולכן החי שאין
לו דם כמו הדבורים והנמלים הם יות' חכמי'
מבעלי הדם והרטיבו המיית שיש להם הוא
כמו הדם לבעלי הדם והשבילי' שבהם תלך
הרטיבות ההיא לאברי' בהם תלך החמימות
להם' ומי שרמו עב הוא כעסן כחזי' הליחה
הלכנה היא קרה ולחה כטבע המים והיא
מותרי הדם שלא נתבשל ' וקרירות' הו' כנג'
חומו של כבד וחמימותו של דם כנגד ק
קרירות' של זו הליחה ואם יהיו שניה' שוין
למסיבתם אזי יהא שלום לגוף ' אמנם אם
יתעורר הדם וישפיל הליחה אזי יעורר החרם
והשחין ' ואם ישפל הדם ותיעו' הליחה אזי
יתגבר קרירותה על האד והיא הקדחת ' וכן
רוב החלאים מתגברות זו הליחה הם באים'
וכן העצלה והכשלון והכבדות והשכחה
והשביתה ואיחור המענה ומיעוט התנועה
והשיעול ומיעוט המשגל והפאלגה הויה
פאראליסי' והרעד בא מזאת הליחה ' ושבנות'
בריאה וקרירותה מגיעו האוויר הנכנס אל
הנוף בתו קנוק' הריא' והריא' מגיעו אל הלב
ומועילו ועוזרו ויתרפ' עמו ההכל' העולה אל
המוח ותיקץ הנפש החיה בזה וגם החוים
הטבעי' ' וברא הבורא ית' המוח והריאה וכל
מה שיש בגוף מן האיברים הקרי' והרטיבים
מזאת הליחה ' וחלקה לשני' חלקי' ושם בה
שתי' יסודות ושתי' מקומי' והם המוח והריאה
כי כמו שהמל' מתחלקי' בעולם לשני' חלקים
חלק על פני האר' וחלק מחלקו באויר' ישארו
הענן' כן היא זאת הליחה ממנה בריאה
וממנה יטפף מן המוח כמו הטל הנזל מן
השמים ' ושולטנות זאת הליחה הו' באחרי'

המוח והחזה ' אמל' גאלינוס כת' כי אל' לזאת
הליחה מקום בגוף כי כל האיברים צריכי' לה
לפי שהוא דומה לדם אל' שאינו מבושל ' ושמרי
זאת הליחה מתאסף בחוט הנב ומשם
מתפשט בכל הגו' וכשתרב זאת הליחה בכל
הגו' תמשו השדפו הבשרי' הו' אידרופיסיאה
ואם הרבתה באבר את' תמשוך הצבו' הידוע
באל' תתבג' והוא נפיתה לחה וצבות רך אין
עמו כאב ' והרוצה לנצח זאת הליחה יתנהג
לאכל מאכלים מלוחים ' ומיני' זאת הליחה
המשה ' והם המלוח וטבעו החום והיובש'
והמתוק וטבעו נוטה לחמימות וללחות והו'
מעט הם מן המלוח ' והחמוץ והוא נוטה
לקור וליובש ' והליחה הזכוכי' וטבעו הקור
והלח ' והו' הקר והלח שכל המשת המינין
והתפל והוא מעט הקור והרטיבה ' המרה
השחור' הי' קרה ויבש כטבע העפר ומשכנה
בטחול והי' שמרי' הדם ותועלת אבא' בשביל
השני בע'ה ' והי' נחלק לשני' מינין הטבעית
וטבעה קר ויבש ' והיוצאת מן הטבעית
ומתילדת משריפת החלטים ' והנטירה
והנקימה וההקפדה ורוח קנאה ורועה הלב
וזועף הפנים הוא בא ממנה ' וכן כשאדם
מתעצל ופותח פיו ומותח ידיו ורגליו בדאגה
או בעצלות בא ממנה ' וכשתרב' בכל הנוף
תמשוך החולי' הנקרא טראטן ' והרוצה
לנצח זאת המרה יתנהג לאכל מאכלים
הדשני' והשמנים ' וכמו שארבעת החלטים
האילה הם מיוחסים לארבע היסודות כמו
שביארתי כן הם פרקי' השנ' מיוחס' לארבע
החלטים שבכל פ' ימשול הלט' אח' על שאר
החלטים ' כיצד ארבע פרקי' השכנה הם קור
וחום וקיץ ורוחף ' זמן הקור הו' הסתיו והוא
קר ורטוב כטבע המים ובו מושלת הליחה
הלכנה וזמנו הוא מתקופת טבת עד תקופת
ניסן ' וזה הזמן דומה לימי' הולדות
משנות האדם הוואיל' זמאן יתחיל לצמוח
ולתגורל זמן החו' הו' חס ולח כטבע האוויר

זבו התעוררות הדם * זמנו הוא מתקופת תמוז עד תקופת תשרי ויא' מתקופת ניסן עד תקופת תמוז וזה הזמן דומה לזמן הבהרות שהוא הולך ואור תמיד * זמן הקיץ הו' הם ויבש כטבע האש ובו מושלת המרה הירוקה וזמנו הוא מתקופת תמוז עד תקופת תשרי ויא' מתקופת ניסן עד תקופת תמוז * זה הזמן דומה לימי הישישות שההמימות הולך וחסר קצת * זמן החורף הוא קר ויבש כטבע האר' ובו מושלת המר' השחורה וזמנו הוא מתקופת תשרי עד תקופת טבת וזה הזמן דומה לימי הזקנה שהוא הולך ומתקרר וקודר ומחשיך * וגם ימי האדם הם נחלקים לאלה הזמנים והם זמן הילדות וזמן הבהרות וזמן הישישות וזמן הזקנה שבכל אחד מאלה הזמנים הו' מושל חלט אחד על שאר החלטים * כיצד מעת יצירת האדם עד עשרים שנה הוא זמן הילדות ואז גדל האדם ומזגו הוא חם ולח ולכן הוא מושל בו הדם שמגדל אותו לפי שהוא כטבעו * זמן הבהרות הוא מעשרים שנה עד ארבעים ואז נשלם גדולו ומזגו הוא חם ויבש ולכן ה' מושלת בו המרה הירוקה לפי שהיא כטבעו * זמן הישישות הוא מארבעים שנה עד ששים ואז הוא מזגו קר ולח ולכן היא מושלת בו הליחה הלבנה לפי שהיא כטבעו * זמן הזקנה הוא מששים שנה ומעלה ובו יראה הלישו' הכח הטבעי ומזגו הוא קר ויבש בתכלית והוא מזג העפר ולכן היא מושלת בו המרה השחורה לפי שהיא כטבעו * וגם ככל יום השחורה כל אחד מהחלטים הוא מתגבר בנף ששה שעות כמשפטו * כיצד הדם הוא מתגבר מתשע שעות מהלילה עד ג' שעות ביום * והמרה הירוקה משלש שעות מהיום עד תשע שעות ממנו * והמרה השחורה מתשע שעות מהיום עד ג' שעות מהלילה * והליחה הלבנה מג' שעות מהלילה עד תשע

שעות ממנה * וגם כל המטעמים * הם נחלקים לד' יסודות כיצד כל טעם מתוק הוא חם ולח וכנגדו הדם * וכל טעם מר חם ויבש וכנגדו המרה האדומה * וכל טעם חמוץ קר ולח וכנגדו הליחה הלבנה * וכל טעם הריף כגו' כלכל' דומה לו' הם ויבש וכנגדו המרה השחורה * הוץ מפלפל ארוך וזנגביל שאף על פי שחריף הוא חם ולח * הנה ביארתי בהקדמתי זאת ארבעה * ה החלטים ופרקי השנה וזמן האדם והימים והמטעמים שהם נחלקים לארבע היסודות ומעתה אהל לבאר איברי האדם כאשר ייעדתי *

השכל הראשון בראש כולו מבית ומחוץ * שערות הראש הם נולדים ממוח העשנים העולים מן הלב דרך הקנה והם מליחות אשיות שאינן נרגשות * ועם היות שהם נולדים מעשן טבעם הוא קר ויבש ומפני שהראש הוא למעלה דמותו לתקרת התנור אשר יעלו אליו כל הבלי הגוף לפי שהאדם נצב הקומה * וכל אחת מהשערות היא בנקב לבדה שאם היו יונקות שתי שערות בנקב אחד היה מפסיד ראות עיניו * ותועלתם שמתממים הראש שהוא מעצמות קרים ואיך עליו בשר לחממו כי אם העור לבד מה שאיך כן בשאר האיברי ולכן הוצר לשערות שיחממוהו וישמר המוח * וכתב אפלאטון מיץ האדם יתחלף מזולתו מבעלי חיים בהיותו יותר חלק שאיך לו שערות כמותם והסבה למיעוטו במותרות והאדים הלחים והיבשים מהם * אמנם בראש שערותיו ארוכות מהם הפני החום והרטיבות שיש בו יותר משאר ראשי החי * ולמיעוט עכו' ודקות מזגו ולהיותו בתכלית השומן והלח' והדבר הלח מתקרר ומתחמם בנקלה * לפיכך נתחכם הטבע לכסו' הראש בשערות' והקרתת תהיה מיבשות ותתחיל מהקדקד מלפנים

מלפנים יעץ כי שם המוח' וגם לפי שהמקו'
ההוא דק יותר מכל הראש וראיה לזה דקות
המקום ההוא לילד' ולכן ממחר היובש
לפעול בו' וכתב ארסטו שהממהר להיות
קרה יורה שטבע מוחו יבש כי הואיל ו
והשערות נולדים מליחות אשיות אם כן
בהעדרם בהרבות היובש גם השער' יעדרן
והמאחר להיות קרה או שלא יקרה לו כלל
יורה שטבע מוחו לח' ולכן הנשים
והטריס' לא יקרה להם קרחת להיו מוחם
לח מאד' השער הגס יורה על חזק הלב
ובריאות המוח' והשער הרך יורה על מורך
הלב וקור המוח ומיעוט התבונה' צהיבות
השער יורה על השטות ורביו הכעס ויתלבן
השער בשיבה לפי שאז תתרב' בהם הלבנה
מאפסת חום התולדי' ולבחורים ילבינו
פרוב אפיסת חום הטבעי' והפרש בין לובן
שער הזקנים ללובן שער הבחורים כי לובן
הבחורים ילבוץ תחלה בראש השער כמו
האילן שמתייבש תחלה בראשו' ולזקנים
ילבוץ תחלה כשירשו מפני שהלבנ' המלבנם
הוא במוח' ולכן הרוצה לעכב ליבוץ השער
ירגיל דברים המטהרים ליתו לבנה וירחץ
ראשו במי מטר שנתבשל בהם עליו תותים
ועלי האנים ועלי זמורה' למריסת
השער' ישים עליו מי בצלים או ילוש אפר
גרעיני תמרים בשמן וימשח בו הראש
או ירחצנו במים שנתבשל בהם עליו ההדס
היטב' או ימשחנו בצואת עכברי' שחוקה
שנלושה בדבש' או בצואת שור מעורבת
עם חומץ' ואם ירצה יוסף על זה חלבנה
שחוקה' לנתק הראש' ישים עליו
מלח כתוש מעורב עם חלב כליות של עגל
או ירחצנו במרת שור וצואת צאן מעורבין
עם חומץ ישן ומעט מים ודבש' או ישים
שמן זך בחתיכת עופרת וימללה היטב ב
בחתיכת עופרת אחרת עד שיצא טעם
העופרת בשמן וימשח בו הנתק ואז יצמח

בו שער' אם תעביר השער בתער ותשים
על המקום ההוא חלב איל או דם עטלף או
דם צפרדע לא יצמח במקום ההוא שער'
להאריך השער' ילוש אפר שורש
הקנה בשמן ההדס וימשח בו השער'
או ימשחנו בשמן שומשמן' או ישים במי
בישול התרדין מעט הרדל וימשח בו השער'
בלילה וידיחנו ביום במרחץ'
להצהיבו ימשחנו בחלב תרנגול
שנילוש עמו אפר דלעת' להשחירו ולחזקו
ימשחנו בשמ' שומשמן שנתבשל בו הדס'
או יערב סיד ובורית ושני חלקי קנקנתום
ומעט שמן וימשח בהם הראש' לילפת
והוא כמין סוכין שמתילד בשרשי השער
מליחה לבנה וסכתו רוב מלוי מהמאכל ו
ואכילת מה שמוליד הליחה הלבנה'
ורפואתו שיאכל תורים או צפרים עשוין
בחומץ ואל ישחה מים זולתי אם הו' מעורב
עם דבש או עם יין מבושל וירחץ ראשו
בחומץ מעורב עם דבש או במי תרדין ש
שנתבשל בהם זרע ההדס' או בחומץ
שנילושו בו אפונים שחוקים' וכת' גאלינוס
מי ההדס יחזק השער ושרשו כי ימנעוהו
מלהפרט גם יועיל לילפת ולנגעים הלחים'
לשערות שמתבקעות בקציהם ומתחלקים
יהיה מסכת הנגורת יובש' ורפואתו שיחא
מזונו לחם חמץ וכבש בן שנתו ומרק ת
תרנגולת עם שקדים או עם סוכר' ויבשל
תרדין יפה במים ויצננכ' ואחר כך יבשל
במים ההוא שמן זרע פשתן וירחץ בו
הראש'

הראש

צורתו היא עגולה לשתי
סבות האחת כדי להחזיק
יותר כמות מן המוח כי הצורה והתכונת
הזאת תוכל להמלא כל הלילה יותר משאר
הצורות' ועוד כדי שלא יקבל הזיק
בנקל כשאר הצורות שיכולות לקבל הזיק
בקרנים' ויש בעצמות הראש תפירות
י ב א 12 I רבות

הנתיב הרביעי

רבות ארוכות נכנסות זו בזו כשתי מגירות
 והם שבעה עצמות שנקראי פתילות הראש
 והם מתקשרים אלו באלו ומביניהם יוצא
 העשן אמנם בראש האשה לא נמצא כי אם
 תפירה אחת עגולה לפי שמוחה לה מאד
 צריכה שמירה מעולה מקור ומחסו ועוד
 לפי שהיא קרה אין לה כל כך עשנו כאיש
 ולכן די לה בעגולה אחת להוציא העשן
 והוא ועוד לפי שהאשה מתחזקת בכוחה
 ואיבריה מתפרקין הוצרך ראשה להיות חזק
 בלא תפירות רבות ולפי שראש האשה
 חזק משל האיש תמצא שהאשה נושאת
 משוי על ראשה והאיש על כתפו ועצם
 הראש שהו מאוחר הוא קשה ית משל פני
 לפי שהמוח שהוא רך הוא סמוך לעצם
 שלפנים ולכן הוצרך העצם ההוא להיות רך
 כמוהו ועוד לפי שהעינים הם לפנים
 ויראה המכשולות בענין שלא יפול ואף
 אם ישל יפול לפנים ישמר בידיו ולא יכה
 ראשו בקרקע אבל לאחוריו אולי יפול בקל
 כי אינו רואה וגם אין לו במה ישמר ויכה
 ראשו בקרקע ולכן צריך להיות חזק וקשה
 כדי שלא יקבל החזק כל כך וכת אפלאטון
 הראש הקטן הוא מופת מיוחד לרוע תבונת
 המוח ולכן צרות המוח יהא סבת הולש מה
 שתלד מן המוח מן העצבים והוט השדרה
 וזה כשהשורש יהיה קטן מה שיצמח ממנו
 גם כן יהיה קטן ויתחייב מקטנותו צרות
 בשני המוח ומעבריו ולא יהיה לרו הנפשי
 רוחב ישתמש בו לה ראש קטן יולד ממעוט
 החומר ואם יהיה תכונו עם זה בלתי
 טובה יהיה הרוע בתבונת המוח יותר עצום
 ונראה שקטנות הראש יש יתרון בו ויתחיי
 מזה שהיות רוע תכונת המוח יש בו יתרון
 ואמנם הראש הגדול כמו כן לא יורה ב
 בהכרח על טוב תכונת המוח וזה כי כשהיה
 גדול אמנם בא מכח הטבע ועשותו
 במלאכתו הומר טוב הוא מופת טוב

ואם יבא מפני רוב הומר לכד אינו מופ טוב
 והנה צריך שתבדל בין שניה בתא ובדברים
 אשר יצמחו מן הראש אמנם מן
 התאר כשתענין אם הוא דומ לכדור הסחוט
 משני הצדדין אם לא כי זה הדמות מופת
 טוב תמיד ואמנם במה שיצמח מן הראש
 שתענין אם הצואר עב חזק וענין שאר
 העצמות על הטוב שבענינים והעצבי כלם
 עבים חזקים אם לא והתכוונה אשר
 תתייחד בה הראש הוא השוה בגודל נכון
 העיגול שיש לו מעט בליטה במקדמו
 ובאחוריו ומעט מעיב ושפלו שני הצדדין
 אצל האזני והוא כאלו תשוב כדור שעה
 עגולה היטב ותסחוט שני צדדיה מעט
 שאתה ביסתחשוב הראש כן ידעת בלא
 ספק שאי אפשר מבלתי היותו מקדמו ושוני
 ואחרונו יוצא מגדר עגולות הכדור ושני
 צדדין יותר נכנסים ויותר קרובים אל
 השטחות ואם תראה הכליטה אשר
 באחורו הראש כבר חס עיין עם זה בעצבים
 ובצואר העצמות כי כשהיו אלו על הענין
 הטבעי אמנם בא החסרון מן הסרון הומר
 לא מחולשת הכח ואם יהיו אלו הדברים
 שביארתי על הענין פרות מן הענין הטבעי
 תדע שהראש הלוי כאב רצי הראש
 יקרה מאחד משני פנים מחמימות או מ
 מקרירות אם הוא מחמימות אז יהיו פניו
 ארומים ונפוחים וככדים ויורה שהוא מרבו
 דם וטוב לו להקיז בקיפאל מן הצד שבו
 הכאב יותר ויזהר מהבשר והיין
 ויאכל עדשים עם חומץ בכרכם ואם
 לא יהיה עם הכאב לא חמימ ותוליא
 ארמימות אבל הכאב קר אזי צריך לזהר
 מהדברים הקרים ויאכל דברים החמים
 ויכנס למרחץ וישתה יין חזק ישן וישפוך
 בגחליו מיין עלי קנים רכים
 אמנם כאב כל הראש כתב גאלינוס
 שיקרה סמינים רבים אין לספר פעמים
 יקרה

ויקרה מחוס השמ' ומן האויר לבדו שימשוך
 המוח כל ליחות הגוף לעצמו ואחרי כן
 יג'שים אל האיברים השכנים אליו שהם
 חלושי הכח * ולרבים יקרה מרוב שתיית
 יין או בסבת הראש כגון בנגע או במכה או
 בנפילה * ולכן יאזת לעיין מאיץ יחול
 הכאב ההוא * ואמנם כאש לא נודע לו
 סבה נמצאהו ברוב שיהיה מחמת שיתגבר
 עליו אחד מהחלטים שביארתי * זה לך
 האות שאם יקרה מן הדם שימצא
 המימות בראשו ובגופו וכובד במצת * ואם
 יהיה מן האדומה יהיה לו חוס רב בנהיריו
 ופיו יבש בצמאון ולא יוכל לישן ויכב כאבו
 יותר מכאב הדם ובצד ימין יותר מבצד
 שמאל * ואם יהיה מן השחורה יהיה
 כאב צד שמאל יותר מכאב צד ימין עם
 קרירות ותעורה וכובד * ואם יהיה מן
 הליחה הלבנה ימצא כבידות הנשימה
 וקרירות בגופו ושינה נופלת עליו וכאב
 החלק העליון מן הראש והעורף * וצריך
 לנקות תחלה ההלט שגבר עליו ואחר כן
 לשים עליו משיחות כגון שירחץ ראשו
 במיץ החזרת או בשמן שומשק מעורב עם
 שמן ורד * או יבשל כמון וחומץ בשמן
 וישים חמים על הראש * או ישים בראשו
 כובע מעור של זאב * או ילוש אפר מעץ
 תאנה עם חומץ וישים ברקות * או ילוש
 קמח שעורים עם שמן ורדים מעט חומץ
 וישים על המצת ועל הצדעים או ישים
 עליהם תחבושת מזנגביל ומצטבי שחוקים
 ובלולים עם הלמון ביצה * ואם יתחזק
 הכאב ולא יעילוהו אחד מאלה הרפואות
 יקוי בשוריאן * ויקרה בראש שחן
 שנקרא בלשון ערב אל סעפה * ואל
 רבה * וגם פעמים בפנים * ועילת זה
 הדולי הוא מתודד האדומה ומתלהבותה
 ויקרה עמם איכול רב מתעורבת דם רע
 ומן החכוך ופרדו קליפות כמין ספיריים

המוח שבראש החומר שלו מורכב
 מלחות ואינו כטבע המוח
 של שאר האיברים כי טבע המוח ההוא
 הוא חם ולח * וזה של הראש הוא קר
 ולח * ולכן הם מקפיצו אותו שני קרומין
 האחד קשה והוא דבוק לעצם הגלגלת
 ונדבק במוח במקומות והוא נקוב נקבים
 רבים בשני מקומות המקום האח אצל הנקב
 שבקצה החוטם ונקרא משמרת * והאחד
 אצל העצם שבחך * וזה העצם כמו כן
 נקוב וישפך מן העצם הנקוב שבקצה החוטם
 י ב ב 12 11 פסולת

167

פסולת השני הללים הנקראים אל החוטם
 ומן הנקב שבחך פסולת החלל האמצעי
 והאחרוני וכוה יצאל המוח מהחללים
 והקרום השני הוא דק ודבוק למוח
 ונקראת אם טובה לפי שהיא מחבתת המוח
 ומחזקת אותו כמו האם הטובה ושני
 הקרומים הם להגיץ על המוח כי לרוב
 לחותו צריך שמירה מעולה ועוד לרוב
 ההפך אשר בין המוח והעצם כי המוח
 הוא לח ורך ביותר והעצם הוא יבש
 וקשה יצטרך לאמצעי ביניהם שיחברם כי
 שני הפכים לא יתחברו כי אם על ידי
 אמצעי ובתחתית המוח יש נקב עגול
 ובו יוצא המוח לחוט השדרה עד העגבות
 כתב בן רשד מי שטבע מוחו מתגבר עליו
 החוטם יהיה זריז ולא יישן כי אם מעט
 ומי שטבע מוחו חם ויבש הו' גבה לב ועצל
 ומדבר דברי ריק והיקיצה מתמדת בו
 ומי שמוחו קר יהיה רך לב ומעונג ולא
 ימהר להתנועע ומי שמוחו קר ולה
 בתכלית הוא קשה לשמוע וממהר לאבד
 ובעל שינה ומי שמוחו קר ויבש יהיה
 עצל ואולם השינה לא תתמיד בו בסבת
 הליחה הנדחית ממנה ומוח ראש
 האדם הוא גדול ממוחי ראשי שאר בעלי
 חיים שאין בהם שכל וכך מוח ראש האיש
 גדול ממוח ראש האשה ולכן הוא מבין
 ומשביל יותר ממנה והוכן האדם לקבל
 השכל לרוב חום הטבעי שבו והמצא
 השכל וההכנה יורה על שעצם המוח עצם
 דק רוצה לומר ספירי זך העצם כי אז יעברו
 בו הכחות הנפשיות ואיחור השכל יורה
 על שעצם המוח עצם עב' ר' ל חשוק העצם
 יכבד בו עברת הכחות הנפשיות ומהירות
 הלמוד יורה על שעצם המוח עצם ממהר
 הקיבול והזיזות הדברים בו ואיחור
 הלמוד יורה על שעצמו עצם כבד הקיבול
 לציור הדברים בו ורוב התחבולות יורה

על שעצם המוח עצם חם ויישוב
 הדעת יורה על שעצם המוח קר רוצה
 לומר יגבר בו האיכות הקרה וכך לאחר
 איכות החמה נוספת בו ובמוח
 עומדים ארבעה כחות בארבעה חדרים
 בחדר הראשון הוא כח ההרגש
 וטבעו חם ויבש ומתחבר עם האחר ויש בו
 מעט מהרוח והרבה מהמוח בחדר
 השני הוא כח הדמיון בחדר השלישי
 הוא כח השכל ונקרא שופט כי הוא ישפוט
 על הדמיון כמו שישפוט ההרגש על ה
 המורגשות ואין אפשר להיות מהשכל דין
 ולא ציור בלא דמיון זה הדמיון פעם יהיה
 בכח ופעם בפועל והמוציאו מן הכח אל
 הפועל הם כאשר המורגשות ינענעוהו
 ואלה שני החדרים טבעם חם ולח ויש בהם
 הרבה מהמוח ומעט מהרוח ובחדר
 הרביעי הוא כח הזכרון וטבעו קר ויבש
 ומתחבר עם האחר ויש בו מעט מהמוח
 ומעט מהרוח ולכן לפי הפוך מזג
 המקומות כן הרפואות צריכות מהופכות כי
 כשהגלגלת שלפני נשברת אינו טוב לרשם
 בה דברים חמים מפני שטבע אותו
 מונע החמימות אחרי שהוא המקום חם
 ויבש אמנם כשישבר אחורי הראש
 צריכים דברים חמים ודע כי בחדר
 התיכוני הנקרא שופט יש בו שביל אחד
 חלול ונבנס הרוח המרגיש משני החדרים
 אשר לפניו אל החדר האחרון דרך אותו
 השביל ויש בו מעט מהמוח וצורתו כדמות
 תולעת עולה ויורד באותו השביל אל
 החדר האחרון ובו יזכור מה ששכח
 ומפני זה מי שמבקש לזכור אי זה
 דבר זוקף ראשו ומסתכל כלפי מעלה
 כדי לסייע לאותו השביל להפתח ויזכר
 וכאשר רוצה להבין כופף ראשו כדי שיסגר
 השביל ההוא ואז ישאר הרוח באותו
 החדר הנקרא שופט עד שיוע תכנית
 הדבר

הדבר שרוצ' להבינ' וכבר נתפרסמו כחו' אלה
 החדרים שביארתי באנשי' שניזוקו במוחם
 במכה שאותם שניזוקו בחדר התיצון לא
 חיו מבינים כלל ואותם שניזוקו בחדר
 האמצעי היו מבינים קצת ואותם שניזוקו
 בחדר הפנימי היו מבינים אמנם לא היו
 זוכרים . וההפרש שבין כח המרגשת וכה
 הדמיון כי המרגשת תשיג המורגש בעודנו
 מצוי עמה * אבל לאחר שיעלם אינה
 משתנה * וכח הדמיון בהפך מזה כי הוא
 אינו משיג הדבר אלא לאחר שנעלם מן
 העין * ועוד כי המרגשת שאינה שותפת
 לא תחטיא * וזו תחטיא * וההפרש שבין
 השנת הדמיון להשנת השכל הוא גדול
 כי השכל לרוב דקוהו לא ישיג רק דברים
 שאינם נשמיים כצורות הנפרדות או ישיג
 צורה הטבעי' מופשט' מחומרית' הנושאים
 אותם * והדמיון בעבור שהוא כח גופני לא
 ישיג מכל זה דבר אמנ' ישיג הגשם במקרו
 ר'ל במראיו ובכונותיו וביעוריו ובאמצעותו
 יושג השכל לדמיון * וכמו שהשכל יפריד
 הצורות מן החמרי אע"פ שאין להם מציאו'
 דק בחמ' כן הדמיון יפריד המקר' מן הגשם
 הנושא אותם אע"פ שאין למקרה ההוא
 מציאות רק בגשם * ועוד יש הפרש בין
 כח הדמיון לכח המחשבה שהוא השכל
 כי המחשבה ירפנו הצידוק בהכרח ואין
 לבהמות בעלות הדמיון צידוק אם כן אין
 לדמיון הרגש ולא דעת ולא מחשבה ולא
 שכל ולא מורכב מאלו * אמנם כח הזכרון
 אשר הוא בחדר הרביעי יחלק לשלש
 פעולות והם הזכר * והזכרון * והשמור *
 ואולם הזכר יהא בדברים המושגים בזמן
 העובר * והזכרון הוא דרישת זה הענין
 ברצון כאשר ינשהו האנוש והכאתו ליש
 אחר שנעלם במחשבה ממנו * והשמור
 הוא זכר רצוף וזהו התפרש בינו ובין הזכר
 כי הזכר הוצ' שגור שאינו רצוף אך יש

שכתה בנתים * והשמור הוא רצוף בלי
 שכתה ולפיכך היה השמור מעולה מהזכר
 כמו שהתנועה הרצופה מעולה ממה שיש
 עמידה בנתים * וזה הכח הזכרנית היא
 משגת לדברים אחרים כגון שתשיג כמות
 מוגבלת שכבר הרגישה אות' ודמתה אותה
 בדמיון לא טבע הכמות הכללית כי אותה
 ישיגה השכל ויתקדם על הכח הזכרנית
 ההרגש והדמיון כי האנוש אינו זוכר כי
 אם דבר שכבר הרגישו ודמתו בדמיונו *
 ודע כי ציור הדבר יגמ' בשלש כחות' האחד
 דמיון הדבר * השני ענין דמות הדבר
 ונקרא זכר * השלישי הרכבת שני ענינים
 אלו רצונו לומר הרכבת דמיון הדבר והוא
 תבניתו עם ענינו והוא צורתו * וזו היא כח
 המחשבה ולפיכך הוא ממוצעת בין שתי
 כחות' אלו שהן הדמיונות והזכרנית *
 והזכירה תשלם בעזרת אלו השלש כחות
 והכאת כל אחת מהן מה שמוחד לה כי
 ענין הצורה תביאנו הזכרנית והקיקתה
 תביאנו הדמיונית והרכבת הענין אל החוק
 תתנהו החשבנית * והיא המכרת ומשגת
 מה שאפשר לה להשיג מאמתת בראת
 יתברך * ובקבוץ אלו השלש יבא הדבר
 השכוח בעת הזכרון * וקושי הבאתו הוא
 מפני הפסד אחד מאלו או כשיולדו ליהוד
 לבנות במוף המוח ולא ינודו אל הזכרנות
 להשלים מעשהו כי המוח שבשביל שהו'
 כמין תולעת שביארתי למעלה יעכבהו
 הליחות ההם לנוע * והעזר להם הוא
 שימשח ראשו בחלב ארי וישתה משקים
 המטהרים הראש מהליחות ההם הקרות
 והנסות * כגון שיקח עיסקר קרחה שני
 זוזים וחצי במים פושרין וזה ירכך הליחות
 וינקה הגרון ויוסף בזכרון ויעשה מעשה
 הבלאדר * או יכתוש צמוקים מנוקים
 מגרעיניהם ולבונה זכה מכל אחד אוקיה
 ושני שקלים כרכם וכשיכתשם יחד היטב

הגתיב הרביעי

יקח מהם בכל יום ככאנז' וזה יסיר השבח' ויפסיק הליה' ויחדד הראות והשכל וישמח הלב' וילעוס מצטכי עם לפלל שהוק או זפת עם לבונה או עם הרדל' ודע כי מי שמזוג מוחו מאדור נטוה ליוכש הוא קשה לשמוע וקשה לאבד כי הוא קשה לשמוע מפני שה' ובוש בקושי הוא מקבל הדבר כאשר לא תוכל לחקוק בדבר יבש כי אם בקושי' ואולם כאשר תחקוק בו לא יאבד ולכן יהיה קשה לאבד כי היוכש תופס הדבר' ואם מזוג לה הוא ממהר לשמוע מפני שהלח מקבל הדבר במהירות וממהר לאבד לפי שאינו תופס' ומי שמזוג מוחו מאדור ממוצע בין ב' אלו יהא ממהר לשמוע וקש' לאבד ולפיכך הוא טוב הזכר בימי הבחורות והשכחה בנערות ובזקנה' בנערות מפני הרטיבות הטבעית' ובזקנה מפני הליחה המקרית' וזקן שלא גבר על מזוג הטבעי הליחה המקרית יהא זכרן לפי שמזוג הזקן יבש ולפיכך ימצא במקצת הזקנים זכרן ולא שמרן' אבל הנערים ימצא בהם השמור יותר מהזכר ובבחורים השמור והזכר' ותמצא שהאדם יזכור הרבה דברים שהרגישן בנערותו בזכרון היטב לפי שבנערותו הוא חושק הרבה הצורות שרואה ונפלא מהם הרבה לפיכך יאריך לקיחתו בהם ותיטב ודעתו אותם על כן יקשה לאבדן' ויקרה לאדם חולי אל סדר שקומטיא' ווירטיגיני והו' שיראה לו כאלו המקום שהוא בו טובב עד שיפול וזו המחלה תתילד מאדים' חדים ממה ידוקה עולים למוח בנגיד' הדופק' ומתמלא פחם המוח ויארע לרות הטבעי תנועה דעה ויהיה עליית האדים בשביל רוחב הורידין הדופקים בתחלת בריתו' ויועיל לו פסיקת הוריד הדופק שאחרי האוזן' ואם אותו האד עולה ומגיע לראש בורידין הדופקין שבשכב' יהיה התועלת הנפלאה

בכריתת הוריד מעט וצריך לקרר המזג קרירות בינונית באכילת חזרת שלוקה ובשתיית מי שעורים במי הבוסר אם אין אצטומכתו מהודדת ההרגשה' וכך ישתה מי שעורי' במים קרים מעורבים במי ורדים ואל יאכל מן הפירו' זולתי לב המלפפונות ולב הקשואי' אחר שזה ההולי הוא מאדים מתילדים ממנה ידוקה' אמנם אם בא מן האצטומכא למוח ויהיה גם כן מליאה אחרת או מהרבה נתעפשו באצטומכא ונגלדים ממנה אדים רעים עולים ממנה למוח אזי רפואת אלו קלה והוא שתנקה גופו מן הליחות כגון שתקח מירא' בולנש סיטרין ואסקמוניא ונכפס ג' תשרים במים וישתנו' ומזנו יהא לחם המץ בתרנגולת או גדי מבושל במיץ רמונים ומי בוסר ומי שעורים העשוי כראוי במים קרים וירפא בע'ה' כתב אפלאטון מי שצמחו עגול נוטוה אל פאת פניו הוא רונג כל דברו וענינו' ואם הוא ישר בלא עיקובה הוא בעל מריבה' ואם הוא קטן יהא כסיל' ואם הוא גדול יהיה עצל'

הגבות הם להנז על העינים ולשמרם מכל הזיק כחומה המקפת העי' לשמרה ולהניז עליה' וגם הם מקבצים האור לפנים לעינ' והשערות שבהם הם לניו' וגם להסיר זיעת המצה לבל ידלוף על העינים' כתב אפלאטון מי שגבות עיניו רבות השער דברו כדו והוא בעל גזן וצער' ואם הם ארוכות יהא זד יהיר וגם רוח' לאבעבועות שבהם ושבעפעף יתמיד לשים עליהם חתיכת חרובין חדשי פעם או פעמי בכל יום או שמן ורד מעורב עם שמן שקדים מתוקים' ופעמים נדבקין השערות ההם זה בזה וראוי להפרידם ביד או בחתיכת זהב דקה עד הפרס' וידק לובן ביצה ויערבו עם שמן ורד ושמן שקדים

אבל אם יהא ניצוץ הרוח הלש לא יוכל לקבל עד מקום רחוק כי אם ממקום קרוב לבד. עוד הביא אפלאטון וגאלינוס ראייה אחרת ואמרו שאם היתה צורת המוחש נרשמת באויר ותבא אל העין איך יתכן שתכלס צורה גדולה כמו הר גבוה אל העין שהוא קטן בשיעורו. אלא ודאי זאת ראייה שהרוח הרואה יוצא להוץ ומתפשט על כל המוחש פתאו ולכן יוכל לראותו כלו ביהר בזמן אחד וארכסטו וסיעתו סותרים גם זאת הראיה ואומרים כי נמצא מוצא כזה במראה מועטת. ש שמסתכלין בה ראייה גדולה ממנה אלף פעמים מפני בהירותה ולהיטותה ואף על פי שאיך בה כח הראות כלל אלא שהוא גוף ספירי כל שכך גוף העין שהו זך ובהיר וספירי ויש בו כח הראות שיוכל לקבל צורה גדולה ונוראה. עוד הביאו אפלאטון וגאלינוס ראייה אחרת ואמרו הרי אנו רואים השרף מעופף שהוא שורף בראיתו. הנה ראייה כי רוח הרואה יוצא להוץ שאם לא כך למה שורף בראיתו. וארכסטו סותר גם זאת הראיה ואמר כי זו אינה ראייה כי השרף המעופף לא יזיק ברוח הרואה אך מפני הבל גדול וחזק מלא אדם שהוא יוצא מנהיריו ומפיו הוא מזיק למי שהוא סמוך לו. וארכסטו וסיעתו הביאו גם הם ראיות לדבריהם שאמרו שצורת המוחש נרשמת באויר ונכנסת לפניו לעין ולכן כשהאדם סר מאור השמש פתאום למקום החושך לא נעצר מיד האור ההוא מעיניו לפי שנכנס לפניו לעין. וזו כשהביט אדם צבע אחד זמן רב ואחר כך סר ממנו לא נפרד מעיניו תכף הצבע ההוא אך ידמה לו שהצבע הראשון עומד לנגד עיניו. ואם ניצוץ רוח הרואה יוצא להוץ ומתפשט שם אל המוחש למת

ידמה

סקדים וישים עליהם?

העינים

הם כלי חוש הראות והם משיגים למרחוק יותר משאר החושים בעבור שטבעם הוא אש. וכבוד מקומם להיות גבוה מן הגוף כדי שיביטו למרחוק כאשר עושה הצופה. ונהלקו הכמי המחקר אם הכח הרואה יוצא להוץ ופגע במוחש או אם צורת המוחש נרשמת ונתקקת באויר הסמוך לו והסמוך בסמוך עד הגיעו אל העין. כי אפלאטון וגאלינוס סוברים כי ניצוץ הרוח הרואה יוצא להוץ ומתפשט שם אל המוחש והביאו ראיה לדבריהם ואמרו כי נמצא אנשים מביטים מרחוק יותר מזולתם והסכה כזה הוא מפני רוח ניצוץ הרואה שהוא חזק במקצתם ולכן יתפשט ויוצא ברוח למרחוק כמו שהולך החץ שיוצא המורה בקשת חזקה למרחוק. וגם נמצא קצת אנשים שאינם יכולי להביט כי אם מקרוב וזה יהא בסבת הולשת כח הראות. ונמצא אחרים הפכם שיביטו מרחוק לבד אבל לא מקרוב וזה יגרם שרוח ראותם הוא עכור ועבה בצאתו ובהתפשטו ברוח האויר מזככו והוא מזדבק ונעשה זך ובהיר. ואם הרוח לא יצא להוץ אך צורת המוחש תבא אל העין מה טעם משתנים בהבטתם קצתם מקצתם. וארכסטו וסיעתו סוברים כי צורת המוחש נרשמת באויר הסמוך לו והסמוך בסמוך עד הגיעו אל העין וסותרו אותם הראיות ואומרים כי ודאי סבת השתנו בני אדם בהבטתם הוא מפני חזק הרוח והולשתו כי דבר ידוע הוא שהצורות הנזקקות באויר כל מה שיבאו יותר מרדוק יחלשו ויהיו פשוטות יותר כי לרוח האויר יזדככו הצורות ההם. ואם ניצוץ הרוח הרואה יהיה חזק ובהיר וזך יקבל הצורה כדון אף למרחוק.

171

אחול * אזי יראה לו דבר אחד שהוא שנו
 לפי שהעין האחד ידמה לו הדבר ההוא
 שהוא למעלה והשני למטה והאות על זה
 שהרי אם יסתם עינו האחת לא ירא אלא
 דבר אחד לבד * ויש בעין שבעה מחיצות
 ושלוש ליחות * השבע מחיצות הם אלו *
 הרשת * והשליא * והקשה * ויריעת
 העששית * והענבית * והקרנית *
 והחוכית * ואלו הם השלש ליחו * החוכית *
 והספירית * וריר החלמות * ומהספירית
 הוא בא הראות ונקראת ספירית לפי שהיא
 מאירה כספיר והיא עגולה קצת כדי שלא
 תקבל הזק בנקל ואינה עגולה לגמרי אלא
 שטוחה קצת כדי שתקבל הדבר המוחש
 בנכון יותר * והליחה האחרת היא זכה
 ובהירה מאד ולכן נקראת זכוכית *
 וארסטו קראה הרטיבות הברדית * ועומדת
 אחרי הספירית לפי שכל איברי הגוף פ
 פרנסתם מדם לבן הכין הטבע הליחה היא
 הנקראת זכוכית כדי לקבל הדם מן הגוף
 ולהחליפו בהיות עצמה ואחרי כך תשליחו
 זך ונקי לגדל הספירית * והליחה השלישית
 עומדת בחוץ לפני הספירית כדי להגין
 עליה מפני אור השמש שלא יכה אותה
 והיא זכה ולבנה ודומ' לריר החלמון שהוא
 לובן הביצה ולכן נקראת ריר החלמות
 ומשבע המחיצות שכתבתי הארבעה מהם
 הם לפני ריר החלמות והספירית *
 והראשון הסמוך לה היא יריעת העששית
 ותכסה החלק מן הספירית אשר הניח' ולא
 כסתו החוכית ונקראת יריעת העששית
 לפי שהיא דומ' לעששית וזאת היא הסכה
 שנעין בעין כמו שנעין בברא לפי שהיא
 מאורה וזהירה בזוהר הגדול מאד ולהט *
 והשנית נקראת ענבית מפני שהיא
 כגרוגרת ענב' והצבע שלה נוטה לשחרות
 ותכלת ותועלתה שמהברת רוח הרואה
 בשחרות' שלא יתפזר באויר כי דבר טבעי
 הוא

ידמ' לו שהצבע הראשון עומד לנגד עיניו
 מאח' שאינו מסתכל בו אלא בודאי הטעם
 הוה לפי שנכנס לפנים לעין ואינו יוצא
 ממנו מהרה * עוד אמרו שאם רוח הרואה
 יוצא לחוץ לדבר המוחש איך יצא כל כך
 למרחוק עד מקו' הכוכבים אי אפשר שלא
 יתפזר ויפסד הרוח ההוא לרחק מקומו
 קודם הגיעו שם * עוד ראה אחרת כי
 ידוע הוא שיש חום הטבעי ברוח הרואה
 כי זולתו לא יוכל לעשות שום פעולה ואם
 היח יוצא לחוץ מיד יפסד הדום ההוא
 באויר ולא יוכל לפעול שום פעולה * אלא
 בודאי צורת המוחש נרשמת ונחקקת
 בסמוך לו והסמוך בסמוך עד הגיעו אל
 העין כמו שיקרה כשתשליך אבן בכריכת
 מים ותעשה עגולה לפניו במים ואותה
 העגולה תעשה אחרת והאחרת אחרת עד
 שיהיו הרבה עגולים זה בתוך זה *
 וגאלינוס כתב דעת שלושת וכתב כי רוח
 הראות יוצא לחוץ ואחרי כך יתהפך וישוב
 לפנים לעין כמו שמתהפך ניצוץ השמש *
 ודוש הראות צריך שלשה דברים שאם
 יחסר אחד מהם לא יוכל לראות ואלו הן
 הרוח הרואה * והצורה המוחשת * ואור
 השמש או אור אחר שיוציא רוח הרואה
 מן הכת אל הפועל והקיקת הצורה גיענה
 ההרגש השותף במיצוע העין * והעין
 במיצוע האויר ויראנה ברטיבות הממית
 שבעין במיצוע הספירית כמו שאבאר *
 ויש בראש שני גידים הלולים יוצאים מן
 המוח אל העינים האחד הולך מן הימין
 אל השמאל כאלכסון וסם האחר הולך מן
 השמאל אל הימין והם מתקבצים יחד
 באמצע והם נקובים במקום שמתקבצים
 ושם נכנס הרוח הרואה מזה לזה כדי
 שייסיעו זה את זה * וכשאלו הגידים לא
 ילכו בקו שוה אל העינים אלא האחד ירד
 והשני יעלה והוא הנקרא בלשון ערב

הוא שחצבע השחור מקבץ הראות מאשר יקרה לאנשים שיהלש רוח ראותם מפני שעמדו זמן רב לשמש וסוגרים עיניהם והמחיצה השלישית היא הקרנית לפי שהיא דומה לקרן לבן והיא קשה ולבנה וכה ובהירה אלא שהיא נצבעת בעין המחיצה שתחתיה שהיא הענבית כמו שיקרה כשנותן אדם עין אדום או ידגן אחר הזכוכית וראו הזכוכית מאותו העין והיא נקובה באמצע כדי שלא תמנע רוח הרואה והמחיצה הרביעית היא החוברת וגם נקראת ארונה וצמיחתה מן העור שעל הגלגלת מצד חוץ והיא עבה ולבנה ולא תכסה הקרנית אך תסובב אות' וזהו הלבון הנראה בעין אלו הם ארבעה מחיצות שעומדן חוץ לספירית והשלישה הנותרים מהשבעה הם עומדים לפנים מהספירית בינה ובין עצם הראש והראשונה הסמוכה לזכוכית נקראת רשת כי כדמות הרשת נעשית ויש מי שקרא שוכית או סככה לפי שהיא נארגת מגידים וממקורות והיא נושאת רוח הרוא אל הספירית ואמרי רוח הרואה ענינו הדבר שייטיב הראות כאלו הוא אורו והגידים החלולים שבתתי שמביאים מהמוח רוח הרואה נוקבים המחיצות הפנימיות ועוברות דרך זו הרשת ומגיעות לזכוכית והספירית ונקת אדרי כן מהזכוכית והשנית הסמוכה לה נקראת שליא מענין ובשלייתה ותועלתה הוא לזון הרשת שעריה לפי שיש בה וירידים רבים וגם להכניס בה החום הטבעי על ידי הגידים שבה והשלישית נקראת קשה והיא התחתונה שכולל וסמוכה לעצם הראש ותועלתם לשמור העין מקושי העצם וס לקשור את העין בעצם כי היא יוצא מהגלגלת ונמתחת עד תחתית העין ומתפשטת על עצם העין העליון כלו

והדמעות היוצאים פעמי מן העינים בכבי הם מותרי המרה השחורה והוא כי בעת שירא האדם יתקבץ מותר הרבה במרה השחורה כי היא המושבת השחורה והראות וכאשר יכמרו רחמי הדואג החו אזי הטבע ידחה המותר ההוא לעינים ויזלו הדמעות הרוצה לשמור בריאת העין יתר מהעשן והאבק והאוויר היוצא מן המיצע בחמימו או בקרירות ומרוב הבכיה ומהתמדת ההכטה בדברים לבנים או דקים ומרוב המשגל וממלוי מהמאכל ומהשכרות ומהשינה חקף המלוי ומהמאכלים העבים והחריפים והמעלים קיטור לראש כבצלים ותרדל ושומים ומהמזונות המיבשות כעדרים ודברים המלוחים גם יתר מרוב המרחץ ומרוב השינה ומרוב ההקצה כי כל אלה מזיקים מאד לראות העין ומה שיקרה לו חלישות הראות לא יכחול עינו כי אם במכחול מזהב טהור לבד ויש פניו על מים המין כדי לקבל עינים ויבט במים צלוליץ ויתמיד להריח התפוחים ומזוננו יהא ביצי וינה מבושל בלפתות או חלמון ביצה מבושל במים ומלח וכתב גאלינוס עשן הזפת יחדר הראות וימנע הדמע ויסיר השחין מהעין ואם יקרה בו כאב ישים עליו מרה של דג חי או תחבושת מכרפס שהוק או קמח שעורים שנילוש בעצירת רפונים או חלמון ביצה שלוקה טרופה בכרכם וירחץ עינו במים שבישל בו הולבה ואכליל אל מלך ומזוננו יהא חלבון ביצה ואם יקרה בהם לובן ידוק חלק מקצף היס ושני חלקים מסוכר וינפחו ויכחול בו או יקח לב להיס קלופים וישים בפיו כל הליתה ובכקר ילעוס עמם מעט מרע שומר וישים הכל בכנר נקי ויסחוט אותו תוך יג א 13 ו העין

העין * או ישרוף צפורן חמור נקיה
 עד שיהיה כאבק וישים בעיץ שכבו *
 ואם יקרה בהם אודם ראוי לו להקיץ *
 ולהרבות להוציא דם כפי יכולתו ואחר כך
 יושלש * ויזהר מהדברים המתוקים
 ומבשר ויין ויתמיד הירקות הקרים ושתית
 המים בלבד * ויעשה תחבושת מחלבון
 ביצה עם שמן ורד וישים עליהם * או
 יזלוף בהם דם ויניח חם * או תחלוב
 אשה חלב בלבונה שחוקה וישימם עליו
 חם * או ישרוף זרניק אדום ויכבנו בחלב
 אשה שמניקה נקבה ויזיל עליו בבקר
 ובערב * לדוק שבעיץ תשים עליו מררת
 ארנבת חם * ואם יקרה בו נפח יבשל
 עדשים ביין היטב עם מעט שמן זית
 וישים עליו * ואם יקרה לעיץ
 שהם מדמיעות ידוק אפר צפורן חמור
 וילוש אותו בחלב אשה מניקת זכר *
 ויעשהו חמיצה ויתנהו למעלה מן העיני *
 או יכתוש לבונה ומצטכי וצמג ערבי
 ויערבם עם לובן ביצה וישים על מצחו *
 ואם יפול בעיץ שום דבר ישים עליו רשינה
 והיא תמשכנו ויצא * כתב אפלאטון
 מי שעינו שוקעו ולנוע ולהביט ממהרות
 הוא ערום ומתנבל ובעל מריבות *
 ואם הם גדולות ובולטות הוא קנאי ועז
 פנים עצל ואינו נאמן בדבר * ומי
 שעינו ממוצעים והם שוקעים מקיץ ומבין
 ואוהב נאמן * פעמים יצא בעפעף
 כמין שערך ארוכה ורפואתה שירחצנה
 בכל יום במים המין בבקר * ותטבול
 אבר רותח בשעוה מותכת וישים עליה *
 וימרחנה בזבובים חתוכים * ויקבל בהם
 קיטור המים החמים ויתמיד המרחץ ויזהר
 שלאכל בערב ומלישן על מלוי המאכל *
 ואם ירגיש בעפעף החיכוך ירחצם במים
 קרים או ישים עליהם תחבושת משמן
 בנפסג עם מיין עולשין * ואם יש בהם

כנים יתמיד המרחץ וירחצם וגם הראש
 במי שב * ואל יטרח הרבה גם אל יאכל
 מאכלים הנסים וירפא :

האזנים

הם כלי הוש השמע
 ומבעב הוא אוויר
 והדבר המקבל השמע הוא עצם קטן
 ונקרא עצם אבני והוא הלול ונקוב ויש
 בתוך הללו שבילים מעוקלים והדורים
 והולכין כך עד שיפגעו בגיד הצומח
 מהמוח * והקול הוא דפיקת אוויר הנדפק
 מתנועת הגשמים * אשר יצא מהם זה
 יהיה על שני פנים האחד הוא קול הדבור
 באדם או קול נביתת הכלב וצהלת הסוס
 ודומיהם שמניעים ודופקים האויר בכלי
 הדבור אשר הם * והקול האחר הוא
 משני גשמיים מתנועעים ומתחככים
 זה בזה שיניעו האויר בדופק גדול והאויר
 הקרוב לדבר הדופק יניע האויר הקרוב לו
 והקרוב לקרוב עד הגיעו אל האוזן לפנים
 בחלל העצם האבני * ושבארתי כי הוא
 חלול ומלא אוויר והאויר ההוא החיצון
 הדופק נכנס לפנים ודופק האויר הפנימי
 אשר בחלל ההוא ותבב ב או לפנים מיד
 יכנס אל חכה הדמיון ואז הדמיון יבריל
 בין הקולות החם * והכין הבורא יתברך
 נקבי האוזן ושבליו מעוקלים שאם היו
 מיושרים היה נכנס בו האויר החם או הקר
 מאד ויזיק לו לכן נעשו מעוקלי שאם יהיה
 האויר חם מאד יתקרר מעט מעט ואם הוא
 קר מאד יתחמם מעט מעט * וכן אם
 יהיה חזק מאד יחלש בעקומי השבילים *
 ולכן לא נבראת האוזן מעצם ולא מבשר
 שאם היתה כולה מעצם אחר היתה דפיקת
 האויר הדופק שם גדול וחזק ויפסיד השמע
 כי יבעתהו * ואם היתה האוזן מבשר
 היתה רכה ביותר ואז האויר הדופק שם
 לא יושג לאוזן כי לא יתא לו קול *
 ולכן נבראת מדבר מורכב ואמצעי בין
 עצם

עצם ובשר שלא יהא קשה מאד ולא
 רך אלא בינוני וכאשר יוצא מהעינים
 בדמעות מותר המרה השחורה
 כמו שכתבתי למעלה כן הוא יוצא
 מהאזנים מותר המרה הירוקה והיא
 הזוחמא שבאוזן שהיא כמיץ שעוה
 ותועיל לבקע השפתים ולצמחים ולניד
 הנשה ולריצוץ האיברים ותמשוך ה
 הקוצים והרצצה לשמור כח השמיעה
 יתפיד לנקות הזוחמא החי ויזהר מהרהות
 הקדים ומהמאכלים העבים ומהשינה על
 מלוי המאכל ושלא יפול בהם דבר
 ואם יפול בהם אחד מבעלי חיים אם הוא
 מין קטן כפרעוש או זבוב יאזי ימלא
 האוזן בשמן פושר ויריקנו ואז יצא החי
 ההוא מת עם השמן אבל אם הוא
 מין גדול יאזי ירנגו כי אולי לא יוכל
 לצאת וישאר באוזן ויזיק בו אלא יטיף
 בו מים פושרין או מיץ עלי אפרסקין מזוג
 במים עד שיתמלא האוזן ואז יצא החי
 ההוא ויברח מפני המים ההם
 ואחר שיצא הוציא המים והטיף באוזן
 שמן שבת והוציאהו בקנחה צמר גפן
 ויקרה באזנים חרשות על שני מינין
 האחד הוא טבעי והוא מי שלא שמע
 מעולם לא קול שפל ולא קול גבוה ולזה
 לא נמצא רפואה אמנם יש מין אחר
 מקרי והוא מי שישמע קול גבוה אבל
 לא קול שפל וסבת זה יהיה מכווץ כגון
 בסבת קרירות גדול או רוח סערה הזקה
 גדולה שקרה לאוזן או מבפנים כגון
 בסבת ליהה עבה דקה שגבר על חוש
 השמע ורפואתו שיתמיד ההליכה והיגיעה
 ויאכל עלי אפרסקין ויזהר מהשכרות
 ומן המאכלים החמלים קיטור לראש כמו
 הבצלים והשומים ודומיהם ויטיף
 שמן זית חם או שמן שקדים מרים
 או מררת בקר או חלב כלבתא

אל המוח * ופעמים יוצא עם המותר
 שהוא עשן שמזיק למוח וידחנו המוח אל
 העצם הנקוב ככברה כי משם יוצאים
 ליהות הראש דרך הנחירים והנקבים ההם
 הם צרים ודקים ויצטרך הטבע להוציאם
 בכח גדול ולכן ישמע קול והיא העטישה
 כתב ארסטו טבע המוח ניכר בריר היוצא
 מהנחירים שאם הוא מעט ומבושל היטב
 יורה חוס רב * ואם הוא הרבה ואינו
 מבושל ויוצא תמיד בלא הפסק יורה
 קור * ואם הוא הרבה ודק יורה לחות *
 ואם הוא מבושל היטב יורה חוס ויובש *
 ואם הוא הרבה ומבושל ונזול תמיד יורה
 חוס ולחות * וכאשר ביארתי שיוצא מן
 העינים ברמעות מותר המרה השחורה
 ומהאזנים מותר המרה הזיקוקה כן יוצא
 מהנחירים מותרים הדם והוא עריפת הדם *
 ופעמים יהיה לטוב כמו עריפה שתקרה
 בקדחת שורפת ורולי מורסת הראש על
 הנקיון או מהכאת הראש ולבעלי הירידות
 החמות זה יהיה מתנועת הדם שידחנו
 הטבע * ואמנם פעמים תהיה עריפת
 הדם מהנחירים לרע והיא ההווה מפני
 חוס הזק שיהא בתוך הגוף שירתיה הדם
 בשפל הגוף ומההום ההוא יתילד רוח
 עשני ויעלה ביושר למעלה וכאשר יתמלאו
 העורקים יתבקעו ויתחדש עריפת הדם
 שיגר מן הנחירים * וכאשר ירבה בו יציאת
 הדם ראוי לו להקיז העורק הנקרא כאבין
 והו' בין האצבע הקטן ושכנו זה אם היות
 החוליה הזק גם שהזמן מהייב לזה *
 ואם היה העריפה היא בנחיר הימני
 יקוז ביד הימני * ואם היתה בשמאל *
 יקוז בשמאל * ואחרי כן יקשוה
 הקצוות במיתרים עשויים מבגד פשתן *
 ואם יתמיד הגרת הדם מהחוטם ישם
 בתוכם הרפואות הקובצות ומונעות יציאת
 הדם בקביצתם כגון שישירף קרום קליפות

הרחוץ לבדו או בחומץ הכוסר * או מי
 השעורים * ויטיף באוזן שתן אדם או
 שמן רוד * או מררת השור * או מררת
 התיש * וכתב גאלינוס פעמים יצא מן
 האוזן דם פראוס בלי כאב וכלי סבה
 קודמת בה כמו נגע או יציאה או הכאה *
 וזה יורה כי הדם ההוא הוא ממותר הראש
 וזהו הטבע וראוי לרפואות ברפואות
 המנקה האוזן מן הדם פן יקפא בתוך האוזן
 ויסתום נקבי השמע * ולכן טוב להטיף
 בו מיץ כרתי מעורב עם מעט חומץ * או
 מיץ בטון מבושל בחומץ יכול עפצים
 שחוקים בחומץ ויטיף בו * ואם יצא מהאוזן
 מים או עבטי יטיף בו מי הדבש הם
 פעמים רבות * כתב אפלאטון מי שאזניו
 גדולות יהיה כסיל אמג' הוא מבין ויארץ
 ימים * ואם הם קטנים יהיה בהפך זה
 ושיטה *

הנחירים הם כלי חוש הריח *
 ומהלכם נחלקים לשנים *
 האחד מפולש לקצה הפה * והאחר
 הולך עד שיוגע אצל הנקב שסמוך למוח
 ששם תוספתות המוח הדומים לקצוות
 השדים ובו תהיה ההרחה * וגדר הריח
 הוא איד עשני ניתך מן הגוף בעל הריח
 ומתעכב באויר ונכנס בנחירי ומשם נכנס
 אל המוח דרך המהלך השני שבארתני ואז
 הדמיון מקבלו בפנים ותופס תוכנתו
 ומבחין ומרגיש אתו כמו שמקבל * ו
 ומרגיש בהרגש הפנימי שאר החושים *
 ודרך הנחירים שואף האדם אויר לקרר
 החום הלב כמו פעולת הנשימה הנכנסת
 כפה * ומוציא מעשנו גם מרגש
 משם מותר המוח והוא כמו רוק עבה
 היוצא מהם תמיד * ולכן נקרא האף
 שוער המוח כשומר הכף לפני המלך בו
 יעלה הריח אל המוח אם טוב ואם רע ובו
 תרד צואת המוח ובו תעלה המת הקרב

ואם דק וארוך הוא קל שוטה וסכל ואם הוא קצר הוא רשע ואם הוא עב הרבה הוא סכל ואם יהיה נקב הנחירים צר יורה שהוא כעסן ואם הוא ממוצע באורך ובנסות ונטה בקצתו אל הרקיקות הוא אות על השכל ועל התבונה

השפתים

נבראו להרבה עניינים להגן על השנים מהן ומקור וגם לצורך השתייה שהם משערות באישר ובצמצום צורך המשקה ומקבלת אותו לבד וגם הם לעזור על הדבור שיש אותיות שאינן נחתכות זולתי בהם ועוד הם לנו ולתפארת הפנים והם מטבע מורכב מעור וכשר וגידים ועצבים ואמנם הרוב הוא מגידים ועצבים ולכן נמצא בהם רוב ההרגש וכן איברי התולדה של הזכר והנקבה נבראו מגידים ועצבים כי מפני הזוהק ההרגש שבהם אדם נהנה מהם יותר ולכן החושקים והאוהבים מנשקים זה לזה בשפתותיהם ופעמים יתלדו בהם בקיעות ושחין ונגעים מליהה חדה וראוי לו להתיר על האש שעוה ושמץ ורד או שמץ בנפסג ויטיח בו או יערב שעוה ושמץ ורד ומעט כרכם ומעט מרתך וישים עליהם ואם היה השחין והנגע לחים ישחוק ורדים יבשים ויערבם עם צמצם ערבי ויטוח עליהם אם היתה הבקיעה מאד ונמוקה יתיך שומץ עז ויטוח אותה או במות עצמות בקר או בשומן אוו וירפאו

השנים

הם מטבע קר ויבש ומטבע העצמות ונבראות מדבר עב וקשה וחום הלב היניקה תצמיח אותם ויוצאים ולכן תמצא ילדים שיוצאים להם שנים קודם מילדים אחרים לפי שזונקים חלב חם ביותר מהילדים האחרים וכדי שלא יזיקו לאדם בשעת יניקתם לא נבראו בשעת

ביצים הדבוק בדפנות וישחשק היטב וינפח קאפר ההוא בנחיריו בקנה או אחר שנלוש בדיו או יטבול פתילה בחומץ ויקרה עלותם זאג שחוק ויכניסנה בנחיריו או יזה חומץ על צואת החמור מיד כשיצא הם ויכניסנו בנחיריו או תתווש חזרת היטב עם מעט חומץ חזק וישים הכל במצחו עד חצי הראש או יכניס בהם צואת הזיר קטן חם תקף שיצא או ינפח בהם אפר נוצת תרנגולת או אפר שער זנב הסוס או ישים כמון שחוק בחומץ ויטביל בו פתילה ויכניסנה בנחיריו או יערב סיד עם לובן ביצה ויקשרנו במצחו או יקשור הגיד שלו או הביצים או האצבעות הקטנות של הרגלים או היריכים או זה שיהיה מאלו יקשרנו לבד היטב ויפסק הדם ויתלדו הכרבורות בנחירים יבשות ורפואתם שיריה בכקר מים חמים פעמים רבות ויערב שעוה ושמץ וחלב תרנגולת וישים עליהם פעמים יקרה בנחירים היה מגונה מבתי שיריה דבר מגונה מחוץ והוא הנקרא פוליוס ויקרה זה מסבות רבות אם מפני ליהה מלוחה מעופשת מוסרתת תרד מן המוח ויסרת בעבור זה לנחירים או מפני ליהה חדה נפסרת תרד מן המוח ויבאש בעבור זה לנחירים גם כן או מנגעים מעופשים או אבעבועו או יירדת בעלירית רע ורפואתו שישים בנחיריו שמן ורדים או שמץ בנפסג או ינפח בהם דרך קנה פול שחוק יבש או ידוק שב והוא צריף וקנקנתום והוא זאג וסר ויכרך חלק כחלק וירוח משקה ההדס או יצוק על ראשו מים שנתכשלו בהם ורדים ועלי הדם ובנפסג ושעור קלון להעדרת ההרחה יקבל בזוטמו קיטו העולה מחומץ חם ויתמיד לעשות זה פעמים ויעיל אם אינו טבעי כת אפלאטון מי שקצה קהירע דק וקצר יורה שהו אוהב ריב ומסה

כך * והועלת השנים רבות שהם טורנות
 המאכל ומסייעות בדבור שיש אותו שאינן
 פפתכות כי אם בשנים * וגם הם לנו *
 ועוד הם מגינות על הלשון והרך מן הקור
 החזק ומן החום החזק שלא יכנס לתוכם
 פתאום * ומפני שאין לעופות שנים יש
 להם זפק שמתוך מזונם * והיה מעלת גרה
 כמו הגמל שמעלין גרה היכס עבה לפי
 שעושה זה חלף מהשנים * לכאב
 השנים ישים עליו שומים כתושים * או
 ירחצנו במלח ורפש ויין שנתבשרו יחד בד
 כבד * או יתלה עליו עצם אדם * או יעשנהו
 בלבונה * או בזרע בצלילים * או בשן כלב *
 או בהלבו * או בחרדל * או בפואה * או
 בזרעו * ואם ירצה להפילו ישים עליו צואת
 עורב * או שן המת * להלבין השנים
 ילוש קמח סלת בחומץ הזק וישרפנה עד
 לאפר וישחקנה וימרח בה השנים * או
 ישרוף הרס המחופה באבר וישחקנו היטב
 ויחזק בו השנים בצמר באבר השנים * או
 יחכסם באפר קרן עז * וזה ינקה השנים
 ויחזק הורצילים וישקיט כאבם * או יחכסם
 בסוכר שרוק גם * לחזק השנים יקח
 מלח שרוף מעורב בדבש וישים במרחשת
 עד שיתחזק וישחיר וישים עמו תאני יבש
 שרופים בשוה וישחוק הכל הדק וירכך בו
 השנים בדומץ * לשנים שקרו מאכילת
 דברים חמוצים יכוס אגוז * או שקד * או לוח
 או מלח * אם יושם חלב תאנה במעט מוך
 במקום הנאכל מן הטוחנות יניח כאבה * או
 יטיף במקום ההו ערשן * או ירחצנו בחומץ *
 לנגדו השנים * ישים עליהם שב ומלה
 ועפצים שחוקים בד כבד * אם תשים אפר
 עלי זית בחנכים שנתאכלו יעלה בהם בש
 חי ויחזקם * כתב אפלאטון פירוד השנים
 ודקתם מורה על חולשת הגוף * וקוצר
 בשרם מורה עם קור המזג ולחוחו * פעמים
 יתארמו הפנים ביותר * ורפאותו שימשחם

כשעת יצירתם כשאר איבריו * ועוד שאם
 נבראו אז היו נבראים לבטלה כי אז אין
 הולד נזוק במזון יבש שיצטרך להם שנים
 כי אם בחלב לבד ולכן אין לו ללעוס שום
 דבר אם כן אין לו צורך בהם וכשנבראו הם
 בשלשה עיניים הראשונים הם הדקות
 והרחבות והם לתתוך המאכל * ואחרי כן
 האחרים הנקראים כלביות והם הזקן ועבות
 יותר מהראשונים ואחריהם הטוחנו ונקראי
 מתלעות ומנין כלם שלשים ושנים שהם
 ששה עשר בכל לחי * ומפני שישחקו
 בלעיסה הם פריץ וגדלין תמיד ומה שנבראו
 בתחלה השנים הדקות והרחבות קודם
 מהאחרות לשתי סבות * האחת כי בתחלה
 חום הולד מועט והלוש ולא יוכל להצמיח
 כי אם דבר מותר ואחרי כן יתרבה חומם
 ויצמיח דבר גדול * ועוד לפי שבתחלת זמן
 אכילתו לא יצטרך לכלביות ולא לטוחנות
 כי ירגילהו במזון לח מאד ומבושל היטב
 או לעוס בפי אמו ולכן די לו אז בשנים
 הדקות לתתוך המאכל ההוא * ותמצא
 כי שיני הילדים נופלות לאתר זמן לפי
 שבתחלה נבראו דקות והדות הרבה לפי
 קטנות הילד וכשיגדל צריכי לפול ויצמחו
 אחרים חזקים לפי חזק האדם * ועוד כי
 החומר הקשה והחזק שיהא לו בנערותו
 דוחה החומר הדק והחלוש ומשליכו לחוץ
 ולכן יפלו השנים ההם החלושות כי החומר
 הקשה דוחה אותם * וכפי הזקנה יפלו גם
 כן השנים בסבת יובש הגובר עליהם בזמן
 ההוא * ובתחלה יפלו הטוחנות אף כי הם
 חזקות מהאחרים לפי רוב הטורה שטרחו
 בטחינת המאכל הו חלושות ית מהאחרות
 שלא טרחו כל כך * ותמצא כי שרשי
 הטוחנות העליונות הם שלישי ושרשי
 התחתונות הם שנים * לפי שהעליונות
 הם תלויות צריכות חיזוק * אבל התחתונות
 יושבות במלואותם אינן צריכות חיזוק כל

אצל

אצל האש במרתת הזאב * או ימשחם
 בלילה בשמן שקדים וכיום בחלב המורה *
 ופעמים יתלדו בהם כמין עדיש זה פעמים
 יקר בשלהב השמש ופעמים יקרה לכתולות
 כאשר פרחיה' שהם מן השחור אינן יוצאות
 בזמן ומתפשטין בכל הגוף * אמנם היא
 ניכר בפנים * ואשר יקרה לכתולות הם
 קרובים להתרפאות מאותם שיקרו בפתע
 לזכרים כי אותם הם קשים להתרפא אמנם
 בלם צריכין הקזה מן המקור האמצעי וינק
 המות אשר יולידם ואז יערב זבל עכב שחוק
 במים וישים עליהם * או ישפפם בדם
 ארנבת ג' ימים לבד סמוך לשינה ולמחרת
 ירחצם במים * או ישים עליהם שקדים
 מרים שחוקים * או חמיצות האתרוג * או
 קמח בר שנה * מעורב עם דבש * לסימנין
 שחורים שבפני ולבוהק ישהוק קליפ' שקדים
 מרים ויערבם עם חומץ וישים עליהם *
 הלשון מדבר הך ואספוגי ומבשר לבן
 ומרוכ הגידים שבו הוא ארום *
 והוא כלי הוש הטעם * ובשרשו יש בשר
 שמן וכתב ארסטו כי עיקר הטע' הוא בחודו
 של לשון אבל לא במקו' הרח' שבו וגאלינוס
 כתב כי הטעם הוא בלשון ובהך במקו' נניע'
 חודו של לשון * זה החוש הוא מימי ולא
 ירגיש בדבר הנטעם עד שידב' בו מה שאין
 כן בחוש הראות והשמע והריח * ותועלת
 הלשון גדולה מלבד שהוא כלי חוש הטעם
 כי מחדק האויר ומבדיל הקול * באותיות
 ותיבות וגם הוא מהפך המאכל בפה כי הוא
 כלי המאכל * ויש קצת בני אדם שלשונם
 עבה מאד ולא יוכלו לדבר כהנך *
 ואחרים שלשונם דבוק מלמטה ולא יוכלו
 לדבר וכל אלה נקראים עליגים וכבדי לשון *
 והלשון המדברת צריכה להיות רחבה ודקה
 ונפרדת למטה וזה לא תמצא זולתי באדם
 ולכן הדבור באד' הוא טבעי והלשון הסכמי
 מוכן לדבור * וכל מה שהוא הלשון יותר

יותר ורך יעשה הקול יותר * ומה שהוא
 מן העוף כן כמו הזרזיר יאות להצוב מקצת
 האותיות * ויש בלשון האדם שני גידין
 שיוצאין מתחת הגרון ונקראים גדי הרק
 לפי שבהם ימשך הגרון ממותני הריאה
 ויבאו אל הפה * והם מפולשים אל הבשר
 הרך שבין הגרון והזקן הנקר' מוליי הרק *
 וזה הרק הוא לש המאכל * וגם הוא שור'
 הגרון והדך שלא יתגברו ויתבישו בתנועת'
 לפי שכל תנועה היא מיבשת ואם יתיבשו
 לא יוכל האדם לבלוע המאכל * והדן אין
 לו רטובות מחוברת בהך למיעוץ * צרמי
 למטעמת לפי שלא יתעכב המאכל בפיו
 מפני המים * ויקרה בלשון בקוע
 ושחרות מחדוד מזג הכבד * וראוי לו לררוץ
 אותו במי ורדים עם מיץ הבושים * ולנפח
 שיקרה בו ימרחו בחלב המון * או בהמוצי
 האתרוגים * או במיץ רמונים חמוצים וזה
 יעשה עד שיזוב ממנו רוח הרבה ואם לא
 יתרפא באחד מאלו ימרחו במלח וזומץ *
 לריח הפה ישתה קושט ויתמי לאכל
 שומים או קרנבל * גם יתמיד לשיכ' בפיו
 זהב * או ישרה שושן ביין ישן בכלי זכוכית
 ג' ימי ואחרי כן ירחץ פיו ביין חרו' * לגרגר'
 קטל ומורסו ושהין וגרב שבפה ירחץ במיץ
 תותים או ביין שלחם * או במי אגוזי רטוב'
 מבושר * אם תקח בשר כבש שמן לבדו
 בקדר' בלא עירוב שום דבר ותבשלנו בשול
 טוב ותקח מה שיצוף מן השומן לאחר
 שיתקרר ותחוף בו הפני' או הכש' השחול' באי
 זה מקום שיהיה בלילה לעת השכיבה
 ותניחנו כך עד הבקר ובקדר' תרחצנו במים
 פושרין ותעשה זה תשעה לילות ואירז
 הפני' או הבשר השחור * או תדוק תרמסים
 ופולים קלופים ורע אבטיח מכל א' בד בבד
 ועדשים קלופים חצי חלק ונפחו ורחץ בו
 הפנים * וכתב אפלאטון מי שהוא דק הפני'
 יהיה מבין ומחשב הדברי' ואם הו' עב יהיה
 עצל

הנתיב הרביעי

עצל וכסיל' ואם הלחי עבים יהיה גם רוח'
אם פניו קטנים מאד יהיה דע ובליעל ובעל
מרימה ונזכה דעת הבריות' ואם הם
ארוכים הוא זד יהי' ואם הם עגולים מאד
יהיה סכל' ואם הם מכוערין לא יתכן
להיות לו לב טוב' ואם לחייו נפוחין וורירי
צוארו עצים מתמלאי יהיה בעל אף וחמה'

השכיל השני
הקנה והושט

באיברי הגוף הפנימים'
הם שני מהלכים שהם
בסוף הפה הושט והוא
התחתון דבוק בצואר הוא מהלך המאכל
והמשקה אל האצטומכא' והקנה והוא
העליו' הסמו' לעור הוא דרך לנשימה ולקול
והוא מטבעות דקות זו על גב זו ואין עגולם
שנה לגמרי אמנם יחסר מכל עיגול שיעור
שלישיתו וחשיליש ההוא נעשה מקרום רך
הולך בקו ישר בין שתי הקצוות' ושני
שלישי העגולים הם מבריל והוצרך להיוכח
לפי שה'כלי הקול ואם היה רך כבשר היה
לח ביותר והיה הקול רך ושלפ' ואם היה
קשה כמו עצם היה הקול עב וגם'

והקרום המחבר הטבעות ההם אינו רך
לגמרי אלא רך וקשה והוצרך להיות קצת
רך בעבור הנשימה להרחיב ולעצור הקנה'
וצד העגול הוא בולט ונרגש במשוש היד
והחלק הישר ה' נדבק עם הושט ובין הקנה
והושט יש גיד אחד לבן שהו מבריל ביניה'
ובראש הקנה יש כמין עטרה לכסות פי
הקנה בעת המאכל לבל יכנס לתוכו מן
המאכל והמשתה שאם יכנס בו שום דבר
זיק לו כאש יקרה להוצי' לפי שהקנה מגיע עד
הריאה ואין מכלו המאכל כמו האצטומכא
ולכן לא תוכל לקבל הדברים הנכנסים בה'
ועוד לא תוכל לקבל דבר כי אין לה מוציא
מתחתיה שיצא ממנה שום דבר' ולכן
היא צריכה לאותה העטרה לבל יכנס בה

דבר' ועוד נמצא תועלת אחרת בעטרה
ההיא לקול כי לולי היא היה יוצא הקול
פתאום כהזקה ולא יהיה נבדל ונתקף
באותיות כאשר נמצא בנקבים שהם כמ'
הזמר שמשוימין בהם האצבעות כדי להתק'
הקול היוצא' וקולות הנשים והסרסוס
הדין מקולות האנשים' לפי שהן קרים
בטבעם וקנה שלהם צר והדוד הקול ועביו
הוא מפני תכונת האיברים כי כל מה שכלי
הנפש יותר צר וארוך הוא יותר קרין חד לפי
שהלוך האויר יהא בהם יותר במהירות'

וקולות הזקנים הדין מקולות הישישים
והבהורים' לפי שאין מנענעין מן האויר
כי אם מעט לפיכך יהא אותו החלק חד
וצלול' וכן בבהורים' או עם סוכרי או
הקול יאכל צנוץ לבדו' או ישל ביצים ושומים
הבשיל כרוב' וכישם ודבש נקי בד בבד יחד ביין חשוב
וישתנו'

הושט

הוא מוכח תחת הקנה על
חליות הצואר ונמש' ויורד
למטה עד שגיעו בטרפס והוא קישור עם
החליות כקישור הקרמים וכשיעבור הטרפס
יתרחב למטה ונעשית ממנו האצטומכא'
ועל פי הושט יש כמו כסוי הנקרא להאה
והוא הלשון הקטן התלוי בהך' והושט
הוא מחובר משני עורות האחד מברזן והוא
אדום והוא בשרי הולכי' חוטיו באורך אמנם
יש בו מעט חוטין שהולכין באלכסון'

והפנימי הוא לבן וחוטיו הולכים ברודב ויש
בו שני כחות כח המושך והדוחה'
המושך הוא מושך המאכל בעת שהעור
החיצון עולה אל הפיקה כנגד הפה ולכן
חוטיו נמשכין באורך' והכח הדוחה
המזון לאצטומכא הוא בעור הפנימי אשר
חוטיו הולכים ברודב שהעור הוא מתקבץ
על המאכל ודוחה למטה'

הריאה
היא מבשר רך ורפה כמו
אספוג

ואספג' וניזנת אחר כל האיברים והיא מליאה צנורות וקנוקנות כדי שתקבל רוח גדול ואז תרחף והנשב היטב על הלב' ויש בה חתיכות רבות כדי שיביא רוב אויר ללב כשירחפו כולם' כמו שעושיין בכלי שמנשבין בו בימי הקיץ שיוצאין ממנו חתיכות הרבה למען יגיעו אויר הרבה' והיא נעשית כפולה בשתי חתיכות שאם תקבל האחת היזק שתשלים האחרת פעולתה' ועוד לפי שפעולת נשימתה היא לתועלת גדולה על הלב שהי' מנשבת עליו להביא אליו אויר קר מבחוץ למזג' והוא הגדול ולהחות מעליו קיטור העשני היוצא ממנו' ועולה למעלה דרך הקנה' ולא יוכל הלב לסבול בשום פנים העדה משכית האויר כי אם יגוע כרגע ממשוך האויר ההוא יגוע מפני חומו אם כן הכרה הויה שיתקרר מרתחתו אשן וחומו באויר הנמשך אליו מחוץ ולדחו מרומו ומשלהבת אוירו' ולכן יוצא גיד אחד מהלל הלב לריאה שבו נעשים אלו שתי הפעולות' ח' הפוכות כי הוא מקבל האויר הקר ממנה ומנציא האויר החם להוץ' ונמצא בריאה תועלת אחרת והוא להעלו' ליתה למוח ואז יתיישב הדעת כי המוח הוא כפתילה שבנר זליתה העולה לו מן הריאה הוא כשמן שבנר ומעמיד שניהם שלהבת הנפש שהי' דולקת כאש ולהבה כי היא חמה ויבישה' אמנם בהיות רוב יובש במוח בכלות השמן שבנר אזי שלהבת הפתילה בורחת וישאר האדם ההוא בכלי דעת ומשוגע' ונמצא לקצת פחכמי המחקר שכתבו שהריאה היא מקור לליחה הלבנה כמו שהטהול הויה מקום לשחורה והכבד לרם והמרה לירוקה' אמנם אחרים כתבו כי אינן לליחה הלבנה מקום מיוחד כי היא בכל מקומות הגוף לפי שהיא צריכה לגדל הגוף כשיתאחר מזונו וגם היא מלחלת אויבי הגוף והפרקים

והחליות שלא יבשו מרוב תנועתם' ויתלדו' אבעבעות בריאה' וראוי לו ללחך בכל יו' זפת שחוק מעורב עם דבש ויקרה פעמים השיעול והו' מין ממיני הלי' הריאה' וגדר השיעול הו' תנועה משותפת מן הנפש והטבע עוברת על הדרך הטבעי לכלי הנשימה להסיר החיזק מהם וביאור הגדר הזה כי הטבע יתחיל ויניע כלי ה' הנשימה להסיר מה שיוזקם ויעזור לו הכת' ההוא הנפשי בהכנע הטבע אליו כי קנה הריאה בעבור מה שבו מן הכדלי הנקראים קובי וישירוש נאותים להשמע אל הכת הטבעי עד שיודרה ממנו מה שיצטרך לדחותו והנה הכת ההוא הטבעי יעזור בכך הנפש אשר יניע המיתרי' ויקבץ הכת ההוא אל החזה קבוץ חזק ויחלץ זה הריאה ויצא מה שבריאה מן האויר כאח' פתאום ובחזק יציאת האויר ידהו ויצא מה שיכללהו קני הריאה עד שירוק הכת ההוא' ויתחדש זה בכלל אם מהפס' פיג' חס או קר מתחלף יגבר על כלי הנשימה' אם מחומר רע והחומר יהיה אם מבפנים אם מבחוץ' וכאשר יהיה מבפנים אם יורד מלמעלה כמו הירידות מן הראש אל החזה' ואם עולה מלמטה כמו המתורות אש' יבא אל החזה מגבונות הכבד' ופעמים יהיה עומד בכלי הנשימה' כמו מה שיקרה במדוח הצד ומדוח הריאה ולא ימלט החומר שלא יהיה עם חום דמי' או כרכומי' או מליחה לבנה' או נעתק אל מורסא חמה' ואולם החומר אשר יהיה מרוץ הוא מה שיתערב עם האויר אשר ישאף עישן או אבק' או ישאף אויר קר פתאום' או כמו מאכל' או משקה כשנטה כלום מדרכו ונפל בקנה ויתעורר השיעול והתחזק ממנו כי לא ילך מנהגו ברבר זה' ופעמים יהיה עם השיעול כאב חזק בחזה ויקרה מן הסכות שכתבתי שיקרה בעבורם השיעול' י ד א 14 i ופעמים

ופעמים יתחדש כאב בחזה בחולי השעול
 ויהיה זה מפני שני דברים או מרדת עבה
 שתמשך ואם שתהיה בתוך המכסה
 אשר על הצלעות מוגלא כי אלו היתה
 היה מתחדש ממנה שעול והנה
 ראוי לנו לידע כי היות רע שבמיני השעול
 והיותר מסוכן הוא מה שמתחדש בסבת
 ירידות שיוורד מן הראש או בסבת
 נגע באחד מכלי הנשימה או יציאות יצאו
 כאלו המקומות יאו מוגלא תקבץ
 בחזה והשעול שאין בו סכנה ולא
 רוע הוא המתהווה מרוע מזג כלי הנשימה
 או מנחירות הגרוג או מנחירו קני הריאה
 והשעול המתהווה בסבת רוע החולי יהיה
 עמו ריקה ואמנם השיעול היבש
 אשר לא ירוק האדם עמו יהיה לאחת
 משלוש סבות * אם מנחירות אל הלקום
 והוא החך * או מרוע מזג הגובר על כלי
 הנשימה * ואם מן הליחות ישתדל
 האדם להשליכו ויקשה זה ממנו אם
 לעביה אם לדבקוה או לדקותה שתתפרד
 ותרד קודם שיעלה ושוכל להשליכה ולרוק
 אותה ואותה הליחה העבה או הדבקה
 נסרכת כמעברים ולא תמלט מהם כי
 אם באיחור ויקשה יציאתה * וכאשר
 נרצה לרפאות למי שקרה לו שעול הנה
 ראוי לנו שנתחיל תחלה לעיין מאי זה
 סבה קרה השעול וכאב החזה * ואם
 היתה עם השעול מנחירות החזה וצמצא
 החולה עם השעול מנחה בשאפו אויר קר
 ואי נצוה להקיף הגיד התחתון ולהוציא
 דם כפי הכח וזה אם יעזרו השנים
 והזמן והמנהג והכח * ואם ימנע מן
 ההקזה מונע או דבר זולתו כמו חולשת
 הכח או דבר זולתו נצוהו שיעשה כלי
 המציצה אל חל ואל כרעץ * וישתה
 בשול איווף * או משקה שליוס * וישתה

אחר שתות מה שספרנו בשלש שעות
 דייסות השעור בשמן שקדים ומעט באניד
 או סוכר רטוב * או ימה בו אחר שנגמר
 בשולו סוכר כנפסה * ואם נרצה
 לרכך החזה יותר נבשל בו סבסאתן וענאב
 וזרע חבושים קלופים וימדה בו אחר זה
 כנפסג סוכרי וישתנו * או ישתה מי
 קרא צלויה עם מי קשואים וסוכר * או
 ישתה מי שומר לת אחר שירתידהו ויסנן
 אותו וימס בו אחר כן סוכר וכנפסג *
 או ימס בו סוכר רטוב * ולא ישתה מים
 כי אם מזוג במשקה כנפסג * או משקה
 סוכר * או משקה רמון מתוק עם סוכר *
 או יוציא ריר שליוס וריר זרע חבושים וריר
 זרע מליש קלי וישחוק אותו עם מעט סוכר
 ובתירה * או עם באניד וצמג * ערבי
 ויעשה מן הדייסות רוצה לומר פרנדאש
 מגריש השעור והמסונג מגריש החטה
 וריצת מי מורסן וקמח פולין ושקדים
 ובאניד * או יבשל תרנגלים קטנים כאחת
 מאלו הירקות * ויאכל חלמון ביצה וימשח
 החזה מהוץ בשעוה לבנה * ושמן כנפסג
 או בשמן ורדים עם מעט קמח שעורים ומי
 חלגלוגות * או מי גרינת קרא * ואם
 ראינו אחר עשיית זה מה שספרנו יתרון חוס
 בחולה נשלשל טבעו בשול כיאר שגבר
 ודומהו * ואם נתחדש השעול וכאב
 החזה מקרירות או מקור ולהות והורה על
 זה מיעוט הצמצא וקלות הכאב ויערבו
 לו דברים החמים אזי ישתה מי שומר
 ומי כרפס מורתחים ומסונגים עם שמן
 שקדים * ויעשה דייסא מלב לחם עם
 דבש ושקדים * ויאכל בטנים קלופים
 עם תאנים * או שקדים ותאנים * ויהיה
 משתהו מי דבש ומאכלו עונות קטנים
 ויבשל חולבה עם תמרים ותאנים ויסננס
 ויעבר עמהם דבש ועוד יבשלם שנית
 עד שישוב כמו אל נסף רך ויאכלנו על
 הצום

במרוצת מקור הדפך * השלישי צורך מעשרו לכבות חום הלב ולהוציא ממנו העשן * והתנועה החיה היא משתנית כפי השנים כי דפך היונקים הוא קטן ומתמיד ומטהר * ודפך הנערים גדול משל הבחורים * אך דפך הבחורים חזק משל הבחורות * ודפך האנשים שהם בחצי ימיהם אינו מתמיד כדפך הבחורים וימעט * ודפך הזקנים הוא הולך אט והלש וקטן ומתאחר * וגם בזמנים הוא מתחלף כי בקיץ הוא קטן יותר מבחורף * והלב הוא הלול כדי לקבל הדם ועבה כדי לשמור הדם שב * ויש בו שני חללים האחד מצד ימין והאחר מצד שמאל בחלל הימני עומד הדם שהוא חומר לחום הטבעי ולו שתי פיות האחד שממנו יבא הגיד הצומח מן הכבד וישפוך הדם מה הפה בחלל הימני מחללי הלב ועל זה הפה קרומות סדוקות מחוץ ומבפנים כדי שיהיו רבים ומתעטפים לרוח ולדם היוצאין מן הלב * והשני הוא הגיד השריאן שבשרתו למעלה שהו נדבק מהחלל השמאלי בריא * והוא גיד שאין לו תנועה וקרומותיו קשים ועבים יותר מקרומי הגידים האחרים ועל זה הפה גם כן יש קרומות סדוקות מבחוץ ומבפנים כשיתפתח יתקרה האוי הבא בלב * ובחלל השמאלי משני חללי הלב עומד הרוח שהוא רומר לרוח חיים שבגוף כי ממנו יוצ' רוח החיוני לכל הגוף דרך הגידים הדופקים הנקראים שוריאן והדם שבהם הו' מועט ומפני הריקו' שבם נכנס הרוח החיוני בהם ויש בין הדם והרוח קרום * והנה אבאר מהלך אלה הגידים היוצאיים מחלל השמאלי מן הלב * תחלה יוצאין שני שוריאן האחד קטן מן השני והו' דק משאר חלקי השריאן וזה הגיד הוא בא בריא ויהלך בה * והשני גדול ממנו מאד ובצמחו יחלקן ממנו שני גידין וימתח האחד מהם לחלל

הצום וזה מועיל למי שיש לו כאב נושן בתזוהו ושעול נושן מליחה דבקה ורוחות עבות וינקה החזה מהליחות העבות ה הפסדות * או ידוק זרע פשתו קלוי וינפרו פעמים ויולש במה שמספיק לו מן הדבש שהוסר קצפו * ויעיל למי שיש לו שעול שסבתו קור * או יקח ערק סוס גרוד ושקדים מתוקים ושקדים מרים קלופים ורע פשתן קלוי מכל אחד שני שקלים זרע שומר רחב ואנים וקמח פולים ולב בטנים קלופים כמו כן מכל אחד שני שקלים מירא ולבונה זכה וזכרם וסניטוני מכל אחד שקל והדק הכל נפה ולוש * ביין מבושל ועשה רגרים כמו לחום וישימם תחת הלשון ויבלע מה שיותק וזה מ מנוסה *

הלב

כטבעו חם ויבש וברייתו וצורתו ה' הטובה שבבריית האיברים ובצורתם : כי עצמו הוא מהדוק מאד וידוע הוא שיש יתרון למה שעצמו מהדוק מן האיברים ממה שהוא מן האיברים רפה * ויש לו שתי תוספתות דומין לאזנים האחת ימינית והאחרת שמאלית * ותבניתו הוא כשלהבת בשרשו הוא רחב והולך ומתהדר עד ראשו * אמנם הוא הפוך כי ראשו ההד הוא למטה ושרשו הרחב הוא למעלה ויש לו טרפש מקרום עבה לשמרו ולחזקו והוא כנכב אותו ואין כלו דבק בו כי אם אצל שרשו לבר והו' מונח באמצע החזה ואמנם ראשו הוא נוטה מעט לצד שמאלי כדי שיתחמם הצד החו' בחודו של הלב ולא יתקרר בשכונת הסחול שהוא בצד שמאל * והגיד הגדול הנקרא שריאן הדופק באר הוא צומח מצדו השמאלי ולכן יבא ניכר ויתברר בדופק השמאלי יותר מבשל ימין * וראשית תנועת הדפך הוא לשלש עניינים האחד מצד כח החיות העומד בתוך הלב * השני

חלק הימני והן הקטן שבאלו השני גידים
 והשני יסבב חלב ואח' כך יבא לתוכו ויחלק
 בו לשנים וימתח החלק האח' לשיפולי הגוף
 והשני לעליונו' והחלק הנוטה לעליונו
 הגוף יחלק ממנו במתחו בשני צדדין גידים
 ידבקו באיברים הקרובים להם ונותנין להם
 כח מגוף החום הטבעי' וכשדבק באצילי
 הזרועות יצא ממנו גיד עם גיד האצילים; אל
 היד ויחלק בה וידבקו ממנו גידים קטנים עם
 העצל הנסתר והנרא' של זרוע והוא נסתר'
 וכשיגיע אל הזרוע ויפנה לצד מעלה והוא
 נדבק עם גיד האצילים עד שירד מן הזרוע
 ואחר כך יטמן בעומק ויחלקו כימנו גידים
 קטנים ידבקו בעצמי הזרוע עד שידבק מן
 הזרוע ריחוק גדול ואחר כך יחלק לשנים
 ויפנה החלק האחד לכף והו' נמתח על עצם
 הזרוע העליון הוא המקום שממשמשוין
 הרופאים ויפנה השני כמו כן אל הכף והוא
 נמתח על עצם הזרוע התחתון והוא קטן
 וימתחו בכף ואולי תראה תנועתם באחורי
 הכף' וכשיגיע החלק העליון מקום חלב
 יחלק לשנים ויחלק כל חלק מאלו לשנים
 וידבק האחד מהם הוריד הנסתר וימתח
 למעלה עד שיגיע לגלגלת ובמתחו ידבקו
 ממנו גידים לאיברים הפנימיים שבאותו
 המקום' וכשיגיע לגלגלת יחלק חילוק
 גאה' והוא הקרומית שחת המוח הנקרא
 שכבה והוא דומה לשכמת רבים פרושים
 אלו מאלו' ואחר חלוקו לשכבה זו
 יתחברו ויצאו מזו השכבה שני גידים כמו
 שהיו קוד' חילוקם ויבאו במיח עצמו ויחלקו
 בו' והחלק השני והוא הקטן ימתח בפנים
 ויבאש ויחלק על האיברים החיצוני' כחילוק
 הוריד הנראה' והתברר תנועת החלק הזה
 באחורי האוזן ובכרך הנקשר בלחי' והגיד
 המתנענע הנראה אצל הורידים והו' החלק
 הגדול הנדבק בוריד הנעלם והוא הנקרא
 גיד התרדמה' והחלק השני מחלקי

הגיד הצומח מן חלב הוריד לשיפולי
 הגוף ימתח על הליות השדרה פונה
 למטה ויחלק ממנו על כל הלויא וחוליא
 גידים ימנים ושמאלים ונדבקם באיברים
 הקרובים אליהם' והגיד הראשון
 הנחלק ממנו מגיע עד הריאה וגיד אחר אל
 העציל שבין הצלעות והשני גידים לקרם
 החולק וגיד קיבה וכן לכבר ולטחול ולמסס
 ולמעים ולכריות ולרחם ולביצים ולגיד ו'
 ולהלוחלת' וגיד יוצא ממנו ונדבק בעציל
 החיצונים הקרובים לאלו האיברי' וכשיגיע
 לסוף החוליות יחלק לשנים ויפנה כל חלק
 מהם לרגל שמצדו ויחלקו בהם כחילוק
 הגידים אלא שהם נעלמים ויתברר תנועת
 תחת הארכובות ואצל העקב תחתיו לפנים
 ובאחורי הרגלים' אלה הם כל
 גידי השוריאן' והדם שכתבתי
 למעלה שבתוך חלב הוא זך ונקי יותר מכל
 דם הגוף ואינו נכנס אליו מכתיון כמו
 שנכנס לכל איברי הגוף אך הדם ההוא
 נברא עמו בתחלת יצירתו שהוא חומר
 ונושא לחום הטבעי וממנו מזונו ו'
 ופרנסתו' אמנם גוף חלב ניזון
 ומתפרנס מדם הכבד שנכנס בו כמו שנכנס
 לכל איברי הגוף' והוא יקבל הטוב
 והמוכר שבו ויקחנו למזונו לאחר שביד
 אותו היטב' ומזון החום הטבעי
 היותר מזון והממוצע שבו ומופשט מ'
 מהליחות והנשאר מפסולת הדם ההוא
 ושלחתו לאיברי הראש והחזה שזונו בו
 שמזון אלה הוא ממתר מזון חלב'
 ואחרי כן יקח השאר ויבדילתו מיתו
 המררות שהם הירוקה והשתורה וישלחתו
 דרך גידי השוריאן' ויהיה הדם
 ההוא המשולח אל הגוף חומר ונושא
 לחום הטבעי שבגוף ויתפשט בכל הגוף
 ככת אחת כדרך עין בלא זמן'
 וכתבו חכמי המחקר כי ראשי הגוף
 ושרשיו

ושני אפים והפה הם שערי האהל * והמוח
 הוא משכן הנשמה * שהיא נר לאהל * הלב
 הוא המלך וכל האיברים משרתיו ולכן
 הוכן מקומו באמצע הגוף כי כן הו' משפט
 המלך לישב באמצע עמו כדי שינהוג לכל
 בני המדינה בשווה וכדי שתגיע תועלתו
 לכלם בשוה גם כדי שיהא שמור מכל
 עבר והוא מתקרב אחרון במיתה * הכבד
 הוא האופה של המלך ומבין מה הו' מאכל
 המלך ונושה אליו והמלך מחלק ארוחתו
 על ידי רוח החיים לכל משרתי הגוף שהם
 עבדיו * הריאה היא המלכה אשת המלך
 כי היא חובקת הלב כחשוקה שחובקת
 לחשוק וקרייתה מקררת חום הלב ולבתו *
 וכאשר ירגיש הלב רוע מזג או אי זה פגע
 רע אזי יעדר החי כי בו רוח החיוני כמו
 שבארתי * ואם ישאל אדם ויאמר מדוע
 יעדר האר' כשיארע למוחו מחלה או מכה
 הואיל ורוח החיוני הו' בלב כמו שנתבאר *
 נשיב לפי שהמוח הוא שורש העצבים
 והתחלתה ובעצבי ישילמו הפעולות הבאות
 מהבחירה אשר הם כמו הפישוט והקבץ
 ואם לא יתקבץ החזה לא יצא ממנו האויר
 החם ואם לא יתפשט לא יכנס לתוכו אויר
 קר וכשלא יצא האויר ולא יכנס אזי לא
 ישאר הלב על ישרו וטבעו והשאותו והוא
 לא יסבול שנוי כלל כי הוא שר הגוף ולכן
 יעדר אז האיש ההוא * ואל יעלה על לב
 איש באמרנו שהנפש היא בלב שהבט
 הזה הוא בתוכו : שדן זה יחייב להיותה
 גוף ובנתיב הששי אבאר שאינה גוף כלל *
 ואמרנו שהרוח החיה היא בלב מכה נפש
 החיה הואיל ובו יהיה ההרגש והתנועה
 וגבול החי ה' המתנועע והמרגיש ותחלת
 תנועתו היא תנועת העורק אשר ינועוהו
 גידי הלב כטבעם ומתפשטם יתפשט
 החזה ומתקבצם יתקבץ גם כן *

ואם יאמר אומר מדוע שמת בתחלה סבת
 תנועת

ושרשיו הם ארבעה . הראשון המוח והוא
 משכן הכח הנפשי ושורש לחוש ההרגש *
 והשני הלב והוא משכן הכח החיוני
 ושורש החיים * והשלישי הכבד והוא
 משכן הכח הטבעי ושורש דפעולות ה'
 הטבעיות * והרביעי המבוששים והוא
 הכח המוליד המין האנושי ושורש הזרע
 וההולד ונקראו ארבעתם ראשים לפי שיש
 לכל אחד ואחד מהם ממשלה בפני עצמו
 ולהם עבדים ומשרתים יעבדום וישתרכו
 והם בגוף כמלכי וכראשי במדינת השולחים
 משרתיהם הנה והנה וכלם צריכים להם
 צורך תמידי אל המקום אשר יפנה הראש
 שמה ילכו * ובהלותו יחלו * ובהחלשו
 תחלש פעולתם * ועבדי המוח הנאמנים
 לעבדו והמוכנים לשרתו הם העצבים
 היוצאים ממנו והמנועים כח התנוע וההרגש
 לכל האיברים * ועבדי הלב הם הגידים
 הדופקים אשר בהם רוח החיה ומן החושים
 הטבעי והם בהם להעמיד הגוף * ועבדי
 הכבד הם הגידים בלתי דופקים אשר בהם
 הרום והוא שולח בהם הרום הטהור והנקי
 לכל הגוף להתפרנס בו * ועבדי המבוששים
 הם כלי הזרע * אלה הם הסעיפים אשר
 יצמחו מאלו השרשים * ויש מהחכמים
 שכתבו שאין בגוף זולתי ראש אחד לבד
 והוא הלב כי האדם עשוי ונטוי כאהל *
 עצמותיו * הם עצי האהל * ראשו הוא
 כפתור האהל אשר ממנו יוצאי כל החבל *
 כך הם כל הגידים שרשם מן הראש *
 העור הוא מכסה האהל * הצפרנים יתדות
 האהל כי כל הגידים ראשם השני הוא תקוע
 ונרדק בצפרנים כמו מיתרי האהל ביתדות
 ולכן ניכר בצפרנים כריאות הגוף וחליו כי
 בעת אשר הצפרנים צחים ואדומים אזי
 האדם ימריא ובעת שישתנה מראיתם
 מראים חלי הגוף וצרתו * ושבעה שערים
 שבראש שהם שתי העינים ושתי אזניים

תנועת החזה והתפשטו והתקצו שהיא
 מהעצבים הכאים מן המוח * והנה אמרת
 שמדת התנועה היא תנועת העורק * ה
 המתנועע * נאמר לו לא נפריד ארד מהם
 מהברתה אבל עלת תנועת העורקים עלה
 טבעית * ועלת תנועת החזה בעצמי המוח
 עלה הפצית * והראיה על זה שהרי נוכל
 להמנע מלהתנשם רגע או שנים או ג'
 כהפציתו מה שאין ביכלתינו לעשות כן
 בתנועת העורקים ויורנו זה שהמתנשם
 הפציתו אם כן כל פועל הבא מתנועת החזה
 הו הפציתו ומפני שהי האר' מוכרה להתנשם
 לא הסתפק באחת מהם עד שסמכו לה
 חברתה כאשר שמו כחזה שני מקומו רקים
 שאם יארע באחד מהם שום מאורע ישל'
 האר' מקומו בפעולתו * אמנם שתי פעולות
 אלו שהם תנועת העורקים ותנועת החזה
 אין אחד מהם לבדו אלא עם חברו * ואם
 תאמר איך תהי' תנועת החזה הפצית והלא
 אנו רואים כל התנועות הפפציות נמנעות
 בשעת התנומה וכל ההרגשות שוקעות
 הואיל ואין התנומה דבר אחר זולתי השקט
 ההרגשים * נאמר לו אין הפועל הזה כשאר
 הפעולות לפי שתנועת הרעתקה ותנועת
 העפעף ושאר ההרגשות אינם מוכרחות
 בחי' כתנועת החזה שאם לא יתנועע החזה
 ימות הדי ונפסד הרכבתו ועל זה הביא
 הצורך להתנשם * ועוד שהדבר' שהרגול
 האורגן נעשה אצלו טבע שני ודבר זה
 הורגלנו עליו מעת היתינו בחיים * ויקרה
 ללב מן המקרים וחלאי אל נפקאן והוא
 פריחת הלב * יתילד מרטיבה מתאספת
 סביבו ורזה אמנם הרוח ההוא יהיה דם
 צפני שהוא מרחף סביבות הלב וחושק
 לשיאוף האויר הקר * וראוי לו להימדד
 שתותו הלב העצים וההרטבה בדברים
 המרטבי' והמרחצאות * וכת' ארסטו הזהב
 יחזק הלב וימנע העיטן המזיק מהגיע לו *

הכבד * הוא תנור הנוף שהר' מחמם את
 הקרבים בחומו והוא מקור החום
 הטבעי והוא בעמקו דבוק באצטומכא
 ומחופף עליו * ובנתיבותו כלפי הטרפשא וה'
 קשור בקשרים דבוקים בו * ומעמקו יצמח
 צנור והוא נקרא פתח הכבד וצורתו כדמות
 גיד ויהלק לחלקי רבים מאד וכל חלק וחלק
 נחלק לחלקים רבים ויבאו מאותם החלקים
 לתחתית האצטומכא ולמעי הנקרא שנים
 עשר ואחרי כן הולכין אל שאר המעים עד
 שיגיעו אל מעי הישר ומאלו הפיו שזכרנו
 ימשך המזון לכבד וימשוך תמיד מהצנור'
 הדקות לצנורות הרחבות עד שיתקבץ
 בצנור שהוא פתח הכבד והצנור ההוא
 יהלק גם כן בתוך בשר הכבד לחלקים רבי'
 ויהלק הנמשך מן המזון בהם ויתבשל עד
 שיתחולל לדם ואחרי כן יצא הדם לכל
 האיברים לזונם ממנו ויתלבן הדם בראשי
 הגידי' הסמוכין לבש'כי כמו שמזון היונק'
 הוא לבן כן הוא מזון כל האיברים לבן *
 וכן מוח העצמות מתלבן מעט מעט ויוזנו
 העצמות מהלובן ההוא הדומה לשומן *
 ויקח הבשר המזון הנאות לו והעצמות
 הגידי' והעורקי' המזון הנאות להם ויתחלף
 המזון ההוא לטבע האיברים ההם * ומוח
 העצמות הוא יתרון הדם המתבשל וממנו
 יוזנו העצמות * ויש מן החי שאין בעצמיו
 מוח כמו האריה כי לפי גודל החמימות
 שבעצמותיו תכלה ליהו המוח * וסדר מזון
 האיברי' הוא כך תחלה נוטל הכבד מהמזון
 די ספקו ואחרי כן ישלח ללב ואחריו למוח
 ואחרי כן ישלח לשאר האיברים דרך הגידי'
 שאינם דופקים * וכתב אבוקרט אם אנתנו
 חיים חיים טובי' הוא כשיבל בריאות כבדנו
 לפי שמעשהו הוא שמשנה עצם המאכל
 והופכהו לעצם דומה לאבר * ואם יחלש
 החום שלו מלעשות המעשה הזה אז
 מתילדי' בו אדיר' רבי' ואותם האדיר' סתקצו'
 ככס' לי

שהאצטומכא' היא אבר קר שהו' עצמי לא תוכל לעכל המזון ולכן צריכה לדבר דם שיהדד ויעזור אותה על העיכול כי הדבר ההם הוא מעכל' וכח הדוחה הוא במעים שהו' אבר הלזו ויצטר' לדבר מעורר עוקץ ישעיהו ויקצוהו ולכן נבראת המל לעורר הדורה שבמעים' עוד יש בה תועלת אחרת שהיא מרחיבה הגיד' הצרים והדקי' מרוב הדורה וחריפותה כדי שייכנס בהם הדם בנקל' ומרובי המרה יקרה היקזון וראוי לו לשתות בכל יל אוקיה והצי מטין עולשין בהצי אוקיה סכר ויבריא' וכתב אפלאטון מי שמרתו קטנה יאריך ימים' **האצטומכא** היא מתחת הטרפשא

סמוך לה והי' באמצע הכטן אלא שהיא מוטה מעט לצד שמאל' ותחתיתה שהיא כנגד הטבור הוא נוטה מעט לצד ימין והיא כצורת עכבר' ואם תרצה להתבונן תבניתה קח דלעת עגולה ארוכת הגרון ובארעיתה יוצ' גרון אחר אלא שהאצטומכא שוה מיושרת מעט ממול האדריים' והיא קשורה עם החליות ועם הכסלים בקשרים חזקים שאוחזין אותה לכל תמוט' ותחתיתה הוא כנגד הטבור ושם הו' תחלת המעים' ויש ביניהם כעלה של הדם והו' הנקר' שוער ובעו' שהאצטומ' היא מחופפת על המאכל וכובשת ועוצרת אותו יהיה השוער חרו' סגור עד שלא יזוב ממנו מאכל ומשקה' ובעת שישלם פועל האצטומכא לעכל המאכל תהיה גיעה וחלושה ואז תרפה ויפתח השוער ויעבור המאכל והמשקה למעים' וגוף האצטומכ' הוא מחובר משלש עורות זה על זה העור האח' הולכין חוטי' באורך' והשני הולכין חוטי' שתי' וערב' והשלישי הולכין חוטי' באלכסון וסבת זה לחזק האצטומכא לכל יקרענה כובד המאכל ועוד לפי שידוע הוא כי האצטומכא יש בה ארבעה כהות והם

המשך

בכסלי הבטן בהדרוקן' וכמו כן אם יהיה יוצא מהטבע לצד היחוס אזי הוא מחמם המזון ושורף אותו ואז ידחה הרבה ממנו לטהור לפי שכל מה שישורף נוטה לצבע השחורה ויגדל בו הטחול' כתב ארטנו לכאב הכבד ישתה מי צנון' ושתיית המי' שנתבשל בהם מצטמי טוב מחולי הכבד ומחולי האצטומכ' והאפסנתין והגאלפתי פותחין את אטומי הכבד ומזילות ממנו השתן ומי השעורים או שתיית מי המורסן בשקדים וזרע האבטיחי ומרקחת העולשין עם הסכנגבין סגולים בצביות הכבד' וכת' גאלניוס כאב הכבד יקרה מאד מג'פני או בשביל סתום הכא מדום' או בשביל סתום הבא מקור' או מיובש' ואמנם כשיהי' מן החום עושה אנצה גדולה ושריפה ויובש וצמאה ועתיקת הלשון והדך והחוטם ותיעובן וקיא וצבע אתרוגי והשתן אדום' ואם הוא מן הקור מביא רעב גדול וצבע עמום וכוב' גדול ושלשול מועט ואינו נבאש והשתן לבן' ואם הוא מן היובש יקרה אליו יובש הלשון ושלשול מועט וקשה והשתן אדום ודק והגוף הו' רחושמן בשרו: המרה היא כים המרה הירוקה וביתה' ונוטה לגזון אדום וריחה חד וטעמ' מר והיא מונח' בכבד בעמקו למשוך ממנו המותר ההוא שישאר מפסולת הדם לאחר שיוזנו האיברים מהסלת שבו' גם היא מושכת הדם שאינו ראוי לזון את האיברים ולפיכך אם נמלית המרה יפסד דמות האנוש מפני שאותו החלק מהדם יתפזר על האיברים נמצא שהוא גרמא לבריאות ולחולי' במקרה' ויש לה שני דרכים האחד מהם מתחבר בעומק הכבד והאחר ישתרן במעים העליונים ובתחתית האצטומכא כדי לעבור ולחדד הכח הדוח' והמעכל שבאצטומכא ובמעים ברוב חדודי המרה שהיא חדה ודריפה' וזהו לפי

המושך והדוחה והמחזיק והמעכל
 ויש מוסיפין עוד שני הכוחות והן יוכל אלה
 הפעולות הם הפכים כי המושך הוא הפך
 הדוחה והמחזיק הוא הפך המעכל והם
 כלם פועלים יחד בזמן אחד ולכן יצטרפו
 לשני נושאים כי שני הפכים לא יצטרפו
 בנושא אחד בזמן אחד ולכן הוצרכו הלוק
 העורר כי בעור שהולכין חוטיו באורך הוא
 מושך המאכל אליו ובעור שחוטיו נמשכו
 ברוחב הוא מחזיק ובעור שהולכין חוטיו
 באלכסון הוא דוחה המאכל למעים
 ויקרה לאצטומכא שלשה מינין מן
 התחלואים והם רוע מזג ואורס ויציאיות
 ובעונו רוע המזג ההם יורה עליו חמימות
 וצמאון וקיא מר ורפואתו שתיית המשקי
 הקרים אחר ניקור האצטומכא בהבאל
 בנפסג ואל כשותא והמשקים הם משקה
 הורדים ומשקה התפוחים הסכריים ורוע
 המזג הקר יקרה ממנו אל פואק והעדר
 התאז מהאבילה והשתיה ורפואתו
 ליקח מרקחת הכמון ומרקחת הדאר ציני
 ודומיהם וישתה שקל ורדים שחוקי ביין
 ישן או מים שנתבשל בו רודא עם אוקיה
 דבש או משקל שקל כמון או יקח מיין
 רמונים חמוצי עם בשרם הפנימי ד' ליטר
 יין רחנ' ד' ליטרו יבשלו עד שיחזרו
 לשליש ויסוננו וישים בס סוכר ג' ליטרו
 ויבשל עד שיעשה ירוב ויניחנו בכלי
 זכוכית לשמש ארבע ימים ואחרי כן ישתה
 אוקיה אחת ביום ורוע המזג הרטוב ר'ל
 שהאצטומכא מליאה מליחות רבו ויקרה
 מזה התעלפות ורוב מליחות רבו ויקרה
 האבילה רפואתו לקחת משקה הסכנג
 בין הביורי ר'ל העשוי עם השרשים ועם
 הזרעים וחומץ הענצול וישתה מזה
 אוקיא עם ג' אוקיאות ממים חמין
 ומרקחת האלאגנדאן ומרקחת כמון העשוי
 באל בורק ורוע מזג היבש יקרה כרתת

אל כלולה
 הוא רוצה ולא רוצה ורפואת זה היין
 הלבן המזוג ומרקחת פאניד ושתיית הלב
 העזים עם הדבש והרחיצה במים החמים
 ואל ורס באצטומכא יפול עליו אהד
 מהמקרים ויהיה מהום או מקור ומרטוב או
 מיובש הכרת אלורס החם הוא חמימות
 ורוב צמאון והליחוב ורפואת זה לקחת
 מרקחת הספרגלי אל סארג ומשקה
 התפוחים ומשוח בשמנים הקרים הקובצי
 כמו שהן הורדים ושמן פרהי הכרם ושמן
 אל כאדי והאל ורס הקר יורה עליו עצלות
 האיברים והתהפך האיברים לירקרוקת
 מעורב עם לובן ורפואת זה המרקדו ההמו
 כמו מרקחת הדאר ציני ומרקחת הזנגובל
 והדומים לאלו ומשוח בשמנים הטובים
 כמו דהן אל נאדרין על מקום האל ורס
 מבחון והכרת האל ורס היבש כמו הסרטן
 נפית האצטומכא ושחיל הגוף וזה החולי
 צריך שמור גדול ויא' כי זה האל ורס לא
 יבריא אבל לעשות בו כפי הכח כדי שלא
 יפגע בו יעש' לו משק מרקחת האלפאניד
 ולתת עליו משיחה הע שווה מגרגר
 החבושים הוא הנקרא דהן חב אל ספרגל
 ובא אל מרחץ אל מים פושרין והרבורות
 והיציאות יקרו באצטומכא מן המר הירוק
 המתהדת והלחה הלבנה הנושכ' והכרת
 הרבורות באצטומכא שלשול תמיד ובו
 קליפות וטפות דם ואם היתה סבת זה
 המרת יהיה לחולה חמומו וצמאון ועלפון
 עשני ואם היתה סבת זה ליחה מלוחה
 הכרתו השלשול הלבן ומליחת' בפה וצמאון
 ויכבד עליו שתיית המ' ורפוא' זה שתיית
 מי הדבש עד שתנקה החבורה ואחר כך
 ספוג אל טיץ והענינים הקובצים כמו רוב
 ההדם ורוב הספרגל ורוב התפוחים
 ואקראץ אל ג' נאר והפעים יקרו
 באצטומכא מהלט נושך כמו המר הירוקה
 והליחה

והליטה המלוחה והכרת זה מה שזכרנו למעלה ויקרה עוד זה מהתמדת שתיית היין ואכילת הדברים החמים ורפואת זה אקראץ אל כהרבה וספוף אל טין. והנני מבאר רפואות האצטומכא שכתבתי.

תכונת משקה הבנפסג. יוקח אוקיה זהה בבנפסג ויותן בליטרא מים המיץ יום ולילה ואחרי כן יומרה ויסוף ויוסיף עליו במשקלו סכר טברזד ויבושל באש נחה עד שיהיה כשאר המשקין וישתה ממנו אוקיה בכל יום עם ג' אוקיאות מים קרים וזה גם יועיל לשעול המעורב ברם. תכונת משקה הורדים יוקח ליטרא מן הורדים הלחי ויותן עליהם ג' ליטרין ממים חמין וישרה יום ולילה ואחר כך יומרה ויסוף ונוסף על המסונן במשקלו סכר טברזד ויבושל על אש נחה עד שישבו כשא' המשקין וישתה ממנו אוקיה בג' אוקיאות מים פושרין.

תכונת משקה התפואים סוכר. יוקח ממיץ התפוחים החמוץ ליטרא ויותן עליו ליטר סכר טברזד ויקפ' על אש נחה בכל המשקין ויתבשם בארבעה דרהם צנדל' ושני דרהם עוד טיב מודק ופוזר על המשקה וישתה' תכונת גוארש אל כמון הגס הלבן המתוק ליטרא וישר' אותו בחומץ יום ולילה ויבש ויקלה אותו על מחבת היטב ויוקח ממנו ליטר ומזנגביל כלונגאן דאר ציני זעפראן דאר פלפל ופלפל עאקר קרהא מכל אחד אוקיה. קרנפל גוז בוא. כסבאסה מכל אחד רביעי אוקיה. בורק שני דרהם סכר אוקיה ויודק ויוסר שבנו ויולת בדב' שהוסר קצפו ויוקח ממנו בכל יום משקל ד' דרהם' תכונת גוארש גאל דאר ציני יוקח מן גאל דאר ציני זנגביל כלונגאן דאר פלפל גוז בוא מכל אח' אוקיה נאנכו אניסון זעפראן מכל אחד רביעי אוקיה ויודק ויוס' תבנו ויולש בדבש שהוסר קצפו ויוקח ממנו בכל יו' ד' דרהם' משקה ככנבין אצולי בזורי רל

189

הנתיב הרביעי

מקחת התפוחים כמו מלאכת מרקחת
הספרגל שזה בשוה *

הטחול

הוא אבר עב לחמי שהור
המראה ורזק *
ובראשו עבה ומדקק

מחציו ולמטה *
שמאל מחובר לאצטומכא וקשור בה
בקשרים ומתקשרים בקרום שעליו
מהצד האחד למוזג הדום הבא אליה מן
הכבד * ומתצד האחר הוא מחובר לצלעות
הגב ויוצאי ממנו שני צנורין האח מתחבר
בפי האצטומכ' להביא אליה מן השחרות
ההוא כי הוא משכך המרה השחורה וזה
יעורר חפץ האכילה מפני טעם החמוץ
שבו שהוא דרך הדברים החמוצים לעורר
חפץ האכילה * והצנור האחר דבוק בכבד
אצל עמקן למשוך העכירות השחור ו
הפמולת משם כדי שיהא הדם שישאר
שם זך נקי * וכתב גליאן כי כלי השחוק
הם הלב והמוח לפי ששולטנות הנפש
בהם * כי השחוק הוא רעש יגעש
שיקרה למשחק כשיגיע לחשקו מהשמה
והששון מגידי איברי החזה ברתחת הדם
והתגברו ולכתו בין דומי כשר החזה ל
להרגשת הטבע בתנועת הנפש לפי צאה
ערבות כמה שישמחה * אמנם ר' זל אמרו
טחול שחוק ולכן כל מי שיש לו כאב
בטחול הוא נאנח מאד וכשיכריא ישמח
זה הוא טעמי האחד לפי שהטחול
הוא מקטר המרה השחורה שהיא מולדת
השטות והשחוק הו' אחי השטות כי סיטן
השטות גלוי השנים * ועוד לפי שהטחול
מאסף אליו כל מרה השחורה אשר בגוף
המילדת היגון והאנחה * וכאשר יחלש
כח הטחול המושך שמרי הדם ועכירותו
ונשארו השמרים ההם בדם אזי יקנהו
חשך ושחרות ותלך המרה השחורה אל

כל הגוף ויהיה צבע הגוף כולו משתנה
שחור * אבל אם ימשוך הטחול שמרי
הדם ועכירותו ומה שיתער' בו מסיג המר'
השחורה אזי יורדק עצם הדם ויהיה מה
שיתפשט ויצמח ממנו בכל הגוף טוב
שזה תפשט הנפש ותשתלת ותראה ממנה
גילה ושמחה כי ישאר כל הגוף נקי
מהשחורה ולכן יתאהו לשחוק ולשמחה *
אמנם כשיגדל הטחול ירזה הגוף לפי
שגדלו הוא מפני צמח קשה שבו ולכן
יחלש מלמשוך היתרון ההוא ויתערב בדם
וישנאוהו האיברים וירזו * ורפואתו
שישכים וירד ויעלה ממקום גבוה לכמוך
ומגמוך לגבוה וירוזן בכל כחו ואחר ילך
למרחץ ויתעכב שם הרבה כפי כחו עד
שימלא זיעה * ויכלול זרע חרדל שחוק
מאד ברבש חשוב עד שיעש' כמין מרקחת
וימשה בה הטחול תחת הצלעות ממעלה
למטה וממטה למעלה היטב * וישתה
מהמים שהנפחים מצננים בו הברזל ז'מי'
ב'אוקיאות בכל יום אליבא ריקנא * או
ישתה מיץ עלי תמרים בינן מווגים במים *
או יכלול אפר ורדים עם שמן ורדים וחומץ
ורודא ויעשה מהכל תחבושת וישים על
הטחול * או ידוק שיה ארמני
והתאנים היבשים ויבשלים בחומץ חזק
עד שישוב עב וישומנו על הטחול לא
חס ולא קר * או תשוחט על שם
החולה שה או תיש אם הוא זכר *
או רחל או עז אם היא נקבה * ויקח
ממנה הטחול ותכניס בו מאה קוצים
מעץ הרמונים ותשימנו לחמה ויבש
ואז ירפא החולה * ומה שישתה
מהיין או מהמים יהיה בכלי עץ תמרים
וכפותיו וקערותיו וכתב גאליוס כי קלפי
שרשי הכרפס והסקולופנדריון הם טובים
לטהול *

המעיס

כמו הדרא דכנתא * אלה הם שלשת המעים הדקים * והמעין הרביעי הוא המעין הראשון שבמעיים העבים ונקרא המעין הסומא לפי שאין לו כי אם פה אחד והוא דומה לשקן וכנס בו המזון ויצא אחריו כן בדרך אשר בא שרירי אין לו מוצא אחר * וזה המעין הוא מונח בצד הימין אבל שאר המעיים הם כלם נוטים צד השמאלי * והמעין החמישי נקרא המעין הקולון על שם המכאוב אשר מתחדש בו ששמו קולנג' בלשון ערב * וזו המחלה תתחדש משבע סבות שמעכבות המותר לצאת ממנו הסבה האחת הוא שתתגרה בו הליה' הלבנ' לכרכו בו וסותם פיו ומונעו מלהוציא המותר ההוא * והאחת על זה אפיסת הצמא ואיחור תנועת הדפק ואורך זמן החולי * ויהיה הכאב חידודו יותר קטן וקשיו יותר מעט ויהיה עמו כבדות חזק ויהיה הכבדות והכאב קיים במקום אחד לא יעתק ופעמים שיראה בכולו ליחה זכוכית ויקיא לחה לבנה * והסבה השנית הוא שיהי' מיבשות שיבש המאכל ונעצר בעצמו ומונע יציאת התוצאות * והאחת על זה שורגיש החולה כאב וכבדות במעיים השפלים כמו דבר כבד שילחץ המעיים עד שידמה לו כאלו הוא יבקע * והסבה השלישית מאפיסת הרגש המעי ההוא * והסבה הרביעית מנגע או מורסא שנולד בו ומונע המותר ליצאת * והאחת על זה נראה לעין במשוש כי כשתקרה המורסא בענין הזה נברת לחוץ כבשר הבטן * וכאשר תהיה המורסא ההיא תחת היד חמה והיה מראהו אדום ויהיה לחולה קדחת וצמא וניחור בלשון עם כאב חזק הנה זה אמות כי המורסא חמה מתלהבת * וכאשר תהיה המורסא קרה במשוש ולא תהי' עמה צמא ולא קרה ולא

טו ב כו זז כאב

הם מחובלים משתי עורות וחומיהן נמשכין ברוחב בלבד * כי כח הדוחה חזק בהם ולכן צריך למשך הרוחב ואין כח המושך רב בהם כי שפע המזון שבאצטומכא נדח' ברכח אל המעיים לרוב כבדותו * ולדווקא כח הדוחה שבאצטומכא מעורה הפנימי יש בו ליהא דבקה ונקראת פניד והיא טחוק כל החלל הפנימי כי היא כמו הטח בקיר הבנין * גם מפני הלקות הליחה ההיא יצא המאכל משם מהרה כי הוא נחלק בה * גם הליחה ההיא מגינה על המעיים שלא יאכלום המרירות כשיעברו בהם וזאת הליה' אינה בשלשת המעיים הראשונים שהם הדקים לקרבתם לחום האצטומכא וזאתו החום יתיך הליחה ההיא ולא תוכל להתעכב שם * ומספר המעיים הם ששה * השלישה מהם הדקים והם העליונים ושלישה מהן גסין והם התחתונים ועומדין ערבים בעיגול כדי שיתעכב שם המזון עד שיקח מהן הכבד מזונו דרך הגידין הדקים ש שביארתי למעלה שנדבקים בהם מהכבד שבהן מושך הכבד מזונו * והמעין הראשון מהדקי' הוא המתחבר לאצטומכ' ונקרא המעי השנים עשר כי כן מדתו בכל איש ואיש כמדת אצבעותיו אם דקים אם גסים * והמעין השני הוא המעי הצם ונקרא כן לפי שברוב הוא רק מבלי אוכל לפי שמושך ממנו הכבד יותר ממה ש שמושך מזולתו לפי שיש בו גידין שהן מדובקים בו שבהם ממש כח המאכל לכבד יותר מכזולתו * ושני המעיים האלה הם עומדים ישרים והאחרים הם עגולים * והמעין השלישי הוא המעי הדק ונקרא כן לפי שאין במעיים דק ממנו ואף כי שני המעיים הראשונים הם דקים אמנם זה המעי הוא דק מכלם ועגול וגדול

כאב חזק חנה זה אות כי המורסא קרה
 והסכה החמישית מתולעי' שנתרבו בכטן
 האצטומכא מהבישול וחולשת הכבד או
 יהיה המאכל עצמו מוליד רוחות מנפח
 וירבה ותילדו ממנו נפח ורוחות והאות
 על זה העתק הכאב ממקו אל מקו והרעם
 והנפח בכטן עם הצמח והסכה השביעית
 טחוס אשי כרכומי ר"ל ממרה כרכומית
 שירבה על המעי הזה ויגנב לחותו עד
 שיבש אתאבק ויסתבך ויבנע מרדת
 והאות על זה צמה מתמדת וקיא מרה
 כרכומית וחידוד וכאב ותזקתו עד שימצא
 החולה יעקצו בכטנו כמחטים ויהיה זמן
 החולי קצר רב הסכנה וזה יקרה לבהורים
 בזמן הקיץ עד המצ' שאר האותות המורות
 על זמן בעלי אדומה אלה הם סבות
 מזלת הקולנג' והאותות אשר יבדילו ביניה
 והנה ישעו רבים מן הרופאים בקולנג'
 וכאב הכליות ונתלצים להתחדש המקרי'
 שביניהם והתמודס ויהשבו לרפאות ה
 הכליות במה שירפאו הקולנג' ויחטיאו זה
 וכבר זכר גאלינוס ההבדל אשר בין כאב
 הקולנג' הפשוט וכאב הכליות ואמר כי
 כאב הקולנג' יעתק בצדדי הכטן ימין
 ושמאל פנים ואחור אמנם כאב הכליות
 לא יעתק אבל הוא קיים במקומות ועמו
 הצפה והשתן והקיא ינוע עם הכאב
 וחולי הקולנג' אין עמו חולי בשתן והקיא
 לא יפרד מבעליו בלום והמע' הששי
 הוא הנקר' בלשון מקדו קוקוסמים ובלשון
 ערב נקרא המעי הישר והוא החלוחלת
 ואוחז בירכתי היריכים בין שני הכסלים
 ויש לו חלל גדול ורחב ועליו עצב אח' לבל
 תצא היציא' פתאום עד שיחפוץ ואז יפתה
 ויצא פעמים יתילדו במעים תולעים
 מהמשך הפסד המאכ' באצטומכ' ממאכלי'
 עוצרי מעופשים שיתקבץ מהם לחה נאה
 במעים וכאשר יגבר עליהום יבשל אותה

והיה ממרה אדומה שיתחוו ממנה והם
 על שמי מינון מהזן מה שיתילדו במעים
 הדקים העליונים ואותם הם ארוכים וזקן
 נקראים נחשים ומהזן מה שיתילדו
 במעי' העבים אשר למטה מן הטבור והם
 קטנים ונקראי' גרגרי הקרא' לפני שדומין
 לגרעיני דלועין ובעל המין הזה יאכל
 אבילה גדולה ויפליג בתאות המאכל ואם
 לא יאכל יעקיצו אותו וימצא משכרים
 ועיצור ונעיצה וכאב תחת הטבור ובכטנו
 ואם יניחו אותם עד שיגדלו יקרה לו ה
 השיתוק וערכוב השכל והקדחת ופעמים
 יתחדש לו דריקת השנים בשינה וכל שכך
 בעת המגיעה לזן המזון ואפשר שיצטער
 בשינה ויעור משנתו בבהלה ובפחד
 ופעמים שיוציא לשונו מפיו ויראה כאלו
 הוא לועס דבר ואין בפיו דבר
 וראוי להשתדל להוציאם כאשר נ
 נראו אלה האותות אשר זכרנו כי כאשר
 יאריך עמידתם יפסידו הבני מעי' וישחיתו
 הגוף וירפו האיברים וראוי להמיתם בסמים
 המרים ואז יצאו עם הצואה אבל כל זמן
 שהם חיים נאהזים במעים ולא יצאו
 אמנם פעמים יצאו עם הצואה והם חיים
 כאשר ישוכנו ויהיו בענין שיהי בהם דומה
 למיתה ומה שימיתו הנחשים הו' הרודא'
 או יקה מיץ שומים ומיץ קלפת רמונים
 המוציאים וערכם עם פלפל שהוק וימשח
 הבטן בהם ואולח גרגרי הקרא יצטרכו
 רפואות חזקות יותר מהרודא' כמו פלורי
 ולענה ואבילת תרמוסים מדים או שתיית
 המים שגשרו בהם כי מרירותם ימית ה
 התולעים ויוציאם מן הגוף וכן המים
 שבשלו בהן התרמוסים כשישתנו עם
 רודא ופלפל או עם זרע כרוב יקה המעים
 נקיי טוב וכתב גאלינוס כי מסגולת
 קלפת שורש רמון שיבושל ביין וישתנו או
 אפר קרן איל ברעסן חזק או מיץ הרמון
 החצץ

החמוץ מבושל ביין וצ"ל כל מיני תולעי' מן
הבטן * או יאכל עקב הבק' שהוק' מעורב עם
דבש אם פת עם הרדל או בשר מלוח צלוי
עם הומץ * או מיץ עלי אפרסקין * או
שיפון מבושל * או אפונים שרניים בחומץ *
או ישים על בטנו תדבושת מעלי אפרסקין
עם מררת בקר * או ממיץ שעורים וסלת
שעורים ומרה של הזיר * ופעמים יתילד
כמעט שלשול * ורפואתו שיאכל ביצה
מבושלת בדומץ או מעורבת עם גרירת
קרף איל וישתה המים שנתבשל בהם קליפי
השקדים הרקיס * או יין אדום שנתבשל
בו פלפל ואל יתנועע אחר האכילה אלא
יישן מעט ויסבול הצמאה ויהיץ במרחץ *
ואלה הם הדברים העוצרים דבושים
ותול' ונפתח חמוץ ורמוץ חמוץ ונביטה ישנה
ואורז * וכל הלב הנף שהולביץ אותו *
ועדשים מבושלים בקליפתם * וכתב ארכטו
כל דבר חמוץ הוא טוב לשלשול ורע
לשעול וכל דבר מתוק טוב לשעול ורע
לשלשול * ומי שהוא עצור יזהר מאלה
הדברים שכתבתי וישתה מררת שור במים
פושין או דבש שנתבשל עם מים דם *
או מיץ עלי ההציר והעולשין עם דבש * או
צואת עכברים עם מים * או מרק דגים * או
יין טוב שנתבשל בו ג' דהם מעפצים * או
ישים על בטנו החבושת ממלח שהוק' היטב
מעורב עם דבש מרותח * או מפרפרת
הפת מורבכת בשמן במחבת ויש * על בטנו
בצמר לא כובס לא הם ויא קר וישתלשל *
החלב המכסה את הקרב הו' מחמם
האצטומכא והמעים וכמו
שהלידה הלבנה היא ממותר הדם שאינו
מבושל כן החלב הוא ממותר הדם המבושל
ביותר שיתגבר עליו החמימות והרטיבו' לפי
שהם נאותין להיות יותר משאר האכיות *
ולא ימצא רוב החלב אלא במי שהוא
כריא כילפי טמזנו טוב יש בו הרכה דם

אמנם כשיחלש יתמעט דמו ולכן הוא
כחוש * והחי שיש בו שומן הרכה הוא
נכון לקבל התחלואים והזקנה ויתמעט
הרגשו ויוליד מעט כני יתמעט הזרע שלו
למשוש זה היתרון בחלב ויגבר עליו הקור
והרטיבו' לפי שהשומן בעביר גדלו ונבותרו
על הבשר * משוך אליו הבשר הדבר
הנכון לו מהדם והוא היותר חם ולה
וישאריתו והוא הנוטה לקרירות יזון חנוף
ויקרה נפת בבטן וראוי לו שישתה מים
חמיץ עם סוכר * או מי זתים * או יאכל
זרע צנון * שמרי שמן זית * וילבן באש
פסולת ברזל ויכבנו בשתן שלו וישתנו
ג' ימים בבקר * וישים על בטנו תחבושת
מקמה שעורים שנתבשל במים עם עשב
הנקרא לשון השור * ולכאב הבטן יאכל
שומים ונגביל * ולכאב הטבור
ירחצנו בשאור ושמן זית יחד *

הכליות

הם איבריים בשריים
עצביים ומנחות אצל
צדי חוליות השדרה קרובות זו לזו וקרובות
לכבר * והכוליא הימנית שהיא לצד
הכבד שהוא דם היא גבוהה מהשמאלית
כי ההום טבעו לעלות * ולכל אחת מהן יש
לה שני צוארים חלולים האחד מהם מתחב'
בגיד הגדול העולה מעומק הכבד שבו
מושך המימי שבכבד והכליות ניוזנו ממעט
אדמימות שיש באותו המימי שמושכות *
והשאר דוחים למקנה השתן דרך הגי האדור
שיוצא מהם והוא הולך למטה עד שיתחבר
במקנה השתן הבר הזק מאד * ויש בין
הכליות ומקנה השתן מכסה מעצב דומה
לקליפה דקה והוא נפתח בעת שיכנס שם
השתן ואחרי כן יסגר מיד כדי שלא ישוב
מהשתן ההוא לכליות * ויש על
הכליות חלב יותר מעל שאר האיבריים
מפני שהים המושכת הוא יותר חם
ולח ומזה יהא החלב והשומן * ועוד לפי
מהדם

שגוף ארמני לפיכך יזון בחלב הארמני
 מהרם ויעדיף מושבו ויעשה חלב
 ותועלתו הוא לחסם הכליות ולהניח עליהם
 מהקור לפי שהם בסוף איברי הגוף מקום
 שאין שם כשר * ולכן צריכות לחמימות
 ושמירה * והימנית פחותה חלב מהשמאל
 לפי שהאיברים הימנים יותר חמים
 ומתענעין * וכת הכליות הוא בוער
 כאש ולולי החום ההוא לא היה הגוף עומד
 מפני קרירות נבל מקוה השתן * ולולי
 הקרירות ההוא של נבל מקוה השתן לא
 היה הגוף עומד מפני חמימות הכליות ולכן
 נסמכו זה לעומת זה להעמיד הגוף בשוה *
 אבן רשד כתב מכאוב הכליות קשה
 להחיר בסכת עובי גופם ויקרה בהם מאחד
 משלש סבות * האחד שיפסד מזניהם
 מאחד משני מיני שנוי המזג הנפרדים או
 מורכבים * והשני חולי הכלי כמו המורסות
 והסתומים * והשלישי פירוד החבור כמו
 החתוך או הפגע דומיהם * ואי זה מין
 ממיני אלו החליים יקרה בכליות יתעורר
 בחולה מפני זה כאב חזק דומה לכאב ה
 הקולנג אלא שכאב הכליות עומד במקומו
 ולא יעתק * וכאב הקולנג יעתק בבטן ימין
 ושמאל פנים ואחור ויעלה וירד כמו
 שכתבתי למעלה * גם כאב הקולנג
 יותר חזק מכאב הכליות * וגם כן בעלי
 כאב הכליות תתחדש להם תרדמה ברגל
 אשר כנגד הכוילא בסבת שתוף הכליות עם
 הרגלים בעורקים הדופקים ובלתי דופקים
 המונחי על הגב * ואולם תתחדש התרדמה
 מבלתי כאב למיעוט הרגשת העורקים
 ההם * ואם יהיה כאב הכליות
 וחולשתם מפני שנוי מזגם נעוין אם
 יהיה זה מפני חום והיה ממנו שריפת
 הזרע ודקותו וימעט שמנוניותו או יהיה
 שתן החולה אדום או כרכומי ואז נאות
 לו לשתות חלב האתון בדרגון או חלב

עזים בדרגון * או מיץ חלב ויאכל
 קרא וחלגנות * ויקלהו לו מלמטה
 במים חמים עם שמן שומשמן * או
 במים חמים ושמן ויאולד * או יקלהו
 במיץ גרירת קרא או חלגנות * או במי
 שעור * או במי בישול פרח ויאולש *
 או שמן שקדים מתוקים * ואם יהיה
 הפסד מזגם מתנבורת קור ימשך אחריו
 העדר תאות המשגל והולשת הגב *
 והבטן והירכים כמו שיקרה לזקנים
 ויהיה השתן לבן * ורפואת זה הוא
 בשמנים חמים מרכבים ותחבושות
 מתיבות והקלוחים * וכל שכן קלוח
 השמנים כמו שמן לאורוש ושמן אגוז
 ושמן קמומילא ושמן שקדים ויעשה לו
 אלו השמנים עם שומן של בקר או במימות
 הירקות המתיבות במיץ סלקא ומיץ כרפס
 ומי קמומילא דומיהם * וכתב גאלינוס
 רפואות בעל הכליות הדברים הכוללים
 התעמלות והרחק מלוי המאכל ושתיית
 רפואות מגירות השתן ועשות שירקק וירכך
 וירכך * ואולם מה שיתחדד לבהורים
 ולזקנים מהרפואה הקצת העורק מתוך
 הארכובה ושתיית רפואה משלשלת חזק *
 אמנם מי שנתישן עלין לא יקוזהו אבל
 יסתפק על ההתנהגה ההיא אשר זכר גאלינוס
 וזה כי כאשר יועילם ההתעמלות שהן ריק
 המותרות מהגוף ויבשל הליחות שבולידות
 הליחה הלכנה וידקדקו ויהזק איברי הגוף
 כלם * וכאשר יועילם הנקוי בדברים מגידים
 השתן שהם ינקו הדברים העבים הדבקים
 המסתכבים ונקשרים בכליות *
 וכתב אבוקרט כשיקרה כאב הכליות
 למי שעבר חמשים שנה לא ינצל ממנו
 כי רוב החלאים הנושנים כשיקרו
 לזקנים ישארו בהם כל ימיהם *
 והחצץ הנולד בכליות ובכיס השתן מתולד
 מליחה עבה מתקש זו אחר זו עד שמתקבץ
 ויעשה

ויעשה כמו אבן * גם יתילד מעובי
 המאכלים ודבקתם וכשביל הולשת
 כח הכליות יהיה תילד החצץ בה הרבה
 כשביל החיות הליחה אליהם הרבה ומפני
 זה הוא מתקבץ שם מעט מעט ומתקשה
 ויקשה על הטבע לכשלו וידהרו *
 וחצץ הכליות אינו כמו חצץ כים השתן
 בקושי * ואינו מתילד בכליות כהללם כמו
 שמתילד בכים השתן * אבל נולד בגופו
 משוקע * והחצץ המתילד בכים השתן
 אמנם התילדו יהיה בחללו ולפיכך נמצא
 כאב חזק בחצץ הכליות מתחלתו חזק
 והוא הולך וחזק עד שידחה ואחר שידחה
 ישאר בכליות מכה והרגשה בכאב * אבל
 כאב חצץ כים השתן לא ירגישו בכאבו
 הרבה עד שמתנועע * ועוד יש הפרש אחר
 ביניהם כי חצץ הכליות אינו קשה ולא
 סחוס ולא עבה ולא יבש כחצץ כים השתן *
 וזה לפי שהכליות הם בעלי בשר לכן החול
 והאבנים הנולדים שם הם רכים * והמקוה
 בהיותו בעל גידים יוליג אבנים וחול קשים
 והחצץ הקטן שבכים השתן גדול מחצץ
 הכליות * גם חצץ הכליות הוא במהרה
 מתפרד ונשבר אבל של כים השתן לא
 ישבר במהרה * והאבן לבחורים תמיד
 בכליות * ולנערים במקוה אשר צוארה
 קצר בהם ומונעת הליחה לצאת ותשאר
 שם ונעשית אבן * והאבן אשר להם
 חמה * והסבה הגדולה מהאבן היא
 גמות השתן שהיא גם בתולדתו ודבק
 בגמות * וכנשים נולדת האבן מעט
 כי הטבע מאשר נולדת האבן אינו מקובץ
 כנשים בסבו רבות כי צואר המקוה שלהם
 הוא קצר ונקביה הם רחבים * וכתב
 גאלינוס כשתראה האדם מחך האמה
 ומצחק בה תמיד יצא השתן בעיצור
 וכאב דע שהאבנים בכליות שלו
 ניצא עם עיצור השתן כאב חזק בחוליות

ובשוקים וכובד באצטומכא ויובש בכמץ
 ונאות להושיבו בעריבה מלאה מים חמים
 שבושל בהן עלי הכרוב והחולבה ויאכל
 אבטיחים בקיץ והזרע שלהם בחורף *
 או ישתה שמץ שקדים מרים * או
 שתן של חמור * או של חזיר * או
 לבנה וצואת עכבר שחוקים ומעורבים
 במים או ביין * או אזוב ששרה במים
 שלשה ימים * או ישחוק זרע גד וזרע
 שומר וזרע צנונות וילושם כדבש ויאכלם
 אליבא ריקנא * וישתה מהסמים המגירים
 השתן * ותמרח זקן התחתון בשמן
 העקרים * ומאכלו יהיה מי אפונים
 וקליות וזיר מן החלב ומן הגבינה *
 ומשאר מאכלים העבים * ואם תרד
 האבן לאמה ירהצנה במים חמים עד
 שתתאדם ויטוף בה שמץ חם והמצוץ בה *
 ואם האבן גדולה עד שתסתום פי המקוה
 יכניס באמה מפרול וידחה אותה ממקומה
 או ישכיבה על ערפו ויביתה רגליו והיא
 תפול *
מקוה השתן
 הוא בין הטבעת
 והזקן התחתון
 והוא מהובר משני עורות באחד כח המושך
 ובאחד כח הדוחה * והשתן יבא אליו
 מן הכליות דרך שני שבילים שהם
 מהלכי השתן ונקראים האליבין והולכי
 מהכליות באלכסון עד שנכנסים למקוה
 השתן * עצירת השתן
 יקרה מאכילת רבוי חלב וגבינה ויין
 ומים עמורים והמרעים והעורות *
 וממיעוט היגיעה והמשגל * ונאות לו
 שיאכל אוריגא או זרע אבטיחים עם
 סוכר וקשוואין ויין ומאכלים החמים
 ופרשיל ותותים ולוט * או ישחוק זרע
 גרעיני הגורדגניות היטב ועירבנו במים
 וישתנו * או ישתה כסף חי מעורב
 ביין חם * או מיץ כרפס במים
 חמים

חמים

הגתיב הרביעי

שיעצר לגמרי יהיה מהדברים אשר יהיה
 מהם העצרו לגמרי כשיהיה שעורו מעט
 ואם נרצה לרפא' העצר השתן נעין שאם
 יהיה מפני חולשת הכת הדוחה שבמקוה
 נצוה החולה להשתקע במים החמים
 הישרים וישב בהם ישר שיהיה צואר
 המקוה נוטה למטה ויחפץ סביב הערוה
 בידו ולדחות מה שתחת היד אל צואר
 המקוה. וישתה הרבצאות ההמות טובות
 הריח ויתמיד להכנס במרחץ ולהזיע בו
 ואם יהיה עצירת השתן מפני דם קרוש או
 מוגלא או שחץ יתמיד החולה לישוב במים
 חמים ולהמשח בשמנים מתיכים ולקלח
 אמתו בחלב יאשה ושמץ ויאולד זרע
 אבטיח. ואם היה החולי כבר נגמר
 ונשלם הגה ראוי שנקוה החולה אתר זמן
 העורקים אשר אצל הכבד ויחבוש המקום
 באספוגטכול במי בישול קמומילא ואניס
 זרע פשתן ומה שדומה לזה מן הסמים
 המתיכים ויקולח החולה בחלב יאשה או
 במי שעורים וישוח המקום באספוגטכול
 משעורי ואיזוף ושמץ משתק ויקולח בקלוח
 עשוי ממלוי קל ושמץ ויאולד ושומן אווז
 ושומן תרנגולת וישב אתרי זה באמבטי
 מלאה מים חמים וישתין בהם וכשתפתח
 המורסא ישתה דרגגן זרע אבטיחים זרע
 קשואים ונרפאהו כדרך מה שטרפא נגע
 הכליות והמורסא ההווה בהם ולא ישכח
 משבת במים חמים וממשוח במשיחות ה
 המתיכות ויקרה פעמים שלא יוכל
 אדם לסבול עכוב השתן וישתין בהתמדה
 טפה טפה ובאין הרגש ויהיה לאחד
 משתי סבות האחת בעבור שהמקוה לא
 יכלה לסבול אימות השתן בהיותו מחודד
 וחרוף ועוקץ והאות על זה שימשך אחריו
 שריפה חזקה ועקיצה במקוה וזה יהיה
 מהולי הכליות או על דרך הנקוץ
 שהטבע ידחה החום אשר ממנו היה החולי
 ויהיה

חמים או אוזב שחוק או זרע שחלים
 בדבש או יסוך סבורו בשומן נחש או
 ימשח השחי שלו בשומן ארנב או יקה ב'
 דרהם קליפת ביצה מנוקה מהקרום הרבוק
 בה וישתקנה היטב ויערבנה עם משקלם
 מסוכר ושתנו בבקר או יכניס ב' או ג'
 בניס בניד וכתב ארסטו עצירת השתן
 יקרה אם בסבת הכליות ואם בסבת
 המקוה ויקרה לבחורים לבד מכליותם
 לחוס מזגם ויקרה לנערים במקוה לרוע
 ההתנהגה שלהם ואכלם מאכלי כבולת ערס
 וכשיהיה זה בסבת המקוה פעמים יעצר
 לגמרי ופעמים ימנע מפני דבר יעיקהו
 אבל לא יעצר לגמרי ואיחור השתן יהיה
 אם מפני מות הכת הדוחה אשר במקוה
 ומפת זה שלא ימצ' החולה במקוהו הרגש
 כאב ולא צער ואם במצוקת המעבר
 אשר יצא בו ממנה ואם מפני שניהם יחד
 כמו שיקרה למי שהחזיק שתנו לסבה מן
 הדבוק זמן ארוך ואחריו כן יוכל להשתין
 וצרות המעבר אשר יצא בו השתן יהיה
 אם מפני סתום בו כמו האבן או דם קרוש
 או ליחה עבה או רוח גדולה או דבר יצמח
 בו כמו יבילת ובשר נוסף ואם מסתום
 מעבר המקוה כגון צרתיחדש בו מורסא
 כמו המורסא הנקראת פלגמוני והמורסא
 הקשה או המורסא הרפה ואם תהיה
 המורסא בצואר המקוה ימצ' החולה כבדות
 במקום ההוא וכאב וקדחות מתלהבות
 ויקיצה חזקה ואיסור השתן ויהיה למעלה
 מהמקוה קושי וימצא בעליו כאב ודפיקה
 והוא ימות מהר אם לא ימהרו ברפואתו
 ואם יהיה מפני סתום במעבר ויורנו על זה
 קדימות החולי בכליות והמקוה כי כאשר
 היה החולה משתין הדם והמוגלא או היה
 במקוה גרב ואחר כך נעצר שתנו ידענו כי
 הדם ההו והמוגלא נקשרו ונקפאו והפסידו
 מעבר דשתן ואולם מניעת השתן מבלת

בו פעם אחרת כד' וגם פעם שלישית לרא' אם ישאר בעינו כמו שהיה בראשונה וזה לפי שיש מי שמשתין דק וישאר דק ויש משתין עב וישאר עב ויש משתין דק ואחרי כן יתעב וישאר בעבותו ויש משתין עב וידקק וישאר בדקותו ויש משתין דק ויתעבה ואחרי כן יחזור דק ויש משתין עב וידקק ואחרי כן יחזור לעבור.

הרחם הויא מונח בין מקוה השתן ובין החלולתל שהויא המעי הישר אלא שהוא נפרד מהם מעט כלפי מעלה והרגשתו הזקה מאד לרוב מה שבאי אלו מהגידים והוא מבשר דומה לעצב וקשור בקשרים עצבים חזקים והלוקי שהם מונחים שם להתרחב ולהמתח בשעת הצורך מפני הלקלקותו ולהתקבץ כשאינו צריך ולכן נברא מבשר עצמי כי בתחלת החרוץ החס האש יתקבץ לעצמו וכמש וכל מה שיגדל העובר יתרחב הרהם עד שגיע לשיעור גדלו ואז יתרחב פה הרהם עד שיצ' העובר ויש לרהם שלשה חדרים יגיעו אל פה אחד ובכל אחד מהם יש מקומות עקומים והם פיות הגידים שבהם הולך חוסת אל הרהם וצואר הרהם יגיע אל התורף ויש לתורף שתי חתירות שומרות אותו מהקור ופי הרהם של בתולה סתום וכאלו נארגו בין צדדיו מזה לזה גידים דקים וכשיבעלו תקרע אותה האריגה ותשבר ויצא מהם דם והם הכתולים ואז יתרחב פי הרהם ולא יתעברו הנשים עד שיצאו הבתולים כאשר לא יגדל הפרי עד שיצול הפרח שלו וכמוך לרהם הם שני ביצי האשה שהם מק' זרע לאש' כמו ביצי הזכר לאיש והם דומין להם אלא שהם יותר קטנים ויותר פשוטי מהם ומתם ישפך זרע האשה לחלל הרהם דרך גרונו כי כאשר יוצק זרע הזכר ברהם יצא גם כן זרע מאותם ביצי האש' וישתתף עם הזרע ההוא של הזכר ויאז יולד מתם מה

ויהיה מהלכו במקוה ובכליות ונאות לו שישתה דברי קרים מכבין כמו זרע שלום בשמן ורדים ומים קרים או יקח דרגנן ולב קשואים דרהם מכל אחד וישתה אותו במים קרים ומיץ רמונים ויטין באמתו שמץ ורדים עם הלב אשה אם בת' ויקולח בשמן נרדים עם לובן ביצה ויהיה מזונג הלוגלוג וקרא והסא דומיהם ותבשולים לבנים בלי ירקות ויזהר ממאכלים מלוחי וחריפים והסכה השנית היא מפני הולשת המקוה מאפים' כחו ועל כן יעמם טרם שיקבץ שם השתן ואם היה שיעורו מועט או מפני לחות המזג וה יסבלו הנער' בכובד שהנם וברבו לחות' ופעמי בעת גדולם כאשר חבורם לה ויותר יקרה לזקנים אשר המקוה שלהם רכה בלחות הגוף ולאשר לו זו המהלה נאות לו להתמיד לעשות מרקרות חמות מבושמות וישתה יין חם וישים במזונו בשמים חמים ויעשה רפואות אשר יעצרו השתן וימשה הערוה בשמן קשט' או ישחוק רודא יבשה וילושנ' בדבש וישתנ' במים או יבשל מוח של ארנבת ביין וישתנו או אפר מקוה של עז או של שור אוקיה בחומץ ומים או אפר ערלת תיש או יקשור שער של גמל ביד שמאלו

והשתן הוא מימיית הדם ותמצית ההלטים ומורה על פעולת הטבע והסכה שהשתן של הלילה הוא אמתי יותר משתן היו' לפי שהטבע יכניס החום הטבעי בתוך הגוף אז מחמת השינה ומחמת קרירות הלילה יותר ויהזק פעולתו בעיכול כמו שאבאר בנתיב הרמישי ולכן נצוה ליקח השתן בעלות השחר בהשלימת השינה והוא בכלי זכוכי זך ויראה אותו הרופא מיד כשיצא קודם שיתקרר ואם אי אפשר זה ישמרנו מהקרירות ומהנענע כדי שלא תאבד הוראתו ויראהו במקום מאיר זך האור וינענעו כנענעו הזק לראות זכותו ויטהרו ואחרי כן יחזור לעיין

שיולד כאלפס הרותחה כאש שליכו שם
 בצק שיצא ממנה קליפה תקיף אותה מכל
 סביבה כן יולד על הטפה ההיא והיא
 הנקראת שליא * ואחרי כן יולד משניהם
 כמין שעור אדומה ודקה ואז יסגור הרחם
 בעד הזרע ההו ארבעים יום לזכר ולנקבה
 ואז יברא לפי עלותו במהשבה אם זכר אם
 נקבה * וכתב אפלאטון כי שכל אלהי יש
 בעובר שמהוהו * ולפי שהלב הוא מלך
 ושר האיברים כמו שביארתי למעלה לכן
 הוא נברא תהלה מהטוב והזך שבזרע
 ומהשאר שאינו כל כך זך מצטיירים שאר
 האיברים כל אבר ואבר כראוי לו עד
 שנברא מהעובר שבזרע העצמו והצפוני
 ושרשי הזרע והעצמות והגידים נבראים
 במלאת תשעים יום ואחרי כן יקרום עליו
 קרום מלמעלה ויצמח לו שער לקץ מאה
 ושבעת ימים וכשנברא ידבקו בו מן הגידים
 הנדבקים ברחם ומביאין לו מזונותיו כל
 ימי היותו בטן אמנו וכשימלאו ימי ההריון
 לא יספיק לו המזון המביא לו ולכן יתענע
 אז תנועות עד שישתברו אותם הקשרים
 שקושרין הרדם ומיד תלך המעוברת
 במאמר הברא * וסבת אנדרוגינס הוא
 להזק שני הזרעים או הוא יתרון ההומרי
 במקום ההולדה כמו ששפע ההומר וכמותו
 סבה גם כן ביתרון האצבעות או בהולדת
 תאומים * והרחם הוא מחובר מעורות רבים
 מקצתם הולכין הנוטין לאורך מפני הכח
 המושך הזרע ומקצתם הולכין ברוחב ל
 לדחותו לחוץ * ויש בו שבעה חתרים שלשה
 מימין וד' משמאל ואם תפנה האשה לצד
 לימין מעט אחר הבעילה תלך נקבה * ואם
 לצד משמאל תלך זכר ועל כן נקבה * ויש
 נקבה * והרחם הוא דרך למותרות הנשים
 שהו' דם הוסת והוא הרם שאינו מבושל כי
 מפני רוב הליחות אשר בהן ומיעוט החום
 לא יוכל הטבע לבשלו עם דם מוזן האיברי

והצרכות

והמרבית לאכל ואשר חיהג בנחתיא' להם
 כבוס רב מנדותם ' ואם יקרה העדר הנדות
 מאיכו' הטב' יהיה או בגסותו או מהדבקותו
 או מהקיריות או מהזיכוש והים הגס שובר
 הדרניס' ואינו יוצא בנקל ' וכן בהיות הדם
 מתקדר או מתיבש אינו רץ' מחר במקורות
 ומתנוע' הטבע הוא אשר יניע עצמו בשאר
 האיברים כמו למט' בנקב ונק' אימירוואידש'
 או בנחזים' ועוד מהם מרגשת רב הדם
 ומהם מרגש' מן האימורואידש' או מן החזה
 או דם רב מהמקורות ונקעו שם' אלה
 וכל הדומים להם נדות יורד' ועוד כי הנדו'
 נעדר ונשחת מהחמדת יגון ואנחה ומפחד
 ומרעס ומשאר תהלואי הנפש' וכאשר
 תתאך העדרו בארוכה אזי הס סובלות
 חולי באצטובכא כמו אפיסת ההפץ לאכל
 ותיעובו' והם תאבות במאכלים הרע' כמו
 עפר ופחם ודומיהם' ועוד יחול מזה חולי
 אחר גדול כמו קדרות וכאב הצוא' והשררה
 והראש והעינים והשתן נוטה לאודם או
 לשחרות כמו רחיצת בשר חדש והכלל כי
 כל גופם מזומן למדוים רבים מהרב מינין'
 ולכן צריך לעזור להן תמיד ותחלה צריך
 להקיז אותם מן המקור האמצעי' ויש
 אומרים ברגל בעורק שאצל העקב בצד
 האנושי הוא הנקרא אל צאפן כי ההקזה
 מן הרגל עם היות שהוא בלתי מושך דם
 הנדות אל הפך הצד אשר יטה אליו הנה
 יעזור להורידו' וזו ההקזה ראוי להעשות
 ביום שלישי ורביעי מוסת האשה' והנה
 יעמוד תשומת כלי המציצה אצל העקב
 אשר באחת משני החליים' וכתב גאלינוס
 שראה אשה שנפסקו פרחיה ארבע' חדשים
 ונרזו פניה מאד והפסידה הפץ המאכל'
 והוציא לה מהדם' שלשה ימים'
 בראשון הוציא לה ליטרא וחצי'
 ובשני ליטרא' ובשלישי שמונה אוקיאות
 ואז בשיעור מועט שבה צורתה למתכונת'
 י' ב' 16 II קליפת

גם ראוי לתת לה דברים המעוררים השתן'
 ותשתה מיץ עלי כרפס מבושל בדבש' או
 עלי של הדם כתוש מעורב ביין' או שאור
 שרוי ומבושל במים' או קנה בושם
 מבושל ביין' ותשחוק לב תאנים היטב
 ותלושנו בהלמוץ ביצה ותכניסנו ברחם'
 או מיץ קשואים מרים מעורב בדבש' או
 שקדים קלופים כתושים' או עלי פולין או
 מררת בקר' או תקבל ברחם עשן השתלני'
 או תטוף ברחם שבץ שושן' וצריכה
 למשוך ברחם בשמן ורדים קודם שתכניס
 בו הרפואות שכתבתי כדי שלא יזיקו לרחם
 ויועיל לה התמדת המרחץ' ופעמים יתיר
 לנשים מדות הפך זה שביארתי' והוא
 הזלת דם הוסת יותר מדי או מן האורינגיש
 פתוחות או מן המקורות ונקעות ברחם ואז
 הדם יוצא בצבע אדום חך' או מן הטבע
 אש' כמותו נזול ברוב המנות וברוב המאכל'
 או מן האיכות כמו אם הוא מחרד ואדום מן
 האדומה או מליה כן הלבנה או מחרד
 הדם אשר לא יוכל לרחם להחזיק
 בו וממהר לגרש אותו לחוץ' ואם
 הטבע מן האדומה יהיה הדם מכורכס
 ואם הוא מהלבנה הטבע יהיה לבן
 ואם הטבע מן הדם יהיה הצבע אדום'
 וזה נעשה כאשר דם כל הגוף נשחת
 והוא כרדתו אל הרחם יהיה נזול כי
 איברי הגוף אינם יכולין יחד לסבול' כי
 בהשחתת עצמו וברוע איכותו' ואם
 החולה הזאת תגדל וליא תעמוד או סובלת
 האשורה חלופי צבעים והאסתנסיות והרזון
 ויתקדר בזה הכבד ופעלו יהיה אפס'
 ולכן צריך לעזור לזה ולהקיצוה בתלקים
 דעליונס כדי שיהא הטבע נמשך ל'
 למעלה' ואחרי כן ינקת החלט
 שמסבב החולי ותאכל דברי חמוצי ותשתה
 צואת כלב שחוקה מעורבת במים' או עלה
 תאנה שחוק מעורב ביין טוב אדום' או

199

קליפת אגוז * או ביצים מבושלים בחומץ
 חזק * או תעשה פתילה בעפץ ולבונה
 מעורב בחומץ ותקבל ברחם עישון מפלפל
 ולבונה ותשב האשה במים שבושל
 בהם קליפות רמונים ופעמים והדסים
 וזרדים * ויקרה לנשים הכן ברחם
 ומצוקת האם ובו יאפס הכב מהם * ו
 ומתדלדלות תמיד ורזות וגופם יתקרה והדפק
 דק קטן מאד והלוש ולפעמים אפס מאד *
 ולפעמים יארע להם מזה בראשם כובד
 עד שיכופו אותו על ברכיהם וכאב הכיס
 שהוא מקום הזקן התחתון ותרגיש כאלו
 דבר ימשך מאותו המקום לצד מעלה *
 ושמה יארע להם אחר כל אלו ככוי הלב
 ותכרע האשה כמתה עד שלא יהיה לה
 נשימה אלא הכאת גידים ושמה תטמטם
 ותמות * ואמר אחד מהחכמים שראה
 אשה שסבלה זה החולי והפסידה הנשימה
 והדפק כאלו מתה ולא האריכה אם לא
 שהיתה מעט חמה באמצע הגוף *
 וסבת זו מחלה היא מפני שנעצר דם
 הגדות זמן אורך שיוזק בגוף כמו שביארתי
 למעלה וכל שכן בחורף או בסתו * או
 מפני רוע זרע האשה בהעדרה ממשכבי
 זכר זה ימים ולכן יתרכבה הזרע וישחת *
 ויעלה ממנו עשן קר אל חצר הכבד
 וידבק בו ובכלי הקול ולכן יקרה להם
 החנק * וכתב גאלינוס שהזרע
 ירבה וישחת ויעשה כמו ארס * וזה
 יקרה לבחורות בהגיעם לבגר ואינן נ
 נבעלות כי הזרע נאסף בהם והיתה הגריש
 צריכה להם כמו לזכרים * ויותר
 יקרה זה לאלמנות ולמקדמות להבעל
 ומלידות תמיד כי עשיית הזרע ופעולתו
 דורש זה * וכאשר נמנעות מזכר ונאסף
 הזרע בס אזי העשן הקר עולה מן הזרע
 לאצטומכא כי היא והרחם מחוברים
 יחד ובעבור שהאצטומכא מהוברת עם

הגלזן ועם כלל הקול יקרה זה המולק
 משם כמו שביארתי * ורפואת המחלה
 היא קשה מאד * והנאות לעשות לה הוא
 שתמרח גרליה מירוח טוב חזק ותקשרים
 ותתן על הזקן התחתון מושכות גדולות ותקן
 ברגלים ותשיף ותקטיר פי הרחם במשיחה
 קרה כמו דהן אל בלוק אל בלקיה * או
 בשמנים שרידס טוב כדי שימשוך הזרע
 למטה והרחצנהו בלענה ובשבת הוא אניס
 ויעשנהו ברחנים כמו עץ אלואי והמוסקו
 והקוסטו * ויקראו באזניה הקולו ולא תריח
 בשמים כי יזיקו לה * אמנם תקטיר הרחם
 בהם ותריח הריח המבאיש כסמרטוטין
 שרופין וגפרית ועטרין * ויושמו לה כלי
 המציצה על מכסה הבטן ובזקן התחתון
 וימוצו מבלתי שריטה ותשתה מרקחת כמו
 כמיץ כרפס או זפת ליחה בביצה מגולגלת
 והדברי שממעטי הזר ויתכן לתת לה איש *
 גם תכון עצמ' בדברי המשמחי הלב * פעמי
 תתילד המורסא ברח' מפני כי הו' מוכן וראוי
 בשביל מקומו שהוא למטה ועוד שהו' קבוץ
 המותר ברחם זה מסכות רבות כי מהם
 שתתילד מהשפך מותר ברכומי ברה ותהיה
 מורסא חמה ממנו * ומהם מה שתתילד
 ממותר עב ממרה שחורה * ומהם שתתילד
 מרוח עבוקשה להריק ומהם תתילד מדם
 הגדות ופעמים תתילד מהכאה * ופעמים
 שיקרה מרפואה חדה ששתתה האשה או
 מהפלת העובר * ואם היק חרוש המורסא
 בקודם מן הרחם ימשך אחר זה כאב חזק
 באצטומכא עם אדמימו' השתן * ואם היתה
 המורסא בפי הרחם ימשך אחר זה כאב
 בבשרו ובפי הטבעת ופי הרחם יהיה סגור
 וקשה * ואם היתה המורסא בצד הרחם
 המיוחד ימשך אחר זה כאב חזק בגב ועוצר
 הבטן וכאב כמה שלמטה מן החלצים *
 ואם היתה המורסא מתילדת ממותר דם
 ברכומי או דמי' יהיה עם מה שהקדמתי
 קדחת

קדחת המה ושריף בדרם עם כח הכאב בצד אשר היתה המורסא וימשך אחר זה צמא והסתערות ואז ראוי להקפידה מגיד התחתון וכן כתב גאלינוס כי יועיל לנשים אשר בהם מורסות ברחם הקזת הערוק יותר מ' מכזולתו. וזה כי הוא הושב כי הקזת העור' אשר בין אצבעות היד בחלי' הרהם יודש חולי' רע והוא כי יעצור דם הנדות במשמו הדם אל הפך הצד אשר יצטרך שיצא פמנו לצד עליון הגוף. ואם היתה האשה הזקה נוציא ממנה מן הדם שתי פעמים ביום בקר וערב. ואם היתה הלוש' יוציא ממנה דם פעם אחת ביום עוד שגית למחרתו. ותחבוש הרהם בסמים משככים מחזקים האבר כמו גלגולת ושליו' עם שמן ורדים' או בקמה הטת שנילוש בשומן אווז' או הכתיש בדבש כתישה טובה ויערב עם שעוה שהותכה בשמן ורדים ושומן אווז' ותחבוש חרה' או בקמ' עדשי' וקמח שעור' שנילושו במיץ אשקרוילה ושמן ורד' או לובן ביצ' ושמן ורד' ושמן תרנגולת טיף יחד ברה' או טיף שמן ורד' או שמן בנפסג' בעלי' כרוב כתוש ותכניסנו ברהם במוך. ותשתה בשול קשואים או בשול ענאב וערק סוס ודומיהם או כתירה זרע גלגול' במים קרים ותעשה חוקנה בשמן ורד' ותשב במים שנתבשלו בהם עלי' הדם ועלי' ורדים ועדשים וקליפת רמונים.

ואם היתה המורסא מפני מותר עב וקר תהיה המורסא קשה ועבה ויהיה הכבדות בה יות' חזק מן הכאב וימשך אחר זה קוץ וכבדו במתנים וכיריכי' תבשל הלה. וזרע פשתן ואכליל אל מלך ותטיף מימיהם ברהם או תחבוש ברהם. ותזון במזונות דקים שלא יולידו מותרות בגוף ותחבוש הרהם בחלב תאנים מעורב בחלמן ביצה כי ינקת הרה' ויגיד דם הנדות וירכך הרהם יפחת סתימתו וכאשר ידע בו כי המורסא

קבצה מוגלא הנה ראוי לעשות עם אלה הרפואות שזכרנו רפואות שיבשלו המורס' ויפתרו אותה כמו תחבושת עשויה מחלב' וזרע פשתן וקמח שעור' וקמח הטת וערב עם אלו זבל יונים ותאנים מבושלים ועשה מהכל אספלנית. וכאשר נפתחה המורסא אכ' תלך המוגלא אל המקוה תשתה הלב אתון או חלב עזים עם לב זרע קשואים או לב זרע אבטיחים ודומיהם ויצא המוגלא לחוץ. ואחר שינקת מן המוגלא תעשה חוקנה מהסמים המיבשים מעורבים עם דבש. לדם מכה השותת מן הרהם תשתה עשורה שקלים מקרן צבי שדוק במיעט מים. או חצי דרהם מר שדוק בכיצת רועת בבקר. ופעמים יקרה לרהם רפיון מפני נתגברת הלידות שעליו או כסבת המלטה חזקה או מפני התמדת ושיבתה על דברים קרים ולכן יבלט הרהם ויצא כמו שאבאר לפני' שיקרה בחלולת' וראוי להטעיש האשה כי אולי זה ימנע הרהם וישיבהו אל מקומו ותמשח הרהם בשמן ורדים או בשמן הדם אחר שתבשל בו הדם וקליפת רמונים ועפצ' במים ותשב בהם ותטבול בהם חתיכת בגד פשתן ותשים אותו על הרהם ותשיב אותו השבה רכה עד שישוב הרהם למקומו ואז תדביק ארככותיה אחת אל אחרת ותישן על גבה ואז תמשח בשמנים שכתבתי גם תתעשן בזבל בקר. ותתרפא רפואות שאבאר בשביל השלישי רפיון פי הטבע ויצאתו' לאשה שאינו עומד זרע ברחמה הכניס בחוכו אפר מעור של איל. פעמים יקרה הרהם בעת האונס לתשמש בעוד' בתולה או בעת הלידה. ואם היה בתהלת מה שאירע צוה לאשה שתאסוף שוקיה וליא תלך ואפשר שידבק בדמה. אמנם אחר שנתיישן ונולד בה מוגלא והבריאה החמורה התוך מקום החתך בצפרנים או

בברזל

הגת'ב הרביעי

בברזל ותפרם ברוטי משי שאינו מבושל
 וזרה עליה מן הסמים המדבקים וההותמים
 כמו אישנץ עם ציץ הורדלי שקוחי ונילושי
 במי שושנת הרמונים או יבשות יושחקו
 ויוסגנו וזרה עליו מן הסמים על מקום
 התפירה פעם אחר פעם כי חטי התפירה
 אינם מתעפשים כי אם אחר שתדבק פי
 החבורה ויסתום כאשר אשה רוצה
 לאסור לבעלה שלא ישמש עם זולתה
 תקח מהט שתפרו בה תרכיבי המת לבד
 ותמוץ חודה תוך פי המהט ותשים אותו
 בחגור אבנטו או תקח רצועה מעור של
 איל או של חמור וכשישמש עמה תקשור
 אותה עליו שני קשרים וכל זמן שהיו
 קיימים לא יוכל לשמש עם זולתה .
 פעמים יתילדו תולעים תוך הרחם ותרגיש
 בו האשה הכוך ותאזה גדולה מאד ל
 לתשמיש ורפואתה הוא שתקח סוס זכר
 שלא רכבה עליו שום נקבה הן גדולה הן
 קטנה ולעת ערב ירכב עליו בחור ויריצנו
 הרבה עד שיוציג גופו ויהיו ביצים מלאים
 זיעה ואז יקח כגד פשתן דק וילקט בה כל
 זיעת הביצים לבדם עד שיהא הכגד מלא
 זיעה ואחר יכניסוהו בערותה ויעמוד שם
 עד הבקר והתולעים שבה כשיריחו זיעת
 הכגד יאחזו בה ותמצאהו מלא תולעים .
 אם תתלה האשה עליה עינו של דוכיפת
 המצא חן גדול בעיני בעלה או תקח
 מהזיעה שתחת אצילי ידיה ותשים בין
 כתפי בעלה ויאחבנה או תתן לו לאכל
 מדם נדחת כתב אפלאטון שהנקבה
 בכל דבר נפש חלשה ועור חלק וממהרת
 לכעוס ולהתפתות ולהשתוקק ובעלת
 קולית ומרמה וזרוץ וראשה קטן ופניה
 רבים וצוארה רקיח חגורה צר וכתפיה
 ופחות צלעות וגדול ירך ורב בשר בכרכים
 ורקיק השוקי ורגל קטן וכף קטן והי לעול
 רעת מעללים מן הזכר בכל מיני המיוזג .

השכיל השלישי

באיברי הגוף
ההיצונים

הצואר יש בו שבע חוליות והוא בין החזה
 והראש לכל תשחת הנפש האלהית אשר
 יסוד ושרשה במוח מקיטורי הלב ומעשנו
 שאם היה הראש קרוב מאד לחזה ולא
 יהיה דבר מפסיק ביניהם יהיה קיטור הלב
 ועשנו עולה חם מאד ועבה וישרוף המוח
 ולכן הצוא מרחיקם זה מזה והחום מתקרר
 מעט מעט וימזג ברוחק המקום גם נמצא
 תועלת אחרת בצואר להוצאת הקול כי
 לא היה נשמע הקול בנעימות זולתו כי
 נמצא שהבעלי חיים שצוארם ארוך גורם
 להם הידור הקול וצורתו כמין האוזן ו
 והענור ובעלי חיים שאין להם צואר
 קולם עבה כרגלים עוד יש בצואר תועלת
 שלישית כי הוא מקום שאיפת האויר הקר
 לריאה וללב כמו שכתבתי למעלה ולולי
 הצואר היה נכנס בריאה ובלב האויר הקר
 מאד ויזיקם ולכן נברא הצוא כדי שיתרחק
 הדרך ביניהם וימזג האויר ההוא ויהיה
 פושר ויעיל ולא יזיק ולכן לא נברא
 הצואר אלא בחי שיש לו ריאה אבל בחיה
 ממי שאין לו ריאה כמו הדג וזולתו ל
 למיעוט צרכם לינפש ויש להם הולף
 ממנה החוטמת שבצד פיו מהם יעלה לו
 הבל מעוט מהמים זולתי המים עצמן .
 כתב אפלאטון מי שצוארו קצר הוא רמאי
 ולכל איש אויב וצר ואם הוא ארוך יהיה
 חלש ושוטה ואם הוא חזק ועב יהיה
 בעל אף ורוצה ופעמים יקרה חולי בגרון
 מהליחות היורדות לו מן הראש ובסבתו
 תתעכב הנשימה והיא האסכרה שאמר
 ר"ל שנבראת ביום רביעי וחכמי הרפואה
 קראוהו בלעז שיונגא והוא מסוכן הרבה
 עד מאד כי פעמים בעבור שהוויא מחודר
 מאד יחנק האדם ההוא וימות פתאום בו
 ביום או בשני בגלל היותר כי הוא מציק
 מעבור

ויפלוט י וישים עליו שאור ושמן ויאולש או
 ילוש קמה עם המאה המה וישים עליו *
הידיים תועלתן ידועה לעשות פעולות
 רבות מתחלפות הצריכות למין
 האדם וליה נחלק היד לאצבעות ונהלקים
 לרמש כנגד המשה חושי שבאדם וכל אחד
 מהאצבעו הו' משרת להושי אחד ר"ל לעבד
 הנושי החוש ההוא לפי שיש לו שכונ' טבע
 בינו לבינו ולכן בלא כונה הולך כל אצבע
 ואצבע לטבע שלו * כיצד טבע הגודל הוא
 לשרת הפה שמקנה בו הפה שהויה דושי
 הטעם * שהוא מותרי הליחה הלבנה והוא
 עב מהאחרי כדי שיק' היטב * ובאצבע הו'
 מנק' החוטם שהו' הושי שבו יורד מות'
 הדם' באמה הוא ממשש והו' חוש המשוש
 ולכן הוא ארוך מהאחרי כדי שיגיע למשש
 למק' רהוק יותר * בקמיצ' מקנה העיץ שהו'
 חוש הראות ממנו יוצא מותר המר' השחור'
 בדמע ולכן הו' רחב מעט יותר מהאמה כדי
 שיקנה יות' בטוב * באצב' קטנה מנקה תוך
 האוזן שהוא חוש השמע * ולכן הוא דק
 מהאחרים כדי שיכנס לפנים ויקנה היטב
 השערה שבו שהוא כותר המרה הירוקה *
 והוצאת היותר מהגוף בתועלת הם עשר'
 כנגד עשרה אצבעות והם השער' ודמע
 העיניים כשהוא בחפץ' וזוהמת האזני ורוק
 הנחירי' ורוק הפה' והצפרנים והזרע והזיע
 והיציא' והשתן וכל אלו אם ירבו או ימעט'
 מדרת יורה חולי' ונבראו ג' באדם יפועלי'
 כנג' אצבעו' די' ואלו הן הקנ' לקול הושימו
 למזון הכבד לבעוס' הריא' לשתות ר"ל שהי'
 שואב ממימי המשקין' המר' לקנא' הקיב'
 ישנא' המסס טוהין' הטחול שורק' הכלין'
 יועצות' הלב גומ' ונבראו האצבעו' מפרקי'
 וחליו' כדי שי' כלכוף אותם ולהעמיד' ביושר
 כאשר ירצה ואינם שוין באורך כדי שישוו
 ראשיהן כשיאגדו על דברי' והצפרנים
 שבהם הם מחומרי' שיולידם הטבע וידחם

היץ

מעבור הנשים' עד שהסובל לא יוכל לשתו'
 ונשימת הסובלים זה החולי הוא בתחלה
 בארוכה כי קוצר הגרון הו' סבה אל האורך
 ואחר שיכשל כהו' לבלתי משוך לעצמו
 מהאויז' ברגע די' ספקו יתעכב למלא ממנו
 אם כן הנשימי' הקצרה הוא אות טוב ברוב'
 וזו המחלה לא תתילד מהשתורה כי היא
 פועלת אחר זמן ארוך וזו המחלה היא
 ממהרת לעלות בחדור * אמנם תהיה
 ממשלת הדם או האדומה או הלבנה * אם
 הוא פדס יתכן שהיה רגיל לאכל מאכלים
 מולידים דם ויתראה החולה מלא בגופו
 ויתאדמו פניו ומקורותיו מלאי' והדפק מלא
 והנפח הם ומתאדם והוא טועם כאלו טעם
 יין בגרונו * ויאות להקינו מהספליקא * ואם
 הוא מהאדומה יהיה הכאב והמצוק רב
 והחום והצמאון והעשן רב בגרונו והדפק
 רק וחוק' * ואם הוא מהליחה הלבנה אין
 הכאב רב כל כך והאותות הנזכרי' לא יראו
 בו והלשון תעלה בנפח והרכך ותכאב קצת
 ואולי טעם בגרונו כטעם מלא מר וקולו
 בקול כלב קטן * וראוי לחולה לנקות תחלה
 החליט שמסבב החולי ואז יתן לו לאכל
 במדה מועטת מאי זה מרק ואבטיחים עם
 שמן שקדים וימשה החלקים הפנימיים מן
 דהפה עם נוצרה בצוארת כלב' כתושה'
 היטב ומזוגה בדבש ובמים שגרבשלו
 בהם תאנים יבשים * וכתב גאלינוס כי
 מרת הפר יועיל ויעזיר למצוקת הטפל וכן
 מרת הכבשה ודשן שרשי הכרוב בדבש *
 לחזירו' שבצואר יאכל שקל מצברסקוטרי
 בכל יום או יוסף עד ג' אוקיות וכשפיתחו
 הלשן האפ' של מדרת הש' בשמן ותמשחם
 או יגע להם יד איש מת זכר לזכר ונקבר'
 לנקבה * או ינשכו החזירו' ואחרי כן יחבש
 עליהם רטיח מעלי' זית ושומן וחומץ יוד'
 לאחר שנתתו יוד וכן יעשה עד שירפאו *
 לנפח הצוא' כבש לארוב ודבש יוד ויגררנו

הנתיב הרביעי

מקורב עם קמח שעורים או בירה ומה
 בתושים יחד ולרוע הנפוח מחקה
 ישו עליו סלת ורכש מעורבי עם חלב עזים
 החזה יש בו גידים רבים והעצמות
 שבו הם עבים כדי לשמור
 הלב שהוא תחתיו וכדי שיקרו מרום
 הלב אין עליהם בשר שהבשר היה מהם
 אותם אמנם כדי שלא יהו קרים יותר
 מדי יש עליהם רוב שומן ולכן הוא קשה
 לאטום והשערות שעליו יוצאים מרום
 הלב ורבוים יורה על הטבע הבחמית
 ומיעוט התכונה ואהבת השקר והזה
 האדם הוא רחב משאר החי לפי שאזרועו
 האדם מונחין בצדו והם בשאר החי בראש
 החזה כדי לילך ולפיכך צרו החיים שלהם
 והזה העוף חד כדי לקרוע האויר שיקל
 לעוף כמו שעושי תחתית הספינה חד כדי
 שיקרע המים והצלעות הם עשרים
 וארבע יב מכל צד לאהל על האיברים
 כשרים ודעי הלה בהטן כלו מלמעלה
 עד עצם הכסלים נחלק לשני חללים
 האחד מלמעלה והוא חופף ומכסה הריאה
 והלב והחלל השני הוא מתחת החופף על
 הכבד והמרה והאצטומב והמעיים והטחול
 והכליות ומקוה השתן והרחם ויפסיק
 בין שני החללים האלה אבר אחד הנקרא
 טרפיש והוא מתהויל מראש החזה והולך
 באלכסון למטה עד שיגיע בהוליות השדר
 אצל חוליות השתים עשירה והוא הוצץ
 ומבדיל בין חלל התחתון והעליון רצולומ
 בין האיברים השרים ובין האיברים שהם
 כלי המזון ותועלת המחיצה היא כדי
 שלא יכנס חום מכלי המזון בעת הכשול
 אל האיברים השרים שאין להם החום
 ההוא ועוד כי בהגיע החזה הנפישה
 ובאמצע הטרפיש מעט בשר בעבור רוב
 העצב המגיע יש ממנו הראש ולכן
 יתלה השכל בחליו כי כאשר יקרה בו רצון
 לומר

דוין לגוף הדייה מדבקת ותועלתם לשמור
 ולחזק ראשי האצבע וגם כדי לחזק בהם
 הראש והגוף ואין בהם הרגש כמו שאין
 בשער לפי שנבר עליהם העפר גבורה
 גדולה וכל דבר שנבר עליו העפר גברה
 גדולה אין בו אחד מן ההרגשים
 ויתנועע היד הימין יותר מהשמאל ל
 לשני סבות האחת מפני עוזר חום הכבד
 שהוא לצד ימין יעוררהו להתנועע
 אבל צד שמאל הוא קרן בשכנות הטחול
 ועוד מפני שהלב נטף לצד שמאל כ
 כמו שכתבתי למעלה ולכן אין הטבע הפץ
 שיתנועע היד השמאלית כל כך כדי שיגין
 על הלב ולכן כשהאדם יתפחד מהכאה
 מנין על הלב בזרוע השמאלית לנפח
 ולגרם הנולדים באצבעות ברוחף תרחצם
 במים חמים ותתן עליהם תרדין שילוקין
 ותמשחם בשמן אפרסמון והדומין לו
 מהשמים פעמים ישנה גוון הצפרנים
 למיאים היכה ואם ישנה לרובן יתמיד
 לשים עליה שעות זרע פשתן מעורב עם
 דבש או אגים מעורב במים או קמח וגוז
 גרעיני הזתים מעורבים בשומן או תאנים
 כתושים עם קליפת רמונים או שן פיל
 כתוש ואם נשתנה מראיתם למראה
 כרכומי יתמיד לשים עליהם זרע אורוגה
 שזוקה מעורב במררת בקר או במים
 ואם נשתנה מראיתם לירקות יחבשם בחלב
 צאן ושומן בט ושם זך מעורבים יחד
 ואם נשתנה מראיתם לשחרות ורצה
 להפילם יחבש אותם בשמרי יין שרוף
 ולסיקת הצפורן יחבשו אותם בזרע פשתן
 וחולבה כתוש שנים שנילושו במי ענבים
 ולצמח הצפורן יחבשם במררת השור
 ואולי הבש הצומח בשרשי הצפורן הנקרא
 דאחם יחבשנו בכלוך האוזן או בעצמים
 שזוקים שנילושו בדבש או בקמח
 תרמוסים שנילושו במים או בזבל יונים

לומ' בטרפשא מורסא חמה על הרוב ההי' מליחה נוטה לירקות ויתילד ממנה שעול מתמיד בא זה אחר זה וכאב נמשך באורך וערוב; הדעת וקדחת חדה והדפק יהיה כמו נסירת המסור בשביל עצם המורסא וראוי להקיצו באל אבהל כפי השני' והמזג והזמן והמדינה וירפה מעיו ויתרחק מ מהבזונות העבות' ובשביל השני בריאה ביארתי מיני המתלה הזאת ורפואתה' פעמים יתילדו בחזה המורסות וכל מה שיהיו מהם בקרום שבצד החזה הפנימי נקרא שוצא הוא פלוריש' ומתילד מליחה אחת מן הליחות או מיותר מליחה אחת נמשך הרבה' ורפואתו שיקוז באל כהל מהזרוע של הצד האש' שיש בו הכאב רצו לומר שאם היתה המורסא בצד ימין יקוז מצד שמאל היא והפך' ויסוך המקום בתחלת הדבר בשמן ורד ואחר שלשה ימי' בשמן ורד עם שמן שבת הוא אנטו מכל אחד בשוה' וימנע מאכילת לחם הטתה ומכל מיני בשר' אלא מזונו יהיה שרף הסוכין' וזה מעשהו ישרה הכובין במים יום או יומים עד שישתנו מראיתם' ואז יבשלנו עד שיהיה שרף דק מאוד וישתה ממנו שיעור בינוני ואחרי כן יעתיקהו ל לאכילת שרף לב הפת וישאר על אכילת זה המזון לפרות שמונה ימי ואחר כך יאכ' הלחם החמץ בתבשיל מכנפי תרנגול קטן מבושל תפ'אה' והירק' הפשוטות כמו חרדין וקטף הו' ארכולש ואי' ראוי להאכילו תרנגול אפילו קטן עד לאחר הימי' מתהלת הליו'.

השדים של הזכר נבראו כדי להמם מעט וגם כדי לשמור הלב ממק' רע כמו הכא' או כויה ואמנם השד' של הנקבה תועלת ידועה שבוליד' החלב מדם הנדו לזון הולד' כי כמו שהכב' מהפך המזון לדם מארמימותו' כן השד' שהם

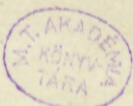
מורכבים מגידים ועצבי ומבשר אספוגי לבן מהפכ' דם הנד לחלב כו הפוע' יחזי הפועל דומה לו בכל צדדיו' אם תמשח דודי הנער' בתלב חזיר קודם שתדע זכר או בלבונה ובצל הימיני מעורבי בתומץ חזק לא גדלוי' לחרבות הלב תשתה נבינה מבושל במים' או לולבי גפץ ועליו מבושלים בהלב של עזים' או תשרוף פי הוד של פרה ותשחקני היטב ותשתנו ביני' ויתילדו בשדים נפח וצמחים מעניינים משתנים' או מקבוץ חלב ומכלויו או מהדם הנשחת והכלוי או מליחה אחרת' וכשה' מקבוץ החלב יהיה בצבע לבן או תכלת ואז יאות לעזור ב ברפוא' שלא יאסף שם הכלוי יוציאו החלב במציצה דקה ואם יהיה זה נמאס יקח אישית זכוכית וכנים בו הוד כלו וכניסו האישישה במים המין בעוד הוד בתוכה וכאשר יתקרר תמין בו בשדים מהחלב הנקפא' ויהבוש אותם בקמח עדישים וזרע פשתן מעורבים במים ושמן ורד וכרכם וביצי כתושים יחד עם קליפתם וממון מזוג בדבש וקמח פולין ומלח וזבל צאץ שחוק או כמון ושרשי כרוב כתושי' ומעורבים עם קמח פולין ודבש' שכל אלה יתירו הנפח ויעצרו החלב' ואם הוא המדוה מדם ומן האדומה ישים עליו גטלא כתושה עם שמן ורד' או פולין כתושים היטב ומעורבים עם לוכן ביצה ושמן ורד' ואם הנפח יקשה יתכשנו בשמרי החומץ או בחלוד' כלי בחזל האמת' והביצים הם צרורים ונקשר' זה בזה והם שותפין לכליו וקשורין עמהם בגידו' קיים והועלתם לבשל שכבת המוליד' והאמה היא צמחת מעצם זקן התחתון מגוף עצבי יצמח מעצב השורר ויש תחתיו גידים רבים ועצבים רחבים יותר מן הראוי לו כפי גדלו' והביצים נותנין בו חום רב ועצום' וכשהוא ארוך בערכו יוליד פדו' מהצצוע לפי ש' ארוך גופו יתקרר הזר' יז א 17 I ביציאתו

הנתיב הרביעי

ביציאתו * וכשיהיה מזג הביצים לא ירבה הזרע כי יטו הגוף אל הלחות * וירבה בהם מה שיתולד מן הזר לרב החום זה שידוב בהם גידים דופקים ובלתי דופקים ועצבים גדולי רבים יביאו אליהם הרוח והדם ושאר הכחות ויבשלו הדם ויהפכוהו זרע ויתקע בו כח המוליד ושאר הכחות * ונתלקו חכמי המתקן בתולדת הזרע * אפלאטון כתב כי הזרע יוצא מן המוח דרך חוט השדרה אל הגידים הסובבי הביצים שהם כלי הזרע ושם יתולד ויתלבן * והראיה על זה שהרי כאב השדרה יתרפא פעמים בהרקת הזרע * גם מי שנפסק חוט השדרה אינו מוליד * אמנם אבוקרט רואה כי הזרע הוא גידול איברי האדם והחמאה שלהם ולכן הו' לבן וכאשר יתאוו האדם לתשמיש אזי ישלחו יאותו דרך הגידים המזומנים לאורו דבר ומוליכין אותם לביצי ויתבשר שם ומתהווה כמו שנעשה הקצף בפיות החוסים הרצים ונתאוו המשגל תבא מהכליות * ויש אומר מהכבוד * וכאשר תגדל התאווה ההיא אזי יתעורר מן הלב רוח כי הוא השולח רוח החיוני אל הגוף * ואז יצא פתאום אל הגיד בעורקי המדובקים בו מן הלב ויכנס הרוח ההוא בעצב הגיד התלול ויתחוו הגידים שבו וימתח הוא ויתקשה הגיד ויקום ויעש פעולתו הטבע כזה המוסגל בו והו' לדהות הזרע ולצוק אותו ברחם * ופעמים יקרה שיתקשרה האבר ויתעבה זה יהיה משני פנים * אם שתהיה עמידתו מפני שיתמלאו הורידיו והעצבים אשר באמה רוח ואז יהיה התעוררותה ושקיות' מהר * או יהיה מפני לחות ואז לא יהיה השתנותו מהר כמו השנוי המתהווה מן הרוח * וכתב גאלינוס כי הרפואות אשר יעירו המשגל מזיקות לחולי זה * ונאות לו לאכל אבק זרע רחא או זרע הסא או זרע לוגולנות ושתה מיץ כזבר * ויקשור על גבו רקועי עופר ויתמיד יכול

הישיבה והשכיבה על המצעים הקרים * ויתרחק מן המזונות החמים וממשקי החמי * וכן פעמים יקרה שיוצא הזרע בלא זקיפה וכלא הפין התאווה והתענוג ויהיה מאפסת הכח המחזיק העומד בכלי הזרע או מהולו כלי הזרע אשר בסבת הדבר ההוא הכח הדוח יתעורר לדחות הזרע להוצ' * או יקרה מכמות הזרע שהו' הם ריבוי וגיודולו ולכן יתמלאו הכלים שבהם הזר יוצא * או שהו' מתחלף באיכותו בחום ובהזלה ובמימיות * ויאות להעמידו במאכלים קרים ולחיים ומחזיקין הבטן ויפנה קוד' הבעילה וימשה השדרה והאמה בדברים קרים כמו שמן ורד ושמן הנאדין והדומה להם ויהיה משכבו במקום קר והעשבים הקרים יושמו בכיתו ידוע כי החמום והלדות הם הגורמי המשגל * ולכן מניעת המשגל ר"ל מיעוט הזרע יבא מאכילת דברים קרים כמו כעבר רטוב וחזרת וכל דבר שאוהו כחה ועוצר כמו רוב הומין ובוטר ורמונים המוצים והלב וכל כיוצ' בזה ומהזיעה במרחץ * ורפואתו שיאכל דברים החמים והדברים המפרנסים ביותר כמו בשר כבש שמן מבושל בלפתות וראשי הצפרים השחור' ואפרוחי תרנגלים מבושלי בכצלים ופולים ומוא הראש ומוח העצמות ובטנים ומי אפונים שחור' ודגים קטנים ובשר יונים וביצים צלחיות והנענע וכרכם זרע פשתן כפוי בדבש עם מעט פלפל ויין טוב מבושם ויותר כשכבו בו איש מלובן והחלב וענבים וקרד ונוביל וארוג ואשפרגוש * ויישן פרקדן על ערפו כי בהתחם השדרה אשר בה כל המקורות * והגידים יתחממו גם הם ומהרום ההוא יבא אל האמרה ויעורר אותה לתאווה המשגל ויבא לה הזר ולכן כל אלה הדברי' מעורר' קשוי האבר ומרבים הזרע ויוכל לשמש * וימשה האמרה בשמן כנפסא ושמן גרגיר קר' וזהו כשהאר' תאב לתשמי' אלא שאינו יכול

יבול להזרי' אמנם כשאינו תאב לתשמיש
 יקה שעורה אחרת מזנב החמור בשערה
 שמשמש ויתלהו עליו' ויאכל שומשמן
 קלויים עם זרע כשבאש' וישתה אפר קרן
 צבי או אפר אבר צבי בייץ לבן בבקר אליבא
 ריקנא וללילה כשירצ' לשמש ימשה האמ'
 בשומן ארנבת או במוח עורב שחור' או
 ירחצנה בשתן הכלב או באפר מאבר שור
 מעורב עם יין ישן' או יבלול מררת השור
 עם דבש שהוסר קצפו וימשה' או ידוק
 היטב בורק ויערבנו בדבש שהוסר קצפו
 וימשה בו האמה והירכים והזקן התחתון
 והבצי' זה יוליד הקשוי והתאווה למשגל'
 ואם הוא מכושף יתעשן בעשן של מת'
 ואם לא נודע מי מונע ההריקן הזכר או
 הנקבה ישתיך כל אחד מהם בכלי שיהיה
 בו טובין ויניח כן שלשת ימי' ואורו שירוס
 תולעים לו היא הסבה' או ישתיך כל אחד
 על עלה הסא וזאי זה שיבש מהם תחלה
 לו היא הסבה' או ישתיך כל אחד מהם
 בקדרה חדשה שיהיה בה שעורים וישארו
 כן טימים ואותו שלא יתלה לו הסבה'
 לידע מהאיש אם יזריע אם לאו תשים
 מהזרע שלו בקערה מלאה מים אם יצוף
 לא יזריע' ואם ישקיע יזריע' אם תמשה
 האבר במרה של טלה יניק מעורב עם יין
 ותשמש מיד' או אם תשרוף שער האשת
 או מזקן התחתון שלה תזורה באבר שלך
 ותשמש עמה מיד לא תזקק לזולתך' ואם
 תרצה להתיז' שרוף שערך וזרה על האבר
 ותשמש עמה מיד' לאיכול שבביצים ישים
 עליהם עלוקה שתמצנו' ולנפח ולכאב
 שיתילדו בהם מישהם במררת שור וירבוש
 עליה העדישי הנמצאים על המים מעורבין
 עם שמן וקמח' או פולין קלופים מבושלים
 במים היטב' ולצמח ונגעים או אבעבועות
 המתולדות בהם יהיו מליחות היורדות להם
 מהגוף ואם תהיינה מתודדו וחמות אזי יהי'

צבע הצמח אדום או מכורכס עם מוקר
 וכאב דפק' ואם הטבע יהיה קר אזי יהיה
 צבע הצמח כצבע הגוף ובלא כאב' ונאות
 לו לרחצו במיץ כסבור ויולש אפר כרוב
 בחלמון ביצה וישים עליה' או קמח שעורי'
 עם חלמון ביצה ושמן ורד' או פולין
 שנתכשלו בייץ' או כמון שחוק מעורב עם
 שמן ושעוה' או כסבור רטוב שחוק מעורב
 עם שמן ודבש' או יקה פולים קלופים
 שנתכשלו בשמן ורד ומים וישים בבגד נקי
 ויטיף עליהם' או יקה ממשקוף התנור
 הנשרף שחוק היטב ויערבנו כמעט שמן
 וישים על המורסא' ואם תהיה המורסא
 בסבת קור יתבזז צמוקי' שהוסרו גרעיניהם
 וכמון ופולין בד בבד ויולוש בשמן ורד
 ויחבוש על המורסא' או קמח תרמוס
 שנילוש בשמן ורד' פעמים תתילד בקיעה
 כיריעו אשר בכטן ומה שידבק מהם בביצי'
 ולא ימלט התחדשם היות אם מתנועה
 הזק כמו משא כבד או שעול חזק או צעקה
 חזקה או משגל או התאבקות אחר מלא'
 מהמאכל או שיהיה מליה נדבקת שעזב'
 מקומה ולקחה מקום אחר שאינו לה וקרע'
 המסך המבדיל בינובין בקיעת המסך ולא
 ידבק כי כל מה שיבקע מעצמי' או מה שבו
 רבוי עצמים ישאר כך ולא יתדבק אכל כי
 מן הבקיעות מה שהיא קלה ישכנה הכויה
 ולא תוסיף ובעבור התקבץ קצות העצבים
 והיריעות וכ"ש בנערים' ואם תהיה הבקיע'
 במי שעלה בשני' הנה ראוי שירחיק המלוי
 מהמאכל והמשגל והיגיע והתנועו החזקו
 ויתמיד המנוחה וההשקט' ויסתמו הבקיע'
 בעופר' חלולה כחליל הכף שמשתמשין בה
 בקרד ודיבוק' שם תמיד במצפות או בשקים
 מלאי' מוך יקשור אותם עליה כהגורו כי זה
 ימנעם מהוסף' ויטוח הבקיע' תחת העופר
 בטיחות קובצו ויהיה בהם מעט כח להתקן
 הרוחות אשר יטו אלי' את אח' עת' יהו' כמו

יז 17 II הנשעה

הנתיב הרביעי

הנעש מצבר ומר ולבונ זכה וזכר דומיה
 ואם גדלה הבקיע ונטו אליה קצת הקרבים
 יתיה זה כבד וקשה לבעליו עד שלא יוכל
 להנפש ולהתנווע שום תנועה כי אם מעט
 ורפואתה קשה אז * ונאות לו להשקותו
 רפואו ירכבו הטבע ויתלכו הרודות מהבטן
 כאשר הם מושכות כמו גרגרי דליוס או אבק
 הזרעים או מרקחת הבשמים או מרקחת
 הכמון ודומיהם ויטוח אותם בטוחו עוצרו
 וקובצות * וימנע ממזונות עבות מולירות
 ולבקיעה שתקר לנערים תשרה דליוס ביין
 מבוטל וכתשהו וטח אותו על הביצ' ורפאו
 החמתנים הם מסעד לצדי הגוף ומשען
 לצלעות * והזיעה הקרה
 והפלצית והסערה הבאים מהקחות יבא
 גישם ויתלדו בהם הסחורים והוא פתירות
 פיות העורקים אשר בפי הטבעת עד שיגר
 מהם דם * ויקרה ברוב מהמרה השחורה
 או מפני מתרות עבות דבקות שתהיינה
 כמע' ויתעבה ויתעבר וימאסוהו האיברי
 ותשלישם הכבד הזורה הטבעית מאבר
 לאב עד שתוציאם לתחתית הגוף לכבודתם
 ועובי חמרם ותינעם אל פי הטבעת וימשכו
 ויתרחבו וישיגום חום המקומות ולהחם
 ויתלדו החוספות ההם ויהיה מזה סחורים
 זמורסות ונגעים * ופעמים יתלדו גם כן
 ממתרות הדות הרפות * או משתיית
 רפואות הזקות אשר יפליגו בשלשול וביאו
 להם נפסדת אל פי הטבעת ויתלדו מזרה
 הסחורים * גם יתילדו מהתמדת אכילת
 הלחם הקר הישן ומיני הביץ קודא ופולין
 ועדשים וכרוב ובשר מלוח וחומץ ותאנים
 ובשר בקר ועז * ואם יהיה התילדס
 ממתרות עבות דבקות אזי ירגיש נפת גדול
 וקרקור ועש רב כבטן * ואם יהיה התילדס
 ממתרות הדות נושבות אזי ירגיש חכוך
 בפי הטבעת עם כאב ועצור עד שיחשוב
 החולה כי הוא צריך לצאת ואינו כן *

ובכולן רפואתם קשה ורהוקה * אמנם
 ראוי לו להתמיד לאכל דברים משמנים
 כמו תרנגולת שמנה ובשר כבש כן שנתו
 והלמון ביצה ומי אפונים ואחר יתהלך
 ברפואתם לנקות הדומם הפועל אותם
 ולטהר הגוף מהם * ואם תילדו מפני
 מתרות הדות ויורה עליהם האות שזכרנו
 אזי ראוי להבר הדומם בתקת נד התחתון
 מהזרוע או הקזת העורק אשר אצל העקב
 משני רגליו וזה אם יעזור חומץ והכת *
 ואם לאו נצווה לשים כלי המציצה בשתי
 שוקיו ואחרי כן ירפאם מחוץ בסמים אשר
 יגבנו אותם כגון שידוק חלוד ברול ועופרת
 שרופה בד כבד שהיקה טובה וזרה על
 הסחורים או אפר עדשים ורחצם במים
 מתוקים פושיץ * וימשהם בדם עורב יבש
 או בחלמון ביצה מעורב עם שמץ ורר או
 במררת שור מעורבת בדבש * או יחבשם
 בכרתי שלוק * או בעלין הנמצאים בקוצים
 שגדלין סביב הכרמים אחר שכתשם
 במכתשת של עופרת ולשם בחלב הזית
 בלא מלוח * ויקבל בהם עישון צפרני
 החמור או עישון סנדרוס הרע כרתי וגרגיר
 צמר גפן וגרגיר כלם שרופים יחד בד כבד *
 או עישון גלגאר שרוק שנילוש בשומן
 תרנגולת שחורה * או יאסור בלבושו עשב
 הנקרא פיגריא * ואם הם מכהין יתן עליה
 דם ארנבת עם תחף מיתה * או מררת
 ארנבת או שמץ באדנאן * ואם כנאבים לו
 ישם עליהם עצמות חזירים שחוקים או
 בצלים לבנים אשר שחוסרה קליפתם
 שנהבשלו במים היטב ומעורבים בחמאת
 בקר עד שיתרכבו יער' חלמץ צלויה עם
 שמץ כנפסג וימשהם בו ואם יזוב מהם דם
 עב בלא כאב זה ירפא מחלאי רבי ואין ראוי
 שיפסקנו * אמנם אם כואב לו ישחוק לבוש
 וזפ' בד כבד ויבשלו במי וישתנו כח גאליוס
 הויש' על עור ארז ויעל לו לטחור ולנקרץ
 לרפיון

הרגל ויעמוד יות' בהזקה גם בעלותו למקום
 משופע הרבה יתחזק בראשי אצבעותיו ולא
 יפול * והצפרנים שבהם כדי לחזק ראשי
 האצבעות ולשמרם כדי שאם יכה ברגלו
 בדבר קשה שלא יזיק לו כל כך * וכפות
 הרגלים אינם שטוחים אלא הלולים מעט
 מפני כדורית הארץ שתכנס בהלל ההוא
 ולא ינזק בו הרגל * ורוב הבשר בירכיים
 יורה על הלישות הכח והרפיון * ויתולח
 פעמים חולי בניד הנשה משפית הלילות
 בעצב הגס הקרא אל הגובי אשר יקרא גיד
 הנשה הוא ממדת הירך ורוב מה שיתולח
 מליח לבנה דבקה כאשר תצלול בכף הירך
 ופעמים תהיה משפית לחות הדם מעורבת
 במרה כרכומית תצלול ותסתתר בכף הירך
 ויקרה מזה הכאב בירך ופעמים ימשך * ואל
 תוך השוק והעק יורד אל האצבע מן הרגלי
 ופעמים יהיה בשני הצדדין וברוב יקרה
 החולי הזה בירך השמאלי * והיותר הזק
 על החולה הוא כשיקרה בצד הימני *
 ואם יהיה התולדות זה החולי מליחה לבנה
 ימשך אחריו כאב עם כבדות כף הירך בלא
 דפיקה ורוב מה שיקרה זה בזקני ובישישי'
 אמנם אם יהיה התולדות החולי הזה מליח
 דמיית שתתמוג עמה מרה כרכומית ימשך
 אחר זה כאב ודפיקה מתמדת ושרפה *
 והתלחות ורוב מה שיקרה זה בכחורים *
 ואם התבאר לנו כי החולי מליחה חמה יקו
 העורק אשר אצל העקב מן הצד האנשי
 מן הרגל ההוא * ואם יהיה החולי משני
 הצדדין יחד יקו העורקים משני הצדדין *
 והנה זכר גאלינוט שהוא מגיע מתועלת
 הרקת הדם ברולי הזה העורק האמצעי כן
 הזרוע מצד החולי וכל שכן בתהלה חיה
 אם יעזרו הזמין והשנים והמנהג והכח *
 עוד ישתה אחד מרפואות אשר ישלשל
 פרה כרכומית ויקח קלוחים רכים ויזקן ב
 כמזונת החום והחוד * ויתמיד המרחץ
 שמימי

דפיזן פי הטבעת והוא שיצא פי הטבעת
 מרפיזן המותר המגיע התנועה הרצונית
 המסכה אותו ויוצא הזבל מן החולרה בלא
 כונה ובלא רצון בו ובלא צער * ופעמים
 יהיה בעבור החטובים שיקרו בפי טבעת
 וכאב מהם פי הטבעת ויחסר החולה בעבור
 החולי הזה אל המרגוע ממה שימצא מן
 הכאב * וכשהוא מזה הסכה אזי ימצא
 החולה עם העצור כאב הזק * וראוי שירפא
 הסכה המעוררת החולי * ויושיבוהו במי
 בישול הסמים הקובצים כמו עפצים וסומק
 וקליפת רמון והדס ומה שדומה לו * ויבשל
 עפצים במים או ביוץ עד שיתרכבו ויצוק
 עליהם שמן ורדים וטוח בפי הטבעת *
 או יבשל ערשים וקליפת רמוני במים ויערב
 בהם שמן ורדים וירחץ בהם פי הטבעת *
 ויקרה פעמים שיצא מעי מפי הטבעת או
 דהם ואינו נופח וכשיבאוהו יבא ורפואתו
 שיקח קליפת עץ תותים בחסור הירח * ו
 וישקהו ויבשלהו בנין וישתה ממנו שלש
 כפות בינם * ויקח גלנאר ואספדיג' העוזרת
 וצרוף וכחול שחור בד בכד וישחוק הכל עד
 שיהיה כאבק וימרחו בשמן ורד שלש
 נתבשל כל צרכו והזרה עליו ממנו ותכניסו
 ותקשור עליו ויהיה זה אחר שיפנה החולה
 כדי שלא יצטרך להסיח אותו מהרה *
 ותקח עפן וגלנאר וקליפי אלונים ועלי הדס
 ותבשלם עד שיאדימו המים וירחוץ בהם
 וישב בהם * וכשלא יבא המעי והוא נופח
 ישב החולה במים חמים פעמים וימרחו
 בשעוה ושמן באבוגג ושמן שבת עד שיבא
 ואז ירפאוהו כמו שזכרנו ויתמיד המשכב
 עם נשיאת הירכיים למעלה בכר או בכסת
 שיתנו תחתיו *
דרגלים * נבראו גדולים ורהבים כדי
 שיוכל לעמוד בארץ * ונתקוע כפס בארץ ולסבול משא
 ולכן נבראו בהם האצבעות כדי שיתרחב

אל מלך ומורנה ועלה לבריר דודמיהם מן
הסמים המתיכים ויבשל קמח תרמוסים
בחומץ מזוג במים אם יהיה בחולי חום ואם
יהיה קר עם חומץ דובש ויהבוש המקום
ההוא * או יכתוש שורש איריאוש ויבללנו
בחומץ היטב ויטוח המקום בו * וימשחנו
בשמץ קשואים מרים ושמץ קשט ושמץ בגד
ושאר שיקודא דודמיהם מהשמיני המתיכי *
לנפח החלצי' וישתה ד' אוקיאות ממיץ שומר
עם שני שקלים קשיא פישטולא *
וישים עליו שמץ שקדים מתוקים * כתב
ארסטו אם תמשת ארכובה שנכאבה בדבש
היטב כנגד האש ואחרי כן תפזר עליה מלח
שהוק ויחבוש אותה ירפא * או ביציאת
הבקר מיד בשיצא חם או יכתשנה בחומץ *
וכעוד שהוא חם יתנוס בארכובה * או
ירתיח צואת יונים וצואת בקר חרע פשתן
בחומץ וישי על הארכוב הנכאבת ולשהיץ
הצומח אחרי הארכוב ממשחנו במקד לשמש
בעטר ואחרי כן יפזר עליו צואת כלבי יבשה
שהוקה * לחיכוך הנעשה באצבעות
הרגלים וגם לנפחם יצוק עליה מים מלוחים
חמים * או יבא למרחץ ומרחם בשמן ורד *
או בהנה שנילושה במי כוסברת * או ירחם
במי ביטול תרדין * או ביטול חרדל *
ואם יהיה החכוך חזק תתן עליו תאנים
כתושים עם שמץ זית * או מי בצלים עם
זיץ * פעמים יקרה כאב מיוחד ברגלים
חזק מזיק יתחבר עמו בעצבי משיכי ודפיקה
ונקרא בלשון ערב נקס * ויתילד מפני
שנשפכה ליחה רעה אל הרגלים ואם היתה
הליחה ההיא חמה יתילד ממנה כאב חזק
ודפיקה מתמדת ושריפה ותלהבו ברגלים *
ואם היתה הליחה ההיא קרה עברה יתילד
ממנה כבדות חזק ומשיכה ברגלים ונפיתה
בלא כאב ובלא דפיקה * ואולם היו מורסות
הנקרס והפרקים בלתי עשורת מוגלא כי
המוגלא מתחדשת באיברים אשר בהם דם
הרבה

שמימי ערבים וישת' גרגרי משטק ואלואי *
וימשח בשמנים קרים טובי המזג * ואם
יהיה התילדות החולי הזה מפני ליחה לבנ'
בדקה או מושרות קרות נשקהו הרפואות
אשר ישלשלו הליחה ההיא הקרה בדקות
ורכות כמו גרגרי ארמודקטיל או גרגרי
קכסיא או הגרגרים הסרוחים * או גרגרי
אסקומטיקון או גרגרי אל צבאעי או גרגר'
תודוריטיז דודמיהם מן הרפוא' המשלשלו'
ליהות קרות ועבות וזוג במזונ' אשר יולידו
לחה טובה וירחיק המלוא מן המאכלים
המשתה * גם ירחיק מזונות ומשקים
עבים מתאחרי' להתעבל ואל יקרב למשגל
וכל שכן אחר המלוא מן המאכל וכאשר
עשינו רפואות משלשלות והרקנו החוליה
בקלוחים ובכניסת המרחץ אזי נשוב אל
סחיות ומשיחות מחויץ * והנה זכר קשטא
בן לוקה בספרו בשמיר כי כל מירו או טיה'
או תחבוש שיעשה על אבר מאיברי הגוף
יכוין לו לחממו או להתיך חומר עב ממנו
הנה ראוי תהלה שיקדים הרקת כל הגוף
בשלשול והקזה * וכאשר יתנקה הגוף
ויראה ראייה מבוארת כי החולי הוא באבר
לברו מחומר הגיע בו איץ לו מה שימשך לו
משאר הגוף אזי יעשה לו אלו הטיחות
והתחבשות והשמנים * ואולם בעוד שהוא
הגוף מלא הנה ראוי שיעמוד וישמר ויזהר
מהם בתכלית השמירה והזהרה כי הם
ימשיכו ממנו * ואמר דיאשקורידוש
שאם ילקח זבל בקר ויעשהו בעלה ויושם
על האפר חם יסיר העלה ממנו וישמיהו
על גיד הנשה בחמימותו ויעיל תועלת
מבוארת * ונשקה לחולה רפואות מתיכות
כמו תריאק פלומיך אשכאנזיה וגרגרי
דיליוס ומרקחת פלפליז דודמיהם *
ויטבול מקום החולי במים חמיץ שנתבשלו
בהם באבונג פולויי ואניס ומוניג'ט ואכליל

הירבה והפריקים מזונם לרות דבק קר ורס
 עם זה ערומים מן הבשר ואי אפשר שיהיה
 בהם מוגלא * ורוב מה שיתחדש זה החולי
 הוא כשהתמיד החוליה המנוחה והרפיון
 ועזיבת התעמלו עם רבוי מאכל ומשתה
 וזה כי אלו הדברים יולדו מהם מותרו רבות
 בנו * ואם יהיו הרגלי הלוישי ישפכו המותרו
 ההם אליהם כי האבר ההוא החלוש לא
 יוכל לרחות ממנו המותר הנוסף החולשת
 כחו * ובעבור מה שזכרנו רוב מה שיקרה
 הוא למלכים ולבעלי המנוחה והגופות
 הלחים וכל שכן מי שירבה המשגל ואף
 אחר המלוא מן המאכל * וזה כי הפריקים
 יתחממו עם התנוע במשגל ומשכו המותרו
 בתנועה אליהם וההפלגה במשגל יזיק
 בעצבים ויפסידם והרגלים הם איברי עצבי
 ולזאת הסבה לא יקרה לסריסי כאב הנקרס
 בעבור שהם לא יעשו המשגל * אמנם אם
 יקר לאח מהם יהיה מרובי מותרו שיתקבצו
 בנפותם ריבוב ערבוב מאכלים ומיעוט ה
 השמירה והמשכס אחר תאותם במאכלים
 כמו שיעשו הנערים * וזה כי הנערים לא
 יקרה להם הנקרס בעבור שאינן עושין
 משגל * ואם יקרה להם זה יהיה מפני
 ערבוב מאכלים * והנשים לא יקררה להם
 הנקרס כלל לפי שאינן שתעמלות במשגל
 כעמל האיש וגם לפי שהם מוריקו המתורות
 מגופם בכל חדיש בדם הנדות * וכתב
 גאלינוס כי הנקרס כשהתחיל בסתו או בקיץ
 יתראם בארבעים יום או מעט פחות אמנם
 כשהתחיל בחור עד הכנס הסתו אזי רפואתו
 קשה * וראוי לנו שנתחיל ברפואת מי
 שקרה לו כאב הנקרס בהריק גופו תהלה
 בחזקה אם יהיה הדם הרבה בגופו ותהיה
 ההקזה מתעורק אשר ביד הנקרא מאבץ
 כדי שיצא החומר אשר נרא ממנו שמא
 ישפוך אל זה האבר * וזה כשהיה החולי
 מרס הם או מליח * אמנם אם יהיה ממותר

ליחה לבנה אזי ניקחו ברפואות מורידות
 להיות רעורת כמו גרגרי קסטיא או גרגרי
 ארמודקטילו או גרגרי אל צבאעי או גרגרי
 אספומטיקון או גרגרי סכפי ודומיהם *
 וכאשר נדע כי חומר המתורות הנפסדות
 כבר סרו או חסרו אזי נרפא הרגלים ב
 בתבוישות ושמינים ורתיצות וטבילות ונשי
 מה שתרפא בו מזה בתהלת הענין רפואות
 משככות ומנועות מן הרגלים מה שישתפך
 אליהם * ואם יהיה התולדות החולי בסבת
 הום נרפאהו בשליוס ושמן ורדים עם לובן
 ביצה ומיץ מורילא ומיץ לוגלונורת וקמח
 שעורים ועדשי תמים וקליפת דלעת וכסבר
 לה ועלי הסא ושני מיני הצנדלש ועלי
 ורדים וכאפור פולש בריר שליוס או במיץ
 אשקוילא ודומיה * או כשכש עם הלב וזון
 במזונות קרים וממהרי להתעכל * ואם יהיה
 מסב קרה נרפאהו במיץ כרוב מעלי אלקונה
 ושיקודה ומונגיה * או בשום מדברי עם
 הזמיץ או רודא כתושה עם צמקים מנוקים
 מגרעיניהם * או שורש קשואים מרי מבושל
 בחומץ או יערב פלפל שחוק עם מיץ בצלים
 וימשח בו הרגלי קרוב לאש * או ישרה סגוג
 ביי לבן שנתבש בוכמון וישימהו על הכאב
 הם כאש יסבול * או יקה אריסטור שחק היטב
 ושומים קלופים ושמן זית ושעורה בתולה
 ויבשלם יחד היט עד שישחירו השומי מאד
 שלא ישאר מהם מאומ ואחר יכלול השעורה
 בסדי וימשח הרגלים * וזה יועיל גם לשחוק
 ויתמי לאב חרדל ויוז במזונם ממהרו להתעכל
 ועשו ליה טוב ויתעמל התעמלו כמנוע *
 לנפיה שוקי * או ידך או ארכוב יתבשן בכרוב
 מבושל היטב או באף שורש כרוב או בכמון
 שחוק * ויתולדו ברגלי וביד * סהיקות ממרה
 שחור עבה או מרה כרכומי מחודד שנתערב
 עם דם המזון מפני שנתגב היובש עליו אבל
 הפרש ביניהם הוא כי המרה השרורה
 לכבדות ועביה תצלול ותוליד הסדיקו בשפל
 הרגלים

הנתיב הרביעי

יחמם עלי כרוב במדבת בלי מים ויהבש עליהם * לכאב הפרקים ישים עליה פולין שנתבשלו בשמרי זית * או קמה הטרה שנלוש בחומץ ובעצירת הכרוב * הנה נשלם השביל השלישי ובהשלמתו נשלם הנתיב הרביעי

והנה אבאר הסגולות אשר יעדתי לי

אם תמשח פניך בחלב הדוב תחכם * אם תשא מעט מביצת הדוכיף ומלשונו תצליח ברכיך * גם מופלא לשכחה * אם תיבש עין זאב בשמש ותשימהו בעור או בבגד ותתלנו עליך לא תירא מכשוף ולא ממזיקין ולא מפגע רע ובכל אשר תפג תשכיל ופלו אויביך תחתיך ותמצא הן בעיני כל רואיך * אם תשים לב ארנבת או לב הכלב באבנתך לא יזיקך כשוף * אם תתלה רגל עורב על נער שיש לו שעול יבריא * אם תשים זרע כרתי בחומץ יסיר חומצו * אם תשים אפר הנפנים ביין שהחמיץ ישוב לקדמותו * אם תשים שלג או אתרוג דרבש לא ישתנה לעולם * אם תשים רגילה במטה שתישן בה לא תקרה ולא תחלוס * אם תשתין ט השכמות בעקבך לא ישלטו בך כשפים * ואם סרו כבר יסורו מיד * אם תשים זרע חזרת בקדרה כשהיא מתבשלת יראה התבשיל מלא תולעים * ואם תיבש ריאה ותשחקנה לאבק ותשים מעט ממנה בקערה רותחת יראה כאלו היא מלאה תולעים * אם תאמר בכל יום אפעימס נר לרגלי הדבר ואור לנתיבתי תהיה זכר * אם תשים אפר הפתילה ביין ותשתנו תהיה זכור או מהעפר אשר על אופן העגלה * או מעט הרמל שחוק או מעט כרכם * ואם תרצה לישות הרבה יין ולא תשתכר תשתה מעט מים קודם שתשתה יין

ארגלים * והמרה הכרכומית לקלותה רוב מה שתוליד הסדיקות בידים * וראוי להתחיל תחלה בהרדת הליחה הגוברת ברפואות המיוחדות להורידה לפי מה שזכרנו פעמים רבות בנתיב הזה ואחר כן נעשה טיחול על הסדיקו מרוץ ומזה שיקח שועה לבנה ושמן בנפסג ויתך ויטוח בו * או יתך שועה לבנה ומוח עצם שוק הבקר בד בבד יחד יתכן בשמן שמשם ויערב עמו מעט מיץ מיוונה ויטוח בו הסדיקות * ואם הסדיקות מקור יתך שועה בשמן הולבה ויטיח עליהם * או יערב תאנים שרופים עם שועה מותכת בשמן זית ויטוח עליהם * או שועה מותכת בשמן שומשמיץ * או יתפור כלפת גדול הפירה ומלאנה בשמן ושועה וישכמה על אפר חם עד שתתבשל שם ואז ימשח בו הסדיקות * לכאב השוקים יכניסם בעור כבש חם תקף שנפשט וישהא שם שעה * לגודים שנקצרו ונגפחו זאינו יכול לילך כתוש יפרה ארזילא מן הככשן ובשל עם דבש וחבוש על הכאב * או לחם לבן וחומץ יין חזק וטח על בגד צמר לבן וחבוש עליו * פנמים יתחדש ברגלים נגע מצדות הנעל קשר הנקר אויל אנאמי אם יהיה עמו נפח הנה ראוי שיהבו המקום בריאת כבש או של טלה או של שועל * ואם יהיה חמרמרות בלתי נפח זמורים קח מסולי של נעל ושרפהו ושחקהו זמשה המקום בשמן ורד חרה עליו מזה האבק * או עפצים שרופים שחוקים * או קליפת רמון או סומאק ישחק היטב אי זרע שיודמן מהם ויזרה על הרגל * ואם נרס הרגל * יטוח המקום בשמן ורד עם מעט אייסניקו או ירבישנו במררת כבש או מררת עז אחר שיריק מה שבה * לכאב כפות הרגלים הנקרא פלנטש יקוז דם באמצע הכף בשנשואת או בבנטוזה וישחוק כמון היטב ויערבנו עם שמן וימשחם בו * או

או תאכל חמא או כרוב באמצע השתיה *
או חבושים אחר השתיה * אם תשים
ביצה בחומץ חזק ג' ימים תתרכך ותהיה
כעיסה תכניסנה בעששית ותמלאנה מים
נאז ותקשה ותחזור כבתלה ואם תרצו
להוציאה תשים בעששית חומץ ותתרכך
כבתלה ותוציאנה * אם ישנה התפוס
שום משקה אפ' ממי רגליו קוד' שיושיבוהו
כבית הסוהר לא יתעכב שם * אם תרצה
לכתו' בזהב תטרוף לובן ביצה היטב ותתיך
בו צמג ערבי ואנקת האב השחורה שמנסין
בו הצורפים המתכת * ואחר הכתיבה
תיכשנה ואחר תעביר עליה טבעת כסף
או זהב או אי זרז צבע שרצרה וישאר
הרושם * אם בקשת לדרוש ברבים אמור
דבקה לעפר נפשו עד כי תרחיב לבי עשר
פעמים * אם יהרהר לבך רע אמור
הורני יי' דרך חוקיך עד כצדקתך חייני *
אם תמשח ירך בחלב כלבתא תתפוש בידך
ברזל חס ולא תכנה * ואם תמשחם
בשמן צנונות ותתפוש נחש ישוב כעץ ולא
יזיקך * אם תקח שעוה בתולה וגפרית
ועפר של קורה הרקובה שהרקובה תולעי'
ותעשה מהכל נר ותדליקט לא יכבה *
אם תדליק שורש שקדים עם שמן אגוזים
כל מי שיכיס לאותו הגר תבא עליו תרדמ' *
אם תרחוץ בלי זכוכית מזוהם במי תרדין
יהא זך ונקי * אם תמשח בית השחי
ובית הערוה של תינוק קודם שראר קרי
בדם עטרף לא יגדלו בהן שערות * וכן
אם תמשח דדי הנערה בהלב חזיר קודם
שתדע זכר לא יגדלו יתר * אם תטוח
המטה במררת שור מעורבת בחומץ יכרחו
ממנה הפשפשוין * אם יגולח זקן עז
לא יצמח * אם תרצה להביז אם יש מיס
ביין או בחומץ תמשח תפוח בשמן ואחר
תנעוץ בו עץ ותכניסוהו ביין או בחומץ * ו'
תוציאהו אם תמצא עליו טפות דע שיש בו

ב הרביעי

מקומו של משכב
יש יוסף צננים

בקצה כנפי הרנגול יש שני עצמו שנראי
 כנקובים אם תתלה הימין על בעל קדרת
 המידות ירפא ואם תתלה השמאלי על
 בעל קדרת רביעית ירפא זכר לזכר נקבה
 לנקבה בקומך ממתוך אמור ט'
 פעמים מיכאל השר הגדול בישבתך
 ללמוד אמור הלקי יי אמרה נפשי וגומר ה'
 פעמי בכואך לדין זכור אוריאל ותצלחי
 אמור אוראל ז' פעמים בנשימה אחרת או
 גוריאל היכלת בלשון ערב תואיל
 ובלעז ברונא והוא בשר העורף ע"ג הענף
 יצאו בכל הגוף ויותר בידים וברגלים והם
 משני מינין או רכה בלא כאב ואז הימליח
 הלבנה ומה שיהיה מכנו קשה נסדק ואז
 היא ממרה שדורה וראוי תחילה להתיק
 הגוף מהליחה הגורמת אותה ואחרי כן
 נטות אותה מהוץ ברפואות יבשום תחלה
 ואם לא סרו יטוחם ברפואות הדות כי הם
 יעפשוים ויהתכום ואולם הרפואה המיבשות
 כגון שימשהם בשמן הדם או בשמן ורד
 ואחר כך יפזר עליהם אפר מצפרני פרסות
 הבחמות שהוק או אפר שריגי הגופנים
 שרוקים היטב ונילושו בהומין וישיבם על
 היכלת או עלי זית מבושלים בהומין
 וכתושים היטב או אפר קצף היס שנילוש
 בדבש או ישים סביבה או עליה חלב של
 תאנה מעורב עם חלב כליות בהמה
 או ימשהו בכבד של תרנגולת היטב ואחרי
 כן יטמין הכבד באשפה וכשיכלה הכבד
 תכלה היכלת או ימשהנה כמי הגפן
 הכוער או כמעט צבר או בדם הייב חם מדי
 כשישהטטה או בקמח שעורים שנילוש
 בהומין החלב היוצא מהתאנה
 כשאינה מבושלת יועיל לעקיצ עקרב ויש
 בו כח להקפיא החלב ואם תבתוב בו
 על הביצה ותצלנה יראה הכתב בהלמוך
 הרוצה לתת מריבה בין בני הבית יפזר על
 הבית

הכית מלח הרבה או יפור על האש הדם
 ופולים שחוקים * הצורה שתצייר על
 הביצה תראה על האפרוח היוצא ממנה *
 השתייה בכלי העופרת * או הכדיל יועיל
 לצמאה * או יקח ראשי ורדים שחוקים
 שנילושו בשמן שקדי מרים ותסור הצמא *
 האוי ירא מתרנגול לבן * התופר גוף
 נחש שלם באכנתו לא יזיקנו חרב אלא *
 בדקירה * החרב הרוצה שלא יתקלקל היין
 ישום על פי החבלי כלי החרב חדש מלא מי *
 הכהרת והבוהק אחר ורפואת שניהם גם כן
 אחד זה כי הכהרת הוא הפסד הדם אשר
 שזן ממנו עור הגוף הנגלה מבלתי שוהיה
 סעורב עם מה שתחתיו * וזה ההבדל אשר
 ביין הכהרת והבוהק והיותן בכלל מהלשת
 הכח המשנה אם מהפסד מזג או רוע המזון
 או חומר רע * וזה כי הכח המשנה כשיחלה
 ויהלש יפסד הדם וכאשר הגיע אל העור
 לזן אותו יתילדו בו חליים בשעור השורש
 אשר הפסיד חומר המזון * ואם יהיה החומר
 שילט בו ליהא לבנה יתחדש מזה בהרת
 או בוהק לבן * ואם שולט בו ליהא שחורה
 יתחדש ממנו צירעות או בוהק שחור *
 וההבדל בין הצירעות והבוהק השחור יהיה
 באמר אחד * ומיני הבוהק ג' האחד מהם
 והוא היותר חלוש הוא אשר במראה תכלת
 והוא אל גרב בערבי והיותו מחומר כרכומי
 או דם מריר * ואם יהיה המותר מתנענע
 יהיה עמו חכוך זה המין יתפא במהירות
 ורוב מה שיקרה בקיץ * והנה ראוי בהוציא
 מעט ממרה כרכומית וזון במזונות נוטים
 אל קור ולחות ושולדו דם טוב * והמין
 השני הוא השחור והיותו מדם שחור מעט
 הכמות וההפסד ופעמים שיתחיל מעצמו
 ופעמים שיעתק מן המין הראשון * והנאות
 שישום עליהם חלב תאנה או זרע פשתן
 כהוש מעורב בחומץ * או ישרטנה
 שרשיות קטנות וימרח עליהם כפחם ישן

הנמצא בקיזיות * והמין השלישי הוא
 הכוח הלבן והיותו אם יהיה עמו חכוך יהיה
 מליחה עבה מלוחה * ואם יהיה לבן מאד
 הוא מליחה עבה דבקה * והנאו לו להתמיד
 הקיא ככל חדש והמרחץ בהיותו צם ויזהר
 מהמזונות רעות הליחה מתאחזי להתבשל
 ובכלל אומר כי לכל אלה המינים לא יועיל
 הוצאת הדם כי הם יתילדו מחומר שאיכותו
 רע ורחוק מעצם הדם השוה * השחון
 סבתו הוא כי ברוב ידחה הטבע הליחה
 הרעה אל הנגלה מן הגוף כדי שינקה ממנו
 תוכו * וכשתהיה הליחה רכה בתכותה
 דקה יתיכה בזיעה או בעשן נסתר *
 וכשתהיה עבה יאסר ויסתבך בעור כי העור
 יותר עב מזולתו ויותר חלוש * ואם היה
 תכונת החומר הנדחה אל העור רך דק
 יחדש חכוך * ואם יהיה עב יחדש גרב ואם
 היה הגרב כחוש יבש אל לחותכו כלל והיה
 עם זה איכול ועקיצה וסדיקה הנה זה אות
 על ליהא כרכומית נשרפת ואם היה עם
 הגרב שרף ועובי כשטה הגוף ואיכול בלת *
 מופלג ויתקלף מן העור מיד שיתחת קליפות
 לבנות הנה זה אות על לחות מליחה לבנה
 מלוחה מגונה שרופה * ורוב מה שיקרה זה
 הגרב לזקני לרביי הלחו המלוח בס וחולשת
 עורם * ואולם הגרב הלח אשר בו מוגלא *
 וימצא בעליו לאיכולו והדודו הנאה הנה זה
 אות על דם נשרף עם מרה כרכומית * ואם
 תהיה המוגלא בלויח הנה זה אות שהדם
 גובר * ואם תהיה רכה כמו רוק או כמו מיני
 כרכומים הנה זה מפני המזנות דם עם מרה
 כרכומית * וכאשר התבאר לנו באותו שזכרנו
 כי הגרב מתילד מפני דם נשרף או מרה
 כרכומית אזי יקין הגיד האמצעי אם יעזי
 השני והבח והזמן ואם אי זה מנע מההקזה
 ניקחו כבשול כיאר שנב ודומ'לו מהדברי
 אשר יורדו מרה כרכומית נשרפת ויקררו
 החום וידקקו הדם ויתמ' להזיע בשרחץ ואל

הנתיב הרביעי

ימשח נופו ברבר מהשכנים כי הם ימנעו
הזתכה ברבקותם ויסתכן נקי הגוף ואולם
מעט משמן ורדים לא יזיק * ואם יעורב
בו הסמים אשר יטוח בו יהיה טוב וזה כי
הוא בלתי מונע ההתכה ואם יתילד ההכוח
מפני ליחה מלוחה נצוהו להריקה בבשול
אפתימן ואנאריקון ודומיהם מן הרפואות
המשלשלות לידה לבנה נשרפת * ויתמיה
המרחץ ולהזיע בו וימשח נופו במיין כרפס
ובמיין פוליא * ואחר שיוציאו המתרות
מגופו במה שזכרנו יעשה טיחות מבחוץ *
וזכר זכר גאלינוס כי סיג כסף מעורב עם
שמן זית יועיל לגרב תועלת גלוה * גם
יועילתו נפט שחור ונפרית עם אפר * או
נפרית מעורב בחומץ * או מרתך שהוק
מעורב בחומץ ושמן זית * או קמח שיפון
מעורב עם אפר * או חלב כבש מעורב עם
דבש * ויתרחץ במי נפרית או במים מרורים
או במי זתים או בחומץ ומים שבשלו בהם
עלי זית * ולשתוך של תינוקות תעטפם
בעור גדי חם מל כשנפשט וינוחו בו יולילה
מכוסים בעריסתך כדי שיזיעו בו ואחרי כן
תמצא כל המאכלות בעור * והעור
הנפשט מהשרה מיד חם אם תשימהו על
גרב והכוך ונגעים הרעים ירפא *
הדברים המושק * במורסות יתכן להיו להם
חמימות והכנסה לעבור מהם בדקות בחלקי
הגוף כמו פרשיל ונפרית ושורש קנים *
והעוצרים הם קרים ועצמם גם ועב אישר
ברוב גסותם יתעבו החלקים וידביקו וימנעו
ברוב גסותם מעבור דרך מוצייהם *
ונאלה יעצרו הדם * דם יונים ודם פרה
וצואת המור וקרני פרה * ושער ארנבת
חרוך * והלבונה גם היא מגדלת בשר
טוב * הדברים המבשלים הם זרע
פשתן זרע שומר ושאר עץ מלא ושמן *
וזיעת האדם הנלקטת אחר יגיעה * רוק
האדם הצמ מעורב בשאר ושומן חזיר

וקמח המים עם שמן ומים פשוטין * וענבים
וצמוקים וחמאה ושומן אוח ושומן עגל *
המטהרים הם חלב האשה * מרת חזירה *
צואת כלב דבש * יין מתוק * צבר סקוטרי *
שקד מה * קמח שעורים ופולים בטני צנון *
המדקקים ומבשלים ומפרידים הלקי הגוף
ברומם הם בצלים * ותאנים אורגא * שמרי
יין חומץ זרע אתרוג ונפרית משטק רודא
ונגברי זרע פשתן צמוקים צואה של עכבר
ושל פרה * כשיארע לגיד אחד מן הנגדים
נקב במחט ויתאחר יארע לו הקבוץ הנקרא
בוזיאה * ישם עליו נפרית שהוק עם שמן
זית ופעמי יתילד מליחה מותרת מקצרת
הגיד * ורפואתו ביבשות ובנקוי הגוף תחלה
בהקזה ואחריו במשלשל שדרכו להוציא
מאותה הליחה * גם יארע הקבוץ מיושב
והוא כשיארע תכף ההרקה גדולה כסמים
כי כשיתגבר הרבוי הכשקרה המשלשל
יארע ממת הקבוץ * ורפואת זה יסוך
אחורי הראש עם חוליות השדרה ועם שאר
הגוף בשמן שקדים החדשים ויהיה מזונ
התרנגולת מבושלת תבשיל פשוט וכן
יבשלים עם השקדים * וכן ביצי התרנגולים
אכילתם מועילין מאד * גם יתחדש הקבוץ
מאדים מתחדשים בעורקים ובעצם הנגדים
ויארע זה מהשכרות ואכילת רוב ענבים
ותפוחים שלא התבשלו כראוי * ורפואתו
שיתרחק מכל מה שדרכו לחדש כאלה
האדים * ויזון בצפרים ובהרים המבושלים
בישול היטב במים ושמן או צלונים * ואל
יאכל מן הפירות זולתו לב בטנים ולחים *
וימרח הגוף בידל לב מריחה יבשה * ואחרי
כן יסוך אותו בשמן אגוזים הישן * ויתמיד
התנועה במיצוע על הצום וההשקט אחר
המזון * כשגידו נכרתין בהכאה יבשל נפרית
שהוק בשמן זית על אש נח וטבול בו נעור
של פשתן ושי עליו פעמלבו חם או ישרוק
תולעי שכאריין ויבללם עם דבש וישי עליה
זה

ואחר שיקום תתלה אותם בצוארו * או
 תקח עוף הנקרא בלשון ערב פרך ובלעז
 פלומינו לבן כשלבן כלו ולא יהיה בו אפילו
 נוצה אחת ממרא אדר וירעיבהו יום ולילה
 שלא יאכל שום דבר העוף ההוא ולמחרת
 תאכילנו פלפל לבד כל היום ההוא עד ג'
 ימים ואותם הג' ימים יאכל הנכפה יציאת
 של העוף ההוא ויהרר החולה שלא יטעום
 כל דבר הבא מהלב ולא דגים תוך שנתים *
 או יתלה עליו דתיכ' עור ממצת או מצפורן
 של חמור * או רגל זאב * או משער כלב
 שכולו שחור * לשרפת מים חמים ואש
 וסיד קודם שיעשה אבעבועות ימשהו
 ברפואות מקררות כמו שמן זית קר * או
 יתוש אפר עלה הדם ויערבנו עם שעורה
 ושמן ורדים מותכים ויטוח המקום או ב
 בצמג ערבי שהוק ומנפדה ונילוש בלובן
 ביצה או בלובן ביצה מעורב בשעורה או
 בשמן ורדים * או בסגי כסף מעורב בשמן
 ורד או בעדשים קלופים כתושים ומעורבים
 בקמח וביצה בלתי מבושלת * ואם עשתה
 המכה אבעבועות יולפנה ביין * או חלב
 עז * או בכורית ויחבשנ' בלולגנות כתושים
 או בפחם שבתור שהוק ומעורב בשעורה
 ושמן ורד או בשמן אגוזים בלול במים או
 באפר צמר גפן ישן שנילוש בהמאה היטב *
 או חלב הזיר * או באפר של שעורים ושל
 מטלית של פשתן ומעורבין בשמן * או
 בעלה הדם שהוק מעורב עם שעורה * או
 במלה שהוק מעורב בלובן ביצ' או בחלמון
 ביצה מעורב בשמן ורד או זירה עליה על
 הדם שהוק * או אפר צואת הסוס *
 או אפר תאנה שהורה שהוקה היטב *
 או בגלילי הצצצן שהוק ומנפדה ונילוש
 בשמן זית * או בעיקרי הבצלת שהוק
 ומעורב בשמן ורד * לידע מהחולה
 אם יחיה אם לאו * ישים בשתן שלו חלב
 אשה אם ישקע החלב ימות * ואם יצוף

זה יעשה לעצם הנשבר * או יקח שומץ
 הזיר מהותך ושתן האיש ומלה ופלפל הדק
 ונפה וערב על אש נוח וישרה בו צמר לא
 כובס ובעודו חם יפה ירחץ בו הגידים יום
 אחד ואחר ישים בו קמח חטים ויערבנו יחד
 עד חמשה ימים * וכשתראה שהגידים
 מתוקנים ויבא הבשר הטוב ישים שם מעט
 מלה שחוק ואפר נוצת אוז אוז * שבכנפיה
 ראשונה מכלם * ויחבשנו בו וכזה יחזור
 הגידים למקומם וזה יעשה ה' ימים ואחרי
 כן ימשהו במשיחות הנאותים לכל מכה *
 והמיד יתפוס המוכה בידו קנה עבה קל או
 עץ עגול ויתלה ידו בצוארו * ולשבירת
 עצם יחבשנו בצואת כבשים חם או בזפת
 וכרכם ושעורה שנתבשרו בשמן * ולעצם
 שנשמת ביד או ברגל שרוף סגרה לאפר
 וילושנו בשמן ויחבשנו עליו דם כל מה
 שיוכל * הדבורים והצרעה ארסם הוא
 חם הד ובעבור זה יקררה ממנו כאב חזק
 והתלהבות ונקודות קטנות שחורות *
 ודאוי לו להטיף על המקום * חלב תאנים
 או ריר נחיריו * או בעפר שנילוש בחומץ *
 או יחבשנו בצואת בקר * לכומרה יחבשנו
 בהרמל כתוש שנילוש בחומץ * או בסוסין
 כתוש * או בעלי קנים רטוב או במררת
 בקר * או במגרה כתושה מעורבת ביין או
 בחומץ או במי ורדים * לנכפה ישתה ט'
 פעמים אפר של שליג * מולד ראשון מוכה
 לזכר ומנקבה לנקבה בלול ביין לבן *
 ויאכל כסף חי * או אפר מכבד של זאב *
 או יקח המוח הנמצ' בזרוע הימין מן החמור
 וישמהו בתוך ככר להם המוצרה בשעה
 שתצא מן התנור ויאכלנה החולה והוא לא
 ידע * ולא ישתה עליו ואם גבר עליו
 הצמאון ישתה מעט יין טוב זך לאו יטיף
 בתוך פיו בשעת נפלו מרדת כלב זכר לזכר
 ונקבה לנקבה * או הראה לו אז בכפך
 שלש גרעיני רודא וש' לפטו בצנין שיראם

יחית

יהיה * או ירוק ככלי שיש בו מים המין אם יצוף ימות * או תמשח רגליו בחלב הזירה ושאריותו השלך לכלב אם יאכלנו יהיה * או יערב חלב חזר בלחם וימשח בהם כפות רגלי החולרה והנותר בידך השלך לכלב אם יאכלנו מיד יהיה * או תשים שורש חזרת בשתן שלו ג'מים אם יבש השורש ההוא ימות מאותו החולי ואם לאו ירפא * או תקח כנה מראשו ותשימן על אסקופת הבית אם תכנס הכנה לפני ירפא ואם תצא לחוץ ימות * או בכניסתך לבית אמור גלמי באו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו ימים ויצרו ולא אחד בהם * ותשב לפניו מיד כשתכנס אם יחזיר פניו וידבר עמך ירפא * ואם לא שלום על ישראל * להביא זיעה לחולה יחבוש בטנו בשעורים מבושלים היטב * או יבשל היטב מאד שום ומלח שהוקים ומעורבים בשמן זית ויסקו בו כפות רגליו ופניו חרועותיו וכסנו ופה ומיד יזיע * או יבשל שומן אגוזי בחלב מינקת זכר וימשח בהם כל גופו של חולרה וכסנו היטב ויזיע מדרה * לראות בדם הקוה עתידות נקה כלי מכל טנוף ותעמידנו בשורה ותקיד בו והניחחו עד שישקע הדם ואל הניעהו עד שיקרוש והבט בו ואם שפרת הדם סביב גבוה ובאמצע נמוך ידאג מהפסד * ואם הוא סביב גבוה ויבש ריחו גדול וחיים יהיה לו * ואם באמצע גבוה ומשופע ירויה * ואם אבעבועות סביב לדופן יריב עם בני אדם לאלתר מריבה גדולה * ואם יהיה באמצע אבעבועות יצפה לרוגז אבל לא לאלתר * ואם סביב הקרוש מים סימן חיים לו * ואם יהיה באמצע שיטוט מקצה אל קצה עמוק כלא שבוש דרך מזומנת לו * ואם משובש לא יוכל לילך * ואם השרטוט נפסק מאליו ישוב מדרבו * ואם עפר בדם סמוך לתחתית הדם בקערה דאגה יהיה לו * ואם תחתית הדם בקער' נקי כלא עפר חיים

יגיע לו * ביום השני תעשה בו חתיכת קטנה והפוך תחתיתה למעלה ושים עליה מעט מלח אם הדם יצבע ותלבן סביב המלח וחמלח ישקע ולא יצבע ימות בשנה הריא ואם יצבע המלח וישקע יחיה כל השנה * לסרטן נקר' כן לפי שהיה הנקרא סרטן יש לו רגלי הרב' וזו היציא יש לה סביבה גיד' מלאים מן התערובות המילדות אותה והם שמרי המרה השחורה ואם יתפשט ביותר לא ירפ' ולכן נאות למה ברפואתו כשיתחיל כדי שיעמוד תחתיו ולא יתפשט * ואם תתילד בו בחור הוא רע מאד ושמא יתחיל כגודל אפוני או כפול ויוסיף ויגדל עד שיעש כגודל אבטיה ושמא גדול ממנו * ופעמים יתפשט ויצא על הגחון ובמקום הנשימה והבליעה ויחנוק ברוב העתים * ונאות לו להזיר מהדברי החמלי והעבים שהם מולידי השחורה * ויאכל מאכלי הזנים הרפה * ויחבוש היציאה בעשבים הקרים כתושים או בגבנה לבנה לחה מחלב של עז * או בזרע האדם כשהוא יוצא חם * לב האריה יברית החיות * להבריה כל השרצי תקטיר המקום בקרן איל ובפרסות העזים ובנפרית ובשער האדם * ולהבריה העכברים יעשן הכית בעור של זאב * הדבורים והפשפשיץ והצרעין והיתושיץ יעשן המקום בתאנה וצפיעי בקר או זאג' * לאסוף הפרעושים במקום אחד תכניס גומ' חלב של עז לבן * או עשב אגיס חויה שברת מעורב בחלב המורה והם יתקבצו ויכנסו שם * או ימשח עץ אל בלוט בחלב שועל וישימהו באמצע הכית ויתקבצו שם' לאכול בשר רע מנגע' רעים יזרה עליו ריאה יבשה שהוקה היטב ומנופה' או ישחוק פלפל וגפרית טהו חרניך כך בכד וינפה וילושם בזפת לחה היטב וישים על הבשר' וצריך לשים סביבו עיסה מחטים או משעורים כדי שלא יאכל הבשר החי הטוב או יתקד על האש וזגאר ושעוה ירויה

ירוק בד כבד במחציתו משמן ורד ויהבשנו
 בו למסמר או לקוץ שבבש ואינו יכול לצא
 יחבשנו בחלב ארנבת שנילוש בפרה של
 פולין או ישחוק האבק המושכת הברזל
 וילושנה כרשינה ויש עליו ואחר שיצקוד
 שתילד במקו מגולא יחבשנה בחלב כבש
 כתוש עם בצלים ואם נתילד שם מורסא
 יכתוש תאנים וצמוקים וסוכר אדם ואפר
 הנפנים ושאר וילוש הכל בד כבד ביין
 שהחמיץ ויחבוש בויגם יחבוש אותו בדברי
 המושכים שכתבתו למעלה ואחר שתצא
 המורסא יפזר על המקו קליפ ביצי שחוק או
 אפר שער ארנבת כי אלה הדברים ידביקו
 הנפה הו אויר בלתי מבושל קר עם שתילד
 אם מליח נאה או שחור והתבדל בימיה כי
 הנפ המתהד מליח נאה הוא להיהמתהדש
 משחורה הוא נגוב יבש וראוי לו שיקח
 סבי חמי ומדקקי שהם יתיכו הרוחו מהגוף
 ויפזרום וזה נמצא בכמוץ מבושל בשמן זית
 ואם תרצה לרכבו ולפתרו תחבוש הנפה
 בקמת הטה מבושלת בשמן או בכרוב כתוש
 מרוחה בשמן זית או בזבל הכלב שחוק
 שנילוש בדבש ובחלמוץ ביצה או בקמה
 שעור למעורב עם פרחי הנפסג וכשיפתה
 תחבשנו בדברי המושכי שביארתי למעלה
 צאו בשמן ושעורה ורשיטה בד כבד תבשל
 היטב ותערב יחד וכשיתקירו תחבשנו בו
 זכה תעש לצמח פתוח ואם תרצה להסיר
 הנפה תחבשנו בפרשיל מבושלי או בעדשי
 שנתבשלו היטב ביין לבן או בכמוץ כתוש
 זמורתה עם שעורה בתולה או אפר של מלח
 מעורב בדבש למכה שנסתמה ותרצה
 לפתחה יחבשנה באפר של קרן צב או
 בזבל עזים כתוש עם דבש או אפר ומלח
 שנילושו בחומץ או דהי מבושל או ארוגא
 עם שמן ועם חומץ חם ולסתום הכאה
 ולהצמיחה כשרי תחבשנו בצכר ולובן ביצה
 ושער ארנבת ולבונה בד כבד ולכאב מכה

שרוף בגדי פשתן כל יולבנו ותרתיה ההוא
 ביין מוכתר ותישמש המים על המכה
 לסרחון השקי ימשחנו במרתך שחוק מעורב
 במי או במי ורד או בורדי שחוק מעורב
 במים או בשב מותך במים להפסיק הם
 למ תשחוק נפרית שני הלוקים וזאג הלך
 ונפה ומלא המקום ממנו ותחבוש מלמעלה
 לובן ביצי בשע ארנבת ועל הכל יקשור כגד
 שרתי בחומץ חזק ויקשרו היטב ויחדחוק
 אותו ביד שעה או אפר של קרן או נצי של
 תרנגולת שמה או כתוש זבל של כלב
 היטב וערכנו בדבש ובשל הכל על האש
 ויחבוש בו המקו זאם הדם יורד מוריד יפזר
 עליו אפר זאג שהק למכת הבטן שיוצאה
 האצטומכ הוצה הסר צפרניך ומשח ידיך
 והאצטומכ בשומן תרנגולת ואח כן תרחיב
 המכ בתער מעט עד כדי שתכנ האצטומכ
 בקל ואחרי כן תקח תרנגולת חיה ובתרגה
 לשני ושימנה על האצטומכ עד שתתחמם
 ואז מיד תחזיר למקומה מהרה ומיד תפזר
 המכ והנה מקול לפתילה במקו מדרון שתצור
 המוגלא ושי שם פתילה במשיח עד שישמר
 הדם הנשאר בבטן מבפנים וישכב המוכה
 פרקדן שעה אחת וקח יין טוב והשלך
 בפני ויטה לצד האחר שיצא המוגלא וכה
 תעשה לכל הדומה לזאת המכה וירפא
 לצמח לפתרו תחבשנו באונה של בהמה
 דקה חמה מיד כשתצא מהבהמה או סלת
 ודבש וחלמוץ ביצה או חלמוץ ביצה
 והלב הזיר ומלח בד כבד לנשיכת כלב
 שוטה יפתחו הנגע עם אוזמיל ושימו עליו
 כוס המציצ'וקרו לו יניחו תעלוקו ויחבשנו
 בשו ומלח שחור שנילושו בדב או שום שחוק
 ונילוש בחבא ובחומץ חזק או תאני ומלח
 ושמן שחוקים יחד או חרדל שחוק ונילוש
 בחמא או אגוז ומלח כתושי שנילושו בדבש
 או ירוק עלי הקשוואי עם יין מבוש או יתור
 אפר עצם עגל וילושנו בדבש ויחבשנו בו

ואם

הנתיב החמישי

על הכלב ולשפעתה תתגר עליו ותתעפש ותכלול הפסדה כל גופו ויוציאותו זה אל שטות ורוב מה שיקר לו זה בחורף ובאביב ויען כי זאת המהולה מנהגה להתפשט עד מלאת לו שנה לפעמים ולכן ראוי לו למכס ד' פעמים בשנה * לנפח מנשיכה תחבשנו בצואת שור שנתבשלה בהלב שור או במי מעור של פשתן שריו במיץ הכרוב יועיל לכל מיני גרב ושחין הצומח בבית ומחוץ * ולכל נפח ולדי ולשוקי שנתבקעו ויעביר ריה רע מכל שחין וכאב והיבלת והילפת והצרעת והקוזז ולכל רושם אם ימתהנו עליו יסרנו

ואם עשתה הנשיב מוגלא יחבשנו בעדשים מבושלים * או בחטה לעוסה * או באפר שערות אדם ונלוש בחומץ * או בסוכרי ובצל ומלח ודבש שנילושו יחד בד בדר * או בכצל כתוש במלח וחומץ * או בחלב תאנה פנה * או במיץ כרוב מעורב בייץ * או בזרע הכרוב שחוק ומעורב בחומץ * ירחץ הנשיכה במי רגלים או ישים עליה עלוקות או יכונה * והחילה כיום ד' יקוז זכיום חשלישו להקנה יעשה מרחץ * וראוי לזנו במזנו דקות ומשלשלת המרה השחורה פי המרה השחורה היא המושלת

הנתיב החמישי

לכל יבא ליד ניגוף

כתנהגת כריאות הגוף

מבואר

הוא בעיני כל בעל שכל כי רחוקה הקדוש והטהורה שניתנה לנו מפי הגבורה על ידי משה רבי ע"ה * ניתנה לנו לשלימותנו ועם היות שחלקה משתרגים שיש בה שפה מצורת לא תעשה כמנין ימות החמה ורמ"ח מצורת עשה כנגד איבריו של אדם * שכלל כלם תרי"ג מצות * אמנם כלן נכללין בשתי כונות והם הנהגת כריאות הגוף והנהגת כריאות הנפש * רצו לומר תיקון הגוף ותיקון הנפש * תקון הגוף יהיה בתיקון ענייני מוחיתו ולהנהיג גופו בהנהגת הכריאות וישתדל בענין שלא יבא לידי מחלה * ואלו הם תיקון הנפש הוא לעמוד בוראו יתבר * ולהתעסק בחכמות שכליות שיהא משכיל בפועל ולדע דרך אמונתו כי לכך נתנה בו נשמתו ותיקון הגוף הוא קודם בזמן ובטבע

לתקון הנפש * והם מחמש הקדמו' הנודעות אצל חכמי המחקר שכתבו שההקדמות נהלקו להמשה מיטן והם קודם בזמן וקודם בטבע וקודם במעלה * וקודם בסדר * וקודם בעלה * ואולם קודם בזמן הוא הדבר שקדם מציאותו לזמן מציאות דבר אחר * כאלו תאמר שראובן הוא קודם בזמן לשמעון אחיו וזה מבואר * קודם בטבע הוא הדבר שטבעו צרי' אל חברו ואין טבע חברו צריך לו אף על פי שלא יקדים לו בזמן נקרא קוד' לו בטבעי כאשר תאמר שהאחד קודם בטבע לשנים שלא יתכן מציאות השנים מבלתי האחד אפילו שיקדימו השני' לאחד בזמן * קודם במעלה הוא כל דבר שמעלתו נכבדת ממעלת חברו כאלו תאמר ששמעון קודם במעלה לראובן אחיו לפי שהוא דכס יותר ואף על פי שראובן יקדים לו בזמן * קודם בסדר הוא הדבר שאינו מכוון לבקו סבון

מכונן לו לפני חברו כאלו תאמר שמעון הוישב שני למלך הויה קודם ליעקב אביו הוישב שלישי לו ואע"פ שיעקב אביו קודם לו בזמן ובטבע ובמעלה קודם בעלה הוא כל שהוא עלתו חברו ואי אפשר להמצא העלה בלתי העלול ולא העלול בלתי העלה כמו שתאמר השמש קודם לאור לפי שהו' עלת האור ואי אפשר מבלי האור כמו שאי אפשר לאור מבלי השמש ותמצאם בזמן אחד אלא שהשמש קודם בעלה אלה הם אמשת מיני ההקדמות ונתבאר כי עם היות שתקון הנפש קודם במעלה אמנם תיקון הגוף הוא קודם בטבע ובזמן כי האדם אי אפשר לו שיצייר מושכלות ואפילו ילמדוהו אליו וכל שבין שיתעורר לו מעצמו בעוד שיש בו כאב או הום או קור חזק או רעב או צמא אבל אחר הגיע השלימו הראשון אזי אפשר לו להגיע אל השלימות האחרון איש הוא נכבד ממנו בלא עסק ולכן ראיתי אני מחבר לחבר הגתיב הזה ולהורות בו הנהגת בריאות הגוף והקדמתו בסדר להנהגת בריא' הנפש כי כן הוא ראוי כמו שביארתי וגם כדי לסמוך ביאור הגוף לבריאותו עוד אומר מבואר הוא בעיני כל בעל שכל שאינו ראוי לאדם לשים מגמתו וכוונתו זולתי להשיג דעת הבורא יתבר' כפי יכולת האדם ולעשות מה שחייב מן השכל והמדע ולכן צריך האדם לשים פעולותיו ותנועותיו וכל מחשבותיו כנגד הענין שהוא ולא יהיה לו תנועה ולא עסק ולא מחשבה זולתו ויאמין כי כל מעשה אשר נעשה זולת הענין הזה הוא אפס ותוהו ואין ראוי לשים אדם לעשותו וצריך לרהוק ממנו ועל כן צריך להיות כעת האדם בכל מעשיו במאכליו ובמשתיו ותנומתו והקיצו וכל תנועותיו כדי לקיי' בריאו' הגוף לעבודת בוראו ויחשוב כי קיום הגוף לעבודת ה' ית' ויתעלה והגוף אינו לו קיום כי אם בהנהגת

הבריאו' כי בה יהיו כלי הגוף בריאי ויכולין לעשות עסקיהן הראויין כי כשתמצאם הנפש בריאים וחזקים אז תוכל הנפש לעשות מעשה ולעבוד עבודתה ולקנות המדות הטובות כמו שביארתי וכשיסתכל המשכיל בענין הזה אזי ישכיל וידע כי כן צריך האדם לשמור חוקי בריאות הגוף ודרכי רפואתו כמו חוקי בריאות הנפש שהם המצות וכל דתת הבורא יתברך כי היא התורה והמצות כי לא יתקיימו המצות אלא בבריאות הגוף כמו שנתבאר היטב וכך דרשו ר"ל והנה טוב מאד זו שינה וכי שינה טובה היא מתוך שהוא ישן קמעא הוא עומד ועוסק בתורה יתכוין בכל צרכי הגוף למקרא שכתוב אהללה יי' בחיי' הנה נתבאר כי הגוף הוא כלי הנפש ולכן צריך האדם לשום כונת כל עניניו לצורך בריאות הגוף ולהנעימו לצורך תועלת הנפש ובריאותה ובעבור זה מעלת הכמת הרפואה גדולה כי בה ישיג האדם המדות הנכבדות וכשיהיה גופו בריא וחזק ונפשו בריאה אזי הוא נוהל העולם הזה והעולם הבא אמנם אם לא ישים מגמתו להנהגת בריאות גופו אזי יביא עליו נזק גדול כי הוא סבת החולי והנזעים שיביאו עליו ואז תחלש הנפש והממה כי בליה בטלים ונחלים ולא יוכל לקנות שום מדה טובה ויהיה נחשב כבהמות ולא עוד אלא שהיה לבהמה מעלה ויתרון עליו כי בהממות יברחו מהזיקים והוא ידוק אחריו נזקו כשלא ידע מנהג בריאותו הנה ידעתי כי בריאות הגוף ושלימותו מן התלאים הוא עבודה מעבודת הבורא יתברך כי בשלום הגוף תתחזק הנפש לעשות מעשה ולקנות המדות הנכבדות ולא יתכן כל זה כי אם בבריאות הגוף ולכן ראיתי לחבר הגתיב הזה בהנהגת הבריאות והלקטיו לשני פרקים

הנתיבה המישי

כתם גאלינוס צריכה האשה שלא רתנויע
 תכף שקבלה הזרע כי זה יפסיד העובר לפי
 שמתבטל הזרע * והטעם הוא לפי
 שדבקות העובר וקשורו ברהם דומה להבור
 הפרי באילץ כי כמו שהפרי בתולת יציאתו
 היה חבורו באילץ הלש ועל זה יפול ברוח
 סערה במהרה * וכשיהא נשלם גדולו יהיה
 חבורו באילץ יותר חזק קוד' שיהיה מבושל
 היטב ואז יהא נקשר יותר וניצל מאימת
 נפילה וכשישלים בשולו היטב אזי יפול
 מאליו מבלתי שיגיעוהו * כמו כן הוא
 העובר בתחלת יצירתו משיפול הזרע ועד
 תשלום ארבעה חדשים יהיה חבורו הלש
 ולכן אם יקרה אז לאשה טום תנועה חזקה
 מתנועת הגוף אזי יפול העובר במהרה *
 ולאחר ארבעה חדשים עד עובר שבעה
 חדשים שהוא הזמן הממוצע יהיה חבורו
 חזק ולכן באותו הזמן אם ירצו ליתור
 מתעוררות בגופה ראוי להשקותה רפואה
 קשלושלת כי אז יוכל העובר לסבול תנועה
 חזקה קצת ובלבד שלא יהיה המשקה כי
 אם דבר נקל ובטוח * וכשיהא נשלם
 גדולו שהוא לאחר שבעה חדשים אזי הוא
 כמו הפרי שנשלם בשולו ויפול מהרה
 בתנועה חזקה * וגם האדם בעולם הזה
 דומה לפרי האילץ אם לא יפסד באחד
 הפגעים כאשר יבשל יבול * ובאותו הזמן
 רצו' לומר משבעה חדשים ואילך אין ראוי
 ליתן לרה דבר משלשל לפי שהולד עומד
 אז בחדרי השליא מרוב כובד גדלו ושמיא
 רתתך השליא ויפול הולד אז לפחות
 יהלש * והמעוברת יקרה לה בתחלת
 עיבורה חלישות האצטומכא עד שתקיא
 מאכלה ותתאוה תאוה בלתי טבעית *
 ויותר למי שהיה מוגר קר וזה יהיה לפי
 שהדם שהיה יורד ממנה בשעת הגרות
 נעצר למי ממנה בשעת ההריון ונעשה ליתר
 רעה מעופשת נשפת ונדבקה באצטומכא

- הפרק הראשון
- בביאור הנהגת הכריאות *
- הפרק השני
- בביאור טבע קצת ממיני הפירות והמאכלים דרך אלפא ביתא * ואבאר סגולתם יען כי גם הוא צריך להנהגת הכריאות * ואשר אמצא לו לשון הקדש אכתבנו * ואשר לא אמצא לו לשון הקדש אצטרך להעביר לשון זר בתוכם *
- הפרק הראשון
- בהנהגת הכריאות *
- הפרק הזה נתלק לעשרה שבילים *
- השביל הראשון
- בהנהגת המעוברו *
- השביל השני
- בהנהגת הילוד *
- השביל השלישי
- בהנהגת האכילה *
- השביל הרביעי
- בהנהגת השתייה *
- השביל החמישי
- בהנהגת היגיעה וההשקט *
- השביל הששי
- בהנהגת השינה *
- השביל השביעי
- בהנהגת הרחיצת *
- השביל השמיני
- בהנהגת המשגל *
- השביל התשיעי
- בתנועות הנפשיות *
- השביל העשירי
- בהנהגת הזקנים *
- השביל הראשון
- בהנהגת המעוברו *

ולכן

ולכן תתחלף התאוה לכמו אלו הטעמים
 לפי מה שקרה מאיכות הליחה המתקבצת
 באצטומכא וזאת המחלה תקרא בלשון יון
 פריטא * ורוב שתתאווה בו הוא כל דבר
 המזון והריף ועמין * ואלה הדברים יקרה
 לרובן עד החדש השני ושמה עד החדש
 השלישי ואחרי כן בחדש הרביעי תנוה
 לפי שהלק מאורו רהלט הרע הורק
 בקיא * והחלק האחר ממנו התבשל
 לאורך הזמן כשיתמעט מאכל המעוברת
 בסבת מה שיקרה לה מהעדר התאוה *
 גם יורק כמו כן הלק מהמלוי אשר כי
 העובר בחדשים הראשונים לא ימשוך אליו
 מהם כי אם שיעור מועט מאד כי באותו
 העת הוא קטן מאד והוא העת אשר לא
 יצאת שיקרא אז עובר אלא הריון עד ש
 שנתוסף וגדל ואז יקח מהמזון שיעור רב
 ולא ימשוך הדבר הטוב לבד ממה שבגיד
 כי לצרכו אל רוב המזון ימשוך ויביא אליו
 עם הדבר הטוב הדבר הרע אשר בגידים
 ויתביש בזה כל מה שבגוף מהמלוי וימעט
 מה שבו מהחלט הרע * ולכן כשיקרה
 למעוברת המחלה הזאת נאות לה להתמיד
 שתניית מי בשול אנית ברכש כדי שהיא
 נקל בזה לרדת הליחה המתקבצת
 באצטומכא * ותאכל דג לת ולחם טוב
 עם מרק עוף וקליפת האתרוג * ומאכל
 קאוג ותשתה יין רחמי וינע אותה תנועה
 נחה * וכאשר תתאוה לאכל עפר יתן
 לה זרעונים או חטים קלויים ותאכל דברים
 המחזקים האצטומכא ומעוררין התאוה
 כמו המאכל החמוץ * וישומו על הזיהן
 חובש ביטני * והרבה צריכה המעוברת
 שתטעום כל מה שתתאוה כי העובר הוא
 מתאוה ואם לא תאכלנו שמה תפול ולכן
 צריך להזהר מלהזכיר לפניו ומלהראות
 לה מאכלים שאינם נמצאים בעת החייה
 כדי שלא תתאום * ומאכליה יהיו מאכלים

דקי' ושמי' ומרכי' הטבע כמרק התרנגלים
 הקטנים והקרא ודגי סנפיר במרק טוב *
 ולא תאכל מאכלי הרעים המרכים תערוב'
 ולא העוצרים והקובצים כדי שלא תצטרך
 לשלשל על ידי משקה * וכתב ארסטו'
 המעוברת המתמדת לאכל כרפס היא סבה
 להוליד בעובר גרב ואבעבועות * ואין
 להקניזה כלל לפי שהדם הוא צריך למזון
 העוב ולכן אין ראוי לתת לה לאכל מאכלי
 חריפים ומורידים הנדורת והשתן ותזהר
 בתנועות הנפשויו שאבאר בשביל התשיעי
 גם ככל עניניה צריכה לנהוג כהנהגת
 הבריאות כמו שאבאר בזה הפרק * גם
 תזהר מלדגן ושלא יקרה לה מכה בכטנה
 ואם יתחדש בו כאב תרתיה מצטכי ודבש
 על האיש ותאכלנו * ואם מרגישה חלב
 גדול מאד והיא רוצה להפיל תשתה חלב
 כלבתא במים ורובש * או מרה * או עצמות
 תמרים שהוקים שנילושו בשמן זית * או
 תאכל ריבא * או תשחוק היטב שורש
 קשוואין המרים ותסננס ותשימם במחבת
 על האיש עד שיקפ הכל ותקח ממנו משקל
 דרהם * או תתעשני בצואת חמור שהור *
 או כזבל יונים * או תלוש פלפל שחוק
 עם קטראן ותעשי ממנו גרעינים ותכניסם
 המעוברת ביחמה ותפיל * ואם אינה
 רוצה להפיל תחגור רשרת של משי על
 בטנה * או סיב דלעת תתלה עליה או
 צואת ארנבת ולא תלד עד שתסורנו * או
 תלוש קמח שעורין או שעוה עם חלב סוסיא
 ותרתיהנו על האיש ותקשרנו על בטנ' בעור
 של צבי לאשה שאינו רוצ' להתעבר תתלה
 עליו לב או רגל של ארנבת או מצואתה * או
 לב עכבר * או תמשח רהמה בעטרן בשעת
 ביאה * או האיש ימשח בו ערותו ואם יתמי'
 האיש לעשו זה יהיה עקר * וכתב אבוקרט
 תחבושת מקמח תרמוסים שחוק עם פרחי
 הכרוב אם תכניסהו האיש ברחם ימנע הזר'
 יט ב 19 II מהקפיא

הגתות החמישי

מתקפאי ואם תשתה שתן כבש לא
 תתעבר לעולם להכיר בשתן ההרה קח
 משתנס ושימנו בקער'מעץ ותקע בה מחט
 וישהה שם מעט אם יעלו השמרים סביבות
 המהט כעמוד ענף הרה היא מזכר ואם
 השמרים לא יעלו רק יעמדו סביב המהט
 בתחתית הכלי היא הרה מנקבה ואם
 השמרים נפרדים לכל צד אינה הרה אלא
 הולה כתב אריסטו כי כשנובד העובר או
 התחלת תנועתו הוא בצד ימין הוא זכר
 להיות הצד ההוא חם ולשמאל היא נקבה
 או תשר'חתיכת לחם בדם נדוזה ותאכלנו
 לכלב אם יאכלנו תלד זכר וכתב אבוקרט
 כי המעוברת מנקבת דדה של שמאל עבה
 משל ימין ואם מזכר הול'להפך גם כשהיא
 מעוברת מזכר פניה צהובים ומנקבה
 זעומים גם כשתשים מהלבה בכלי של
 מים וישקע הוא זכר ואם יוצף למעלה הול'
 נקבה ויתר מרמה ועוד כי יורר כי הוא
 ימישך ויתר מרמה ועוד כי טבע הזכר הוא
 דרוץ מטבעה אמנם תהיה יותר חמה וקלה
 לחום הזכר וקלותו ולכן צריכה שימור רב
 מהמקרים בזכר יותר מבנקבה אם יקרה
 למעוברת נפח הרגלים תמרחם בשמן ורדי'
 מעורב בחומץ ותכלסם בחומץ מוזג במים
 וצריכה המעוברת לזון במזונות המהזקות
 הנפש כמו התרגול והדגוי תקל מהמאכל'
 וכת'גאלינוס כי כל מה שיהיה העובר גדול
 יצטרך שיעור יותר מהמוזן ותשתה על
 הצום מעיסים המודים החמצים ותתמיד
 השיטה המשטה והבשמים והמרחץ וישטפו
 שם אבריה בשטיפה קלה במים חמים
 מתוקים ותסוך בטנה ואחוריה ומקל החורף
 בסיכה חמה ולחה כגון שמן פשתן ושומן
 אווז ושומ'תרגולת בלא מלח ושמן שקדי'
 מתוקים גם יסוך כל גופה ברברי'מרטבים
 כדי להקל מעליה מצער הלידה וכשתגיע
 עני הלידה הטבעית אשר שער'אתה הבו'
 ונשארה

יתברך יקרה למעוברת התהרה ויתנועע
 העובר תנועה יותר חזקה שבתנועות כסבת
 מיעוט מזונו כמו שביארתי למעלה ויתרה
 הרחם בעבור ההתרה ההיא ובכח הניוהרה
 שבו ידחה הולד ויצא מהשליא אמנם
 פעמים יקרה לנשים קושי הלידה ויהיה זה
 מסבות רבות או מפני גיון ואבל שקדם
 למעוברת או יהיה מפני קטנותה או מפני
 צרות מעברי הרחם שלה או מנשמת
 הולד שלא יעזור להתנועע בעת יציאתו
 או מפני פר'הסתוב כי האויה אז קר וקרירותו
 יעצור דרכי הרחם או מפני פרק הקיץ
 שהום האוי'תיך חבה הרגיל לעזור ליציא'
 העובר וראוי כשיקרה למעוברת קושי
 הלידה שתכנס במי שנתכשלו בהם הולדה
 או מלבא זרע פשתן ושעור'קלופי וירדחה
 ויהי על שני צדדיה וחלציה ותמשת ירכיה
 ושפל הגוף בשטני רכים מרטיבים ומתיכים
 כפז שמן שמשם או שמן זאנברי ודומיהם
 ויעשו לה עטוש בלבוב ותלך בנחת במקום
 מורד ומדרון ותשתה כרכם שהוק ומזוג
 במים או חלב כלבתא או שמן
 בטנים במים חמים או מים חמים
 לבדם או מיץ כרישין ושאריתו יטבול
 בו צמר לא כוכס ויכניסנו ברחמה
 ותתפוש בין שניה קרן איל או קרן צבי או
 של עז או אבן המושכת החרול או אבן
 שיוצא ממנה האש ואם מת ולדה הודך
 מעיה תשתה חלב כלבתא עם כמון
 או יציאת החמור או עצינת בצלים
 או תתעשן בצואת חמור או בגפרית
 וכתב אריסטו אם תכניס האשה ברחם
 תרמוסים מרים שהוקים מעורבים
 בדבש יגיר דם הנרות ויוציא העובר
 וכן אם תכניס לפלפ ברחמה ותתעשן
 בו ואם הוא הלש ואינו מתנועע
 תאכל תמרים שנצלו בלי גרעין
 ומלאים מצטבי ואם יצא הולד

225

ונשארה שם השליא תתעוץ בעון דג מלוח
 או בצפרי טוסים או בזבל כלבים או בחרדל
 או תשהה חלב אשה שילדה זכר אם הוא
 זכר או חלב של נקבה אם היא נקבה
 או תתעטש בדגים מלוחים ואם הוצי'
 הילד ראשו ונחנק רבשל צמר גפן ביטמן
 זית ותכרוך כביב גורנו של הילד ויצא
 מיד וכתב גאלינוס כי עיבור ימי האשה
 הוא תשעה חדשים שלימי מספר ימי הירח
 שלשים יום והיום כד שעות נמצא מספר
 הימים מאתים ושבעים ואחד יום ומספר
 השעות ששת אלפים וח' וארבע שעות
 ותמצא שהזכר יוצא פניו למטה והנקבה
 פניה למעלה כי זהו דרך תשמישו בא
 זהו דרך תשמישו בא וט כי הזכר
 מביט בעפר שממנו נברא והנקבה
 פבטרת בצלע שממנו נבראת שהיא
 למעלה

השכיל השני בהנהגת הילוד
 בתחלה כשיצא הילוד
 מבטן אמו יחתכו טבורו למעלה כד אצבעו
 ואם יתגוהו לתרנגול לאכל מה שיוול אחריו
 יהיה זכר ואם לחרנגול תוליד נקבה
 ויקשרנו בצמר נקי שהופתל פתילות וישים
 עליו חתיכה טבולה בשמן ואחר יסוכו הילד
 בשמנים הקובצים וכתב גאלינוס
 נא' למלוח בשרו במלח שחוק או במי מלח
 לפי שאז הוא עורו רך ואם יגע בו דבר יזיק
 לו וכוזת יתקשה קצת עורו ויהזק גידו'
 אמנם תוחר שלא תמלח אפו ופיו ויחתלו
 גופו בנה' כדי שלא יתעוותו איבריו וירחצוהו
 בכל יום במים פושרין באוה' ממוצע כדי
 שלא ירעד גופו בצאתו פהמים וזא' הרחיצה
 צרכי להי' ואחר השי' שאז אין באצטומכתו
 חלב לפי שברחיצה יתפשט המזון באיבריו
 ולכן אין ראוי לרחצו כשיש חלב ב'
 באצטומכתו כדי שלא יתפש' המזון באיבריו
 בלתי מבושל וינקו נהיו פ' תמיד באצבעות

החוכו הצפרנים דקים בראשם ועינו יקנדו
 ויטרוו בדבר רך כמו משי וגם תשים
 אצבעה הקטן כפי טבעתו כדי שתפתחו
 ומזונו יהיה חלב בלבד עד שתי שנים לפי
 שהוא דומה למזג העומר והו' המזון שהכין
 לו הטבע ואם יאכלוהו אז מזון אחר יביאו
 עליו חלים וגדולים לפי שהחכ הטבעי שבו
 אינו חזק כל כך לעכל שום מאכל זולתי
 החלב לבד וצריך שיבחרו לו מינקת
 שתהא נערה בינונית מכה שנה עד חמשה
 ושלשים ותהיה בריאה ואיבריה שלימים
 מכל מיני תחלואים וטובת מראה לבנה
 ארמדמת רחבת הגחון חזקת הצוואר ושמנה
 קצת ולא רזה ולא אשת כסילו ולא בעמנת
 ולא הואגת לפי שרוע חלב ה' סכה להפסד
 החלב ולכן צריכה להיות בעלת מדות
 טובות ולא תהיה רכה מן הלוד ולא רחוקה
 מימי לידתה אלא שיהא בינה לבינו בשני
 חדשים ויהיו דדיה קשים וגדולים אמנם
 אם היא יכולה להניקנו זהו הטוב והמועיל
 יותר לילד לפי שהחלב האם הוא דומה ממש
 למזג הילד כי הוא המזון שהיה ניזון בו
 ברחם רוצה לומר הנדות שהיה מזונו ברחם
 שנהרף לחלב כמו שבארת' בנתיב הרביעי
 ולכן הוא כטבעו וכמזונו ממש אמנם
 בתהלת הולדו לא תניק אותו אמו עד
 שיעברו מיום הלידה כשמונה או עשרה
 ימים כי אז יתיישר מזגה ויהיה חלב ממוצע
 וטוב ומזון המינקת יהיה המזון המרבה
 החלב כגון גבינה מבושלת במים והגדיים
 והטלאים והאורי והדג הרטוב והדברים
 המתוקים והשמנים ושקדים והדומה'
 לחם מהמאכלים הרטובים שהם מתעכלין
 מהרה וכתב גאלינוס כי לולבי הנפץ
 ועליו מבושלים בחלב של עזים ירבה החלב
 וכך אם תשה' אפר מהדד של פרה ותשתנו
 ביין שלשה ימים וגם ההזרת מרבה
 החלב אמנם אל תרבה ממנה כי היא מרבה
 השניה

וכתב ארסטו אם תשרוף בטנים לאפר
 ותלושנו ביין מבושל ותחבשנו בראש
 הנער יצמיח שער יפה גם יועיל לו לנפילת
 שער גבורת עיניו. ולהולי השעול.
 ואם תתלה על הנער המתפחד סקנקור
 ירפא. ואם תחתוך הנקב של
 התרנגולת סביב כמו טבעת לשם
 התינוק ותלתנו בצוארו ישמר מעין הרע.
 וכשיגדל מעט ילעיטוהו הדברים המתוקים
 כי ינקה המוח ויעזור לו לצמיחת שניו
 ויועיל לכלי הנשימה. וכשיגמל
 ויוכל לאכל יעשו לו עוגות מקמה סלת
 ומסוכר יעשו לו כמיץ ריקק ויתנהו בידו
 כדי שילחכו ויאכלוהו מאכלים הקלים
 ויעתיקוהו מעט מעט במאכלים ובלבד
 שיהא מאכלו תמיד דם ורטוב כי זה
 יגדל גופו לפי שהוא דומה למזג
 ולטבעו. ותמצא שהאדם מתעכב לילך
 משאר בעלי חיים לפי שיהלש ביציאתו
 לאויר העולם לצרות הכלי והמקום שיצא
 ממנו ובמה שנצטערה האם ויוצא בקולי
 קולות. ועוד לגדולת ראשם על זולתם
 מהבעלי חיים לפי כמותם ולכבודו מרוב
 לחות המוח לא יוכלו הקטנים להרימו.
 ועוד להיות רוב חרבב המזג שלו מהיסודות
 הקלים שהם האויר והאש כי בעבור
 זה הוא נצב הקומה ולרוב קלותם
 וזכותם אינם הזקים כאותם שהורכבו
 מן הכבדים ולכן יתעכבו לילך.
 וממה שצריך להשגיח על הנער מתחלתו
 בכריאות גופו ותקן מדותיו. וכתב
 גאלינוס איך ראוי להשקות לנער יין עד
 עבור עליו עשרים שנה. ובחוד זה
 הזמן איך ראוי להקינו ולא לשלולו ואל
 ירבה לאכל הפירות והגבינה והחלב
 והמאכלים כדי שלא יתילדו להם אבנים
 בכליותיהם. ויתמידו להשקותו מזרע
 אבטיהים הקלף מעורב עם סוכר כדי
 לנקות

חשינה ותגרום לנער לישן יותר מדי. גם
 אולי תגרום לו חולי ההפקאה ולכן צריכה
 להזהר מהמאכלים המרבים שינה כגון
 מאכלים עשניים. גם תזהר מהדברים
 המלווים וההרפיים והמוצים והתבלי' היבשי'
 והרתיב והבצילים והשומים והכרפס לפי
 שכל אלה המאכלים אינם ראויין לה כלל.
 גם תזהר מהמשגל כי הוא יעורר דם הנדות
 וישנה טעם החלב. וטעם החלב הטוב
 הוא המתוק ויהא לו ריח טוב ומראהו לבן.
 ואם תרצה להבחין תשים מעט פמנו על
 הצפורן אם יהיה ניוול במחירות הוא דק.
 ואם יעמוד הוא עבה והמוכרח הו' הממוצע.
 ואיך להניק לילוד הרב' כי לא יוכל להתעכל
 ויפסיד אצטומכתו גם אל ינקוהו פהורת
 מכשיעור כדי שלא יכחש אלא ממוצע לפי
 כח הילד וכשיעור שיוכל להתעכל.
 וצריכה המינקת לעשות לילד תמיד דברים
 המשמחי אותו ותסיר ממנו הדברי' המכבים
 אותו ותאמר לו נגוני' לשמחו ולהביאו לידי
 שינה לפי שהשינה הממוצעת מועלת לו
 מאד ובלבד שיהא ראשו במטתו עליון יותר
 מגופו ויהיה במקום השוך וירגלוהו לראות
 האור והכוכבים וימיני הגוונים כדי שיתחזקו
 העינים לראות כי האב' כשירגלוהו לעשות
 פעולתו יתחזק ולכן ירגלוהו גם כן לשמוע
 ולדבר לפי שהנערים דרכם מחכים המדבר
 להם כמו שעושה הצפור. וכשיגיע זמן
 גדלת שניו ימרחו בשר השנים בחמאה או
 בחלב תרנגולת או תתלה בצוארו שן סוס
 או שן כלב. וימרחו ערפו וגרונו בשמן
 מירוח טוב. ויצאו שניו בלי כאב.
 ואם ישתלשל הילוד תאכל המינקת דברים
 המחזקים הבטן וישטמו על בטנו כמון וורד
 שאחוס ונלושו כמעט חומץ ומים פושרין.
 ואם יעצר בטנו תאכל מינקתו דברים דשני'
 ומתוקים ותזהר מהחמוצים ויעשו לילוד
 שתילדה ממלח. או מצואת עכברים.

לנקות כלי השתן והמהלכים ולא יתלדו להם האבנים * ואם יקרה נפח באצטומכתם ימשחנה ברבש ויפזר עליו כמון ומצטכי שחוקים ויקשרנו בכגד * ולשלושולו תחבשו טבורו בצואת כלב מבושלת ביין * ויתלד לילדים הגרב והאיכול ממרה * שיחיה מן הדם הנפסד הרע רוצה לומר דם הנדות שניזון ממנו בכטן אמו * ודאוי למשחו בחמאה שנילושה בחנה * ויקרה לנערים הצברה על הגוף והם נקודות כמין נשיבת הפרעושים או גדרי והוא כמין פלפלין ובהתהלתם יקרה להם קדחת חזקה חמה מתפשטת ויהיה עמרה כאב באחורי הגוף וחכוך באף ופחד בשיניה וכוכד בראשו וארמימות בעינים וקוץ הגוף ואם תשיגהו עד שלא נתגברו עליו ה המאורעות האלו יקוהו או יתנו עליו המושכות וירבה להוציא הדם * ואחרי כן ישקוהו הטבאשור במיין הרמונים ההמוצים ויתמיד עליו מי השעורים ערב ובקר והאבילה ערשים קלופים עשויין במעט הומין * והשתית הנעשים בסוכר ונשא ושמן שקדים והירקות הקרות אי זה מהם שתמצא והשקוה עסימי המגדים החמוצים והאמוצים * ובשול התאנים והצמוקים והערשים הקלופים וכסהו היטב כדי שתעשה בו תמיד לחלוהית זיעה * והטיף בעינו פעמים רבות ביום פי ורד שהושררה בו סומאק או סחיתת הלב הרמונים החמוצים ויגרגר בפיו מים קרים מזוגים בחומץ כדי שלא יצאו מהם ביוטמו ובגרונו * ואחר שיצאו ותבשל החולי השכיבהו על עלי הכלאף וזרה על יצעו ורד שחוק * וכשיתיבשו כל צרכם ועלה עליהם קלף מכוער עב כמין ילפת מרחוהו בשמן חם בצמר גפן פעמים רבות בכל יום וכשיפלו יתמיד הפרחין * והרע שבכל האברים

מיני הצברה והגדרי הוא שמראהו כעיצין הכנפסג הלח * ואם תראה שהגדרי והצברה שמראהם קשים לצאת * ולהתבשל וגם הקדחת והזקף לא סרו ולא קלו ותתגבר עמהם כסוי הלב ונדנדו דע שהחולה יפוט מאותו חולי * ואם ימרה לצאת ולהתבשל וסרה הקדחת והחמימות יפא וינצל * וההפרש אשר בין הגדרי ואל הצברה שהליחה אשר יהיה ממנה אל גדרי היא עבה * והליחה שבמנה אל הצברה דקה ויבשה וצו הרופאים שלא להשקות למי שארע אל גדרי סם משלשל שלא תשוב הליחה הרעה * ולא יאכל בשר ולא מזון כי אם ערשים מבושלים בחומץ לבדס * או חזרת מבושלת בחומץ ולב קשוואין ומלפונות ומימיהם ומי השעורים או קרא שלוקה היטב * או מוח עצמות השורים והצבאים * ולפי שהגדרי פעמים ידחה ממנו לעין ויהיה זה סבה להפסד העין ראוי להטיף בו מי ורדים כמו שבארתי *

השביל השלישי

בהנהגת האכילה דע כי אין לנפש

הצומחת בכל צמח ובכל חי מעמד כי אם במאכל ואם יחסר להם מאכל תפס ותשמד הנפש מהם ותאבד ובהשמד הנפש ישמד ובאבדה יאבדו ובעמדה יעמודו כי לא יוכלו לעמוד בלי מאכל מפני שימס יסודם ותנתק יום יום גויהם ימי עודם וברח תמס הגויה אם בזיעה אם במימי רגלים והנשאר יצא מן המעים ולפי שיהסר מהגויה דבר יום ביומו יוסף עליה המאכל להעמידו ולהקימו * וכתב גאלינוס צריך האדם קודם אכילתו שלא יגע הרבה כי זה יחליש כחות הגוף והעצבים ויבש רטיבות האברים אלא יגע מעט כדי שיתחממו מעיו ואיבריו ובהו יחזקו האברים

הנתיב החמישי

אמנם אם מזוג שזה יאכל הדב הנאל למזוג רוצה לומר אם מזוג הם יאכל דברי' החמים ואם הוא קר יאכל דברים הקרים כי האדם יקרה לו מקרים מחלאים משונים מה שלא יקרה לזולתו מבעלי חיים וחסכה להיותו מהומר קל ויתפעל וישתנה יותר במדרה ויקבל שני האויר ועפשו וחום מקרי או קור מקרי או מחלוף מזונותם שהם חמים או קרים כתב בן רשד צריך האדם להזהר מהמאכלים שהם גסים ועבים כגון כל מיני קטניות ובשר העז והבקר והגיבנה הישנה לפי שסותמין שבילי העורקים ובוה יתילדו בגוף מותרים והלטים רעים ויש מאכלים שהם חדים ורעים כגון השומים והבצלים והחרדל שהם שורפים הדם ומולידים המרה הרוקה וצריך האדם לשנות מאכלו לפי הזמן ויצרה לומר שיאכל בקיץ הדברים הקרים והרטובים והמאכל החמיץ כדי לנצח חום האויר ובזמן הקור ינהוג הפך זה המנהג ויצרה לומר שיאכל בו המאכלים החמים לנצח קרירות האויר וכן בארבע התקופות שביארתי בהקדמ' הנתיב הריביעי זה שבתקופת ניסן יעיל בו כל דבר ישה כמו התרנגלים הקטני והביצים המבושלים במים והחזרת והנדבא וחלב העזים והזמן ההוא זמן ההקיה ובתקופת תמוז יאכל דבר קר כמו בשר העגלים בחומץ והדלועים ומהפירות התפוחים החמוצים והאגסים והרמונים החמוצים וזהו מהתבלין ומהמלוא ומההקזה ומהמרחץ ובתקופת תשרי יאכל כל דבר חס ולח כמו הענבים המתוקים והיין הרקיק הישן ותרתיק כל מה שיוליד המרה השחורה ומכל מאכל קר ויבש ובתקופת טבת יאכל המאכלים החמים כמו כבש מן שנתו והצלי והתבלין והתאנים והאגוזים והיין הקד האדום ונחלו היונים וזהו המיד סהמון שמעלה עשן לראשן כי ימלא המוח ממותרות ויזלו

האיברים וימסו הליחות אשר בהם ויזכו ויתחזק הדום התולדי ויעזר לטהון המאכל ולהוריד השמרים מן הבטן אל המעים ויתפסם הגוף ויתחזק ואני אומ' כי בתורתנו הקדושה נרמז לנו זה באמרו בזעת אפך תאכל לחם ל' כי בזיעת הגוף ייטב אכילת הלחם כמו שביארתי וכדי לבאר ענייני האכילה בכיאר אחלק השביל הזה לארבעה חלקים :

- החלק הראשון
- החלק השני
- החלק השלישי
- החלק הרביעי
- החלק הראשון
- בעת האכילה
- במהות המאכל
- בסדר האכילה
- במנת המאכל
- בעת האכילה
- כתב ארסטו יש
- אנשים סכלים ששמים עת אכילתם שערך ידועה כשעת התפלה ואף על פי שלא יצא המזון הראשון מאצטומכתם וכמה הסכילו עשה וכתב גאלינוס יש מי שאוכל פעמים ושלוש ביום זה זיק לבעלי הגויות הכריאות ויש מי שאינו אוכל כי אם פעם אחת ביום זה זיק לגויות היבשות והטוב והממוצע לכל אדם הוא האוכל ג' פעמים בשני ימים והטעם הוא לפי שהעיכול יהיה נשלם בששה עשר שעות וכשיאכל שלש פעמים בשני ימי יעברו בין אכילה לאכילה ששה עשר שעות ואז נשלם כבר המאכל הראשון ויצא מהאצטומכא ותהיה נקייה ותאור לאכילה וכתב אבוגראט לא ניתן שעה ידועה לאכילה אלא המשכיל לא יאכל אלא כשורעב והעני כשיש לו
- החלק השני
- במהות המאכל
- כת' אפלאטון השמיר
- שנים כללית ופרטות
- ואולם הכללית
- שלא יאכל אלא בתאוה והפרטית שיעיין היסוד הגובר עליו ועמוד כנגדו בהצנ' :

בזמן החום לפי שאז הוא העיכול בו הלש
 להלישות חום הטבעי שבגוף לפי שחום
 האור מושך אליו החום הטבעי מהגוף
 אבל בזמן הקור יוכל להרבות קצת בכמות
 מאכלו לפי שחום הטבעי שבו בורה משטח
 הגוף מחמת הקור כי כל דבר ירבה מהפכו
 ואז יהיה חום הטבעי חזק בגוף ולכן יתחזק
 בו העיכול וכתב ארסטו יש אנשים סכלי
 שעושים עצמן ככהמה המעלה גרה כי
 מפלאים אצטומכתם עד שישוב המאכל
 לפיהם וכמה הלאים רעים מביאים לגופם
 בזה לפי שהאצטומכ כשישי בה מאכל יותר
 מדי תתייגע הרבה לעכל המאכל ההוא
 עד שתהיה מכובד המאכל כמו בגד בלוי
 ותהלש ולכן לא תוכל לעכל כי אם עכול
 רע וכשתעכל האצטומכא עכול רע יתחייב
 בהכרח שיהיה העכול השני שהוא בכבר
 עיכול רע וכמו כן עיכולו השלישי שהוא
 באיברים הוא עיכול רע וזה יהיה סבה לכל
 מיני התחלואים ואחר שהדבר כן צריך
 האדם לשער אכילתו כדי חיוו וזה יספיק לו
 לשמור בריאותו ולכן אין לו לאכל שני
 מיני מאכל זה אחר זה לפי שהתאן מתאוח
 לכל מין ומין ויהיה סבה שיחברו בשיעור
 המאכל אבל כשיאכל מין אחד לבד
 תשקוט התאוח ולא ירבה בשיעור האכילת
 וכשיעשה זה אזי לא יהיה רוע עיכול
 וזה גאלינוס כי בריאות העיכול לבד יוליד
 הליחה הטובה ואפילו ממוזנות רעים אבל
 רוע העיכול יוליד ליהה רעה ואפי' ממוזנות
 טובים אך יותר זיק רבו אכילת דבר טוב
 ממה שזיק אכילת המועט מדבר רע וזה
 לפי שכל דבר שיקשה עיכולו בעוד שהוא
 מתאחר באצטומכא יעלה פמנו קיטורי
 הבישול למוח ותמלא ממנו המוח וכבר
 ויחלש וכתב גאלינוס כי כמות מאכל
 הנערים צריך להיות יותר מכמות מאכל
 שאר בני אדם לרוב החמיכות שבהם ועוד

כ א 20 I לפי

יזלו כטל אל הריאה ושכיל חלליהם ויבא
 לידו שחפת

החלק השלישי

בסדר האכילה
 בו נחלק ארסטו
 גאלינוס ארסטו כתב שצריך האד להקדים
 המאכל שהוא משלשל והמאכל הדק
 והקל ויאהר מה שהוא עוצר וכמו כן יאהר
 המאכל העבה והכבד לפי שהמזון הדק
 והקל יתעכל מהרה ואם יקדים הכבד והעבה
 ויאהר הקל והדק יתעכל מהרה הקל והדק
 ולא יהיה לו דרך לירד כי הכבד והעב שהוא
 תחתיו הוא קשה להתעכל ולכן יצוף הדק
 והקל ההוא על העבה ויתעפש ויפסיד ה
 המאכל שתחתיו ולזה הסכים הרמ במל
 אמנם גאלינוס כתב שיקדים האדם הכבד
 והעבה מן הקל והדק לפי שהשימורת
 האצטומכא הוא בתחתיתה ושם הוא החזק
 העיכול ולכן אם יקדים לאכל המאכל
 הכבד והעבה ויהיה בתחתית האצטומכא
 יתעכל בטוב והקל יהיה ברא האצטומכא
 שהוא קר מפני הגידים שבו ולכן לא יסתר
 כל כך להתעכל וכיון שהוא מחלוקת
 צין אלה החכמים ראוי לפי שרוצה לשמור
 בריאותו לצא ידי שניהם ויעש כמו שאבאר
 בחלק הרביעי שלא יאכל כי אם מאכל אחד
 לבד ושיהיה דק וממחר להתעכל כתב
 גאלינוס אכילת החבושי צלויי אחריו המזון
 מסור העלה ומשמח

החלק הרביעי

בכמות המאכל
 כתב אבוקראט
 התמדת הבריאות היא השמירה מהשובע
 כי השובע הוא סבת רוע העיכול ואלו
 היה האדם מנהיג עצמו בכמו המאכל כמו
 שמנהיג לבהמתו היה ניצול מחלאים רעים
 כי לא תמצא אדם שיתן מספוא לבהמתו עד
 שישער אותו כפי מה שתוכל לסבול לבד
 אבל כשהוא אוכל אינו עושה כן וכתב כן
 סינא צריך האדם למעט טכמות מאכלו

229

הגהות החמישי

לפי שאז גדלים איבריהם * ואחריהם
 הכהורים * ואחריהם הממוצעים שאינם לא
 בתורים ולא זקנים * ומה שהזן צריכין פחות
 מהמוזן הם הזקנים לפי שהחמימות בהם
 מועט ולכן יהיה העיכול בהם רע * כתב
 אמקראט שהמגדנות מה שיש בו מהם
 קבוצן במיצוע לא בתגבורת כמו הרמונים
 המתוקים גם ההמוצעים מציצתם אח אכילה
 מועיל למי שמאכל נפסד באצטומכתו ו
 ומתעפש מלמעלה עיפוש הדומה לריח
 ביצים מעופש * או עיפוש עשני ריחו דומה
 לריח העשן * אבל מי שנפסד מאכלו
 באצטומכ * ומתעפש מלמעלה עיפוש המוץ
 אין לו לטעום רמונים חמוצים לא המתוקי
 לבד * והצמוקים אהובי הכבד כי ישמינו
 אותו ובריאות הכבד בריאותנו וראוי לאכלם
 בסוף האכילה לפי שהם עוצרים ולכן יסגרו
 פה האצטומכא על המאכל ויתעכל מהרה *

השכל הרביעי
 בהנהגת השתיה
 השביל הזה נחלק
 לשני חלקים *
חלק הראשון
 בשתיית היין *
החלק השני
 בשתיית המים *

החלק הראשון
 בשתיית היין *
 היין הוא מגדל
 החום הטבעי ומטיב העיכול ומחזקו לפי
 שהוא עובר במהירות אל הכבד ומעביר
 המזון אל העורקים * ומציא המותרו בזיעה
 ובשתן וזונו בו האיברים במהרה וישמין
 הגוף ויתיר נפח הבטן ויגיש הירוח והליח
 ואמר החכם היין צרי הגוף ומבטל היגנות
 ומשמת הלב ומסעדו ומטיב מראה הפנים
 ושומר הבריאות עד שאין דבר שיוכל להשיג
 כל אלה הפעולה בלתי * ואמר רופש החכם
 כי היין רפואה חזקה לנאנקים ולנאנחים
 ולמתפתדים ולחושקי * וכל זה הו' כששתיה

ממנו מעט * אבל המרכה כשתיהו יכבה
 חום הטבעי כאשר תכבה האש כשתשליכה
 עצים הרבה ויפסיד המוח והמחשבה לפי
 שמרום חמימותו מעלה עשנים ואדים עבים
 ונאים בלתי מבושלי * המוח ומחשיכין אור
 השכל כמו שמתשיך השמש אור העינים *
 ומפסי מזג הכבד ומחליש העצבי ומתילדים
 ממנו הרעש ומישוך העצב והיתרי והבהלה
 והדממה והמרה השחורה * וכתב גאלינוס
 בליהשכרות נרד מעשן גם כי בעלותו אל
 המוח ימלא הגידים אשר בקרב המוח עשן
 מחשי העיני ואור השכל תשכון עליו עננה
 ויכסהו כמו שהענן מכס השמש כן העשן
 הו' מכס המחשב * ומאו הדע' ולכן נחלשי
 כל האיברים ומתרככים כי תהליש חמימות
 היסודו ותכב ויתעורר כל מיני הולי השתוק
 והפילוג והתדרה ורעישת הידלי ויובש הגידו
 פתע פתעו' ולש' אם ירגילוה מי שטבעו חסו
 ואין ראוי לשתי' היין קוד' אכילה בעת הצום

לפי שאז יזיק לעצבים ויחליש האיברי' ולא
 בשעת הרעבון ולא ביציאתו מהמרחץ ולא
 לאחר הכעילה והיגיעה ולא ישתרו בתוך
 האכילה כי אם מעט לשרות המאכל * אבל
 לא הרב כי יציף המאכל על פי האצטומכא
 ולא יניחנו לורד לעמקה שהוא המקו' הדם
 כמו שכתבתי למעלה * ואל ישתהו על
 מאכל חריף ולא תכף המאכל מיד אלא
 לאחר שיתחיל להתעכל * ויש שני מיני יין
 שחור ולבן השחור יזונו בו האיברים יותר
 ומשמין הגוף אמנם יוליד דם שחור ועבה
 וסתום בשבילי * ואם הוא ישן יארת לבעלי
 המזג הקר' והיין הרבן הו' נאות למי שמגו
 חם ומנקה העורקים * ובפ' השני אבאר יותר
 טבע היין * והמוזן במי' מועיל למי שיש לו
 כאב ראש חז' או לשכר אמנ' וילי' נפח בבטן *
החלק השני
 בשתיית המים * המים
 מארזי' המרא' כי ימנעו
 עפוש הדם מהגידים שטחויין המוזן דק
 ומעבירין

או יהיה מקור גובר על האצטומכ' ואז הארץ להממה ברפואות חמות ומרקדות מבושמן ומזונות המים' או יהיה לפני ביטול הכח המרגיש אשר באצטומכא והיה זה אות רע על המתה'

השביל החמישי

בהנהגת היגיעה וההשק שהיגיעה והתנועה מועלת קוד' האכילה כאשר בראיה למעלה כן ההשקט והמנוחה מועלת אחר האכילה' אמנם גאליגוס כתב כי מיד חכף האכילה ראוי לאדם להתנועע מעט כשיעו' שתיישוב המאכל בתחיל האצטומכא ואחרי כן ישקוט וינח כדי שלא יצ' המאכל מהאצטומכ' בלתי מעוכל ואחר שינוח שעה גדולה אז ילך ויע' עצמו מעט כי המרגל עצמו תמיד בהשקט ובמנוחה וכעוזבת היגיעה יזיק לו הרבה לפי שממית החום הטבעי ומכבה אותו ומקבץ המותרות בגוף ומעכב עיכול המאכל לפי שהחלטים' כשישארו בגוף ולא יצאו לא תתעורר התאווה לאכל ויתקרה הגוף' אמנם מי שהוא כחוש אין צריך להתניע לפי שיוסף בהרכת גופו וכל אדם אין לו להתניע בזמן החום כי אם מעט מזער לפי שאז לרוב המימות האויר יותך באדם רוב ליהות בזיעה טוצאה מגופו ומיבשת רטיבותו' אבל בזמן הסתיו צריך להתניע יותר לפי שבאותו הזמן לרוב קרירות האויר הוא הדום הטבעי שקוע בתוך הגוף כי יכרת מהפכו ולכן יתקרה הגוף ולכן נאות לו להתיגע כדי לחממו' בהנהגת השינה

השביל השישי

בהנהגת השינה ראו לבאר תהלה מהו הגורם השינה ומה הוא הועלתה' כתב ארסטו השינה תבא בסבת הקור והלחות ולכן הדברים הקרים ולחים גורמין השינה כמו החזרת וזולתה' והדברים הגורמים היקיצה הם הדברים החמין והיבשין גם לז' נמצא הלילה שהו' זמן

ועמברין אותו בעורקים וממהרים להוציאה הפסולת מהגוף גם הם שומרים הרטיבות העיקרית בגוף וימנעו הלהבות האצטומכא והרלב ומבשלים המזון כי לולי המים ישרף המזון בגוף ולא יתבשל' והראיה על זה שהאדם יצמא כשהמזון מתבשל ומי שאינו מרוה צמאונו ומקצר משיעורו משתי' המי יתיכש גופו ויהלש ראיתו ויתמה' התמוססו גופו' וגם המרבה בשתייתו יותר משיעורו גורם שירף גופו ויקרר העצבי ויוריש לעצמו השכחה ושאר החוליים הקרים וכש' לבעלי המזג הקר' ולכן החושש הליוש באצטומכ' או בכבד או בעצב יזיר מהמים הקר' אמנ' המרגיש להט ולהכה באצטומכא נאות לו לשתות על הצום אבל אחר אין לו לשתות המים על הצום כי יקרר האצטומכא וגם לא ישתנו בתוך האכילה כי יפריש בין ה' האצטומכ' והמאכל ויוצרף ולא יתעכל מהרה גם אין ראוי לשתות קודם אכילה כי מוליד' הלאים קשים ושתייתם תוך הסעודה נזקם למטה מן הקוד' אבל מזיקי כבשול המאכל גם לא יקדם חכף האכילה עד שיתחיל המאכל להתעכל' גם אין צריך לשתותם ביציאתו מהמרחץ ולא אחר הזיע' מן היגיע' והריצה' וכן אל ישתה אותם בלילה אלא מעט' וכתב גאליגוס תיקון המי' הו' שירתיה אותם מעט בקדרה הדשה לטושה' והר'ם במ'ל כתב רתיחות הרבה ואז ישם בחם פועט מצטבי ויניחם להתקרר ואז יהיו המי' טובים בתכלית ויהזקו האיברים הפנימיים ויתקנו האצטומכא וכל שכך לבעלי המזג הקר' ובפרק השני אבאר טבע המים בבואור' ופעמים יקרה בתאות השתירה ביטול ויהיה מאחד משלשה פנים והוא אם מחמת שיש באצטומכא לחות רב ואז טוב להריק הליחה ההי' בקיאו או בשלשול ויקח מן המאכלים והמשקים והרפואות מה שבו כח לנגב אותם הליחו' הרעו' ולתקן איכות'.

קר ולח הוא עת השינה הטבעי לאדם ועל כן גזרו הרופאים כי השינה אינה טובה ביום לפי שהיא יוצאה מהיקש הטבעי ועוד כי נמצא בבקר בעת עלות השחר שהוא קר יותר מכל שעות הלילה מפני שהשמש הוא הפכו מתחיל לעלות ואז הקור מתחזק יותר לעמוד כנגדו כמשפט שני הפכי ומפני זה ירד הטל בבק כי אז יתקרר ויקפיץ ובזמן ההוא ישן האדם יותר ותערב לו שנתו מכל הלילה אם כן זה יורה שהשינה היא בסבת הקור והלחות וזה בעבור שהשינה ומנוחה מלהלחץ כמו שהיקוצה והתנועה מיבשין ולכן כשהטבע יתכוון לשינה יאטוף החום אליו בעומק הלב והוא החום היסודי כי בורח מן הלחות לפי שהוא הפכו ונכנס בעומק הלב שהוא שר האיברים לשמרו ולהזקו כמו שיקרה לאנשי הצבא כשיבא עליהם דבר רע במלחמה או פגע במקרה ישוּבו אל שר הצבא לשמרים ואז ירפה הגוף ויתקרר מאשר נראה שיתכמה האדם כשישן ואפילו בקיץ ואבוקראט כתב כי הדב הגורם שינה הוא העשן היוצא מהאצטומכא כבשול ראשון שהוא הולך אל הלב וחום הלב מעלהו אל הראש ושם יגיע לתכלית עלייתו ויתעבה וירד לאיברי החושים ומבטל הרגשותם כי הוא יסגור מסלולי החום הטבעי בעורקים ובעצבים ויסתום דרכי המקורו שהם דרך ושביל לרוח החיה ורוחה מהם החום הטבעי ורוח החיה שהיא סבת הרגשות ובהעדר הרגשה אזי תהיה השינה והמופת בזה שהעשן העולה אל הראש הוא סבת השינה כי כל מזון גם בטבעו ומזון עשני מכבי את הראש ומביא השינה כמו היוץ החזק חי ושמץ ידומים גם היגיעה גורמת השינה כי היא תבשל המזון קודם זמנו ויעש העשן פתאום מהר ואם בעת היגיעה יהיה הגוף רעב וצמא ולא ימצא חום הטבעי דבר

ליוצא מזון לאיברים להחליף מה שנתך מהם אזי יתיך מין הגוף עצמו וכשיחגבר הדוּם הטבעי להתיך מנופם יעלה א הראש עשן הדבר הניתך מהם ויגרום השינוי ומה ירד גופם וירזה וזו היא גם כן סבת השינה בקצת ההלאים כי הקדחת סבתה חום מקרי נכנס לגוף ומעפש הליחות ומוציא החום הטבעי ממנו וברבות החום ההו יתיך בשרו ויוציא לחותו ממנו ויעלה עשן הלחות ההוא אל הראש גם נמצא בילדים שהם ישנים מאד יותר מן הגדולי מפני שמאכלם שהוא החלב הוא דק ומבושל היטב ועולה פתאום אל ראשם עם עשן חום הטבעי הגובר בהם והראיה שמזון היונקים עולה מהר אל ראשם מה שנראה לעין שכת המגדל יפעול לגדל ראשם בשיעור גדול יותר משאר האיברים ומפני הטעם הזה עצמו יקרה שקצתם ישנים יותר מקצתם לפי שמקורותיהם צרים ודקים והעשן עולה מעט מעט ומדי עלותו מביא להם השינה ואשר מקורותיהם רחבים הדבר בהפך והננסים הם גם כן אוהבים לנום מפני גדול ראשם ומוחם שהמות הגדול מקרר יותר העשן ממוח קטן ובינוני ובעלי המרה השחורה אינם יטנים כי אם מעט לפי שהם קרי ויבשו ולכן לא יעלה עשן גדול ממאכלם ואולם בשינוי נמצא בה תועל' להעמי' הבריאו' ולעכל המאכל כי עם רדת החום הטבעי בעומק הגוף יחזרו הכחות הנפשיות לתוכו ולכן יעברו פעולותיו בארבע הכחות שהם המושכ והמהזקת והמעכלת והרוחה ואז יתחו העיכולי' ובהקצ' יחלשו הכחו הארבעה בראותם החום יוצא לשטה הגוף ואז יחזק החושי' ועוד יש תועלת בשינוי לפי שבהקצ' יתנועע האדם תנועה יגיעה ועייפות יצטרך שינוח בעת מן העתים כדי שיתענג ויהיה לו מנוחה ולא תכבד עליו אדרי' כן היגיעה יעל' היתה השינוי צורך גדול לכל השלמי' לולי

תחלה המורגשות שמבחוץ אל ההרגש השותף לזאת הכח הדמיונית אבל בשינה בהפך מזה תעשה רוצ' לומר כי ההתחלה תהא מהכח הדמיונית במה שעלה לה מצורת הענין שלקחתו מבחוץ או מהכח הזכרנית ואז תחזור תנענע ההרגש השותף כחתינו הפרטיים ויקרה לאיש להשיג זה המורגשות ולכן ירגיש כאלו הוא רואה ושומע ומריח וטועם וממשיש ואף על פי שאין לה המורגשות נמצאות מבחוץ לפי שהעניינים כבר נעשו בכלי ההרגשים ואין הפרש בין שהיו אלה העניינים מבחוץ בין מבפנים ונמצא מקצת בני אדם בעת השינה שיקומו ממתנם וילכו בבית או בחוץ ויקחו כלי זינם ממקומם המיוחד להם ויעשו פעולותם ולזה נמצא שתי סבות האחת הוא מה שביארתי כי מפני חוזק כח הדמיון שנתחזק בעת הרגשת החושים הפעולות ועצר אותם אצלו בפנימתן או שדימה אותם בכח הדמיון בעת היקיצה בלא הרגש היצוץ אך בפנימי כי הדברים שאדם מתאוה ביותר וחושק בהם מדמה אותן בדמיונו כמו שהרגיש ואחרי כן בעת השינה מדמה אותם והסכה השנית הוא מפני אידים זרים עלו אל ראשו והביאוהו לקצרת טירוף הדעת ואלו היה נעור היה מטורף מכל וכל וכל מי שמזוג קר ויבש חלומותיו צודקים יותר בעבור קיום הכח הדמיונית בו יותר ומיעוט תנועתה לפיכך יתחזקו בו הדברים יותר וגם מפני שזה העירוב השחור יעלה ממנו הבלים יותר וראיית הקרי בחלום הוא לכח המדמה שמתחזק בעת השינה כמו שביארתי וקויה זה לאחד משתי סבות האחרת לפי שכבר ראת בהקוץ אשה שהרהר בה ומתאווה שנתאוה ממנה כח המדמה מצויר אותה בשינה כאלו היא שכנה אליו מבח החשק ולכן יוציא הזרע ההוא או יהיה לשפע אותו

ולולי השינה היו נפסדות ההרגשות מרוב השתמשם בה וכשיפסדו ההרגשות יפסדו החיים מאשר נראה שאותם שאינם יכולין לישן יהיו פניה יוקון ויתקלקלו פעולותיהם והרגשותיהם ולכן ראוי להם להשתדל בדברים שביאו להם השינה והוא שימשיח בפניו ידיו ורגליו במיץ אפיון וכזבתא או ישתה זרע הזרת שדוקה ומסוננת במים חמים או יתלה בצוארו שן של שועל פת או ישימו תחת מראשותיו בלתי ידיעתו קרן עז או יקחו על שמו עפר ומראשותיו של מר ויקסרוהו בסרטוט וישימוהו תחת מראשותיו בלי ידיעה ויישן ואם תשים על שיניו משעוה אזן כלב לא יעור ואם תשבור ביצה תוך פיו ייקץ ואם תשישן סוס או אחד ממתלעותיו תחת מראשות המנשח נשימות גדולות תוך ושתו לא יעשה כן יותר כל זמן שיהא תחת מראשותיו אם שמר אותו בלא ידיעתו ואמנם כאשר ינוח רוח החיים בשינה הנפש היא עומדת בכח הדמיון להרהר עניינים והן החלומות ותתחזק אז הכח הדמיונית לשתי סבות האחת לפי שניתרה מקשר הכח המחשבת ויצאה משלטונה והולשת זו הכח המחשבת בחולה ובריא וחזק הכח הדמיונית והוא הגורם להם שתתחזק פעולת הדמיונית ותחזו ותנענע מה שהיה בעבור מתנענעת והוא ההרגש השותף והסכה האחרת לפי שהטבע כשישמש לכח אחד מן הכחות יתלט לשמש האחרות וכשישברת פועל כח אחד יתחזק כח השאר ותשמש הכח הנשברת בעור זו המתנענעת והיה הנפש נשברת בעת השינה ונטתה אל ההרגש הפנימי לפיכך נרחיב שתתחזק הכח הדמיונית באותו עת ולכן מדמה אז דמיונו והם החלומות כי הוא עושה בשינה בהפך סמה שתעשה בקיצה כי בקיצה תנענע

המות' ולפי שנתלבה ברחיחה בתוך השינה ידחה הטבע ויוציאוהו לחוץ שאם היה מזיק כאש יזיקו שאר המותרות כשיתקבצו בגוף וכאש ידום הטבע כן דוהה זה המות' ואם ישאל שואל ויאמר מדוע נראה כאשר יחלום האדם שישכב עם אשה שתצ' ממנו שכבת זרע בעל כרחו' ואם יחלום שמסיד רגליו לא יצא ממנו השתן עם היו' שהשתן רב מאד מן הזרע ויות' חרוד ממנו במוצאו קרוב' נשיב ונאמר ידוע הוא כי טבע כל אדם מנהיג את עצמו בהקין ובהרדס כי אפי' כשיישן האדם אמנם הטבע הוא שומר כל הגוף לבלתי יצא דבר מנקביו כי אם בריצונו' וכאשר יחלום החולם ששוכב עם אשה אזי כל האיברים רוצים להוציא הזרע לרוב הנאתם ברצון הטבע והתאור' המשכנו מיד מכל האיברי' וכל שכן לדעת האומ' שהזרע מזומן בביצים כי שם יתלדי אבל השתן איך הנא לכל האיברי' ביציאתו ולכן מונעו הטבע מלצאת' אמנם העוללים שטבעם חלוש ואיך בו יכולת למונע השתן מלצאת' לכן ישתינו בשינה' הנה ביארתי מה הו' הגורם השינוי ותועלתה ונמשכתי לבאר מה גורם החלומות' והנה אחזור לעניינן ואבאר הנהגת בריאות השינה' ראוי לאדם לזהר שלא יישן כשהו רעב לפי שיעלה למוח עשן מהיצא ותחלטים שבגוף כי החום הטבעי הנכנס למקורו בשינה כשלא ימצא מזון יפעול בצואה ובחלטים ויתילד ממנו עשן נפסד שיוזיק למוח' גם לא יישן חקף האכילה מיד כי אז ימלא המוח מעשני' אלא ישהה בין האכילה והשינה כשלוש שעות כי אז ירד המאכל מפי האצטומכא לתוכה וסר ממנו נפחו ועכיו והשינוי תעזור על העיכול ויתבשל מה שנשא ממותרות האצטומכ' והטבע ישער השינה מה שיוצרך ממנה לגוף כשהוא בטובה שכתובות' ואל

ישן האדם במקו' שהוא הם ביותר כדי שלא תרבה זיעת גופו ולא במקומו הקרים ביותר כדי שלא יפלו הגוף לא יישן במקו' ממוצ' ויהיו מראשותיו גבוהים כדי שיתמעט מלוי הראש מעשנים' וכתב בן סינא שיתחיל לישן על ימין ואהרזי כן יהא נעתק אל השמאל' אמנם בן רשד כת שישן תחלה על צד שמאל כדי שיהא הכבר שהוא בצד ימין על האצטומכ' ויהום אותה בחמימותו וימהר עכול המאכל' ואם יישן על בטנו יוסיף גם כן בעיכול פפני שיכנס מן החום היסודי ויכלא אתו ותרבה' ואמנם אישן על ערפו היא שינה רעה מוכנת לחלולים רבים' גם אין לו ליהפך מצדו אל צדו כי אז יתאחר העיכול וילדי הנפת והרוחות' והשינה ביום מזקת כי היא סבה להוליד חליים רטובים בגוף וירפא העצבים וירוש הטחול והמרוסות ויהליש תאות. האכילה ויביא הטבע ליד עזלה ומי שהרגיל ברה אין ראוי להרחיקס פתאום בלא מדרגה' אמנם השינה הטבעית היא שינת הלילה שבה ינורו החושים וירטב הגוף ויגדל חמימותו ויהזקו כחותיו לעשות פעולותיהם כראוי ומד' מאד היא מועילה לזקנים כי ישמור בהם הלהות' אמנם רבוי השינה מזקת לפי שתמלא הראש מחלטי ומחלשת הגוף ומרפה אותו ומקרת אותו כי מכבה חום הטבעי ומרבה הליחות ויותר לגופות הבריאות' וכמו כן רבוי ההקצה מיבשת רטיבות הגוף והמוח עד שישתגע האדם ומרבה החמימות ומפסדת מראה הפנים כי היא מכערת התואר ומגברת המ' האדומה ויותר לגופות היבשות אמנם ההקצה הממוצע כשיעור הראוי מועילה לגוף מאד ומנקה אותו מהמותרות' ותמצא כי הראגה היא גולמת השינוי' לפי שהי' מחשב' שמחשב על מה שעב' בענין שנפדה ממנו' והעצב הוא גורם נדוד השינה לפי שאיך בו מחשב

מחשב אך הוא שממון הלב על מה שיפד
ממה שיהיה עליו להבא והוא מבקש במה
שימלט ממנו ולכן תדד שנתו מעניו.

השביל השביעי

בהנהגת הרחיץ

תר עירבוביתא

דרישא מתייא לדי עורא דמאני מתיין

לידי שעמומיתא דגופא מתייא לידי שיחנא

פיח המניה שער ראשו להתערבב ואינו

דוחצו ולא סורקו במסרק מכחיש מאור

עיניו ומי שאינו מכבס בגדיו יבא לידי

שעמום ומי שאינו רוחץ גופו יבא לידי

שחיץ שיתיליד בגופו וזה לפי שהמרחץ

יתך הליחות ויעדן הגוף ורטיבו וילחלה

האיברים כי הוא מקנה הזיעה שהוא מותר

העיכול השני שהו בהם וישקט המכאוב

וירכך העור ויסיר הרחור וחולי כוץ הגידים

ועוזר על העיכול ופותח מקורות השער

ומקנה הזוחמא הנדבקת בהם ולכן הוא

דוחה קצת מהתלואים ותואר הרחיצה

במרחץ הוא כן תחלה יוגע בהליכה או

בעסק כדי שיהיו ניתכין הליחות אשר בו

ואז יכנס למרחץ וכתב ארסטו כי הבית

הראשון מקרר ומלחלח והשני מחמם

ומרטיב והשלישי מחמם ומיבש וקודם

שירחץ גופו יזיע תחלה וינקה הזיע' בבגד

פשתן ואחרי כן ישטוף כל גופו בבת אחרת

וזה יתיך המתרות מהגוף בשוה ואז

ירחץ גופו במים חמים קצת ואחרי כן יחסר

מחמימות מעט מעט עד שיהיו המים

באחרונה פושרין כמו שהוחמו לשמש

ואם ירחץ גופו במים חמים הרבה יכחיטנו

וילחישנו לפי שבחום המרחץ יפתחו נקבי

הגוף וסתמורו ותצא מהם הזיעה וזוה

הגוף ולכן ראוי לשפך עליו לאחר הרחיצה

מים קרים קצת כדי שיסגרו ויסתמו הנקבי

ההם ולא יצא מהום הגוף יותר ויתחזק

ולכן ארז'ל רחץ בהמין ולא נשתטף בצונן

דומ' לברזל שהכניסוהו לאור ולא הכניסוהו
למים וכל זה אינו כי אם בגוף אבל הראש
אם ירחץ אותו במים פושרין יקרר המוח
והעצבים כלם לפי שהוא התחלתם ויפתחו
ויעצור בו המתורות ויחליש התנועות
והחושים כלם ולכן צריך האדם לזהר

הרבה בזה וירחץ ראשו במים המין שהם
בתכלית החמימות עד שיהא נכוה בהם
עור הראש ואז יתחזק העור והחושים כלם
וייטיב בו פעולותיו וידחה המתורות
ואחר הרחיצה ימרח גופו בשמנים וימשוך
איבריו כלם בנתח ואל יתעכב במרחץ הרב
כי יתיך החום הטבעי וירפה הגוף וישפוך
המתורות על האיברים בקלות וכל שכן
לגופים החלולים ויזיק בעצבים ועביד

תאות המזון ויחליש כח התשמיש

וביציאתו יכסה ראשו היטב שאם יתקרר

יבא לידי שעול וזל מהראש אל הריאה

טהרה ויתמלא חללה פתאום לרוב החלף

הנזל וחלישות המקבל ויחליש כח הדוחה

מלהוציא זה בשעול ואולי יתק האדם

אמנם אחר שיתקרר יסרקנו במסרק ובוזה

יצאו הקיטורים ויחזק ראות העינים

וכרב גאלינום ואין לך דבר יותר נאות

בהפלגה להתיך החלטי' הרעים כמו השינ'

תקף המרחץ לאח' שנתקרר קצת מחמימת

המרחץ וכתב הרב רבינו משה בר מיימוני

ל' כי כשידע זה לא היה נכנס למרחץ לא

בהערב שמש כדי שישן ביציאתו משם

שינת הלילה שהיא שינה טבעית

אמנם השינה במרחץ מזקת מאד וזהר

האדם ביציאתו מהמרחץ מלשנות מים

קרים כי יעברו באיברים הראשים ויקררו

אותם ויתילד מזה השחפת' וכתב ארסטו

אין לאדם להתמיד כניסת המרחץ כי בזה

יתעפשו החלטים אלא בזמן הקיץ יכנס

למרחץ לאחר המשה עשר יום ובזמן

החורף לאחר חדש

השביל

חנתיב החמישי

חשביל השמיני
 בהנהגת המשגל
 דע כי מין האדם
 לחוקף החום ישבו אין לו זמן מיוחד אל
 החבור כמו שהו' לזולתו עת מיוחד יתעורר
 החום בהם ויתחברו וואולם הנערים יען
 כי מקורותם קצרים ומלאות ליחות והומם
 אינו שלם בהם אז לכן אין להם זרע
 וכשיגדלו שהומם יתרבה ונשלם יותר
 נמקורותיהם נרחבים אז יוליד להם טבע
 הזרע והוא מותר שהכין הטבע לדחורו
 כשאר המותרות ולכן יניע התולדה
 לגישו לחוץ ואם יתקבץ בזופם יזיק להם
 ולכן צריכים למשגל וכן מי שגברה
 עליו המרה השחורה או שנתקן ויעיל לו
 המשגל כי ינקח המרה השחורה ומסיר
 האף והרעיון הרע ומשמח הנפש וכמו
 כן אם ימצא אדם גופו פריא נחוק וגדוה
 רחבים ואדנונים ובשרו חם והוא מתקשר
 מאליה שלא לדעתו וימצא כובד סמנתי
 ולמטה וכאלו חוטי הביצים נמשכין
 אזי אם לא יוציא הזרע בתשמיש יתקבץ
 בגוף ויעצר בו ויוליד קיטורים רעים יעלו
 אל הלב והמוח והאצטומכ ויפסיד הבריאו'
 זיוליד חליים רעים ממתים כמו שיקרה
 לאנשי שנהגו המשגל והניחוהו זמן ארוך
 זמתי פתאום ולכן יועיל לו מאד המשגל
 כי ינקח גופו מהמלוא ויקל כובד הראש
 ויאיר לו העינים אמנם אל יפעלנו תקף
 שציאת המרחץ ולא תקף היגיעה ולא תקף
 ההקזה עד שיעבור יום או יומים ולא
 כשהוא רעב ולא תקף האכילה מיד לפי
 שיציא המאכל בלתי מבושל ויוליד סתום
 באיברים ומזה יתולד חולי פרקי הרגלים
 והטוב שבפעמים לזה הוא כשהיה קרוב
 והשלימת העיכול והוא כשיש האכל מן
 האצטומכא קודם שירעב ונאות שיהא
 הגוף ממוצע בין הענינים המתחדשים
 חוץ עד שלא יהיה מלא מאד ולא רק

מאד ולא קר מאד ולא חם מאד ולא שעבר
 השווי ביובש ולא בלחות ואם יטעה
 העושה לו בעשייתו צריך שיהיה הטעות
 קטן ושיעשה המשגל וכבר הוחם הוא טוב
 משיעשהו וכבר הוקר וכשיעשהו הוא טוב
 מלא טוב משיעשהו והוא רק ושיעשהו
 והוא לח טוב משיעשהו והוא יבש
 ולכן מי שמזוג יבש או הרפ' מחלו בעודו
 חלש וכחוש יותר מאד מתשמיש בו יול'
 לו הקדחת והשחפת ותיש כחו ויכלה גופו
 ויכהו עיניו ופלו שיניו ויכבה חום הטבעי
 אשר בו ויבער החום הנכרי ואז יחלשו
 המפעלים הטבעיים ויתחזקו המפעלים
 המקררים וזכרו הרופאים כי מה שמחליש
 המשגל בסגולתו הוא בעילת הבתולה או
 קטנה שלא בטה או אשה שנמנעה שנים
 רבות מהבעילה או נדה או חולה או זקנה
 ויותר טבל אלה בעילת השנואה מפני
 שמתעסק האדם בזח עסק טפל שהטבע
 ירגיל וינהיג העצלה בתנועה לזה הענין
 ותמצא ברוב הברורים הילדים וילידו בנות
 ואם יהיו זכרים יהיו חלשים וכמו כן הזקנה
 לפי שהחום בבתורים אינו שלם ומן
 הזקנים כבר נתמעט ולכן יזיק לזקנים
 המשגל לפי שהם צריכי לרטב גופם ולגדל
 החום הטבעי שבהם וכמשגל יתיבש גופם
 ותכבה המימותם ובכלל אומר כי אפילו
 הצריך למשגל אל ירבה בו כי עם חיות
 שהוא מותר אמנם הוא נכבד בנפשו כי
 הוא מבחר הדם וכת הגויה ולכן בהכרח
 יוציא עמו לחות שרשיי שבהם קיום החום
 הטבעי שכאיברים השרשיים וכזה יתיבשו
 האיברים והם ומפסיד כת האדם ומראה
 הצנים ומוריש הכליון במהירות ומחליש
 המוח ומוריש השבת ומקצר החיי והראיה
 על זה שהרי מיני העשבים כשנוחגים זרע
 מתיבשים ולכן הסרוסים ברוב מאריכין
 ימים יותר מזולתם ודע כי הפועל הזה

הצנו לומר המשגל אינו פועל טבעי לבד ר"ל
 אינו בדרך פועל על ההזנה או הגדול אשר
 אין לנפש החיוני מבוא בזה אבל הוא פועל
 חיוני גם כן והיא כנפש החיונית ולכן יזיק
 בענין זה המקרים הנפשיים או יועילו ר"ל
 השמחה והשעשוע והשחוק והמנוחה
 והשינה הזולתי מופלגת תועיל למשגל
 והפכי אלו יזיקו ר"ל האכל והיגון והאנחה
 ותמידות השתיקה והיגיע והעמל והתערה
 כל אלו מכטלים הקושי ומבישים הזרע
 וכן רבי המחשבה בו וזכרון ענין המשגל
 ותספור בו יעזור על רבי המשגל וכן כל
 המזון המוליד דם משובח יועיל למשגל
 כגון בשר כבש ובני היונה ומוחה הראשי
 הזכרים ובסגולה מיוחדת התרנגול והלמון
 כיצת התרנגולות יוננים וביצייהם והעופות
 וכן מוח העצמות והחלב ביצייתו מן השד
 ומן הצמחים הפת והפשתנש והבצלים
 ובסגולה הלבן ממנו ויותר הצלוי והשומים
 והנענע והאפונים והפולים והשמשמין
 ומפירות האילנות השקדים
 היבשים קלופים והלחים והענבים והפסתק
 זרע הבטנים הגדולים וצנובר אלו כלם
 מועילי למשגל כי יעזרו אל הקושי ויסיפו
 בזרע ודע כי כל מאכל שיחמ וירטיב ויהיה
 בו נפש שיתך ממנו עד הבישול השלישי
 יועיל למשגל וכן שתית מי הרבש והיותר
 מועיל למשגל מכל המזון הוא היין כי הדם
 המתילד ממנו חם ורטוב וירחיב הנפש
 ויזרו אל המשגל מאד בסגולת ומלא ארץ
 העורקים איד רטוב ולכן יגיע הקושי וכ"ש
 בשיוקח ממנו בכוננה ואחר המאכל ועם
 היציאה מן המרחץ כי פעולתו בזה פעולה
 יותר גדולה מכל מר שהוא זולתו ואולם
 מה שזיק למשגל הוא מה שיקרה או יגב
 או יכלה הרוחות כגון הערשים והגלבאן
 והירקות הקרות כגון הארמולש והאספנדן
 וכל שכן החסא והמאכלים החמוצים יותר

פעולות הנפש ופעולות הגוף יחד
 כי הגוף נמשך אחרי הנפש בפעולותיה
 והנפש נמשך אחר הגוף גם כן בהתחדשו
 ורפואתו בתמלת הבורא ית' כי לא מצאתי
 לו רפואה אמנם הנאות לו להוציא מלבו
 מחשבתו ולהרחיקו מהמשך במחשבתו
 וישמחורו בהשמעת השיר ובכל מיני שמח
 ויתמיד הבט המי והירקות והפני הנפשיים
הטביל התשיעי
 צריך האדם לידע
 אותם ולהזהר בהם ואלו הן הכעס והפחד
 והדאגה והשמחה שהם פעולות הנפש
 הכעס הוא תנועת הרוח מתוך הגוף לחוצ'
 לו עם הרם מבקש להבצר ולכן דפק לבו
 קטן וחלוש מאוד והנה לא ימו ממנו האד'
 אמנם יעורר המימות הגוף ומחממו המימו'
 גדול ומוריש קדחת יומית וקדחת עפושיית
 כי יתעוררו ההלטים וכתב אפלאטון כאשר
 השיזן מחולי הגוף כן הכעס הוא מהולי
 הנפש עור כתב יאות לאדם לדעת שיעור
 הכעס ואל יהי כעסו חזק וארך ולא הלש
 וקצר כי האחת ממדות זאבי היערים
 והשנית ממדות הנערים ואלו הם הפחד
 אוריש לגוף רעדה וקרירות כי הלב מפחד
 ימשוך אליו הרום הטבעי ולכן יהא דפק
 לבו גדול מאוד ויצטננו אצבעות ידיו ורגליו
 והדאגה תפעל בנפש פעולת הפחד אלא
 שפעולת הפחד תהיה בבת אחת והדאגה
 תפעל בזמן ועל זה יתכן להמירת הפחד
 כשיתחזק ויהיה האדם מוכן בכניינו וטבעו
 רפה הלב ולזה תפסר הנפש כשירפה רפיון
 רב אחרי כן תצא לחוצ' והדאגה תמס
 הלב ואמר גאלינוס שתיית סם המות קל
 מהדאגה כי הדאגה היא מות טבעיית לפי
 שמיבשת רטיבות הגוף ותפיל לאד' בקדחת
 היובש ומחלשת כח האדם ומפלת תאורת
 המאכל ומשמך בשרו ירזה כי היא תקבץ
 תנועת הרם והחום הטבעי ונחום כשיכב

להב הנפש בברחה ממנה שיעציבהו ויזק
 בה ולכן אין ראוי למשביל לדאג על מה
 שאבד ממנו כי לא תועיל לו דאגתו כי לא
 ישוב לו בשביל זאת הדאגה הממוך שאבד
 ממנו או נב' אם מת לו מת לא יוכל להחיותו
 כמאמר דוד על בנו ועתה מת למה אני צם
 האוכל להשיבו וגו' וגם אין לאדם לדאוג
 על מה שיש לו עתה כי כשיעריך אותה
 הרעה כשעת מיתה ימצא שתהא אותה
 הרעה טובה כי תהיה שעת מיתה רעה
 ממנה והדואג על מה שעתיד להיות
 עושה סבלות כי מי יודע אם ימות קודם
 שיבא אותו הדבר כמו שאמר בן סירא אלו
 תדאג לצרת מחר כי לא תדע מה ילד יום
 אולי יום מחר יבא ואינו נפצצת דואג על
 עולם שאינו שלך ואמר החכם הדואג
 אישר לא יתם יגונו מי שמבקש יותר מברי
 ספקו וחכם ראה לאדם דואג אמר לו אם
 דאגתך על העולם הזה יניח לך הלאה ממנו
 ואם דאגתך על הבא האלהים יוסף לך
 דאגה ואמר אל שלשת מביאיך לאדם ליד
 דאגה גדול שער וגדול צפרני ובגדי פצונו
 עוד אמר החכם ששה לא יחסר מהם דאגה
 ואלו הן המקנא והחומד והעשיר
 המפחד מן הרש ומי שיש לו זמן מועט עדין
 ואינו מהם שהעשיר לפי שהוא מפחד על ממונו
 והמבקש מעלה שהוא פתח ממנה ואמר
 החכם הרוצה להאריך ימים יזמין למקרים
 לב אמיץ וכתב ארטטו כאשר תראה האד'
 בעציבות המתמדת שאין לה סבה ידועה
 ונטיבת הרוח ועצלורת הנפש עם יאוש
 מטוב העולם זה יבא מרוב השחורה ולכן
 ראוי לו לנקותה וירוח ההרס והחכק שהם
 משמחים לב הדואג והשמתה הממוצעת
 תגדל החום הטבעי ויתחזקו כחות האיברים
 לפעול פעולותיהם כראוי ותעכל המזון
 עיכול טוב בקלות ויטיב טראה הפני ויחזק

234

אור העינים וכל ההרגשות ויתחזק אור השכל. ולכן ראוי לאדם לשמוח בחלקו בימי הבלו ולא יבקש יתרונות. וצוה פילוסוף לתלמידו ואמר לו די לך מן העולם הזה מה שיטריפך לחם חוקך ומה שירורה צמאונך ומה שיסתייר ערותך ודי לך במקום שיהא לך בו מהסה מזרם צל מחורב והיה משרת נשמך ותצליח ותעשיר ושים הארץ ערשך והמוכב נדך והחכב בקשתך ולמוד ועשה מהתורה עסקך ותהיה מבהר אנשי דורך ותשיג למעלת המשובחים מאחך והזהר מהרשת הפרושה על הארץ מאהבת האנשים לנשים כי היא משחתת הרבמה והנפש והמסירה האימה ומעוררת השנאה. אמנם רבוי השמחה זיוק הרבה ואולי אם יהי ה'ש בבנינו תמיתנו כי יצא הדום הטבעי לשטח הגוף ויתקדר הלב פתאום:

השביל העשירי בתנהגת הזקנים. כתב ארסטו כי הזקן נקרא אדם נפסד לפי שהוא בדרך ההפסד שבכל יום הוא הולך וחסר וכלה מאליו. כי חומו הטבעי כלה וכבה ותשת קומתו וכל מה שיוסיף להחסר חומו ידכה וישוח בהכבו החום הטבעי בנפילת קומתו לארץ. ואם יאמר אומר למה הכחשת עוות קומת הזקן מפני חולשת גופו לעמוד בקומה זקופה ולא לעובי החום הטבעי ורב צלו וחשכתו נשיכרו אלו היה כן הדבר אז הקמים מחולו יותר ראויים לשוח מהזקנים בעבור שגופותם יותר חלושי ואין אנו מוצאים בן אבל אנהנו מוצאים הרפאי החחול ש'לא יוכלו לעמו' על רגליהם מרוב חולשתם וכשישען אחד מהם על דבר נתישרה קומתו אע"פ שבלכתו חלוש יותר שחולש'ה גופי הזקנים אמנם הזקנים אינם כך כי אנו נמצא מהם מי שלא יצטרך להשען על דבר לחזק גופו ונוו שח ושפל

לא יוכל להתיישר ואפילו היה יושב ולפי שחום הטבעי הוא כחם הלש ולא יוכל לעבל המזון כי אם בעכוב לכן צריכין לזון במזון קל לזן הרבה והיה מעט באיכותו ויחלקוהו לשלשה חלקים ויאכלו ג' פעמים ביום גם המאכל הפתוק והאונים והלב העינים והמאכלים החמים והרטובים יעילן להם גם השיני' תועיל להם שמרטבת גופם ועוזרת לעכל מאכלם. וכתב גאלנוס כי הוא בא בימים ולא היה יכול לישן והיה אוכל חזרת מתוקנת בתכלין. החזרת לפי שמביאה השינה והתכלין לפי שהן חסון והיו פתממין אצטומכתו וזה עזר לו הרבה כי עזר לו על העיכול. והיין הישן יחזק גופם ויעזור גם הוא בעיכול מאכלים ולכן ארז'ל יפה יין לזקנים כחלב לתינוק. אבל היין החדש ימלא סוחם מעשנים ולכן צריכין ליהרר ממנו ומהרגים ומהמאכלים הקרים שמילדים הליחה וממאכלי החמים ויבשים שמילדים המרה. והמרה צאות ינעילו להם להוצי' הליח' הלכ' מאצטומכת מדרך המעי והשלפוחית ואחרי בן ימרתותו כשמן וזה יעורר הכח החיונית. ונאות להם שירגלו הסמים שהם בעלי ריח וחזוק מאד וכ'ש החמים באמצעות' וכתב ארסטו כי התמדת משיחת חוט השדרה בשמן שומשמן או בשמן זית הרחנץ בטחון מכפיתת הקומה אשר תבא מוקנה ויותר טוב הוא שמן שקדים לפי שעצמו יתר דק. עוד כתב לבישת עור הארנבים יחזקו גופות הזקנים וגם של הבחורים. וכתב אבוקראט השוכנים בארצו לחים וחמים מאריכין יותר משוכני הקרים ויבשים. ולכן שוכני האיים מאריכין יותר מזולתם והחי הימי מאריך יותר מהמדברי והנהרי והימי יותר שמן מהמדברי:

הפרק השני בכיאר טבע דצת ממיני הפירות כ'א ב' 21 II והמאכל'

והמאכלים דרך אלפא ביתא : טבעס קר ולה ונוטה אבטיחים

מאל הליחה הלבנה ונאות לאכל אחריהם מאכל אחר זרעם יעורר השתן ומטהר הכליות והמקורה מהול האבנים :

טבעס קר ולה וכשאני מבושל הוא קובץ קודם המאכל :

זהמבושל ירפה האצטומכא וישלשל המר' הירוקה והמשקרה העשוי מהם משלשל ומשבר כח הדם והאדומה :

אגוזים טבעס הם ויבש והלחים מהם טובי אף המאכל ואם יבשלוהו

בדבש ירבה הדעת ויפתח הלב ויועיל לאצטומכא הקרה אבל לא לחמה ויועיל לזקנים והמרבה לאכל ממנו יכביד הלשון והיבשים קשים לאצטומכא ועושים חבורי כפה ומכאיבים הראש ומוליכים הצמאר ושמו כחו הם ולה יועיל ללב ולכליות ולשהין ולטהורים ויעביר כאב החלצים ופוצץ האבן וירבה הזרע ויעברה הבשר וישמין הרזים ואם יהכך שניו בעיקר האגוז פעם בחמשה ימי ינקה הראש ויהרד השכל ויצלצל ההרגשות :

אורז טבעו אמצעי בין הקור ובין החום ויש אומ' הם ויבש יותר מן החטה ויות אם יבשלוהו בשומץ או בחלב או בשמץ שקדים ואז יזון זיון טוב ויוסיף בדם וירבה הזר' אם יאכלוהו עס סוכר ולא יעצור אבל אם יבשלוהו לבדו יעצור ויליד חולי הקולנג' וההדרוקן :

אווז טבעו לח ויש בו מותרו רבות והוא גם וקשה להתעכל והדם המתילד ממנו רע ממחר אל העיפוש ומה שהו יותר קל מבשרו הם הכנפים והקרקבן והרגלים ושאריתו רע ובכלל כל עוף המתמי' לשכון במים מילד תערובות עבים ואינו זן בחזקת זיון ולו המימות חזקה :

אורגא הם ולה ואם יאכלוהו לבד חולד

כאב הראש ורוח נפח והוא משחית כח הבשול ומיבשת לחות הזרע ומחליש כח המישגל ואם נאכלת מבושלת תגדיל הזרע ותרכיב הזמה ויותר אל הקרים בטבעס כי העזו להם לכה הבשול ותלהלח בטנם ותעורר השתן ואולם בעלי האדומ' והדם צריכין להשמר ממנה מאד :

אזוב טבעו הם ויבש וח' טוב לאצטומכ' ומצויצ' הרחוחות ומעורר תאות המאכל ועוזר לעיכול ומועיל בין לבעלי הקריות בין לבעלי החמימות :

אפונים יש בהן שני מינין לבן ושחור וטבעו הלבן הם ויבש וישיבו נפח ומזונו טוב וחזק ממזון הפולין ומאדימין מראה הפנים וינקה הרשומים ויוסיף בכח הקשוי ומרבה הזרע לאנשים וההלב לנשי ויזיל השתן וראוי לאכלם באמצעי המאכל ואם יאכל אותם כשהם רטובים ולידו באצטומכא ובמעים מותרות לרות :

הקלויים פחות היזק והשחרור חזק מהלבן : אפרסקים טבעס קר ולה וכשאני מבושל קובץ וכשהוא

מבושל ישלשל ויועיל לאצטומכא ויעורר תאות המאכל ונאות לאכלו קודם המאכל אבל לא אף המאכל כי הו' ממחר להתעפש ויפסד ויפסיד מה שתחתיו :

אתרוג קליפתו החיצונית חמה ויבשה ומחזקת הנפש והלב אמנם

עיכולו קשה ואם יתנוה ביין השחית סם חמות בחזקה וכשרה קר ולה אבל קרות גדול בו יותר מן הלהות ולכן יקרה ח האצטומכא ונאות לאכלו לפני האכילה בדבש או בסוכר אבל לא באמצע האכילה ויא' בסופה והמבושל בדבש טוב :

והזרעין הם ולה משבר חרוד רוע הארסיים אם ישתוהו ביין ואינו טוב לאכל :

אך כפי הרפואה הוא מרחיב ומתיר כל נפח

241

נפח * והמנה הוא דק ומימי קד וחמש שומר
 ומדקק ומקורר ולכן יצברה חום האדומה
 הכבד והצמאון ומחוק האצטומכא ומעורר
 הפץ האכליה גם מס' היגון והאנח הגולדי
 מן החולי הנקרא קריאקו ועוצה הגרישה
 והקיא הבא מן האדומה ומסיר כל הכתמי
 בהתגרד הכשר בו וזה יועיל כי הגולד אשר
 זכתמו אם יתגודדו בו ישיבם בצבעם
 הראשון והעיסה הנעשה ממנו מחזי הכסן
 ומסור הצמא ומשבר כח הדם והאדומה
 ביותר :

אות הבית כוסר חזון הוויא וקד
 המרה היוקרה ומכבה חום הדם ומחוק
 האצטומכא ועוצר הבטן ומעורר התאנה
 כמנים חם ורטוב ומהם שני עניני
 והם הגולדי והנקבות כחם רב טן הזכרים
 ויועילו לכל סמי המוח * ושמן מועיל מן
 התגיתות וכאב הכליות והחזר * והריאה
 ולנשיטת עקרב *
כיצה היא ממוצעת והחלבון נוטה *
 הקרירות והחלמון * החמימו *
 והוא טוב מהחלבון * וכל הביצים ככלל
 מוכיין בורע תוסף גדולה ומעירין התאנה
 דאולם הטוב שבביצי היא ביצת התרנגולת
 ובלבד שלא ישתה עליה מים * אבל ביצת
 האווז והבט הם רעות ביותר וכיצת שאר
 העופות אינן ראויים לסעודה אלא לרפואה
 דע כי כל מזון שגולד מהביצה הוא הרבה
 וחוק לפי שגדמו יתהפך לדם טוב מחזקת
 האברים וחום הטבעי בכשר ומועילת לחזה
 ולכלי הנשימה ולריאה ולרקיקת הדם
 ולעמרת הקול * והביצה המגולגלת
 בטחבת היא קשה ורעה וממרה להתהפך
 בעשן ובלחות אדומות ובלויות ועל כן היא
 סבה לאסתנסות וכי בהתהפסם לרב בלוי
 ימלו כל הנמצא באצטומכא וכן הביצה

בקר בשרו קרויבש ומזונו עבה
 והרבה ויוליד דם עב והחלט
 השחור ולכן יזיק לרגלים בחלאי השחורה
 וכן למעוננים אבל לבעלי היגיעה יועיל *
 והמוכר מזה המין הם העגלים הינקים
 והקריוב מן היניקה הוא פחות לח מן היונק
 ויותר קשה לבשל באצטומכא ואולם הדם
 הגולד ממנו הוא טוב בחזקת חומו הטבעי
 ובהיותו קרוב מן החלב וברכות בשרו ועל
 כן אם המרק שלו ירוקת בחומץ יחזק * ה
 האצטומכא והמעיס ויועיל לסובלי גרישת
 האדומה * ובהתרחקו יותר מן הילודה
 חסר בו הלחות שהיה בו מקרבת הרחם
 והחלב

הנתיב ההמישי

והחלב אך דגשן הוא לע מאד כרוב יכשות
אפיסת חומו על כן בשרו קשה מאד לבשל
ויליד דם גם ועבה והמרק שלו עם חומץ
וכסבוה ישלשל המרי ויפסיקנו והעת
שהוא מוכתר יותר הוא זמן החום בתחלת
הקיץ והמתמיד לאכל אותו ויליד הצרעת
וחולי השגעון :

כשר

הוא מחזק הגוף והוא מזקק רוב
אליו משאר המזונים ותכף
שחיטתו טוב מאד ומועיל אבל כשהוא ישן
הוא מחוסרי התלאים אמנם בשר בעלי
חיים הקשרה כמו התורים והנדוא אמילתם
היה אחר יב שעות מזמן שחיטתם בחורף
אבל בקיץ לאחר שבע שעות וכשר
הבהמות והחיות המזקינות כשרם יבש
וקשרה כי חומם הטבעי אפס ונחלש מאד
וקרוב לכבות וכחם אפס וקשים באצטומכא
זכבדים ומתאחרים ומולידים לחורת
רעות גם הלבנה הרבקה ובשר השליל
רעים ואינן ראויים למאכל וכל מה
שהבהמות והחיות יותר קטנים כשרם
היה יותר רטוב ועבה וכבר והזכר
מכל בעלי חיים הוא חם ויבש ודק ומטהר
להתעכל ומשובח יותר מהנקבה זולתי
בשר העז שהנקבה טובה מן הזכר בטבע
והטריסים אלופי אשר בלחותם הם קרובים
אל הנקבות יש להם חום מנוער כי חומם
שווה בטבע וממוצע בין שניהם והבשר
העב הקשה אינו ראוי אלא לבעלי היגיעה
זחרך והרטוב בהפכם וטבע מיני הבהמות
זרוב איביהם אבאר בזה הפרק בעה
ואולם הלשון מזונן קל אם יאכלוהו בחומץ
וזרדל והשומן מן האיברים אינו מתבשל
היטב באצטומכא ויורד מהר משם וברדתו
ילחח הכטן וטהר ישוב למשתנה ומוליד
לאחת לבנה ודבקה ואיברי הצד הימיני
הם יותר טובים מן הצד השמאלי כשכונת
בכבה שהיא יסר מן החום הטבעי כי

כהו חזק יותר סביבות הקרובים לו
והרגלים טובים ומועילים כפי הרפואה
כי יחליקו נחור התורה והריאה וטובים
לשעול יבש ועוזרים לנגעים ולחברמות
הנולדים במקוה גם ירפאו נגעי המעים
והרגלים הראשונים טובים מן האחרונים
בקרבת החום הטבעי מהם והלב טבעי
הם מתאחר העיכול וקשרה וחשל היוזן
וכל בני המעים בכלל קשים להתעכל
אות הגיטל

הרטוב

הוא קר ולח ויוזן הרבה וישמין אם יאכל
אחריו הדבש והוא טוב לאצטומכא
אבל אם ירבה לאכלו ויליד אבן בבעוא
ובכליות והישן הוא חם ויבש הוא קשה
להתעכל וינליד חלט מררי והחריף הוא הע
המזון אמנם אם יאכלוהו אחר המזון יחזק
פי האצטומכא לפי אמצותו

גדי

רטוב וממוצע במזון בין
העובי והזכות והחמימות
והקירור ומוליד דם טוב ונקי ומטהר
להתעכל וכו מיעוט מתורות ויונין חזק
מפני שאין לו עובי ולכן הוא נאור
ומוכתר לבעלי התענוג והמטהרה ולא
לבעלי היגיעה :

גולאב

הוא הנעשה ממי הורד
וסוכר וטבעו הוא שוה בין
הקור ובין החום והוא ססיר הצמ והחמימות
החזקה ולכן יועיל לאצטומכא החמה
ולגרן :

גזאר

חם ורטוב וקשה להתעכל
ועזר למשגל ואם יאכלוהו
עם דבש יתעכל יותר מהרר ויוסיף
לנפח הכטן ולקשוי האבר ויחמם הכליות
וחזל השתן :

אות הדלת

חם ויבש
מנקת ומתקד ומונע העיפוש ומחדד הראות
ואם

ואם יאכלוהו הי יוליד רוח ונפח וניהור החזה ויעורר הקיא בחדוה ויזיק לבעלי הירוקה והשכר הנעשה ממנו הוא חזק החום ויועיל לבעלי הגויות הקרים ומי הדבש מהוק האצטומכא ואם יזיה מבושל יזיל השתן והמבורר שכדבש הוא המתוק שיש לו ריח טוב ונוטה אל החריפות והעדמימות והקשה שאינו מתדבק והנלקט בקיץ אבל הנלקט בסתו הוא קר דע והדבש המבושל בתבלין הוא חזק החום ומחמם העצב והאצטומכא ומנקרה אותה ומחזק האדומה :

אות ההא קר ויבש יעצור השלשל המררי וישחיר השער ומחזקו ויועיל לכאב הריאה ובישולו טוב לכאב הביצים : **הליון** ממוצע בין חום וקר הוא יפח סתומי הכבד והכליות ויזיל השתן ודם הנדות ויוסף בקשיו האבר ובורע ויסר היקון ומפסיד האצטומכא אבל הוא מוריד המאכל ממנה :

דג

הלח ממנו הוא קר ולח ואכה יוליד דם ריקן ויועיל ל האצטומכא ההמה ולבעלי האדומה ואל הריזים בעת הקיץ ולהעומדים בארץ חמה ויוריד הליחה הלבנה וירבה הזרע אמנם הוא קשה להתעכל ומרפה העצבים ומזיק לקולנו ולדווקן ולבעלי החלאים הקרים והמלוח הם ויבש מאד העשן העולה מן האצטומכא ומתאחר להתעכל והטוב שברגים הוא הממוצע מה שאינו גדול מאד ולא קטן מאד ולא קשה ולא יבש ולא כחוש ולא שמץ ומזן המינין המובחרין הוא הרג שנקרא אלבורי והתיקון הטוב לו הוא בחום למי שמזנו חם ולמי שמזנו קר במיני תבלין ויאכל אחריהם דבש ואל ישתרר פנים ומרק הרג משלשל והצלוו חזק ביותר וטוב מהקלוי שהוא פתאור להתעכל :

דלונין קר ולח ויועיל לצמאון ולבעלי השחורה ומרבה שוח הראש והוא עבה ואם יכשלוהו בחומץ יחסר מעובי גרמו ואם יכשלוהו עם בשר שמץ יוזן מזון טוב אם יאכלנו בנוסר אלא שמרבה ליחות האצטומכא ולכן הוא מבטל התאורה ומפסיד העכול :

אות הוואו קר ויבש יועיל לצמחים החמים והקשי אם יחשום בו וימנע תאות המשגל לישן עליו והמבושל כדבש יחזק האצטומכא ומי הורד קר מרטיב יועיל לכסוי הלב ולכאב הראש החם ולשכרון ולעיניים שחלו בסבת הקיאה ויהו מוכתמים מלגניא אמנם יכבד האצטומכא והמרה לגמוע ממנו ילביז שערו ושמן רד יועיל לכאב הראש ויכבה התהלקות האצטומכא :

זתים

אות הזין

הפנים הם קרים והמבושלים הם חמים יעשו כאב הראש ויעוררו האות האכילה ומנערין השיטה ומחזקין האצטומכא ויעצרין ויבררו הדם ויוציאו החולעים מן הגוף ושמן ישמין הכבד ומשלשל והוא נאות לכל אדם ויותר למי שהוא כחוש שמזנו קר ואינו מפסיד האצטומכא כשאר השמנים אמנם הלחם הנילוש בו מקלקל האצטומכא לפי שבשעת בשולו ישרף בו השמן :

זנגביל חם ורטוב מחמם הכבד ומרבה הכטן ועעכל המזון ומתקן האצטומכא :

האצטומכא והעינים שנחשכו מחמ' קשיבות
אם יכחלום בו שחוק ומנופה יתרפא :

אות החית הכושים

קר ויבש מהזקן
האצטומכא וקובץ ומנפח' ואם יאכלם
אחר המזון ישלשלו' והמבושל הוא
מוכר' והאכלים צלויי אחר המזון יסירו
העצלה וישמחו' והמשקה העשוי ממנו
הנקרא אביסיר הצמא' ויעיל להתעלפו
הלב ויחזק האצטומכא והבטן והתאו' מאד'
והשמן העשוי מהחבושים כך מעשהו
יחזקוהו ותיכוח קטנות ויבשלם במחב' עם
שמן ויעיל לזוב הנחורים ורוק ודמע ושתן
ויחזק כל איברי הגוף ויפטמו ויוסיף בלחותו
ויסנע הדאבון ויעצור הזיעה וישמח הפני
ויעיל ממסית רוצה לומר סן ל' סל וזולת'
אם יזיעו :

חומץ

קר ורטוב ממעיט האדומת
והדם והזרע ומחשל הכשר
ובח הגוף ומרדך התבשיל הנעשה ממנו'
אמנם בישולו יחסר מקרירותו והוא מיבש
בכח והוא הפך הליחה ויעזור התאו' ויעזור
על העיכול לפי שה' מהזק את האצטומכ'
אמנם אם יתמיד לאכלו יביא לידי נפח
הנקרא אלא סתסקא :

חורף

חס ויבש יחזק השער הנפול
ויעיל לנרע ולשחזן ולגיד
הנשה אם יחבשו עם חומץ וקמח שעורים
ויוסיף בתאות המשגל ויוציא התולעים
ויפיל העובר :

חטה

חס ולח והלחם הנעשה ממנה
הוא נאורת וזן יותר מהלחם
הנעשה משאר מיני זרעונים' והמוכר
בלחם החטה הוא אותו שיש בו מעט סוכן
ולא הוסרה קליפתו מכל וכל ושיה' בו מעט
שאור וילשו אותו במים הרבה ויכסרו
בבגדים עד שיתמין ונאפה בתנור חיסב
מיד הבק' להסוצו בענין שיה' קל ורפוי ניהא

בו נקב' דומות לאספ' הים זה יוליד עיכול
ויוליד דם טוב ונקי' ויתן כח בנוף איברי
הגוף ויוסיף בזרע ויפסיד הנענים שבכליות'
ותמונת הלחם הוא בשלשה עינים גדול' או
קטן' או ממוצע' הגדול קליפתו דקה ונקשה
וחלושה לגדל הגופנים בחיותו קשה לבשל
ומיבש ליחות הגרישה ולכן יעצור הבטן'
והמוח הוצה לומר הפנימי הוא גם ודבק ולח
ולכן נופח ומוליד ליחה לבנה ודבקה וכהו'
רב לגדל ומרחיב הבטן' והפת הקטן והדק
מוחו מעט והוא הלח לגדל ומתאחר לצא'
ועוצר הבטן' והאמצעי גם ממשלתו
ממוצעת כפי היותו' והזמן הטוב לאכלו
הוא מה שנאפה ביומו ונתקרר חומו אבל
אם יאכלנו בעודו חם ישקיע החמי' האשי
באצטומכא ויפסידה לפי שגובר עלי' וקשה
לו זה מאד מפני שאין עיכול המזון כאשר
חושבים הסכלים שאומרים כי כל חסומות
מסייע על העיכול' ואינו כן אמנם יתעבל
המזון בתום הטבעי העיקרית שמשגר אותו
הכבד לאיברים ומחלקי בצדק כפי צורך כל
אבר ואבר כמו שבארתי בנתיב הרביעי'
וכמו כן תלחם שנשתה' יום אחד אפי' יתחיל
להשתנות ויסור ממנו יושה מזגו' וכל מה
שישתהה וישאר יותר קשה יקשה עיכולו
ויוסיף יבשותו ויוליד ליחות יבשות ועבות'
ופירווי כשישלקוהו או ירחצוהו פעמים
במים חזין יתעבל מהרה ויוליד מזון מעט
אמנם הוא קל בתכלית הקלות' ולחם
המצות הוא רע ומתאחר לתעכל אבל הוא
טוב מאד לבעלי היגיע ויתן בהם כח וגבורה
ובלבד שלא יאכלוהו אלא אחר זמן'
ולחם החטה החדשה ישמין הגוף במהרה'
ומינו הביץ קיודא העשוין עם הקמח
ועילר למיני הכיזרות אמנם לולחם
חס עבים ורעים מתדבקים וסותמין
הנקבים' וכן כל דבר שלשוין עם הקמח
זולתו המים זיק :

לנתק ולכל קוד וצנה שבראש ולכל חולי
שיקרה בו ולאבן הכליות ולכאב הברכיים
והשוקים :

אות הטית טחול

רע הזיון
משביע מהרה וקשרו להתעבל ומרפרף
האצטומכא ומתאחר להתגרש ממנה
והדם המתילד ממנו הוא נשחרת עבה
ועבור ושחור ובהיותו קלוי באש יחזק
השנים :

טלה רטוב מאד וקר ומתדבק ומזיק
לבעלי הליחה ויש בו הרבה
מותרות וכל הרופאים הסכימו שהוא
מזון רע אלא שאמרו שהצלוי מכשר
הטלה הוא יותר טוב מהמבושל למיעוט
רטיבותו :

אות היוד יין

כבר ביארתי
למעלה בשביל הרביעי טובורה היין
וסגולותיו ותועלתו אינו לגוף לבד אלא
לגוף ולנפש כי משמת לב החכם ומחזק
הנפש ההכמה בהכמה וכתבונה אשר בהם
הנפש שמתה ומתעדת עדי יפירה במה
שנאצל מאור השכל הפועל ואמרו חכמי
מדי ופרס כי ברצותם להעמיק בדברים
עמוקים הרגילו לשתות היין והכירו כי הוא
מחזק דעתם ומחדד שכלם להיות מקובל
כראוי והיין השחור יזון יותר מהלבן כי
הלבן יזון מעט אמנם הוא טוב לרפואה לפי
שאינו כל כך כבד כאדום אבל בהיותו עסיס
ומתוק וקרר הבטן ומטפיהו ויוליד חלאים
רעים אמנ' כשיסוף מתיקותו ממלא הגידים
ומכבה הדם בסבה שהוא נוטה אל קרירות
ולחות ועל כן יגדיל ביותר ובשפעת ליחותו
ומיעוט חומי וברתיחתו ובלבולו יולי יתמ' ו
ליחות רפות וחלומות רעות ויוליד נפת ו
ואסתנסות ורוח באצטומכא ובמעים וגם
יוליד סתימ' לדרכי השתן והיין שריתו נוף
כב א 22 I יעלה

חלב הוא קר ויבש והוא בתכלית
הזכות ויתעבל מהרה

והמובחר שבמיני החלבים הוא חלב האשה
כי הוא נאות למזן האדם ואחריו חלב
האתון ואחריו חלב העז והמובחר
שבחלב הוא הלבן ושיעמוד בצפון ולא יגר
ושיקחנו תבך שהולבין אותו כשהוא חם
קודם שיתהפך ובכך ואל יאכל אחריו שום
מאכל עד שירד מהאצטומכא והזמן שהוא
מובחר הוא זמן החום משני טעמים האחד
בעבור כי זמן החום הוא יותר מזון משאר
העתים והוא אמצעי בין ארבעת האביות
ועוד בתולדת החלב אשר בזמן החום הוא
קרוב לעת גלית הבהמות ואז יוליד דם
ממוצע ויחזק הגוף וירחיץ המותרות ויעיל
לקשט האבר ומיץ החלב משלשל
האדומת ויעיל למי שהזיקו יין והירקון
והגרם ולבוהק ולחבורות ולחטטים היבשי :

המאה חם ורטוב מבשל ומרפרף
הגוף ומשמינו ומפיל תאות
המאכל והמובחר שבחמאה היא חמאת
הבקר :

חסא קר ורטוב והדם הנולד ממנו
הוא יותר טוב מהדם הנולד
משאר הירקות והמבושל יזון יותר והוא
ממהר להתעבל ומביא לידי שיגרה ומסיר
ההקצה נא או שלוק' ומוסיף בחלב האשה
ומיבש הזרע ומשקיט תאות המשגל ומסיר
הירקון וכאב הראש הבא מאדומה ומדם
ומקררת רתיחת הדם והמימות האצטומכא
ואם יאכלנה עם החומץ יעורר התאווה והוה
כשהוא בלא חלב וכשהיא בחלב מביארה
מחשך העינים :

חרדל חם מאד הריף מנקה הליחה
ומחמם הכבד והאצטומכא
ואינו ראוי להחמידו מפני הזקת חומו וליא
לאכלו לבדו אלא בדברים רטובים
עבים ושמן הוא חם מאד מיקש ומועיל

הנתיב החמישי

יעלה קיטורו אל הרא' ויכאבו' והיין היישן
יעברו עליו שבע שנים או יותר מכהיש
הגוף וגדולו מזער ומחרר לעלות אל הראש
ויגדיל החו' חזק מן המזג ופזיק למוח וצריך
ליזהר ממנו מי שאיכרו ועצביו הלוישים'
והיין המבושל הנקר' אל רוב יש ממנו שני
מינין מתוק וחמוץ והמתוק חם ולה' וטוב
מן החמוץ מהתעכב באצטומכא ומרבה
השחורה ומתליע הדם' והחמוץ קר ויבש
יעביר הצמאון והחמימו ושני המינין יועילו
לפני הכהות ולכל חולי הגרון:

אות הכף כבש טבעו חם ולח

והוא יותר נאות לכל בני אדם משאר
הבהמות והוא מוכר מכולם והטבע בודר
בו לפי שהוא מחזקו ומוליד דם ברי' משמין
את האדם ויותר אם הוא סרים כי אז חומו
ולחותו המזג וטבעו הטוב הוא בהיותו קטן
עד שלשה שנים אמנם בהיותו זקן הוא רע
וכי שכך אם אינו סרים' אמנם המתמיד
לאכלו מילד לו המלני בגידים וצריך הקזה
וכל שכך אם יתמיד עמו היין:

כבד

חם חזק הזיון כי יעשרה גדול
טוב והוא קשה העיכול וגם
מכל האיברים וכבד היונקים הוא טוב
מהאחרים' והמובחר הוא כבד התרנגול
והבט' ותיקו' מאכלו שיציהו במורים ומיני
תבלין ואז יתילד ממנו דם טוב:

כחל

קר ויבש כסכת העצבים שבו
ומזונו עבה וחז ומתעכל מהרה
והמובחר שבו הו' אותו שיש בו חלב ותיקונו
שיתקנהו בתבלין חמץ:

כליות

הם ממוצעים נוטים אל היוב'
והם קשי' להתעכל ומזונו מעט
ויולידו דם עבור וגם והלט רע מאד:
חם ויבש עוזר על העיכול
ויטריד הרוח ומיבש ה'
הרטיבות ומועיל לכל מיני הנפת ואם

ישתהו בחומץ מזוג במים יועיל לעוצר
הנשימה:

כמהין

יתהוה כובל גדול והוא מגוף
איצני' והאדומים מהם
רעים' והטוב ממנו הוא הלבן הגדל בחול
שאין בו ריח רע ואין בו הלט עבה' ומזונו
קר ורטוב וקש' להתעכל ועצר השתן אמנם
המרבה ממנו יוליד הדרוקן ונאות' לשלוק
אותו בתבלין ואז לא יזיק כל כך:

כסבור

הרך ממנו הו' קר ויבש יבוא
לידי שני' ויעיל לכאב רעין
ולהתעלפות הלב' והיבש נוטה קצת אל
החמימות ישבור כח הקשוי ומיבש הזרע'
והמרב לאכלו הן רך הן יב' ישבש הרעת:

כרוב

חם ויבש' והוא רע לאצטומכא
וקשה להתעכל והדם הנולד
ממנו עבה ושחור ומשחית ראות העינים'
והמר' שלו ילהלח הכטן ויעורר השתן ועצמו
יבש ועוצר' ויעיל לעכירות הקול ואם
יבשלוהו במים שניים בבשר שמן לא יזיק
כל כך ובזמן הסתיו הוא יות' טוב לפי שיורד
הכפור עליו ויסיר הרפירו וירטבוהו ואז לא
יוליד הלט שחור כמו שיולי בקיץ שהו' חריף:
כרתי' חם ויבש יעורר תאות המשגל
וירבה הזרע וועיל לבעלי

כרכם

הארס' אמנם יש בו נפח והו' רע לאצטומכ'
לפי שהוא קשה להתעכל ומכאיב הראש
ומראה חלומות קשים' ואם ישלקוהו
פעמים במים יסור נזקו:
חם ויבש קובץ ומכשל ומחזק
ויסיר ריח הפה ויטיב מראה
הפנים ויחדר הראות ומשמה' הלב' ומחזקו
וטוב לטחול ולקושי הרחם ויזיל השתן
ויעורר תאות המשגל' אמנ' מכביד הראש
ויזיק לאצטומכא ומכבידה כי יפיל תאורת
המאכל יוראו להמנ' ממנו המניקו והנשוף
מן העקרב ובעלי השנעון:

כרפס

247

הוא לבשל מעט ולשפוך המים ההם *
 ואחרי כן ישלם במים אחרי עם בשר שמן
 ותכלין ומעט דבש או אלוהב וישתה עליה
 יין ואז יזנו מזון הרב ועבה וישמינו ויודדו
 ויהזקו הראו וירטיבו הערוץ והגחון ויש בהם
 נפח ומעוררין בקשוי ומסופין בזר ומחממין
 הגוף והכליות במיצוע * אמנם יזיקו לבעלי
 המזג הקר אם ירבו מהם כי יולידו להם
 ליתה נאה * והשרויין בחומץ טבעס קר
 ומשבר כח האדומה ואינו מנפח :

אות המס מאכלים

המפטמים

הם הדשני והזנים זיון רב כמו החט והאורז
 והפול והחלב והגבינה הלה * ושקדים
 וערמונים ובטנים והענבים המתוקים
 הלחים ובשר הכבשים והתרנגול והביצים
 השלוקין ותבשילין שאין בהן ירק :

מאכל המתוק הם קצ'התמדתו מרבה

האדומה והדס והליחה
 ומעורר החלאים ההווים מהם ומולידים
 סתימה ומרסא בכבד ובטחול ומתיר ומרפה
 האצטומכא אמ' נאות לחזה ולריא וישמין
 הגוף וירבה הזרע :

החמוץ

קר ויבש משקיע האדומה
 והדס מקרר הגוף ומיבש
 ועוצר הבטן אם יהיו האצטומכא והמעיס
 נקיים ויתירם אם יהיו בהם ליתורת רבנה
 לבנות * ומקרר ומחליש כח העיכול מהכבד
 ומזיק העצבי אמ' הו מעורר ומקיץ התאו *
 הדשן הם ולה ממלא מקורו הדס ומתיר
 ומרפ הבטן ומשביע מהר ומחמם
 ומלהלח הגוף ומרכבו ומוסף בליחה הלבנ
 ומפעל ומרבה השינה :

ההריף

הם ויבש מהמם הימים רב
 מאד ולכן הוא מעורר הדום
 ומלהיב הגוף מהרה וסורף אורו ומנבנו
 ומטהו אל האדומה תחלה ואחרי כן אל
 השחורה וימעט הליחה והזרע וכל אלה
 כב כ 22 I הדברים

ישיקט הנפח והרודות ורחה
 הפה ויתיד הליחה ויפסי'הלב
 המיניקת ואם יאכלנו עם חסא אה' המאכל
 יועיל לאצטומכא :

אות הלמד לזים

בלעז אבליאנש הם ויבש מוסף במוח
 וקובץ ומוליד רוחות בבטן התחתון ומזוני
 יותר מן האגוז * ושמונו יועיל לשתוי סם
 המורת ולנשיכית נחש ועקרב ולכל נגע
 שבקרבם ובכבד ובמע' ובכליות ולנבשלים
 במשגל ויטיב השע' ויארזכהו ויחז' לנמשח
 בו עד יום מותו :

לוט קר ויבש קובץ ויזיל השתן ומחזק
 האיברים ומנע עריפת הדם :

לולו יחזק העין שיש בו רטיבות והכבר
 ויסיר כאבו והראגה :

לחם כבר כתבת' למעלה כי לחם החט'
 הוא המוכתר ולחם הסולת זיון
 הרבה אבל הוא מתאחר להתעכל * וכתב
 גאלינוס כל מה שיעשים מהסולת מוליד
 ליתה גסה וישתה כירידה וסוח' שבילי
 המזון מהכבד ויתעב' בו הטחול החלש ויגדל
 יוליד אבנים בכליות * והלחם שיש בו הרב'
 סובין הוא מטהר להתעכל ולעבור אבל הוא
 מזוני מעט כי האיברים מקבלי ממנו כמות
 מעט לרוב הסובין שיש בו ודוחין אותו
 מהרה * אבל אם אין בו כל כך סובין יהא
 מזוני יותר ויוסף כח לגדל הגוף ולכן יהא
 קשה להתעכל כי לפי שהאיברים שואבין
 כמות רב ממנו מתעכבין ומתאחרים לבשלו
 באצטומכא ועוד לפיעוט הסובין שבו מכביד
 ויקשה עיכולו * ולחם השעורים הוא נוטה
 לקרירות ולכן הוא טוב קצת בימי הקיץ
 ולבעלי החמימות והקרחות :

ליטון קר קובץ ויחזק האצטומכא
 ויועיל בכל ענין שיאכלוהו :

לפתיה הם ולה ועיכולם קשה * ותוקנ'

הנתיב החמישי

הרבים הוא כשידבה מאכלו מהם :

מוח

קר ורטוב כי הוא חם הווס טבעי וקר קרירות מקרי ולכן הוא לה גם ודבק ומעורר אסתנימות ומשהירד הפץ האבילה ומרפ' האצטומכ ומתאה להתעכל ומליד דם קר ומתהפך כי הפך מהר לבלות ויותר אם נאכל אדר אבילה וראוי לאש' הם להים בטבעם ואשר אצטומכתם חלושה להשמר ממנו מאד אך בעלי האצטומכא ההזקה לא יזיק ומהבחר הוא מוח העגל ואחריו מוח השור ואחריו של העז ושל הכבש ולא יתכן לאכלו קוד' שאר המאכלו' אלא מי שצריך לקיאה' והריוצה לאכלו יאכלנו עם חרדל וחומץ ועם מיני תבלין ואז יהיה מזונו הרבה כשיתעכל והוא ראוי לבעלי המזג החם ואינו ראוי לרגילי בחלא' הקרים' ומוח השדרה הוא כמו מוח הראש ואולם יותר קשה ופחות לח' כי אם יתכשל היטב באצטומכא יהיה כח גדולו גם ועבה יותר ממוח הראש' ואולם נוח העצמות מרפה האצטומכא וממהר להתעכל יותר וממוצע במזגו וישמין יותר :

מים

כבר בארתי בשביל הרביעי תועלות המים וכי הו' היי הגוף זקהל במשקל מן המים הוא הטוב' והמים הקרים מאד מועילים לבעלי המזג' הרמים והגופות הבריאות ויחזקו אצטומכתם ויעזרו להם בעיכול' אבל יזיקו לגידי החזה ובכל המקומות יולידו בקעים וחבורות והמרגיל לשותותם יפול בחולי אשפשם ויפול חרדמת האיברים' וכך יזיקו לזקנים ולבעלי המזג הקר' והמים החמים' מסירי היגיעה ושברון הגוף מן היגיעה ומחליצין העצמו' ומרטבין היתרות והחבורות היוצאו' על הגוף ומרפיז הכאבו' ומפטמין הגוף ומוריד' השתן אמנם הם מרפיז הגוף ומחלישין הכח ומסיפיז בתגבורת הדם' ומי המטר קלים ויורדי' במהירות מן האצטומכא וממדר' להתעפש

בחורף אבל בקיץ הם טובים' והמי תעכור' מהרשיץ הטמטוס בכבד והאבן בכליות' והמלווהים' ששלשו הבטן חללה ואחר' כן מחזיקין אותו אם יתמיד האדם לשתותם ומיבשיץ הגוף ויולידו בו הגרב והסריקות' והמים שכבו בהן הברזל עוצרין ומחזקין האיברים ומועילין לרקיקת הדם' והמים העומדים במקום אחד שאינן נגריץ ולא נובעין פפסודין המזג ומיילדים הקדחות ועובי הטחול אם לא יבשלוס ביין' והמובחר שבמים הם מי הנחרות הגדולים לפי שהן מגולין לשמש :

מוסך

הם ויבש מכאיב הראש לבעלי החמימות ומועיל לחלא' הקר' ולהלישות הלב והכח :

מלת

הם ויבש מסיר זזהמת התבשיל ומרככו' ומה שהוא מר הוא יותר חם וקובץ ומיבש ויטרד חרודו' ועובי ההלטים ומרכך הבשר ומנגב הרטיבות ועוזר אל הקיא ויעיל לכאב האצטומכא הקרה וימדר להוציא ולשלישל הפסולת מן הבטן ולהוריד המאכל והמדרה היורקה והליחה המעופשת :

מלופפונות

בערבי כיאר' קר ולח ישקוטו ההלכות ה האצטומכ וישרבו הצמא' ורע' נויל השתן אבל גרמו קש להתעב ויעבו בעורקי' כשהו' נא ויוליד קדחות ארזכות והו' לבעלי המזג הקר' אבל למי שהוא חם המזג לא יזיק :

אות הנון

הוא מנטא הם ויבש ובו רטיבות מתרי והוא יותר רקיק משאר הירקות ואם ישתה עצירתו בחומץ יפסיק נוילת הדם מן הבטן והירקון ותנועת הלב ויעזור המשגל וממית התולעים ויעיל לנשיכת כלב שוטח' ואם ילושו עמו קמח שעורים יחזק האצטומכא ויחממה וישקוט הפירוק וימנע הקיא שהוא מליחה :

אות

והזרע והשתן * ואם יבשלום בקליפתם
עם שמן ומלח ישלשלו ובלא קליפה יעצרו
כי בקליפה יש כח החודר ירחיב הכטן
והמוח יעצור * ואם יבשלום בחומץ יכבו
התלהבות הדם ויעילו לבעלי הגדרי *
ואם יבשלום עם שעורים יתקו מזונם יותר
טוב והקלויים פחות הנפח ויותר היושב *
וכל החכמים מודים שמזיקין יותר משאר
מיני התבואות * והנאכלים עם שמן וחומץ
כחם מועד לגדל * ועם בשר חדש כחם רב
לגדל * ועם בשר יבש מליח הוא מאכל
רע מאד :

עץ בשרו יבש וקשה להתעכל יותר
מבשר הכבשים והזכרים רעים
מהנקבות כי הנקבות יש להם פחות חדות
ויבשות מהזכרים והוא מזון רע כי יוליד
הפסד בחלטי ומיני השגעון והכופי והגרם
וכאב בכני מעים וירבה השחורה * והסריס
הוא יותר טוב בעבור שיש לו פחות חדות
ויבשות מזון * ואם יבשלהו עם לפתות
יועיל לקשוי האבר :

ענבים הם חמים ולהים
במיצוץ והמתוקים
טובים מהאמוצים והלבנים טובים
מהשדורים ישמינו הגוף וישלשלו ומרבים
הזרע אמנם יתילד מהם רוחות במקומות
העיכול וזהו בענבים הלקוטים באות שעה
אבל הלקוטים מקודם יומים או שלש הם
טובי ולא יולידו רוחות אבל אותם שנקלטו
מקודם זמן שנכשש קליפתם הם מזון טוב
ויאותו אל האוכלים מאכלים דקים אבל
יכחישו הגוף * והעסיס שנעשו מהבורר
שלו משבר כח האדומה והדם בנוברים על
האצטומכא ועל הגוף ומסיר הצמא ועוצר
ומנוע הקיאה :

ערמונים בלעץ קשטניא * בערבו
שמה בלוט * קר יבש
במיצוץ אמנם טעים מעט אל הדמימות
למתיקותם

אות הסמך הוא דומה לורד אלא
שהוא לבן * והוא חם ויבש ויעיל לכל
מיני הכאב והיעיפוש וינקה הנתק ורשומי
הגוף * ואם ידוקנו ירפא הצמחים מליחה
והחומרה * ושרשו ויעיל לשריפת המים
החמין ובשול שרשו ויעיל לקוצר הנשימה
ולטחול ולכאב האוזן אם יגמע בו * ופתוח
וזמרכך קושי הרחם וגם יועיל לכל הולי
שיקרה בו ויציא העובר :

סוככאג הוא תבשיל נעשה מבשר
וחומץ וכרכם אינו ראוי למי
שהוא חושש בגרונו ולא לחלושי העצב
ולבעלי הגיורת החלושות שצריכין חזק
ופטום כי הוא מייבש ומקרר אמנם הוא
נאות לבעלי הקיבורת והכבדים והחמים
ולירקון ולקדחות ולמקיאין ולבעלי בשר
ולבעלי המזג החם ולמי שהוא חולה
מתגבורת הדם והאדומ * הוא שובר כחם:
סכנגביץ הוא הנעשה מרפש וחומץ
או מסוכר וחומץ וטבעו
הוא קר מסיר הצמא והחמימו וכח האדומ *
והדם אם יהיה חמין כל צרכו וגם הוא
מתקן הליחה ומורידה ומנקיה ומפתח
הטמטום ומוריד השתן אמנם עוש בגרון
ובגרון עובי מפני חומצתו ומזיק לבעלי
העצב החלש ולבעלי השלשול הנעשה
ככאב ולבעלי האצטומכא הקרה והכבדים
הקרים :

אות העיץ הם ממוצעים
בחמימות ויובש אלא שהם קצת קרים
ויבשים הם מאכל גם וקשים להתעכל
ורעים לאצטומכא ולריאה ולקרב
העליון ולידיעות המוח וגידי העינים ולכן
יוליד חשכרת העינים כי מיבשים ר
רטיבותם ונגעים רבים ומנפחים ומיבשים
הגוף ומולידים חלם שחור וימעטו הקשוי

הנתיב החמישי

ונפת מהכטן ועיורר השתן וידקק המאכל
ורכז יאות לבעלי המזג הקר ואם ילעסוהו
בצמוקים ינקה הריאה וישלשל הליחה
העבה הנדבקת :

פרשיל הם ויבש שובר כל הליחות
ועורר השתן :

אות הצדי **צבי**
בשרו

טוב מכל בשר הצדי והדס המתילד
פמנו אין בו תערובת עבים אמנם הוא
יבש ונוטה אל השחורה :

צמוקים הם חמים וממוצעים בין
הרטיבות והיובש מחזקים

האצטומכא וזמן זיון טוב וישמינו הכבד
והיין הנעשה מהם ויש לו המון יהיה כחו

מזער לגדל והו יותר קר ופתולח מהמתוק
צנובר מחממין הגוף ומועילים לפי

שיש לו רעש ונפ באצטומכ
ומרבים הזרע :

צנון הם ולח מועיל לחולי הירקון
ומרבה החשתרה ומעורר

תאות האכילה ומרבה הזרע ומסיר נחור
הקול ומחזק הליחה אמנם הוא רע

לאצטומכ יעורר הקיא ויצוף המאכל בפה
האצטומכ בשאוכלו קודם האכילה כי הוא

מתאחר העיכול ומקלקל השינים ועשנתו
מפסיד ראיית העינים ואם יאכלנו ארז

האכילה יעכל ושמנו ישמין וירבה המוח
והזרע ויחזק הכבד ויחמם הכליות ויפוצץ

האבן מהם ויסיר העצלו ויחזק קצת הפעי
ויעיל לנשיכ כלבים ושרצי ולכאב הרגלים

הנמעדרות וישיב הזקנים לכה הנערות
והבחרות :

אות הקוף **קומוס**
בערבי

זאג'ה'ם ויבש ויעיל לגרב הרטוב ומנע
איכול הפה והשנים ויחזק וימנע רטיבות

הריא המעט מטנו ויעיל לקושי גבו העינו
קורא

למתיקות והם עוצרים וקשים להתעכל
ויולדו נפח וכשהם צלויים הם יותר טובים
ומזונם יותר טוב מהלוט

אות הפא **פולין**
הלחים

מחס בתולדתם הם קרים ולחים ומולידים
ליחות גסות ועבות מאד ונפח ורוח בגבוה

הבטן ולכן זיקו מאד לאצטומכא ואשר
הם יבשים ונגמרי בעתם הם קרים ויבשים

וקשים להתעכל זיקו מאד לאצטומכא
ונפחין הבשר ומאריכין אותו ופועלין בו

בפעולת החמץ בקמה ומולידים נפח ורעם
הרבה בבטן ועולה עשנו ו הראש ומכבדו

ויוזק מלח ויוליד חלומ' מבוהלים ויטמס
מהלכי הגוף ומולידים ליחות גסות ועבות

והמבושלים טובים מן הצלויים ובלא
קליפה יחסר ממנו רוב הרוח ואם ישרו

אותם ויבשלום היטב ויאכלום עם פלפל
לא זיקו כל כך ואם יחובש מקמחם על

העדשי הנולדים בפנים או על הנפח הנולה
בדדים או בביצים ירפאו בעה :

פורקדן בערבי גלבאן קר ויבש
ומזונו מועט ומוליד דם רע

החלט השחור שמזיק לעצבים ולהלושים
ואם יבשלום עם בשר שמן ותבלין לא

זיקו כל כך :

פלפסין בלעז בארנגאן הם ויבש חזק
החום ישרפו הדם מולידים

החלט השחור והסתומים ככבד והירוקן
ויפסיקו הגרון והיורור מזיק שבהם הם

הצלויים והנעשים במרחשת והשמץ
העשוי מהם כך תכונתו ויחזק הפלפסין

הירקות לחתיכות קטנות ויטגנם בשמן עד
שיקרבו לישרף ויסננהו זה יועיל לטחורים

וליבלת ואם תערבנו בשעוה ותמשה בו
הסדקים הנעשים ברגלים ירפאו :

פלפל הם ויבש מעכל המאכל כי מחמם
האצטומכא והדם וטורד הרחות

הלישון והשפתים והאזנים יותר קלים
וממהרים להתעכל :

ריאה קשה להתעבל ומזונה מעט ומיילדת דם רטוב קרוב לליח' הלבנה ויותר כשהיא מבושלת * ותיקונה הוא שתשרה בהומץ ותצלנה * וריאת הגדי והטלה יותר טובה מזולתה :

רמונים עכולם קשה ויעילו ללכפקאן ויש מהם שני מינין מתוקים

והמוצים : המתוקים חמים ולהים מעוילים לחזה ולריאה וללב ולגרון ולבעלי הירוקה ואם ישת' מעצורם במי מטר יועיל לרקיקת הדם * והחמוצים קרים ויבשים ישברו כה הדם והמרה הירוקה ויורידה ויתחד הליחה ויזיל השתן יותר מהמתוקי' והעסים העשוי מהם והוא אל חוב עוצר ומסיר השכורות וכאב הראש שהוא מחמימות גם מסיה מוכר האצטומכא ומחקה :

אות השין הם חמים שומים

ויבשי' מחממים הגוף המום הזק ולכן אינם טובים בארצות החמים ובימי החום ולבעלי המזג החום כי יולידו חלט מררי באצטומכ' כמו הכרתי * ומועילים לבעלי המזג הקר ומרוב חמימותם מרבי' ראות העיני' ויטרידו הרוחות ויורידו השתן ודם הנדות ויסירו הצמא ויצללו הקול והם צרי מן הארוסין הקטני ואמ' רבותינו זל' המשיה דברי' נאמר בשום משביע ומצהיל הפנים והרזג כנה שבבני מעים ומרבה את הזרע ומכניס אהבה ומוציא קנאה :

שומן הוא בשני עניינים האחד הוא השמן המעורב בכס' ובעצמו

וטבעו הם ולח' והאחר הוא השומן הנפרד מן הבשר כמו שומן הכליות וטבעו קר ולח' והוא גם ועבה וקשה להתעכל ויוליד ליחה לבנה וסותם יותר מהשומן המעורב בבשר ויותר מרחיב ושנית מרכיבין ומלחליץ הפץ האוכל

קורא הנקרא חגל הוא העוף המשובח מאד שהוא מחזק האצטומכא :

קמח כבר כתבתי למעלה רבי קמח החטה ה' מוכרז וטוב מזולתו :

ושנוי הקמח כפי העת הוא בשלש ענינים : האחד הוא הקרוב מזמן הטחינה * וזה יחמם הגוף ויעצור את הבטן בהיות בו עדין חום הטחינ' ולכן מחמם האצטומכ' ומיבש להיות הגרישי' * והשני הוא הרחוק מהטחינ' יחמם מעט וממהר לגרש מהאצטומכא * והשלישי הוא הממוצע והמזוג בין שניה' והקמח החי הוא רע מאד מגדל תולעים ומרבה אותם * והקמח הקלוי הוא חם ויבש מנפת האצטומכ' ומפסידה והעשוי במחבת עם שמן הוא מאכל עבה וזם מזיק לכבד ולטחול ולכליות בסבת הדבקות השמן והקמח ויוליד ליחה לבנה גסרה ודביקה וסותם דרכי המקורות והכבד ואם יאכלוהו עם דבש יקל מעט מנקה :

קנה בשם בערבי קצב אל דדירה * חם ויבש ויעיל לצמחים ויחדד הראות :

קרפח היא קליפת הדארכיני * חם ויבש יחזק האצטומכ' ויעכל המאכל ויחזק האיברים הראשים :

קרנפל חם ויבש יחזק האצטומכא והכבד ויחדד הראות ויסיר ריח הפה :

אות הריש של כל

בהמות ככלל מזונה הרבה חם ועב ורטוב ומחזק הגוף החלש ומוסיף בתאות המשגל ומרבה הזרע והדם ואינו נאות לבעל האצטומכא החלושה ואינו ראוי אלא בישי הקור והוא מילד הקדחות והדרוקן * והעניים הם יותר שמנים ורטובים וממהרי' לרדת מן האצטומכא * והלחיים טבעם קר אים זיון חזק ועב והם קשים להתעכל אבל

251

הנתיב החמישי

האוכל גם לפני האצטומכא והם צפין על פיו ומשיבין המאכל גם והבק באין יכולת לבשל שם ומולידים בגוף שובע מכהש ואולם הכח לגדל הנופים נתון בשומן המערכ בבשר כי הוא טוב מהנפרד לפי שהנפרד דבק וגם וקשה לבשל באצטומכא ומגיד לבלות ולכן נאסר לנו בתורה : שושממין הם ולא מרפה האצטומכא ומילד ריח הפה ומרכך כי יש בו שמנינות הרבה ושמןו מרכך המעים ויעיל לרדמי הנשים ולהעביר מצוקי נגעי המרה השחורה ואם יבלוהו עם שמן ורד ויעיל לצמח העין ולכאב הראש אם ישפיע בנתיבים :

שמן זרע פשתן יועיל לכל הנשרפי בבשרם ולנכשלי בכחם ולכאב הכליות והכבד ולכל שחין הנמשח בו ויחזק הבשר וירשן העצם ויגדל השער ויבהיק הפנים והאוכלו לא במהרה יחלה : **שקדים** המתוקים הם חמי ורטובי במיצוע קשים להתעכל ומפתחים הטמטום מהכבד והטחול ומסירי שריפת השתן ומועילים לגרון ימזוגם מזון טוב מעט והחלט המתילד מהם הוא טוב וירטבו הגוף ומוסיפין כמות ומביאין לידי שינה ממוצעת ואם יאכלום להים עם קליפתם ינקו רטיבות האצטומכא ויחזקו אותה והשמן העשוי מהם מתוקי הוא שנה הטוב לגחן ולכאב האזנים ולריאה ולחלחלת ולכליות ולחלסטין ולילפת אמר הו קשה להתעכל ומפסיד האצטומכא ושמן השקדים המרים הם יובש ועז מאד יועיל לכל מיני חלאים ולכאב הראש ולשעול ולנשימה ולריאה ולכליות ויפוצץ האבן ויחם הקרה ויוסף בתאורת המשגל ארפא כל נגעי הרחם וכל חלאיו ויתיר שתן ונדות :

שעורים טבעם קר ויבש מטהר

ומכבם ומגדל גדול רב במקרה במתירותו לבשל ובקלותו להרחיב האזניים והוא מיבש יותר מהפולים וכתב גאלינוס כי השעור מרוקח עם דונג ושמן ולפלל מאד מועיל במשיחות ומיני תרבושת והמשקה הנעשה ממנו מכבה הצמא ומוריד השתן ומסיר כח היזן מהשכור ומקרה האצטומכא והכבד בימי הקיץ ומלחלת הגוף אמנם מזיק לעצבים ומכאיב הראש ומנפת והנעשרה מן האורז קרוב ממנו אלא שאינו מנפח :

אות התי **תאנים** **הרטובים**

טבעם הם ולח והיבשים הם ויבש והם יותר טובים מהלחים וזנים זיון טוב כי מטהרות הגוף והריאה והכליות והמקור והחזה מליחות רעות ושוליות דם טוב ומעוררות השתן גם רע ומרכיב הצמח לא שמולידים הכנים אם יתמיד לאכלם לפי שוולידו דם רע ומזיק בכבד ובטחול ואם יאכלם עם אגוזים יהיה מזונם יותר טוב והמשובח שבהם הם הלבנים ואחריהם האדומים ואחריהם השחורים והמבושלים היטב הם יותר טובים ורחוקים מהנזק מהפנים :

תבשיל הלבן נקרא כן כשאין בו ירקות טבעו הם ונאות בימות הגשמים וזן זיון טוב ומחזק הגוף ומרטבו ומפטמו ומצהיל הפנים ומרבה הדם והזרע וישתנה בריבוי נתינת התבלין החמים ובמיעוטם אמנם בימי החמה מזיק כי יחםם מאד ומילד הקדחות :

תותים המתוקים חמים שוים מקלקלין האצטומכא כאשר ימצאו שם מזון אבל במוצאם אותה בלא מזון אז ירחשלו שם היטב וימהרו לצאת מהאצטומכא וירחיבו הכטן ויעוררו השתן אך כחם מזער לגדל ואם יאכלום קודם אכילה

יוליד ליהוה וקדחות ורוחות בעורקים וכאב בעצלים * והרוצה לאכלו יבשלנו במים כדי ללהלחו או יתלנו על עשן מים רותחין או יצלנו בתחלי * והרוב העשוי מהחמוצים יועיל להנוע הלב והכאתו והום האצטומכ * והכובד שבה :

תרמוס * הם ויבש ממת התולעים וקמתו יפתח הטהורי ויועיל למיני השחין ומזנו הוא עבה ורע וקשה להתעכל :

תרנגולת * כשרה ממוצע בין הרטיבות והיובש ומזונה יותר טוב ומבוחר ממזון שאר העופות והמרק שלה מועיל מאד ומרטב האיברים ומוחם ויוסיף בעצם המוח * וכשרה יוליד דם טוב הרבה וישמין מאד ויטיב מראיה הפנים ויוסיף בזרע * ושמנה ירכך הצמח * והחשובה שבהם היא השמנה במיצוע ושלא ילדה ביצה * והברבורים רבים הליחו ומופסדיהם והמשובה שבעופ * הם התרנגולו והתרנגולי * ויותר הסריסים שמולידים דם טוב * וכן הקורא והתורים ושהיו בשומן ממוצעים לא שמנים הרבה ואז יהיו פדות ליהוה * ואלה עוזרים למשגל ובריאים :

אבילה לאח' שנתקרוו במי קרים או בשלג אזי יכבו שלהבת הדום ויסירו הצמאה * והחמוצים שלא נתבשלו היטב הם קרים ויבשיל עוצרים ומחזקים האצטומכא והמע' ומחלי המרה :

תמרים * הם ולה בישולם קשה ויולידו דם נס עבה ועכור וסתומים כבכד ועובי בכסלים והפסד בשינים * ומכאיבים הראש * אמנם זנין זיון הרבה ומרבים הזרע והדם * והיבשים משובחים מהרטובים * ורשם והשבר הנעשה מהם עב מילדים טמטום בכסלים ודם קרוב לשחורה וכל שכן אם יהיה חדש ומתוק * אמנם מפטם הגוף ומרבה הזרע :

תפוחים * ריחם מהזק המוח והלב * וכל מה שהם המוצים רל שאינן מבושלין הם קרים ומחזקים פרה האצטומכא אלא שממלאין אותה רטיבות ומולידים כהם וכצאתם ממנ' לא יעבורו במקורות כראוי והמתמיד לאכלם יולידו בו קדחת תמידית הקשה להרפאות וזה הכלל לכל הפירות שאינן מבושלין * וכתב בן דרז אבילת התפוח מטיק מאד כי

הנתיב הששי

לכאן הנפש ופעולתה

ראוי

לכל אדם נברא * לשבח לבוראו שנתן לו חכמה ויתירה * בתתו בו הנפש הטהורה * ומחוייב הוא להודות במקהלים על ימי צבאו * את כל אשר גדלו המלך ואת אשר נשאו * ולחקור ולחזות * לאלהי

והשכל אשר הוא צורתה

מעוזות * אשר עשה לו את הנפש הזאת ולכן כל הכנס לב צריך * לחקור על הנפש אשר בביאורה אאריך * ואשרי הנפש הנכשרת * אשר היא באדם נקשרת * אם סודה חוקרת * בכל לשון אשר בה מדברת * אשר היא לבדה לשם נמסרת * **כנ א 23 ז** והיא

הנתיב הששי

זה היא הנפש הנשארת * ולעד נשמרת יען
 היותה מכרת * כי ליי הגדולה והגבורה
 והתפארת ותהיה לו לשפחה נמכרת *
 כי בן הדין נותן לכל אשר בשמו נקרא *
 כאשר תמצא בטעמי המקרא * ובספרי
 התורה * אשר מורים הדרך הישרה לכל
 בעל מדה יקרה * דורש את השם הנכבד
 וזה נראה * למען ימצאנו וידענו * ובכל לבנו
 ובכל נפשו יעבדנו * ויקבל תענוג ממנו *
 אשר רעה יחרוש * את דמו לנפשו ידרוש *
 כאשר אבאר בנתיב התישעני * בנמול בעזר
 מושיעני * ולכן כל ערום יעשה בדעת *
 ויהיה לו עין רואה ואזן שומעת * ונפש
 הכמה לדעת * וחקור תמיד לידענה *
 ומתבה אל הפועל וציאנה * ואז לא יהיה
 לה מתיצ' מונעת * ועד כסא הכבוד מגעת *
 ואם לא טהרה מזובה * בדת תהיה ועצובה *
 וליהט אותה היום הבא * כי מתוך למהנה
 מושבה * כל ימי אשר הנגע בה * וכאשר
 הגוף הולך למות * גם הנפש הנושאת היא
 תמות * ואם טהרה מזובה * הבת השוכב *
 לא יאמר לה עוד עזובה * ותחזור למקום
 אשר ממנו נחצבת * על כן הערני לבני *
 לכבוד אלהי אבי אשר שם רוחו בקרבי *
 ורוח יי דבר בי * לחבר זה הנתיב כביאור
 הנפש וכל כחותיה * וכלליה ופרטיה *
 והשכל אשר בה היא משכלת * אשר עליו
 התקן והתוחלת יוכאש' לבי גמ' אהל ואח' *

כאש' נתפזן להשיג ולידע הנפש אשר בנו
 וכל ענייניה על תכונתה כפי שיש לשכל
 שהוא בחומר אזי ראוי לחקור עליה על
 דרך אלה עשר שאלות *

השאלה הראשונה   אם יש נפש
 בכעלי חיים ;
 השאלה השנית   אם נפשו כל בעלי
 חיים שוות ;

שאלה השלישית   אם יש באדם נפש
 אחת או יותר ;
 השאלה הרביעית   מה נוכל להשיג
 ממדות ומקום ;
 השאלה החמישית   אם היא קדומה
 או נבראת ;
 השאלה הששית   אם נבראת מאת
 הכורא ית' על ידי
 אמצעי אם לאו ;
 השאלה השביעית   אם בכל יו' נבראת
 נפשות חדשות
 מוצקות בגופות המתהוות או אם נבראו
 כבר בבריאת העולם ;
 השאלה השמינית   אם נפשות אישו
 העולם כולנה
 נפש אחת בסוג או אם הם רבות כפי הגופ'
 שהם מוצקות בהנה ;
 השאלה התשיעית   באי זה ענין היא
 תנועתה ;
 השאלה העשירית   לבאר כחותיה ;

ואולם   מענה השאלה הראשונה
 וזה הוא מבואר לעין כל
 כאשר יקרה כשנראה עשן עולה נע ונד
 שנאמין שהוא מתעשן מאש בוירה *
 וכשנשמ' קול צווח נדע שהו' מקול הצועק
 כן נדע ונאמין שיש בכעלי חיים נפש ואנו
 מודים באמתת מעשיה ואף על פי שלא
 נראה אותה זה הוא לרוב זכותה ודקותה *
 ועוד נאמין שיש בכעלי חיים נפש מאשר
 נראם גוף מתנועע ברצון וחרגוש וזה יהיה
 להם מצד שהם גוף או לאו' * ואם יהיה
 להם מצד שהם גוף יהיו כל הגופות שוים
 בזה ואנחנו רואים גופים רבים שאין להם
 תנועה וחרגוש כמו הדומים והצמחים אם
 כן יראה שאין תנועתה והחרגוש אשר
 לבעלי חיים מצד שהם גוף לא מצד הנפש
 אשר בהם ;

ואולם

ואולם מענה השאלה השנית והוא
 אם נפשיות כל בעלי חיים
 שוין דע כי נפש נאמרת על מיני רבים
 פי אנו אומרים שיש לנגלים נפש וקוראין
 לה הנפש החכמה כמו שביארתי בסוף
 הנתיב השני ויש לבעלי חיים המדברים
 נפש וקוראים לה הנפש המדברת ויש
 לבעלי חיים שאינם מדברים נפש וקוראים
 לה הנפש המרגשת שכתבו חכמי היונים
 שהיא ניצוץ שיצא מזיו זוהר צה מאד
 שהתנוצץ מן השכל הפועל ויש לדברים
 הצומחים נפש וקראוה הנפש הצומחת
 ועתה יש לדעת כי זה שם נפש שנאמר
 בכל אלה הדברי אינו כי אם בשתוף השם
 לבד ולא שהענין אחד בעצמו הוא אשר
 במין האחר וכן יאמר על האדם ועל כל
 בעלי חיים מרגישים בשתוף השם לבד לא
 שההרגש שבאדם הוא ההרגש עצמו אשר
 בשאר בעלי חיים ולא ההרגש אשר בזה
 המין הוא ההרגש עצמו אשר במין האחר
 אבל כל מין מאשר יש לו נפש יש לו נפש
 אחרת בלתי הנפש אשר לאחד ויתחייבו
 מנפש זה פעולו ומנפש זה פעולות אחרות
 דבר אחר בעצמו שאינם דומות לפעולות
 של הנפש האחרת כלל והמשל בזה
 שלשה מקומות חשובים האחד מהם זרהה
 עליו השמש והאיר והשני האירה עליו
 הלבנה והאיר והשלישי הודלק בו הנר
 והאיר הנה כל אחד מהם נמצא בו האור
 ונקרא מאיר אף על פי שאינם שוים באורם
 כי סבת זה האור ופעלו השמש ופעלו
 האחר הירח ופעלו האחר האש כן
 הם מתחלקות פעולות הנפשות שאף על
 פי שכלם שוין בשם ונקראות נפש אמנם
 אינן שוין בפעולתם ואי להם ענין שיקבצם
 אלא שיתוף השם בלבד

ואולם מענה השאלה השלישית
 והוא אם יש באדם נפש אחת

יורה דע כי נפש האדם היא נפש אחת
 לבד ויש לה פעולות רבות הלכות
 וחכמי המחקר קראום חלקי הנפש ואין ל'
 שהיא מתחלקת בהחלק הגוף אבל הם
 מוני פעולותיה החלוקו שהם בכלל הנפש
 וכן יקראו הפעולות ההם נפשו ואל חשוב
 אדם עבור זה שיש לאדם נפשו רבות כמו
 שחשב ראש הרופאי עד ששם פתיח ספרו
 שהנפשות ג והם טבעית וחינוית ונפשיות
 ואולם מענה השאלה הרביעית
 מה נוכל להשיג ממהותה

ומקומה כתב ארסטו בתהלת ספר הנפש
 כל בני אדם הם שוים בנפש ובגוף אבל אין
 כלם יודעים אמרת הנפש כאשר יודעין
 אמרת הגוף וזוה אינו פלא כי הגוף מושג
 בחושים והנפש אינה מושגת כי אם בשכל
 לבד ועל זה המין בני אדם שאינם משיגים
 כי אם דבר מוחש אינם מאמינים בהיות
 הנפש או יאמינו שהיא מתפשטת בכל
 מקומות הגוף מפני שהיא מתנועת אבל
 מהותה או עניניה ישותה הם מאמינים
 בדרך קבלה ומעטי הם ששיגו זה בשכל
 ואין ראוי ונכון שלא ידע האדם חלקו אשר
 בו ישכיל אלהיו הואיל והחלק ההוא דומה
 לאלוה כמו שיתבאר יולכן ראוי לנו לחקור
 ולבקש בדרך המופרת לידע ישורת נפשנו
 ונחקור תחלה אם היא גוף או בגוף או חוץ
 לגוף ונאמר תחלה צרי להאמין בהכרח
 שאיננו גוף שאין היתה גוף לא היתה מגיע
 פעולתה לא לקרוב ממנה כמו שהגוף לא
 יגיע פעולתו לרחוק ממנו ועוד כל גשם
 מתנועת אי אפשר לו זולתי אחר משני פניו
 או שיגיע לו גשם או מה שאינו גשם
 ואמנם אם יהיה המגיע לו גשם יתחייב
 שיהיה הגשם ההוא מתנועת ויתחייב לו
 המגיע והנה לא ימלט הענין אם שילך אל
 לא תכלית זה שקר או שיוגע אל מניע
 שאינו גשם הנה אם כן התחייב המגיע

שאינו גשם' ואמנם איך הוא שיש באדם חי בכמו זה המנוע כי היה גם המתנועעים יגיעו בהכרח לתנועה ראשון והמתנועע הראשון הוא שלא יתנועע מפאת דבר הוץ ממנו ולא ימלט אם שיש לו מניע בו או לא' ואם לא הנה יהיה מתנועע מבלתי מניע ואם יהיה מניע והי' גשם ישתלשל הענין אל לא תכלית' וא"כ אי אפשר מבלתי שהי' במתנועע הראשון מני' בלתי גשם הוא אשר יגיעו וזה המנוע הו אשר נורה עליו משם נפש ועוד כי כל גוף יש לו איכו מוחש מן המוחשי ואיכו הנפש לא ישיגו החושי' אם כן איך הנפש גוף' ועוד כי הדבר שאינו חי לא יחיה דבר אחר ואנו רואים שהנפש תחיה את הגוף כי כסורה ממנו הוא מת' אם כן הנפש איננה גוף' ואיך לומר שהיא גוף נפשי שאם כן היא נפשית מנפש אחרת וכן יאמר על האחרת וזה ילך אל לא תכלית אם כן איננה גוף נפשי' ודע כי החושבים שהנפש היא גוף עם היות שאין זאת המחשבה כל כך רבת ההזק מצד עצמה' אמנם היא רבת ההזק מצד מה שאפשר להמשך אחריה שאר אמונות נפסדות מאבידות בעבור כי תפק ציורינו בציורי השכל שהנפש היא גוף יהיה מה שיהיה או דק מאד או מאיר או מזרחיר כשמש לאלתר וביאנו ההכרה לציור שיש למעלה בעולם העליון גופים ומקומות מוגבלים עם מרה שיתקבל אצל כל אדם שהנפש ניתנה מלמעלה וביצורו שיש גופים בעולם העליון לאלתר יביאנו זה הציור שהמלאכי גופים' וכבר התאמת אצל ההמון שהמלאכים הם אצולים מהוד הבורא שתברך שמו ויתעלה זכרו' וידוע הוא שהמאציל לא יאצול ראשונה אלא ברומה לו' אם כן מזה יגזור שהבורא ית' שמו שהוא גוף וחרי החושב המחשבה הזאת כפר בעיקר' ראה גם ראה מה קרה

לאשר חשב שהנפש היא גוף' הנה הוכחנו ביאר היטב שהנפש איננה גוף' ואם כן צריך להאמין שאיננה בתוך הגוף לפי שאין דבר שיהיה בתוך דבר אחר למלאת הללו אלא גוף כמו המים בתוך הנוד והשמן בתוך הצלחות' ועוד שאם תאמר שיהיה הגוף מקום לנפש ותהיה הנפש בתוכו לא ימלט מאחד משני פנים או שתהיה הנפש במקום אחד מן הגוף או בגוף כלו בשוה ואם תהיה במקום אחד מן הגוף היה שאר הגוף מת' ואם תהיה בגוף כלו בשוה הי' הסר מן הנפש כפי מה שיהסר מן הגוף' א"כ איננה בתוך הגוף' גם אינ' בגוף כולו בשוה' וגם אינה הוץ לגוף שאם היתה הוץ לגוף לא ימלט או שתהיה קרובה לגוף או רחוקה ממנו אם תהיה רחוקה מן הגוף אזי יהיה הגוף אפס התועלת מהנפש וישחת האדם ואם היא קרובה לגוף מעבר אחד העבר הוויא בלבד ישיג התועלת ושאר הגוף לא ישיג' ואם היא אצל הגוף מכל עבר אזי תהיה מקופלת על הגוף מקופלת אותו ותהיה כמו שק לגוף ויחזור הדבר לקושיא הראשונה שהיא גוף שאם תמצא מקום או שתהיה כמו שק לגוף ממלא' מקום תהיה הגוף משני פנים' הנה נתבאר מפה שאמרנו שאיננה גוף ולא בתוך הגוף ולא הוצרה לו אם כן צריך לומר שהיא מדרגה אחת משפע דקה מאד וזכה מאד והקפתה לגוף יותר דק מהקפת הגוף עצמו ויותר קרובה ודבקה דבוק דינקי לגוף- מדבוק קורבת איברי הגוף והלקיו לגוף ואין לה שום יחס' ועוד עם אבר מיוחד ממנו ואם ראה כח ואורה במקום אחר יתר מבולתו' וזה כי כאשר תתחבר עם הגוף יצא ממנה שלש כחות שהם נקראים רוח חיים והתאנה' והבינה' והכתוב קראם רוח' ונפש' ונשמה' רוח הוא חיים ובו יתנועע ולפי שקיומו

שקיומו

ובלתי משתגל והוא אצולה באצילו מאצול
 ונמצאת במציאות ממציא כי היא אצולה
 ונמצאת מכבוד הכורא יתברך כאמרו נר יי
 נשמת אדם והמציאות מאין להיות מדת
 פעולותיה ולהורות על מציאותו והי המרמזת
 אליו כדי שלא יכפור בה שום כופ' ולא ידחה
 אותה שום מדחה כמאמר הכתוב ומבשרי
 אחזה אלונה וכן דמוה דלל לבוראה יתב
 באמרם מה הנשמה מלאכה כל הגוף אף
 הבה מלא כל הארץ כבודי מה הבה רואה
 ואינו נראה אף היא רואה ואינה נראית מה
 הבה נהור אף הנשמה טהורה מה הבה
 יושב בהדרי חדרים אף הנשמה יושב בהדרי
 חדרים מה הבה נושא העולם כלו והוא
 יתברך אינו נושא אף הנשמה נושאת כל
 הגוף ואינה נושאת ואם הדברים יעיס
 בעניני הנפש קל וחומר בענין הכורא יתב
 ויתעלה והנה מצאנו אמתת הנפש ואין
 מי שיוכל לכפור מציאותה בו ולא ידע
 הויתה בעצמו ובגופו הואיל ואינה בו כמנ
 שביארתי שאין מקומה הגוף אבל הנפש
 מקום לו ולא נשיג מסנה לא צורה ולא
 דמות ולא מראה ולא ריש אף על פי
 שפעולותיה ניכרין בו וכך השכל שאבארנו
 לפניו שפעליו וסימניו ניכרין לא נשיג לו
 לא דמות ולא צורה ולא מראה ולא נמשילו
 ברעיונינו ואמר הפילוסוף במליצת משל
 בשומו ריש הנפש שהיא העצם מתמים
 לגוף טבעי כלי בעל חיות בכח וענין
 הרישם הזה הוא מעולה כי מה שאמר על
 הנפש שהיא עצם ההבדלה ממקרה ומה
 שאמר מתמים רצה לומר שהעצם הזה הוא
 עילה מתמימת לאדם הוא וח' סבה לעולם
 הכא הואיל ובגלל הטוב הזה נבראינו
 ובעבורו באנו לעולם והגענו להרכבת הגוף
 ולביאת החומר ואמרו גשם טבעי כלי
 שהוא כלי שמשתמש בה הגוף לפי הפצה
 ובגתה הואיל ואין לגוף שום ח' זולתה
 ומפני

שקומו ה' באויר כי בהעדר האויר ה' נאבד
 וגם כי הוא עצמו הומה לאויר לכן נקרא
 רוח וכל הי משתתף בו ועיקר כחו הוא
 בלב ועובר בגוף בעורקים היופקים כמו
 שביארתי בנתיב הרביעי וקרא יכולת
 התאווה בשם נפש להודיע שיש לאדם השק
 ונגעו וראיה לדבר כי תאווה נפש וכן
 אומר ונפש מאכל תאוה וזה הכח עיקרו
 בכבר וכל חי משתתף בו וממנו תאות
 המאכל ודבר המשגל ונקרא נפש להיותה
 נופשרת המעשים בגוף בהיותה מתנועע
 בתשמישי הגוף או הוא לשון רבוי ודבר
 עורף מגור ויצאתם ופשתם והכמי המתק
 קראוהו הרוח הטבעי ועוברת בגוף בעורקי
 מלתי דופק עם הדם כמו שביארתי בנתיב
 הרביעי וקרא הכונה בשם הנשמה על
 דרך הכתוב שאם נשמת שרתי תבינים ועיקר
 כחה הוא כמות הראש ולכן נברא האדם
 עוף מכל הנבראים בקומתם לפי שהי גזורה
 מן השמים ולכן נקרא נשמה או שנקראת
 כן להיוהה מתנשמת באויר והכתוב הוסף
 לה שתי שמות והם יחידה וחיה יחידה
 לפי שאין לה דמיון הנבראים לא בעליונים
 ולא בתחתונים והיה לפי שאינה מתה
 והיא עצם לפי שכל דבר שמקבל הפכים
 ועומד בענין אחד במנין הוא עצם והנפש
 היא עומדת אחת במנין מקבלת ההפכים
 והוא האמת והשקר שמחה ויגון חכמה
 וכחלות אם כן הנפש היא עצם ועוד כי
 גדר העצם הוא כל דבר אשר במציאותו
 יקיי דבר אחד ובסומו ממנו יפסד ואנו רואים
 בנפש גדר העצם שהיא כאשר תבא תקיים
 אותו ותעמידנו כל ימי חיותה בו ובכורה
 ממנו יפסד אם כן היא עצם הנה הוכחתי
 שהנפש היא בלתי גוף ולא נגבלת בגוף
 ובלתי מקרה ובלתי סגולה ולא ישונה אח
 מהמקרים הלילה היא עצם צוריי כי
 הוא אויר דק וך ביותר והוא בלתי שתהלק

הנתיב הששי

ומפני היותו חסר הופקד עליו להנהיגו עצם שלם שיראה בו שלימות העצם הזרז כי הגוף הוא גולם והנפש היא צורתו כמו שהמראה צורה לעין :

ומענה השאלה החמישית אם הנפש קדומה או נבראת *

ואולם

דע כי כל נמצא או יש לו התחלה או אין לו התחלה ואם הנפש היא עצם שאין לה התחלה היא נצחית אם כן היא עצם נצחי * ואם כן היא דומה בנצחותה לבורא ית' ואם יהיה זה היה הבורא יתברך וזולתו נצחיים בשוה וזה הוא שקר במושכל ראשון שהיא הידיעה האחרת שביארום מארבע מיני הידיעות שביארום חכמי המתקד' ואלה הם ארבע מיני הידיעות * המין הראשון המורגשות והם הנודעות לאדם באחד מחמש חושים וזה המין מבואר אין להאריך בביאורו * המין השני המפורסמות והם והעצו' הגוליות שנתפשטו בכל העולם כמו שנודע לכל אדם שכבוד אב ואם והשכר אברה וכיוצא בהם טוב * והגזילה והגניבה וכיוצא בהם רע ולא יעמוד המופת על זה כי הכרח המופת יחייב להאמין האמת ולהכחיש השקר לא לעשות הטוב ולהרחיק הרע כמו שאבאר לפניך רק ידע אות' בעבור שנתפשט זה ברוב האומות ונפלה הסכמת העולם עליה' וזה הם הנקראו מפורסמות * המין השלישי המקובלות והם הדברים שיצטרך אצל המעינים לאמתם במופת או להכחישם במופת ולא יהיו נודעות אצל זה המקבל מצד המופת כי לא יצא שכלו לפועל רק יסמך בידיעתם בקבלו אותם מנביא אמת או חכם אחד שהוא מרצה אצלו שנתבאר לו במופת * המין הרביעי הם המושכלות ראשונ' ונפול בזה המין האמ' והשקר לא טוב ורע כמו שתאמ' הכל גדול מן החליק וקוטר המרובע גדול מצלעו אמת * והתקבץ שני ד' כי בנשוא

אחד בזמן אחד שוא * ואלו הם מושכלות ראשונות שלא יצטרך האדם לאמת' במופת כי בטבע כל אדם לדעת אותם * ומזהו המין הוא אמונת הידיעה שאין הנפקדומה אלא נבראת :

ואולם

מענה השאלה הששית אם נבראת מאת הבורא יתברך על יד אמצעי אם לא * כבר הכנימו חכמי המחקר שהנפש נבראת ונאצלת מבוראה יתבר' על ידי שכל הפועל הנותן צורה לכל בעלי צורה ונותן השכל לבעלי שכל כי הנפש היא פתילה בכח חומר הגוף או בכח המזג המתחדש שממנו יהיה נוצ' הגוף ואחר כך תצא הנפש מן הכח אל הפועל וכל מי שיצ' מן הכח אל הפועל מוציאו זולתו והוא הוץ ממנו בכח כח הכח הוא מוכא' במופתו ועוד אם הנפש נבראת מאת הבורא יתברך בלי אמצעי אינו נמצא שום דבר נכב' ממנ' ואינו כן כי ידוע הוא שהשכלים הגדולים הם נכבדות יותר ממנה :

ואולם

מענה השתי שאלות והם השביעית והשמינית אבאר יחד יען שבשניה' יחד נחלקו חכמי המחק' הוא אם כל הנפשות שבאנשי העולם בו כלנה נפש אח' בסוג כמו אור השמש שהוא כללי מאור אחד רצונם לומר מן השמש ועם היות שיתנוצצו ממנו על שוכני האר' הילי' מאורים לאין סוף או כמו החום שיוליד חמימיות רבות כפי נושאו ונפעליו ועם כל זה איננו אילא חום אחד לבד כמו כן הם הנפשות או אם הם נפשות העולם רבות במספר כפי הגופות שהם מוצקות בהנה * וכמו כן נחלקו החכמים ההם אם בכל יום נבראות נפשו' חדשו מוצקו בגופו המתהוו' * או אם נבראו כל הנפשו' כבר בברי' העולם ועל זה העיון יש חלוקה בין הכתות * כי כן רשד כתב בפירושו על כפר הנפש בבראות שהנפש היא אחת במספר בכל אנשי העולם

למחבר

בצורה שצורה פלוני' בה בכה וכו' בצורה
 הטבעית והמיניית שהם דברים נולה עם
 הומריה והם בס נמצאו בכה שהמה שלמין
 אל הומריהם כמו צורה האנושי עם האנוש
 והצמחים עם הצמחי וכן באישי המיני כמו
 צור הדקל בדקל והכרוב לכרוב אבל בצור
 המלאכותית אין הרב כן מכל מקום
 הצורות האלהיות כמו הנפש היא תמיד
 בפועל עוד אם תאמר שהיא מתדרשת
 בכל יולא ימרט זה מאחד משני פנים או
 שתהיינה נמצאות או שתמצאן ממציא
 הראשון בטל רל המצאם מאין כהמצא
 נמצא מבלתי נמצא הוא הר נמנע אם לא
 על צד הברי' והו' פלא ואין להאמין אם לא
 לצורך אמונה מכרחה על כך השני גם כן
 בטל בעבור שזה הנמצא אשר נמצאו ממנו
 או בהכרח הומר או צורה כי אין עוראשיות
 נמצאות זולת אלה כי ההעדר אין לו מקום
 בזה כשכבר בטלנו היתה נמצאת מאין
 ואם תאמר שאותו הנמצא שנמצאו ממנו
 הוא הומר זה בטל יותר מן הראשון בעבור
 שאם כן לפי זה הנה הצורה תהווה מן
 החומ' נולד מזה שמה שהו' בפועל תהווה
 ממה שהו' בכה והשלים בעצמו נמצא
 ונתהווה מן ההסר וכל זה הוא ודבר כזו
 ואם תאמר שאותו הנמצא שנמצאו ממנו
 הו' צורה גם זה בטל כראשון ונמנע בעבור
 שאם כן לפי זה הצורה תהווה מצורה ולא
 אחת מאחת לבד אלא צורות מצורות ללא
 תכלית ויוליד מזה שהצורה המה נמצאות
 בכה והוות ונפסדות זו לזו תמיד והנה
 התבאר ההפך מזה רל שההו' הו' הוא סבת
 ההויה וההפסד והצורה היא בלתי הווה
 בלתי נפסדת בעצמה מן הצד שהי' בו צורה
 זו היא הקדמה אמיתית לכן כל אלה הנתח'
 הם שוא ונשאר שכל הנפשות הם אחת
 כעצם ובמספר הרבה כמקרה הנושאי והיא
 מדרגה פוזקת על הנושאים הנאותים אל
 קבלתי

גם אם נראים ממנה רבויים במקרה אמר
 אלו הנפשות של כל בני העולם אם הנה
 רבות במספר כעצם מציאותם אינני יוצאו
 מאחד משני פנים או שהנה מצואו בפועל
 או המה מתודשות מידי יום יום ונבראות
 בהתוות הגופות וכל אחת מוצקת בנוף
 המיית אליה ושני הפני האלה הם נמנעים
 ובטלים היותם כלנה מצואות יהדו בפועל
 תמיד הוא דבר בטל בעבור שאחרי שהנפש
 היא צורה כמו שביארתי אכ ימצאו צורות
 בפועל בזמן א לאין תכלית וזה שוא בעבור
 שהיא צורה מוכא ל הומר גוף אנושי להו'
 אלו צורה משלמת ובה ימצא צורו מוכאות
 אל הומר לאין תכלית צריך בהכר' שימצאו
 עמהם הומרים בפועל ללא תכלית כי אלא
 המצא צורה בלי הומר והו' בלי צור' בפועל
 מן הצור' המתאחר אל החמר' עומדות כך
 מקדם תמי בעבור שאם היו צורות נמצאות
 בלי הומר היתה מציאותם לבטלה כי לאינו
 הועלת ולא זה צורך ימצאו כך הו' ואל
 או נמצא החומר אליהם והצורה והרו' הם
 במאמר הצירוף ובה ימצא הומרים בפועל
 ללא תכלית וזה גם כן שוא כראשו ויותר
 שהרי לפי זה יתחייב שהיו מקדם מעולם
 גופים נמצאים כמספר הנפשות עומדות
 ברוא' כך תמיד ולא תהונו עוד הגופות מאז
 עד היום אם כן הפנים הראשונים בטלים
 ומכונתים והפנים השניים רל שהמה
 מתדשות תמיד מידי יום יום ונבראות כפי
 התהוות הגופות אשר יוצקו בהמה גם זה
 בטל בעבור שכל מתחדש אפשרות הרושו
 קודם הרוש בימן והוא נמצא בכה וכבר
 הונח בהקדמות אמיתית שהמה צורות היא
 כולה נמצא בפועל מצד מציאו עצמם ואע"פ
 שתראה שצורה פלונית היא בחומ' בכה אין
 זה הכח לה מצד עצמ' לא מצד החומ' שהו'
 לקבל צורות שונות זו ארר זו ויאמר
 בחומר שצורה פלוני' בו בכה אבל לא יאמר

קבלתו כמו משל השמש והירח ויש
 שהמשלתי למעלה או כמו הנקודה שהיא
 ארת ויוציאו ממנה ראשי קוים הרבה
 אלה הם הראיות שהביא בן רשד על היות
 כל הנפשות אחת במין ובמספר ויש כת
 אחרת שאומרת שהנפשות המוצקו' בנפשות
 אנשי העולם חמה נבראות ומחודשות בכל
 יום בהתילדות הנפשות והמה רבות בעצם
 מיוחד לכל אחת כפי מספר הנפשות שיוצקו
 בהנה שאלו היו כל הנפשות אחת בעצם
 היה ראוי שיהיו אנשי העולם כלם חכמים
 או ככלים וידע האחד מהם מה שיד' האחר
 ולא נעלם ממנו ויהיו כלם שוים בנפש כמו
 ששל הילי השמש שהביא בן רשד שכלם
 שוין כן היה להם להיות נפשות כל בני האדם
 שוין ואי אנו רואין הדב' כן ואם תהיה הנפ'
 אח' בתוכ' ובסכל תהיה אם כן הנפש הסכלה
 והחכם ביה' זה שקר א"כ הנפש החכם אינה
 הנפש הסכלה ואין הנפש אחרת בכל
 הגופים אבל הם רבות במספר הגופות
 המיוחדות בהם :

נאם המחבר

בקשתי בספרים
 למצוא לאחד
 פחכמי ישראל אם הבריע בין שתי הכחות
 האלה ונמצא שכתב הר"ם בן ז'ל שכל
 נפשות ישראל שהן עתידין לבא מיו מעמד
 הר סיני עד היום האחרון היו במיתן תורה
 ואנו נכנסנו וערכים בעבור אבותינו ובנינו
 בעבורנו ובני בנינו בעבור עד הדור האחרון
 שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עז' ע"כ
 דנה מזה המאמר נבין מענה שתי השאלות
 שאינן מתחדשות בכל יום אלא שנבראו
 בברי' העולם כמו שביארתי בנתיב השני
 ושהמה רבות בעצם מיוחד לכל אחד כפי
 מספר הגופות שיוצקו בהנה אמנם
 פתוך תורה שבכתב לא נוכל להתאמת על
 זה רוצה לומר אם הם אחת במין או רבות
 כי נמצא קצת כתובים יורו שהמה רבות

כאמרו הנה כל הנפשות לי הנה * וכן
 שומר נפשות חסידיו * וכן לכפר על
 נפשותיכם * וקצת כתובים יורו שכל
 אחת כאמרו נתן נשמה לעם עליה משמע
 אחת לכל בני העולם * עוד אמר צדקיה חי
 יי אשר עשה לנו הנפש הזאת * אמר לנו
 ואמר זאת * ולא אמר נפשות אלו משמע
 שכולם הם אחד * אמנם מצאנו כתוב אחר
 שיורה יותר על מספר הרבוי בעצם הבריאה
 מכל שאר הכתובים והוא אמרו כי רוח
 מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי שזה
 מורה על היותם רבות במספר ובעצם
 ושהמה ברורות כולנה מן מקדם הואיל
 ואמר עשיתי :

ואולם

מענה השאלה התשיעי והוא
 באי זה ענין היא תנועת
 הנפש * דע כי התנועה היא סוג לארבעת
 מאמרות * האחת תנועה בעצם כמו החוויה
 וההפסד * והשנית התנועה בכמות והיא
 הצמיחה והחסרון * והשלישית התנועה
 בכל איכות רוצה לומר השנוי מאיכות
 לאיכות * והרביעית התנועה באנה רוצה
 לומר העתק ממקום אל מקום * ומה
 המאמר הרביעי היא תנועת הנפש ותנועת
 את הגוף הוא כמו הציור שינוע המציור
 ואמנם הוא לא הונע והוא התחלה לדבר
 המתנועע * כן היא הנפש מניעה הגוף
 לתאווה ולרצון ולפעל ולשנוי והיא לא
 התנועה באחת מעניני תנועות הגוף ואף
 על פי שאין לה בעצמה תנועה עצמית יש
 לה תנועה מקרית בי בהתנועע הגוף מן
 הבית לעלירה נעתקה הנפש גם כן אך
 תנועת הגוף היא בעצם ותנועת הנפש
 במקרה והנפש הוא המניע הראשון בעצם
 אלא שכבר התנועה במקרה וכשתנוח
 הנעת הנפש ינוח המתנועע בעבורה והוא
 הגוף ובנוח הגוף תסור התנועה המקרית
 החוזה לנפש כי מר' שיתנועע במקרה

יגוה בהכר וכשינוע ינוע המתנועע בעבורו;
ואולם מענה השאלה העשירי והוא
 לבאר כחות הנפש דע כי
פעולות הנפש נחלקים להמשה כחות
 והם נפש הצומחת * ונפש המרגשת *
 והמדרת * ונפש המתאווה והיא הצומחת
 או המתעוררת * ונפש השכלית : נפש
 הצומחת נחלקת ג' לשלש כחות : והם כח
 הזן * וכח המגדל וכח המוליד ברומה * כיצד
 הזן הוא באצטומכא והוא הכח המעמיד
 הגוף במזג שוה ומושך אליו מה שיאות לו
 ודוחה מעליו מה שזיקקהו לפי שיש בו כח
 המושך * והמחוק * והמעכל * והדוחה *
 המושך הם יובש על טבע המרה הירוקה *
 והוא בכל האיברים השואב * לחות המאכל
 ומושכיז אליהן * והמחוק קר יובש על
 טבע המרה השחורה והוא יעצור המאכל
 וישמרנו עד ישרים הטבע פעולותיו אשר
 יפעל בו * והמעכל הם ולח על טבע הדם
 וטוחן וישנה המאכל עד שידמה אל עצם
 הגוף וידבק בו * והדוחה קר ולח על טבע
 הליחה הלבנה ודוחה כותר המאכל ויטהר
 הגוף ויוציא הפסולת ממנו * וכל אלה הכחות
 נכללים בכח הזן ואינו נעדר מבעלי חיים
 עד יום מותם * וכח המגדל הוא בכל הגוף
 ומגדלו בכח הדם הנמשך בו וזה הכח נמצ'
 בחי עד הגיעו להשלמת שיעורו כי כל גוף
 יש לו גבול ותכלית ידוע לפי מזג המין ולפי
 מזג האצטומכא וכאשר גדל כל צרכו לא
 יתא צריך לו ולכן יעדר ממנו * וכח המוליד
 ברומה הוא כמו כן בכל הגוף והוא כח הצר'
 להתנדז המין שהוא הכח אשר בטפת
 הזרע ונמצא באדם עד הגיעו לששים שנה
 אם טבעו בינוני ואם הוא חזק יעמו בו יותר
 וכתב הרמבם כי שבע כחות הזן ימצאו
 לבח המוליד כי יש לו כח מושך הטפה וכח
 מחזיק שבו שומר העובר * וכח משנה *
 ואז הכח המצייר נתחן בטפה יצא לפועל

ויוצי' האיברי כמו שביארתי בתחלת הנתיב
 הרביעי * וכח מכיר וכורה מה שיכשר לו מן
 המזון ובעת הם הזמ' המנובל להיו העובר
 במעי אמו אזי ויוציאו הכח הדוח' מהררם *
 וכל אלה הכוח' אינם כבול' ורצון לא בטבע *
ואולם פעולת הנפש המרגשת אשר
 ממנו הכח המדמה הי' בכונה
 ורצון לא בבחירה וטבע * וממנה נפעלים
 המשה חושים שהם חוש הראות * והשמע *
 והריח * והטעם * והמישוש * והשלישה מהם
 שהם הראי' והשמע והריח * צריכי' לבינונית
 האור או המים או האש כמו שנאמ' בספר
 הנפש * אבל שני רגשים הטעם והמישוש
 הבינונית היא נמצא בהם בלי צור לבינונית
 מבהוץ * וחוש הראות הו' החד והרק והנכב'
 שבכולן ולכן הוא משיג בשיעור יות משאר
 החושים וזה מבוואר ונגלה שהרי בראותך
 אדם מרחו' בערך א' חוש הריח * וחוש הריח
 גם כן הוא משיג מרחוק בער' א' חוש הטעם
 והמישוש שהם חושים גסים ולכן לא ישיגו
 מוחשיהם עד הדבקם בהם ופגעם אותם *
 וחוש המישוש אין לו אבר מיוחד אך הוא
 נמצ' בכל שטח הגו' לפי שהרגש המישו'
 מצוי בכל הי' לכן הוא ראוי להיו' לכל מינו
 אבר שותף שירגיש בו ולא יהיה מיוחד לאבר
 מאבריו המורכבים אלא ימצא בכל איבריו
 ואותו הוא הכשר לפיכך בבש' הוא ההרגש
 של מישוש השותף והוא ההתחלה בו *
 אמנם גאלינוס רואה כי העצב הוא נושא
 כח המישוש ולכן כת' כי הידי' וכלי המשגל
 הם מיוחד' למישוש * טוב זה ההרגש הוא
 סימן ליהוב חכמת הנפש והולשתו הו' סימן
 סכלות ולכן מי שבשרו רך הכשר הוא נבון
 והקשה אינו נבון יוכל אלה החמשה חושים
 שכאדם הם בו חזקי' כלם יחד יותר מכולתו
 משאר בעלי חיים * אמנם בקצ' מבועלי
 חיים שיש להם חוש אחד חזק יותר מכולתם
 כמו הנשר בראות * והעור' והזנב' והדבור'
 כד א 24 I כתי

והם שכל האפשרי המכונה לבן רשד שכל החומרי והוא הכח המדבר * ושכל הקני והוא העיוני * ושכל הפועל שאבארם לפני בסמוך * ושכל החומרי שהוא השכל המתפעל יהיה דמיון החומר והנושא לשכל הקני הוא השכל הנקנה * ושכל הנקנה דומה כחומר וכנושא לשכל הפועל * ושכל הפועל פעולתו ההשגה בכח המדבר והגיע השגתו בתכלית מדרגת השלמות אשר לאדם הוא ששיגהו והוא תכלית ההצלח * ונפש המתאווה היא האוה כבהמה ולכן נקראת נפש הבהמית וממנה נמשכרת כל התאוות הרעות בהתגברת על הגוף ובה ישתוקק האדם לדבר אחד או ימאסהו * ובסבתה נמשכות המחשבות הרעות והכעס והרצון והפחד והגבורה והאכזריו והרדמנות והאהבה והשנאה והרבה מאלה המקרים הנפשיים הם בסבתה * והיא החוטאת כי היא יצר הרע ועליה נאמר והנפש הדוטאת היא תמות * וצריך הירא את דבר השם להלחם עם הנפש הבהמית הזאת כגבור הנלחם עם אויבו * ובעת עלותה ישפילנה ובעת התגברת יהלישנה עד אשר יושב בבטח ובשלחה וימצא שלום לנפש השכלית כענין שאמר שלמה ע"ה תאוה נהיה תערב לנפש והועבת כסילים סור מרע * נהיה משור נהייתי ונחליתי והוא על משקל נפש נענה תשביע * רצונו לומר תאוה הנשכרת אהריתה תערב לנפש היא נפש השכלית ותועבת כסילים סור מרע רצונו לומר כי הכסילים התעובו הטוב שהוא סור מרע ובחרו ברע ולא סרו מאחרי תאוות ומאחרי שרירות לבם הרע ומאחר שלא נהרהקו מן המדות המוגזנות ומתכלי התענוגים הגופני הנה הם כבהמה על צורת אדם הואיל והנפש השכלית אשר להם לא תשלים פעולתה * והוה מאמר הכתוב וידע צדיק נפש בהמתו וגומר * רצונו לומר כי הצדיק שובר נפש הבהמית

צריח והאריה בשמע * ושורש אלה החמשה חושים שבארם הוא כמות ואף לדברי אריסטו שמייחס אותם אל הלב שבת ששורש כלם הוא הלב וממנו מתפשטים הכחורג אלא שהמניעים והמרגישו ברצון יהיו באמצעו המוח והמכעיי באמצעות הככר והמולידי באמצעות הזרע * אמנם מודה הוא שהמוח הוא האמצעי ומקבל אותם מן הלב שהוא השורש הראשון * והמוח הוא חשר השני תחתיו שממנו יתפשטו כל אחד ואחד ל מקומו ושם ישובו כלם כמו הנקודה שבאמצע העגולה שהיא שורש לכל הקני היוצאים ממנה לקו היוצא בעיגול כן שורש כל ההרגשות הוא במוח ומשם יצאו ושם יבאו אם כן הם חיצונות והם גם כן פנימי * החיצונות נקראו בכלל ההרגשו והפנימיות דמיון והוא הכח המדמ' וביאור זה כי הרגש החיצון כמו הראות והשמע רואה דברים הנראי ושומע קול הנשמע והרגש הפנימי והוא הדמיון משיג העני ומצייר אותו ותופס תכונתו וכמותו בדמיונו עד שנסארו חקוק' שם ולולי זה לא היה מכיר הדבר שרא' או הקול ששמ' כשהחזר והואו או שומע אותו פעם אחר * אך הדמיון אשר צייר העניינים בעת ההרגש וחקק תכונתם ושיעורם ועצר אותם בדמיונו על כן המיר אות' בפע' האחר * והנפש המדברת מבואר הוא שכהה בלשון והיא הנפש אשר נפדה כוראה יתבר' באדם כאמרו ופח באפיו נשמת חיים והיא היתה בו לנפש המדבר' כמו שתרגם אנקלוס ויהי האדם לנפש חיה * והוה אדם לרוח מלא * וכך יראה מדברי רז"ל שאמרו רבא ברא גברא שדרית לקמיה דרבי זירא הוה משתעי ליה ולא אישתעי אמר ליה דמן חבריא את תוב לעפרך * הנה ראינו כי כח המדבר אי אפשר להיותו באדם כי אם מהבורא יתבר' * והוא חלק מן השכל כי יש בשכל שלשה מינין או תקראם שלשה מדרגות מושכלי *

קרה ולמה הזהיר הבורא יתברך על ידי המלאך לאשת מנוח שלא האכל מגפן היין וצוה על הבן להיותו נזיר אלהים מן הבטן וכן שמואל הנביא על למה היה נזיר אלהים אלא הדבר הוא כמו שבארתי כי בעבור שיש בני אדם שסבורין לקבל ועכשו אינן יכולין לקבל לפיכך מפני אותם הצריך הכתוב משפט אחד לכל והוא להביא קרבן על שציער עצמו ולא עשה מאהבה ועל כן נרטינן מפני שציער עצמו מן היין ולא נרטינן שמנע אלא בעבור שמצטער אי אפשר לו שלא יתחס בעצמו ולכן יהיה בקרבן כפרה על אותה הנחמה כדי שלא יפסיד שכרו אבל מי שרואה שיצרו מתגבר עליו שנודר להיות נזיר ועושה מאהבה ואינו מתחס כמה שכרו הרבה מאד כי החליש נפש בהמיותו מזה למדנו שראוי לכל חכם לב לשום השתדלותו תמיד לנהוג עצמו בדרך החמוצעת ואז יקרא חסיד כמאמר הכתוב גומל נפשו איש חסד אמנם אם יראה שיתגברו עליו התאוות ימנע מהם כמו שעושה הנזיר או יתענה לעתים רחוקים כדי להמית הבהמית העודפת בו אבל אם יראה שיזיק לו לפי הלישות טבעו ירחק ממנו ולא יענה עצמו יותר מדאי כדי לקצר ימיו כמו שעושינן פרושי האומות המסנפים עצמן בכל מיני סגוף כאלו בוראם ית' שונא הגוף ורוצה לאברו כי זה הוא בלי ספק אכזריות גמורה ועליו נאמר ועוכר שארו אכזרי ומי שתגבר עליו הנפש הזאת ר"ל הנפש הבהמית ה' כסיל אטום מעט הבנה מסתכל בתאוות הפחיתות רב מאכ ומשתה ומשגל והתולדת ודומה לטבע הצמחים הנפש השכלית עיקר פעולתה הוא במוח וממנו נמשכין דהכמרה והרבוניה אל הלב להשוב מחשבות ומשם אל הכליות היועצות לומר המחשבה ולרמיסיה

כד ב 24 II אל

הבהמית שבו כמו וידע בהם ארת אנשי סוכות וכן וידוע חלי' ויש מפרשים וידע צדיק נפש בהמתו שהצדיק הוא וידע איכות שיתופה בחומר בהמיותו ומתהוה בהנאותיה כפי הכמות הראוי לה מהם ורחמי רשעים אכזרי רוצה לומר כי מר שמרסם הרשע והגררץ על נפש הבהמית שלו והוא מענה ומערה ומשביע אותה יותר מצרכה אותה הרחמנות שידמו שהיא רחמנות שיעדן גופו במאכל ובמשקה ו נבטאות היא האכזריות עצמ' כי ההצלחות החם הגופניות אינם כי אם דמיונות ומקרה הגוף והם כלין בכלות הגוף ולכן מצאנו שהנזיר לפי שמנע עצמו ממקצת מעדני העולם נאמר בו כי נזר אלהיו על ראשו ודומה לכהן גדול ואם יקשה עליך מה שאר"ל וכפר עליו מאשר הטא על הנפש וכי באי זו נפש הטא זה אלא מפני שציער עצמו מן היין קל והומר ומר זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה זה אל יקשה עלינו כי פירושו הוא כמו שאומר דע כי הנזיר הקדיש את עצמו לבורא יתברך ומנע עצמו מן היין ומן התגלחת וסבור כי יכול לקבל ואולי בזמן נזירותו כשהיה רואה חבריו שותים יין ומתגלחין היה מתנחם בנפשו ומצא כמו מתחרט ולכן צריך כפרה על הנפש רצוני לומר בעבור שנתחרט בנפשו לפיכך יהיה לו זה הקרבן כפרה על אותה חרטה כדי שלא יפסיד כלום משכרו שעשה עצמו נזיר שאם תרצה לומר שעשה חטא לפי שנדר היאך צוהו הבורא יתברך לעשות כך ושלא לעשות כן ומנע אותו מלאכל ענבים לחים ויבשים ואדרבה היה לו להזהר מתחלה עליו שלא ידור במצוה מבוראו יתברך ותהיה זאת אחת ממצות לא תעשה כמו לא תתגודדו ולא תשימו

אל האיברים ולהוציא המחשבה הפועל ומי שנברה עליו זו הנפש שב רוחני אלהי מתאווה מאד בדרכי המלאכים כפי יכולת האנושית ודע כי הנפש הזויה הירה לה מצד הכורא יתב' חנינה ומחוייב סדר טבע המציאות והתחברה בחומר גוף אנושי לתת לו שלימן והוא השכל והיה זה נאות וראוי מפני כי כאשר השכל אמצעי בין הכורא יתברך ובין זולתו מעולויו ובכלל שהוא המנהיג הראשון תחת מעלת הכורא יתברך כי השכל ראשון העלולים והוא מניע לכל שאר העלולים מפני שא"א שיהיה הראשון יתברך ויתע' מניע לכל דבר מהדברי מאין אמצעי לא מפני חסרון יכולת בראשון יתב' הלילה והם כי הנה ואפי' בשיהיו האמצעי' ההם אינם פועלין מבח עצמם אלא מן הכח שהגיע להם מיכולת הראשון ית' ואמנם היה צורך באמצעיים מפני עוצם יכולת הראשון יתברך ועוצם עליו על כל עליו עד שמפני זה לא היה אפשר לכל דבר מן הדברים שיהיה מקבל יכולת הכורא יתברך ושפעו בלי אמצעות אמנם השכל היה אפשר לו זה מפני שהוא תחת העלולים ומפני זה נראה בו כח הכורא ית' והדרו יותר מאשר הוא נראה בשאר הדברים ומפני שהתבאר מעניינו שאינו דבק בגשם ולא בחומר יתחיי' בהכרח דבר אמצעי בין השכל והדברים החומרים יחסו ביניהם כמו השכל בין הראשון ית' ושאר הדברים ונתחיי' כמו כן כי כמו שהשכל הוא מצד דבק בראשון יתבר' ומצד דבק בשאר הדברים אשר מפני דבקו בראשון היה מקבל מן הראשון ית' ומצד דבקו בשאר הדברים פועל בהם כן צריך שיהיה האמצעי בין החומר והשכל מצד אחד דבק בחומר ומצד אחר דבק בשכל ואין דבר בכל הנמצא שיהיה כן רק הנפש החיה כי אנו רואים שהיא תולה בשכל כמו שאבאר ואם כן היא בהכרח האמצעית בין

השכל והדברים הגופיים ואם כן הנפש החיה שהיא שוכנת בגוים היא סרסוף בין השכל לגוף ולפי שלא יתכן להיות הנפש החיה בגוף מבלי שתהיה שם נפש צומחת לכך נקשרת בו נפש הצומחת תחלה א"כ נמצאת הנפש הצומח' שלישי' לשכל והנפש החיה היא שניה לשכל ודע כי ההשגות האנושיות שלש והם הרגש ודמיון ושכל והחבור המורגש הוא חבור איש ואשתו והחבור המדומ' הוא דבור הצורה והדומר והחבור המושכל הוא חבור השכל והנפש והחבור הזה הוא חבור רוחני והנפ' פועלת כל פעולותיה בשכל שהוא צורת' כאשר היא הנפש צורת הגוף א"כ הנה נתבא' שהשכל הוא ה' הצור' שבה תפעול הנפש כי השכל נותן כל הכרות ואפי' החיני והעומ' והמרגי' ויהיה השכל צורת הגוף הטבעי באמצעות הנפש וימצאו הנה לפי זה שתי צורות הנפש צורה לגוף והשכל צור' לנפש ושתי הצורות המה כמו דב' א' והראי' שהשכל חלק מנפש בשנר' כי השכל יהיה נטרד ולא לבד נטרד לא אפי' נשח כשיקרו לנפ' התפעלו' נפשיות כמו כעס ודאגה ודומיה' ואם היה עצם נפרד מנפש לגמרי לא ישתנ' במקרה הנפש כלל א"כ ירא' ששניהם אחת והשכל אין לו טבע מחומר מוגבל בפועל ואינו כח בגוף בעבור שהו' בלתי מעורב לגוף כמו שבארת' מפני שבכח המשכיל הו' משיג הצורות הפשוטות מן החומר ולכן לא לו שיהיה מעור' בחומרי' תדע שהוא כן שהרי תמצ' כי כחות הגופיים הם נהלשי' לסוף עת הבחרו' אשר הוא סמוך למ' שנה' והכחות המשכילי' אש' הם חלקי הנפ' המשכלת יחזקו בעת החי' ועו' כי כחות הגופי' כמו החושים בהתמדת קעשיהם או כהשיג' דברי' עצומי' חזקים כמו אור השמש העצו' והקול החו' יחלישו' חוש הראות וחוש השמ' ולא יוכל להשיג' לחוש הדברי' הקלים והחלושי' אשר היו משיגי'ן קודם לכך ולא כן כחות

והוא פרי הנפש. ההכמה כי בעת שנוגד
 האדם ויצא לאויר העולם נמצאת נפשו
 היכמה בתוך גופו כמו הזרע הזרוע בארץ
 שלא נודע כחו ואם ישקחו בעליו וישמרו
 כפי כחו עד שיתחיל לצמוח וישלח ענפים
 ויונקות אזי יוציא פרח ויצין ציץ ובסוף
 יגמול פרוי. ואולם כל עץ לא יעשה פרי
 טוב אך כפי האדמה וטוב השורש וטוב
 השמירה יהיה טוב הפרי. וכן הנפש
 היכמה בתחלת היותה בגוף לא נודע כחה
 ולא יראו פעולותיה ובחתימה והיא כמו
 הזרע הנסתר תחת הארץ וכל אשר יגדל
 האדם תלך היא הלך וגדל ויראו בחותמה
 ויוסיפו בכל יום מעט מעט עד שיוגיע האדם
 לזמן הבחרו ואז תדמה הנפש לאילן אשר
 הוציא פרח ויצין ציץ. ובעת יוסף מיס
 עד ארבעים שנה שהו ראוי לבניה וישתדל
 להקור בהכמות אזי ישרם שכלו ותדמה
 נפשו לפרח ולציץ אשר גמל פרוי.
 ואולם לא כל נפש ייש לה שכל טוב אלא
 כפי יסוד הגוף אשר הוא באדמה וכפי טוב
 יסוד הנפש אשר היא בזרע וכפי טוב
 המוסר והרקות החקירה בחכמה אשר היא
 כשמירה לאילן. כן יהיה טוב השכל אשר
 הוא הפרי הטוב של הנפש. ודע שזה
 האנושי יחלק לשכל מעשי ולשכל עיוני.
 והשכל המעשי הוא אשר יבחר בו האדם
 הטוב מן הרע וראוי לקרותו דעת או
 חכמה. והשכל העיוני הוא אשר בו
 יבחר האדם האמת מן השקר והוא השכל
 האמתי. ונדבר תחלה על שכל המעשי
 ונאמר כי הוא על שני פנים האחד נקרא
 מחשבי. או שמאי. והשני מלאכותי.
 המחשבי הוא אורו שבו יהי ההשתכלות
 בדבר אם ראוי שיהיה אם לאו ומבדיל בין
 הנאות והכלתי נאורה בפעולות ובמדות
 אנושיות והוא מבוא גדול אל הצלחת הנפש
 כי הוא הוא המנהיג ותמנהל את הכח
 המתעורר

כהו הנפש המשכלת כי כל עוד אש יפליגו
 להשיג בדבר עמוק יוסיפו אומץ להשכל
 בדב עמוק יות ממנו יואם פעמי יחלש הכח
 השכלי הוא מפני שהוא נעזר מכת הציור
 ובתחלה האבר הנושא הכח המצייר ההו
 אזי יחלוש השכל אבל השכל אינו מעורב
 בגוף ואף על פי שהוא בנפש והנפש היא
 פועלת בגוף. ועוד אם היה מעורב בגוף
 יהיה לו מאת החומר מן הטבעי הגשמיים
 ויהיה לו כלי כמו החוש. ודע כי השכל
 הוא שפע ממעלה עליונה על האדם ובוה
 נבדל משאר כל המורכבי ההווים הנפסדים
 ומשכלו ומעלה גבורה מכל חי שפל ועל
 המעלה הזאת נקרא האדם האמתי אדם
 בחיות צורת השכל מגעת לנשמה ובלתי
 זאת הצורה אין לנשמה צורה ועליה נאם
 געשה אדם בצלמנו כדמותנו. וצלם
 אינו רוצה לומר על תכונת האיברי ותמונת
 האדם ותאריו שהיא צורת העין והחושם
 והפה אמנם צלם הוא נופל בכל מקום על
 הצורה הטבעית רצונם לומר על הענין
 אשר בו נגלה הדבר והיה מה שהוא והוא
 אמתו מאשר הוא הנמצא ההוא אשר
 הענין ההוא באדם הוא אשר בעבורו תהיה
 ההשגה האנושית. ומפני ההשגה הזאת
 השכלית נאם בו בצלם אלהים. ואמנם
 דמות הוא שם מן דמה ל' דמיון בענין לא
 בתמונה ותאר כענין אמרו דמיתי לקאר
 מדבר לא שדמ' לכנפיה ונוצתה אבל דמה
 אבלו לאבלה. וכאשר יוחד האדם בענין
 שבו זר מאד מה שאי' כן בדב' מן הנמצאו'
 שתחת גלגל הירח והיא ההשגה השכלית
 אשר לא ישתמש בה חוש ולא מעשה גוף
 ולא יד דמה אותה להשגת הכוריא ותכרך
 אשר אינה כלי ואם אינה דמיון באמת
 אבל לנראה מן הדעת תחלה ונאמר באדם
 מפני זה הענין רצו' לו' מפני השכל האתי
 המדובק בו שהוא בצלם אלהים נבדמותי

הנתיב השני

מדרגות' המדרגה הראשונה! הוא הכח אשר בו ישג האדם המושכלות הראשונות והם הדברים שלא יצטרך להם מופת על אמיתתם והם מטבע האנושיות כמו שנודע לכל אדם שהכל גדול מן החלק וקוטרו המרובע גדול מצלעו ושלא יתקבצו שני הפכים בנושא אחד בזמן אחד וכיוצא בהם; והמדרגה השנית' היא החכמה שיצטרך עליה מופת שבו ידע האדם אמתת המציאות כתכונת הגלגלים ומספרם וכיוצא בהם; והמדרגה השלישית' הוא הכח אשר בו ישג התחלת כל הדברי' וצורותם העצמיות ויפשיט בשכלו הצורות מן החומרים הנושאי' אותם ואז יתאחד שכלו עם הצורה המופשטת וישוב הוא והיא דבר אחד' והביא ההבנם בכת' הדעת המשל בזה כמו החותם והנתתם והחתום שאם יתרום כדונג ויצלול בו ויסבוב כל חלקיו על דאורך והרוחב ורצועמק בכל כללי חלקיו של העומק והרוחב ואז יתאחד אותו הדונג עם הצורה ומהותו כמהותו' והמדרגה הרביעית' היא השגת הצורות הנפרדי' בעיקר מציאותם ואין צרי' להפריד אותם כי הם בעצמם נפרדות מחומר והם השכלים הנפרדים ולא יוכל שכל האנושי להשיג מהם ר'ל מהצורות הנפרדות רק השכל הפועל שהוא אחרון שבשכלים הנפרדים והו המוציא שכל האדם מן הכח אל הפועל' והוא התחלת שכלו המתפעל כמו שניצוץ השמש או שאר הדברים המאירים מוציאי חוש העין מן הכח אל הפועל' שאם יעמוד אדם במקו חושך שיהיה ממנו האור יהי ניצוץ העין הוא כבד' והדבר חנר' יהיה נר' בכח וכשיזופיע אורה שמש או יתר הדברי' המאירי' אזי יצא ניצוץ העין מן הכח אל הפועל ויהיה רואה בפועל והנר' נר' בפועל וסבת צאתו מן הכח אל הפועל הוא ניצוץ השמש' יכן שכל האדם משכיל בכח וכשיצא

המתעורר על הענינים הרצוניים ומישרהו לבחור בטוב כביבוד אב ואם וגמילו' חסדים וכיוצא בהם ולמאום ברע כגניבתה וגזילתה ורדיצה וכיוצא בהן' ויאמר בכל אלה טוב ורע כי הם הסכמיות לא אמר ושקר שהם פעולות השכל העיוני כי לא תאמר הגניבה שקר וכיבוד הורים אמת' אמנם תאמר הגניבה רע וכיבוד החורים טוב והמלאכותיי הוא אותו אשר בו ישתכל האדם וישג מיני המלאכות והאומניות וזה הכח כמו בן הוא מיוחד באדם לבד לא בשאר בעלי חיים וזה לפי שהאדם צריך להכין מזונו ודירתו' אמנם עם זה שני הפנים הוא נקרא מעשי' בעבור שמצד א' הוא נערך אל השגת הענינים המובאים אל מעשים ואל פעולות ר'ל למר' שדרכו שיובא אל פעולה ובפרט האופן השני ממנו שהוא המלאכותיי' אמנם עם זה הוא גם כן עיוני מצד אחר רוצ'לומ' מצד העיון וההשתכלות שיש לו להבדיל בין הראוי ובלתי ראוי והמועיל והמזיק בכל הענינים המובאים אל מעשה ולכן נגדרה המלאכה שהיא דמיון אחד טוב מובא מן הצידוק' אם כן המלאכה עם היות שגם היא נעשית בכח הדמיוני אמנם צריך שנאמר שאותו הדמיון יהיה מובא מן הצידוק ויהיה אם כן לפי זה שההפרש שיש בין העיוני שאבאר לזה השכל המעשי הוא דק לפי הנבחיים' ואין הפרש ביניהם בעצם אלא במקר' הנבחיים כי נבחי העיוני הם האמת והשקר לבד' ונבחי המעשי הם הטוב והרע' והם תיקון רגוץ לא תיקון הנפש' אמנם השכל העיוני הוא נכבד ממנו שהוא תיקון הנפש' והוא קודם לו במעלה אף כי הראשון קודם לו בטבע ובזמן' וזה השכל העיוני הוא אשר בו ידע האדם האמת מן השקר והו' נחלק לארבעה

וכושיצא מן הכח אל הפועל וישנו הצורות
 מופשטות מהמוריה ואח"כ יעלה למדרגה
 האחרת וישנו הדבר שהוא סבת צאתו מן
 הכח אל הפועל ההוא והוא שכל הפועל
 אשר הוא סבת שכלו המתפעל חו"ה היא
 המדרגה העליונה שבושכל האנושי ר"ל
 השגת התחלתו שהוא השכל הפועל לא
 שידע כל מהותו כי לא יוכל שום אדם
 להשיגו כאשר הוא בעודנו דבק בדומר
 אמנם מציאותו וכל להשיגו בדרכי המופת
 על פי הקדמות צודקות והוא מן המדרגה
 השנייה שהזכרנו וכתב אבונצר כי הכח
 המדבר אשר בו האדם אדם אינו בעצמו
 שכל בפועל ולא יותן בטבע שיהיה שכל
 בפועל וישו שאר הדברים מושכלות בפועל
 לכח המדבר וכאש הגיע הכח המדב' שכל
 שב גם כן זה השכל אשר בו עתה בפועל
 דומה לדברים הנפרדים וישיביל עצמותו
 אשר הוא בפועל שכל ובהשכילו עצמו
 השכיל שאר הדברי שעצמו עלה להם כי
 הוא ציור ענין הנמצא ושב המושכל ממנו
 הוא אש' ושיביל ויהיה אז עצם מה שישכיל
 יהיה מושכל מצד מה שישכיל ויהיה אז
 המשכיל והמושכל והשכל בו דבר אחד
 בעינו ובה ושוב במדרגת השכל הפועל
 האת המדרגה כאשר יגיע האד' נשלמה
 הצלתו ויהי אז בפועל ובשלימן בהשכילו
 בעלתו ואמנם כל זמן שלא ישכיל בעלתו
 אינו שכל בפועל אשר הוא הפועל השכלי
 ומפני זה אי' שכלנו שלם עד שנשכיל השכ'
 הפועל' וזה ההקש הוא בכל שכל אלא
 שהשכיל הנפרדים לא היה עת שהם יהיו
 בו בלתי משכילי בעלותם בפועל מפני
 תכלית הברלתם מן הדומ' ומפני זה לא הי'
 עת שלא היו שכל בפועל מה שאי' כן בשכל
 האנושי כי מפני שהיה לו תליה עם החומ'
 היה נמצא מופשט מן הציור בפועל בשום
 עת והשכילו השכל הפועל לא יהי' רק אח'

ואולם

207

269

הנתיב השביעי

בהנהגת בריאות הנפש
הדריכני בנתיב מצותיך כי בו
כדי למצוא בסופה חופש:
הפצתי:

עורה נרדם	למה תישן	ועובד את אל	יוצר הרים
ושמע דברי	כל המורה	אותך דרכי	המישרים
לשוב אל אל	אל ישראל	סורה הואל	איש תמרורים:
ודבק בשמו	וזכור עצמו	אל תשכח יום	המסורים
ודעה כי לו	אלף תחיה	סופך לבא	הנוך העפרים
וזכור את יום	דין האיום	אינ בו פדיום	גם כופרים
זכור בשתך	בזמך לכתך	לפני הורים	הנבחרים
לתת השבון	לפני רבון	העולמים	צור היצורים
ירקב גופך	רמה חופך	ימר סופך	ממי מרים
עת נשמתך	תצא ממך	תשוב אבן	או כצורים
נתעב נאלח	מופשט נשלח	מהר תוכל	שם לקברים
מכל עמל	תלך אמל	איך לך מנוס	ממאסרים
ישמיעון לך	רע מפעלך	אוי לך אוי לך	תשמ אומרים
הבן כי ה	עולם הזה	כפרוסדור אל	בתי שרים
אם את עצמך	תתקן בפרנס	דור יבניסוך	אל החדרים
תשב תדיר	לפני עליון	תשעשע	עם היקרים
שלום שלום	יאמר לך	סורה הואל	למקום ברים

ראשית חכמה יראת י' שכל טוב לכל
עושיהם ת הלתו עומדת לעד:

שלשון שכל הוא מיוחד יותר על ההשגות
האמתיות מלשון חכמה כמו שאמ' הנביא
השכל וידוע אותי' וכן בכל דבריו ביאר
שיראת י' היא המעשי והוא אמרו שכל
טוב לכל עושיהם ר'ל ששכל טוב ימצא
לכל עושי מצות בוראו יתב' כי מן המעשי
יעלה אל העיוני' וכנני עושיהם שב אל
פקודי השם הנזכר למעלה באמרו נאמני'
כל פקודיו' אחר כך בא להזכיר הגמול
כה א 25 i אחר

הודיענו דוד ע'ה כזרה הכתוב שתחלת
החכמה האמתית ר'ל העיונית היא יראת
הברא יתברך' והיא הרחקת המעשים
המגוני' ובחירת המעשים הנאותים כאשר
אמר אדון הנביאים על המצות המעשיות
ויראת מאלהיך אני י' שעל המעשיות
הנוצרך ליראם מהעונש' והזור המשורר
וכפל דבריו במלורת שונות והחליף מלרת
חכמה במלרת שכל בהוספת ביאור לפי

ומה גדול מנשוא עוני אם בגללך יענישוני
 מוטב לך לשמו' ממני ואז ממלהתי תרפאני
 ומאפלה לאור תוציאני ולהזות בנועם יי
 תזכני כי איך אעלה אל אבי עת יפקד על
 חובי תחלה אמשול לך משלו וכוזה תמיד לא
 תכשל ולב תשית לדעתי ולא תקוץ בתוכחתי
 ואה אם אאריך כי הכל צריך ומדברי
 תחש' כי אנכי ידעתי את מיר' וא' ערפ' הקש'
 ולא תחט' והנ' תמשי' לעצמך לאה מהעבד'
 אשר למצות אדניהם שוקדים וישרתנה
 יום ולילה עס היות שלא הטיב לו האדון
 תחלה ולעבודת פרך יצוהו ולעשות כל
 מלאכה קשה כריתוהו ולחטוב עצים
 ולשאוב מים יאמר לו עשה ולא יתן לו
 לו מאומה אם ירצה ואם יטעמיהו
 פרוסה הוא כדי שיהיה וישרתהו בברוצ'
 ובכל יום בכל אשר יחפוץ יעבדו ומאומ'
 לא ישא בעמלו שיוליך בידו וכל אשר
 יש לו יקח האדון כתאו' לבו כי מה שנה
 עבד קנה רבו ואם ירצה האדון להטיב לו
 ויניח לו את כל עמלו אזי יודה לו העבד
 כל ימי היותו כי הגדיל עמו חסדו וטובו
 והנה אתה אשר בראך בוראך והכיז כל
 איבריך כאשר בנתיב הרביעי נתבאר
 ולתתך עליון נתנני כך להיות מפואר
 ואהרי כן בכל שעה ושעה עושה עמך
 תשועה ומצילך מכל פגעים וכל שעות
 ורגעים לא לפי ארפ'ים ורובי רבבות
 פעמי הטובות והנה קנאך לו לעבד עולם
 ולעבדו באיבריך כלם ואף כי אם תעבדהו
 להצלהתך כי לך צדקך לפניך אם רכמת
 חכמת לך ולצת לבדך תשא קלונך כי
 אתה תקבל תגמולך אם טוב ואם רע כפי
 מעשיך אם תוסיף וא' תגרע כי תקצור אש'
 תזרע ואול' הוא מלמדך להועיל ומדריךך
 בדרך נכונה להטיבך באהרונה ולכן
 צדק בתריג מצות קלות וחמור' כדי שאם
 תקיים האחת ואם לאו תקיים האחרות
 כמעשה

אחרי השכל האמתי והיוא' השארותו אחר
 כלות הגוף כמו שאבאר בנתיב התשיעי
 ובהדבקו בשכל הפועל והיותו קיים לעד
 והוא שאמר תחלתו עומדת לעד כלו
 הדבר שהיוא' תכלית הגוף ושבתו ומכאן
 אמ' ר'ל כל שיראת הטאו קודמת להכמתו
 חכמתו מתקיימת וכך דוד על שנה המאמ'
 הזה במקומו אחרות באמרו אשרי איש ירא
 את י' במצותיו חפץ מאד עוד אמר מי זה
 האיש ירא יי וירנו בדרך יבחר נפשו בטוב
 תלך וגו' כי באמת הירא' היא העיק' כי היא
 מוללת כל המצות שנעשים בפה ובלב
 ובמעשה שבהם יעלה האדם למדרגה
 העליונה שבעדה נברא כי לא נברא לקנו
 הון שיעזבוהו לאחרים ולא לבנות בנינים
 ויעזבם לזרים והוא ידור תחת הארץ
 וגם לא להתענג בנימי מאכלים ומשקים
 שאם ירבה בשר ירב רמה גם זיקו ברובם
 וכן דברי השחוק והשכרו סכלות והוללות
 ואולם נברא לעבודת' בוראו כמו שהוכחתי
 בנתיב השלישי והמשביל ידע כי ימי היו
 מועטים כי לא ידע האדם את עתו וכיד
 בוראו הם יוחו ונשמתו לקחת אותם כאש'
 יחפוץ ולכן ראוי לאדם לירא מבוראו
 יתברך ויתע' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל
 מאונו כי מלא כל הארץ כבודו והירא
 את דבר יי ישפיל קומתו ויזכור בימי
 כחרותו ימי זקנותו ובימי גבותו ימי
 שפלותו ובימי שמתו ימי אנהתו
 ובימי הופתו בימי הרפתו ובימי טובו
 ימי מכאובו ובימי הונו ימי אונו
 ובימי הודו ימי אידו ויכנע על עונתיו
 ויתחרט על כל פשעיו וזדונותיו ואני
 המהם סעיפי הקיצוני ומתנומתי העירוני
 ומים התאות אל היכשה העלוני ושכלי
 השיבני וכה אמר לי עד כי נצחני הלא
 אלהי מזוי יקרו רצבני ובגופך המגואל
 קשרני ואתה במעשיך הרעים טמאתני

אם טרחת בערב שבת כשבת אכלת *
 וכאשר שמעתי אני המחבר * את כל אשר
 שכלי אלי דבר * ענית לו ואמרת * גם אני
 ידעתי * כי הרבה הרשעתי * והטאתי
 ואשמתי * ובשרירות לבי הלכתי * ומחטוא
 לא הדלתי * בושתי וגם נכלמתי ובחשבי
 אשר מעלתי * זכרתי ונבהלתי * ופחד
 ואימה עלי הוספת בכל אשר ספרת * אשר
 כל שומעו הצילנה שתי אזוני * ובמה
 יתרצה זה * ארני * ומעתה איך תועיל לי
 תשובתי * ולמהול לי על כל חטאתי * כי
 כמה עברות רבות עשיתי * ומצות אלהי
 נשיתי ודרכיו הטובות הטתי * וכל משאלתי
 מלאתי * לעשות תאותי * הטאתי והרע
 העויתי * ובעונש הראוי לי הריני * כלל לא
 הייתי * כל ימי חיותי * ואף כי אחרי מותי *
 אוי לי כי נדמתי * אנה אוליך את חרפתי *
 כי כבר נתמלאת סאתי * ונמנעה סליחתי *
 וישב לאמר לי כזה * אל תטעה בעצמך
 לאמר דבר זה * כי תשובה לא תהיה רזה *
 שהרי אמ' ירמי החוזה * שובו בני שובבי *
 ארפא משובותיכם * וגם כולי עלמ' מודים *
 כי מקום שבעלי תשובה עומדי * איך צדיק *
 גמורי עומדים * ולכן הסר ממך עקשות פה *
 ולסליחת בוראך צפה * ואז ממכאובך
 תרפא ולא תספה * ותשמור מצות בוראך
 ועבודתו * שכבר אמרו לומדי תורתו * הבא
 לטהר מסייעין אותו * ולכן ראיתי אני
 המחבר לחבר הנתיב הזה ממצורת בוראי
 כדי להגות בו תמיד ולא אשכח יראת אלהי
 ואשודה * וילגדי תמיד כי מימיני כל אמוס
 כי ראיתי שההצלחות כולן בזויות בערך אלה
 ההצלחה הנצחית שהיא הצלחת האחרית
 התלויה בשלימות הנפש ושלימותה הוא
 בזכך ובקשוט והזכך הוא טהרת הנפש
 מן המדו' המנוג' וקדושת מן התארי' הרעים *
 והקשוט הוא לילך בדרך טובה וישרה כמו
 שארזל מנין שלא יאמ' אד' אשב ולא אעש'
 כה ב 25 II טובה

כמעשה הרחמן ההומל על ידינו * או האב
 על בנו יחידו * ולכן תקנו לנו קדמונו *
 לומר בכל יום בתפלתנו * אהבת עולם
 אהבתנו * וחמלה גדולה חמלת עלינו *
 אבינו מלכנו * וכן ביד נביאיו שלח לנו
 באמרו הנה לעמי שלחתיך * לאמר אהבת
 עולם אהבתך * כי בניו קראכם באמרו
 בנים אתם ליי אלהיכם * ועוד לקרוחכם
 בכורו הואל * באמרו בני בכורי ישראל *
 ומה י' שואל ממך * כי אם עשות משפט
 ואהבת חסד והצנע לבת עמו * ולתת תמיד
 כבוד לשמו * וזה איך בו טורה לדהותו *
 כי קרוב אליך הדבר מאד כפיך ובלבכך
 לעשותו * ואם תחזור בתשובה * ותעזוב
 המשובה * ותפתח חרצוב' מעוה * ותפשוט
 בגדי גאווה * ותלבש בגדי ענוה * אזי ינתן
 לך שכר טוב בעמלך * ולקץ הימין תנוח
 ותעמיד לגורלך * ואם אתה תריע מזלך *
 מידך היתה זאת לך * והוא אם שטיית מדרך
 הישרה * ואטמת אוזןך משמוע תורה *
 ובחרת בקבורת התאוה ובמשא ובתבערהי
 ותהיה לחרפות ולדראון * כאשר הוא לפני
 שבר גאון * וזה יען כי מקור מים חיי עזבת *
 ובשרירות לבך הלכת * ואתה בן אדם למה
 נדמת * כי כל שנותיך ישנת * ומתנומתך
 לא הקצת * כי תמיד לבוראך הכעסת *
 ויראתו לא זכרת * ותורתו לא שמרת *
 ומצותיו שכחת * והקתיו מאסת * ואת
 לצים לצת * ועל מה נשענת * כי הטאת
 ולא שבת * הלא טוב לך מעתה * לשבר
 יצרך הרע ולהכניעהו * ויצרך הטוב
 הנבירהו * ותמיד עליך תמשילוהו * וגם אני
 לזה אעזרהו * וזה תעש בעורך עלי נסמך *
 עד שלא אלקח מעמך * כי את היום כאן
 נפחור בקבר * ולא תוכל אז לעשו טוב *
 שבר על שבר * ולא תוכל אז לעשו טוב *
 כי תהיה הפשי מן המצות * ולא תמצא כי
 אם המצות * אשר הנה בהם טרחת * כאש'

טובה ולא רעה אל סור מרע ועשה טוב *
 ולכן הברתי הנתיב הזה מעבודת אלהי
 יתברך ומיראתו ולכן פתחתי ביראה וכן
 אחתום ביראה בע"ה ואתחיל לכתוב מליל
 ראשון יען כי בו היתרה התחלת הבריאה
 כמו שביארתי בנתיב השני * וגם כי הוא
 ראש השבוע ואכתוב בסדר ובקוצר *
 וקראתי הנתיב הזה הנהגת בריאות הנפש
 כי כשמו כן הוא שאין חולי גדול כשל
 הנפש ולכן אמר דוד ע"ה רפאה נפשי כי
 חטאתי לך * ואמר אדון הנביאים והסדר
 יי' מ"מ כל חולי ודרשו ר"ל זרה יצר הרע
 שהו באמת המביא חולי הגוף וחולי הנפש
 וכשם שניתן סדר ההנהגה לבריאת הגוף
 כן נתן לנו הבורא יתעלה תורה לבריאות
 הנפש ולרפואת הליה כמו שבא בי אני יי'
 רופאך * כי כמו שצריך האדם לקבל מזון
 בכל יום פעמים כן צותה התורה לקרוא
 ק"ש פעמים ביום והנמשך אליו מתפלה
 ודברי תורה * וכשם שצריך לקצת הנאות
 ותענוגים פעם אחת בשבת כן צותה על יום
 שבת להתענג בו על יי' בדיעת דרכיו מתוך
 השביתרה והפנאי וליזה קרא אותו שבת
 קדש * וכשם שצריך להקזה פעמי ושלש
 בשנה כן צותה על הרגלים * וכשם
 שצריכינן קצת בני אדם הקזה ומשקין קלין
 בכל חדש כן צותה על ראשי הדשים שיש
 בהן קצת זכרון בקרבן ובתפלה שהן זמן
 כפרה לכל תולדות החדשים הכאות בגלל
 היצר שהוא האויב והשונא והוא שתקנו
 בתפלת ראש חדש זכרון לכלם יהיה
 ותשועת נפשם מיד שונא * וכשם שהאדם
 צריך משקה לרפות מעיו ימים מספר קודם
 שיקבל אספרגוס כדי לסקל דרך הרפואה
 כן נתן רופא ישראל ימי התשובה מראש
 השנה ועד יום הכפורים שהם עשרה ימים
 והוא המספר הטוב בתורה כנגד עשרה
 רקיעים * וכשם שצריך האדם בכל שנה

את האספרגוס לאחר ששתה המשקה
 שבתכתי כדי לנקותו מן הליחות אשר
 נפסדו בו מחמת העיפוש והם המביאות
 כל חולי כן צותה התורה על יי' לענות אדם
 נפשו כדי שתפלוט כל הליחות שנתקבצו
 בה מתוך התענית ההו"ע תשובה שלימה
 ואמרו על אדם אחד שהלך אצל רופא
 שהיה חכם ובעל מוסר ומתעסק בעסקי בני
 אדם לשש שמים * ויאמר לו אדני הרופא
 החסיד הגידה נא לי רפואת העונות ואם
 מצאתי הן בעיניך עשה לי משקה לרפואת
 הנפש ולטהרה מהם כי הולך נפש אני *
 ויהי אותו הרופא החכם כשמעו הדברי הא"ה
 וישק שפתיו למצוא רפואה לאריכות
 נפש ומאכלות העינים והאיש משתאה לו
 מחריש לדעת רפואת הלי * ויען הרופא
 ויאמר הולך הולך הצועק מחלי העונות
 המשכרי הרוח והמענות קח שרשי הענות
 עם עלי התחללת והתקוה והוסף עליהם
 הלילג' התומה עם ורדי החכמה ותן הכל
 במכתש התשוב * ושחקוה יפה מרוב הבה
 ואהב * וגם תצוק בו מי היראה ותנהו כפרור
 והוקד תחתיו אש ההודא וכשיתבש שמרוו
 בכגד התבונה והניפרו בכפת האמ והאמונ'
 ושתהו בכוס הרצון ולא תשוב עו' על רשע
 ואשמה ולצוץ * ואז תרפא מכל אסון *
 הנה הבאתי טעמים לשם הנתיב הזה
 שקראתי הנהגת בריאת הנפש כאשר הו'
 וזה החלי לעשות :

אלה הדברים אשר יעשה האדם וחי
 בהם תחלה נדבר בתפלה אשר
 היא לנו תחלת הקריבנות כמאמר הכתוב
 ונשלמה פרים שפתינו * ונדבר תחלה בליל
 ראשון אשר הוא ראש השבוע וכן יהא דינו
 לשבו כולו * במוצאי שבת ילך לבה במרוצ'
 שנ' בית יי' נהלך ברגש * ויכנס באימה
 וברא ובכאן יאמ' ואני ברוב חסד אבא ביתך
 וגו' נבוא למשכנותיו נשתחוה להודו רגליו

וישאה מעט ואחרי כן יתפלל עם הצבור בכונה * וכשיאמר שמע ישראל יכוין את לבו לאביו שבשמים * ואם זכה לקבלה האמתית יכוין בו למה שראוי לכוין ואין ראוי לגלותו כי אם פה אל פה כי כן נתקבל עד משה רבינו עליו השלום שקבלו מפי הגבורה ויהטוף באלף ויארץ מעט בחית אכל בדלת יארץ הרבה כדי שימליכנו עליו ובשמים ובארץ ובכל אשר בהם * וכדי לעורר אז הכונה טוב הוא להשים ידיו על עיניו כדי שלא יטרידוהו ההסתכלות בשום דבר * וצריך ליתן ריוח בין הדברים כגון על לבך והדומה להם * ויתן ביני של תזכרו שלא יראה לשון אטימה כמו ויסכרו מעיני תהום או לשון שכר ונראה שעוש' על מנת לקבל פרס * ואם סיים שמע ואמר אמת קודם שסיימו שליח צבור אין צריך לחזור פעם אחרת לאמרו עם שליח צבור * וכשיקום להתפלל שמונה עשרה יכוין ארז רגליו וישים שתי ידיו על לבו הימין על השמאל כעבד כפות לפני אדונו ויכוף ראשו ויתן עיניו למטה ולבו לאביו שבשמים ויעמוד באימה ביראה ברעדה כי כן היה עומד בפני מלך בשר ודם רמה ותולעה כל שכן וכל שכן בפני מלך מלכי המלכים הקב"ה אשר שכינתו עומדת לפני המתפלל בכונה * ויהא כורע באבות תחלה וסוף כשיאמר ברוך יכרע מהרה כמקל ויזקוף בשם בנות כנחש ראשו למעלה מגבו * וכשיגיע לאתה חונן יאמר אתה חוננתנו וכו' * ואם לא אמר אינו צריך לחזור * ויכרע בהודאה תחלה וסוף כמו שכתבתי באבות * וצריך להשמיע לאזנו מה שיוציא בשפתיו ולכוין בכל מלה ומלה כי הוא עומד לפני בוחן לבות וכליות אשר הוא יודע תעלומות לב * מי שנזדמן לו רוק בעודו בתפלה מבליעו בגדו * ואם הוא אסתנים זורקו לאחוריו או לשמאלו אבל לא לפניו ולא לימינו ואם הוא מנהק

או מפרק מניח ידו על פיו עד שסיים * וכשיסיים שמונה עשר יחזור לאחוריו שלש פסיעות ויעשה שלש הכרעות ויאמר שלום הראשון לשמאלו שהוא לימין השנייה שהיא כנגדו והאחר לימינו שהוא לשמאל השכינה וסיים כל התפלה בכונ' עם הצבור ואחרי כן יאמר עלינו לשבח וישאה מעט בין וישע ולאנו משתדוים ויצא בנחת שלא יראה כמפרק משו' מעליו * וילך לביתו ויעשה מיד הבדלה קודם שיעש דבר אחר ויזהר בה הרבה שהיא מצוה גדולה * ואם אין לו יין לא יטעום דבר הלילה ההוא וגם לא יום המתרת עד שיבדיל אם הוא סבור שיהא לו יין להבדלה ואם יבדיל במוצאי שבת אחרי כן יסד' שלהנו כדי ללוות השב' ואפילו אינו צריך אלא לכזית * ואחרי כן ילמד כי כל בית שדברי תורה נשמעין בו כלילה שוב אינו חרב * וכשילך לישן שבו על מטתו ויאמר שמע והשכיבנו ויהי נועם ובא' המפיל תבל' שינה וכו' למנצח בקראי ענני וכו' * ויכנס במטה בחלוק ואחרי כן יפשטנו כדי שלא יראה בשרו ויהא צנוע מאד ואפילו הוא בהדרי חדרים * ואל ירהר בעבירה כי מה שיהרהר ירא' בחלום שנאמר רעיונך על משכבך סליקו * ואיכות השינה והחלומות ביארתי בנתיב החמישי בשביל השישי * כתב הרמב"ם אל אל יישן אדם על בטנו ולא על ערפו וישן עד חצי הלילה מוטה על צד שמאל ומשם ואילך על צד ימין * וטעם זה הוא לפי שהכבד מונח לצד ימין וכאשר יטה על צד שמאל אזי יהא הכבד על האצטומכא ויחממה בחומו ובוזר יתעבל המזון מהרה ואחרי שנתעבל המזון ראוי לו שיטה על צד ימין כדי שתנוח האצטומ' וירד פסולת המאכל * ולא ירבה אדם שיחה בטלה עם אשתו רחוק כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובטל מדברי תור' וסופו יורש גיהנם

כאשתו

274

באשתו אמרו ואל ירבה תשמישו עמה
 כתרנגולים מפני שמזיק מאד כמו שביארתי
 בנתיב החמישי * ושם ביארתי איך יתנהג
 האדם כתשמיש בהנהגת הבריאות *
 ובנתיב השלישי ביארתי זמן העונה הראוי
 וכונתה * ואל ישמש לפני בני אדם אבל
 בפני תינוק שאינו יודע לדבר מותר * וכך
 אל ישמש בחדר שיש בו ספר תורה או
 תפלין אם לא יפסיק בינו לבינם במהיצה
 גבוהה עשרה או יכניסם בתוך כלי שאינו
 מיוחד להם * ואם יוכל לקום בסוף כל
 אשמורה לומר ודוים ובקשורת ותחנונים
 ולהתפלל על ירושלים אזי מה טוב חלקו *
 ואולם כשיתחיל להא' היום יקום מי בזרזו'
 להתפלל ואל יאמר כמו שאומר העצל מעט
 שנות מעט תנומות מעט הבוק ידים לשכב *
 ויחש' אז שאם היה קוראו מלך או שר כמה
 היה ממחר לקום על אחת כמה וכמה לפני
 מלך מלכי המלכים יתברך וכשיקום א' ישב
 ערום אלא יציא זרועותיו וילבש החלוק
 נאחרי כן ישב כדי שלא יראה בשרו ויפנה
 ויקנה היטב בשמאל כדי שיהא גופו נקי
 לתפלה * ומשיקץ עד שיטול ידיו אל יגע
 בעינו שמשמא ולא להוטמו או לפיו לפי
 שמליד ריח רע ולא לאזנו שמהרשת ויטול
 ידיו ויתעטף בטלית ועיניו תחלה בחוטי' אם
 לא נפסק אחד מהם מעיקרו כי אז נפסל *
 ואם נפסקו שנים צריך שישאר בכל אחד
 מהם בכדי שיכרך הגדול וצריך ליזהר בו
 הרבה כי עונש המבטלו הוא גדול מאד
 והזהיר בו זוכה לבגדים נאים * ויניח תפלין
 של יד בזרועו למעלה על הבשר הבולט
 ויהא נוטה מעט כנגד לבו * ויברך להניח
 לאחר שיניחנו קודם שיקשרנו ואח' ישים
 תפלין של ראש על המוח ויברך על מצות
 תפלין ואל ידבר בין ברכה לברכה ואם דבר
 מברך על תפלין של ראש גם ברכת תפלין
 של יד * ואם אין לו א' תפלין של יד יניחנו

ויברך עליו ברכתו לבר כי אין מעכבות ואם
 אין לו א' תפלין של ראש לבר יניחנו ויבר'
 עליו שתי הברכות של ראש ושל יד * וצרי'
 האדם להזהר בהן הרבה שהרי אר'ל פושעי
 ישראל בגופן שיורדין לגיהנם ואינן עולין
 קרקפתא דלא מנחא תפלי' * ועוד אמרו כל
 הקורא ק'ש בלא תפלין כאלו מעיד עדות
 שקר בעצמו ואל יסיה דעתו מהם וישים ידו
 בהם תדיר כדי שלא יסורו ממקומן כי אם
 יסורו צרי' לבר' עליהם פעם אחר כשיחזירה
 וילך לבית הכנסת ויתפלל עם הצבור בכונ'
 ומשתחיל לומר ברוך שאמר אל ידבר עד
 שיענה לקדיש של אחר תפלת שמונ' עשר'
 וינהוג בה כמו שכתבתי למעלה * ויענה
 אמן על כל ברכה וברכה ויארך בו כי כל
 המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו *
 ואל יענה אמן חטופה והו' מי שחוטף לומר
 אמן קוד' שיסיים הש' הברכה * ולא אמן
 קטופה והוא מי שאומר אמן מהרה ואינו
 מאריך בו * ולא אמן יתומה והוא מי שעונה
 אמן ואינו שומע הברכה * והו' דוק בשאינו
 יודע איזו ברכה אומר ש' אבל אם יודע אי
 זו ברכ' אומר ש' אע"פ שאינו שומע ממנו
 יכול לענות אמן ואין זאת אמן יתומה כיון
 שיודע על אי זו ברכה עונה אמן * וכך היו
 עושין באלכסנדריא של מצרים שלא היו
 יכולין כלן לשמוע הברכה מש' ולכן היו
 מניפין בסודרין כדי להודיע לעם שסיים
 הברכה ואז היו עונין אמן לפי שהיו יודעין
 איזו ברכ' היתה אע"פ שלא היו שומעין אותה
 מפי הש' וכשיגיע ש' למודים יטעה עמו
 ויאמר מודים דרבנן חז נוסחו מודים אנתו
 לך יי' אלהינו ואלהי אבותינו אזוה כל בשר
 ויצרנו ויצר בראשית ברכות הוודאות לשמך
 הגדול כשם שהחייטנו וקייטתנו כן תחייט
 ותחננו ותקבצנו ותאסוף להצרות קדשך
 ולעבדך ולעשו' רצונך בלבב שלם על שאנו
 מודים לך * ואחר שיסיים תפלתו עם הצבור

בכונה

נטילת ידים תהיה ברכת אשר יצר הפס' ב'ן
 נטילה לברכה ולפי שאר'ל המזרח
 בנטילת ידי' נעקר מן העולם ראיתי להאר'י
 ולבאר דיני הנטילה לאכילה ונאמר צריכה
 להיות מכלי שיכול רביעית ושיעמוד בלא
 סמיכה והמים צריכין להיות קרים ושריא
 בעשה בהן מלאכה ושהיו ראויין לשתיית
 בהמה ושריא נשתנו מראיתן וצרי' שישפוך
 על כל יד לבדו או שישפוך רביעי' על שתי
 ידיו ביחד כי אם יטול ידו אדת וישפשה
 באהרת הם ידיו טמאות ואפילו ישפוך אתה
 כך על שתי ידיו ביחד לא יצא כי המים
 האחרונים אינן מטהרין אלא המים
 שנטמאו מחמת היד עצמה ולא הטומאה
 הבאה מחמת היד האחרת ואין לו תקנה
 אז אלא שינגבם ואדרי כן שיתן מים על
 שניהם ביחד פעם אחרת' וצריך שיתן
 הרבה מים על ידיו כי כך אמר החכם אנא
 משי מלא הפני מיא ויהבו לי מלא הפני
 טיבותא' וצריך שיבאו המים מכת אדם
 אבל אם באו מעצמם או שנתנם קוף לא
 יצא' וצריך שירפה ידיו בענין שיכנס
 המים בין האצבעות כי כל דבר שחוצץ
 בטבילה חוצץ בנטילה' ואם הטביל ידיו
 במים שיש בהן מ'סאה מכונסין יצא ואז
 צרי' לברך על טבילת ידים אבל אם הם פחות
 מ'סאה לא יצ' והטבילה או הנטיל' צריכ'
 להיות עד מקום חבור האצבעות עם פסתי
 היד וכשילך לנגבם צריך להוליך אצבעותיו
 זקופו למעלה בענין שלא יבא להם מהמים
 שנפלו על פסת היד ויבר' על נטילת ידי' מידי
 כשיתחיל לנגב' קוד' שיסיים הנגוב ואחרי כן
 ינגבם היט' דא' אבהו כל האוכל בלא נגוב
 ידי' כאן אוכל להם טמא שנ' ככה יאכלו בני
 ישראל' את לחמ' טמ' לחמ' טמ' בנימ' בלא נגוב
 ידי' א'ן נטריקון לח מ'טמא' ולא' שנינגבם
 יאכל מי' כי תכף לנטילה אבילת' היו לפני
 פרוס' ושליט' בצע' על השריט' ובמקו' שהוא

אפוי

כפונה יאמר עלינו לשבח כמו שכתבתי
 למעלה' ואם הגיל לקרות קורא לשנות
 שונה לעסוק במלאכתו יעסוק וישא וית' עם
 בני אדם באמונה כי זה הוא תהלת דינו של
 האדם נשאת ונתת באמונה' ואה כן אומר
 לו קבעת עתים לתורה ולכן צריך כל אדם
 לקבוע שעה ידועה בכל יום שילמד בו הק'
 ולא יעבר ואפילו מעט אם אינו יוכל ללמוד
 יותר כי אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד
 שיכוין לבו לשמים' וראוי לכל אדם לטעום
 דבר בבקר שכך שנינו בבב' שמונ' עשר דבר
 נאמרו בפת של שהרית מצלת מן החמ' ומן
 הצנה ומן הזיקון ומן המזיקין ומחכימי פתי
 וזוכה ללמוד וללמד ודבריו נשמעו ותלמודו
 מתקיי' בידו ואי' בשרו חבל ונזקק עם אשתו
 ואינו מתאווה לאשה אחרת והורגת כנה
 שבמעים ויש אומרים אף מכנסרת אהבה
 ומוציאה קנאה' ת'ר שעה ראשונה מאכל
 לודים שניה מאכל ליסטים שלישי מאכל
 יורשי' רביעית מאכל פועלים המישי' מאכל
 כל אדם' ששית מאכל תלמידי חכמים
 מכאן ואילך כזורק אבן לחמת' פי' כי התנא
 דימה האוכל לאחר שש שעות לחמת מלא
 יין אלא שחסר ממנו מעט ואם יניחנו כך
 ידמיץ ואם יתן בו אבן אה' יעלה היין מחמת
 האבן ולא יפכד כל כך אבל לא יהא היין
 כל כך טוב כמו אם ימלאנו ביינ' כך הוא
 האוכל לא' שש שעות שעם היות שיועיל
 לו כי לא ימות ברעב אבל לא יועיל לו כל
 כך כמו שיועיל לו אם אוכ' קוד' שש שעות'
 והטעם הוא כי האצטומא קודם שש שעות
 מבקשת מזונה ואם לא תמצ אותו תמשוך
 הליחות הרעות ויזיק לו' וכשידצרה לאכל
 יבדוק עצמו קודם אם צריך לנקבו וכשיצא
 יטול ידיו ויברך אשר יצר ואחרי כן יטול
 פעם אחרת לאכילה ויברך על נטילת ידים
 לכן היה נוהג אקני הר' אש' ול וכתב שאם לא
 טול רק פעם אחת ויברך אשר יצר ועל

275

הנתיב השביעי

סעודה כגון קחו המוציא או הביאו לפתך
ואם אינו הפת יפה אין לו לבצו עד שיביאו
לו לפתך והנהגתו באכילה על פי הכריוא
ביארתי בנתיב החמישי בשביל השלישי
ושם ביארתי בהקדמה שהיא מצו' להתנהג
בהנהגת הבריאות ולא לאכל כל דבר
להנאתו. וכן אמר הפייט תהי מחשבתך
לעד באכלך לתועלת בדרכי הרפואה.
ולא תהיה אכילתך לטעם ולא מצד מצוא
החך הנאה. כת הרמב"ם אל איך מסתכלין
בפני האוכל ולא במנתו שלא לביישו.
גרסינן במסכת דרך ארץ שנים שאוכלין זה
עם זה בקערה ויצא האחד צריך חברו
להמתינו. אבל אם הם ג' יוצא האחד אין
צריכין השנים להמתינו. לא יחא אדם
קפדן בסעודתו. ולא ישתה אדם כוסו
בפעם אחת כולו ואם שתאו נקרא גררין.
ואם שתאו בשלושה פעמים הרי זה מגסי
הרוח אלא שותחו בכ' פעמי' ואחר ששתאו
אל יתננו לחברו לשתות ממנו לפי שיש בו
סכנת הנפש. וגם אל יחזירוהו לשלחן לא
יתננו לשמש. וצריך האדם להניח פניו
בקערה לשמש. ואל יושט ב' ידיו ליקח
מהשלחן ומעשה היה ברבי עקיבא שזימן
לתלמידיו לסעוד אצלו כדי לנסותם אם היו
נוהגים בדרך ארץ החכם שבהם פשט ידו
אחת ליקח בשר ולא עלה בידו כי לא מצא
התיבה קטנה משך ידו ואכל הפת לבדו.
הטפש שבהם אחז הבשר ב' ידיו והתחיל
לאכל כעס רבי עקיבא אמר לו לא כי אלא
תקום ותניח עקבך על הכשר ואז תמשוך
בשתי ידיך ותהיה כעוף הדורס ואוכל.
ואין לאדם לדבר כשהוא אוכל כדי שלא
יראה המאכל בפיו וגם כדי שלא יקד' קנה
לושט כשהוא מדבר ויכנס המאכל בקנר
ויחנק ולכן אר"ל מי שמתעטש בשלחן אין
אומר לו אסותא. ר"ר אין עושיין בפת דבר
שהו נמאס בו אין זורקין אותו ואין סומכין

אפני יותר ולא בצד הרך שנאמר ובוצע ברך
ניאץ יי' אל תיקח ברך אלא ברך וקודם
שיבצע יתחוק מן הפרת מעט ויניחנו דבוק
בפת כענין שאם יאחזו בחתיכה שיעלה כל
הפת עמו וכן כתב זקני הרא"ש ז"ל. כי אם
יניח הפת שלם ולא יתחנה עד אחר הברכה
אזי יהיה הפסק בין ברכה לאכילה ולכן
צריך שיחרוץ מעט קודם הברכה כמו
שכתבתי. וצריך שלא יהא בחתך פחור
משני זתים כדי שלא יראה צר עין ולא יתו
מכביצה שנראה כרעבתן והוה דוקא בחול.
אבל כשברך טוב הוא לבצוע בהמוציא
הברכה. ונהגו לבצוע בשבת ז' רשומות
כמנין ימי השבוע וכנגד שבעה שקורין
בתורה. וכנגד אלון אותיות שבפסוק
שלישי שבברכת כהנים שהוא ישא יי' וגו'.
וביום טוב לבצוע חמשה רשומים כנגד ה'
שקורין אז בתורה וכנגד פסוק שני שהוא
יאר יי' וגו'. ובכל ימי החול ג' רשומים
כנגד שלשה שקורין בתורה וכנגד פסוק
ראשון שבברכת כהנים. וכשיבצע יתן
שתי ידיו על הפרת לפי שיש בהם עשר
אצבעות כנגד עשר מצוות התלויות בפרת
וארו הן א"ל תחרוש בשור וחמור. ב'
לא תחסם שור בדישו. ג' שדך לא תזרע
כלאים. ד' לקט' ה' שכחה. ו' פיאה.
ז' בכורים. ח' תרומה. ט' מעשר. י' חלה.
ויש אומרי' כנגד עשר תיבות שבפסוק ארץ
טהה. או בפסוק מצמיח הציר לבהמה
וגו'. ולכן תקנו ר"ל עשר תיבות בברכת
המוציא. וכן עשרה דברים נאמרו בברכת
המזון כמו שאבאר לפניכם בע"ה. והיודע
סוד העשירות ידע למד' תקנו ז"ל עשר
בתחלת האכילה ועשר בסופה. ויברך
המוציא לחם מן הארץ. ויתן ריוח בין
לחם למן הארץ שלא יבליע החם. ויסיים
הברכה כשפירי' החתך מן הלחם. ואחר
שיבצע אל ידבר עד שיאכל כי אם בצרכי

אל מקדשך השמים ' האר פניך אל עבדך ' והושאל להמלה ולרחמנות לא תשא פני דל ' וכך בהדור פנים לולי פני יהושפט מלך ישראל אני נושא ' זקן ונושא פנים ' וכך מלת נושא יאמר על החומל ועל המהדר לא תשא פני דל ' והוא שם לדבר הנעתיק המתקרב או המתרחק ישא ' י' עליך נוי מרהוק ' תזרם רוחו תשאם ' ויאמר גם כן למחילה ולסליחה נושא עון ' שא נא לפשע ' וכאן ר"ל ולא ישא פנים וישא ' פניו אליך כולל כל הענינים האלה לא ישא פנים לא יהדר פנים להאי פני רצונו למחול ולסלוח לחוטא ולהעתיק ממנו פני כעסו שהוא רמז למדת הדין וכבר ידעת שאין לפניו ית' לא כעס ולא רצו' ולא נאמרו מדות הללו בו ית' לא מצד שה פעולותיו והמקבל אותם כשיגמול החוטא ויענישנו וראה מצד הפעולה ההיא כאלו כעס ית' עליו ' וכאשר יגמלנו הטוב על צדקותיו אשר עשה יראה כאלו רצון הבורא ית' עמו ומראה לו פני של הידור והוא יתברך לא ישתנה הלילה ואינו מתפעל למדות האלו כמו שביארתי למעלה בנתיב הראשון רק שהמעשה משתנ' מצד המקבל לפי מעשיו והוא אמרו הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט ומפני ששני ה כתובים האלה ר"ל לא ישא פנים וישא ' י' פניך אליך יראה מנגליהם ככותרים כאלו הענין מדה אחת והיא מדת טובו של הבה שמשלם מדת הטוב כנגד מדת המתנהג בה וכמו שביארו היל באמרם נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שהויה עובר על פשע ' כל מי שמעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ' וכך המדה שנכנסין לפניו מן השורה למי שנכנס לפניו מן השורה ועל כן אמרו כאן שהית' החשובה ממנו יתברך שממדת טובו שיאר פנים ויעתיק עמהם פני הכעס וימחול לישראל ויכנס עמהם לפניו מן השור' מפני

בו הקערה או הכוס ואין מעבירין עליו קערה או כוס מלא שמים ישפוך עליו ומאס ' ר"ל פת פוטרת כל מיני מאכל אם באים מחמת הסעודה אבל אם הביאו לפניו מיני מאכל ואינן ללפת בו הפרה טעון ברכה ' ויין פוטר כל מיני משקין ' ואם אין לו יין וצמא למים הויא מהלוקת בין הפוסקים אם היין פוטרם אם לאו ולכן מי שרוצה לאכל ואין לו יין ורוצה לצאת ידי שנתים ' שיהא מעט מים קודם אכילה ויברך לפניו ולא לאחריו ואם לא עשה כן כתב זקני הראש' זל שיברך על המים אם אין לו יין ואם אינו צמא לא שבאמצע האכילה עמד המאכל בגרונו ואינו יכול לבלעו ישתה מים ולא יברך ואם בירך היא ברכה לבטלה ' ה"ר כמה יאכל האדם מדגן ויתחייב לברך ברכת המזון רבי מאיר אומר כזית ר' יהודה אומר' כביצה ' ואנו מחמירין כשנתים כי אם הוא חייב לאכל כגון בשבת שהוא מחוייב לאכל שלש סעודות אזי אם אכל כזית לא יצא ידי חובה עד שיאכל כביצה ' ואם בשאר הימים אכל אפי' כזית לבר צריך לברך עליו ברכת מזון ' וגרסינן בברכות פרק מי שמתו ' דרש בר עורא זימנין אמלה משמיה דרב אמר חיימי אמר לה משמיה דרב אמי חיימי אמר לפני הבה כתוב בתורתך אשר לא ישא פני' ולא יקח שוחד ' והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ' י' פניו אליך אמ' להם איך לא יאשא פני' לישראל אמרת להם ואכלת ושבעת וברכת והם דקדקו בעצמם עד כזית ועוד כביצה ' והנה ראיתי לבאר הגה הדרשה הזאת יען כי הוא קשה מאד לאשר אינו מביין אותה דע כי פנים היא שם לפני האדם ושאר בעלי היים פני אדם פני אריה פני נשר ומפני שהכעס והרצון הם ניכרים בפנים הושאל לכעס כמו ופניה לא היו לה עוד ' פני י' בעושי רע ' האר פניך

דְּנֵיכָה הַשְּׁבִיעִי

שהם מתנהגים עמו באותה מדה ומדקדקין לברך אפילו עד כזית ועד כביצה' עד כאן פירוש ההגדה הזאת' והנה נחזור לענינינו ונאמר אם אמר בעל הבית הב לך זנברך נאמר להם לאכל ולשתו' עד שיברכו עליו' ודוקא כשאמר בעל הבית אבל אם אמר אחר אין הישש' אמר רבי זירא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה ואלו הן א' שיריה הכוס מברוך' ב' שישטפנו מ'כפנים' ג' שיהא היין הוי' ד' שיהא הכוס מלא' ה' שישכסה ראשו' ו' שיקבלנו בשתי ידיו' ז' נותנו לימינו' ח' מגביהו מן הקרקע טפח' ט' נותן בו עיניו' י' משגרו לאנשי ביתו לאחר שיברך קודם שישהה' וצריך לחזר מאד על היין לברך עליו כי ר"ל אסרו לאדם לאכל עד שיהא לו יין לברכת המזון אם הוא מצוי באותה העיר' והגדול שבכולן מברך ואם יש שם אורח אורה מברך כדי שיברך לבעל הבית' וצריך שישמע קולו לאוכלים והם צריכים לכוין לכל ברכה וברכה ולענות אחריה אמן' ואחר שישתו הכוס של ברכה יברכו ברכה מעין שלש שהיא על הגפן' ואחרי כן יחזו ללימודו או למלאכתו עד שיעבור חצי היום ומשעבר חצי היום ישתדל להתפלל מנחה גדולה והיא מקובלת יותר משאר התפלות שהרי אליה לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר וגומר' וישרה הוא גדול מאד לפי שבשבלה מניח אדם מלאכתו מה שאין כן בשאר תפלות' כי שחרית יתפלל קודם שיכנס במלאכתו' וערבית לאחר שיצא ממלאכתו' מי ששבת ולא התפלל מנחה יתפלל ערבית שנים הראשונות לשם ערבית והשניה לשם מצוה ולכן מי ששבת בערב שבת ולא התפלל מנחה יתפלל ליל שבת עם הקהל תפלת שבת ואחרי כן יתפלל תפלת החול

עבור המנחה ודוקא ששבת אבל אם הזיף ולא התפלל מנחה אין לו תקנה' וראוי לאדם להשתדל ללמוד מלאכה וכך הזהירונו ר"ל באמרם כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון' עוד אמרו פשוט נבלתא בשוקא ולא תימא גברא רבא אנא' ועל העושה כן נאמר יגיע כפך כי תאכל איש יך וטוב לך' תנו רבנן כשקוראין ספר תורה כל העם שותקין שנאמר ובפתחו עמדו כל העם ועמדו רוצה לומר שתקו שנאמר עמדו ולא ענו עוד' ואל יצא מבית הכנסת אם לא בין גברא לגברא' וכשיחזור יכול ליכנס ולישב כאשר יחפץ' וכשיקום לקרות בתורה יפתחה מיד וידע מהיכן יש לו להתחיל ואחרי כן יאמר ברכו בקול רם כדי שישמעו הקהל ויענו אמן ברוך יי המבור' ואח' שיענו הקהל יענה הוא גם כן כמותם ואחרי כן יברך אשר בירר וכו' גם כן בקול רם כדי שישמעו הקהל ויענו אמן' ואז יאמר לו השליח צבור קרא ויקר' ואל ידבר עד שישם הקריאה ויברך ברכה שניה כי באלו השתי ברכות המצא ארבעי' תיבות כמנין ארבעים יום שקבל בהם גישה את התורה ולכן אין להפסיק ביניהם אם לא בקריאת התורה ואי יסיר ידו מהספר משתחיל לקרות' עד שייסיים התורה' וינהוג בכל התפלות כמו שכתבתי למעלה ויוסף לו כהנה וכהנה ביראת בוראו ויברך כי אני קצתי שאם באתי לכתוב כל דיני התפלות והלכות שמע ותפלין יכלה הזמן והמה לא יכלו ואולם אשר כתבתי ואשר אכתוב הוא ליכרוז ולהתעוררות לאשר בתורת יי חפצנו ואולם כאשר יחפץ לזכר ולהתעורר אז יבקש וימצא הרבה חכמים לאלפים ורבבות שהאריכו בניאור אלה הדברים שרם פעמים באים בארוכה פעמים באי בקצרה' ואני דעתי לקצר בדי להקל על הקורא כי

מִן הַקְצֵרָה הַרְאִישׁוֹן בְּתַכְלִית לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר
 תּוֹעֵבֶת יי' כָּל גִּבְרַת לֵב * וְלֹכֵן אָמַר
 הַתְנַא מֵאֵד מֵאֵד הוּא שֶׁפֶל רוּחַ כִּי אֵיךְ
 יִגְבֶּה הָאָדָם שְׁעֵבֶר דְּרֹךְ מַעֲבֵר הַשִּׁחַן
 פְּעֻמִּים שֶׁלֹשׁ וַתְּחַלְתֵּנוּ טַפְה סְרוּחָה וְהוּיֹם
 כִּאֵן זִמְתֵּר בִּקְבֵר לְרַמֶּה וְלִתְלוּעָה * וְכֹל
 הַנְּעֻלְבִין וְאִינֵן עוֹלְבֵי שׁוֹמְעִין חֲרַפְתָּם וְאִינֵם
 מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב אֹמֵר וַיֹּאחֲזֵנוּ
 כִּצְאֵת הַשֶּׁמֶשׁ בְּנִבְוֹתָיו * כְּלוֹמֵר כִּמו
 שֶׁשָּׁתַק הַשֶּׁמֶשׁ בְּשִׁקְטָרְגָה הַלְבֵנָה וְאִמְרָה
 אֵי אֲפֹשֶׁר לִשְׁנֵי מַלְכִים שִׁישְׁמֶשׁוּ בְּכֶתֶר
 אֶחָד * וְאֵל יוֹנֵה הָאָדָם לְחַבְרוֹ וְאִפִּילוּ
 בְּדַבְרִים שְׁעוֹבֵר עַל לֹא תוֹנֵנִי אִישׁ אֶת
 עַמִּיתִי וִירֵאת מֵאֲלֹהֶיךָ זֶה הַכְּתוּב נֹאמֵר
 כְּאוֹנֵאת דַּבְרִים כִּי כְּאוֹנֵאת מִמּוֹן בְּמִקּוֹם
 אַחֵר נֹאמֵר וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכֵר לַעֲמִיתְךָ אוֹ
 קִנְיָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֵל תוֹנֵנִי אִישׁ אֶת
 אַחִיו * וְאֵל יִלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרִבִּים כִּי
 הַמְּלַבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרִבִּים אֵין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם
 הַבָּא * וְאֵל יוֹצִיא דָבָה עַל חֲבֵרוֹ כִּי
 מוֹצִיא דָבָה הוּא כְּסִיל * וְאֵל יִשְׁנֵא
 כִּי אִם אִשֶׁר שׁוֹנֵא הַנּוֹרֵא יִתְבַרֵךְ *
 וְאֵל יִגְנוֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת וְאִפִּילוּ דַּעְתוֹ שֶׁל
 גוֹי * וְאֵל יֹאמֵר לִשְׁוֹן הָרַע
 מִחֲבֵרוֹ גַּם אֵל יִקְבְּלוּ מֵאַחַר כִּי עֲנִישׁוּ
 גְדוֹל כְּנֶגֶד עֲבוּדָה זָרָה וְגַלְוֵי עֵרִיּוֹת וּשְׁפִיכוֹת
 דַּמִּים * וְאֵל יִשְׁקֵר שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תִכְחָשׁוּ
 וְלֹא תִשְׁקְרוּ וְגוֹמֵר * וְאֹמֵר רִלְל כֹּל
 הַמְּשַׁנֵּה בְּדַבְרוֹ כְּאֵלוֹ עוֹבֵר עַל שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיִיתִי
 בְּעֵינָיו כְּמַתְעַתֵּעַ וְנֹאמֵר בְּעַל הַבֵּל הַמֵּרָה
 מַעֲשֵׂה תַעֲתוּעוֹת וְלִמְדוֹתָיו בְּנִשׁ * וְאֵל
 יִרִים יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ כִּי בְּחֶרֶם יָד נִקֵּר רִשְׁעֵי
 וַיְדוֹן אֶת חֲבֵרוֹ לִכְף זִכּוּת כִּי הַמְּקוֹם יִדְוֹנֵנִי
 לְזִכּוּת * וְאֵל יִשְׁוֹד לְחֲבֵרוֹ בְּדַבְרוֹ עֲבִירָה
 כִּי הַחוּשֵׁד כְּשֵׁרִים לֹקֵה בְּגוֹפוֹ * וְאֵל
 יִהִי בִז לְדַבֵּר חֲבֵרוֹ וְאֵל יִלְעִיג עֲלָיו אֲלֵיָה
 יִהִי רִצּוֹן אַחִיו כִּי כֹל שְׂרוֹחַ הַבְּרִיּוֹת נִתְדָה
 הַיִּמְנֵה רוּחַ הַמְּקוֹם נִתְדָה הַיִּמְנֵה * וְאֹמֵר
 כּו ב 26 11 הַחֶסֶם

כִּן הוֹרוּנוּ רִלְל בְּאִמְרָם לְעוֹלָם יִשְׁנֵה אָדָם
 לְתַלְמִידוֹ דְּרֹךְ קִצְרָה * וְעוֹד כִּי בַעֲזוֹנוֹתֵינוּ
 מְרֹב הַצְרוֹת צִרוּ וְנֹאטְמוּ לְבַבְנוּ וְנִטְרַד
 שִׁכְלָנוּ וְכֵן רֵאִיתִי לְכַתּוּב הִנֵּה בְּקוֹצֵר קִצְרַת
 מוֹסְרִים שְׁלִיקֵטְתִי שְׂרָאָי לִידְעֵם הִירָא אֶת
 דְּבַר יי' * מֵאֵד מֵאֵד הוּא שֶׁפֶל
 רוּחַ שֶׁתְּקוֹרֵת אֲנוּשׁ רַמֶּה * כֶּתֵב הַרְלֵם
 כְּמֹלֵל בְּכֹל מִדָּה שֶׁבְּעוֹלָם צָרִיךְ הָאֵד לְאַחֲזוֹ
 הַדְּרֹךְ הַמְּמוּצֵעַ בְּעֵינֵיךָ שִׁיהֵא רְהוּק מִשְׁתֵּי
 הַקִּצְצוֹת בְּשׁוּה כְּגוֹן שֶׁלֹא יִהְיֶה נְרִיב הַרְבֵּה
 עַד שִׁיתֵן כֹּל אִשְׁלוֹ שְׁהָרִי אִם רִלְל הַמְּבוֹזֵז
 אֵל יִבּוֹז יִתֵּר מִחוּמֵשׁ * וְגַם אֵל יִהִי
 כִּלְוֵי הַרְבֵּה עַד שֶׁלֹא יִתֵּן שׁוֹם דְּבַר מִשְׁלוֹ
 וְאִפִּילוּ בַּעֲרַת הַצְרוּךְ שְׁהָרִי נִצְטוּיֵנוּ עַל
 הַצְדָּקָה בְּכֹמֶה מְקוּמוֹת אֵלֵא יֵאָחֵז הַדְּרֹךְ
 הַמְּמוּצֵעַ קוֹבֵץ שְׁלוֹ בְּשַׁעַת שְׁצִרְךָ וְנִתֵּן
 בְּשַׁעַת הַצְרוּךְ * וְכֵן אֵל יַעֲנֵג עֲצֻמוֹ
 כְּדֵי שֶׁלֹא תִגְבֵר עֲלָיו הַנֶּפֶשׁ הַכְּהַמִּית
 וְאֵל יִסְגֵף עֲצֻמוֹ עַד שֶׁלֹא יִזְהֶה בְּרִיא *
 אֵלֵא יִנְהוֹג בְּעֵינֵיךָ שִׁיהֵא חֶזֶק וְכִרְיָא לְעַבְדָּת
 בְּרִיאָא יִתְבַרֵךְ * וְכֵן אֵל יִהִי רַחֲמֵן הַרְבֵּה
 אִפִּילוּ עַל הָאֲכֹזְרִים כִּי מִי שֶׁמְרַחֵם עַל
 הָאֲכֹזְרִים סוֹפוֹ שִׁיהֵא אֲכֹזֵי עַל הַרְחַמְנִים *
 וְאֵל יִהֵא אֲכֹזֵי שֶׁנֶּאֱמַר וְהִלְכַת בְּדַרְכֵי
 וְאֹמֵר לִי מִה הוּא הַנּוֹן אֵף אֶתָּה חֲנוּן כִּי
 הוּא רְדוּם אֵף אֶתָּה רְדוּם וְלֹכֵן יִקַּח הַדְּרֹךְ
 הַמְּמוּצֵעַ * וְאִפִּילוּ בְּמִדּוֹת הַמְּעוֹלוֹת
 שֶׁהִיָּה לָנוּ לְהִגִּיעַ בְּתַכְלִיתָן עַד סוֹף הַקִּצְרָה
 הָאֶתְרוּן אִמֵר לָנוּ שְׁלֵמָה עֲלֵה אֵל תְּהִי צִדִּיק
 הַרְבֵּה וְאֵל תִּתְחַסֵּם יוֹתֵר לְמַדָּה תְּשׁוּמֵם
 עַל אַחֵרֵת כְּמָה וְכִמְרָה בְּשֵׁאֵר הַמִּדּוֹת
 שֶׁאֵין לְאָדָם לִיקַח אֵלֵא הַדְּרֹךְ הַמְּמוּצֵעַ
 וְזֶה שֶׁאִמֵר הַכְּתוּב פֶּלֶם מַעֲגֵל רִגְלֶיךָ
 כְּלוֹמֵר שְׁקוּל מַעֲגֵלֶיךָ וְקַח הָאֲמֻצְעֵי בְּעֵינֵיךָ
 שֶׁלֹא יִכְרִיעַ לְכַאֵן וְלִכַּאֵן כִּי פֶלֶם הוּא
 מִדָּה שִׁתּוֹפֵס הַשׁוֹקֵל שֶׁלִּשְׁוֹן הַמֵּאֲזִנִּים
 בְּתוֹכֵה * וְאוֹלָם בְּמִדַּת הַגְּאוּרָה
 צָרִיךְ כֹּל אָדָם לְהִתְרַחֵק מִמֶּנָּה אִפִּילוּ

הנתיב השביעי

החכם לא אהבני אדם שלא היתה לו
 אהבתי זכה ולא שנאני אד' שלא התפללתי
 בעדו שיישרהו הבורא לאהבתי * עוד
 אמר אל ימעט בעיניך שונא אחד ואל ירבו
 בעיניך אלף אוהבים * עוד אמר אין
 הקנין קנין הגופות אלא קנין הלבבות *
 עוד אמר אין אוהב להפכפך ולא אמונה
 לעבר ולא מנוחה להמדן ולא סלטול לכילי
 ולא חברה לכעסן * ולא יהיה המתנאה
 משוכח ולא הכעסן שמח ולא הנדיב מקנא
 ולא החומד עשיר ולא העצל מקי' האהב *
 עוד אמר אין חבר טוב כנועס המדות ואין
 ירושה טובה מן המוסר ולא משען חזק
 מלבקש עצה * ולא ריוח טוב מן ההצלחה
 ולא עושר כביראו ולא הון עתק כמו השכל
 ואין חוסר כמו הסכלות ולא נעימות כלב
 טוב ואין רכיל * ומתאשישה ממה
 שבתוכה ואין מכאים כפרידת החושק ואין
 משמח כבשורה טובה אחר הראגה * ואין
 נאה מזמן הבחרות ואין נכנע כשמאל אל
 ימין * עוד אמר אל תדרוש החברים
 מבלי אמונה ולא העולם הבא מבלי מעשה
 ולא אהבת הנשי' מבלי מוסר ולא תועלתך
 בהזקת זולתך ולא עצה עם הקלורת ולא
 הסכמה עם המתלוקת ולא מנוחה עם
 התחלת * עוד אמר ארבעה הם שאפילו
 מיעוטים הוא הרבה והם האויב והאיש
 ותחולי והנשים * ולכן אמרו רבותינו
 זכרנו לברכה כל המסתכל אפילו בשער
 האשה כאלו מסתכל בערוה וסמכו אורנו
 אל הכתוב שאומר והחזיקו ז' נשים באיש
 אחד * שבע שער באשה ערוה *
 ופנויה אסורה שהרי דוד ובית דוד גזרו על
 ייחוד של פנויה מאותו מעשרה של אמנון
 ואילך * ואמר רבי אלעזר הביא על
 הפנויה לשם זנות מלקין אותו כי עשאר
 זונה * ועוד כי הנשים הפנויות שהם
 מיעודות לזנות אינן שומרות מנדת וחזקה

שהיא נרה והנת הבא עליה יעבור על זאי
 אישה בנדת טומאתה לא תקרב זאת ועוד
 אחרת כי אולי יבאו עמה שנים או שלשה
 ותתעבר מאחד מהם ולא תדע ממי ותלד בן
 שלא יכיר לאביו ואולי יכנו או יקללנו *
 ועוד כי אולי ישא עם אחרתו מאביו או עם
 אחת מהעריות כיון שאינו מכיר את אביו
 ואת משפחתו הנה עבירה גדרת עבירה
 וכלם גורם הבא על הפנויה הנה גדול עונו
 מנשוא * ולפי שיש בזאת העבירה עונשין
 גדולים כדי לזהר ממכשולם ולסור ממוקשי
 מות * צריך כל אדם לישא בקרוב
 שיוכל ואפילו עם פחותה ממנו מעט שכבר
 אמרו רז"ל נהיה דרגא ונסיב איתתך ודוקא
 שאין פגם במשפחת' אבל יש פגם במשפחת'
 כבר למדנו באבות אוי לו למי שפוסל את
 זרעו ופוגם את משפחתו ונשוא אשרה
 שאינה הוגנת לו * ואם אינו מוצא יכונן
 את יצרו כשהוא מתגבר עליו ואמר רז"ל
 אבר קטן יש באדם משביעו רעב מרעיבו
 שבע * ומי שעבר העבירה הגדולה
 הזאת יתחרט ממנה וישמר מכאן ואילך
 שלא ישוב להטוא בה עוד * ויעשה תשובה
 ויתכפר לו שאין דבר שעומד בפני התשובה
 כמו שביארתי בהקדמה * ואל ירגיל
 אדם עצמו לישבע ואפילו באמת * ויתן
 בכל שבוע דבר ידוע לצדקה כי המטון הוא
 פקדון אצלו ומה שלוקח ממנו להנאתו הו'
 כמו מופסד אבל מה שנותן צדקה ממנו
 הוא מחזיר הפקדון למי שנתנו לו ולא עוד
 אלא שהוא יתברך מחשיב לו כאלו מקבלו
 ממנו בהלואה וישלמנו לו שנאמר מלוה יו'
 חונן דל וגמולו ישלם לו * ואמרו
 על הכס אחד שהיה עשיר מאד וניתן כל
 אשר לו לצדקה אמרו לו חבריו איך
 מניה שום דבר לכניך אם להם אני אישמו
 כולו מטמון לעצמי אצל הבורא יתברך *
 ואשים הבורא יתברך מטמון לכני *
 ולכן

ולכן

וזכנ אפילו העני המהזח על הפתחי צריך
 שיתן בכל שבוע צדקה ושכר גדול משכר
 הקרבנות שנאמר עשות צדקה ומשפט
 נבחר ליי מוֹבֵחַ וגם צריך ליתן מעשר
 מכל מה שמרווח הן במשא ומתן הן בכל
 דבר ואמ' רז"ל עשר בשביל שתתעשר ואם
 לא יעשר יתרושש עד שלא ישאר לו מכל
 ממונו כי אם המעשר לכד * וכן אה"ד ע"כ
 שנים הם פקודים אצלך מאל והוא שמם
 כמו רשיונך * או תאחז עשרך ותן עשרונך
 או תעזוב עשרך וקח עשרונך * וצריך
 האדם להודות לבורא יתברך על כל מה
 שיתן לו ואפילו על הרעך ירגיל לשונו
 לומר כל מעשה יי טוב כי כן הוא באמת
 לאשר ישים לב לדעת חסדי הבורא יתברך
 אשר עושה עמו כי אם יהיה לאדם חסרון
 ממון הוא כפרה בכניו אם יש לו ואם אין
 לו בניו הוא כפרה לגופו * ואם יש לו
 ייסרונו בגופו או בכניו שמתים הוא כפרה
 לנשמתו ואם יהיה צר בנשמתו הוא כדי
 שתזכה להצלחה הנצחית אחר שתקבל
 ענשה * הנה הוכחתי כי כל דעבד רחמנא
 לטב וזהו מלבד אם יש דרך או דרכים
 אחרים מדרכי הבור' יתברך אשר לא נדעם
 כי לא כדרכינו דרכו ולא כמשבותינו
 מחשבותיו * ומו שיש לו אב ואם
 צריך להזהר הרבה בכבודם שהוקש
 כבודם לכבוד המקום יתברך וכבודם
 הוא שואכילם וישקם משלהם אם יש להם
 ואם אין להם יתננו משלו * ויעשה רצונם
 בכל דבר ואל יסתור דבריהם ואל ימהר
 בידם כל מה שרוצים לעשות ואפילו אם
 זורקים לים כים מלא אל יעכב אותם *
 ואם רואה שעושין איסור אל יאסר להם
 אל תעשו כן אלא יאמר להם בלשון רכה
 כך כתוב בתורה או כך אמרו רז"ל * ואם
 אביו מצוה אותו דבר ואמו מצוה אותו
 הפכו יניח מצוה אמו ועשרה מצות אביו

הנתיב השביעי

ונצא לקראת כלה והיו קוראי לשבת כלה
 כלומר שהיו יוצאים לקראתו מקושטים
 וכשמהה כמו שיוצא התת לקראת הכלה
 ומצורה ליטול צפרניו בערב שבת ויתחיל
 מן השמאל ובקמיצה ומסיים בגודל ובמימין
 יתחיל מן הגודל ומסיים בקמיצה ולא
 ישנה מזרח הסדר וגם לא יטול שתיים
 סמוכות זו אחר זו מפני שקשה לשכחה
 ויזהר בהם שלא יתפזרו מפני שקשים
 למעוברת אם תרדסם ושורפן יחסד קוברן
 צדיק זורקן רשע וצריך כל אדם לכבד
 השבת במאכלים טובים וחשובים כי כל
 מזונותיו של אדם קצובין לו בראש השנה
 חוץ מהוצאת שבתות וימים טובים ומה
 שנותן ללמד ארת בנו תורה שבאלו אם
 פחת פחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו
 עוד ארזל אמר הקב"ה לוו עלי ואני פורע
 ואם אין לאל ידו אפילו אם יעשה מאכל
 קטן וכלכד שיהא לצורך השבת די לו
 וכן צריך לכבד השבת בבגדים נאים ואם
 אין לו ישלשל בבגדו כדי לשנות מעט
 ובערב שבת ירחוץ פניו ידיו ורגליו במים
 חמים ויתקשט ויתקן עצמו לשבת כפי
 יבלתו וימשמש בבגדיו לראות אם יש בהם
 מעות צרורין שיתירם ויקבל השבת מבעוד
 זום כי מוסיפין מחול על הקדש וכך אמר
 החכם יהא חלקי עם מכניסי שבת בטבריא
 לפי שהיא בבקעה והו' מחשיך להם מבעוד
 יום ויתקן נר נאה לכבוד שבת כי הרגיל
 כנר נאה יזכה לבנים זכרים ויזמן שלחן
 ערוך ומטה מוצעת שאמרו רבותינו זל שני
 מלאכי השרת המלוין לו לאדם אם מצאו
 בליל שבת נר דלוק ושלחן ערוך ומטה
 מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שיהא
 לשבת אחרת כן ומלאך רע עונ' בעל כרחו
 אמנ' ואם לא מצאו נר דלוק ושלחן ערוך
 ומטה מוצעת מלאך רע אר' יהי רצון שיה'
 ? שבת אחר כך ומלאך טוב עונה בעל כרחו

אמן עוד אמרו זל כשאומר אדם ויכלו
 השמים וכו' שני מלאכי השרת המלוין
 אותו אומרים לו וסר עונך וחסאתך תכופר'
 והטעם הוא לפי שאמר הכתוב והוא עד אז
 ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו' וכל
 אחד מישראל יודע שהבורא יתברך ברא
 העולם יש מאין בששה ימים ואם לא היינו
 מעידין זה אז הירח לנו עון ולכן אומר לנו
 המלאכים ההם כי העון ההוא סר ממנו
 אהרי שהעדנו האמת וישים מפה על
 הפת שעל השלחן ויש אומרי' שהו' הטעם
 זכר למן שהיה הטל מלמט' וטל מלמעלה
 והמן באמצע כך צריך שיהא הפת באמצע
 ומפה מלמטה ומפה מלמעלה ויש אומרי'
 טעם אחר והוא לפי שהוא רוצה לברך על
 היין תחלה והפת הוא מזכר תחלה בפסוק
 ארץ חטה וגומ' וכשארם אוכל שני מיני
 פירות צריך לברך תחלה על הקודם בפסוק
 ארץ חטה וגו' ולכן צריך לכסות הפת כמי
 שמשלקו שיראה כאלו אינו בכאן ואז יוכל
 לברך ועל היין תחלה הרגיל בקדוש יזכה
 לרוב יין יש נוהגים לקדש תחלה ואחר
 כך נוטלין ידיהם וסוברים שאם היו נוטלין
 ידיהם תחלה ואת' כך מקדשין היה הקדוש
 הפסק בין נטילה לאכילה וכבר ביארתי
 למעלה כי תכף לנטילה אכילה ויש
 אומרים שאין הקדוש הפסק מאחר שהווא
 מענין האכילה ואין קדוש אלא במקום
 סעודה וצרי לבצוע על שתי ככרות משום
 לקטו לחם משנה ויעשה שלש סעודות
 ויהנו באכילתו תמי כמו שבאירתי למעלה
 ולא יקרא לאור הנר ואפי' גבוה הרבה אבל
 שנים קורין בענין אחד אבל לא בשני
 ענינים ולא יפלה את כליו לאור הנר
 ואפי' להבחין לאור הנר בין חלוק של איש
 לחלוק של אישה אמור' ואסור לטלטל כל
 כלי שמלאכתו לאיסור אם לא לצורך מותר
 או לצורך מקומ' ונר של מתכת מותר
 לטלטלו

לשלוש או לא הדליקו בו באותה שבת
 אבל של כלי חרס אפילו לא הדליקו בו
 באותה שבת אסור וצריך כל אדם לקרות
 בכל שבוע הפרשה שני מקרא ואחד תרגום
 ואם קורא פי התורה יצא ידי תרגום וזמן
 קריאתה הוא מיום ראשון עד השבת
 וגם בשבת יכול לקרותה קודם אכילתו או
 לכל היותר עד המנחה אבל אם התפלל
 מנחה ולא קרא הפרשה עליו נאמר מעוות
 לא יוכל לתקן וכל הקורא הפרשה שני
 מקרא ואחד תרגום בזמנה מאריכין לו ימיו
 ושנותיו וצריך כל אדם לעשות כל יכלתו
 להתענג בשבת ואפי' בדבור שאין לו לדבר
 בו הרב וכל שכן שאין לו לדבר בו בחפציו
 שנאמר ממצוא חפצך ודבר ואהזיל חפצך
 אסורין חפציו שמים מותרין אלא יאכל
 וישתה וישבת בהלקו ואמור להושב בו

חשבונות שלו העתידין או אפילו אם עברו
 אסור להשב אם יש לו עדין ליתן המעות
 אבל חשבונות של אדירים ואפילו עתידין
 או חשבונות שלו אם עברו ואינו חייב ליתן
 המעות מותר להשב לפי שאינו מדדק
 בהם כל כך ואם באתי לבאר הלכות שבת
 לא אוכל ואולם כבר כתבתי שאינו דבר כי
 אם זכרון והתעוררו לירא את דבר יי' והוא
 יבקש וימצא ויביא את השבת יוסף מהול
 על הקדש שלא יעשנו חול עד שיחשיך
 וכך אמר ההכם יהא חלקי עם מוצאי שבת
 בצפורי לפי שהיא בהר ולא יחשיך שם
 מהרה וללילה יעשרה כמו שבארתי
 בתהלת הנתיב ותהיה תמיד תקועה בלבו
 יראת הבור' כי לכך נוצר וכן חתם שלמ'
 ספרו באמרו סוף דבר הכל נשמ את האלה
 ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם

הנתיב

השמיני

להאמין בדברי נאמני

והיא תורה שבעל פה שניתנה כסיני

שלושה פרנסים עמדו לישראל בשלשה
 דורות שכל ארד מהם היה כלול בתורה
 ובגדולה שלעולם לא נמצא בכל ישראל
 גדול מהם האחד למקרא והוא משה רבי
 ע'ה והאחר למשנ' והוא ר' יהודה הנשיא
 והאחר לתלמוד והוא רב אשי משה רבי
 ע'ה שהיה נשיא למקרא קבל כסיני מפי
 הגבורה תורה שבכתב בדקדוקיה במלא
 ודסר וקרי ולא קרי ופתוחות וסתומות
 ואותיות גדולות וקטנות בקוצי האותיות
 וכתריהן וכן תורה שבעל פה נמסרה לו
 כסיני כדגסרסין בפ' דברכות א' לוי בר
 להמא אר' שמעון בן לקיש מאי דתיב
 ואתנ' לך את לודות האבן וגו' לודות האבן
 כמשמען והתורה זו תורה והמצוה זו
 משנה אשר בתתי אלו נביאים וכתובי

להנ' זה הנתיב השמיני שכולם ניתנו למשה
 כסיני והכל מסר לו ליהוש' ויהוש' לזקנים
 וזקני לנביאים ונביאי מסרוה לאנשי כנסת
 הגדולה ואנשי כנסת הגדולה לשמעון
 הצדיק ושמעון הצדיק לאנטיגנס ואנטיגנס
 ליוסף בן יועזר ויוסף בן יועזר ליוסף בן
 יוחנן איש ירושלים והם מסרוה לר' יהוש' בן
 פרחיה ונתאי הארכלי והם מסרוה ליהודה
 בן טבאי ולשמעון בן שטח והם מסרוה
 לשמעיה ואבטליון ומהם לשמאי והלל
 ומהם לר' יוחנן בן זכאי ורבן יוחנן בן זכאי
 לר' איעזר ור' יהושע ור' ג' אעזר בן ערך ור'
 יוסף הכהן ושמעון בן נתנאל ומהם לר' עקיב'
 ולר' אעזר בן עזריה ור' טרפון ור' שבטל ומהם
 לר' ר' יהודה ור' יוסף ור' שור יהוד' הנשיא
 והוא רבי הקדו שבארתי שהי' הפרנס חכ'
 וכל

מהם העיקרים והשרשים בדברים מועטים כוללין ענינים רבים כפי שהגיעה לו הקבלה והוא תקנם וסדרם והלקם לפרקים וחבר מהם שיתאחד סדרי משנה כדגרסינן בפרק הבא על יבמתו מתניתין מאן תיקון רבי ועל פי הנס היא סדורה שהרי בדבור אחד נכללין כמה עיקרין וכמה קבלות סבירות בקוצר לשון וכן כמה בריתות תלויין על משנה אחת והמשנה היא פירוש תורה שבכתב שנאמרה למושה בסניני מפי הגבורה ונקראת תורה שבעל פה כדגרסינן בקדושין פרק האיש מקדש אי זו היא משנה רבי מאיר אומר הלכות ורבי יהודה אומר מדרש מאי מדרש דעל תורה שבכתב ודע כי מזמז הנביאים ואילך נפקדה רוח הקודש ונגעלו שערי החכמה ונתמעטו הספרות והסדרים שהרי בימיהם היו כמה סדרים יותר כדגרסינן בהגנה פרק אין דורשין בפסוק משען ומשענה משען אלו בעלי מקרא ומשענה אלו בעלי משנה פליגי בה רב פפא ורבינא חד אמר שם מאורת סדרי משנה והד אמר שבע מאות סדרי משנה ואלו עתה אפילו מסכתות שלנו אינן כמינין פרק מסכתות שלהן גרסינן בפק' דעז' אמ' ליה רב חסדא לאבימי גמירי עז' דאברהם אבינו ארבע מאה פרקי ואנן חמשה תנן ולא ידעינן מאי קאמרינן והטעם הוא לפי שבזמן הנביאים היו מדקדיקין בכל אות ואות שבתורה ודורשין כל אות ואות בפני עצמה אבל דורות האחרונים אינן דורשין כל אות ואות בפני עצמה אלא טעמי המלות וטעם הענין כדגרסינן בפרק קמא דקדושין לפיכך נקראו הראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה וגרסינן בפרק חלק איה סופר איה שוקל איה סופר שסופר כל אותיות שבתורה ודורשין איה שוקל שהיה שוקל קלות והמורות

וכל אלה הדורות שהיו ממשנה רבינו ועד ה' לא ניתן רשות להכיר ספר בתורה שבעל פה וללמדו ברבים כי לא ניתנה ליכתוב כדגרסינן בנטיין פרק הניקוזי כתיב כרוב לך את הדברים האלה וכתיב על פי הדברי האלה הא כיצד דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרן על פה ודברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרן בכתב ודני רבי ישמעאל תנא כתוב לך את הדברים האלה אלה אתה כותב ואי אתה כותב הלכות והיו החכמים שונים אותה על פה והתנאים היו קובעין המשניות ושונים ביישבות וכל ישיבה וישיבה על פי שמועמם וקבלתם היו שונים לתלמידיהם והיו דורשין את התורה ביישבות בדרך מדרכי'ג מדות והיו המשניות נקראות על שם ראשי הישיבות כדגרסינן בנטיין ספ' משנה רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי' והיה כל חכם לב כותב ספר זכרונו לעצמו ממה ששמע ושלם מרובו וכן היו נוהגי עד שבא ר' שהי סוף משנ' אל סוף הדורל שהיו עוסקי' במשנ' על פה בכל המדרשות והוא היה גדול מאד בחכמה ובמעלה כאמרם ז' מימורת משה ועד ר' לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד עוד אמרו במציעא פרק השוכר אהוריריה דרבי עתיר משבור מלכא ואלמלא שהיה גדול בתור וגדולה לא היה יכול לעשות כן שהרי נאסר בימי משה כמו שבארתי והוא סמך על הכתוב שאמ' עת לעשות ליי' הפרו תורתך וזה לפי שראת שקצרה ידי חכמי ישראל מלעסוק במשנ' על פה מרוב דוחק הצרות מטלטול הגלויות והשמדות והיתרה התורה הולכת ומשתכחת מישראל עד שכמעט לא נשאר בידיהם מתורה שבעל פה כלום איז עמד הוא ובית דינו וקבץ כל ישיבות חכמי ישראל בבב תורתו ומעלתו גדולתו ואסף כל המשניות הסדורות בכל הישיבו' וביר

}
}
-
}

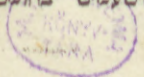

הנתיב השמיני

ואמוראים עסקים בפירוש המשנה
 שהתלמוד הוא כדמיון פירוש לגלות עמקי
 המשנה ומצפניה שאף על פי שהמשנה
 קצרה והתורה ארוכה אין בארבעה
 תלמוד אלא מה שנאמר בקוצר המשנה *
 וכמו שקבץ רבי הימות המשנה הצריכין
 והניח מה שאינו צריך לשעה כך קבצו רב
 אשי ורבינא וסייעתם כל עיקרי התלמוד
 ודקדוקי המשנה הצריכין לדורות והכרום
 והניחו השאר וזה לפי שראו הדעות
 מתקצרו והלכות נחשבו כמו שביארתי *
 כתבו מה שיוכלו להבין והניחו השאר עד
 בוא הזמן שכתוב בו כי מלאה הארץ דעה *
 וכדומה לזה גרסינן בפרק קמא דמגלה
 תניא הרבה נביאים נבאו להן לישראל
 כיוצאי מצרים ואמרי לה כפלים כיוצאי
 מצרים אלא נבואה שהוצרכה לדורות
 נכתבה שלא הוצרכה לדורות לא נכתבה *
 ומשנתחם התלמוד נפקה שישלח
 הקבלה והמסורת כדגרסינן במציעא רב
 אשי ורבינא סוף הוראה * וכבר קבלוהו
 כל ישראל ומרזעסקין בו לפרש טעמיו
 ודקדוקיו והוא סדור בפי כל הבאים לעסוק
 בתלמוד תורה על פיו יצאו ועל פיו יבאו *
 ולא נמצא באומיני חולק על דעתם
 וביאורים וקונטרסים וזרות ידם מלבד מתי
 מספר שהיו מקובלים מהרשעים הקודמים
 החולקים על הקבלה והם הנקראים מינים
 זאפיקורסים * ואחר כך נחדשה כת
 אחרת נקראו צדוקים וביתיסים על שם
 המעין הנרפש והמקור המושהת אשר
 ממנו שאבו מים הרעים * ודע והאמן
 אמנות אמת ואמונה כי כל הנכתב במשנ
 ובתלמוד הכל אמת ברורה ודברי אלהים
 חיים ואף על פי שתראה החכמים חולקין
 בהלכות או במדרשות זה אומר ככה וזה
 אומר ככה אל תחשוב שיש בהם דבר נאמר
 לריק הלילה וחם אלא כלם מראים טעמים

גדולים ועמוקים כמו שאבאר *
 וגרסינן בפרק קמא דחגיגה בעלי אסופות
 אלו תלמידי רמב"ם שיושבין אסופות
 הללו משהין והללו מסמאין הללו א
 אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו
 מכשירין שמא יאמר אדם הואיל והללו
 מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין
 והללו מתירין למה אני לומר תורה
 מעתה תלמוד לומר נתנו מרועה אחד אל
 אחד נתנם פרנס אחד אמר מפי
 ארון כל המעשים ברוך הוא שנאמר
 וידבר אלהים את כל הדברים האלה *
 ותמצא פעמים במדרש כמה תנאים
 ואמוראים שנראין כחולקין בהלכה וכל
 אחד מהם אומר טעמו ויעלה על הדעת
 שהם חולקין ואינו כן אלא כל אחד מהם
 מגלה טעם ההלכה שצריכין לה מכמה
 טעמים שיש בה כדגרסינן בפרק קמא
 דמגלה ותאמר אסתר אם על המלך טוב
 יבא המלך והמן היום אל המשתה
 וגומר * תנו רבנן מה דאתר אסתר
 שזימנה את המן רבי אלעזר אמר פחים
 טמנה לילכו שנאמר יהי שלחנם לפנים
 לפח * רבי יהושע אומר מבית אביה
 למדה שנאמר אם רעב שונאך האכילהו
 לחם * רבי מאיר אומר כדי שלא
 עצה וימרוד * רבי יהודה אומר כדי שלא
 יכירו בה שהיא יהודית * רבי נחמיה
 אומר כדי שלא יאמרו ישראל אחורת לנו
 בבית המלך ויסיהו דעתם מן הרחמים *
 רבי יוסי אומר כדי שיהא מצוי לה בכל
 עת * רבי שמעון בן מנסיא אומר אולי
 ירגיש המקום ויעשה נס * רבי יהושע
 בן קרח אומר אסביר לו פנים כדי
 שיהרג הוא והוא * רבן גמליאל אומר
 מלך הפכפך היה וכו' * רבה אמר לפני
 שבר גאון * אביי ורבה דאמרי תריהו
 בחומס אשית את משתייהם והשכרתים *
 אשבתיה

והאמן כי בתחלת ברייתו של עולם היו צפויין לפני הבורא יתברך כל חזרות הנביאים וגם התנאים והאמוראים שהם חכמי המסורה והלמוד ועמדת המעשה כולם שורות שורות לפי בוראם יתברך ונתלקו להם הלכות המעשה וההלכה ונדרשות והגדורה לכל אחד ואחד הלכה זו של חכם פלוני ומאמר זה של חכם פלוני כמו שנחלקה ארץ ישראל לשבטים

ועמדו נסתרים כמה הלכות וכמה מדרשות וכמה דקדוקי סופרים עד שבא כל אחד מהם ודרש חלקו ונאמרה ה הלכה על שמו וכל זה נאמ' למשה בסני כדגרסי במגלה פ' הקורא מאי דכתי' ועליהם בכל הדברים מלמד שהראהו הב"ה למשח בסני דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שסופרים עתידין לחדש' הנה נתבאר

סדר כתיבת המשנה והתלמוד בסיעתא דשמיא וראוי להודיע קצת ממעלת רז"ל כדי שלא יתפתו בדעתם העוסקים מחכמת פילוסופי האומות ויאמרו אין תלמידי חכמי בקיאין במעש' דינו לדידהו קרו לדידהו תנו' לכן ראוי להודיעם כי כל החכמות הנפישות בין חכמי האומות הם לקט ופסיה שנתחתו להם חכמינו כדי שישמרו עליהם אבל לא ישתחו'.

גרסינן בסוכה פרק הישן שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטון שבכולן ר' יוחנן בן זכאי אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקר' ומשנה וכו' משלות כובסין משלות שועלים שיחת שדי' שיחת מלאכי השרת דבר קטון ודבר גדול דבר גדול מעשרה מרכבה דבר קטון הויה דאביי ורבא וכי מאחר שקטון שבכולן כך גדול שבכולן מאי הוא' הנה התבוננו שכל החכמות בלולות בתלמוד ולא יחסר כל בו' והחכם שבפילוסופי האומות לא יוכל להשיג אלה הדברים

כז ב 27 II וראיתי

אשכחיה רבא בר אבורה לאליהו אמר ליה כמה צמאן הויה אסתר ועבדא אמר ליה ככולהו תנאי וככולהו אמוראי

הנה ידענו שכל מר' שגלו אלו התנאים והאמוראים הכל חשבה אסתר ולכל אלו הטעמים נתכונה כשומנה את המזן וכל אחד מהחכמים לא זכה לגלות אלא טעם אחד מכמה טעמים

וכריש גטיץ גרסינן ורזנרה עליו פילגשו רבי אביתר אמר זבוב מצא לה' רבי יונתן אמר נימא מצא לה' אשכחיה רבי אביתר לאליהו אמר ליה מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא אמר ליה עסיק בפילגש בנבערה אמר ליה מאי קאמר אמר ליה אביתר בני אמר כך יונתן בני אמר כך אמר ליה ומי איכא חס ושלוס ספיקה כמי שונה אמר ליה אלו ואלו דברי אלהים חיים זבוב מצא לה ולא הקפיד נימא מצא לה והקפיד

ואם עימי שכלך מאירות תשמור כלל זה לכל מקום שתמצא חכמים נחלקים זה עם זה והתבונן שטעמי המקרא הם מפרשים ואין בהם דבר נאמר לריק חלילה וחס והלא תראה שאלה השני טעמים שאמרו אלה החכמים צורך גדול היו לגלות סודו של מקרא ואין טעם האחד מספיק בלתי חברו כן יש לך להתבונן בכל דברי חכמי המשנ' והתלמוד לפקש להם טעם כי הם דברי אלהים חיים ואם דעתך לא ישיגנו תתלה החסרון בהשגת ידיעתך לבד

ואם בעל נפש אתה תראה מאמרים זכרוננו לברכה בפרי שאכל ממנו אדם הראשון יש מי שאומר חטה הירה ויש מי שאומר ענבים היו ויש מי שאומר תאנה היה ויש מי שאמר אתרוג היה' ואם זכית לקבלה האמתית תדע ותשכיל שאלה החכמים אינ' חולקים כלל אך כי כל אחד העמיק בענין ובעיון יותר מחברו לפי חכמתו

ודע

יראתי תועי רוח שחשבו עשיית המצות
 שאבני ורבא נושאין ונותנין בהן הם דבר
 קטון שלא עלה ביד המתעסק בהם רק
 שכר עשייתן לפי שאין בעשייתן אלא
 שקיים מצות הבורא יתברך שנתן לדעת
 ולבחון בהם את ישראל אם יעשו כמצותו
 אם לא וכמלך שרצה לנסות את עמו אם
 ישלימו את רצונו בין שיש באותה צוואה
 תועלת בין שאין בה תועלת זולתי ההודא'
 שמורה העושה שהוא עושה רצון אדניו
 כאשר צוהו זהו שאמר הכתוב אמרת יי'
 צרופה וזב בפירוש ברברי רבוהינו אל
 מאי איכפת ליה להקדוש ברוך הוא בין
 שוחט מן העורף לשוחט מן הצואר לא
 נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות'
 והתועים ההם חושבים בפירוש לצרף בהן
 את הבריות לדעת אם ילכו בתורתו ו
 ובצואתו לבר בין שיש בהן תועלת מצד
 עצמן אם לא ועל זה קראו דקדוקי אבני
 ורבא בפעולות המצות דבר קטן ומזה
 יצא להם באמרת בטול העשייה בכלל
 המצות בתפלה ותפלין ובהיתר ואיסור ואין
 נותנין דעתן רק בחכמות ספרי חכמי
 האומנו כפלוסופיא והטבעי וחושבין שזהו
 מעשה מרכבה שלא הניח רבן יוחנן בן
 זכאי יזהה באמת אבדון ומות וכל המאמיני
 כן נבדלים מקהל ישראל שאין להם עסק
 במצות ועליהם אמר דוד ואתה יי' אלהים
 תורידם לבאר שחת וגו' ולכן ראיתי לבאר
 להם אלה המאמרים להוציאם מן הכפירה
 ההיא דע אתה המעיין אלהים יחנך
 ויצילך מן התועים כי מרה שאמרו אל דבר
 קטון הוייה דאבני ורבא לא אמרו על
 התלמוד המסור בידנו בפירושי המצות כי
 אינו דבר קטון הלילה וזו אמנם הוא
 עמוד התוך שכל ישראל נכונים עליו כי
 הוא העיקר לאמונה ויסודה שעל המצות
 המתבארות בו כרת אתנו ברית בוראנו

יתברך ועליו הזהירנו לשקוד בו יומם
 ולילה כאמרו ליהושע לא ימוש ספר
 התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה
 למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי
 אז תצליח את דרכך ואז תשכיל לומר
 הצליח בעשה וממנו תשכיל המושכלות
 הרמוזות בהם וזהו ענין רבן יוחנן בן זכאי
 שהשתכל בטעמי המצות וירד להתבונן
 בהם וזהו ענין המרכבה שהדברים
 הרמוזים במצות התורה הם הם מעשה
 מרכבה ולא אמרו הויה דאבני ורבא דבר
 קטון אלא על הדקדוקים שדקדקו הם
 ולכן תלאום באבני ורבא לפי שהם
 דקדקו ופלפלו בתלמוד יותר מזולתם כמו
 שאמר בעז הויה דאבני ורבא קא חייל הכאי
 שאלו על לימוד התלמוד אמרו דב קטן מפני
 מה תלאוהו באבני ורבא ויותר היה ראוי
 לתלותו ברבינא ורב אשי שהברוהו ומה
 שאמרו וראת יי' צרופה וכי מאי איכפת ליה
 להקב'ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן
 העורף לא נתנו הקב'ה אלא לצרף בהם
 בריותיו ורצ' בו שאי להב'ה הפץ בהם מצד
 עצמו וכענין שאמר הכתוב אם צדקת מרה
 תתן לו וגומר אלא שרצה לצרף בהם
 את הבריות ולצרף כולל שלש ענני לחזקן
 ולהתמידן מלשון הגיע לצרף והשני
 מלשון מצטרפין לומר שנתן לנו הבורא
 יתברך את המצות לצרף אותנו אל האמתות
 הנרמזות בתורה שבהם נזכה לחיי העולם
 הבא והשלישי מלשון כסף צרוף לומר
 כי כמו צורף הכסף שמכוין להוציא ממנו
 כל סיג כן נתן לנו הבורא יתברך המצות
 כדי למנוע ולהוציא ממנו כל נזק או אמונה
 רעה או מדה מגונה או לזכור נטי ונפלאות
 של הבורא יתברך לדעת את יי' ואחר
 אשר הרסתי יסוד המתפלסים עלינו נפל
 בנינם אשר בנו על תהו כי כשיפל היסוד
 נתעורר הכנין ועתה מרוב עוננו נמצא

זורים הם מן האמת ואין להם על מה ש
 שיסמכו ולכן שלמה עָה במליצתו הנעימה
 קראה זרה ונכריה באמרו ולמה תשנה בני
 בורה ותחבק חיק נכריה * עוד אמר
 כי נפת תטופנה שפתי זרה וחלק משמן
 חכה * עוד אמר לשמרך מאשה זרה
 אשה זרה בנימטר זה מינות * ולכן ארזל
 שאני מינות המשכא כי היא ממשכת הלב
 אחר הדמיון לא אחר היסוד שהרי אין להם
 יסוד כמו שנתבאר * עוד גרסינן בפרק
 חלק וזו שאין להם חלק לעולם הבא האומר
 אין תחיית המתים מן התורה * ואין תורה
 מן השמים * והאפיקורוס * רבי עקיבא
 אומר אף הקורא בספרים החיצונים * ולזה
 כיון שלמה עָה באמרו דרכי שאול ביתר
 יורדות אל חדרי מות * ואלהי אמת אשר
 תורתו אמת יבדילנו מן התועים וינצרנו
 ממועדי קרסולי הכסילים ותפלה על כל
 הנביאים בכלל עליהם השלום * ואם
 ישאל המעיין בדברי אלה שבזה הנתיב
 ויאמ' בעדי מדוע קנטרתי הנה לומדי בספר
 חכמי המחקר ויראה שלמדתי בהם אחרי
 אשר כתבתי מדבריהם בקצת מנתיבי הספרי
 הזה אשר הוא שבילי אמונה ואולי יאמר
 עלי השואל התקוששו וקושו' קשט עצמך
 ואחר כך קשט אחרים עד כאן שאלת
 השואל * והנה תשובתו בצדו ולא
 אכחד מהשואל ואהיה נקי מילי ומישראל
 בהיותי הוגה בתורתנו התמימה ראה
 ראיתי קצת מחברי המתפלספים שהטיתו
 דבריהם כלפי רזל ויאמרו דברים אשר לא
 כן והיי ריב ביני ובינם והוכחתי אותם כל ב
 מה שכתבתי כנגדם בסמך * ותשובתם
 לי היתה מילת' אל בשיהו יקרא ואשר לא
 יבין הדבר ולא ידע מה טיבו יעשרו עצמו
 כשונאהו ולא אהבו כאשר עושה החתול
 בראותו הכשר גבורה מאד עד שלא יוכל
 להגיעו יאמר מסריח הוא כן הם התלמודי
 ששונאין

קצת מחכמי זמננו מבני עמנו נמשכין אחר
 חכמת פילוסופי אומות העולם ובידיהם
 יחזיקו ויבילדי נברים יספיקו * מדעתם כי
 מתוך חקירתם יבנסו לאמת היסודי והם
 מניחים היסוד האמתי וה' תורתנו הקדושה
 וירדפו אחרי הטפל שאין לו יסוד שהיא
 חכמת פילוסופי האומות אשר אין אפשרות
 יסוד מגזע לחכמתם מאחר שאין להם יסוד
 התורה ואין ראוי האשים לחכמי האומות
 בטעותם כי לא זכו לתורתנו וכמה חתרו
 למצוא דרך להכנס לחקירתה ויבקשו ה
 הרודפי' בכל הדרך ולא מצאו בהיות התורה
 נסתרת ורחוקה מהם אשר ראוי האשים
 אשמה רבה הם קצת מבני עמנו העוברים
 בעמק חכא אשר הניחו לימוד התורה
 הנמסרת להם וילכו אחרי ההבל ויהלו כי
 עזבו מקור מים חיים * וירדפו אחרי הבלי
 הגוים בהיותם מתעסקין בחכמת
 האומות צלמות ולא סדרים * וכל אחד
 כסברתו בוחר ויתהלכו מגוי וממלכה
 אל עם אחר * ואשר אחרים נמשכו לא
 ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו * ועתה
 מה לנו ולהם וגבול נתן יי' בינינו וביניהם
 והיא תורתנו התמימה המסורה ומיוחדת
 לנו להשיג ולהבין היסוד והעיקר ולהאמין
 האמת ולהתרחק מן השקר ובה נבדלנו
 במעשה ובהשגה מן כל האומות ומתוכה
 נבכל להשיג כל החכמות אלו נהנה בס
 כאמרם זל בן בג בג אומר הפוך בה והפך
 בה דכולא בה וכו' * ועכשו אנו מוצאים
 הפך הכונה אפרים רועה רוח ורורף קדים
 ובריית עם חכמי האומות יכרותו וקיצן וחורף
 ויום ולילה לא ישבותו עזבו דרכי התורה
 הסלולות וילכו ארחות עקלקלות להתעסק
 בחכמת היונים ומהאמונה הם היצונים
 לאחור ולא לפנים ומהאמונה הם היצונים
 יעז כי למדו בחכמות הפילוסופיא הנקראות
 חכמות היצוניות כי על כל פנים נכרים

הנתיב השמיני

ששונאין ומקנטרי לחכמי המחקר וללומדי
 בספריהם על אשר לא ידעו מה טובם *
 זאת היתה תשובתם אשר השיבוני *
 וכשמעי הדברים האלה בלהות בעתנתי
 זרה קנאה הציקתני ונתעוררתי ללמוד
 בספרים החיצונים ההם ימים מעטים עם
 היות שידעתי בעצמי שעשיתי בזה עון איש
 חטא את עוני אני מכיר וארר חטאי אני
 מזכיר אמנם דרשתי המקרא הזרה ערר
 לעשות ליי הפרו תורתך * לידע מה
 להשיב את אפיקודם וכאש'חקרתי ודרשתי
 בספרים ההם הבינותי בהם מעט מזער
 ומצאתי בהם קצת דברים נכוחים למבין
 ורובם חולקין על האמת * ותמתהי
 מאד על הדברים האמתיים אשר מצאתי
 בהם ועץ כי בתחלה חשבתי כי אינן בפיחם
 נכונה אחרי אשר הרחיקונו מהם רבותינו
 זכרונם לברכה ואשתומם בזה ימים ו
 ואומרה על זה מיתן כהן בבית הקברות
 עד שראיתי כתוב בספר כי כאשר גלה
 יכניה מלך יהודה וגלו עמו סנהדרין וחכמי
 ישראל שנאמר בהם החרש והמסגר אלף *
 ודרשו ר"ל החרש בשעה שהוא פותח הם
 כלם חרשים ובשעה שהוא סוגר אינן
 פותח * ואז למדו מחכמתם חכמי יון
 והם הדברים האמתיים המפורזים בספרי
 חכמי המחקר אמנם כללו הם עמהם דברים
 רבים ועצומים משקריהם שהם סותרין
 דברי רבותינו זכרונם לברכה כי מה שלא
 למדו מהם לא יכלו לעמוד בו על האמת *
 ולולי שאר"ל כי כל דבר שהוא חשוב אינו
 בטל אפילו באלף הייתי אומר כי הדברים
 האמתיים ההם היו בטלים ברוב השקרים
 שמעורבים ביניהם ואולם כבר פסקו
 רבותינו זכרונם לברכה דאזלינן בתר רובא
 ולכן מנעונו מהם * עוד מצאתי
 כתוב כי ארסטו היוני אשר כל חכמי
 המחקר נגדירים אחריו ושואבים מספריו

שהיו רבו של אלכסנדרוס מקדון שמלך
 על כל העולם וכאשר כבש אלכסנדרוס
 ירושלם השליט לארסטו רבו על אוצר
 שלמה ע"ה ואז חקר ודרש על ספרי שלמה
 ולקחם והעתיקם על שמו והוסיף הו' טעויות
 משלו ואז גזו הספרים ההם של שלמה כדי
 להטעות העולם שישברו שארסטו עצמו
 היברם משיקול דעתו * ובראותי אני
 המחבר את שני הדברים האלה שמצאתי
 עלין לבי ביי' ואומרה אכן נודע הדבר כי
 יסודי החכמות אשר ביד אדם וישמעאל הן
 הגה היו לבני ישראל * והדברים האמתיים
 ההם * כי להמנו הם אבל דבריהם אשר
 ברו מלבם הכל שקר וכחש וכזב *
 ואולם אמרתי אני בלבי אחר אשר יגעיני
 ומצאתי הדברים ההם הנכונים המפורזים
 בספריהם אלקטרה נא לי הורד מבין החוח
 והיו לי לזכרון יעץ שלא אצא בידיים
 ריקניות ורמוזן מצאתי תוכנו אכלתי קליפתו
 זרקתי * וזה העירני לחבר זה הספר
 ולכן כתבתי בו מה שלקטתי מספרי חכמי
 המחקר וקודשם בריך הוא ליבא בעי
 והוא ברחמי יצילנו מן השגיאות ויאיר
 נגלה עינינו לראות מתורתו התיממה
 נפלאות * ולפי שנמצא בדברי רבותינו
 זכרונם לברכה אשר דבריהם נעלמים וכלם
 יקרים ונעימים רמוזים במדרשים ו
 ובאגדות התומים * ואם נגליהם
 לעיני הסכלים כדברים בטלים ליודעי חן
 ולמבינים שכלים לכן כדי להסיר הפתאים
 ממבוכתם ארר מחתות החטאים האלה
 בנפשותם ראיתי ללקט מפירושי הרב רבי
 שלמה בן אדרת זכרונם לברכה שפירש
 הגדות התלמוד ועם היות שכל דבריו
 נחמדים מזהב ומפז רב אמנם כונתי
 לקצר ולכן אביא מהם מעט מזער שנים
 שלשה נגדירים והם יפתחו עיני העורים *
 ויעוררו לבות הכחילים לידע ולהודיע
 כי כל

ונגזר' שהשבוש מהם ומזה יצאו לשבו גחל ממנו וזולים השבוש בכל מה שאמרוהו גם בפירושי התור והמצו' ויא' מה סבל' באמת ונגד פניה נכוני וכדי לסלק שני השבושם האלו אני ציל' להעיר ולפרש כונתם אל בכל שבוש' בזה' דע כי עיקר הכתו' הזה לומר שישר' ראשי המרשב' בכריא העולם השפל מפני שהם מקבלי התורה שבה ובמצותיה יעמדו על ידיעתו ית' ועל מה שירצנו ית' מן העבוד' והו' אמרו בני בכורי ישר' ועוד אמר קדש ישראל לוי' ראשית תבואתה' ואח"ל שמחשבתם של ישראל קדמה לכל והוא שדמה הענין כאן לאשה עם עולה שהוא פרי בטנה' ואמר עוד שאהבתו יתברך איה' ית' חזק' מאהבת האם לבן לומר שלא ישכחם לעולם על שום חטאו כאמרו לא ירפך ולא יעזוב ולא ישכח את ברית השכרנה וגומר' והוא אמרו כאן גם אלה השכרנה ואנכי לא אשכרך' ומן הידוע שאי אפשר לאשה להמיר את בנה ולהסתפק בו אם הוא בנה אם לאו אחר שהוא פרי בטנה מה שאין כן באב שיפול בו הספק' ועל כן דימה הכתוב ענין ישראל עם אביהם שבשמים לאשה עם הבן לומר שאינו מסיר מהם אהבתו ורחמיו ולא ימירם באומה אחרת' ומפני שקיומן של ישראל ועשיית מצותיו ובתשובה בעת נטותם מהם והתשובה לשלם להם עם עשיית קרבנות כמו שבא בתורה' ולחמלה ממנו יתברך קבע להם עולות בבקר ובערב והן התמיד' שמכפירין על הכלל ואף על הרחורי הלב כמו שבא ב' בפירושם האמתי' עוד קבע להם קרבן אור מתחייב והוא פטרי הרחם מצורף לזה הזכירה בנפלאותיו וחסדיו יתברך שפדאנו מכל נזק כיום הכותו כל בכור בארץ מצרים לפיכך אמרו כאן כלום אישבת עולות ופטרי רדמים כאלו עולות מלשון עולה ובן בטנה פטר רחם ואין הכוונה בהם רק להכניס

ביאור

כי כל דברי ר"ל יש בהם סוד נשגב וכ' הנגלה הוא נאהב המוד' כזהב הנצב אחרי הלהב' כי האמנם באמת וברורה כי כל פשטי התורה הוא למאכל וכולן כפשטן והמושכלות מתוך הפשטים לתרופ' הצורה השכלית' כי באמת אי אפשר לומר כי הכלית הכונה היתה בפשטים לבד כי זה הוא פתיות וסכלות' ואולם הפשטים מוכרחים להשגה הרגשית והמושכלות מוכרחות להשג' שכלית והכל דברי אלהים היים כמו שכתבתי בתחלת הנתיב' ובשתי אלו התכונות יכוין אדם אל התכונה הישרה בעליו המדות וזו היא תורת י' תמימה אשר לא יחסר כל בה' גרסינן במסכת ברכות פרק אין עומדין התשכה אשה עולה מרחם בן בטנה ונומ' אמר הקב"ה כלום אשכח עולות ופטרי רדמים שהקריבו ישראל לפני במדבר' אמרה לפניו כנסת ישראל רבונו של עולם הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל אמר לה גם אלה השכחנה' אמרה לפניו רבונו של עולם הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה סיני אמר לה ואנכי לא אשכחך' ע"ל: כתב הרשב"א אל יש משתבשים והושבים שר"ל מפרשי הכתובי הכאים בהגדותיה כיוצא בזה על צד האמת כמו שפירשוהו בהגדות וכלאו עשו כאן עולה בשורק כמו עולה בחולם' וכן פירשו בן בטנה פטר רחם הבא מן הבטן' וכן אלה אלהיך ישראל' ואנכי אנכי י' אלהיך' ובה ישתבשו רבים ונהלקו בו לשתי כתות' הכת האחת מהם מצד נטות לדע' ר"ל וסמכם על כל מה שאמרוהו הרושבים כי כן פירשו המקראות באמת אחרי שבא ככה בדבריהם אל' והכת האחר' משתבשי ית' ונוטי' א' צד הכפיר' שהושבין כי כן הית' דעת' אל בפי המקראוהו והזורי

הנתיב השמיני

ביאור הענין בלשון הכתוב לרמוז ולזכר לא
 זולת זה * וכן עשו במלת גם אלה ובמלת
 אנבי לא אשכחך * והכוונה להם לרמוז
 כאן לדבר שנתכפר להם על מעשה העגל
 שהיה גדול שבחטאים עד שהגיע ענשם
 לשכתם מן העולם כאמרו הרף ממני
 ואשמדים ועם כל זה אמר שישכח החטא
 ויכפרנו ולא ישכח את העם וכאמרו סלחתי
 כדברך * ושאינו ממירם באומה אחרת
 אף על פי שהייתה הגדה מתוחה כנגדם
 בכך כאמרו ואמחה את שמש ואעשה אותך
 לגוי גדול ועצום ממנו ועם כל זה נתרצה
 להם יתברך עם התשוב מהם ואחר שקבלו
 את התורה בסיני זו כונתה ל' ושמו מלך
 אלה ומלת אנבי לרמוז ולזכר * וזה צד
 אחד להם בהגדות שהם מגידים מה שכיונו
 להגיד ומביאים עליו את המקראות כאלו
 דעתם בפירוש אותו המקרא שהוא נאמר
 על הצד ההוא שאמרוהו הם ל' ואינו רק
 לרמוז ולזכר הענין שכיונו אליו וכאמרם
 ל' בכבא בתרא ונורם אמר רשע איך רם *
 אבד חשבון אבד חשבוננו של עולם *
 ובאמת איך הכונה להם ל' בכתוב הזה
 שמדבר במקרי מלחמות סיוחן שאינו אמור
 על דבר הרשעים ומעשיהם ומחשבותיהם
 רק הכונה להם בו ובכל כיוצא בו לזכור
 הענין עם זכירת הכתוב ובסימנין הן להם
 ל' וזה מהכמתם לקבוע הדברים הצריכין
 ונכבדי הענין גדולי התועלת בלשונות ל'א
 תשכח זכרם * עוד גרסינן שם בפרק איך
 עומדין * מבילתי יכולת יי יכול יי מיבעי
 ליה אמר רבי אלעזר אמר משה לפני ה' ה'
 רבונו של עולם עכשו יאמרו אומות העולם
 תשש כרו עמרכ והלא אמרנו יכול להצילן אמר
 לו ה' ה' בן עמרם והלא כבר ראו נסים
 שעשיתי להם על הים * אמר לפניו רבונו
 של עולם עכשו יאמרו לפני מלך אחד יכול
 לעמוד לפני שלשים ואחד מלכים אינו

יכול לעמוד אמר רבי יוחנן מנין שחז' הבה
 והודה לו למשה שנאמר ויאמר יי סלחתי
 כדברך * תנא דבי רבי ישמעאל כדברך
 עתידין אומות העולם לומר אשרי תלמיד
 שרבו מודה לו עכל * דע כי לא עלה על
 דעת רבי אלעזר שיש הפרש בלשו הדקדוק
 בין יכול ליכולת שזה לזכר וזה לנקבה
 שמלת יכולת שם נופל בין לזכר בין לנקבה
 רק שדקדק דקדוק עמוק בין פעל לשם *
 והוא כי אדון הנביאים משה רבי ע'ה מאמת
 היה לפרעה ועמו שיש סבה עליונה שהוא
 סבה לאל ושלש בכל והוא שהבדיל העם
 הזה לחלקו כאמרו כה אמר יי בני בכורי
 ישראל * ואמר ברבות המופתים על
 ידו למען תדע כי ליי הארץ וכבר ידעת
 מאמר פרעה שאמר לא ידעתי את יי והיה
 פרעה ועמו חושבים שעשויון ישרא' כענין
 שאר האומות שנתונין תחת ממשלת מזלות
 הרמים ושיקרום המקרים כמו שיחוייב
 ממערכת הכוכבים פעמים יתגברו מצד כת
 המזל הכנהיג אותם וישפלו פעמים מצד
 שפלות המזל ההוא שיפגענו כח מזל אחר
 המנצח ובענין שר יין ושר פרס * וכשגברת
 יד משה כדבר יי והוציא את העם ממצרים
 חזרו להודות כאמרו יי הצדיק * העתירו
 אל יי ועל ים עוף באמרם כי י' נלחם להם
 במצרים * ועכשו היה דבר משה בתפלתו
 שאם יגיע ענשם לכך יהיה פתח לאומות
 החולקים שאין העם חלק סבת הסבות יתב'
 ולומר שמונהיגם אין יכולתו יכולת יי ולכן
 אמר מבילתי יכולת יי ולא אמר יכול יי
 שאלו אמר מבילתי יכול יי הירר במשמע
 שהם מודים שישיראל הם חלק * ונתלחרו
 רק שמכחישים ביבילתו * וזה אי אפשר
 שעם ההודאה שהוא הישם לא תבא הכפירה
 ביבילתו שאלו הוא סבה לכל הסבור עם
 ההודאה הזאת לא ימלטו מהיותם מודים
 שאין מניעה לו יתברך * אבל באמר ג

כבריה

מבלתי יכולת יי תבא הכפירה בו יתב מצד
 חולש הכח חלילה רצוני לומר אה שהוציאם
 ממצרים בכחו ועכשו ארע להם ככה זה
 מורה שאין יכלות יכולת יי רק יכולת אחד
 ממנהיגי השפלים שאין יכלותו לעמוד בפני
 השרים המנהיגים ארצות לא מלכי ואמרו
 תשש כחו כנקבת דע שהזכר הוא פועל
 והנקבה פועל הזכר ומראה בה פעולותיו
 ולכונה זו אמרו שאמר משה עכשו ימצאו
 פתח שאין כחו יתברך ככח הזכר שהוא
 הפועל ואינו מקבל כחו מאחר רק ככח
 הנקבה שהיא מקבלת מאחר רוצה לומר
 שיאמרו שאין הסבה עליונה לכל הסבורת
 רק כשאר כל הכחות שמקבין מסב אחרת
 ויגברו פעם ויושפלו פעם והיו משישות כח
 הנקבה ועל זה הודה לו יתברך ואמר לו
 סלחתי כדברך * עוד גרסינן
 שם בפרק הרוואה * אבן שבקש עוג
 לזרוק בישראל גמרא גמירי לה * אמר
 עוג מחנה ישראל כמה הוי תלתא פרסי
 אעקף טורא בת תלתא פרסי ואשדי עליהן
 אזל עקר טורא בת תלתא פרסי ואייתי על
 רישיה אייתי הקבה קומצי ונקבורה ונתת
 בצואריה בעא למשלפיה אמטכונה שינייה
 להאי גיסא ולהאי גיסא והיינו דכתיב שני
 רשעים שבררת אל תיקרי שבררת אלא
 שרבת משה כמה הוי עשר אמינ שקל
 נרגא בת עשר ושורר עשר מהייה בקסוליה
 וקטליה עבלי * תחלה אעירך על ענין
 ההגדות שבאו בתלמוד ובמדרשים * דע
 כי באו מהם בלשון עמוק לסבורת רבות כי
 לעתים תמצאם זכרונם לברכה רומזים ענין
 פשוט מאד או שאין בו צורך כלל ועם
 כל זה יוציאו אותו בלשון זר ועמוק מאד
 עד שיחשוב המסתכל שיש בענין ההוא
 סוד או ענין צרי להסתירו ואינו רק כי לעת
 יוציאו אותם בלשון זר מאד כדי להחדר לבות
 התלמידים וגם כדי לעורר עיני הכסילים

המטילים דברי השבוש בדברי הדכמים
 בתהלת המחשבה בצאת פשוטי הדברים
 מגדר השגתם ושכלם המועט כענין שכתו
 כי ישירים דרכי יי צדיקים ילכו בס ופושעים
 יכשלו בס * וכבר ביאר הרב רבי משה
 זל שתי הכונות האלה בהגדות הנעלמות
 בפתיחה פי המשנה שלו * ועוד יש להם
 סבה אחר גלו אותה הם זל בקצ' המדרשים
 והוא כי לעתים היו חכמים דורשין רביים
 ומאריכין בדברי תועלת והיו העם ישנים
 וכדי לעוררם היו אומרים להם דברים זרים
 לבהלם ושיתעוררו משנת' זו הסב מפורשת
 להם זל במדרש שיר השירים בפסוק הנך
 יפה רעיתי * אמרו שם רבי יהודה דורש
 ונתנמנם הצבור בקש לעוררן ואמר ילדה
 אשה אחת במצרים ששים רבוא כברים אחד
 והיה שם תלמיד אחד ורבי ישמעאל ריבי
 יוסי שמו אמר מאן הוה קן אמר לו זו יוכבד
 שילדה משה ששקול כנג' ששים רבוא שנ'
 אז ישיר מש' ובני ישראל * על כן כשתמצאני
 מפרש דברי הגדה ותחשוב כי ממנה יצא
 ענין דק לדקות לשון ההגדה ודקות דבריה
 ואני מפרש אותה שבאה לענינים פשוטים
 מאד אל תגזור שאי אפשר שהעלימו הענין
 הפשוט ההוא בלשון אחרת כי כב הראיתי
 בענין דרכם בהגדות על הצד הזה לצורך *
 ומעתה שמע כוננתם זל בהגדה זו רצונם
 לומר בעקירת החר הזה שרצה עוג לזרוק
 עליהם * דע כי באה להם זל הגדה זו
 מפורשת בהגדה אחרת והיא שאמרו
 בנדה פרק * ויאמר יי אל משה
 אל תירא אותו וגומר מכדי סיחון ועוג אחי
 הוו מפני מה נתירא משרה מעוג ולא
 נתירא מסיחון מתשובתו של הקבה אתה
 מכיר מה בלבו של אותו צדיק מלמד
 שנתירא משה שמא תעמיד לו זכו אברהם
 שנאמר ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי
 ואמר מר זרע עוג שפלט מן המבול *
 כח א 28 I אמר

הנתיב השמיני

אמר לו הקדוש ברוך הוא אל תירא אותו
 כי בידך נתתי אותו עד כאן דברי הגדרה
 שם * וכבר ידעת שנמשלו האבות
 בדברי הנביאים להרים כאמרו ריב את
 ההרים ומבואר מזה הביטוי אל צור הוצבתם
 וביאר אחריו הביטוי אל אברהם אביכם
 וכשכנאו ישראל להוריש גוים גדולי ועצומי
 מהם לא בצדקתם רק מצד זכות האבות
 ומשמרו יתברך את השבועה אשר נשבע
 להם כמו שהעיד הכתוב לא בצדקתך
 וביישר לבבך וגומר * וכתוב בתריה ולמען
 הקים את השבועה אשר נשבע לאבותיך
 לאברהם ליצחק וליעקב * עד שהיתה
 מדת הדין מקטרנת כמו שבא במדרש לבא
 לקחת לו גוי על כן נתיא משרה שמא
 תעמד זכות אברהם לעונ והיא המהשבה
 שחשב עונ ואמר אחר שאין כח האומה
 הזאת ברבוי עם שהיא מהניחה אינו כי אם
 בשלש פרסאות רק מצד זכות אבות
 ואני כבר קדמתי להם בזכות אברהם גם כן
 דרוי אני עוקר החר הוא מהם ואעזר בו
 להפכו עליהם * והקומצי שבאו ונקמו
 הר משל לישראל שהם כחגבים שכהם
 בלשונם וכמו שבא במדרש כלהוך השור
 מר השור כחו בלשונו אף ישראל כחם
 בלשונם רוצה לומר שבתפלותיה ותחלתם
 עמדה להם זכות אברהם אביהם ולא
 סייעה את עונ רק נחפכה עליו והיא שירדה
 על צוארו והקתתה את שניו * ומפני
 שהיה עונ מלך חזק ומצד הטבע וכת הזרוע
 לא היה להם מעמ בפניו ועוד שזכו אברהם
 היה מן הראוי שלא היתה פוגעת בו על כן
 הוצרכו בתפלה לזכותו ולזכות האבות כלם
 רוצה לומר אברהם יצחק ויעקב * והוא
 אמרו משה כמה הוי עשר שקל נרגא ושור
 עשר * רוצה לומר משה עשר שעמדה
 לו זכותו * והנרגא שלקח רמז לזכות
 העם בכללו שהיו שם עמו שישראל בכללן

נקראו אבן שנאמר משם רועה אבן ישראל
 ומפני שהיו שם עמו המשילים לכלי המוש
 בידו שהיה פועם בו * ושור עשר רוצה
 בו זכות האבות על * ועל כן המשיל
 הענין למדלג שמדלג למעלה שהוצר לדלג
 אצל זכות שכבר קדמתו והיה בזמן למעלה
 ממנו * ואחר ביאר ולמה הוצרך לכל זה
 להבות אותו בקרסוליו רצה לבטל ממנו
 שלשה פסיעות שפסע בקרסוליו בשביל
 אברהם * ואמרו משה כמה הוי עשר
 כי כן מדתו של משה רבינו עליו כמו שנזכר
 בשבת ועל ידי כן לקח כל השיעורין בעשר
 ולא שיהא צריך כאן לכל השיעורין האלו
 אלא מפני סודר המשל שהוא ממשל עונ
 בגדול קומה מאד עד שעקר הר של שלש
 פרסאות ושמו על ראשו על כן המשיל
 שיעור גובה קרסוליו לשלשים אמר כי
 כן דרך המשילים לתפוס פרטים נאותים
 למשל ההוא שרצה בו הכתוב או החכמים
 וכך עקר ואייתי ברישיה ובעא למשלפיה
 כל אלו דברים נאותים לסדור המשל לא
 זולתי זה * ואמרו בביתא הרווא אבן
 שרצה עונ להשיך על ישראל וכו' *
 שנראה מנגלהו בביאור שהיתה אבן ממש
 שרצה לזרוק עליהם * דע כי מפני
 שהיה עונ גדול כח מאד עכ היותו בא עם
 זכות אברהם לדעתו לא נמנע מהיותו מ
 מתעסק לבא עליה כחו הגדול והיה מכין
 אבן או אבנים לזרוק עליהם מר שלא
 היה אפשר להיות כן בכח אחד משאר
 אנשי המין האנושי * ואמנם עקר
 בטחונו בנצחונו היה בזכות אברהם לפי
 שכבר ראה שנצחו לעמים שלא בטבע
 ואשר נעשו להם נסים רבים בקריעת
 ים סוף ושאר האותות והמופתים *
 אלא בעקרו החר ההוא מהם חזר להיותו
 נלחם עמהם בכח הזרוע והרווא אותם
 האבנים הגדולות יביר מהם שאיש חזק
 ואיץ

245

הטובות מן האומות במאמר הנביא למונת
 הכחות לרוחניים לכן אשוב ולקחתי דגני
 בעתו ותירשי במועדו מדה כנגד מדה מי
 שאינו מודה בטובת המטיב ראוי שימנע
 ממנו המטיב טובתו ונמצא משחית אומתו
 כענין שהשחית ירבעם טובתך של ישראל
 בהשחיתו אותם לאכהם שבשמים אשר
 קציץ בנטיעות ואף על פי שהנהנה ואינו
 מברך אינו אלא יחיד הוא לבדו משחית
 האומה ומונע הטובה מהם שכבר ידעת
 מאמרים אל שהאדם נדון אחר רובו ומכאן
 אמר אל כל העושה מצוה אחת יתירה על
 זכויותי אשריו שהכריע עצמו ואת כל ה
 העולם לכף זכות עוד גרסינן בריש
 תעניות ארץ ישראל הקבה משקרה אותה
 בעצמו וכל העולם על ידי שליח שנאמר
 המתן מטר על פני ארץ ושולח מים
 על פני הוצות הרכס סוכר שארץ
 ישראל שהוא העיקר נקראת ארץ סתם
 כי היא תכלית הכוונה בארץ ומרה שהוא
 טפל ליה נקרא הוצות מלשון הויץ הוצה
 לומר דבר שהוא הויץ לעיקר גם על הרך
 האמת נקרא ארצו ארץ כי היא ארץ המדה
 ורצונו יתברך בה וכבר ידעת שארץ
 ישראל נהלת יי באמרו כי גרשונו הויץ
 מהסתפה בנהלת יי ושם הדר המר
 לשבתו ועל כן נתנה לעם בהר לנהלה
 לו ואחר שהם נהלתו יתברך לא מסר הארץ
 והעם למזל או לשר משרי מעללה אשר
 חלק אותם לכל העמים כי חלק יי עמו
 והוא אלהי הארץ כאמרו ויורם את משפט
 אלהי הארץ ואין מעשיהם נעשים
 לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח
 והוא שאמר משרו בכקשתי ובמה יודע
 איפיה וגומר ונפלינו אני ועמך מכל
 העם אשר על פני האדמה וכל עיני
 הארץ בהשגחה מאתו יתברך תמיד
 כאמרו תמיד עיני יי אלהיך בה מראשית
 כה ב 28 II השנה

ואמין מהיות בכחו לזרוק כלו לא היה מן
 הראוי להנצל העם במלחמה ממנו לולי
 שנעשה להם נס ועל כן הטעין בראייתה
 ברכת הנס ואש יגלה לך זה הוא שתמצא
 להם בבריתא אבן שרצה לזרוק ובספור
 הענין קראו לו הר ואלו היתה האבן וההר
 דבר אחד היה להם לומר כאן וכאן אבן או
 כאן וכאן הר אלא שהם שני ענינים
 כאבן השנויה היא היתרה אבן גדולה
 ממש וההר חמד לאברהם אבינו
 עלה כמו שבארתי עוד גרסינן
 שם פרק כיצד מברכין אמר רבי חנינא בר
 פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה
 כאלו גזול להקבה וכנסת ישראל שנאמר
 גזול אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא
 לאיש משחית ואין אביו אלא הבה שנאמר
 הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת
 ישראל שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל
 תטוש תורת אבך כי אי חבר הוא לאיש
 משחית אמר רבי חנינא בר פפא חבר הוא
 לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לביהם
 שבשמים יש בזה נסתר והוא סוד הכרכלי
 ונגלהו שהמברך על המיחות או על אחר
 מהנאות העולם כברי הסכי בדעתו שהבורא
 יתברך אשר הוא מברך אותו על הנאותיו
 הוא המשגח והוא המנהיג את הכל וכבר
 הכל שאף על פי שהגלגלים בסבות והארץ
 בטבעה מצליחים ומוזלים אין בה מאד רק
 מצד השפע עליהם מן הסכה העליונה
 המשגיח בכל ב' הפך מאמר האומרים
 אלכה אהרי מאהבי נותני לחמי ומימי ונו'
 שהיו נותנים כל הכחות לגלגלים הפועלים
 בארץ כטבעם ולרוחניים שהם נפש להם
 ושוללים הכל ממנו יתברך ועל כן נקרא
 מי שאינו מברך גזול אביו שהאב רמז לסכה
 הראשונה כמו שהאב סבת לבן וגזול אותו
 ששולל כמו שהשגחה וההנהגה ממעשה
 התחתונים ומי שנוהג כן גורם למניעת

ש

אבינו יעקב וכל ביתו אתו לגור באר מפני הרעב ובעודנו שם המסו המלך לעבוד עבודתו ולמנוע התולדות ממנו בסכר גזרנו שאורה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ועל כן נמנעו מלישא נשים ואף להבריה הנשואו כמו שזכרנו ז"ל בילד איש מבית לוי ואחר כך הוכה ממלך במכאוב והוצרכו לומר קומו צאו מתו עמי ולתת להם משלוח כאמרו גם אתה תרחן בידינו זבחים ועולות ואומר ושאלה אשר משכנתה וכן הלכנו בצאתנו למסעינו נוסעים וחונים יש אשר יחנו יו ימים או חדש או ימים רבים כאמרו ויש אשר יאריך הענן וגו' עד שבאו אל המקום הראוי למזבח ולקרוא שם בשם י"כאמרו כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה ויצחק גלה ממקום ישיבתו אבל לא מארצו כמו שנאמר לו גור בארץ הזאת וזרע בארץ החיה ונתעשר שם והכריו עליו המלך שלא יגע בו אדם ולא באשתו ולא שלחו מארצו כפרעה רק שיעמוד או יסע כפי רצונו וכן קרה לנו בגלות שניה גלו בכל כי לא הגלדה נמכד נצר לבולס מן האר"ק הנית שם שר' למשו' על הנשארי אשר השאיר נכוד ארץ ולא יצאו מי שם כי אם מרצונם וזמן מועט ובנו בתים ונטעו כרמים וזרעו גנות ואכלו פרים וכר' המלך לא שלחם מבבל רק מסר הרשות בידם כאמרו מי בכס מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל וצוה לשמרם שלא יגע אדם בהם וכורש עצמו קדם לזה ויעקב גלה חוץ למקום מגוריו מפני עשו אחיו ובמקלו לא בחיל ולא בכח ועבר במקום גלותו את אחי אמו דל וגולה והיה עמו שם והעשי ולבשו יצא שלא לדע' עם כל אשר לו ונרד וא"כ כרת עמו ברית משרדו ונשבע עד יעבור עוד את הגל הזה לדעה ובשובו יצאו לקראתו אחיו אשר רדפו ושלה לו דורונו

רבי

שלא היה כן על דרך המקרה הפשוט והיתה התשובה כי כן הוא באמת ולא היתה הכונה רכיב חנינה בזה אלא לדעתו שנתעלית נפשו ודבקה תמיד זכותו מגין שהדבק אינו ניווק שאין התרחוק שולט בעליו ועל זה נאמר תמים תהיה עם אלהיך ולכן אמרו ז"ל אין מזל לישראל הכונה שהם למעלה ממנו עם הדבקות שלהם שהוא למעלה מן המזל באמת והו' שרמוז לו באמרם באברהם שהעלהו הבו' יתברך למעלה מן השמים שנאמר הבט נא השמים ואין הבטתה אלא ממעלה למטה עוד גרסינן שם פרק גיד הנשה ויאבק איש עמו עד עלות השחר אמר ר' יהושע כן לוי מלמד שהעלו אבק ברגליהם עד כסא הכבוד צריך אני להקדים לך הקדמה והיא דע שכבר גלו לנו רבותי ז"ל במדרשות שהאבות ומקריהם רצונו לומר שלשת האבות אברהם יצחק ויעקב סימן לבני ולמה שקרה להם מן הגליו וגאולתם בשלשת זמני הגלות והצלתם מהם ואיני בא עכשו לפרטי פרטי המקרים ודמיונותם כדי שלא יארך הספור רק מר' שיספיק ליישב הענין בהגדה הזאת ומה שרמז לנו בה כבר ידעת ששלשת האבות גלו ממקומם ואין אח' משלשת נדמה בגלותו לחברו כי אברהם גלה ממקומו עם ביתו וכרכוש גדול והלך למצרים מפני הרעב ונגזלה שם אשתו ביד המלך למנועה ממנו וליקח אותה לעצמו והוכח במכאוב עליה והוצרך על כרחו להשיבה ונתן לה רכוש וכסף וזהב ושילחו מארצו ואברהם הלך למסעיו לו נוסע וחונה לא כהולך במקום המקום בלי שישתקע באמצע באחד מן המקומות רק נסיעותיו על ידי מקריו עד שנתגלו לבית אל עד מקום המזבח וקר' שם בשם י' והוא אמרו וילך למסעיו וענינו אלה היו רמז לגלו הראשון שנסע

הנתיב השמיני

לו ויגע בכף ירכו' והלך לו מפני יעקב
 הוא הרמז למה שארע ליעקב עצמו עם
 עשו אחיו צ' צמו כי באמ' חשב עשו ללכת
 לקראתו בעש' רב כדי לנצחו ולעקור את
 הכל וכמאמר יעקב והכני אם על בנים'
 וכאשר ראה כי לא יוכל לו פנה מפניו ולא
 הרע לו רק הרע לאחר זמן על תולדות
 הרמות בכף ירך יעקב' ואמר ויורה לו
 השמש והוא צולע על ירכו' הרמז שירכו
 הוא רמז לתולדותיו צולעים תחת שבעתו
 של עשו והוא אמרו ביעדי הגאולה ואת
 הצולעה אקבץ' ואמר ויבא יעקב שלם
 עיר שכם היא ירושלים נהלם כמו שכם
 אחד ותרומנו חולק הד' ועשותו שם
 סוכות למקנהו הרמז להיות שם סוכות
 היש' יתברך על עדתינו שהם רמזים
 כמקנה כאמרו ואתנה צאני צאן מרעיתי'
 והוא אמרו ויהי בשלם סוכה ומעונתו בניין
 מצורף לזה עוד כי המקום הראשון שנזכר
 שבאו ושהנו שם בצאתם ממצרים הירד
 בסוכותה כאמרו ויסעו בני ישראל מרעמסס
 סכותה' ואשר אמר על כן לא יאכלו
 בני ישראל את גיד הנשה אינה הודעה
 כמו על כן לא מכרו את אדמתם שאלו היה
 כן היה מתחייב שאם נגף יעק' ברגלו שלא
 יאכלו בניו רגל לעולם וכן אבר שירגיש
 בו יעקב שלא יאכלוהו בניו אך איננה
 הודעה רק מצוה נצטוו עליה מפי יתברך
 על דבר זה' וכמוהו על כן אמרתי לבני
 ישראל דם כל בשר לא תאכלו' חו
 המצוה נצטוו עליה בני נח ל' יעקב ובניו
 קודם מתן תורה ולא נשנית במיני שאינה
 נזכרת במצות התורה הכתובות מהומש
 השני ואילך והוא שנתן להם יתבר' וקיימו
 הם' ומעתה דע והבן דברי רבי יהושע
 בן לוי שאמר מלמד שהעלו אבק ברגליהם
 עד כסא הכבוד' הכונה לו כזה למה
 שאמרת' ורגל כבר ידעת שהוא מושאל

רבים על ידי עבדו והוצרך לבסוף ללכת
 אל ארץ אחרת מפני יעקב אחיו' ומעולם
 יעקב לא נרדף אלא על ידי עשו אחיו ועל
 ידי לבן אחיו אמו' גם אנהנו בגלות
 החל הזה השלישי גלינו מארצנו שבויים
 בזויים על ידי רומי שעיקר' אדומיים ועבדו
 אותנו לא כעבד הנמכר רק כעבד המשרת
 את אחיו וארזינו ונותנין מסים וארנוניות
 פעמים רבות ויש לנו לעמוד תחת רשותו
 עד שירא' השם בעניינו ויגיע זמן הגאולה
 העתידה וירדפנו בצאתנו קצת האומות
 כרמז בספרי הנביאים מן המלחמות יעשו
 קצתם עם משיחנו הראשון ואשר יכרתו
 לנו כלם ברית עד שיביאנו מנחה לשם
 כאמרו והביאו את כל אחיכם מכל הגוים
 מנחה ויענין יעקב עם המלאך והאבקו
 עמו רמז לכל זה שהמלאך ההוא כבר
 ידעת שהוא שרו של עשו כל הלילה'
 ועני' האביקה היא השתדלותו עמו לנצחו
 כלשון חכמים דאוביק ביה מיבק' ולכן
 תרגם המתרגם בהאבקו באשתדלותו
 והלילה רמז לגלות שהו כמו חשך ואפילה
 ומחשך ומדאיב הלבבות בצרות ובגלגולין
 שמתגלגלין על הדורות מאז ועד עתה
 והרוב מאת אחינו בני עשו וקצת מאת
 הקרוב ישמעאל' ונתאבק עמו עד עלות
 השחר והשחר הוא תהלת היו וממנו חולך
 ואור עד נכון היום' הרמז בזה שאנו
 נתגלגל עם אחינו בני עשו עד ערות שחר
 הגאולה כי מידו אנו עתידין לקבל המל' בו'
 והוא הרמז בענין לידתם שכתוב בס' וידו
 אוחזת בעקב עשו' וכמו שאמרו רבותינו
 אל בבראשית רבה שאל הגמון אחד את ר'
 אמי ואמ' לו מי תופס אחריו הביא לו נייר
 חלק וכתו בו וידו אוחזת בעקב עשו אמרו
 ראה דברים שיגים מפי זקן' ויש לך
 לדעת עוד כי משה שנתאבק המלאך עם
 יעקב עצמו ואמר הכתוב וירא כי לא יוכל

209

שעניינינו עם אחינו עשו לחלוק על עיקר העיקרי שהו' כסא הכבוד ידוע ממחלקותינו בדת ובאמונה' ועוד שימשך זה הענין והאבק עד הזמן הרמוז בדניאל עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב' ואז יהיה הכסא שלם כאמרו ועלו מושיעי' בחר ציון לשפוט את הר עשו והיתה ליי' המלוכה' וכתוב והיה יי' למלך על כל הארץ ביום' החוא יהיה יי' אחד ושמו אחד :

לסבה כמו ויברך יי' אותך להגלי' ואבק דבר המתיילד מן העפר בהגיעו אותו' ועד כסא הכבוד רמז להגעת ענינים אל העיקר והאמת הנכון' וזה מאמר רבי יהושע שרמז לו המלאך ליעקב שיאבקו בניו והתולדות היוצאות מירכו עם בני עשו אחיו עד שישכבו לקעקע וירעו להם אך לא יוכלו לו ושיעלו אבקם זה ועניני סבותיה' עד כסא הכבוד וזה כולל שני עניני האחד

הנתיב התשיעי

להאמין בגמול

הטוב לעושי רצון קונו'

והחפץ לעוברי רצונו'

כבר

ביארתי בתהלת הספר בנתיב הראשון שאמונת ההשגחה הפרטית היא פנה מפנות התורה וראוי לכל מי שהוצא מכת משה ואברהם להאמינה והוא שאמ' הכתוב כי עיניו על דרכי איש וגומ' ועוד נאמר כי נכח עיני יי' דרכי איש וגומ' והבורא יתברך ויתע' דן לכל אחד ויגמול לו טובה כפי מעשיו הטובים כאמרו למען ייטב להם ולבניהם לעולם' ועוד נאמר וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות וגומ' וקרא גמול המצות צדקה כי העבד הקנוי לרבו שהוא חייב לעבוד אותו אם יתן שכר עוד בעבודתו וצדקה וחסד יעשה עמו וזהו שאמר הכתוב ולך יי' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו' הנה ראיות על הגמול הטוב לעושהו וכמו כן יתברך ישיב הרע לשורריו וכרועו מעלליו ישיב לו והוא אמרו שלמה עליו השלום כי את כל מעשהו

האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע' ועוד אמר עונותיו ילכדנו את הרשע ובחבלי הטאתי יתמך' וכמו אלה נמצא הרבה כתובים שהם מורים על הגמול הראוי שלא נוכל לכתבם כלם' ואחרי שנתבאר זה ראוי לבאר היכן יהיה הגמול ההוא ומה יהיה ולכן נאמר תהלה כפי מה שטר' לבורא יתברך ויתע' מחכמתו ויכלתו והטבתו אל בריותיו לא יתכן להיו' שיעור הטובה אשר כיון בה לנפש הזאת מה שהיא מוצאה בעולם הזה מטובותיו והנאותיו מפני שכל טובה שיש בעולם הזה יש עמה רעה ועם' כל הצלחה עמל' ועם כל הנאה צער ועם' כל שמחה אבל וכל הלקיו שוים' והחכמה לעניינים המעציבים על המשמחים' הנה כי טובות העולם הזה הן דמיונות ומותרות שמזיקות וממיתות הנפש' וכיון שזה מבואר ואין בו ספק אם כן מן השוא הוא שיהיה

הנתיב התשיעי

היא תכרת בעונה ושאר הנפשות אשר
 לא חטאו תהיינה קיימות לפניו בזיו
 העליון ולכן הוא מפרש הנפש ההיא
 עונה בה כי העון אשר בה הוא יכריחה
 וטעם זה הענין כי נר י' נשמת אדם *
 אשר נפח באפינו והיא נשמת שדי שכתוב
 בה ויפח באפיו נשמת חיים * והנה היא
 בעניינה לא תמות ואינך מורכבת שתפרד
 הרכבתה ותהיה לה סבת הויה והפסד
 כמורכבים אבל קיומה ראוי הוא והוא
 עומד לעד בקיום השכלים הנבדלים ולכן
 לא יצטרך הכתוב לאמר כי בזכות המצוה
 תהיה קיימה * אבל יאמר כי בעונש
 העברות תגאל ותטמא ותכרת מן הקיום
 והוא הלשון שתפסה בהם התורה כרת
 כענף הנכרת מן האילץ שטמנו יחיה
 שרשו עכל * ואני אומר טעם אחר *
 כי מה שלא נכתב בתורה גמול אחר כי אם
 של זה העולם לפי שגלויו וידוע לפניו יתב
 שישראל חפצים שיענשו על עונותיהם
 בזה העולם כדי שיוכזרו לחיי העולם הבא
 כי כן היה בידם מימי יעקב ועשו כאשר
 בא במדרשם זל ולכן היה מאיים אותם
 תמיד בגמול זה העולם ואומר להם ראו כי
 עם היו שאתם חפצי בו לכפר על חטאתכם
 ואולם דעו כי הם ענשים גדולים וענויין
 עצומים ולכן מוטב לכם שתשמרו המצות
 ותזכו לשני עולמות * אבל מגמול שאחר
 מית' לא הוצרך להודיעם כי כבר היה גלוי
 ומפורסם בעיניה כי זה היה אשר היו כלם
 מחכים ומצפי' כי כל ישראל יש להם חלק
 לעולם הבא שנ' ועמך כלם צדיקים *
 והוא העולם התדירי אבל בזה העולם אשר
 הוא עובר היו בו רוצים העונש * וכבר
 שאל מיז אחד לאחד מחכמי עמנו באמרו
 אם כן הוא שהמורא יתברך בחר בכם
 ואתם גוי קדוש ובנו וש' כיוצא בזה שאתם
 אומרי בעצמכם למה נר' כלו אתם מטריתי

שהיה הבור' יתברך משים תכלית תועלת
 הנפש הזאת העניינים האלה הנהפכים
 אבל ראוי שהיה מוזמן לה מדור שיש בו
 הזוהים הגמורים וההצלחה המיוחדת שבו
 ימצאו תאוים ועל זה הורו כבר החכמים
 בראיות מופתיות לרוב מאד * ואם ישאל
 שואל ויאמר אם כן הוא מדוע לא נמצא
 שנוכר בתורה מן הגמול כי אם בעולם
 הזה בלבד * והוא מה שכתב בפרשת אם
 בחקתי ובפרשת והיה אם שמוע תשמעו
 ואם כן הוא שיש גמול אחר מבלתי זה
 העולם היה מזכירו הכתוב בשום פנים *
 תשובה דע כי הבורא יתברך לא עזבם
 מבלתי גמול העולם הבא כמו שאבאר ולא
 היה המפורש בה בהצלחת העולם הזה
 ודעתו כי אם לשתי סבות האחת מהנה
 שגמול העולם הבא מפני שאין עומדין
 עליו כי אם בשכל לא זכרתו תורה כי אם
 בקצרה כאשר עשתה ביוצו י' אלהים על
 האדם לאמר * ולא אמרה לו אנכי י'
 אלהיך לא תרצח לא תנאף כי השכל מור
 עליו וכן לא הזכירה הגמול האמתי והוא
 העולם הבא בעבור שסמכה על השכל
 שיורה עליו * והסבה השנית כי הנבואה
 ממנהגה להרחיב בדברים שהצורך מביא
 אליהם בקרוב ותקצר בדברים הרחוקים
 וכאשר היה צורך העם בעת שניתנם להם
 התורה לידעת ענין ארץ כנען אשר הם
 באים אליה הרחיבה להם כפירושו ומה
 שיש בו מפרי עבודתם והמרות ועל כן
 אמרה כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשת'
 לא כארץ מצרים היא וגו' עד סופה *
 וכתב הרמב"ם זל כי הכרתורת הנזכרים
 בתורה בנפש הוא בטחון גדול בקיום
 הנפשו אחר המיתה ובמתן השכר בעולם
 הנשמות כי באמרו יתברך ונכרתה הנפש
 ההיא מקרב עמך * וכן נכרתה הנפש
 ההיא מלפני יורה כי הנפש החוטאת

על

307

בעולם ויהיה נידון ביסוריו של איוב כל ימיו טוב לו משיענשו בנפשו להויות נידון בעולם הנשמות בייסוריו גיהנם או שיגרע חטאו מנפשו מעט ממעלתה בעולם הנשמות ודבקה בזיו העליון ועולם הבא לפתיחות הגוף וגרעורת הטובה שתבואהו בעולם הגופות ולמעלת הנפש ועליו ה הטובה אשר באור פני מלך חיים ולכן מעניש לצדיק בזה העולם והוא שאמר הכתוב הן צדיק בארץ ישולם כמו שמצינו במשה ואהרן כי כאשר סרחו סרחון אחד קל נטלו העונש בעולם הזה כדי שיזכו לנעימת הטוב אחר המיתה כלי שום חטא וכך אמר רבותינו זכרונם לברכה במסכת קדושין כל שזכויתו מרובין מעונותיו מריעון לו בעולם הזה ודומה כמי ששרף את התורה ולא שייר ממנה אפילו אורת אחת ואולם יקבל הגמול המובחר בדבר הנכבד והיא הנשמה ובעת הטוב והוא לאחר מיתה כמו שאבאר ולא יגרע לו משכרו אפילו כחוט השערה וכן כתיב לא יגרע מצדיק עינו והוא שאמר הכתוב לתת לאיש כדרכיו כאשר דרשו רבותינו זכרונם לברכה בכרוב שאמר והאיש אשר אתה נוטה בו יוציא אליו את העטות החוצה אמרו רבותינו זכרונם לברכה מה הדבר של אדם להוציא פחו שבכ"ל כך הוא בענין העונש כי הצדיק הוא יודע ומכיר בזה העולם שתועלתו והנאתו הכל ואינו הפיץ שיטתן לו הנה שכרו כי אם לאת מיתה והיה הפיץ שפירע לו הנה ענשו ולא לאחר מיתה ולכן נרעה הכוונת ממנו בזה העולם חובני אבל הרשע סבור שהנאות זה וטובותיו ה' הצלחה השלמה ואינו חושש מהשכ"ל של אחי המית שאינו מאמין בו ולכן חו' הפיץ שימלא משאלותיו בזה ואינו חושש ממה שיובא עליו אחרי כן ולכן נותן לג' הבור' ית'

בזה העולם ונענשו לאח מיתה כפי רצונו וזהו לתת לאיש כדרכיו הנה סבה אחת לצדיק ולרשע והסבה השנית לייסורי הצדיק שהיו ייסורין של אהבה על דרך הכתוב שאמ' את אשר יאהב יי יוכיח ועליו נאמר אשרי הנוכח אשר תיסרנו יה' עוד נאמר אשרי אנוש יוכיחנו אלוהו וגו' או יהיו על חטא בני דורו ולפשעם כמאמר אכן חליינו הוא נשא וגו' והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו כי כל ישראל ערבין זה לזה או יהיו על אשר יש כת ידיו למחות ברשעים ואינו מוחה על דרך הוכחת טובות אה עמיתך ולא תשא עליו חטא' הא אם לא יוכיחנו ישא עליו חטא' או אולי הייסורי' ההם יסבור הצדי' שהוא שהם לרעתו ואחרתם יהיה טוב לא שאינו מרגיש בה מיד עד לאחר זמן וכל דעביד רחמנא לטב' ולפי גלגול הנשמה שאבאר בתולמת זה הנתיב בע"ה יתחדש לנו טעם אחד לייסורי הצדיקים שהוא לנקות הנשמה ההיא כי לכן נתנה בגוף ההוא ויהיה לו ייסורין ואף אם יהיה צדיק' ואשר נראה מטובות הרשעים בעולם הזה יהיה כמו כן מאחד מהמשרה פנים' האחד כי חוקו הוא שיהיה הרשע חרו' נמנע כל ימיו מעשו' שום טובה וראוי הו' לקבל עליו שכר ואו' ישפיע לו הבור' ית' בתגמולו בעולם הזה תענוג גדולה ומלכו' כמלכות שלמה איתר' שורה לגמול קטן מרענוג הנפש באור החיים בעולמות הריאויים לה והוא מאמרם זכרונם לברכה יפה טעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חי העולם הזה כמו שביארתי וילתוב עונותיו נלקח ממנו אותו גמול ומשלים לו שכרו בדבר הקטון והגדול כאשר באר אנקלו' בכתו שאמ' ומשלים לשנאו' לא פנו' להאבידו וכאש' מצינו כבוד בן ירבע' שנטל שכרו בעולם הזה על אז זכו שגש' והו'

ש'אמ' עלי כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר
 יען נמצא בו דבר טוב' או תהיה הטובה
 לרשע החוץ לפי שעתיד לצאת ממנו בן
 כשר כאשר היה לאחז לפי שהיה לו
 לצאת ממנו יחזקיהו' ולאמון שיצא
 ממנו יאשיהו' ולשמעי' שיצא ממנו
 מרדכי ותהיה הטובה ההיא שנתן לו
 המורא יתברך פקדון אצלו עד שיתן לו בן
 זוכה לטובה ההיא' או תהיה לו טובה
 לפי שעתיד לעשות תשובה כמו שהיה
 למנשה עד ששב בתשובה או כדי להנקם
 על ידו מהרשעים כמאמר הכתוב ונתתי
 חרבי ביד מלך בבל וכן אמר דוד מלטי
 נא מרשע הרבך' או שיאריך הבורא
 יתברך לרשע ההוא כדי להכפיל לו לעתיד
 בזה העולם על יסוריו ועל ענשו כאשר
 האריך לפרעה ולפרשיו והצילם מכל
 המכות ולא השחיתם כדי להנקם מהם על
 היס' זרבותינו אל נתנו גם טעם אחר
 לצדיק ורע לו ורשע וטוב לו שאמרו צדיק
 ורע לו צדיק בן רשע או צדיק שאינו גמור'
 רשע וטוב לו רשע בן צדיק או רשע שאינו
 גמור' הנה בכל הפנים האלה אשר
 ביארנו בטלה סברת הפילוסופים אשר
 חשבו כי מה שבא בזה העולם מטובה
 ומרעה שהוא מקרה שכבר ביארתי שאינו
 כן אלא הוא גמול מאת הבורא יתברך תלוי
 ברצונו ויתברך ואם אין אנו יכולים להשיג
 ולדע רצונו וחכמתו באי זה דין ומשפט
 גזר על זה טובה ועל זה רעה כי לא
 כדרכנו דרכיו ולא כמחשבותינו מחשבותיו
 אבל חייבין אנו לקבוע בדעתנו שמעשיו
 יתברך ויתע בצדק ובמשפט' וכבר ביארתי
 התהלת הספר בנתיב הראשון כי אין שנוי
 רצון אצל הבורא יתברך בגמול הצדיק
 והרשע אבל הכל כפי מעשיהם שיגמלם
 בי אחרי שהבורא יתברך הגדיל חסדו עם
 המין האנושי עד אשר שמהו היות נושא

א' זו הצור' המפוארה ר'ל השכל והתלכדו
 והתאחדו יחדו בנפש ובגוף חנן ברצונו את
 הדבוק הזה אפשרות ההגעה אל ההצלחה
 הנצחית והיא שכל עוד היות זה הדבוק
 קיים יעשו בו תכונות ראוי' לכמוהו ובעד
 יעלה החלק הראוי מזר הדבוק לעולות
 באורח חיים ולהיניח והיא הדבקה בעולם'
 וזהו נעמיתה ושכר זה היא תכלית הנפש
 האנושית והגמול על מפעלה הטוב ותהיה
 במעלת העצמיים הרחננים העליונים שנו'
 ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה'
 ששוא הוא להיות מהלכים לגוף לא לנפש
 בלבד והוא בהפרדה מזה העולם שתעלה
 לאור באור החילושם תעמוד קיים בעצמה
 שביעה מזו הזוהר הנצחי כמאמר הנביא
 ע"ה באמרו אני בצדק אחזה פניך אשבעה
 בהקיץ תמונתך ואמרו בהקיץ רצה בזה
 שאותו העולם הוא עולם היקיצה הטובה
 עם היות הנפש בו בפועל טלה' אבל זה
 העולם הוא עולם התרדמה והחשך אף אם
 יש בו' גם לזה כיון שלמה באמרו
 ואורח צדיקים כאור נוגה ונוג' רצונו לומר
 כי כוכב נוגה אינו מרתחק מן השמש
 הרבה עד שמנה וארבעים מעלות ובעתים
 הוא מזרחי והוא כשיראה בשחר'
 ועתים הוא מערבי והוא כשיראה לפנות
 ערב' והמשיל החכם השגת הצדיקים
 בעולם הזה הדימה ללילה ואור הברלרת
 הצורה מהגולם שיגיעו להגעה השלימה
 דימה לאור זה הכוכב כשהוא מזרח'
 כי כמו שזה הכוכב כשהוא מזרחי אורו
 רצוף באור השמש רצונו לומר בא אחרי
 מיד ואינו נרחק ממנו הרבה כך אורח
 צדיקים בהשגתם זו בעוד שהצורה עם
 הגולם הוא דומה לאור זה הכוכב שיבא
 אחרי אור השמש תכל' וכמו כן
 תשלם ותגמר השגת הצדיקים אחר בדילת
 צורתם מגולמם המשולה ללילה ותהיה
 באור

על העולם ויראה מכת המעשים שנעשו
 לכם מאברהם ועד עתה כי במקרה אתם
 בארץ ושאר האומות עיקר ואתם תפל *
 כיצד כי מתחלה הירד אברהם עקור ושירי
 עקרה אין לה ולד ודרשו חכמים שאפילו
 בית ולד לא היה לה * והטריח המורא ית'
 את הטבע ועשה לה בית ולד וילדה ברח
 תשעי' שנה ואכרהם בן מאת שנה ויצחק
 בן ששים שנה * ויעקב לא קבל הברכה
 מאת אביו כי אם במרמה כי הכונה היתה
 לעשו אחיו וברח מאחיו ושהה בבית לבן
 עשרים שנה ביום אכלו חורב וקרה בלילה
 והוליד יב' כנים לאחר כמה עבודה ויגיעת
 כפיו וכל ימיו לא היה לו מנוחה אלא צרה
 אחר צרה ונתלגל הדבר וירדו למצרים
 והושם יוסף לארון על בית פרעה ונשתבת
 ואמר וישימני לאב לפרעה כלומר כי זה
 דבר גדול ונפלא * ולא הגיע להיות ארון
 לא על עבדים כי מצריים עבדים היו ואחר
 כך נשתעבדו הבני בגלות חזק עד ששלח
 המורא יתב את משה ואת אהרן והוציאם
 בכל האותות והמופתים שזכרם לכם כמה
 פעמי' בכמה מקומות בתורה ובשאר ספרי
 הקדש כלומר ראו מה עשיתי עמכם *
 ועוד עתה אתם עושי' חנים ויצויות ומזוזות
 וחפלין וכל האוכל חמץ ונכרתה זכר לויש'
 העם את בצקו בעבור שעשאן בן חורין
 כאומה אחת משאר האומות ואפילו המים
 לשתות לא בא להם כי אם בצער גדול
 ונחשב להם כי נמו לבוא ויתברך * לפי
 ששאלו מים לשתות ולמה כל זה עד שנת'
 בו כל כך ארזם מטריחים בעולם כי אין
 לעולם ככם צורך ואפילו במקרה *
 ואלו הדבר אמרת כי ארזם כננו וגוי קדוש
 ושאר מה שארזם אומרים בעצמכם אדרב'
 היה ראוי להיות ומן הדין הוא להיותכם
 בעולם עיקר והעולם שלכם ואלו הגיע
 אחד מן האומות לשמש לאחד מכם היה

מתפאר ואומר כי עלתה מעלתו להיות
 שמש בבית יהודי שנקרא בנו של הבורא
 יתברך ושאר כיוצא בזה * ואפילו בימי
 עוזכם הנה אמר חוד מלככם ואדבררה
 בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש * וכי
 תפארת היא למלך בעבור שאינו בוש לרב'
 לפני מלכים אחרי' אלא נשתבח לפי שהיו
 מעולים ממנו * ומעולם לא הגיע מעלת
 שלטונכם להיות שבעים מלכים מלקטים
 תחת שלחנו כאשר היה לאדני' בזק שהיה
 ממלכי האומות * ושלמה לא מלך כי אם
 מתפסח ועד עזה * ועוד שנאמר לכם הרבה
 ממעדנות העולם ממאכלות ובעילו' ושאר
 צרכי הגוף * כללו של דבר שאתם כמני
 אסורים בזיקים שאינכם עושים דבר כי
 אם כרשות * עד כאן שאלת חמין *
 וזו תשובת החכם * דע אתה השואל
 שאלו לא היה כל המצוי כי אם זה עולם
 ההויה וההפסד כמרה היו דברך טובים
 ונכוחים * אמנם הלא ידעת אם לא שמעת
 כי משלו המציאות למלך בשר ודם שיש
 לו חצר המלכות וזה החצר נתלק לשלשה
 חלקים והם הבית הפנימי * והתיכוני *
 והחיצוני * הבית הפנימי הוא מיוחד
 למשכבו ולא יכנס בו אדם כי אם הוא
 ושגלתו והוא המבובד שבתצר * הבית
 התיכוני הוא מיוחד למאכלו עם השירים
 שלו ובו יכנסו בני אדם לדין לפני'
 הבית החיצוני הוא בית שער שאירוב בני
 אדם נמנעין מליכנס שם ועם כל בית מלא'
 השלשה יש עבדים ממונים וכל אחד הוא
 שר במקומו * כיצד כמו שאותו הממונה
 על החדר שר במקומו כך הוא אותו
 הממונה על בית שער שר במקומו * ויש
 לו רשות להכות אפילו לנכבד מהנכבדים
 שלא יכנס לאותו בית שער כי כן צוה לו
 המלך * ואותו הנכבד לא יוכל להשתמש
 באותו בית שער אלא ברצון אותו השוער

הנתיב התשיעי

אעפ ששכינסם ה' החצ' הפנימית הוא נכב' בעיני המלך' כן הו' כל זה המצוי בחלק לג' חלקי רוחני והו' החרד' ותיכון הו' הגלגלי' ובית שער והו' זה העולם של הויה והפסדי' וזה בית שער הו' שנתן לאומ' העולם ועל כן נקראו אומות העולם כלו' כי זה העולם הוא שלהם בעיקר' אבל ישראל שהם נכבדים אצל הכורא יתברך ובגונו גוי קדוש נתן להם אותו העליון ולפיכך היתה אורח למיד של ישראל לפי שצוארה ארוך למעלה ואין לה תושבת כשאר אומות רמז כי אין לישראל תושבת בזה העולם כי אם במקרה וכן כתיב כי גרים ותושבים אתם עמדי' לפי שאותו העולם הרוחני הוא בחלקם כמו שהוא בחלק האומות זה העולם התחתון שהוא כבית שער' וכמו שלא נמצא בית שער זולתי בעבור התצר והחרד כן לא נמצא זה העולם אלא בעבור שנתקן עצמנו בו כדי שנוכל לאותו העליון שנקרא טרקלין כאמרו רבותינו אל העולם הזה דומ' לפרוידוך לפני העולם הבא התקן עצמך בפרוידוך כדי שתכנס בטרקלין' וכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא' ומה שאין להם גם זה העולם לפי שהם זה כנגד זה שאם יתעורר בזה העולם יקצר מאותו ולכן מנע לנו קצת ממעדני זה העולם ממאכלות ובעילות ושאר צרכי הגוף כמו שאמרת כדי להתרחק מקצרה רוב הראות רוחק גדול ולהעדר הרגשת ההנאה מעט עד שהתיישב ותרחוק בנפשיותינו תכונת הזהירות' אמנם פעמים ימצא בנו נחל שני עולמות והוא כשיהיה השבח הרבה שיעדיף על שניהם וזה לא יוכל להיות כי אם מעט' ולכן לא היה בישראל גבורה בזה העולם כי אם מעט' אבל לעתיד לבוא יעדיף עליו בשני עולמות כמו שהכתבנו על ידי נביאנו'

ומה שאנו מתפללים להיות לנו מלכות וארצות הוא לשני טעמים האחת לפי שאין אנו יכולים לעבוד בוראנו יתברך בלבב שלם בעודנו תחת עול האומות לפי שאין דעתנו פנויה' ועוד לפי שרוב המצות תלויות בארץ ולפיכך נתאו לה הצדיקים ליכנס בה' וכמו שהתירוב יותר מן היישוב בעולם כך ארצות הגוים יותר ויותר מארץ ישראל' וכמו שהתירוב והבהמות יותר מבני אדם כך האומות יותר מישראל וכן כתיב כי אתם המעט מכל העמים' וכמו שיש לעולם די בשמש אחד כך די בגוי אחד קדוש' עד כאן לשון החכם שהשיב על שאלת המין' ועכשו נחזור לעניינו ונאמר אחר אשר הוכחנו כי יש גמול אחר זולתי של זה העולם מעתה הוסיף דבר המכאיב הלבבות ומאדיב המחשבות אשר ממנו נמשכו רבים בכל הדורות לכפירה גמורה והוא הראות בעולם כאלו משפט מעוקל בצדיק וזע לו ורשע וטוב לו כי יאמרו מדוע דרך פלוני ופלוני רשעי' צלחה' וילמה פלוני הצדיק אבדי' וגם ראינו שירמיה הנביא עליו השל ים ואיוב ותבקוק תמרו על זה' ירמיה אמר מדוע דרך רשעי' צלחה' ואיוב אמר מדוע רשעי' יתנו' והבקוק אמר תחריש ככלע רשע צדיק ממנו' כי זה יתישב במה שאבאר' דע כי סברת ייסורי הצדיקים בעולם הזה וכן הצלחת הרשעים יהיה על אחר מתמשה פנים האחד מתמשה פנים של ייסורי הצדיקים הוא כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא והקדוש ברוך הוא חפץ להקל מן הצדיק ההוא העונש מהעונות הרם המועטים שעשה ושיהיה כדבר גרוע והוא הגוף ובזמן הפתור והוא העולם הזה' והנה אם יאבד הכורא יתברך מגופו בעולם הזה כל הטובה אשר ניתנה בעולם

הרומז ומאכלו ומשקו חומר זה מדויב
 ממרוצת הטכסים הטבעי האנושי הדסר
 שיהיה זה הדבוק לל דבוק הנפש בנו יוציא
 דק לפועל רע נוטה אל התכונות הרעות
 שמתחייבות מחסרנו והשכחו עד שיהיה
 כמעט מדויב מזה הענין שאפי' הוא עצמה
 תפסד בזה הדבוק מכל מעלותיה שהיו איה
 מקודם והיא המאושרת לא כך עשתה אבל
 הבריחה מרוצת אותו הטכסים הרע ו
 והתאמצה לקראת המנאים והמונעים
 ועשתה חיל בכת השכל והתחזקה בעבודת
 בוראה יתברך והסיבה פניה אל מול פני
 מלחמת התאוות ולא די לה שנסמרה היא
 מהפסד בעד הפסד אותם הטכסים הרעים
 המתחייבים מן הדבוק ועמדה בטבע אמנם
 עוד הוסיפה אומץ והשיכה אות הטכסים
 הרעים והתכונות הרעות כלם אל הפועל
 הטוב והנכבד ועמדה חזקה בעוז בוראה
 יתברך ומשלה על הגוף עד שהביאה אותו
 בעול מלכה והנהיגה כל כדותריה בכת
 החמשה דושים לעבודת בוראה והנה היא
 שלימה בפועל וכיון שעשתה כן אינו
 מן הראוי שאחרי הפרדה מזה הגוף ועלותה
 בית בוראה יתברך שתשאר זולתי במדרגה
 הראשונה שהיתה בה טרם עשותה כל אלה
 הטובות וההצלחות שהיתה מעלה דומה
 לשלם שהוא נשאר על מעמדו לבד בלתי
 נבחן בפועל הנסיון ולא יוסיף לה הוד והדר
 יותר מאד מאד חלילה לאל מזה כי זה יהיה
 עול גדול בחוק הטוב והמטיב השלם יתברך
 ויתעלה אמנם ראוי שיוסיף לה אלפי
 פעמים יותר עד תכלית שאפשי לה לקבל
 מן השלימות שהוא תכלית כל השלמיות
 זה תכליתה האדרג' והכתוב שביארתי
 מעלה מעיד על זה באמרו ואורח צדיקים
 כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום כלומר
 עד המעלה שאין אחריה מעלה ולכן יש
 בזה תוספת לישראל מהמלאכים כי ישראל

שיצר הרע מציו ביניהם נאמר בהם שתי
 קדושות שנאמר והתקדשת והיית קדושי
 והמלאכים שאין יצר הרע מציו ביניהם נא
 בהם קדוש אחר שנאמר ובמאמר קדושין
 שאלתה וזלה כיונו לל בויקרא דבה
 בפסוק והתקדשתם והייתם קדושים במשל
 שמשלו במרתף של יין שהושיב בו שכורי
 ונזירים ובכל שכר השכורים ששמרו היין
 ולא שתו ממנו בעבור שהכריחו טבעם
 הרע וכן אמר אל בכתוב שאומר וברי
 כח עושי דברי אלו צדיקים שמוכשין יצדם
 הרע שהם גדולים ממלאכי השרת
נאם המהבר הנה ביארתי ביה הנתיב
 תהלה אמון ההשגחה כי הבורא
 יתברך גומל את האדם כפי מעשיו אם טוב
 ואם רע אחרי כן ביארתי כי הגמול הוא
 אינו בגוף לבד אלא אף בנשמה וס
 ביארתי גמולה ורצוני לבאר עתה תהלת
 גמולה ואבאר תהלה אם יש גן עדן והינם
 בארץ אחרי כן אבאר איך יהא בהם
 גמול לנפש שאינה גוף כל זה אבאר באר
 היטב בעזרת העוזר יתברך כאשר הורוני
 מפי כופרים וספרים כתב הרמב"ן ז"ל
 כי גן עדן בארץ ובו עץ החיים ועץ הדעת
 ומשם יצא הנדר ויפרד לארבעה נהרים
 הנראים לנו כי פישון הוא נילוס מצרים
 כדברי הראשונים והדקל הוא הנדר השני
 העובר על ככל ופרת הוא הסוכב ארץ
 ישראל ועץ החיים ועץ הדעת אשר
 נטע בו הבורא יתברך וכל מה שבא בכתוב
 מפשטי סדר בראשית הכל אמר ויצב און
 מקרא יוצא מידי פשוטו הוא שאמר הכתוב
 ויטע יי אלהים גן בעדן מקדם ואין
 טעם ויטע שהביא האילנות ממקום אחר
 ונטעם שם כי מן המקום ההוא הצמידם
 כמו שאומר ויצמה יי אל הים ונזמר אבל
 ענין ויטע שהיו מטעין מעשה ידיו וקיימים
 לעולם כענין שנאמר לא יכול עליהו ולא

תום

יתום פרוי כי מימיו מן המקדש המה יוצאי
 ומקדש רוצה לומר כי טרם שגזר על הארץ
 תוצא הארץ דשא גזר במקום ההוא שיהיה
 שם גן ואמר ככאן יהיה אילן פלוני וגזר
 בהם לעשות עקף ולשאת פרי לעולם
 לא יקץ בארץ שישם ובעבור שלא ימות
 גזעם אין צריך עובר זומ' שאלו היו צריכין
 עבודה אם כן אחרי שגורש אדם משם מי
 עבד אותם * ואם כן מה טעם ויניחהו בגן
 עדן לעבדה ולשמרה שהניחו שם להיות
 זרע לג' הטין ומיני תבואות וכל עשב זרע
 זרע וערוגות הבשמים וקוצר ותולש ואוכל
 בריצונו אבל האילנות לא יעברו * והדמיון
 המקרב לשכל שיש גן עדן בארץ הו' שאנו
 רוצין לגלגל השמש שהוא כולל חומר אחד
 זכרא בו הבורא יתברך גוף אח' שנתיהר
 בו האור המאיר הגדול לעולם כלו והוא גוף
 השמש ותקע אותו בחלק מהלקיו ולא נמצ'
 בגלגלו ולא בשאר הגלגלים ולא בשאר
 הכוכבים כמותו אם כן אין ימנע מהיות
 מקום מיוחד בכדור הארץ נבדל ונעלה
 בטבעו ובתולדותיו ובפירותיו ובטבע אוירו
 משאר המקומות עבור המוצק אשר על
 ראשו כי כאשר אנהנו מאמינים שאר' ישר'
 וירושלם מקומות נכבדים מיוחדים לנבואה
 בעצמם מפני מוצקם וכל שכן בית המקדש
 כשאם השם וכענין שנאמר מה נורא המקום
 הזה תלה נבואתו הבא ל'י מבלתי הקדמת
 כונה במעלת המקום * כן הוא גן עדן
 מבחר המקומות בסבת המוצק אשר על
 ראשו כי הוא מכוון כנגד גן עדן של מעלה
 וממנו נשפע נמשך והוא שער השמי' לאור
 באור החיים ואפשרותו קרובה מאד ונוטה
 לצד הראוי והנכון נלוה אל היות ממצואו
 חפץ אלהי הנעלה על כל טבע ועליו ג'
 נושאי' השול הנכבד באמרו כגן עדן הארץ
 לפניו וידוע הוא המקום ההוא מעולם בטוף
 ידוע במחלקות הארץ תחרת הקו' ההשויה

שלא יוסף היום ולא יחסר הלילה * ואמר
 על חכמי יון הקדמונים שהיו ארבעים איש
 מן ההרטומים מלומדי הספרים שהיו עם
 אסקלפיוס מקדוני והיו חכמים אל דרך
 האמת ומצד חכמת ידעו במשקל כל גבולות
 הארץ במחלקותם ונגלה להם בצד החכמה
 ענין המקום ההוא ולקחו עצתם ללכת
 למקום ההוא בדרך נהר פרת המים למעלה
 ותמי בכל יום היו שוקלין המקומו והגבולין
 כדי שלא יטעו עד אשר קרבו אל המקום
 ההוא ויראו אותו מרחוק ובטרם יקרבו
 ל'יו ותחר' שלח חץ בעברתו וברק ממורתו
 וליחד אותם בלהך השור את ירק השדה
 ונשרפו ואבדו מן העולם כי הק' חרבו החו'
 כל הקרב אליו כשיעור מיל מיד נשרף כי
 כשהחמה זורחת רואים הלהב היוצא מתוך
 החרב שהוא במקום אחד ומיד מתהפכת
 והולכת וכל זה לשמור * ומצאתי בכרמי
 ר'ל כי חנוך כאשר הרגיל עצמו את האה'י
 נכנס לשם וראהו ועמד על עניינו וכת' שיש
 בו כמין שלש מהיצות ובכל מהיצה ומחיצ'
 כמה היכלות ועגוני ואצל כל מחיצ' ומחיצה
 יושבים כתות כתות כל אחת כפי מעשיהם
 כיצד סמוך למחיצ' הראשונה מבחו' וישיבין
 שתי כתות ובפנים ממנה סמוך לה יושבים
 שתי כתות אחרים * הכת הראשונה
 מאותן שיושיבין מבחוץ סמוך למחיצה ה'
 הראשונה הם חסידי אומות העולם ששמרו
 שבע מצות בני נח שהם אבר מן החי'
 ברכת השם גזל דינו * והסימן בהם
 אב'ג'ד והשלשה הידועים שהם ע'ז * גלוי
 עריות * שפיות דמים * ואף ע'ס לא שמרו
 כל אלה השבע מצות אלא שהטובו לישר'
 חמיד הן יושבין שם ופעם ביום באי' מלאכי'
 חבלה ליטול אותם להוליכם לגיהנם והם
 צועקים לישראל ומצילין אותם מידם *
 הכת השניה מאות שיושיבין סמוך למחיצה
 החיצונית מבחוץ הם אותם העובדים לכו' ית'
 לפי

זאת היא לו הכרחית וכסור המברית אזי
הצורר ישוב דרך ישרה למקומו שהיא
הארץ כך הנשמה החיונית הזכה הטהורה
שהיא בחכמה בנוף כי טבעה הוא לעלות
למעלה כאש ואם לא תטמא בעודה בנוף
בכחות העפרוריות שהם התאות הבהמיות
רצוני לו בעונות אזי בהעדר הגוף העלה
דרך גבורה ביושר כי אין לה מעיק ומנוע
ושם תנוח ותהיה ציוריה בצרור החיים
ועליה אמר שלמה ומי יודע רוח בני האדם
העולה היא למעלה * אמנם אם נתלכלכ
ונתערבה בכחות הגוף ר' גלוליה וטומאת
תרד למטה לארץ אע"פ שתשתדל היא
לעלות כח העפרי גובר עלי' וכריחה לירד
והיא רוח הבהמה היורדת היא למטה *
כל' החוטא שעשה מעשה בהמה שהנביד
עליו הנפש הבהמית * והנה היא במלחמה
עצומה כי השכל ימשיכה למעלה וכח
הבהמית ימשיכנה למטה * זכה תחתונים
למעלה לא זכה עליונים למטה :

נאם המחבר אלה הם דברי

הממשילים *

וכל זה איננו שוה לי כי לא יתכן לו שעלי'
הנשמה היא טבעית בעליית האש היסודי'
שאם כן עלו נפש הצדיק למעלה בהפרדה
מן הגוף וישובה לגזרתה לא יחשב לה לא
ישור ולא לתגמול או שכר מאת הבורא
יתברך אלא הוא ענין טבעי מטבעה כעליו'
האש היסודית למעלה * ויהיה לפי זה
עונש הרשע הכרחי ברת נפשו שאולר
וכל אלה הורכבים הם שוא * לכך נשאר
בהכרח לומר שאין לה בעצם שום מין
ממיני התנועה * ובאמרנו בה עליו' וירידה
אין זה אלא בדרך המשלי כדי לשכך ארז
האזן * ואין דבור הנפש בנוף ירד ממקום
ולא הפרידה ממנו עליה אל מקום כי ידוע
הו' שלא ייורס שם מקו' אל אותה המדרגה
אשר המנו לקחתה ואשר תשוב אליה כי
למעלה

כאור חזק ערכו מזו ההשגרה שעלה לר'
בכאן בזה העולם בערך אור השמש מאור
נוגה * ואז יאור לרת האור הנצחי ותלך
בעלותה ממדרגה למדרגה באורח חיים
וכאשר נשלמו הליכותיה אזי היא בארצו
החיים ובמחוזת הפנים לראו את פני האדון
י' צבאות והוא הנעימות הטוב והשלימות
האמתי אשר לו יקוה כל חכם * ואולם
קודם שתעלה צריכה להכנס בגן עדן של
מטה כמו שאבאר לפנים בע' ואז העלה
מעלה מעלה * ויש ממשילי העליה הזאת
לטבע היסודות ואומרים כך ידוע הוא כי
טבע כל דבר הוא לשוב ליסודו ולטבעו
כאשר תראה האש שעולה ממנה שלהבת
ואנו דואק שהשלהבת הזאת תפצר לעלות
למעלה ליסודה שהוא גלגל יסוד האש אך
מפני שהיא קשורה בעץ הנשקף לא תוכל
לעלה לגמרי וכאשר תפרד תעלה למקומה'
כמו כן נפש השכלית אשר באדם יען כי
ממקום קדוש נחצבה ונצמדה בנוף דוגמת
השלהבת הקשורה בעץ כך היא בנוף ולא
תוכל להפרד ממנו עד כלות כחות הגוף
המחזיקים תנשמה הזאת * ואז תוכל לשוב
ליסודה ולמקומה אשר ממנה נחצבה
ותעלה למעלה אם היא דאויה לכך זאם
לאו היא נחפת לגיהנם כמי שמשלי' אכן
בקלע ועליה אמר הכתוב ואח נפש אויביך
יקלענה בתוך כף הקלע * עוד יש
ממשילים ואמר מבואר הו' בעיני כל בעל
שכל שסדר הארבע יסודות ממעלה הוא
אש אור מים עפר * וכל יסוד שהוא
למעלה מחברו הוא קל ממנו * אמנם
פעמי אפשר שבהכרח ישנו סדרם ותנועת'
כי לפעמים אפשר שתירד האש למטה
ואפשר שיעלה העפר למעלה אך תנועתה
זאת תהיה להם הכרחית לא טבעית *
המשל בזה אפשר לו לאדם שיזרוק צרור
השמימה ויעלה הצרור ההוא אך עליותו

הנתיב התשיעי

למעלה מן הגלגל אין גופים ולא שום דבר מוגבל במקום ולא מקום * ואם אין שם מקום אם כן לא ירדה ממקום ולא תעלה אל מקום * גם כבואה אל גוף לא יאמר כי באה בתוך מקום אבל היא עם הגוף כמו הצורה אל החומר ולא כמו דבר במקום או דבר בכלי שהם מן התשעה דברים שאומ' ארסטו בספר השמים והעולם שיאמר בהם דבר בדבר אמנם היא דבקה בגוף דמוק צוריו נתון שלמות לחומר כמו שביארתי בנתיב השישי ובהפרדה תהיה העליו' דבר שיבת אצול אל מדרגת האצילות אשר ממנו נאצל * ומצאתי כתוב כי בשובה לא תהיה מעולה כאשר היתה בעוד שהיתה צורתה במקום קודם שנתכבה בזה הגולם * ולכן שנינו שלש שנים ומחצה נתלקו בית שמאי ובית הלל הללו אומרים מוטב לו לאדם שנברא משלא נברא והללו אומרים מוטב לו שלא נברא ממה שנברא נמנו ונמרו מוטב לו לאדם שלא נברא ממה שנברא ועכשו שנברא יעשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו ולזה כיון שלמה ע"ה באמרו ושבת אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה * וטוב משניהם את אשר עדין לא היה * עתה ספר הנה שלשת דרכי הנפש השכלית שביארתי והם הצורה שנתרכבה ונבדלה שהם המתים * והצורה שנתרכב ועודנה בגולם והם החיים * והצור שעדיין לא נתרכבה אשר היא טהורה מכל בקרי דומר ומכל טומאת גוף * ושבת הראשון יותר מהשנית * והשלישית יותר מכלם * כי דומה הנפש השכלית קודם הרכבתה בגוף למלך יושב בהיכלו ודומה הרכבתה בגוף למלך אסור ברהטים * דומה הבדלתה ממנו לתבוש שיצא מבית האסורים וחזר למלכותו * ובלי ספק כי אותו המלך אשר הוא בזה המעלה השלישית יותר משובה

מבשניה * וכראשונה יותר מבשניה לפי שבראשון לא השיגו נזק ולא צער ולא ידע דבר רע וזוה הטע' א' טוב משניה את אשר עדין לא ה' יוכאז הכן שול' כיון שהראשון יותר טובה למה נרכבה וכבר נאמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד * יש להשיב שאע"פ שהראשונה יותר מעולה מהשניה אמנם יש לשלישית שבת מצד אחר וזה שעם היותר שהראשונה מעולה ומשוכחת וטהורה מכל טיט ואולם א"י נודע שיעורה ופיפה וחשיבותה אלא לאחר הסרתה ממנה ואחר כן חזירתה לה ולפיכ' יתאוו נפשות הצדיקים לחזור למקומם הא' ולכן אמר בשלישית לשון שבת ר"ל כי אז ישבתנה החזר אליה וידע חשיבותה כי לא יודע הגנד כי אם כנגדו שאין ט' כי אם בהעריכו אל הרע * ואומ' בראשונה לשון טוב ר"ל כי היא מפני עצמה טובה ולא השיגה טיט ולכן היא מעולה מכלם :

נאם

המחבר זו הסברה מצאתי ולא ישרה בעיני שנ' שנפש החסיד לא תשוב לאצילות מאה שנתרכב בהומ' ודחק עצמו לזא הסבר האומרה שהוקט לו איך אפשר שהנפש את שהורכב בזה החומ' שתתעלה ותגיע למעלה שהיתה בה קודם לכן אשר הית' טהורה ונקיית מכל סיג ואפי' תהיה נפש מרע' ואני אתרין זו הקושיא כמו שאבאר' מבואר הו' בעיני כל בעל שכל כי מי שהו' מזמין עצמו א' הטוב ואל קבלת השלימו' ראוי ש'תהיה נוספ' לו עוד שלימו' על השלימו' שיוכל להגיע איה בתכלי' א"כ הנפ' השכלית הנתנת כאנוש מאת הבו' ית' כל עו' היותה למעלה במדרגת הית' במעמ' נכבד בטוח בלי שום מניע ומגרה עומד על מה שהית' והב' שלחה בגו' האנושי למען התיגו ולמשול עליו אותו שהוא סבר' כל התהפוכו והתשוקו' הבהמיו' והחאות הרעו' והעזות והמיו' כי הגו' הוא חומר והו' בעולם החומר

לפי מראית העין כדי שישבהום בני אדם
ואלה הם נעשקים פעם בכל יום מיד דומה
שר של גיהנ' וטובל אותם באשן של גיהנם
ומהזרים למקומם ועליה אמר שלמה שבתי
ואראה את כל העשוקים אשר נעשים תחת
השמש' והכת האחת מאותם השתי
כתות שהם סמוך למחיצה היא מבפנים
הם אותם העובדים הבורא יתבר' כדי ליטול
שכר מיד ומונעין עצמן מן הרע בחשבם
שיתנו להם שכר וכונתם על העולם הזה
ואינם מחשיבין העולם הבא לכלום ואלו
רואים בכל יום מרחוק מעלת הצדיקי' שהם
לפנים בגן עדן ומתבוששים שם ונבלמין
ואחר שיקבלו ענשן נכנסין שם' והכת
השנית הם אותם שהם בעלי מעשרה בלא
תורה ואין הכונה דבקה בהם לשם שמים
ככל שעה אלא לפעמים בשמעם דברי תורה
שמתיים ועושים ולאחר כך כשעושים אין
כונתם לשם שמים' ואלו הם נהנין במחיצ'
ההיא מתוך שרואין ערב ונבקר וצהריים זין
בעלי תורה ונהנין מזיום הנגהרת'
המחיצה השנית היא ההנמרה התיכונה
כמראה אש בית לה סביב והיא כמין אש
ירוקה מרוקמת בכל גוונים' וסמוך למחיצ'
הזאת הם יושבין ארבע כתות' הכת האחת
הם בעלי תורה בלי מעשה ונהנין שם מזין
אור הגנוז אבל בעשן האר המעוררב שאינו
כל כך צח מצטערים קצת לפי שלא עשו
מעשה' והם רואין משם הנופת החכמים
בעלי מעשה וישובין בכבוד איש על כסאו
והם מתבוששים על אשר לא עשו מעשה'
הכת השנית הם אותם שלמדו תורה קצת
שלא לשמה ועשו מעשה והם נהנין מרחוק
מאור הנגה ולא כל כך רחוק כמו האחר'
הכת השלישית הם אותם הלומד'ים
תורה ומלמדין אותה כדי לעשות שם ואין
כונתם לשם שמים והם נהנין גם כן מזין
אור זוהר שאר הצדיקים והחסידים'

הכת הרביעית הם אותם הלומד'ים תורה
כל ימיהם לשמה וללא נתעסקו בפריה'
ורביה' ואלו הם סמוך לזאת ההומ' מבפני'
ונהנין מזין השכינה ונרחין ממקומן פעם
ביום לפי שלא קיימו פריה ורביה' וחוזרין
מיד בשביל כבוד התורה' המחיצה
השלישית היא ההומה הפנימית שם
העידוני' שלמים בלי שום רוגז כלל ושם הם
החסידים הנמורים משרתי עליון כלם
מלובשים בלבוש מלכות איש על כסאן
וסלקי ונחתי למתיבתא דרקיעא והעלי היא
השגת הנפש ודבקותה בעליונים והירידה
היא להשגת מה שיגיעו סגלת התחתונים
בהייהם כגון הנביאים' זהו מה שכתב
הנון בגן עדן' ואולם מקום אברן
נפשות הרשעים כנורו בשם גיהנם' והוא
נוטריקון גי הישן ר'ל שבר הישן' מגזרת
ויגא בני איש' גם מגזרת נוס ודמהו לשינה
קרוב מצד אחד' ועוד שהעצל דומה בזה
העולם לעצל המשתקע בשנתו' גם נוכל
לפרש למלות גיהנם נוטריקון אחר והוא
גי הי גם ר'לי עמק הכבי שמדברים בו כמו
נומי לו ויהיה זה השם על דמיון הולכי
בעמק הבכא מעין ישייתוהו' והכתוב קרא
לזה המקום תפתה ויאמר לו התפת בני בן
הנם' ונאמר לו בספר יהושע גיא הנם'
עוד כינו לו שם שאול כענין שאמ' המשרר
אך אלהים יפדה נפישו מיד שאול כי יקחני
סלה' ומלת יקחני מעלה גדולה כמו ואיננו
כי לקח אותו אלהים וככה ואחר כבד תקחני
ור'ל אמר בשבעה שמות נקרא יצר הרע
והם רע' טמא' שטן' שונא' אבן'
מכשול' ערל' צפוני' וכנגדן נקרא'
גיהנם בשבעה שמות והם' בור' שחת'
דומת' טיט היין' צלמות' ארץ חתית'
שאל' וחמקום הזה הוא מוכן בעולם הזה
בארץ' וכתוב במדרש אמר רבי יהושע בן
לוי כך משהנא ביתא קדמא' דמדור גיהנם
ל א 30 I אשכחית

אשכחתי ביה מאה מילין באורכא * וחמישין
מילין בפרותיא ותמן גובין * גובין ואריון דנור
קימי תמן * וכד נפלי תמן בני אינישא אכלין
יתרון אריותא ובחר דאכלינן אשתא קימין
מרישא ורמו יתרון כנורא בכל ביתא דמדור
קמא ומשהית ביתא תנינא דמדור תנינא
ואשכחי ביה כקדמאה ושאלית בגין ביתא
קמא ואמרי ביתא קמא אית ביה עש' אומין
ועמהון אבשלום ואמרינן אומא לאומא אם
אנא סרהנא דלא קבילנא אריותא אתון מה
חברון ואינון אמרינן אנא כותבין חבנ' ואמרי
לאבשלום אם את לא קבילת קבילו אבהתך
למה לקית כדון אמר להון משום דולזלית
לאבא * וקאים מלאבא חד ומחי לכל חד
חד מנהון בשוטי דנורא והוא דמחא יתרון
קושיאל שמייה ואמר רמו יתרון ורמן יתרון
ומתיקדין כנורא ומעילין חוטר'ומחו יתרון
ורמן יתרון לנור וכן כל חד חד עד דמסימין
כל חייבא ובחר בן מעילין לאבשלום *
למחא נפקת בת קלא ואמרה לא תחזינה
ולא תוקדוניה בגין דהוא מבני רחמי דאמרי
בסיני נעשה ונשמע * בחר דמסימין
רשיעיא למחוי נפקין מן נורא כאלו לא
איתוקדו ועוד הדרין ומוקדין יתרון וכן
עבדין להון שבע זימנין ביומא ותלת בלילי
ואבשלום אשתיר מכל אלין בגין דהו' ברעה
דדוד * ובכיתא תנינא דמדור תנינא אית
ביה עשר אומין וכדין דנין יתרון דוואג
עמהון והוא דמחי יתרון להטיאל שמייה
דוואג אשתזיב מכל אלין דהוא מבני בניהון
דאמרי בסיני נעשה ונשמע * ובכיתא
תליחאה אית ביה עשר אומין וכדין דנין
יתרון והוא דמחי יתרון שפטיאל שמייה וקרח
וכנישתיה משתזיבין מכל אלין בגין דאמרו
נעשה ונשמע * ובכיתא רביעאה
כדין דנין יתרון ואית ביה עש' אומין וירבעם
עמהון והוא דמחי יתרון מכתילאל שמייה
וירבעם משתזיב מכל אלין על דעסיק ב

באוריתא והוא מבני ישראל דאמרי בסיני
נעשה ונשמע * ובכיתא חמישאה
כדין ואחאב עמהון והו' דמחיתיהון חוטר'אל
שמייה ואחאב אשתזיב מכל אלין בגין דהו'
מבני ישראל דאמרי בסיני נעשה ונשמע *
ובכיתא שתיתאה כדין ומיכה עמהון
והוא דמחי יתרון פוטיאל שמייה ומיסרה
אשתזיב מכל אלין על דאמר בסיני נעשה
ונשמע * ובכל שבועה דאית בכל
מדור ומדור דנין כל רשיעיא כהאיך דינא
ולא הזיין דין ית דין בגין השוכ' בכל השוכא
דהות קדם דאיברי עלימא תמן הוא * ועליו
נאמר כל השך טמון לצפוניו תאכלהו אש
לא נופח וגומר * נאם המחבר עד
הנה קבלתי מפי סופרים וספרים בעניני גן
עדן וגיהנם על פי ר'ל * והירא את דבר
"י' יאמין כל דבריהם ואף אם לא יסבלם
דעתו ולא יכניס יתלה הדבר בהסרוך דעתו
ולא יחרור אחר דבריהם שהם כנהלו אש
ויחרר מנהלרם שלא יכוח כמו שבארתני
בתיב השמיני * והנה דאיתי לבאר
איך יקבל האדם תגמולו בגן עדן או בגיהנם
כפי מעשיו וראוי להאריך בזה כדי להסביר
הדברים כי זה הוא עמוד התוך אשר כל
העולם נשען עליו * ועתה ראוי לנו
לשאול ולאמר הנה נתבאר למעלה שיש
גמול אחר זולתי שכחה העולם אמנם איך
נאמר שהצדיק והרשע יקבלו גמולם אם
טוב ואם רע בגן עדן או בגיהנם * כי אין
לומר שגוף הצדיק בגן עדן אשר שם כל
עין נחמד למראה וטוב למאכל ועין הדעת
טוב ורע גם כל מיני בשמים ויתענג שם
ויתעדן עד אין קץ * ואמנם גוף הרשע
יושם בגיהנם אשר הוא בוער כתנור וכבשן
אש ולהבות ולפידים בוערים ושם יבער
גוף הרשע ויצטער לאין קץ * זה
אי אפשר להאמין שהיה אנו רואים בעינינו
שגוף הצדיק והרשע קבור לפנינו בעפר גם
כלה

נתפסת במקום עם כל זה לא ננית אנהו
 מדעתינו היות נפשו של ראובן יותר דבוקה
 במוהו ממה שיש ממנה בעוף האילן או
 בראש הדמור כי על כל פנים הנפ' שאינה
 גוף יש לה חבור עם הגוף' כן נאמר אנהו
 שמי ששם חיבור בינה ובין הגוף הוא אשר
 יחברנה בגן עדן או בגיהנם כאשר שם
 כחות השכלים הנפרדים לכתותיהם בשמי'
 כן ישים כח הנפש בגן עדן או בגיהנם אלה
 הם כונות הרב רמב"ן ז"ל' ואולם גם
 על אלו הדברים ראוי לשאול על מה שאמר
 כי כמו שאנו רואים שיש חבור בינה ובין
 הגוף כן יכול להיות שיעשה חבורא יחברך
 חיבור בינה ובין גן עדן או הגיהנם' ועל
 זה נשיבהו ונאמר שאינו דומה כי אם יש
 חיבור בינה ובין הגוף זה הוא על אמצעים
 רבים כי הדם שזוכן על הבשר ועליו החושים
 הטבעי ועליו רוח החיים ועליו הדמיון ועליו
 הנשמה הרי כמה אמצעים בינה ובין הגוף
 ואם תצא הנפש ערום מן הגוף מכל גשמות
 איך יהיה לה חיבור במקום הגן עדן או
 הגיהנם בלי אמצעים' ואם תשיב ותאמר
 לא כן אבל דעת הרמב"ן ז"ל לומר כי מי
 ששם חיבור בינה ובין הגוף על אמצעים
 גם יכול לעשות חיבור בינה ובין הגן עדן
 או הגיהנם על ידי אמצעים' דע כי זה
 אמת ואפשר להיות אבל על דרך הפלא
 ואין הפרש בין אם תאמר בלא אמצעים
 הכל הוא אפשר להיות על דרך הפלא'
 אבל ענין גן עדן וגיהנם שאנחנו בביאורו
 עתה מענין הנפש והשארותה וגמולתה
 וענשורה הוא ענין שנתחדש אפילו קודם
 שנברא העולם כמאמר ר"ל כי גן עדן
 וגיהנם נבראו קודם העולם ואינו ענין
 שצריך להתחדש בכל פעם כי הכל מוכן
 הטוב והרע ויתנו לכל אחד מקום בגן עדן
 או בגיהנם לפי מעשיו' ואם נאמר
 כי דעת הרמב"ן ז"ל לומר כי כבר הכין חבורא
 ל ב 30 II יתברך

כלרה גופם ושב להיותו עפר גם נרקבו
 עצמותיהם ואנו רואים אותם לפנינו בכל
 יום' גם ראינו שגוף הצדיק והרשע
 נשרף לאבק ואפר והאפר אתנו בבית ואיך
 נאמין כי גוף הצדיק נכנס בגן עדן ויאכל
 וישתה ויתעדן שם' וכי גוף הרשע
 הוכנס בגיהנם וישרף שם תמיד אם כן זה
 נמנע' ואם נאמר שהנפשות הוכנסו
 שם בלא הגופות והנפשיות לבד יקבלו
 הגמול והעונש אם כן יתחדש לנו קושיא
 גדולה וחזקה יותר מן הראשונה והוא
 שנאמר הלא כבר נתבאר בנתיב השביעי
 שהנפש אינה גוף ואינה תופסת מקום
 והיא ערומה מכל גשמות ואיך תתקרב
 ותתדבק אל המקום אשר תקבל שם עונש
 גשמי כמו המאכל והמשתה בגן עדן או
 עונש גשמי בגיהנם כמו שרפ' אש ולהכה
 והלא מן הנמנע המצא פעולה גשמי במרה
 שאינו גשם כמו שהוא מן הנמנע המצא
 פעולה אשירי כמה שאינו אש אלא הפך
 אש או פעולה אבנית כמה שאינו אבן אלא
 הפך אבן כן הוא זה מבת הנמנע' חו
 הקושיא גרם לרבים מבני עמנו להאמין
 שעינין גן עדן וגיהנם הם משל לגמול שמיני
 גן עדן לשכר וגיהנם לעונש' ואולם
 הרמב"ן ז"ל השיב לתרץ זו הקושיא כי אמר
 באמת ענין גן עדן וגיהנם שבתלמוד לגמול
 ולעונש הם כפשוטם ממש ואינם דרך משל
 והאריך בראיותיו בזה בשער הגמול וכתב
 שאין העונש והשכר לגוף כי אם לנפש'
 עוד כתב שם ואם יקשה עלינו הפילוסוף
 ויאמר הלא הנפש אינה גוף וגויה והיא
 ערומה מכל גשמות ואינה נגבלת במקום
 כי היא צורה מבלי גולם ואיך נוכל לומר
 שהי' בגן עדן לקבל עונש גשמי כמו המאכל
 והמשתה או שהיא בגיהנם לקבל שרפ' אש
 אש' נשיבהו ונאמר לו הלא עם
 כל חכמות הפילוסופים שאינה גוף ואינה

הנתיב התשיעי

יתברך אותם האמצעיים בגן עדן או בגיהנום
 עד שאפשר לפגשו של אדם להתחבר שם
 אך שאנחנו אין אנו מבינים האמצעיים
 ההם * אם כן מה הועיל לנו בזה הרב זל
 בדבריו כבר יודע כל מאמין שכל הענינים
 מיושבים ואף אם לא נבינם אנחנו אבל
 הענין שאנחנו משרדלים בו עתה הו' לייש
 הדברים ללב העקום כמאמר רז"ל הוי שקוד
 ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס *
 והנה אשיב על אלה השאלות ואבאר
 הדבר בעזר מוראי יתברך * דע איתר
 המעיין אלהים יחנך כי כאשר תפרד הנפש
 ממדור העליון להתחבר עם הגוף היא עצם
 אחד לעצמה והיא ברירה זכה ודקה ומבררת
 את בוראה יתברך והיא מכת המלאכי טרם
 התחברה עם הגוף ואחר כך תרד ממעלתה
 ותתחבר עם הגוף בכטן בעל כרחו כמאמר
 רז"ל בעל כרחך אתה נוצר וזה למען נסותה
 דתשמור דרכי בוראה יתברך אם לאו *

והם שנים עשר הדש שאה המות כי היוצאה
 מן החפץ אל החפץ נמנע וכמו שר' שהיוצ'
 מן החש' פתאו לאור השמש החזק שהאור
 ההוא יכה מאור עיניו אם לא ירגיל עצמו
 תחלה במעט אור ואז אם יצא לאור השמש
 החזק לא יזיק לו כמו כן הנשמה היוצאה
 מן העולם הזה שהוא מקום השך וצלמורת
 זולכן צריכה ליכנס תחלה בגן עדן והוא לה
 למדור אמצעי ושם הצטייר בצורה הראוי
 לה ומתעכבת שם שנים עשר הדש כמו
 שאבאר לפנים בל' * ואחרי כן הולכת
 לאור באור החיים למקום הראוי לה שהוא
 מוכן לנפשות הצדיקים מיום שנבר' העולם
 לא כדעת הפילוסופים שאומרים שהצדיק
 הזוכה תכף שתצא נפשו מגופו היא ערומה
 מכל גשמות והיא מיד מכת המלאכים *

וכל זמן שהעובר במעי אמו עדין הנשמה
 משגת גדולות באור השופע עליה מאת
 בוראה יתברך אע"פ שהושפלה ממעלתה
 הרבה בהיותה בכטן ממה שהיתה קודם
 בניסתה בו * אמנם עדין היא משגת לפי
 שעדין לא השיגה גשמות ולא דבקה בהם
 עד שיצא הולד לאור העולם ואז יהיו לה
 חמשה הרגשות הגשמיות שיראה וישמע
 ויריה וישע וימשש ואז תדבק נפשו בגשמי'
 ותבטל ממנה כל השגה אלהית ורוחנית
 ונסתלקו ממנה השגותיה ודעותיה שהיו לה
 קודם שכאה לאור זה העולם וימי עמוד
 העובר בכטן אמו הם נקראים ירחי קדם
 והכין אותם המורא יתברך לנפש למדור
 אמצעי בין יציאתה והסתלק מעולם הנפרד
 מן הגשמות ובין בניסתה לעולם הזה
 הגשמי * וכמו כן הכין לה בוראה יתברך מדור
 אמצעי בין יציאתה והסתלקה מעולם הזה
 הגשמי ובין חזרתה וביתא' לעולם הנפרדו'

וזה הערוננו רבותי * אל ברבריהם הנעימים
 ובקבלתם האמתית בענין הגמול בגן עדן
 ובגיהנם שיובן מדבריהם שהנפש הזאת
 כשהיא יוצאה מן הגוף לא תצא ערומה מן
 הגשמות מכל וכל אבל יצא עמה המלוש
 הפנימי שלה שהיה לה כשהיתה בגוף והוא
 דוח החיים שהיה אמצעי בינה ובין הדם
 והבשר כשהיתה בגו' והרוח החו' הוא גשמי
 ממש ותופס מקום כמו הרוח הנתפס בגוד
 מעור אלא שהרוח ההוא קבל רוח היונית
 מכת הנשמה והוא שוכן בחומר לב האדם
 ובכל איבריו על ליחת המוח ושל העצמות
 ואולי בעבור התחברה הנשמה עם הרוח
 הזה תקרא נפש כי נפש הוא לשון רבוי
 מגזר ופשו פרשו ומק' מסויעני ויפח באפיו
 נשמת חיים ואחר כך יהיה האדם לנפש היה
 ותרגם אנקלוס והות באדם לרוח ממלא
 כי תחלת השפעת הנשמה על הרוח והיא
 מושלת בו בקלות בעבור שהו קל להתנועע
 ועל ידו היא מדברת על יד כלי דבור ועל ידו
 הנענע הנשמה כל איברי הגוף וכל
 רהגוף ועל ידו היא כועסת כמו אל
 תבול

יותר הוא כח המלך על המשנה ממנה
 שיהיה כח המשנה על מי שהוא למטה
 ממנו * ואחרי שכן הוא אל תתמה אם
 ידבק רוח החיים עם הנשמה י"ב חדש
 לאתר המות שהנשמה בגן עדן או בניהנם
 לקבל גמול או עונש גשמי כפי מעשיהם *
 ולזה כיונו רבותינו ז"ל באמרו שהקדוש
 ברוך הוא דן הנשמה והגוף יחד ר"ל הרוח
 החיים שהוא יוצא עם הנשמה מן הגוף
 ועדין הם מחוברים יחד עד לאחר י"ב חדש
 ועל ידו תקבל הנשמה עונש גשמי כי
 בלעדיו לא תקבל אש של גיהנם כמו
 שהמים לברם אינם נשרפין ובהתערבם
 עם הקמח להיות להם סכר נשרפים *
 עוד אמרו ז"ל פושעי ישראל נדונין בניהנם
 י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח
 מפורתן תה' כפות רגלי הצדיקים ומה
 שאמרו גופן כלה ר"ל על רוח החיים היוצ'
 עם הנשמה ומחובר עמה עד י"ב חדש
 לפחות פחות אפילו צדיקים גמורים *
 ורבותינו ז"ל אמר עד שנים עשר חדש גופו
 קיים ונשמתו עולה ויורדת לאחר י"ב חדש
 גופו בטל ונשמתו עולה ושוב אינו יורד ר"ל
 כי כל י"ב חדש עדיין כח הגוף קיי והנשמה
 נוטה לדעתה ולמעשיה כאשר היתה
 באמנה אתו * בהצטרות מתשבות
 גשמיות ואף על פי שהיא עולה לדעת
 עולם הנשמה אמנם יורדת היא לענין
 שהיתה בו אבל לאחר י"ב חדש ניתעלית
 מדעות גשמי' ולבשה מלאכות ונתעטרה
 בפטירתה : אמנם יש נשמה שיחובר
 עמה הרוח כמה שנים כדי לשלם לה
 שכרה בגן עדן אם לא זכתה עדיין לעלות
 אל צרור החיים * וכן יש רשעים שרוחם
 מחובר עם גופם לעלות כדי לשלם להם
 עונשם בניהנם וחס המינין והמסור' ושאר
 המנויין לרבותינו ז"ל ועליהם נאמר ויצאו
 וראו בפגרי האנשים הפושעים כי כי
 תועלת

תהיה ברוחך לבעוס יוכן הענוה טוב שפלו
 רוח את ענוים ועל ידו הקנאה ועבר עליו
 רוח קנאה * וכן הגאווה והרחמנות וכן
 השמחה והאנה וכל תכונת הנפש היא על
 ידו ואפי' התכונה והדעת על ידו באמצעות
 הדמיון * וכבר אמר שלמה בחכמתו
 כתבם על לוח לבך ולוח הלב הוא רוח
 החיים כי ממנו ההרגש הפנימי לשמור
 העניני' אחר העלמס מן החושים ולזכרם *
 ובעבור שרוח החיים הוא גשמי ותופס
 מקום על כן צריך שיהיה עיקר הגוף שלם
 בלי נקב ואם נשבר או ניקב אח' מן הכלים
 המחזיקים הרוח ההוא הוא טריפה וימות
 והם ה' טרפות * ניקב הושט או הלב או
 קרום של מוח וכן בולם * כי יצאה הרוח
 החיים ההוא כמו מנוד של עור שניקב
 שלא ישאר בו וכשיצא הרוח ההוא תצא
 גם כן הנפש עמו כי מעמדה על הרוח *
 וכשיצא הנפש מן הגוף בבווא עתה יצא
 גם כן עמה הרוח ההוא כי הם קשורים זה
 בזה ולא יפרדו זה מזה * למה זה דומה
 למרגלית תפורה במעט בגד משי * נ
 נתון בתוך הכיס שאם יקרע הכיס ויפול
 ממנו הבגד של משי תפול עמו המרגלית
 כי היא תפורה בו וכן אם באת להוציאה
 המרגלית מפי הכיס תקחנו עם המשי כי
 היא קשורה בבגד * כן הנפש והרוח
 קשורים ביחד והרוח הוא מלבוש הפנימי
 מן הנפש שאם תצא הנפש מן הגוף יצא
 עמה הרוח החיים ועל ידו תקבל הנפש
 גמול טוב גשמי בגן עדן או עונש גשמי
 בניהנם כי לא יפרד הרוח החיים מן הנפש
 עד לאחר שנים עשר חדש לאחר המות *
 וזו היא סבה גדולה כי אחרי שנודע במופת
 שכל פעולה הנשמה על ידי הרוח ההוא
 וכל תכונת הנפש עמו או כן הוא מופת
 הרוח שיותר חזק יהיה דבוק הנשמה עם
 דרוח ממה שיהיה דבוק הרוח עם הגוף כי

הדברי והוא שכבר ביארתי בנתיב הרביעי
 שהעין הוגה דק ובהיר מורכב מליחות
 וצורתו כעין הברדלח * ודע שאין ראוי
 לחכם לומר שהומר העין יותר דק וזך מן
 הברדל עד שיהיה דק כמו כן כמו חומ' הרוח
 שאינו נראה כלל שלא היה רואה העין
 אז ולא היתה משיג הצורות אינו כן אבל
 היה משיג יותר דברים דקים * והראיה
 על זה שהמראה מזכוכית הזך אם לא היה
 מכוסה מצד אחד מן העופרת ומן הזפת
 לא היו נראים בו הצורות מלפניו אבל היו
 יוצאים מצד אחר כי כשהמראה מכוסה
 מצד אחד מעופרת אזי מונע הצור' לצאת
 מצד אחר עד שיאסוף המראה כל דמיון
 הצורה שקבל ולא ינתנם לצאת כמו כלי
 שלם שאין בו נקב המאסף כל המים עד
 שיהיה מלא המים כן המראה ועל כן
 נראית מלפניו * וכשאין המראה מכוסה
 מצד אחד אחרי זה שאינו מכוסה יראה
 בו הצורה כי אינו מזכוכית הדק שאינו מכוסה
 מצד אחר ואינו מונע הצורות לצאת
 מאחוריו * וכל שכן שהומר הרוח יקבל
 הצורות ולא ימנענה גם כן מלידת דוגמתו
 אחר שעברו ממנו * והמופת על זה
 שהעולם מלא אויר רוח ואף על פי שיש
 רוחק גדול בין העין או המראה ובין הדבר
 הנראה בהם הם רואים הצורה מרחוק כי
 חומר הרוח לא ימנע הצורה לצאת ממנו
 מצד אחר מהזכוכית * ועוד שהדבר
 מופת כי בשתשים מחיצה על העין או על
 המראה נגד או מצד אחר מפסיק בין הדבר
 הנראה ובין המראה אז העין לא ישיגו
 הצורות * וכשתסיר המחיצה מן העין
 או מן המראה לא ישיגו הדבר הנראה כן
 הוא המופת שכל הרוחק שהו' בין הנראה
 ובין העין אז המראה הוא מלא מן הדבר
 הנרא' אפילו היה רוחק מהם עשרה מילין
 הכל מלא מצורת הדבר הנראה במראה

הולעת' לא תמות ואשם לא תכב' ותועלתם
 לל עיקרם כמו * תיראי תולעת יעקב והוא
 הרוח החיים הדבק עם נשמתם לא ימ'כדי
 שיוכלו לקבל העונש והו' שאומר ואשם לא
 תכבה * וכשיצא הנפש עם הרוח החיים מן
 הגוף אינו חסר מן החיים אלא שלא יביא
 לו ההרגש החיצון על ידי הכלי החיצוניים
 ואף על פי שהפסיד ההרגש החיצון לא
 הפסיד ההרגש הפנימי רצו' לומר הזכירה כי
 יזכור אחר חמורת הטוב והרע שעשה כי
 מה שפעל כבר הם דבוקים בנפשו אחרי
 שיוצא עמה הרוח החיים ואפילו מהרגשי
 העולם הזה הדקים כמו הראות והשמע
 משיג הרוח החיים שיוצא בלי כלי חיצון
 שהם העין והאזן כאשר אבאר עתה
 שישכיל השכל באפשרות דבר זה *
 ואני צריך לבאר לך תחלה ענין החושים
 ומהותם ועתה הט אזנך ושמע דברי ולבך
 תשית לדעתי * כבר ביארתי בנתיב
 הרביעי כי חומר מוח הראש מורכב מלח'
 והוא רך וחיוני רצונו לומר יש בו כח חיוני
 ובעבור כן ישקלשלו ממנו שלשת החושי'
 שהם הראות והשמע והריח כי עין מזכותו
 עם הכח חיוני ימצא כח הראו' על ידי העין
 שהוא בתכלית הזכות * והראיה על זה
 שכל דבר זך ובהיר מקבל כל המראות כמו
 המים והייז והשמץ וכל משקה יראה בו
 אדם כל צורה * ובן המראה מזכוכית או
 מברזל מלוטש הוא מקבל כל הצורות
 ונראין * ובאמת יבין כל אדם שאם היה
 כח החיוני כמראה או במשקים האלו
 שקבלו הצורות היו מרגישים כל הצורות
 שקבלו אף לאחר העלימה מהם כי באמת
 אין כח הראות אלא התחברות רוח החיוני
 עם דבר זך ובהיר שהו' העין ולכן יש חוש
 הזה לכל חי שיש לו העין כי החיים בלא
 עין אינו מועיל לראות וגם העין בלא
 החיים * ועתה שים לבך לדקות אלה

לקלותו ודקותו באשר ובאוויר והם נקראים
 שד"ס בעבור שנמצאים במקום שרוד כגון
 המדבר וכאשר ההרכבה בכל דבר סברת
 ההויה וההפךד במורכבים מארבע יסודות
 כך היא במורכבים האלו בשני היסודות כי
 בהתחברותם יהיה בעל גוף חי ובהפרדם
 יהיה כמת' ולכן אמרו אל ששה דברים
 נאמרו בשדים שלישה במלאכי השרת יש
 להם כנפים במלאכי השרת וטמים במלאכי
 השרת' וידעין מה שעתיד להיו' במלאכי
 השרת' ודעין סלק דעת' לא שום מה שעתיד
 להיו' ג' ככני אדם אוכלין ושותין כבני אדם
 פריץ ורבין כבני אדם' ומתים כבני אדם
 וסבת המיתה היא פירוד החבור היא הסבה
 בכל המורכבים' וסבת הטמיה בקלות
 יסודותיו כאשר נראה גם כעוף כי מפני
 שגברו עליו האש והאוויר הוא טם ופורה
 אף על פי שהיסודות האחרים בו וכל שכן
 אלו שאין בהם מן היסודות הכבדים כלום
 שטיסה גדולה ועופו ולא יגעו' וענין
 האכילה ללחוק מן המים והאש הדיהורת
 והליחותו כענין האש שתלחך במים במעלה
 והר' ענין הקטרות שיעשו בעלי גרמנוסאי
 לשדים וכברתה היובש אשר תיבש האש
 באויר בגופם וצריך להתזירה כאשר היא
 האכילה באד' לצורך מה שהוא ניתן ממנו
 כמו שביארתי בנתיב החמישי'
 וענין מה שאמר שומעין מה שעתיד להיו'
 כי בטיסתם באויר השמים יקברו העתידות
 משרי המזלות השוכנים באויר והם נגידו
 התלי ומשם יגידו גם בעלי הכנפים כאשר
 הוא מנכה בנחשים והנה יצאתי מהכונה
 כי הארכתי בביאור השדים יען שראיתי
 קצת מבני עמנו מתפלספים ומבחישיץ
 מציאות השדים' ועתה נחזור לענינינו
 ונאמר הנה הוכחנו למעלה הראות לנפש
 אחרי המות ועתה נוכיח לה גם כן השמע
 והוא מה שאומר' הנה ביארנו למעלה

שחומ'

או בעין אחר שהגיע אליהם הצור' אם מעט
 ואם הרבה' אמנם הדבר הקרוב יותר
 נראה בביאור כי השפע מדמות הצורה
 הנראית כלה והולך בגודל הרוחק כי אם
 לא כן היו הדברים נראים באלף מיל או
 בכסף העולם ולכן נמנע זה' הנה
 הוכחנו שהדבר הנראה לעין או למראה
 במלא' כל מקום הרוחק שבין הצורה
 הנראית ובין המראה או העין' ומעתה
 תבין שאם כח חיוני בזה הרוח והאוויר
 המלאמן הצורה הנראת היה הרוח ההוא
 מרגיש ג' הצור' הה' כי כבר הוכחנו שאי'
 הראות אלא התחברות כח חיוני עם דבר
 הו' עד שאפי' המראה היה מרגיש הצור'
 אם היה בו רוח חיוני כל שכן הרוח שהוא
 יותר זך' ואם כן אחרי שהוא אפשר
 שיצא הרוח החיוני עם הנפש למה לא
 תשיגו הדברי הנראים מבלתי העיץ כי הנה
 הוכחנו שאין הראות כי אם התחברות כח
 חיוני עם דבר זך' וגם כן הוכחנו שהרוח
 מקבל הצורות כי אפילו הזכוכית מקבלת'
 ואם יהי רוח חיוני לאותו רוח או לאותה
 מראה שקבל הצורות היה משיגם ואם כן
 בצאת הרוח עם הנפש ושיג הצורות בלי
 ספק' והנפש היא רואה' בחדש ואינה
 נראית' וכן דעת הכותינו אל בשדי שאמרו
 שהם רואים ואינן נראים ואחרי שהגענו
 לדבר בשדי ראיתי לבאר בריאתם וטבעם'
 דע כי כאשר הבריאה מתחלה במעשה
 בראשית בגוף האדם ובכל בעלי הנפש
 והצמחי והמתכות מארבע יסודו כנתחברו
 ארבעתם בכח אלהי להיות מהם גוף גם
 מורגש לכל המשת' ההרגשות לעביו
 ולגסותו כן היתה יצירה משתי יסודות
 ר' מן האש והאוויר והיה מהם גוף אינו
 מורגש ואינו מושג לאחרת מן ההרגשות
 כאשר נפש הבחמה אינה מושגת ההרגשו'
 לדקותה' והגוף הזה הוא רוחני וטם

הנתיב התשיעי

הטעם והרית הכל באין כאחד כי יזון
 מדקות הריח מהבושם והוא המאכל ויזון
 גם כן מדקות הרוח הלה הבא מאפרסמון
 והוא השתיה בנזן ערץ ואין הנאה מעולה
 מזו כי אפילו בהיות האדם בחיים לא ינהג
 מן הריח כי אם הריח החיים שלו וכבר
 אמרו רבותינו ז"ל כי הנשם של אדם נהנית
 מן הריח ומן הקול ומן המראה וכל שכן
 בהפרדה מן הגוף שהיא ערומה מן החומר
 העכור ולא נשא כי אם הרוח החיים שהיא
 מריח בשמי גן עדן לאין קץ ומעתה
 נדבר בחוש המשוש ונאמר שמחמת
 התחברות רוח החיים עם הדם והבשר
 יוליד החוש לדם ולבשר עד שירגיש בחום
 האש ויהנה ממנו וירגיש בקור ובקשרה
 וברך ואם יתקרב הגוף אל האש יותר מדאי
 יכזה וישרוף ודע כי לאחד שיצא הרוח
 החיים עם הנפש לא היה לו להכונת
 ולהשרף הרוח החיים באש של זה העולם
 בעבור כי הרוח והאש הם שני גופי קרובים
 זה לזה ולא ישרוף את הרוח להפסידו
 מצורתו מכל וכל אבל יתערבו זה בזה
 ויהיו לגוף אחד כיון שהיו לאחדים לכן
 אני אומר שלא תקבל הנפש צער באש
 שלנו כי אם באש של גיהנם שהיא דקה
 ביותר וכל כך הפליגו רבותינו ז"ל בדקותה
 עד שאמרו בפר"אין דורשין גבי נהר דינור
 מהיכא שקיל מזיעתן של חיות ולהיכא
 שפיך על ראש רשעים בגיהנם ור"ז
 שהעלו דקותה בתכלית גם אמרו בפסחי'
 אור דידן איברי במוצאי שבת ואור דגיהנם
 איברי בשני' ואם יש לך שכל בין תבין
 כמה רצו להעלות האש והיא ולעשות
 דקה מן הדקה עד שאמרו שהיא מלמעלה
 מגלגל השכל וגם שיחסו אורה להבראות
 כיום שני והוא היום שמתדים בבראשית
 רבה ובמדרשים לבריאת המלאכים
 וידוע הוא ככל מעש בראשית כי הנבראים
 בראשון

שחומר המוח הוא זך ורך וחיוני והוכחנו
 שמחמת התחברות החיים עם הזכות יבא
 הראות ועתה דע אתה המעיין שמחמת
 דקותו עם כח החיוני יבא השמע והוא
 שעיקר הקולות אינן באין אלא מתנועה
 כמו הדבור או שאר נגיעות גשם בגשם
 בכח ובעבור שהאזן דק וזך יגיע התנועה
 באזן אל חומר המוח שהוא מאד רך וקל
 להתנועע עד שירגיש הקול כמו שיצא כי
 הדבור היוצ' עם הקול ילך באזן עד האזן
 ויגיע למוח וירגיש ואם כן גם ככאן נאמר
 שבאה תנועת הקול באזן ונענעה הקול
 באזן ונענעה קול האזן שבין הדבר
 המתנועע ובין האזן מקל וחומר כי אפילו
 חומר המוח שהוא רחוק פתענע כל שכן
 האזן שהוא בנתיים והוא גם כן יותר זך
 ואם כן אם היה כח חיי בתוך הרוח והאזן
 שכנתו היה מרגיש הקולות ואת שהוכחנו
 זה וכיארנו שדרות ירגיש בלא ספק
 מעתה נבאר מחוש הריח דע אתה
 המעיין אלהים יחנך כי מחמת התחברות
 החיי בחומר המוח המורכב מלחות וירגיש
 כח הריח כי הבושם וכל דבר שיש לו ריח
 ישפיע כחו באזן קרוב או מעט רחוק ממנו
 כפי כח הבושם ויגיע כח הריח אל חומ' המוח
 דרך האף וירגיש ואם כן גם ככאן נאמר
 שהוא מופת שכל הרוח מן האזן והרוח
 שבין חומר המוח ובין הבושם מלא מן
 הריח ואם כן אם היה ברוח ההיא שבנתיים
 כח הראות היה מרגיש כי באמרנו אין
 הרגש אלא מחמת התחברות כח החיים
 עם החומר ולכן יש הרגש לכל חיי'
 ומעתה נאמר גם כן בכאן שלאחר שיצא
 הרוח החיים עם הנפש וירגיש ריח הבושם
 ודע כי לפי שיצא הרוח החיים מן הגוף נקי
 מכל ליח לכן לא ירגיש אז מריח הבושם
 שבזה העולם כי הם גסים אלא בבשמים
 שכן עדן שבהם יתערו זב חדש ויהיה

למהר להשלים שנתו אפילו רגע וישרא
 שבדור משה היו חדשים בזאת האמונה
 ולא האמינו זה שהרי בשנת הארבעי אמר
 להם משה ולא נתן "לכם לב לדעת ועיני'
 לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה'
 והיו סוברים שהרקיעים הם האלהים
 וראויים להעבד מבני אדם שהרי אנחנו
 רואים שכל הווה ונפסד בארץ הם היהוים
 והמפסידים אותם והם המורידים המטר
 שהוא חי כל חי כי אם יעצר המטר יספוג
 כל הצמחים וכל בעל חיים והנה השמש
 בצאתו יאיר העולם ובהסתרו יעדר האור
 ויהיה חשך ואפלה והיו אומרי איך נניח
 לעבוד מדה שאנחנו רואים בעינינו מושל
 על כל הארץ ונאמר שאינו אלהים אבל
 הו עבד ודבר נברא ממי שאין אנחנו רואים
 לו לא תאר ולא הדר ואפילו אם הוא נמצא
 אין אנו משיגים אותו מאלה הטענות
 היו טוענים ועובדים השמש והרקיעים
 לאלהים מפני שהיה נראה להם שהוא
 האמת ועוד שהיו יראים מהם פן יקצפו
 עליהם אם יאמרו שיש להם ארון והם
 עבדים ועתה ראה גם ראה מה יועילו
 בשורותי גן עדן וניהנם להשיב הטועין
 מלעבוד הרקיעים שהרי יענו לנביאים
 ויאמרו שהאמת כדרכים כן הוא שכל מי
 שעובד למי שאינו אלהים שהאלהי יכניסנו
 בניהנם והעובדו יכניס לגן עדן ומפני זה
 אנהנו עובדין את השמש ואת הרקיעים
 שאנחנו רואים בעינינו יקר תפארת
 גדולתם ונצחותם ושהם האלהים ואנחנו
 עוזבים לעבוד מה שאהם אומרי שהוא
 האלהים מפני שאין אנו רואין אפילו אם
 יש לו מציאות הנה שבשורותי גן
 עדן וניהנם לא יועילו כלל להפריד את
 הטועים מטעותם להכניסם תחת כנפי
 השכינה לא אדרבה ייקו להם ויגבירום
 בטעות כי הנה עובדי השמש גם את בניה'
 לא א 31 I ואת

בראשון דקים וקרובים לסבה הראשונה
 ולקוד המוקדם יותר מן הנבראי בשני וכן
 השני מן השלישי כאש תראה אפי' בפשט
 הכתוב 'אם כן ראה גם ראה כמה הפרש
 יש בין האש ההיא לאש שלנו ולכן האש
 של העולם הזה רצו לומר האש שלנו אינה
 שורפת נפש ואפילו האור העולמי הנתפס
 אין האור מכלה אותו ולא שורפת אורו
 כמו שביארתי כי אינה שורפת לא גוף זה
 לפי שהיא גסה בערך האש ההיא של
 גיהנם שהיא שורפת דברים דקים שאינן
 גוף כגון נפשות הרשעים שהם זכים ודקי'
 עוד תדע כי כפי זכותם ודקותם כן יהיה
 רוב צערם כי כמו שהרגש האדם כנגיעת
 המחט רב מהרגש החמו מפני גסו בריותו
 ואף כבני אדם עצמן זכי הגוף והנקיים
 ברעות וביצירתם מרגישים בייסורין וצער
 יותר מהגסים עבי הגוף משובשי הדעות
 וההרגש המרגילים המלאכות הכבדות
 והנמכזות שנעשה בשרם כבשר החמור'
 כן הרגש הנפש בייסוריה גדול מאד
 מייסורי הגוף לרוב ההרגש ודקת בריותה
 וזכותה ואין ערך ודמיון בשום פנים בין
 אורו הצער החזק והגדול וכין צער בעלי
 חיים כגופתם הנה ביארתי הגמול באר
 היטב ודע כי זאת האמונה היתה
 קבועה בלב ישראל מימי עולם ושנים
 קדמוניות אפי' כשהיה בלבם שאר אמונות
 רעות כמו שאבאר ולא היה צריך משה
 לבאר אותה בתורתו הקדושה עם היות
 שהיא עיקר יסוד האמונה לפי שעיקר
 כונת משה רבי ע"ה היתה להורות לעבוד
 את אלהי האמת ולהראות להם שהוא
 אלהי האלהים ואין עוד מלבדו
 ושכל הנמצאים הרקיעיים המורגשים
 והנוראים אף כי הארציים כלם עבדים הם
 לו ולא יעשדבר מעצמם רק מה שירצה
 ויצרם להפקידם כי אין השמש ברשותו

הנתיב השיעי

שהאמת הוא שנכבדים ונראים הם כמו שאנו רואין ושהם מורידין המטר ומתהווה בארץ כל הווה ונפסד אבל אני אומר לכם שהם עבדי ומשרתים לאדון אחד שבראם שאין קץ לגדולתו עד שאפילו עבדיו הם כל כך נראים כמו שאתם רואים והראיה שהם עובדים היא שאני אומר ומבשר לכם שאם תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם לאהבה את יי' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ולהאמין שהרקיעים הם עבדים בראים מאתו יתברך שכל המאמין שיש בורא יתברך מיד כופר ברקיעים ועושה אותם עבדים לו ולכן אמר להם אם תכפרו באלהות הרקיעים אז אוריד לכם מטר בעתו יורה ומלקוש ואם יפתה לבבכם ותעבדו אותם אז אעצור את השמים ובכן מתבאר שהשמים עבדים הם שהרי אתם רואים שהשמים עצמם מעידים שהם עבדי שהרי כשתכפרו באלהותם ותאמינו שיש להם אלוה הם מורידים לכם מטר בגזרתו וכשתעבדו לאלהים אחרים ועוצרים את המטר ואם השמים הם האלהים היו מורידים את המטר לעובדיהם ועוצרים אותם לכופריהם זאת היא כונת אלה ההתראו ר' ל' והיה אם שמעו תשמעו ונתתי מטר ארצכם בעתו ואם יפתה לבבכם ועצרו את השמים ולא יהיה מטר לא כמו שיבינום קוראים שמשם רבי ע'ה לגמול ולעונש נותן ירידת המטר ועצירתו אלא כמו שביארתי שהוא להורות שהשמים וצבאו מעידין שהן עבדים יצורים למי שאין ההרגשים שולטים בו ואחר משה רבי ע'ה החלה חכמת התורה והאמונה לפרוץ בישראל והתחזקה ונשרשה בלבם ונשללו מהם האמונות הרעות ומאז והלאה החל קצת הנביאים שבכל דור דור הליך ונאמר יותר ויותר סודות התורה ומעשי האלהים יגילו מתגמולי הנפשות בלבו שתרצא שישיעי

את בנותיהם ישרפו לו כאשר כתוב בתור כמבורים ללכת לגן עדן מפני שהקריבו לו בניהם ובנותיהם במקריבין כנקריבין ואף על פי שראוי ששורפין אותו עם העץ שהו מצויר עליו ואינו מזיק השורפין אותו והם דוחזין מה שרואים בעיניהם ואומר שהגמול והעונש אינו בעולם הזה אלא בעולם הבא ומי ששורף בנו לשמש מצויר על העץ שהשמש יכניס אותו ואת בנו בגן עדן ומי ששורף השמש המצויר על העץ יכניס אותו בגיהנם ובכן מתחזקים בטעות לעבוד השמש בעבור בשורות הרוחניות שאם לא שמעו הטועים בשורות רוחניות לא היה שום אדם טועה לשורף בנו לשמש המצויר על העץ עם ראותו שאם ישרוף את השמש שעל העץ אינו השורפו נזוק אמנם נהנה גם כן כי צולה צלי בתליו כי אנה יגמול השורף בגן והכן נשרף ואמר יעני השורף את השמש המצויר על העץ אחרי שאנו רואין שאינו נזוק ואחרי שכל זה מבואר לא היה אפשר למשה רבי ע'ה לכבוש לבני העם להכניסו תחת כנפי השכינה ולהראות להם שהשמש והירח הם נבראים למה שאינו מורגש אלא במה שאמר להם שמתחלה הזהירים ואמר להם שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד ואחר כך אמר להם ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאד והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך ומה הם הדברים שצוה לעבוד את שם יי' שפירושו הוא מי שהוה כל נמצאים ואחר כך הראה להם למראית העין שיש לכל השמים וצבאם אדון שאינו נראה ושהם כלם עובדים לו וברואים ממנו אמר להם אתם רואים אותם נראים ונצחיים ומורידים ומורידים מטר שבו מתהווה כל מתהווה בארץ ואתם יראים מהם ועובדין אותן ואני אומר לכם

314

ולא הכירה את בוראה לא תוכל לעלות
 מאויר עולם השפל ומפני עמדה בו זמן
 ארוך היא שברר להדבק בנוף אחר פעם
 שנית או שלישית עד קנות חכמ' באחרית
 ותעלה מעולם השפל ויהיה אז סדר מעלת
 ומקום מעמדה לפי קנין החכמה שקנתה'
 ואם הוא שוטט רשע שהוא תולה ומת לא
 תנצל נשמתו מכליון הנוף אשר היא בו
 תהיה כמוהו והנה היא כגובל הבהמה
 והחיה כמות זה כן מות זה ומקרה אחד
 להם'

נאם המחבר

אשר אמרו
 אלה החכמים
 בשוטה וחסיד הוא ענין גדול ה
 הנשמות אשר הם חכמינו עה' קבלו כן
 שכתבו בפרש בראשית בפסוק ותקרא את
 שמו שת מלמד שנשמת הכל נתגלגלה
 ונשתתה בשתי יולכן נקרא שמו שתי ואחרי
 ק' **הוא חכם** במשה רבי עה' וזה שאין
 שום נשמה נמללת מלמול פעמי או שלש
 כמאמר הכתוב הן כל אלה יפעל פעמים
 שלש עם גבר כי אדם אין צדיק באר אשר
 יעשה טוב ולא יחטא' וכאשר יחטא האד'
 איש מתחלתו באה הנשם בגופו יכר האיש
 ההוא והנשמה היא מגולגלת ולא תשוב
 למקומה עד היותה מכופרת ומנוקה מכל
 חטא ואשם על כן בכתו ית' היא חוזר פעם
 שנית בנוף אחר למען תנקה העונו בהיות
 סובלת יסורי בנוף השני ועל הדרך הזה
 היא **מתגלגלת** עור ארבעה פעמי זה מאמרי
 הכתוב פוקד עון אבות על בני על שלש
 ועל רבעים ותמיד הי מתמעטת מכל חטא
 ואשמה' ועל זה הדרך הוא סוד היבוס כי
 בלברת האדש' ימרת עולמו ואין לו זיוע
 להזכיר שמו הכרת תכרת הנפש עונה בת
 ולמען לא תאבד הנפש ההיא בחמלות
 הבורא ית' על בירוותו צוה על אחיו הגדול
 שהוא גול' חקר ליב' כדי לקני' שמו וילך ל'
 לא ב 31 II הכלי

שישעי הנביא עה גילה כפלים מן הסודות
 מן משה רבי עה ואמר בנבואתו פסוק קטן
 מורה על גן עדן באמרו ועמך כלם צדיקים
 לעולם ירשו' ונצר נצר מטעי מעשר ידי
 להתפאר' ונצר נצר מטעי מעשר ידי
 ויטע הלאים גן בעדן מקדם גם דוד המלך
 ושלמה בנו עה דברו הרבה במה שמורה
 בפירוש על גן עדן וניהם והגמול אשר
 בהם' כתבו חכמי המחקר כי נשמת
 האדם יש לה בריאות וחולי וחיים ומות
 בריאותה היא החכמה' והחולי והיא
 מתלתה היא האולת' והחיים היא יראת
 בוראה יתברך ואהבתו ונקראת בתורתינו
 חסידות וקרושה' ומיתתה הוא בהקל
 כבוד בורא ברוע מעשה וחלולה במעשים
 הטובים ונקראים רשע ודון' אמור מעתה
 הנשמה נמצאת בריאה ומתה ויקרא האד'
 המכמה בה חכם ורשע וחולה ויהי והוא
 אדם שוטה וחסיד' וחולה ומתה והוא
 אדם שוטה ורשע' וכאשר תהיה בריאה
 וחיה והוא אדם חכם וחסיד אזי בהיות
 האד' במעלה הזאת תהיה צורתו מתקיימת
 בעצמה ובהפרדה תעלה מעלה עד עוברת
 כל הצורות הנכבדות והגיע עד הצורה
 העליונה הפשוטה הנקיה אשר ממנה
 נחצבה להיות כמותם וזאת נחלת
 החכם החסיד עבד' ועליה נאמר והיתה
 נפש אדני צרורה בצרור החיים את
 אלהיך' ואם האדם חכם ורשע
 שנקר בריא ומת תהיה נשמתו מצד חכמתו
 עומדת בעצמה ומצד רשעותו לא תנצל
 הצלה גמורה אך תרד אל שאול תחתית
 והיא נעה ומטלטלת שם ומתנדנדת כמו
 האבן אשר בתוך כף הקלע' ואם הו' שוטה
 וחסיד שהוא הולה וחי תהיה נשמתו מצד
 חסידותו שמאם הבלי העולם ניצולת
 מהפסד ומצד אולתו שלא הכין בדרכי
 החכמה ונשמתו לא ידעה את ערך עצמה

המת אבל הענין אינו על זה והוא יתברך
 לא צוה על הענין הזה אבל הסוד הוא כמו
 שביארתי כי בהיותו יתברך רב הסוד צורה
 לעשות חסד עם החיים ועם המתים כמו
 שביארתי * ולכן אמרו השכמות יולד בן
 לנעמי למען היה גואל משחת חייה והוא
 אמרו והיה לה למשיב נפש ודי למבין *
 ואין לשאול ולומר אם כן הוא שהנשמה
 מתגלגלת מגוף לגוף איך תחיה בתחיית
 המתים הנשמה שבאה בשנים או שלשה
 גופים * כי נשיב לשואל ונאמר שהנשמה
 מתעלה ומתרבה לכמה חלקים כמו שהנ
 עושה כמה ניצוצות ובכך היא משמשת
 בכל הגופים * נאם המחבר הנה נמשכתי
 להאריך באמנת הגלגול עץ כי הוא מכלל
 הגמול * ואלהי אמת אשר אמונתו אמת
 והוא החכמה יודיענו בסתם הכלמה
 ונפלאות מתורתו יראנו ולתורת בנעמו
 יזכרנו:

הכלי אשר הניח והנה כי בתתברך אחיו
 הדואג והשומם על אחיו ובא אל מעונתו
 אשר הוא גם היא תדאג ותשומם בראותה
 את בעלה בא אליה האלה והוא גם הוא
 בהתבררו יזכור לאחיהו וידאג עליו ויכוין
 רוחו אליו ושניהם כאחד אליו יתיחדו ואז
 האבדה תמצא כי ימשיכו נפש המת לגוף
 הבן ושם התנקה והטהר ותשוב אל האחי
 אשר נתנם ולזה כיונה תמר והיתה ריוצה
 ומחורת אחר גואל קרוב ונתעברה למען
 ידעורה עד ואונן אשר הטאו לבוראם
 יתברך ולכן ילדה תאומים * גם נעמי
 היתה מכוננת לזה שליא וכת שם המת
 מעכ אחיו ולמען יגאלנו משחת כי הוא
 הגואל ולא היתה כוננת להוליד בן ולקראו
 בשם המת כי לא מצינו שקראו אותו בשם
 המת ועוד שאם כן היה טוב לקרובו של
 מת או אהובו להתחבר עם אשתו או עם
 אחרת עבירה ולהוליד בן ולקראו בשם

הנתיב העשירי

ובתחיה ובעולם הכא

להאמין בגאולה

והלכתים לשלשה פרקים:

היורת לו ניר ויתר נאמן בהר הקדש ועל
 זה נאמ' ולקחתי אתכם אחר מעיר ושנים
 ממשפחה וכאשר יתיישבו שם החסידים
 ההם ירבו להתפלל בהר הקדש בירושלם
 וישמ' חבור ית' שועתם ויקרב קץ הגאולה *
 וארבע שנים קודם זמן הגאולה יבא
 משיח בן יוסף ושמו נחמיה בן חושאל
 מזרע

פרק ראשון
 כתוב במדרש כי
 ירננדבו הרבה
 מישרא' תופסי תורה וחסידים ואנשי מעש'
 לבא לדור בארץ ישראל ולהתישב בירושלם
 ע"ה איש איש כפי נדבת לבו ונצנצה בו רוח
 טהרה והכשר חיבת הקדש מארבע פנות
 העולם אחר מעיר ושנים ממשפחה למען

מזרע אפרים בן יוס' וכפי מה שהיו מעשינו
 כן היתה ביאתו כמו ששנינו בפ' חלק כתיב
 עני ורוכב על חמור וכתיב וארו עם ענני
 שמיא כב' אנש אתי הוה' זכו וארו עם ענני
 שמי' לא זכו עני ורוכב על חמור' ויתקבצו
 אליו בירושלם מגבורי ישראל מארבע רוחות
 העולם ויעש חיל ובה מנצביו אדום וישמע'
 שבירושלם ויגרש ממנה הערלים ויצא שמו
 בכל המדינות וכאשר ישמעו כל ישראל כן
 הכאיש המלך המשיח בערלים יתחזקו ידם
 ויתקבצו ליו כל איש איש ידבנו לבו' ויקבץ
 מלך אדום כל חילו להלח אתו ומלך המשיח
 גם הוא יקבץ כל הנמצאים אתו וארבעים
 אלף מגבורי אפרים אדום מלך אדום ויסיף קום
 לעזרה ויפול מלך אדום בידו ולא יוסיף קום
 לעולם וגם לשרו של עשו יפיל הנברא ית'
 לפניו שנ' יפקו יי' על צבא המרום במרו ועל
 מלכי האדמה וגו' ויכבוש כל ארץ ישראל
 מן אומות העולם ויכבוש שכניה אדום
 וכנאב ועמון שנ' ארו וכנאב משלח ידם ובני
 עמון משמעתם' ויביא להלחם על **מלכות**
החיתים שנ' והאביד שריד מעיר ואחר כך
מלכות כל זרע עשו שנ' ולא יהיה שריד לבי'
 עשו' וישמעו כל האומר ויראו ממנו ויביאו
 לו היהודי במנחה שנ' והביאו את כל אחיב'
 מכל הגוי מנחה ליי' עד שלא ישאר אה ועל
 אותה שעה נאמ' והביאו בניך בחוץ וכאשר
 ילחם מלך המשיח עם **מלכות** בעש' מכו'
 כאשר נדונו המצרי במצרים שנ' כאשר שמע
 למצרים יחולו כשמע צור ואז יתיישבו כל
 ישראל באר' ישראל והיו שם חמשה שני ובשנה
 הששית לנחמיה יעלה שריו מלך פרס על
 נחמיה בן חושילא כי לפרס תהיה המלוכה
 וידקור את נחמיה בשערי ירושלם ותהיה
 נבלתו מושלכ' שם מ' יום ואדם ובהמה ותהיה
 לא יגעו בה ולאחר מ' יום יסתירנה הכורא'
 ית בקברות בית יזודה ויספרו לו כל ישראל
 מא' יום ועליו נאמר וספרה הארץ משפחות

הזיתים

324

וזאתים מתחתיו והיו המתי' מבצבצין ועולין
 דרך אותה בקעה שנאמ' ויצאו מעיר כעשב
 הארץ' ואז ובאו האובדים מארבע רוחות
 ויבאו חיל גדול למלך המשיח גם משיח בן
 יוסף יהיה וילכו שני המשיחים יחדו ועיצת
 שלום תהיה ביניהם ולא יהיה ביניה קנאה
 ותחרות שנ' וסרה קנאת אפרי' וצורני יהודה
 יכרתו אפרים לא יקנא את יהודה ויהוד' לא
 יצור את אפרי' וזכו לו השבטי' שיהיו מהם
 המשיחים לפי שהמרגלים שהלכו מהם היו
 נאמנים' אמנ' משיח בן דוד יהיה האש לכל
 כי מזרע מלכות בית דוד הוא והב' נתן לו
 ברית מלח דכתוב ועושה חסד למשיחו וגו'
 וכתוב ויתן עז למלכו וירם קרן משיחו והוא
 ימלוך מסוף העולם ועד סופו שנא' כל גוים
 יעבדוהו ויולך הוא וכל ישרא' עמו ויתישבו
 בירושלם ובאר' ישראל בטח מ' שנה ואוכלי'
 ושתיים ושמהם ובני נכרי יהיו רועים צאנם
 ואיכריהם וכורמיה' הוא ימות המשיח ועל
 הזמן ההוא אמר שמואל אין בין העולם הזה
 לימו' המשיח לא שעבר מלכו' כי האנשים
 ההם אשר ישובו נפשותם לגופותם ההם
 יאכלו וישתו וישגלו ויוולידו וימותו את היום
 ארכו' מאד' וכאשר ישמע גוג מלך המגוג
 כי נתקבצו ישר' שנית בירושלם ובאר' ישראל
 יחרה אפו מאד ויקבץ את כל אנפיו כל
 ממלכו צפון ויתיצבו מלכי ארץ ויאמ' הראית
 עם בזוי ושמוי אש עתה נתקבצו שני כנגדי
 וישים פניו א' ארמתי' ישר' ויכבו מבצרי יהוד'
 ויבא על ירושלם במצור ויבאו בני ישר' אתו
 שנ' וגם יהודה תלהם בירושלם וכלבד' העיר
 והנשי' תשכבנ' ויצ' חצי העיר בגולה ויהרגו
 ברהובות ירושלם' ואז יקרא הב' לכל הריו
 הרב והיה רעש גדול וירעשו מפניו דגי המים
 ועוף השמי' והמדמנות וכל חומה לאר' תפול
 והיתה עת צרה לישראל' ובתמוז יצאו עשרה
 קולות מן השמי' בת קול אחת אומרת ובאת
 צד בכל וישם תנצלי' שם יגאל' יי' מקף אייבי'

בת קול שניה אומר' לכו לארזם לעשו בהם
 משפט כתוב ונתתי נקמתי בארזם' בת קול'
 שלושית אומרת קול קורא במדבר פנו דרך'
 יי' בת קול רביעית אומרת לא יהיה שם
 ארז' ופריץ חיות כל יבלענ' בת קול חמישית
 אומרת אתן במדבר ארז' שיטה והרם ועץ
 שמץ' בת קול ששית אומרת נחמו נחמו
 עמי יאמר לאהיכם' בת קול שביעי' אומרת
 דברו על לב ירושלם וקראו אליה וגו' הרחיבני
 מקום אוהלך' בת קול שמינית אומר' פתחו
 שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים גילי'
 מאד בת ציון הרעיני בת ירושלם' בת קול'
 תשיעית אומרת שאו שערים ראשיכם וגו'
 בת קול עשירית אומרת עשו כמו ליהוה'
 ומיד סוכבין ארז' העיר ותוקעין בשופרות'
 ובפעם שביעי' מריעין תרועה גדולה ואומר'
 שמע ישראל' אלהינו יי' אחד' והחומה נפלת
 ואז יכנסו בעיר ומוציאין בחורים מתים
 ברחובותיה והרגו כל הילי גוג והילי ארמילוס
 והיו הרב איש ברעוהו ויפלו פגרים מתים
 וחורי הב' על כל אנפי גוג ברד ואבני' לגביש
 המוכנות מברד מצרים' ותתקיים אז כל
 הנבואה שנתנבאו עליו ויטהרו את הארץ
 ויצאו ישראל' ושללו את שולליהם ובזזו את
 בוזיהם ובנשק שלה' יבערו אש שבע שנים
 ואז יהיו לבטח אין שטן ואין פגע רע' והב'
 יבנה כמו שכתוב ביחזקאל' ותתישב סודם
 ועמורה שנ' ואחיותיהם סודם ועמור' תשובנ'
 ויתקבצו ויבאו לנו עשרת השבטי' במהרה'
 ובאב' ישמחו שמחה גדולה ויקרבו קרבן
 וערבה ליי' מנחת יהודה וירושלם והשתחו
 ליי' בהר הקדש בירושלם' ויראו בעיניה' יהוד
 הכבוד ותפארת והעוז למלכות' לישועות
 והשמחות והנעימות לשום לאבלי ציון פאר
 ויכנו הערים' כי בנה יי' ציון נראה בכבודו
 וישכלל כדכד וספיר ואבני' חפץ ואז באור
 השכינ' יבאו גוים לאורו ואז' ישפוך רוחו על
 כל בשר' והיו כל ישראל' נביאים שנאמ'
 אשפר'

שם

אשפך רוחי על כל בשר ויתן לנו לב בשר
ונשב לבטח ואין מחירי :

פרק שני בתחיה ידוע הוא בעיני
כל בעל שכל כי

תחית המתים היא פנה מפנות התור והיא
מפורסמת הגודעת באמונתו המוסכם עליה
מכלל ר'זל עניינה שוב הנפש לגוף אחר
הפרדה ממנו והויה מה שלא נשמע באומה
מחלוק עליו ואין מות'להאמי' באיש מאנשי
הדת שהוא מאמין חרף זה שהרי דניאל
זכרה בענין שא' לפרשו בענין אחר והוא
אמרו רבים מישיני אדמת עפר יקיצו וגו'.

ואמר לו המלאך ואת' לך לקץ ותנוה ותעמוד
לגורלך לקץ הימין והמכחיש בזאת התחיה
יבא להכחיש בנפלאות כלם והכחש המופת
הוא כפיר בעיקר ויצאה מן הדת ולו' נחשוב
תחית המתים מפנות התורה ' וכת' הרמב"ם
ז'ל כי תחית המתים יתבאר בשתי שאלות
ראויות בזה הענין ' הא' מהם לבאר ענייני
הפסקים הרבים מאד הנמצאים במקרא
המורים ראיה ברורה שלא תסבול פירוש
בהרחק תחית המתים כאמרו אם ימות
גבר היחיה ' ואמרו בלה ענן וילך כן יורד
שאלו לא יעלה ' בטרם אלך ולא אשוב וזה
באין הרבה ' והזקיה אמר חי חי הוא יודך
כמוני היום ' ולא ישכרו יורדי בור אל אמתך
זאת ראיה שורדי בור הם המתים ' ונאמר
ג'כ כי מות נמות וכמים ונאמר הגרים ארצה אשר
לא יאספו ' ונאמר הלמים תעשה פלא אם
דפאים יקומו יודך סלה ' ונאמר רוח הולך
ולא ישוב ' וכשתהפש כתובי המקרא כלם
תמצאם מרחיקין תחית המתים בכלל רק
פשוטי ישעיהו ועם ההתבוננו יתבאר שהו'
מספק אם הוא משל או אמת ' ומה שבא מן
הפסק הנגלה בדניאל כאמרו רבים מישיני
אדמת עפר יקיצו ' ועוד אמר ותנוה ותעמוד
לגורלך לקץ הימין וכישעיהו אמ' יחיו מתוך
בלתי יקומו ' ועוד אמר וידעתם כי אני יי'

בפתחי ארץ קברותיכם ' ובהעלותי אתכם
מקברותיכם עמי ' ועוד נאמר ונתתי רוחי
בכם ותחיתם וכלאלה פסוקים רבים ' זה נ'כ
ומה שחייב לבני אדם כלם המבוכה הגדולה
קצתם הסתפק בזאת פנת תחית המתים
ספק גדול ' וקצת המאמינים לזאת הפנה
הוצרך לפר'כל פסוק מן הפסוקים המבוארי'
פירושים רחוקים מאד לקבלם ' והשאלה
השנית היות התורה לבלתי זוכרת זאת
הפנה כלל לא ברמזה ואף כי בביאור ואם
אי אפשר מבלתי שנא' שיש בתורה רמזות
לזאת הפנה ויאמרו הדברים ההם אשר
זכרום באמרם מנין לתחית המתים מן
התורה שנאמר אני אמת ואחיה ' תכלית
האומר שיאמר שהם רמזים נסתרים וכל'
בהיות החכמים חולקים בהם ' ותהיה זאת
השאלה השנית למה לא זכר זה בתור בגלוי
ובביאור שלא יסבול פירוש אחר ' אבל
נזכור לפי דברי החושב כמי שישתתף לומר
דבר ויצה לסתמו ' ואומר במענה השאלה
הראשונה שדברי הנביאים ולשון הספרים
אמנם באו מספרים טבע המציאות הנהוג
הנודע וידוע הוא שטבע זה המציאות הוא
התחבר נקבות בעלי היים וזכריהם והולידם
הדומה וצמיה הנולד מעט מעט עד שימות
האיש ההוא ואין מן הטבע שישוב האיש
ההוא ויתהווה שנית אחר מותו ' אבל אשר
בטבע הוא כי כשימותו אישי בעלי היים
לא ישונו לעולם האנשים ההם אבל יכלו
ויותכו מעט מעט עד שישונו אל היסודות
ואל החומר הראשון במין מן החזרה
לא ישאר עמרה חלק מוגבל נרמז אליו
שיאמר בו זה היה כך וכך ושהאדם לבו
נרבק בו השפע האלהי והוא חייב שיהא
בו דבר עומד לא יאבד ולא יפסד אמנם
גוף האדם יאבד כשאר אישי בעלי היים
כלך הורו על זה ' גם כן ראיות עיוניות
אצל מי שנהלץ לחקור על אלו הדברים
העמוקים

320

שתפרש שוב המטה נחש ורדת המן ומעמ'
 הר סיני ועמוד אש וענן כל זה יתחייב לך
 שתפרשהו עד שיסכימו לעניינים הטבעי'
 וכבר ביארנו במורה הנבוכים בדברי בחודש
 העולם שעם אמות הדוש העולם יתחייב
 בהכרח שיהיו המופת' כלם אפשריים ולזה
 יהיה תחיית המתים גם אפשרי וכל אפשר
 כשיבארו הגדת נבוא נאמין בו ולא נצטרך
 לפרשו ולא נוציאהו מפשטו ואמנ' נצטרך
 לפרש הדבר שפשוטו נמנע כהגשמ' הבורא
 ית' אבל האפשר יעמוד כאשר הו'א ואשר
 ישתדל ויחזור לפרש תחיית המת' עד שלא
 יהיה שם שוב הנפש לגוף אמנם יעשה זה
 בהאינו שו' נמנע מצד השכל לא ממנהג
 הטבע וכך יתחייב משאר הנפלאות בהכרח
 וכל זה אמנם יהיה נמנע לגמרי לפי אמות
 קדמות העולם ומאמין הקדמות אינו מעדת
 משה ואברהם כלל כמו שביארנו במורה
 הנבוכים ולא לו השרשים האמננו תחיית
 המתים על פשוטו ושמונה מפות התורה
 ואמרנו שאין ראוי לפרש הפסוקים הנגלים
 המורים עליה ראייה ברורה אשר לא יסבלו
 פירוש אחר ולהוציא מפשטם ואמנ' מענה
 השאלה השנית והיא האומרת למה לא נזכ'
 תחיית המתים בתורה המענה עליה מה
 שאומר לך דע שכבר נודע שזאת התורה
 בכללה לא נאמין שהיא מפי משה רבי לבד
 ואמנם היא כלה מפי הגבורה' הנה הביאה
 השאלה אותנו לחקו' על אופני בהעיר הבורא
 ית' אותנו על היי העולם הבא ולא ביאר לנו
 תחיית המתים כלל והסב' בזה שזאת תחיית
 המת' אמנ' נתנה מנהג המופ' כמו שביארנו
 והאמנ' במה שזה דרכו לא תהיה רק בספור
 והיו בני אדם כלם בזמן צאב' אומרי בקדמות
 העולם שהם היו שאמינים שהבורא ית' הוא
 רוח הגלגל כמו שביארנו במור' ומכזבי הגיע
 הנבואה מאת הבור' ית' לבני אדם וכך יתחיי'
 להם לפי אמונתם הכוזבת לחקתי המופתים
 ויחסו

העמוקים ל' השאר הדבר הנשאר ממה
 שהגיע לאדם וזהו הדבר אשר בטבע והוא
 אשר קראוהו ספרי הנבואה נפש או רוח
 בשתוף השם ואברת הגוף ושובו למה
 שהורכב ממנו המין ההוא מן החזרה כמו
 שבא בפסוק וישוב העפר א' הארץ כשהיה
 והרוח תשוב א' הלהי אשר נתנה' זהו אש'
 בטבע וכפי הענין ההוא באו הפסוקים ההם
 כלם ואין הפרש בין אמרנו הירח פוך כושי
 עורו ובין אמרנו הלמתים תעשה פלא' וכבר
 נתפך מראת היר הטהורה ללבן ואין הפרש
 בין אמרו אם ימות גבר יהיה או אמרו המן
 הסלע הזה נוצי' לכם מים' שאין זה בטבע
 אבל נמנע בו א' שכב' יצאו המי' מן הסלע
 ההוא במופת' כן תחיית המתים אולם הוא
 מן המופתים ולא יאמר אדם שא' שיתנועע
 הדומם היה אומ' אמת לפי מה שבטבע ולא
 יכזב זה המאמר שוב המטרה לנחש אחר
 שהוא מופת' כן הוא כל מדה שתמצאהו
 מהרהקת שוב המתים הוא על מה שבטבע
 ואין סותר שוב המתים שירצה הבורא ית'
 בשוכם' הנה כבר נתבא' לך עניני הפסוקי'
 ההם כלם על מה שאפשר מן האמת ואיך
 צריך לפרש פסוק מהם בפירושים ההם
 המגנים הרחוק לקבלם אשר יחוקו טענת
 מבחיש תחיית המתים ויאמצו מאמרו' ודע
 שהכחשת שוב הנפש לגוף לא תמלט מאח'
 משהתי סבות אם שיכחישנו המכחי' להיותו
 ענין בלתי טבעי ויתחייב לפי זאת הסברה
 שיכחיש הנפלאו' כלם להיות' בלתי טבעי'
 או שיכחישנו מפני שלא נזכר בפסוק ולא
 באהכתו התורה האמת' כמו שבא במופת'
 ואנחנו כבר ביארנו שבאו פסוקים ואם הם
 מעטים וירו' על שוב המתים ואם יאמר אומ'
 אנחנו נפרש הפסוקים ההם כמו שפירשנו
 זולתם' נאמר לו המביא לך לפרשם להיות
 שוב המתים בלתי טבעי והפרש א' הפסוקי'
 עד שיאותו לעניינים הטבעיים כן צריך

ויוחסו אותם לכשוף ולתחבולה הלא תראה
 משתדלים לחלוק על מופתי משה רבינו ע"ה
 בלטיהם וישליכו איש מטהו וגומר * והלא
 תראה איך אמרו ישראל מתמהים היום הזה
 ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי * זה
 יורה שהנבואה היתה אצלם מכת הנמנע
 א"כ איך יספר למי שלא התבארה אצלו
 הנבואה דבר שאין ראיה עליו לא האמנת
 הנבי והו' נמנע אצלם לגמרי לפי אמונת
 בקדמות העולם כי לולי המופתים לא היה
 אצילנו תחית המתים מכת האפשי * וכאשר
 רצה הכורא יתברך לתת תורה לבני ישראל
 ולפרס להם מצותו ואזהרתו על יד הנביאים
 לכל העולם כמו שאמ' ולמען ספר שבמי בכל
 הארץ * הדש המופתים הגדולים הכתובים
 בתורה עד שהתאמתה בהם נבואת הנביאי'
 וחדוש העולם כי המופת האמתי ראיה
 גדולה על החדש העולם כמו שביארנו ולא
 הוציאם מענייני העולם הזה בגמול ובעונש
 ומה ענין אשר בטבע שהוא השאר הנפ' או
 הכרתה כמו שזכרנו ר"ל העולם הבא ולא
 נכנס לזולת זה מענין התהיה והתהי הענין
 כן עד שהתחזקו או הפנו והתאמתו בהמשך
 הדורות ולא נשאר ספק נבואת הנביאי ולא
 בחדו הנפלאו' ואחרי כן ספרו לנו הנביאים
 מה שהודיע הבורא יתב' מענין תחיית המת'
 והיה קל לקבלו וידוע הוא שהאנשים ההם
 שרצה הבורא ית' שתנתן התורה בימיחס
 התיישבו בהם דעות נפסוד מאד שהרי אמר
 עליהם בסוף המ' שנה אחד כל מה שראו
 ממעשה הבורא ית' אמר ולא נתן יי' לכם לב
 לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד הוי'
 הזה וידיעת הבור' ית' שאם יאמר להם הודש
 תחית המת' היה אצלם נמנע וירחקו ממנו
 מאד * וכן היו העברות קלות בעיניהם אחר
 שהענישו עליהם יהיה אחר זמן ארוך ולזה
 הפחיד והודיע הטוב והרע בענייני מההרים
 לבא אם תשמעו ואם לא תשמעו והיה מפני

זה יותר קרוב לקבלם ויותר מועיל וזאת נ"כ
 תועלת גדול ר"ל היות השמיע מתקן ענייני
 עולמם והמרי מפסידים * וכבר זכר בתורה
 שהו' מופת מתמיד בדורות ר"ל תיקון העניני'
 הם העבודה והפסד עם המרי אמר והיו כך
 לאות ולמופת וגו' * ומפני זה אמרו אין מול
 לישראל ר"ל שתקונם והפסדם אינו לסכ טבעית
 ולא על מנהג המציאות לא נלתה בעבודה
 ובמרי * וזה אות גדול יותר גדול מכל אות
 וכבר ביארנו שזה בדין צבור ובדין יחיד כמו
 שיראה מן המעשה ההו' והוא נאות לאמרו
 ובורעך עד עולם * ומן המאמר המפורסם
 באומה ראה אדם ייסוריך באין עליו יפשפש
 במעשיו וזה העני' בעצמו הו' המכונן באמרו
 ביחד האומה אשר חלק יי' אלהיך אותם לכל
 העמים * ואתכם לקח יי' ר"ל שעניינכם אינם
 נהגים ענין מנהגי שאר האומות אבל יחדם
 בזה המופת הגדול שיהיו פעולותיהם תמיד
 נקשרות בתקון עניניהם או בהפסדם * כתב
 גאון כי מתי ארץ ישראל יחיו תחלה שנ' ארץ
 החיים ויריש בירוש ארץ שמטיה חיי תחלה
 לעתיד * ורבותי שבגולה הב' מחלה להם
 הארץ והן מתגלגל כנאדו ואין נפש החרת
 עליהם עד שיהיו בארץ ישראל שנא' והבאתי
 אתכם על אדמת ישראל והדר ונתתי רוחי
 בכם והייתם יגורסינן כבראשית רבה ב'ה או'
 כשם שיצירתו בעול הזה כך יצירתו לעולם
 הבא מה יצירתו בעולם הזה מתחיל בעור
 ובשר וגו' בעצמות כך לעתיד לבא * ויעמדו
 בלבושיהם קל וחומר מחטה' ובמומס שלא
 יאמרו אחרי הם ואח' יתרפאו שנ' אני אמת
 ואחיה הדר מחצתי ואני ארפא וזהו שאמר
 אז ידלג כאיל פסח' ואז יהיה יו' הדין הגדול
 ועליו שנינו בפר' חלק אנשי דור המבול אין
 להם חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין *
 ואנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא אבל
 עומדין בדין * גם על העת ההיא אמרו ז"ל
 לעתיד לבא הבה נותן הנשמה בגוף ודגן

הנתב העשירי

בתי סהרש אלא ישאויבדראון שלהם או
 יכפל עליהם עונש ממדה קשה לרעה
 הימנה כפי מה שתיחבו' כתב הר"ם בן
 זל ואנחנו לא נרע מאור אשר יזכו בתהיה
 אם יתבטל מהם היצר הרע כדרך שהיה
 ראוי להיות טרם החטא ויהיה האדם טוב
 בטבעו כאשר כתבו קצת מהמקובלים או
 אם יולידו בנים ובנות' אגבם הר"ם במו
 כתב שאין מלת המשיח הוא זמן שתשוב
 המלכות לישראל וישבו לארצתם והמלך
 יהיה מושב מלכותו בניין ומלך
 עין אפ"מ ארץ עתה ממלכו שלמה ותעמוד
 מלכותו שני רבות ימות ומלך בנו תחתיו
 וכן בנו וכבר זכר הכתוב את מותו באמר
 לא יכה ולא ירוץ בנו עד ישוב בארץ
 משפט' ועודו אוטו העולם ויבא
 בבריתו אנשי הארצות הרוב ישרו ויצדקו
 והנפלאות אשר יגלו בזמנו וכל מי שיקום
 עליו ישבר ותאבד מלכותו' וכל פסוקי
 הנביאי יעירו בהצלחתו ובהצלחתנו עמו
 כי אז יאריכו חיי בני אדם בסור הראגור
 והאנחות ינעמו החיים ויאריכו' אבל דבר
 אחר לא ישתנה ממה שהוא עתה אלא
 שהמלכות תחזור לישראל והו שאמר
 שמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח
 אלא שעבוד מלכות בלבד' וימצאו בימי
 עשיר ורש גבור וחלש כשנעריך אותו
 לזולתו' ואולם בזמן שהוא וכימים החם
 יקל על האדם מחיתו ולא יגע בה כי אם
 מעט וישוב לתועלת גדולה לו ובמעט עמל
 ירויה הון עתק והו שאמר עתידה ארץ
 ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת כי
 מנהג בני אדם לומר כשימצא אדם דבר
 מוזמן ומתוקן מצא פלוני לחם אפוי וסעוד'
 מתוקנת' והראיה על זה מה שאמר הכתוב
 והיו בני נבר אכריכם וכורמיכם ראיה כי
 יש שם חריש וקציר' והתועלת הגדולה
 אשר תהיה בזמן ההוא

פאחד כרי שירגישו מדובקים יחדו בהרגש
 הייסורי כמיז ההרגש שהרגישו בעונם
 העונו בעת החבור הראשון' ואם ישל שויל
 והנר כבר נידון האדם על מעשיו ברה'
 ובשעת פטירתו אכ דין זה ראוי לנו לדעת
 מה זה ועל מה זה' נשיב דע שיש במצות
 ובעברות שלשה מינין יש מצות ועברות
 שמתן שרכן וענשן בזה העולם לבד' ויש
 מצות ועברות שמתן שרכן וענשן לאחר
 מיתה שהוא עולם הנשמות' ויש מצות
 ועברות שמתן שרכן וענשן לאחר התחיה'
 ובראש השנה נידון כל אדם על ענין זה
 העולם על אותן מצות ועברות ששרכן הוא
 בזה העולם ודין על האדם לפי המעשים
 ההם שעשה אם יחיה השנה ההי' אם לאו
 ואף אם יחיה אם יהיו חיי חיי צער אם לאו
 ואל תקשה עלי ממה שנראה כמה צדיקים
 מתים או חיי חיי צער ודרך רשעים צלה'
 כי זה הוא בכלל צדיק רוע לו רשע וטוב לו
 ובשביל אשר לפני זה כתבתי טעמי לדבר'
 אמנם ברה אין דנין על האדם משבר או
 עונש שלאחר מיתה זולת באותן החמש
 מצות שמנו חכמים זל שאד אוכל פירותיהן
 בעולם הזה והקדן קיימת לו לעולם הבא'
 ומזה המאמר ראיה לדברי שאם יש מצוה
 אחרת שיהא מתן שרכן קודם המית ואחריה
 היו חכמים מונין אותן כמו שמנו החמשה
 דהם' ותכן מיתתו דנין עליו על אותן מצות
 ועברות שעשה ששרכן הו בעולם הנשמות
 שהו שבר נן עדן ועונש גיהנ' כמו שביארתי
 בנתיב התשיעי במומל': ובתחיה שהוא יום
 הדין הגדול יהא נידון על אותן המצות
 והעברות שעשה שמתן שרכן וענשן לאחר
 התחיה אם יהא ראוי לטובה ולנעימות
 שאבאר לפני שיהא אז אם לאו' וכן
 כתוב על אותו העת ורבים מישני אדמת
 עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות
 לדראון עולם' כי הרשעים ההם לא ינעמו

משעבוד

327

משעבוד מלכות אשכנזים מעבדו
 אותנו מעשות המצות כלן ואז נהיה פנוים
 לעבוד בוראנו ית' ולבן תר"ב החכמה והדעת
 כמו שאמ' כי מלאה הארץ דעה את יי' כמי'
 לים מכמי' ותשקוט האר וישבתו המלחמ'
 כמו שאמ' ולא ישא גוי א' גוי הרב ואז ישג'
 האדם שלימות גדולה אשר יגיע בה לחיי
 העולם הבא וגן עדן שביארתי בנתיב הט'
 שהו' בארץ ישמש אז בגמול גשמי' ובן כת'
 הר"ם במ"ל כי גן עדן הו' מקודשן ורענן מן
 האר' רחב ידירב מקורי המי והאילנו ומיני
 הצמחי' ועתיד הבה לגלותו לבני אד' ויורם
 דרכו וינעמו בו ואפשר שימצאו שם צמחי'
 מופלאי' מאד אשר בס תועלו גדולו ותענוג
 רב זולת אלה התועלות אשר הם אצלנו
 וכל זה אינו נמנע ולא רחוק אבל אפשר
 שיהיה אפי' לא נזכר בדברי ר"ל וכ"ש כי הו'
 מבואר שם והוא מה שאמ' אל עתיד הבה
 לעשות מחול לצדיקים בגן עדן והוא יושב
 ביניהם וכל אחד ואחד מראר' עליו כאלו
 באצב' שנ' הנה לאיניו זה קוינו לו ויושיענו
 והראות השכיב' כלו באצבע מתוך המחול
 הוא השגת המעלה וגודל התייחדות מתוך
 שמת' גופית רומ' כי נגיע אז למעלת משה
 רבי' ע"ה שנתעלו נפשו על גופו עד שכתלו
 כחותיו הגופי' והו' מלוכש בכל שעה ברוח
 הקדש כאלו ראיתו ושמיעתו בענין הנפש
 בלבד לא במיצועי הגופי' כאשר יעשו שאר
 הנבתיאים בהתבטל הגוף ותתפשט הנפש
 מכתותיה שיואצל עליו רוח הקדש ותראה
 במראו עצמה כאש ירא' מיכ"ל וגברי'ל והיא
 הראיה האמתית והשמיעה הנכונה כי אין
 טענה למתפלספי' מבטלי' התור' כפי רצונם
 שיכחישו בטעותם אמונתנו האמתית זאת
 אצחנו מאמיני' שאי' אפש' שלא תהי' לגברי'ל
 שמיע' או ראיה ותקר' אותה לדעתם השגה
 שהיא מגעת ליו' מן מיכ"ל על דרך משל'
 וכן מה שאמרנו ר"ל שחנשמו' מספרן' זו לזו

אין הכוונ' לספר' שפד' וחיתוך לשון אך סיפור
 והשג' לנפש' זו לזו' כת' הגאון' אל כי בימי'
 ההם ובעת ההי' יתענוגו ישר בליותן ובשור
 הבר ויעש' להם הבה סעוד' גדולה בגן עדן
 כמו שאר"ל עתי' הבה לעשו' סעוד' לצדיקי'
 מבשרו של ליותן ומהנשאר יעשו סחורר' הרב
 בשוקי' ירושל'ם ופי' הדבר לפי הנסת' כן הוא
 שתהיה אז ההשגה גדולה שיתעסקו ברה'
 בפרהסיא כמי' שעושו' סחור' בשוק' והו' מה
 שאר"ל ואף ליותן זכר ונקב' נבראו ואמלא'
 נזקקין זה לזה היו מחריבין כל העולם מה
 עשה הבה סרס את הזכר והרג את הנקבה
 ומלח' לצדיקי' לעתיד לבא והו' האור שגגז'
 הבה לצדיקי' והריגת הנקבה ומליחת היא'
 גניזת האור והבדלתו והמליח' מור' על קיום
 העני' ר"ל קיו' ההבטח' שהבטיח בו הצדיקי'
 לעתיד לבא והו' ימו' המשיח' אמנם המעייץ
 דברינו לא בענין הליותן א' יסבור שנרחיק
 דבריה' אל בסעוד' העתידו' להיו' בהם הליל'
 וחם אבל ר"ל כי הסעודות ההם לא למלא'
 את הכרס הן באין כאשר יחשבו הפתאים
 הסכלי' אבל באים להרבות שכל הראוי' בו
 להשיג בזמן ההוא מה שאין ראוי' להשיג
 בזמן החפץ הזה ובענין שהזכירו' אל עוד
 בני' המושום בענינו מו' ימי' בראשי' לצדיקי'
 לעתיד לבא כונתם הוא כי בטעימ' הדברים'
 שנבראו מו' ימי' בראשי' כמו היין או הבחמו'
 בהררי' אף והליותן יוסיפו שכל לדעת רמז'
 ועיקרם ושדשש' ובהם יעלו להשג' ולמעלה
 גדולה : ואלה הם מהדברי' שיש להם נגלה
 ונסתר ושניה' אמת ועל זה כיון שלמה ע"ה
 באמרו הפותי' דהב במשכיות כסף דבר דבור
 על אפניו' כונתו לומר כי הדבר הדבור על
 ב' פני' ר"ל שיש לו נגלה ונסתר כזה המאמ'
 שביארנו הו' בתפוח זהב תוך משכית כסף
 שהנגלה הו' טו' ככס' אמנ' כאש' ישתדל בעני'
 דק מפני צרו' הנקבי' אש' במשכו' ירא' הזהב
 שהו' הנסת' שיהי' טוב ממנו כמו שהזהב טו'
 לב 32 II מכסף

222

הנתיב העשירי

90

מנע' וזאת תועלת גדולה מאד כי לא ידברו
 החכמים כל דבריהם מדרבים פשוטים אך
 פעמים יביאם הצורך לדבר בחידות וברמזים
 כשומדברים בענינים שאינם צורך שיבינום
 ההמון אך הנבון לבד' ובשורצו
 לתבוב הדברים כדי שיבינום הבאי אחריהם
 יצטרכו לתבסם על הדרך ההי' בעצמ' בענין
 שיבינם הנבון ולא יבינם ההמון ולכן אמר
 החכם דברי הבורא יתב' עמוקים וניתנו לבני
 אדם למען יפעלו ונעלמו ונכסו למען יכבדו
 ונפתחו למען יהיו חיינו ומעמדינו' גם לזה
 כיון שלמ' באמרו בפתיה' ספרו ונבון תהבול'
 יקנה ר"ל כשיראה הנבון התחבולו' שעשיתי
 במקצת משלי אלו ירגיש ויבין באח' מסתרי
 תורה שנאמר על דרך משל וידע שהו' משל
 ולאי זה דבר הוא משל ידע גם הוא לעשות
 כן וכן הם עניני הסעודות שביארנו שבהם
 נגלה ונסתר ושניהם אמת' ואולם צריך
 להבין תחלה הדברים על הדרך המליצה
 ככתבה ואחר כך לסמוך להם משל או חידה
 וזה הוא אמרו להבין משל ומליצה':
פרק שלישי בעולם הבא מביא הו'
 בעיני כל בעל
 שכל כי הזוכה בדברי ר"ל הוא המזומן לחיי
 העולם הבא והמתברך אומר עליו זכרו לחיי
 העולם הבא' והאובדים אצלם שנו אותם
 במשנתנו ואלו שאי' להם חלק לעולם הבא'
 וזה כי עיקר השכר אצלם בכל המצות הוא
 העולם הבא כמו שאמרו ותשחק ליו' אחריו'
 שכל שרכן של מצות אינו אלא לעולם הבא
 ונחלקו בו הר"מב' ל' והר"מב' ל' וכל א' מב'
 ראה לדבריו לפי הנראה לו' כי הר"מב' ל'
 כתב כי זה מה שקראו ר"ל העולם הבא לא
 מפני שאינו מצוי עתה וזה העולם אובד
 ואחרי כן יבא אין הדבר כן אלא הרי הו' מצוי
 עתה ועומד שנאמ' אשר צפנת ליריאיך ולא
 קראוהו העולם הבא אלא מפני שאותן החיי'
 באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו

קיימים בו בנור' ובנפש וזהו הנמצא לאדם
 בראשונה והוא עולם הרוחני שימצא לאדם
 תכף יציאתו מזה העולם אם יזכה שישכיל
 שם נפשו מצד הבורא יתברך כמו שישכילו
 מסודות המוכבים והגלגלים או יות' והתענוג
 ההוא לא יתחלק לחלקים ולא ימצא לו שום
 שיעור ולא תאר להמשילו אלא כמו שאמר
 הנביא ע"ה בהיותו תמה על יקר העולם
 הבא ואמר מה רב טובך אשר צפנת לירואי'
 וכן אר"ל העולם הבא אין בו לא אכילה ולא
 שתיה אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם
 בראשיהם ופי' עטרותיהם הכחות הנפשיות
 המפוארות שלהם וול' כי קיום הנפ' היודעת
 בקיום הדבר הידוע לה והיותה היא' והוא
 דבר אחר כמו שזכרו בקיאי הפילוסופים
 בענין שיאריך ספורו' ומה שאמרו ונהנין
 מזיו השכינה ר"ל כי הנפשות החס' ינעמו
 במה שישכילו וידעו מסודות בוראם ית' זו
 היא סברת הר"מבס' ל' והוא הולך לדרמו
 שכתב שהפסד זה העולם והשתנותו ממה
 שהוא עליו או השתנו דבר מטבעו והמשנה
 על השנוי ההוא הוא דבר שלא באנו בזה
 דברי הנביא ולא דברי החכמים' עוד כי
 אמרם שיתא אלפי הוי' עלמ' וחד חרוב אינו
 העדר המציאות לגמרי' ואמרו חד חרוב
 הור' על השאר הזמן' ואנחנו נאות לארסטו
 מדעתו ונאמיין שזה המציאות לעולם נצחי
 על זה הטבע אשר רצהו השם יתברך לא
 ישתנה ממנו דבר בשום פנים אלא בפרטיו
 על צד המופת אע"פ שיש היכולת לו יתברך
 לשנותו כלו או להעדירו או להעדיד אי זה
 טבע שירצה מטבעו' זהו דעתי והו' שצריך
 שנאמיין ולכן אר"ל עולם כמנהגו הולך שב'
 אין כל חדש תורת השמש' ואולי תאמר
 הלא כבר התבאר שכל הוזה נפסד ואם הוא
 נהווה הנה יפסד' דע כי זה לא יתחייב
 לנו שאנחנו לא אמרנו כמשפט התהוות
 הדברים הטבעיים המחווייבים לסדר
 טבעי

טבעי כי המרה הוזהר ההוא על המנהג הטבעי יתחייב הפסדו בהכרח על מנהג הטבע כי כמו שטבעו חייב שלא יהי נמצא כן ואחר כך היה כן כמו כן בהכרח יחייב שלא יהיה נמצא כן לעולם שכבר התאמת שזו ההוי' בלתי מתמד' החיוב לו לפי טבעו אמנם לפי טענותינו התוריה אשר היא מציאות הדברי' והפסדס לפי רצונו לא על צד החיוב לא יתחייב לנו לפי זה הדעת שהוא יתבר' כאשר המציא הדבר לא היה נמצא שיפסיד הנמצא ההוא בהכרח אבל הענין נלה ברצונו אם ירצ' יפסידהו ואם יוצרה ישאירהו או נצחית חכמתו הנרה אפשר שישאירהו לנצח נצחים ויתמידהו בהתמדתו יתבר' והנה כבר ידעת שכסא הכבוד אשר כתבו החכמים בהיותו נברא שלא אמרו כלל שיעידו ולא נשמע כלל בדברי נביא וחכם שכסא הכבוד יפסד או יעדר אבל הכתובים בנצחותו וכן נפשוהו החשובים הם על דעתנו נבראי ולא יעדרו א"כ העיון יחייב שלא יתחייב הפסד העולם בהכרח' אם ימאן זה אדם ואמר שאי אפשר לו מבלתי שיאמין הפסדו לא יקפידו עליו שאין הפסד בזה בתורה בשום פנים אלא שצד' שעדיעוהו שאין הפסדו הכרחו להיותו מחוד כמו שביארנו ע"כ לשון הר"ם במ"ל שכתב במורה הנבוכים 'אמנם הר"ם בן ז"ל חלק עליו וכתב כי לפי שצורת האד' ודמותו היא הביבה מאד לפני הכורא יתב' מרוב אהבתה תהיה תחייבת המתים בנוף ובנפש ממש כאשר היו מתחלה ואחרי תחיית המתים ויעשה הכורא יתבר' כל מה שעתידי לעשו' כמו שנתבאר למעלה ויקבל כל אה' לפי מעשיו יעמדו כן עד סוף ששת אלפים לבריאת ובסוף האלף הששי יחרב העולם ויהפך לתהו ובהו ועל זה נאמר והארץ כבוד תבלה ושמים בעשן נמלחו וישארו כן בזמן אלף שנה ואותו האלף

השביעי הוא הבא כמו שמצינו במדרש ויברך אלהים את יום השביעי ברך ה' את העולם הבא שמתחיל באלף השביעי ויקדש אותו זמנו לישראל' והוא האור שאמרנו עליו ר"ל דרש רבי ברכיה מאי האי דאמר' העולם הבא ולא ידענ' מאי קאמר' העולם הבא ומתרגמי' עלמא דאתו מלמד שקוד שנברא העולם עלה במחשב' לברוא אור ונברא אור גדול שאין כל בריה יכולה לשלוט בו' צפה ה' שאין יכולין לסבלו לקח שביעית ושם להם במקומו והשאיר גנוז לעתיד לבא ואמ' אם זכו בזה השביעית אתן להם זה לעולם האחרון והיינו דאמר' העולם הבא שכבר בא קודם בששרת ימי בראשית והיינו דכתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך ועל כן נאמן אנהנו מרה שאמר ר"ל מתים שעתידי הקב"ה להחיותן שוב אינן חוזרין לעפרן ואת' אותם אלף שנים שעתידי ה' להחדש בהם את עולמו צדיקים מה הן עושים הקב"ה עושה להם כנפים והן שטיין על פני המים שנאמר על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים' ופי' המאמר הוא כן רצה לומר כי מרוב שיהיו צרופין ומזוקקין לא יחא יסוד העפר מונע בשום פנים ונחשב כאלו אינו בהם כלל ולכן אמר אינן חוזרין לעפרן ולא אמר אינן מתים' וכונתו באמרן עושה להם כנפים כל' יחזרו רוחני' בעודם חיים והוא לבישת הנפש מלאכות והתלבש הגוף עמה ולא התבטל בביטול היסודות' ואמר ושטיין על פני המים לפי שהרוח סובב את המים שנ' ורוח אלהים מרחפת על פני המים' ואם תשיב עלינו בהיות הגוף מהובר מכל השיבוש לפעולות הנפש לשלשה חלקים והם כלי המזון וכלי הזרע וכלי תקון הגוף והגוף בכללו צור' מציאותו היה בעבור תכלית אחת והי' אכילת המזון לקיום הגוף ולהוליד דמינו וכשרמסק התכלית

הנתיב העשירי

הגוף לנצח אינם על דעת הפילוסופים ולא על דעת קצת חכמי תורתנו האומרים כי הפילוסופי מקיימי כללו לעד ודכמינו קצת יורו בקיומו ואין אצלם חזרת העולם ליהו כי כל נברא ברצון הבורא יתבר' שמו קיומו ברצון ההו' או לזמן או לנצח וכמו שיאמינו הם בעיונם קיום הכללים לעד כן אנחנו יכולין להאמין בקבלתינו האמתית בקיום הפרט ברצון הבורא יתבר' כי כמו שיש רצון בכלל כן יש רצון פרטי בפרט ואע"פ שראו לעולם ביטול הפרטים וקיום הכלל הנה אמונתנו היתה כי זה היר' בבעלי הנפש מפני החטא הקדמוני והעונש הנגזר עליו אבל הרצון הנצחי מקיים רצונו לנצח * ולא יקשה עליך מה שאמ' הכתו' והארץ לעולם עומדת * וכן אמר ויעמידם לעד לעולם כי עולם הוא זמן וכמוהו כבר היה לעולמים * אשר היה מלפנינו שרצה לומר זמני נמצא שנ' לעולם על אורך ימים בלי ידיעת קצבה אבל יש להם זמן וסוף ותכלית * כמו יחי אדני המלך דוד לעולם וכן מה שאמר דוד אגורה באהלך עולמים ועל ברחוק לא היה דוד סבור לחיות לעולם וכן ועברו לעולם שהוא עולמו של יובל גם זה לעולם ר'ל עד סוף ששת אלפים שנה * גם אם תשאל מהכרוזב שאמר יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד ואמ' ר'ל כל מקום שנ' נצח סלה ועד אין לו הפסק * נשיב ונאמ' כי פי' הכתוב הוא כך יסד הבה ארץ על מכוניה בעבור שלא תמוט אתה לעולם ועד' כי אם לא נברא העולם היה הכסא מתמוטט ולכן סמך לו כקאך אהי עולם ועד וידבר הכתוב לנכח ולגסתר כמו שנמצא בכתובים לרובי וכתב המלמד בפרש' נח הדיש העולם אין לנו מופת עליו אלא מן הקבלה ואינו נפסד כי הו' גנאי לאומן הגדול שיפסדו פעולותיו לא העולם באפשרות מה שאין כן בבורא ית' ש' נצח ע"כ : וזה דברי תהו כי הכל יפצה

התכלית ההיא לעולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתי' למה היה הגוף פועל ריק והנה אין פמעה הבורא ית' פועל בטל * הנה תשובה בכל זה כי היתה הבריאה הזאת לזמן תחיית המתי' לצורך השמושים הנזכרים ואין הבה חפץ בכטולה אחרי כן ואף כי יש בצורה הזאת סודות עמוקי שלא היתה היצירה על זה הדמות הפקר וללא טעם כאשר ידוע למינין סוד צורת האדם והלא אם תראה ארץ רבוא בני אדם תמצא כל אחד משונה מחברו בשלישת דברי בקול ובמראה ובדעת מר' שאין כן בשאר כל בעלי חיים שתמצ' רובם דומין זה לזה ועל כל פנים לא היה זה לריק וללא דבר אמנם לצורך גדול ולטעם נכבד בצורת האדם והעושו ית' רצה בקיומו ואם תקשרה עלינו קיום גוף מן השפלים לעולם כבר השיבנו איך כי קיום הגוף יהיה בקיום הנפש וקיום הנפש בתחייתה בדעת העליון והמתקיים יהיה כמקיים בתחייתו בו כאשר נאמין אפילו בפשט הכתובים על אדם הראשון שהיה חי ומתקיים לעד לו לא חטא בהטא ההוא ואע"פ שנאמין בחרבן העולם בשנת השמטה וכן נאמין ונחזק אצל הכל באמת הראות כח הנפש על הגוף האפל בדבקה בדעת עליון כענין קרון משה כפני חמרה ופני יהושע כפני לבנה * וכן אמרו בספרי פניהם של צדיקי לעתיד לבא לחמ' וללבנה ולמכבים ולברקים ולשושנים ולמטרו' בית המקדש ואם דעתינו לא ישיג בחקירה מאי זה צד תהיה המדה הזו אבל נאמין שהוא כן כי הבורא ית' שמו יודע מסודות הנפש ומחותה יותר מהתחממותינו * ועוד אנחנו רואין שחפצי הנפש המודמני ברצונ' נותני לגוף ומוסיפין בו זוהר והדר ושומן ובריאות אפילו בבאם לזיו בעמל וגיעה וכ"ש חכמה לחכמים כענין שכתוב הכמת אדם תאיר פניו * וכ"ש שזאת הקושיא שהזכרנו בקיום

יפצה

טוענים בכטול כל זה לספירה מהם כדברי משה ובדברי הנביאים אנו אין דברינו עם הכופרים בכל ומטילין השבוש גם בדברי הנביאים * ובאמת כי לא יזיב שום אדם שהוא מקובל ביד עמנו רק מה שנתחייב אצלו בכטול כל מה שהוא כנגד הטבע ודגמנע במציאות באמרו שיש לכל הנמנעות טבע קיים וכאלו יחייבו שאין מדרגה באמתות למעלה ממדרגת הקירחה ובאמת אין להאשים לפילוסופים בכטולם הענין הזה לפי שלא יכריחם דבר נכואי ולא קבלת חכם מהחכמים כאשר היא בדינו ויכן אין אנו משגיחים בהן אבל אנו נאמין שהקבלה היא תבטל החקירה הפילוסופית שהרי רבו זל קבלו אותה דור אחר דור עד משה רבי ע"ה או עד הנביאים ולמ' נסמך על החקר ונבטל הקבלה ואולי חקירתינו כחוב מצד מיעוט ידיעתינו בענין ההו' שהרי הקבל' הי' סותר ומבטלת החקיר' ההיא * ואם תשאלני ותאמ' לי אנה הקבלה הזאת שנסמך עליה להרחיק חקירתינו * התישוב בזה הו' שכן הו' דעת רז"ל והקבלה בידם על ככה כאמרו אמר רב קטינא שיתא אלפי הוי עלמא ותד חרוב ועל פי דחוק לא נסמך לבטל זרה המאמר שאין אנו רואין בתלמו חולק עליו ואז היו אה הדברי בטלי למה כתבום רבינ' ורב אשי בחבורם המקוד' והנבכד בלי מחלוקת ואנל שהם דברי יחיד שהרי הביא ראיה לזה המאמ' באמרו תניא כותי' דרב קטינא כשם שהו' משמטת שנה א' לז' שנים כך העולם משמט אף שנה לז' אפי' שנ' ונשגב יי' לבדו ביו' ההו' ואומ' מזמור שיר ליוסף השב ליום ושבולו שבת והו' האף הז' ואם תשאל עוד ותאמ' כמה ישוער אותו האף שיה' חרוב שהרי אין שיעור זמן בלא סבוב הגלגלי נשיב רז"ל דברו באמרי המשבך העני' וכונתם לומ' שאן הגלגלי מסבבין והי' הזמן נמצא היה הביטול הזה כלאף שנה *

וזהו

יפצה פיהו שהרי מצינו באדם הא' שנא' בו ויצר יי' אלהים את האדם * ויברא אלהים את האדם * וכל העולם מודים שיצרו הבורא ית' ובראו ואנו רואין שמת וכלה * וס אמרו רז"ל אין קדוש כיו' כי אין בלידת גל' תקרי בלידת אלא בלידתך שלא כמדת הבה' מדת בשר ודם מדת בשר ודם מעשיו מבלי אותה אבל הבה' הו' מבלה מעשיו פי' מעשיו בליס אכלים והוא ית' חי וקיים לעד ולנצח נצחי * ואדרבה זהו שבתו של אומן שמבלי מגונה ומכוער עושה כלי נאה ויפה יתב' שמו אם יפסד זה יעשה יפה ממנו מאה ידור' וכן אמר הנביא והיה אור הלכנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים וגו' * ומה שוה להארץ אמנם נוכל לומר כמו שאדם הא' נתהוה ונפסד כי על כרחי' המית' היא בלוי ועתיד לעמוד בתחיית המתים כך העולם נתהוה מאתו ית' ויפסד ויתהוה והמבין יבין וכתב הרשב"א זל אין להקשות על זה ממה שכתב הרמב"ם זל שהעולם בגללו לא ישתנה לפי שאה הדברים וכיוצא בהם אין היינו באי' לרדון עליה מצד החקיר' האנושית ולפסוק אותם מהסברא באמת החקירה תנצח שאין קצב לעולם לפי שאין החקירה לקוחה אלא מן המורגש ומנהג הטבע ואנו רואין הגלגלי' בלי משתני' כלל מיו' הבראס וכן הארץ בכלל'ה הולכת על מנהג אחד תמיד * אבל באמת כל מי שטוען כן אינו לא מצד הקבלה המסורה בידם של ישרא' מפי חכמיהם עם חוראת המקראות וכל שהקבלה או הנבואה הנחתו לא תנצחו החקירה כי החקירה היא למט' מן הקבלה ואף כי מן הנבואה וזה הדבר ברור הו' ולא יסתפק בו אחד מבועלי דתינו האמתית כמו שלא יסתפק בקיום הנסים שנעשו לאבות שהם כנגד הטבע כקריעת ים סוף והירדן ועמידת השמש והירח ליהוש' ושאר הנסי' שהן כנגד הטבע ואף על פי שהמתפלספי'

הנפש קיום גופם בדברים דקים והזכים מהם בדקים מן הדקים כי אנשי רמזן מתקיימו במזן הנבלע באיברים שהוא מ מהולדות האור העליון המתגשם ברצון בוראו יתברך וזכו בדבר משעה שנתעלית נפשם במה שהשיגו בנפלאות הים כמו שאמר ר"ל ראתה שפחה על הים יותר ממה שרואה יחזקאל הנביא * ומשה שנתעלית נפשו ונתיחדה יות' מהם בידיעת בוראו ית' לא הוצרך לדבר שהוא שנתגשם אמנם נתקיים גופו בזיו השכינה ובהשגת העליונית * הנה הוכחנו כי האלף הוא העולם הבא * עוד ראינו לזה ממה שאמרו בבריתא בסוף פרק חולין תניא רבי יעקב אומר אין לך כל מצוה נמצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה שנלמעז יטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכו ימיו לעולם שכולו טוב וארוך שהוא העולם הבא * אמר שתחיית המתים תלויה בה * ובספרי הזכירו כל הזמנים במדרש אמרו בהתהלך תנחומי אהרן בעולם הזה בשכנך תשמור עליך בשעת מיתה * והקיצות היא תשיחך לעולם הבא * הנה כי הזכירו כאן העולם הזה וזמן המיתה והוא עולם הנשמורת וימות המשיח ואחר כך העולם הבא * עוד אמרו בספרי במשנה רבי נגזו לחיי העולם הבא לא שהוא עכשו בעולם הבא * וכן בכל התלמוד לא תמצא שיאמרו על שום חסיד שהוא בעולם הבא עכשו אלא אומרים עליו מזומן לחיי העולם הבא * הנה נתבאר באר היטב שעולם הבא אינו עולם הנשמות כאשר חשב הרמב"ן ז"ל לא עולם נברא קיים שימצאו בו אשר יזכו בתחייה אחר האלף הששי והיה בגוף ובנפש * ולמה יקשה זה בעיני מי שמאמין בחדוש העולם והנה נברא מן האפס

וזהו כמאמרם האחד שאמרו שהתורה קדמה לעולם אלפים שנה ואף כי אז לא היו נמצאים גלגלים אמנם לפי שאין אמר' ידעה אצלנו רק בהצטרף הזמן אמרו כן והוא ר"ל קוראים לזה שכמות האזן כמאמרם מקומי כדי לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמוע שהרי לא יפול מנין שנים וזמן כבורא יתברך * שאינו בזמן כי הוא יתברך אדון הזמנים ולמעלה מהם עליו רב יתברך שמו ויתברך זכרו לא שהזכירו ל' אלה הלשונות כדי לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמוע * ועל האף השביעי שהוא שנינו בברכות מרגלא בפומי' רב העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא קנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועטרתיהם בראשיהם ונחנין מזיו השכינה * וכן יאמרו תמיד בתלמוד הקב"ה מביעין מזיו שכינתו לעולם הבא שנא' אשבעה בהקיץ תמונתך רצונו לומר שקיים האנשים הזוכים ההם בזיו הכבוד בקיום הנפש בגוף בעולם הזה באכילה ושתיה כענין שכתוב באור פני מלך חיים וכן אמרו במשה רבינו ע"ה מאין היה אוכל מזיו השכינה היה נזון כי קיום הנפש בהתיחדה בדעת העליון בקיום המלאכים והעלות הנפש על הגוף מבטלת הכחות הגופניות כמו שביארתי למעלה עד שיתקיים הגוף בקיום הנפש עליה בלא אכילה ושתיה כקיום משה בהר ארבעים יום פעמים ואם ניהם זה אל' מעשה הנס הנה אליהו יוכיח שלא נפרד גופו מכפשו מאז ועד העולם והנה עודנו חי בגוף ובנפש כאשר ידועה בקבלה מדור דור * והנביא אמר הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום יי' הגדול והנורא * זה צריך להיות קודם הרחיבה הנה ראינו שלא נפרדה נפשו מגופו הקדוש והטהור והדקיים קיום אנשי * הנה ראינו כי זכי

העולם נהוג כנגד ששת ימי הבריאה והאלף השביעי כנגד יום השבת וזאת הקבלה היא ביד מקצת חכמי ישראל כפי הנביאים ויש להם בזה סוד עמוק מאד שאין ראוי לגלותו ולכתבו בספר ואין לשאול מה יהא אחרי כן כי ברוך ה' וזהו ההזיונו ר"ל להרהר מה לאחור כאמרו ר"ל אין להרהר מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור ולכן לא ניתן לנו רשות לחקור על זה ואלהי אמן אשר הוא אלהי אמת יורנו דרך אמת אשר הם דברי חכמי ונבוגי אשר הדריכנו בשביל אמוני ונדעה נרדפה לדעת את יי:

האפס הגמ' כמו שביארתי בתחלת הנתיב השני ויותר רחוק הוא לפי הטבע לברוא דבר מן האפס הגמור מהירות סותר הבנין אל אבניו וחוזר וכוונתו מהם וכמאמר החכם שאמר בפ' חלק למי שכפר בתחיית המתים דלא הוי הוי דהוי לא הוי ודע כי יש עוד בזה סוד ענין מקובל ביד מקצת מחכמי תורתנו ויש להם רמז בענייני התורה כי באמת לא נפל הענין כן דרך מקרה דק לרצון מכוון מאתו יתברך ולכן נבחרו בתורה השביעיות בימים ובשנים ובשבעות השנים וכן בימות העולם ששת אלפים הם ימי עבודת העולם ומנהג

וראיתי לכתוב הנה גם אלה השערים ולחתום בהם הספר הזה יען כי הוא רמז בהם :

- חקור למצוא מציאות הקדומה
- והוא קדמון וקדמותו עלומה
- והמציא יש ולא ממי ממה
- ולא דמיון ולא איכות וכמה
- ולא שמלה ולא רוגז וחמה
- ולא נכנס בחשבון מין ולא מה
- ומושך הבלימה על בלי מה
- והק לא נסתר לו תעלומה
- ועדותו בכל נמצא התומה
- וסוד בנין וסוד שיעור וקומה
- ולא נדע עלי מה זה ולמה
- והוא מקים לכל בעלי נשמה
- בסוד דעת וסוד בינה וחכמה
- למען תהיה מלכות שלימה
- בנס גמור וטבע בחתימה
- במנהגם ולא שנוי חתומה
- לזכר מעשה נסים רשומה
- ושבת יום שביעי הוא תחומה
- ולכן נפש בתוכה נעלמה
- חזקים עומדים לעד כחומה
- להבין בעלי נפש חכמה

- בראשית כל יסוד הבן יכודך
- אמת נמצא יחיד עולם לבדו
- והוא חדש מציאות מחמתו
- ואין לו גוף ולא תבנית יצורה
- ומדות לא ישגוהו לעולם
- והוא אחד ולא ממין ומנין
- וחם כל המוצאים בו תלויים
- והוא מביט ומשגיח בכלם
- ואין לו שם לבד שם המציאות
- וכנוויו אמת הם סוד פעליו
- נאותיות יסוד עולם שקלך
- והשם הוא יסוד כל אות וסודו
- והנקוד יסוד כל התנועות
- וסדר הטבעים הוא תמידי
- והתורה דרכיה תלויים
- וסוד שבת יסוד קיום טבעים
- וסוד המועדים שנוי טבעים
- לפיכך מועדים נתלץ במולד
- וסוד תורה פשטיה גלויים
- ומקצת מעלות תורה פשטיה
- ומקצתם במושכל יתנו לב

התנ"ך העשירי

ספר

לצורך הוא וזיק אין בו מאומה
 נמלכתם לצורך עם ואומה
 לטוב ולרע לתגמול או נקמה
 לצרכם לא לצורך אל מרומה
 והוא נכבד בשכלו מבהמה
 וצורת האמת צורת נשמה
 ויש יוציא ויש עומת שממה
 לבלתי תעמוד נפש ענומה
 להורות לנשמה סוד מקומה
 במוד הסתר והשגחה תמימה
 תקבל דין ומשכרת שלימה
 ובפשו מלבוש חומר ערומה
 ביד משה וזאת היא התרומה
 בסיני נתנה על פה תמימה
 אשר הוא על וחסה בתנומה
 ורוח מעלת קדש מקומה
 ומכל הארצות היא שלימה
 לסודות מעלות קדש פנימה
 מבואר הוא בתורה התמימה
 ימין ושמאל ואל קדמה וימה
 ומתים לחיות יום התקומה
 לנגד מעלה ושכר נשמה

וספור את בני קדם ימותם
 וספור משפחות נח ושעיר
 רשות כל איש מסורה היא בידו
 המבחן אשר נודע באבות
 וחומר האנוש חומר בהמות
 וצורת גוף לאין נחשבה
 ושכל האנוש נתון בכת
 והתורה מסייעת להוציא
 והמצוות לתועלת מסורות
 ויש עונש לסוף אדם ותגמול
 ונשמת האנוש גם היא כמו כן
 ומשם הוא סגולת הנביאים
 ותורה הכתובה הנתונה
 והתורה אשר על פה סדורה
 ומעלות הנביאים לא כמשה
 ומדרגת כתובים היא למטה
 ועיר שלם יסוד מבחר מקומות
 וסדרי העבודות הם לצורך
 וחרבן בית מעוננו ושיבו
 ועיקר הגאולה לפזורים
 ויש תקוה לעורך הישנים
 ואין לחוש לטופת הגוה

ונשלם הספר * המתן אמרי שפר * אשכול הכופר * ונתן

וזתופת האלהות מחכמי המתקן * גם
 מהתכונה ומרפואות וזולתם * דברי חכמות
 כמותם * וכל מה שהבאתי בעדהו * כשם
 הספר כן הוא * וכל אשר יהיה נבון
 באמורתו * או יחית תועה בשווי תבונתו *
 יעמוד על אם השביל ויירא * וישא בנתיבו
 ולא ילאה ילאה * וימצא נתיב לא ידעו עיט
 ולא שזפתו עין איה * ומהנתיב ילך בשביל
 אשר כמדה לא נהיה * ויעבור משעה
 לשער במחנה * עד יבא לאמתת הדבר
 ולא יפנה * ובכך יכה לעלות למדרגת
 העליונה * אל המקום אשר היה שם
 בראשונה * וכרך יי אשר לא עזב חסדו
 ואמתו

בשנת מאה ועשרים למנין * אתה חמשת
 אלפים לבנין * ולמחזור ע"ד שנה תשיעית
 נקראת * ולמחזור חמה ל"ד שנים נמנית *
 בירושלם שבח לאל שובן מעונה * בכל
 רגע ועונה * אשר נתן לעבדו חמינה *
 ושכל זמנך ובקנה * לעשן העצת הנקונה *
 ולחבר זה שביל אמונה * אשר מחמדים
 כולו מלא * בכתם אופר לא יסוללה *
 ממסלת החכמות אותו לקטתי * ובנתיב
 הראשון והשני בקבלה דברתי * ואולם
 פנעתי בה ולא נגעתי * כי וראתי כי אמרתיו
 אולי מי שלא זכה בת יראתו * ולא יעזול
 לו ויזיקנו * וימצא בו מהתלמוד תקיף *
 ויבא

פגיוס דאדונתאן יבא

הנתיב העשירי

קל

ואמתו מעם עבדו * שזכנו לחבר ספר כזה *
 ושמרני בדרך הזה * שמשביל אמונה לא
 נטיתי * ולא מרוב ידיעתי * אמנם אלהי
 אבי היה בעזרתי * וכאשר תמיד עזר אותי *
 כן ייסעני לעבדו ולאהבו * ולתמוך בנתיביו *
 וכל ימי יעודדני * ויצליחני וישכילני *
 וינצרני ויעזרני * להגות תמיד בתורה *
 כאשר שם לנו חק ומשפט במרה * ותמיד
 אומר מזמור לתודה * אודה יי' בכל לבב
 בכבוד ישרי ועדה * ועוד אני מדבר בתפלה *
 ונותן לבוראי הודאה ותהלה * ואשמע קול
 המולה * ואראה כמרא' אדם עלי מלמעלה *
 ויאמר אלי אני הוא שבאתי לך בתחלה *
 ועוררתך לזאת העצה המעולה * והייתי
 לך לזכרון * אני ראשון ואני אחרון * וכל
 אשר עשית לא נבחר ממני * כי אני הוא
 המדבר הנני * ובראותי שעשית כל אשר
 צויתך * באתי לברך אותך * וברוך טעמך
 וברוך אתה * כי אמת ואמונה כתבת *
 וחבל כסדר חברת * כי תחלת דברך *
 זראשית אמריך * ביארת ייחוד הקדמון
 לכל קדמון יתברך שמו * ואחרי כן חדש
 עולמו * ויצר לאדם בדמותו * ולהתנהג
 באמונה צוה אותו * יען יחלו בניו כמותו *
 ואחרי כן יצר לקין והבל בבטן אדם *
 והכיז כל איבריחס לטעמם * בירו עשם
 ויכוונם * ולשמור בריאות גופם * צום עוד *
 שג' השמר לך ושמור נפשך מאד * כי
 כאשר יהיו בריאים ולא יחלו * לעבוד
 בוראם תמיד יוכלו * ואחרי כן ביארת
 הנפש אשר בס נופחה * והשארתה כאש *
 תחיה נוחה * ותחיה לעולם בריא ונגוהה *
 אם בעבודת בורא ינהיגה * גם אם יאמינו

דבריו רבו זכרונו לברכה * אשר נאמר
 כהלכת * יבא לרם הגמול כפי מעשיהם *
 בהשגחת יי' אשר היא עליהם * גם ביארת
 הגמול האחרון כאש מקבצם תהיו קמים *
 ואת אשר יקרה אתכם באחרית הימים *
 ועתה בני שים נא כבוד ליי' אלהי ישראל
 ותן לו תודה * מעולה וחמודה * אשר היה
 עם פיך והוריק לדבר * וכל אלה הנתיבים
 לחבר * עד אשר נגמרה מחשבתך *
 והשלמת כל כונתך * עשיתי ככל מצותך *
 אשר צויתני * והבורא יתברך עזרני * לא
 גברתי ממצותיך ולא שכחתי * וכל רצונך
 גמרת * כיי' עזרי ומגני כך בטח לבי
 ונעזרתי * ומה אענה ואאריך לשון *
 הטבת חסדך האחרון מן הראשון ישמלת
 עמי תמיד חסדך * הנה נא מצא חן
 בעיניך עבדך * ואם על כל אלה האודות *
 אבא לשבח ולהודות * או אקריב כל
 התודות * כטפה מן הים לא אוכל להללו *
 מן הראוי לגדלו * לאשר גמלני ברחמי
 וכרוב חסדיו ומי מכיר מעבדיו * כי כלנו
 מעשה ידיו * ואלו פי שירה כים מלא *
 ולשוני כהמון גליו תעלה * ושפתותי שבת
 כמרחבי הרקיע * איני מספיק להודות
 ולהביע * הטובות אשר בורא השביעני *
 כעל כל אשר גמלני ואם אספרם מחול
 ירכון * ולא יכילם חשבון * ואיך לבי
 מלאני * לספר שבח עליה לכל עליה *
 ואין לו תהלה ותכלה * ועל כן לו
 דומיה תהלה * ואולם חייבין אנו
 להודות לו כפי השגותינו
 ולא כפי עוצם טובותיו
 עמנו :

שדי המציאנו שגיב כח להתחיל וגם לכרות החבור הזה * יגדיל עוזי
 לדפוס כאשר עם לבבינו * ותחי השלמתו יוכד' כה חשון שיט
 לפק' פה ריווא דטרינט :

337

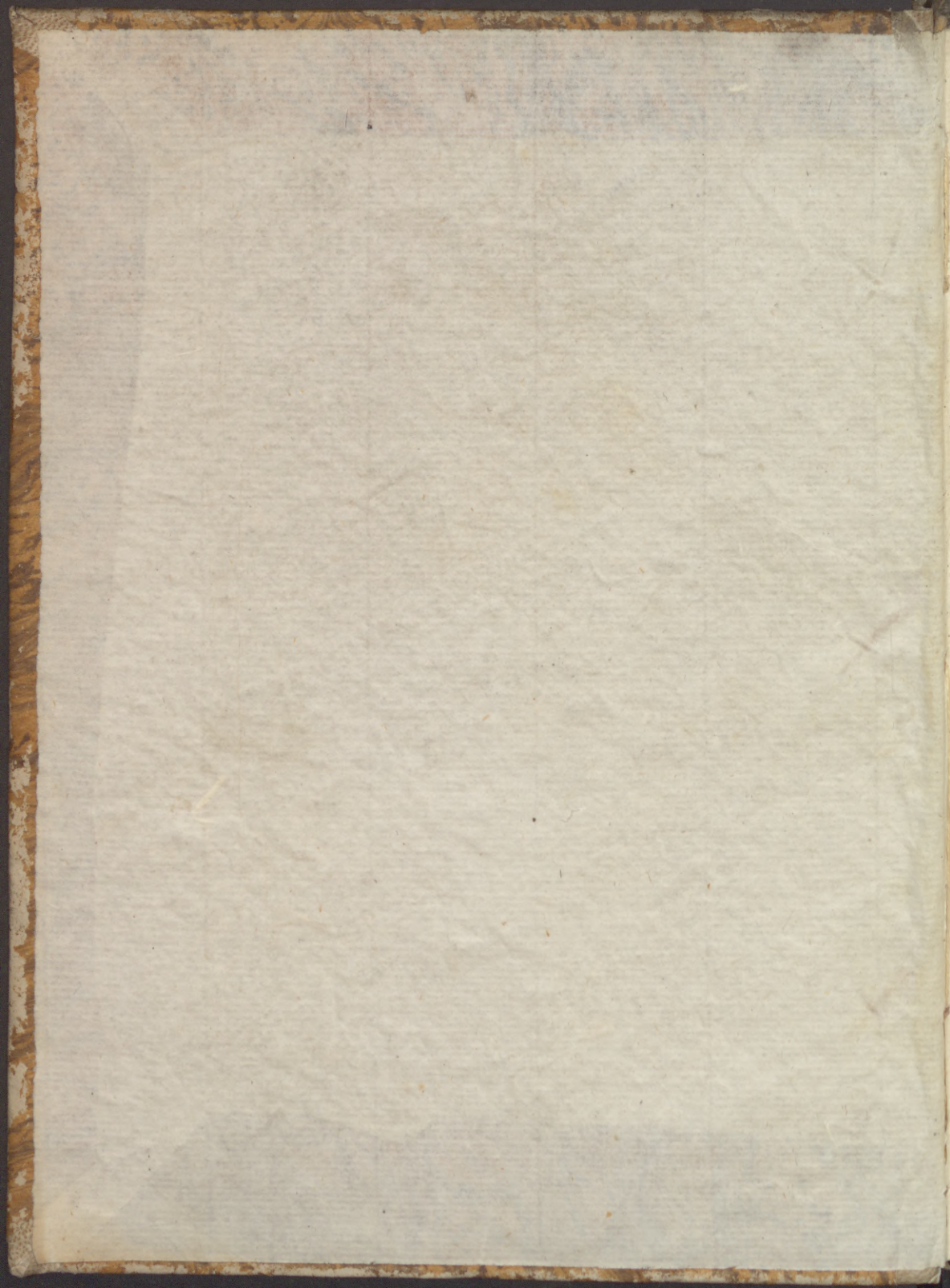
338

338
76

262

B

272 -

273.

צחקן עיראמה

חזורת

קצה

Sabbionata

1552.

מאיה אדני

סביל

אמונה

Prisa di Trento

1559.

GIRRI M. MORTARA

ה"ה

576